

ŠEFIK BEŠLAGIĆ

STEĆCI

KATALOŠKO — TOPOGRAFSKI PREGLED

SARADNICI AUTORA

Dr A. HORVAT — Zagreb, N. BOŽANIĆ-BEŽIĆ — Split, D. BERETIĆ
— Dubrovnik, dr M. ČOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ — Beograd, Z. KAJMA-
KOVIĆ, M. MUJEZINOVIĆ, dr S. TIHIĆ, I. BOJANOVSKI, LJ. MLADE-
NOVIĆ, P. ANDJELIĆ i dr Z. MARIĆ — Sarajevo.

NARODNA BIBLIOTEKA • klub prijatelja energoinvesta • Srebenik	
sign.	930.85 (497.6) (497.11) (497.13) : 726.8 DEZ - ste
inv.br	1408

R E

I. OPŠTI DIO

U V O D

Poslije drugog svjetskog rata u našoj novoj Jugoslaviji stećcima kao jedinstvenoj kulturno-istorijskoj pojavi poklonjena je dostojna pažnja. U vezi s tim uslijedio je niz organizovanih aktivnosti na proučavanju i zaštiti tih spomenika kulture. Jedan od rezultata takvog odnosa prema stećcima jeste i pojava ove knjige koja ima cilj da stručnu i uopšte kulturnu javnost na pregledan način obavijesti o veličini, rasprostranjenosti i osnovnim osobinama toga našeg fonda kulturnog nasljeđa.

Smatramo da je potrebno na ovome mjestu izložiti i objasniti kako je došlo do takvog našeg odnosa prema stećcima, šta smo u tome pogledu dosada preduzimali i postigli, a posebno, kako su stvoreni uslovi da se izda ovaj kataloško-topografski pregled.

RANIJI PERIOD PROUČAVANJA STEČAKA

Prvi pisani podaci o stećcima potječu iz prve polovine XVI vijeka. Slovenac Benedikt Kuripešić je kao tumač u poslanstvu austrijskog cara Ferdinanda I, koje je preko Bosne putovalo u Carigrad radi sklapanja mira sa sultanom, vidio stećke u Lađevini (Vladjevini) kod Rogatice i o njima dao nekoliko podataka u svom poznatom putopisu.¹ Bez obzira što je vrlo pogrešno pročitao natpise na stećcima Ladjevina, Kuripešićeva informacija je dragocjena. Slijedeći podaci uslijedili su tek poslije više od dva stoljeća. Tada je talijanski prirodoslovac Alberto Fortis ostavio nekoliko kraćih bilježaka o stećcima oko Makarske i Sinja.² Prvih godina XIX vijeka proputovao je jedan dio Dalmacije, Hercegovine i teritorija Dubrovačke republike poljski knez Aleksandar Sapiha. Pri tome je on pokazao dosta interesa za stećke. Učinilo mu se da reljefi stećaka imaju mnogo sličnosti sa egipatskim i partskim spomenicima.³ Od kasnijih stranih putopisaca koji su nešto zabilježili o stećcima navešćemo važnije. Bečki geolog i ljekar (inače Francuz) Ami Boué objavio je samo uzgred neke podatke sa svog putovanja iz 1836—1838. god. i pri tome izrazio mišljenje da stećci potječu iz prvih decenija kršćanstva u ovim krajevima.⁴ Nešto opširnije je pisao o stećcima čuveni engleski egiptolog I. Gardner Wilkinson. On je bio mišljenja da su to domaći kršćanski spomenici iz predturskog doba, ali da su mnogi od njih stariji od XV vijeka.⁵ U drugoj polovini XIX v. kroz naše krajeve putuje pruski konzul u Sarajevu Otto Blau, pa se i on kratko osvrće na stećke koje je zapazio.⁶ Malo nakon toga dolazi i do putovanja poznatog engleskog historičara Arthura J. Evansa koji je u našim spomenicima vidio misteriozno preistorijsko keltsko nadgrobno kamenje.⁷ Koristan prilog poznavanju stećaka dao je i austrijski oficir Henrich Sterneck iz 1871—1873. god. koji je mislio da su oni iz predrimskog perioda,⁸ zatim austrijski vojni ljekar dr F. Luschan koji je, prema nađenom novcu u grobovima, stećke datirao u XIV i XV v.,⁹ a onda bečki arheolog dr Moritz Hoernes koji je sa svojih putovanja 1879—1880. god. dao podatke, sa crtežima, za stotinjak nekropola i u svojoj analizi

¹ B. Curipeschitz, *Itinerarium der Botschaftreise des Joseph v. Lamberg und Nicolas Jurischitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Konstantinopel 1530*, Innsbruck 1910. (Izdanje na našem jeziku: B. Kuripešić, *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530*, Svjetlost, Sarajevo 1950, 24—25.)

² A. Fortis, *Viaggio in Dalmazia, Venezia 1774*, vol. II, 72—77.

³ A. Sapiha, *Podroz do Krajow Slawianskich odbiwana w 1802 i 1803 roku*, Warszawa 1811.

⁴ A. Boué, *Die europäische Türkei*, I—II, Wien 1889, 560.

⁵ G. Wilkinson, *Dalmatien und Montenegro*, I—II, Leipzig 1849, I/140, II/68 i dalje.

⁶ O. Blau, *Reisen in Bosnien und Herzegowina*, Berlin 1877, 25, 39, 48, 83 i dalje.

⁷ A. J. Evans, *Trough and the Herzegovina on foot...*, London 1876, 170—176.

⁸ H. Sterneck, *Geographische Verhältnisse, Communicationen und das Reisen in Bosnien und der Herzegowina und Montenegro*, Wien 1877, 45—46.

⁹ F. Luschan, *Altbosnische Gräber*, *Deutsche Zeitung*, 14. IX. 1879 (prevod na našem jeziku u dnevnom listu *Obzor*, Zagreb, 18. i 20. X 1879.); *Isti*, *Über altbosnische Gräber*, *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, X, 1881, 104—114.

izrazio dosta nepovoljno mišljenje o kulturi i umjetnosti srednjovjekovne Bosne.¹⁰ Za razliku od Hoernes, malo zatim mađarski historičar Ivan Asbóth ističe umjetničku vrijednost stećaka i po prvi puta u literaturi te spomenike pripisuje bogumilima.¹¹

Najstariji podaci o stećcima od strane domaćih pisaca potječu iz druge polovine XVIII v. Među njima se najprije javljaju Andrija Kačić - Miošić,¹² zatim Ivan Katalinić,¹³ a onda splitski arheolog dr Ivan Carrara.¹⁴ Nešto podataka o stećcima u Srbiji pružio je prof. S. Obradović,¹⁵ a o stećcima u Hercegovini i Dalmaciji bosanski franjevac — pjesnik Martin Nedić.¹⁶ O dalmatinskim stećcima pišu još franjevci — književnici Simeon Milinović¹⁷ i Petar Kadčić-Peko.¹⁸ Relativno dosta podataka o hercegovačkim stećcima ostavio nam je fra Petar Bakula.¹⁹ O stećcima centralne Bosne piše fra Anto Knežević.²⁰ Nešto podataka su dali i sarajevski mitropolit Sava Kosanović²¹ i Miloš Milojević.²² Dubrovački profesor Luko Zore objavio je čitavu jednu malu radnju o stećcima iz dubrovačke okoline.²³ O stećcima iz Podrinja pišu Ljub. Klerić i dr Laza Dokić.²⁴ U nizu brojeva *Viestnika Hrvatskog arheološkog društva* iz Zagreba, koji je počeo izlaziti 1879. god., objavljeni su prilozi Vida Vuletića-Vukasovića, neumornog sakupljača građe o natpisima bosansko-hercegovačkih stećaka.²⁵ Krajem prošlog vijeka svojim prilogima o stećcima ističu se još Petar Kaer²⁶ i Frane Radić.²⁷

¹⁰ M. Hoernes, *Alte Gräber in Bosnien und der Herzegowina*, Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, XIII, 1883, 169—177; Isti, *Dinarische Wanderungen*, Wien 1888, 116, 131, 183, 189 i dalje, te 323—348; Isti, *Mittelalterliche Grabdenkmale in der Herzegowina*, Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- u. historischen Denkmale, VIII, Wien 1882, 19—25.

¹¹ J. Asbóth, *Bosnia es Herzegovina I—II*, Budapest 1887, i na njemačkom jeziku: *Bosnien und die Herzegowina*, Wien 1888, 94—118, 229—231, 329—351 i 404.

¹² A. Kačić-Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb 1942, 393.

¹³ I. Katalinić, *Storia della Dalmazia I*, Zara 1834, 94—95.

¹⁴ I. Carrara, *Odgovor*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku*, II, 1952, 325.

¹⁵ S. Obradović, *Opisanija okružja užičkog*, *Glasnik Društva srpske slovesnosti*, sv. X, 1858, 296—340.

¹⁶ M. Nedić, *Spomenici bosanski*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku*, IV, 1857, 142—162.

¹⁷ S. Milinović, *Kratko opisanje Lovreča u Dalmaciji*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* V, 1859, 321; Isti, *O Sinju u Dalmaciji*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* VII, 1863, 129—146.

¹⁸ P. Peko Kadčić, *Odgovori na nekoja pitanja društva kotara Makarskog*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* V, 1859, 321; Isti, *Poviest kotara Makarskog*, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku*, VII, 1863, 92.

¹⁹ P. Bakula, *Schematismus topographico-historicus...*, Mostar 1873, 71—178.

²⁰ A. Knežević, *Listovi o Bosni*, *Bosanski prijatelj*, 1870, 59 i dalje.

²¹ S. Kosanović, *Srpske starine u Bosni*, *Glasnik Srpskog učenog društva*, XII, 1871, 158—189.

²² M. Milojević, *Vidovdan br. 95 i neobjavljeni rukopis O starim srpskim grobovima*.

²³ L. Zore, *Bosanski grobovi*, *Program CK velikog gimnazija u Dubrovniku* god. 1880—1881, Dubrovnik 1881, 3—20.

²⁴ Lj. Klerić—L. Dokić, *O starom groblju u Podrinju*, *Glasnik Srpskog učenog društva*, 1882, 22—25.

²⁵ V. V. Vukasović, *Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini*, *Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva* IV (1882) do XIV (1892); Isti, *Starohrvatski natpisi u Bosni i Hercegovini*, *Starohrvatska prosvjeta* I—II; Isti autor je objavio i nekoliko članaka na ovu temu u *Glasniku Zemaljskog muzeja* I, Sarajevo 1889, u *Slovincu* IV—VII (1881—1884) i drugim časopisima.

²⁶ P. Kaer, *Pierres sépulcrales Dalmates*, Lyon 1887; Isti, *Di Alcuni massi sepolcrali nel distretto d'Imoski*, *Bulletino di archeologia e storia Dalmata* II (1879), 8, 25, 36 i 74.

²⁷ F. Radić, *O spomenicima*, *Bosanska vila* III (1888), 9—11, 27—29, 39—42, 57—58, 74—75 itd.; Isti, *Starinski grobovi u Hercegovini*, *Slovinac* VII (1884), 118—122; Isti, *Alte Gräber in Bosnien und der Herzegowina*, *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, XIV (1884), 63—67.

Većinu navedenih autora, naročito onih stranih, stećci su slučajno zainteresovali. Njihovu pažnju su obično privukli veličina i neobični oblici ovih spomenika, vrlo često natpis ili neki za njih neobičan ornamenat, pa su nam onda o tome ostavili zabilješku. Vrlo rijetko se neko od njih duže zadržao na stećcima sa namjerom da ih podrobnije opiše ili prouči. U njihovim zapisima ima netačnih podataka, naročito u odnosu na natpise, a i opisi ili crteži ukrasnih i simboličnih motiva su vrlo često pogrešni, pa ih valja koristiti sa dosta opreznosti. Neke njihove opservacije, a pogotovo pretpostavke ili zaključci, naročito oni koji se odnose na kronologiju stećaka, ne samo da nisu uvjerljivi, nego su kao neumjesni i neosnovani sasvim neupotrebljivi. Njihova zasluga je najviše u tome što su stećke takoreći otkrili i što su na njih skrenuli pažnju naše i strane kulturne javnosti.

Ozbiljnije proučavanje stećaka počelo je u devetoj deceniji prošlog stoljeća, kada je u Sarajevu osnovano Muzejsko društvo, odnosno kada je osnovan Zemaljski muzej i pokrenut njegov godišnjak — *Glasnik*. Kao pionir i najvredniji naučni saradnik u tome pogledu ističe se dr Čiro Truhelka, prvi kustos Zemaljskog muzeja, koga su stećci najviše zainteresovali sa epigrafskog stanovišta.²⁸ Natpisi stećaka su također privukli pažnju slaviste Vatroslava Jagića²⁹ i prvog urednika *Glasnika Zemaljskog muzeja* Kostu Hermana.³⁰ Istoričar Konstantin Jireček ispravlja neka čitanja natpisa i raspravlja neka pitanja genealogije humske vlastele.³¹ Đorđe Stratimirović opisuje stećke iz Zgošće kod Kaknja koji posjeduju vrlo istaknute umjetničke vrijednosti.³² Manjim priložima se pojavljuju Tomo Dragičević,³³ Vaclav Radymski,³⁴ Nikola Barišić,³⁵ Matija Bijelić³⁶ i Franjo Fiala.³⁷ U približno istom periodu dosta interesa za stećke pokazuje Starohrvatska prosvjeta, časopis Hrvatskog starinarskog društva iz Knina, u kome objav-

²⁸ Objavio je više radova u *Glasniku Zemaljskog muzeja* Sarajevo I (1889), III—VIII (1891—1896), X (1898), XXVI (1914) i XXVII (1915), zatim u *Wissenschaftliche Mittheilungen*, Wien II—VI (1894—1898) i u drugim časopisima i knjigama.

²⁹ V. Jagić, Nekoliko riječi o bosanskim natpisima na stećcima, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu II (1890), knj. I, 1—9; Isti, *Wissenschaftliche Mittheilungen* III (1895), 396—402.

³⁰ K. Hermann, Starobosanski natpis iz XV vijeka, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu III (1891), knj. I, 48—53; Isti, Nadgrobni spomenik kneza Batića, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu III (1891), knj. IV, 391—395; Isti, Epigraphische Denkmaler aus dem Mittelalter, *Wissenschaftliche Mittheilungen* III (1895), 481—502.

³¹ K. Jireček, Vlastela humska na natpisu u Veličanima, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu IV (1892), 279—285; Isti, *Wissenschaftliche Mittheilungen* III (1895), 474—480.

³² Dj. Stratimirović, Srednjevjekovno groblje kod Zgošće, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu III (1891), knj. II, 122—141; Isti, Zgoščanski stećak, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu XXXVIII (1926), 45—46.

³³ T. Dragičević, Dva starobosanska natpisa, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu I (1889), knj. III, 24; Isti, *Glasnik Zemaljskog muzeja* II (1890), 297—298, III (1891), knj. II, 193—195, IV (1892), 248—249.

³⁴ V. Radimsky, O materijalu bogumilskih stećaka, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu I (1889), knj. I, 59—60; Isti, *Glasnik Zemaljskog muzeja* III (1891), knj. I, 75—80 i *Wissenschaftliche Mittheilungen* I (1893), 178.

³⁵ N. Barišić, Posušje, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu IV (1892), knj. III, 275—277; Isti, Tihaljina i njezine znamenitosti, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu V (1893), knj. IV, 558—560.

³⁶ M. Bijelić, Starobosanski natpisi u Premilovom Polju, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu II (1890), knj. III, 298—304; Isti, Natpis iz Miljanovića, *Glasnik Zemaljskog muzeja* III (1891), knj. I, 54—55.

³⁷ F. Fiala, Crstice sa Glasinca, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu IV (1892), knj. IV, 336—340 i *Wissenschaftliche Mittheilungen* II (1894), 319.

ljuju svoje radove Petar Kaer,³⁸ Vid Vuletić-Vukasović,³⁹ Lujo Marun⁴⁰ i neki drugi.

Prva dva decenija XX vijeka osjeća se stagnacija u proučavanju stećaka koja bi se, pored ostaloga, mogla objašnjavati iščezavanjem jedne generacije naučnih radnika i političkim događajima koji su rezultirali aneksijom Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske i prvim svjetskim ratom. Nakon toga, opet oko Glasnika Zemaljskog muzeja, okuplja se grupa obrađivača stećaka. Tako se pojavljuju radovi dr Mihovila Mandića,⁴¹ dr Milenka Filipovića,⁴² dr Vladislava Skarića,⁴³ dr Pere Slijepčevića,⁴⁴ Milana Karanovića,⁴⁵ Petra Bogunovića,⁴⁶ Dimitrija Sergejevskog,⁴⁷ Đoke Mazalića⁴⁸ i Vejsila Čurčića,⁴⁹ među kojima se obimom prikupljene građe ovaj posljednji najviše ističe.

U istom periodu u drugim časopisima se javljaju Slade Šilović,⁵⁰ Vejsil Čurčić⁵¹ i Ivan Renđeo,⁵² a u vezi sa rješavanjem pitanja bogumila u Bosni dr Jaroslav Šidak.⁵³

³⁸ P. Kaer, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta I (1895), II (1896) i IV (1898).

³⁹ V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini, Starohrvatska prosvjeta I (1895) i II (1896).

⁴⁰ L. Marun, Starohrvatsko groblje s crkvom Sv. Spasa u Cetini, Starohrvatska prosvjeta I (1895) i II (1896).

⁴¹ M. Mandić, Patarensko groblje pod Osmaćom planinom, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XIV (1902), 560—562; Isti, Turbe kod Travnika, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, XXXVI (1924), 83—90; Isti, Vezirski grad Travnik, Zagreb 1931.

⁴² M. Filipović, Natpis na stećku u Tičićima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXXVIII (1926), 70—80; Isti, Starine u Bakićima, kod Olova, Glasnik Zemaljskog muzeja XL (1928), sv. II, 69—78;

⁴³ V. Skarić, Grobni natpis braće Radilovića u Čadovini, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXXIX (1927), sv. II, 193—197; Isti, Jedan slovenski uzor bosanskih mramorova, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XL (1928), sv. II, 141—144; Isti, Grob i nadgrobni spomenik gosta Milutina na Humskom u fočanskom srezu, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XLVI (1934), Sv. za historiju i etnografiju 79—82.

⁴⁴ P. Slijepčević, Staro groblje po Gacku, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XL (1928), sv. II, 57—63.

⁴⁵ M. Karanović, Jedan zanimljiv mramor kod Skender-Vakufa, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XL (1928), sv. II, 135—140; Isti, O mramoru vojvode Momčila, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu LII (1940), sv. I, 69—75.

⁴⁶ P. Bogunović, Stari nadgrobni spomenici u Vrućici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XLII (1930), sv. II, 177—182.

⁴⁷ D. Sergejevski, Srednjovjekovna groblja u Stuparima i Rastiku, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu LIII (1941), 95—100; Isti, Putne bilješke sa Nevesinjskog Polja, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Nova serija) III (1948), 239—250.

⁴⁸ Dj. Mazalić, Starine po okolini Sarajeva, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu LI (1939), sv. I, 15—36; Isti, Semizovac i okolina, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. s.) IV—V (1949—1950), 403—410; Isti, Borač, bosanski dvor srednjeg vijeka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu LIII (1941), 31—94.

⁴⁹ V. Čurčić, Srednjovjekovna groblja, rukopis u biblioteci Zemaljskog muzeja u Sarajevu; Isti, Starinsko oružje u Bosni i Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu LV (1943), 21—225.

⁵⁰ S. Šilović, Stećci u okolini Trogira, Bulićev zbornik, Split 1925, 689—693.

⁵¹ V. Čurčić, Kako su naši bogumilski pređi sjekli i prevozili nadgrobne spomenike, Napredak, Sarajevo, IX (1934), br. 3—4, 35—39; Isti, Nadgrobni spomenici u narodnoj medicini u Bosni i Hercegovini, Napredak, Sarajevo, VIII (1933), br. 11—12, 141—145.

⁵² I. Renđeo, Stećci ili mramorovi, Hrvatski planinar, 1942, 105 i dalje; Isti, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici, Naša domovina, 1943, 254 i dalje.

⁵³ J. Šidak, Problem »bosanske crkve« u našoj historiografiji, Rad JAZU, knj. 259/116, Zagreb 1937, 125—134.

Ovaj period od 50 godina, izuzimajući dvadesetak godina stagnacije, karakterističan je po angažovanju relativno većeg broja naučnih radnika i po njihovom ozbiljnijem pristupu. Poslovi su obavljani sa više pažnje i dokumentacije. Međutim, njihov interes je bio prilično jednostran, jer su se najistaknutiji orijentirali na natpise. Osim toga, općenito se može reći da je većina aktivnosti bila više lična inicijativa pojedinaca koji su se stećcima bavili uzgred, uz svoje druge, primarne poslove, a da nije bilo organizovane i sistemske akcije.

To su osnovni i najkraći podaci o djelatnosti proučavanja stećaka do drugog svjetskog rata. Bez sumnje, nas više interesuje najnoviji period koji najbolje i najpotpunije odražava naš odnos prema naučnom sektoru stećaka.

PERIOD ORGANIZOVANOG I SISTEMATSKOG PROUČAVANJA STEČAKA

Od 1945. god. u našoj zemlji se u osnovi izmijenio odnos prema spomenicima kulture uopšte, a u vezi s tim i prema stećcima. Sada je uočena i shvaćena prava vrijednost stećaka i kao dokumenata u proučavanju kulture i umjetnosti naših naroda u srednjem vijeku i kao faktora obrazovanja i vaspitanja sadašnje i budućih generacija omladine i građana uopšte. Zbog toga su sasvim razumljiva nova nastojanja u proučavanju i čuvanju ovih spomenika, koja su karakteristična po tome što su organizovana i sistematska kao i po tome što se u njih ulaže dosta ljudskog stručnog potencijala i finansijskih sredstava.

Najprije nastojanjem Zemaljskog muzeja u Sarajevu, a potom Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture u Beogradu i Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu došlo je do niza aktivnosti u proučavanju i zaštiti stećaka. Te akcije su ubrzane i intenzivirane neposredno poslije Izložbe srednjovjekovne umjetnosti jugoslavenskih naroda, koja je održana u Parizu 1950. god, a koja je pobudila veliki interes svjetske kulturne i naučne javnosti za stećke. Za organizovanje širih i sistematskih akcija bila je vrlo važna 1950. god. Na inicijativu Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture iz Beograda održana je u Sarajevu, u decembru te godine, konferencija predstavnika Ministarstva za nauku i kulturu NR Bosne i Hercegovine, pomenutog Saveznog instituta za zaštitu spomenika, Zemaljskog muzeja iz Sarajeva, Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Sarajeva i pojedinih stručnjaka bliskih problematici stećaka, na kojoj je konstatovana velika naučna vrijednost stećaka i potreba njihovog sistematskog proučavanja i zaštićivanja, a onda, na bazi prijedloga Ministarstva za nauku i kulturu BiH, donesen plan takovih akcija. Tim planom predviđene su četiri osnovne radne etape: 1 — Anketno prikupljanje opštih podataka; 2 — Provjeravanje i dopunjavanje tih podataka; 3 — Sistematsko naučno ekipno obrađivanje pojedinih lokaliteta; i 4 — Publikovanje rezultata prikupljanja naučne građe. Na istoj konferenciji utvrđen je i plan konkretnih zaduženja predstavljenih i zainteresovanih ustanova kao i pojedinih naučnih radnika za 1951. god. Pored ostaloga, zauzet je i stav da se pri Saveznom institutu za zaštitu spomenika kulture u Beogradu obrazuje međurepublička komisija koja bi usmjeravala i koordinirala sve dalje aktivnosti, s obzirom na okolnost da stećci ne postoje samo u Bosni i Hercegovini, nego da ih ima i u Srbiji, Crnoj Gori i Hrvatskoj.⁵⁴

U čitavom ovom novom periodu rada u oblasti stećaka važna je bila još jedna konferencija koja je održana u martu 1952. god, također u Sarajevu. Pored predstavnika Savjeta za nauku i kulturu NR Bosne i Hercegovine (ranijeg Ministarstva za nauku i kulturu), Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture iz Beograda, Zemaljskog muzeja iz Sarajeva i Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture NR Bosne i Hercegovine

⁵⁴ Š. Bešliagić, Proučavanje i zaštita stećaka, Naše starine I, Sarajevo 1953, 169.

iz Sarajeva, na tome skupu bili su i predstavnici Zemaljskog odbora sindikata prosvjetnih radnika BiH, Istorijskog društva BiH, Udruženja likovnih umjetnika BiH, Instituta za folklor BiH, Muzeja grada Sarajeva i još nekih drugih zainteresovanih ustanova i organizacija. Na ovoj konferenciji je učinjen kritički osvrt na obavljene planirane radove u 1951. god. i date su smjernice za dalje dugoročnije radove. Osim toga, ukazano je na područja koja bi zbog ugroženosti ili drugih razloga trebalo prvenstveno uzeti u obzir prilikom planiranja ekipne obrade stećaka (dolina Neretve, Kupres, Sarajevsko Polje i dr.) Preporučeno je da monografske publikacije o stećcima, koje se mogu očekivati, čine jednu cjelinu i da nose oznake jedne serije, bez obzira koja ustanova ih bude izdavala. Na konferenciji je konstatovano da do formiranja saveznog koordinacionog tijela, na žalost, nije došlo i da su osim u Bosni i Hercegovini, aktivnosti na proučavanju i obradi stećaka u drugim republikama minimalne. U cilju što boljeg rukovođenja i koordiniranja radova u BiH predloženo je stvaranje posebne komisije pri Zemaljskom zavodu za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine.⁵⁵

Odmah poslije navedenih konferencija pristupilo se poslovima sa dosta elana. Tako je Zemaljski zavod za zaštitu spomenika, uz pomoć Ministarstva prosvjete BiH, Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture i Zemaljskog odbora sindikata prosvjetnih radnika BiH, pripremio i otpočeo sistematsku akciju opšteg popisa stećaka na teritoriju Bosne i Hercegovine. U tu svrhu je održan niz predavanja i seminar za popisivače, štampan je poseban arak na koji će se unositi podaci, napisano više raspisa i uputstava, te članaka u dnevnoj štampi i angažovan veliki broj učitelja koji su lično i uz pomoć svojih učenika i svojih saradnika obilazili terene, bilježili potrebne podatke i dostavljali ih Zemaljskom zavodu u Sarajevo. Ti poslovi su bili intenzivni u toku 1951. i 1952. god, a onda su još dvije godine dovršavani tamo gdje su ranije izostali ili bili slabo organizovani. Na konferenciji 1952. god. istaknuti su vrlo dobri rezultati toga opšteg popisa putem učitelja osnovnih škola. U vezi s tim, kasnije je novčano nagrađeno 13 učitelja koji su se najviše zalagali. Iako podaci opšteg popisa nisu bili sasvim tačni, niti stručno obrađeni da bi se mogli neposredno koristiti bez rezerve, oni su ipak višestruko korisno poslužili. Tako su oni bili izvjestan indikator i orijentacija kako za planiranje akcija ekipne obrade pojedinih lokaliteta, tako i za planiranje poslova etape provjeravanja i dopunjavanja podataka. Pored toga, taj prvi popis je upozoravao na potrebu službene zakonske intervencije zaštite stećaka tamo gdje su oni bili relativno najugroženiji. Potrebno je istaknuti i činjenicu da je ovako široko pripreman i postavljen popis, kojim je angažovan veliki broj ljudi i kojim je kao javnom akcijom duže vremena pažnja naših građana, posebno onih sa sela, skretana na stećke, obavio i korisnu vaspitnu funkciju, jer su otada uslovi čuvanja tih spomenika, zbog pozitivnijeg odnosa samih građana prema njima, bili znatno povoljniji.

U poslovima provjeravanja popisa učestvovalo je 25 studenata filozofskih fakulteta iz Sarajeva i Beograda. Oni su za taj posao pripremljeni putem kraćeg kursa na katedri Istorije umjetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu i seminara u Zemaljskom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu. Zamišljeno je da grupe ovih studenata u pojedinim rejonima prikupljaju detaljnije podatke. Međutim, rezultati angažovanja ovih studenata bili su vrlo nejednaki i u većini slučajeva slabiji od angažovanja učitelja u opštem popisu. Zbog toga se dalji rad na provjeravanju i kompletiranju podataka opšte evidencije vršio samo preko pojedinih stručnja-

⁵⁵ Š. Bešlagić, n. d., 177—178.

ka Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu i putem ekipa koje su radi proučavanja prikupljale detaljnije podatke o stećcima pojedinih lokaliteta i područja.⁵⁶

Vrlo dobri rezultati postignuti su u predviđenoj takozvanoj etapi ekipnog proučavanja pojedinih lokaliteta i područja. U nekoliko prvih godina u tome pogledu najviše poslova urađeno je u organizaciji Zemaljskog muzeja u Sarajevu, a pod rukovodstvom arheologa Alojza Benca, Dimitrija Sergejevskog i Marka Vega. Još 1949. i 1950. god. prikupljena je i obrađena građa o nekropoli stećaka na Radimlji kod Stoca, a onda su 1951. god. obrađeni stećci oko Olova i Bratunca u Bosni, zatim oko Lištice u Hercegovini. Slijedeće dvije godine proučavani su stećci u okolini Ljubuškog. Paralelno s tim, ekipa Muzeja grada Sarajeva, pod rukovodstvom kustosa Ljubice Mladenović, obrađivala je stećke u okolini Sarajeva. Isto tako, ekipe Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, pod rukovodstvom Šefika Bešlagića, evidentirale su i proučavale stećke u okolini Kupresa i u dolini Neretve koja je bila predviđena za potapanje Jablaničkim jezerom. U toku narednih godina poslovi ekipne obrade prelaze sasvim u Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu gdje su već stvoreni kadrovski uslovi za to. Tako su u organizaciji toga Zavoda, pod istim stručnim rukovodstvom, obuhvaćena slijedeća područja: Duvanjsko Polje, Bliđinje (između Čvrsnice i Vran planine), Popovo Polje, dolina Trebišnjice, Nevesinjsko Polje, područje Treskavice i planine Bjelašnice. U istom vremenskom periodu, također u organizaciji Zemaljskog zavoda, a pod rukovodstvom Drage Vidovića, Zdravka Kajmakovića i Smaila Tihića, obrađeni su krajevi oko Zvornika i Gacka.

Pored navedenih poslova ekipne obrade na teritoriji Bosne i Hercegovine, bilo je akcija te vrste i u drugim republikama. Na poziv Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR Crne Gore, Dimitrije Sergejevski, iz Sarajeva, obradio je 1951. god. nekropolu stećaka u Nikšiću, dok su ostali krajevi te republike tada izostali. U Podrinju na teritoriju NR Srbije djelovale su dvije ekipe Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture iz Beograda, pod rukovodstvom Petra Momirovića, iz Sarajeva. U tome kraju je u organizaciji Etnografskog muzeja iz Beograda vršio obradu stećaka kustos Vojin M. Ivanović, a u organizaciji široke akcije prikupljanja arheološke građe od strane Arheološkog instituta Srpske akademije nauka u Beogradu, pod rukovodstvom dr Mirjane Ljubinković, kustosa Narodnog muzeja iz Beograda, obuhvaćeni su jednom prilikom stećci zapadne, a drugom stećci centralne Srbije. Na kontinentalnom dijelu NR Hrvatske takove akcije vodila je dr Angela Horvat, u organizaciji Konzervatorskog zavoda NR Hrvatske, dok je za poslove u Imotskoj Krajini od strane Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu bio angažovan dr Lovre Katić, konzervator iz Solina, za Makarsko područje Nevenka Bezić, konzervator iz Splita i za jedan dio Dubrovačkog primorja dr Cvito Fisković, akademik i direktor Konzervatorskog zavoda u Splitu i Josip Lučić, profesor iz Zagreba. Jedan dio zaleđa Pelješca obradio je dr Alojz Benac, direktor Zemaljskog muzeja iz Sarajeva.

Poslovi ekipne obrade pojedinih lokaliteta i čitavih krajeva i proučavanja stećaka uopšte rezultirali su pisanjem i publikovanjem monografija kao posebnih knjiga, te većih i manjih radova koji su postepeno objavljivani u stručnoj periodičkoj štampi. Može se reći da se i u tome pogledu dosta postiglo. Tako je u ustanovljenoj ediciji *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine* od 1950. do 1967. god. izdato 9 monografija

⁵⁶ Š. Bešlagić, n. d., 169—174.

— svezaka, i to: *Radimlja, Olovo i Široki Brijeg* od Alojza Benca,⁵⁷ *Ludmer* od Dimitrija Sergejevskog,⁵⁸ *Ljubuški* od Marka Vega⁵⁹ i *Kupres, Kalinovik, Popovo i Stećci centralne Bosne* od Šefika Bešliagića.⁶⁰ Izdavači ovih monografija bili su: Zemaljski muzej iz Sarajeva, Savezni institut za zaštitu spomenika kulture iz Beograda i Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture NR Bosne i Hercegovine iz Sarajeva. Osim toga, izvan te edicije, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti iz Zagreba izdala je monografiju *Stećci na Blidinju* od Šefika Bešliagića,⁶¹ a Naučno društvo Crne Gore štamalo je brošuru — skraćenu monografiju *Srednjovjekovna nekropola kod Petrove crkve u Nikšiću* koju je napisao Dimitrije Sergejevski.⁶² Pored monografija kao posebnih knjiga objavljeni su i drugi radovi koji su se relativno najviše odnosili na stećke Bosne i Hercegovine. U tome pogledu bilo je od dosta velikog značaja pokretanje časopisa *Naše starine*, godišnjaka Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu koji je počeo da izlazi 1953. god. Ovaj časopis je do danas objavio znatan broj takovih radova, relativno najviše od Šefika Bešliagića,⁶³ ali i od drugih saradnika, kao što su Đoko Mazalić,⁶⁴ Drago Vidović⁶⁵ i Zdravko Kajmaković.⁶⁶ Nekoliko radova Šefika Bešliagića, koji su se odnosili na bosansko-hercegovačke stećke, objavili su i neki drugi bosansko-hercegovački časopisi⁶⁷ (*Glasnik Zemaljskog muzeja*, *Godišnjak Istorijskog društva BiH*), kao i časopisi drugih republika⁶⁸ (*Starinar SAN-a* u Beogradu, *Glasnik Etnografskog muzeja* u Beogradu, *Anali Historijskog instituta JAZU* u Dubrovniku i dr.) Općenito na stećke odnosi se i veća radnja *Sredovječni nadgrobni spomenici* od zagrebačkog profesora Ivana Rendea, napisana na bazi pregleda starije literature i ličnog djelomičnog poznavanja terena, koja je kao rukopis objavljena u zagrebačkoj ediciji *Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke*, koju je osnovao dr. Antun Bauer.⁶⁹ Na kraju te radnje dati su bibliografski podaci koje je autor dosta dugo prikupljao. I jedna radnja slovenačkog arheologa Paule Korošec o stećcima okoline Travnika objavljena je u *Glasniku Zemaljskog muzeja u Sarajevu*.⁷⁰ Bilo je i više radova koji su se odnosili na stećke drugih republika,

⁵⁷ A. Benac, *Radimlja*, Sarajevo 1950; *Isti*, Olovo, Beograd 1951; *Isti*, *Široki Brijeg*, Sarajevo 1952.

⁵⁸ D. Sergejevski, *Ludmer*, Sarajevo 1954.

⁵⁹ M. Vega, *Ljubuški*, Sarajevo 1954.

⁶⁰ Š. Bešliagić, *Kupres*, Sarajevo 1954; *Isti*, *Kalinovik*, Sarajevo 1962; *Isti*, *Popovo*, Sarajevo 1966; *Isti*, *Stećci centralne Bosne*, Sarajevo 1967.

⁶¹ Š. Bešliagić, *Stećci na Blidinju*, Zagreb 1959.

⁶² D. Sergejevski, *Srednjovjekovno groblje kod Petrove crkve u Nikšiću*, Cetinje 1952.

⁶³ *Naše starine*, Sarajevo, I, II, III, VI, VII, VIII, IX, X i XI.

⁶⁴ *Naše starine*, Sarajevo, IV i VI.

⁶⁵ *Naše starine*, Sarajevo, II i III.

⁶⁶ *Naše starine*, Sarajevo, IX i XI.

⁶⁷ *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu 1959, 239—247; *Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine* VII (1955), 67—80.

⁶⁸ *Starinar*, Beograd, VII—VIII, 1956—1957, 375—396, XII (1961), 176—206 i XV—XVI (1964—1965), 279—292; *Anali Historijskog instituta* u Dubrovniku VIII—IX (1962), 65—83.

⁶⁹ I. Rendeo, *Sredovječni nadgrobni spomenici-stećci*, Zagreb 1953 (izdato kao rukopis). Na kraju ovog rada dati su i bibliografski podaci o stećcima. Osnivač i redaktor edicije *Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke*, u kojoj je objavljena ova radnja, prof. dr. Antun Bauer pokazao je dosta inicijative i aktivnosti za proučavanje i popularizaciju stećaka, posebno kada se radilo o stvaranju eksponata za Izložbu jugoslavenskog srednjovjekovnog slikarstva i plastike u Parizu 1950. g. i za zbirku odljeva Gipsoteke jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

⁷⁰ P. Korošec, *Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika*, *Glasnik Zemaljskog muzeja* u Sarajevu, 1952, 357—407.

a koji su objavljivani u raznim časopisima. Tako su o stećcima u Srbiji pisali dr Mirjana Ćorović-Ljubinković i Đurđe Bošković — Vojislav Korać u ediciji Arheološkog instituta SAN-a iz Beograda *Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji*,⁷¹ te Vojin M. Ivanović u *Glasniku Etnografskog muzeja* u Beogradu⁷² i dr Milenko Filipović u *Zborniku Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture* u Beogradu i *Našim starinama u Sarajevu*.⁷³ O stećcima na području Hrvatske pisali su dr Angela Horvat u zagrebačkom *Historijskom zborniku* i splitskim *Prilozima za povijest umjetnosti u Dalmaciji*,⁷⁴ dr Lovre Katić u splitskoj *Starohrvatskoj prosvjeti*,⁷⁵ dr Alojz Benac u *Analima Historijskog instituta u Dubrovniku*,⁷⁶ dr Cvito Fisković i Josip Lučić u *Prilozima za povijest umjetnosti u Dalmaciji*,⁷⁷ Nevenka Bezić-Božanić u beogradskom *Starinaru*⁷⁸ i Šefik Bešliagić u *Analima Historijskog instituta u Dubrovniku*.⁷⁹

Navedene publicirane radnje skoro isključivo se odnose na novopronađenu građu koja je uglavnom po jednakom ili sličnom principu i sistemu stručno i kritički izložena i dokumentovano objašnjena. One su u najvećoj mjeri monografskog i kataloškog karaktera, neke su dijelom i studije, a neke su upotpunjene i drugim korisnim podacima istorijskog, etnografskog ili nekog drugog karaktera. Veći broj je rezultat ekipnih obrađivanja pojedinih lokaliteta ili područja, obavljenih po preporukama pomenutih sarajevskih savjetovanja. Međutim, ovim spiskom nisu iscrpljene sve radnje koje su na temu stećaka publicirane od 1945. god. do danas, pa bi radi potpunijeg uvida u tu važnu aktivnost bilo potrebno da se navedu i one druge. Te radnje su raznovrsnog karaktera i teško ih je kategorizirati. Još 1950. god, kada se pripremao i stvarao sistem i metod proučavanja stećaka, pojavio se članak *Proučavanje stećaka* od dr Milenka Filipovića, a nešto poslije toga i članak *Proučavanje i zaštita stećaka* od Šefika Bešliagića,⁸⁰ koji su imali programski karakter. Na ovome mjestu nije moguće navesti brojne članke u stručnoj, ostaloj periodičnoj i dnevnoj štampi uglavnom naučno-popularnog, esejističkog ili propagandnog karaktera, ali se može reći da su se u tome pogledu više puta javljali dr. Miroslav Krleža, dr Alojz Benac, Dimitrije Sergejevski, Marko Vego, Cvjetko Popović i Šefik Bešliagić. U ovu kategoriju bi se mogla uvrstiti i brošurica *Stećci*

⁷¹ M. Ćorović-Ljubinković, *Nekropole i grobni belezi, Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji I, Zapadna Srbija, Beograd 1953, 169—198; Isti, Nekropole i grobni belezi, Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji, Centralna Srbija, Beograd 1956, 231—263.*

⁷² V. M. Ivanović, *Srednjevjekovni nadgrobni spomenici u Podrinju, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XVIII (1954), 221—268.*

⁷³ D. M. Filipović, *Proučavanja stećaka, Zbornik zaštite spomenika kulture I, Beograd 1950, 131—137.*

⁷⁴ Dr. A. Horvat, *O stećcima na području Hrvatske, Historijski zbornik IV, Zagreb 1951, 157—162; Ista, Prilog rasprostranjenosti stećaka u Liki i Baniji, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 15, Split 1963, 26—34.*

⁷⁵ L. Katić, *Stećci u Imotskoj Krajini, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 3, Zagreb 1954, 131—169.*

⁷⁶ Dr. A. Benac, *Srednjevjekovni stećci od Slivna do Čepikuća, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku II (1953), 59—82.*

⁷⁷ Dr C. Fisković, *Stećci u Cavtatu i u Dubrovačkoj Župi, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 13, Split 1961, 147—175; J. Lučić, Stećci u Dubrovačkoj rijeci i u Brgatu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 13, Split 1961, 176—187. C. Fisković je upozorio i na posebnu vrst manjih tankih stubova, ukrašenih krstovima, u dubrovačkom kraju i na Pelješcu, a datira ih u XIV—XVI stoljeće.*

⁷⁸ N. Božanić-Bezić, *Stećci i nadgrobne ploče u Makarskom primorju, Starinar XVII (1966), Beograd 1967, 167—172.*

⁷⁹ Š. Bešliagić, *Stećci u Brotnjicama, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku VIII—IX (1962), 65—83.*

⁸⁰ Vidi napomene br. 54 i 73.

govore od B. Pavlovića i I. Renđea,⁸¹ štampana u Zagrebu. Na sakupljanju i objavljivanju bibliografskih podataka, uz već spomenutog Renđea, dosta je uradio Drago Vidović (uz pomoć Hamdije Kreševljakovića).⁸² Interes naučnih radnika ubrzano je rastao, a i publikovana građa ih je pobuđivala na studijske i sintetske radove. I sami terenski obrađivači stećaka, autori publiciranih radova, naročito većih monografija, nisu se zadržali samo na izlaganju prikupljene građe, nego su se u svojim radovima upuštali i u studije. npr. porijekla i značenja pojedinih reljefnih motiva, određivanja kronologije stećaka, i sl. Ali su se i u proteklom periodu pojavili i takovi radovi koji su čiste studije, kao što su: *Simbolika srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika u BiH* i *Bogumilska umjetnost* od dr Aleksandra Solovjeva,⁸³ *Umetnost* (dio poglavlja *Kultura u Bosni XII do XV v.*) i *Reljefi bosanskih i hercegovačkih stećaka* od dr Svetozara Radojčića,⁸⁴ *O bosanskim srednjovjekovnim stećcima* od dr Ljube Karamana,⁸⁵ *Simbolične predstave na stećcima* i *Predstave kola na stećcima...* od Drage Vidovića,⁸⁶ *Motiv arkada i stolova na stećcima* i *Motivi na bosansko-hercegovačkim stećcima* od Petra Petrovića.⁸⁷ Po svom karakteru ovamo dobrim dijelom spadaju i još neke radnje, kao što su napr: *Prilog datovanju hercegovačkih stećaka* od Bogumila Hrabaka,⁸⁸ *Bogumilski mramorovi* od dr Miroslava Krleže,⁸⁹ *Plastika bogumila* od Ota Bihalji-Merina⁹⁰ i radnja na istu temu od dr Alojza Benca,⁹¹ zatim *Mittelalterliche bildende Kunst in Jugoslavien...* od dr Franca Stelet-a,⁹² *Prilog proučavanju sahranjivanja i podizanja nadgrobničkih spomenika u našim krajevima u Srednjem vijeku* od dr. Vladimira Ćorovića,⁹³ te *L'ornementation d'un vase à mesure du Musée Cluny et les »Stećci« bosniaques* od Dimče Koce.⁹⁴

Eto, tako su po prilici tekli ti naši etapni sistematski poslovi. Rekli smo da su dogovaranja u Sarajevu 1950. i 1952. god. bila neka vrsta baze

⁸¹ Vidi napomenu br. 69.

⁸² D. Vidović, Bibliografski podaci o stećcima, Zbornik zaštite spomenika kulture, III, Beograd 1953, 149—180.

⁸³ Dr A. Solovjev, Simbolika srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika, Godišnjak Istorijškog društva Bosne i Hercegovine VIII (1956), 5—67; Isti, Bogumilska umjetnost, Enciklopedija Jugoslavije I, Zagreb 1955, 644—645.

⁸⁴ Dr Svetozar Radojčić, Umetnost (dio poglavlja *Kultura u Bosni XII—XV v.*), Istorija naroda Jugoslavije I, Beograd 1953, 565—569; Isti, Reljefi bosanskih i hercegovačkih stećaka, Letopis Matice srpske, Novi Sad 1961, sv. za januar, 1—14.

⁸⁵ Dr Lj. Karaman, O bosanskim srednjovjekovnim stećcima, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, 3 (1954), 171—182.

⁸⁶ D. Vidović, Simbolične predstave na stećcima, Naše starine II (Sarajevo 1954), 119—136; Isti, Pretstave kola na stećcima i njihovo značenje, Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo 1954, 275—278.

⁸⁷ P. Petrović, Motiv arkada i stolova na stećcima, Starinar, N. s., VII—VIII (1956—1957), Beograd 1958, 195—206; Isti, Motivi na bosansko-hercegovačkim stećcima, Zbornik Matice srpske, serija društvenih nauka, Novi Sad 1955, br. 10, 15—31.

⁸⁸ B. Hrabak, Prilog datovanju hercegovačkih stećaka, Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo (Arheologija), 1953, 325—328.

⁸⁹ Dr M. Krleža, Bogumilski mramorovi, Književne novine I, br. 21, Beograd 3. VI. 1954, 1—2.

⁹⁰ O. Bihalji-Merin, Plastika bogumila, Stećci, Beograd 1962, 7—15.

⁹¹ A. Benac, Plastika bogumila, Stećci, Beograd 1962, 17—35.

⁹² Dr F. Stele, Mittelalterliche bildende Kunst in Jugoslavien..., Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft II, Wien 1952, 83—94.

⁹³ Dr Vl. Ćorović, Prilog proučavanju sahranjivanja i podizanja nadgrobničkih spomenika u našim krajevima u Srednjem vijeku, Naše starine III, Sarajevo 1956, 127—147.

⁹⁴ Dr Dimče Koco, L'ornementation d'un vase à mesure du Musée Cluny et les »stećci bosniaques«, Artibus Asiae, vol. XV, Ascona 1952, 195—201.

za većinu tih poslova. Tih prvih godina poslovi su planirani zajednički, za sve zainteresovane republike, ali su ubrzo oni prepušteni nahodjenju svake republike, odnosno pojedinim ustanovama u tim republikama. Ta organizaciona nepovezanost dolazila je i otuda što nije bila stvorena međurepublička koordinaciona komisija pri Saveznom institutu za zaštitu spomenika kulture u Beogradu, a u vezi s tim, nije obrazovana ni međurepublička redakcija za publiciranje građe, u smislu preporuke sarajevskog dogovora iz 1952. god. Za razliku od stanja u drugim republikama, u Bosni i Hercegovini je planiranje bilo dosta čvrsto i koordinirano iz jednog centra. Tome je doprinijela i okolnost što je pri Zemaljskom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu više godina radila komisija za sistematsko proučavanje stećaka, obrazovana rješenjem Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NR Bosne i Hercegovine od predstavnika svih zainteresovanih ustanova. Zadnjih godina je i ta komisija prestala da radi, pa su svaku brigu preuzeli samoupravni organi Zavoda, gdje su i inače svi poslovi dugo vremena bili skoncentrisani.

OSTALE AKTIVNOSTI NA PROUČAVANJU, ZAŠTITI I PREZENTIRANJU STEĆAKA

Osim navedenih, bilo je i drugih akcija proučavanja stećaka. One su nastajale na inicijativu raznih ustanova i u različitim uslovima. Mislimo da su dvije od njih bile vrlo korisne i značajne, pa želimo da i na njih upozorimo čitaoce. Jedna se odnosi na ispitivanje natpisa a druga na ispitivanje grobova.

Znatan broj ranijih naučnih radnika koji su se bavili stećcima privlačili su natpisi u staroj bosanskoj ćirilici, najčešće nazvanoj »bosančici«. Među njima su se u tome pogledu najviše isticali Vid Vuletić-Vukasović i dr. Ćiro Truhelka. Sakupljeni natpisi objavljeni su u raznim časopisima — *Arhivu za povjesnicu jugoslavensku, Slovincu, Viestniku, Starohrvatskoj prosvjeti, Starinaru* i nekim drugim, ali najviše u *Glasniku Zemaljskog muzeja* u Sarajevu. Mora se reći da je bilo dosta teškoća u čitanju ovih natpisa. Zbog oštećenosti neka slova su se teško uočavala, ili su ona uopšte nedostajala, pa je dolazilo do proizvoljnih, često pogrešnih rekonstrukcija, tako da su neki natpisi objavljeni sa greškama i kao takovi kasnije u nauci korišteni. Osim toga, najčešće su objavljivani crteži pronadenih natpisa, a ne fotografije, koji, iz razumljivih razloga, nisu bili potpuno autentični. Većina istraživača je smatrala da natpisa na stećcima ima samo malen broj, neki su mislili da ih nema više od 100 primjeraka, dok su neki u novije vrijeme spominjali 150 kao ukupan broj.⁹⁵ Zaista, u poređenju sa ukrasima koji se nalaze na stećcima, broj natpisa je vrlo malen. Ali, ipak treba reći da oni nisu svi evidentirani. Veliki broj stećaka se nalazi u teže pristupačnim krajevima, mnogo ih je zaraslo šumom ili šikarom, neki su djelomično zasuti zemljom ili su utonuli u zemlju i sl., pa je među takovim ostao neopažen i poneki natpis. Tako je Marko Vego pronašao i objavio oko 50 dosada nepoznatih natpisa.⁹⁶ Radeći na evidenciji i obradi stećaka, Šefik Bešlić je također pronašao oko 50 dosada nepoznatih natpisa.⁹⁷ I neki drugi obrađivači stećaka su otkrili, rekonstruirali i objavili po neki natpis, kao npr. Đoko Mazalić,⁹⁸ dr. Mirjana Čorović-Ljubinković,⁹⁹ dr. Milenko Filipović,¹⁰⁰ Zdravko Kajmaković,¹⁰¹ dr. Alojz

⁹⁵ I. Renđeo je prikupio sve natpise objavljene do 1945. god., njih 164 na broju, i objavio ih na jednom mjestu — vidi napomenu br. 69.

⁹⁶ M. Vego, Zbornik srednjevjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine I—III, Sarajevo 1962—1964.

⁹⁷ Š. Bešlić, Nekoliko novopronadenih natpisa na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 239—247; Isti, Novopronadeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, Sarajevo 1964, 133—144; Isti, Nekoliko novopronadenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, Sarajevo 1967, 41—50; Isti, Novopronadeni natpisi na stećcima, Naše starine XII, Sarajevo 1969, 133—147.

⁹⁸ Dj. Mazalić, Borač, bosanski dvor srednjeg vijeka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1941, 31—94.

⁹⁹ Vidi napomenu br. 71.

¹⁰⁰ Vidi napomenu br. 42.

¹⁰¹ Z. Kajmaković, Natpisi i krstače sa Gatačkog Polja, Naše starine IX, 145—165.

Benac,¹⁰² Drago Vidović¹⁰³ i dr Angela Horvat¹⁰⁴. Neki od objavljenih natpisa bili su predmet studija i rasprava. U tome pogledu su se npr. angažovali dr Jovo Vuković,¹⁰⁵ dr Aleksandar Solovjev,¹⁰⁶ Marko Vego,¹⁰⁷ dr Jovo Kovačević,¹⁰⁸ Pavo Anđelić,¹⁰⁹ Đoko Mazalić¹¹⁰ i Šefik Bešlić.¹¹¹

Nema sumnje da su natpisi na stećcima višestruko vrijedan materijal. Zato je trebalo požuriti sa njihovim evidentiranjem, kako onih koji su već davno objavljeni, da bi se revidirali i da bi se ustanovilo njihovo sadašnje stanje, tako i novopronađenih, kako bismo što prije imali kompletan materijal. Na tu potrebu su upozoravali neki istraživači (dr M. Filipović i dr.). Uočivši važnost natpisa sa stećaka, Zemaljski muzej u Sarajevu se odlučio na preduzimanje sistematske akcije revidiranja poznatih i prikupljanja novih natpisa. Tako se ti poslovi već nekoliko godina obavljaju ekipno, pod rukovođenjem Marka Vego. Na terenu se pregledava svaki natpis, fotografiše se i uzima gipsani odljev u slučajevima problematičnog čitanja. Poslovi su pri završetku. U vezi s tim, pristupilo se izdavanju *Zbornika natpisa*. Dosada su već štampana tri broja, a u toku je izdavanje i četvrtog.¹¹²

Rijetki su slučajevi istraživanja grobova ispod stećaka. Izgleda da se tome nije pristupalo najviše s razloga što je vrlo teško pomicati golemo kamenje, zatim što su skeleti obično dosta duboko u zemlji, te što se pretpostavljalo da u grobovima redovno nema priloga. Za pretraživanje grobova potrebno je bilo imati dosta vremena i relativno veća finansijska sredstva, u čemu se obično oskudijevalo. Doduše, ni na sarajevskim konferencijama se u vezi s tim nije ništa zaključivalo. Međutim, potreba istraživanja grobova je stalno postojala, nju su neki obrađivači stećaka uočavali i osjećali, a i neki drugi stručnjaci su to isticali. Nepristupanje tim poslovima češće i sistematski svakako predstavlja nedostatak i manjkavost našeg inače dosta širokog i kompleksnog proučavanja stećaka u periodu poslije 1945. god. Izvjesnih akcija te vrste je ipak bilo. Grobovi ispod stećaka su zanimali i neke starije istraživače. Tako su se kopanjem grobova bavili Valentino Lago (Lovreč),¹¹³ dr F. Luschan (Tuzla),¹¹⁴ Šime Lju-

¹⁰² Vidi napomenu br. 76.

¹⁰³ D. Vidović, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u okolini Zvornika, Naše starine III, 221—238.

¹⁰⁴ Vidi napomenu br. 74.

¹⁰⁵ Dr J. Vuković, Novo čitanje i tumačenje nekih starih bosanskih nadgrobničkih natpisa, Godišnjak Istorijškog društva Bosne i Hercegovine I (Sarajevo 1949), 80—100; Isti (sa A. Kućanom), Jedan stari bosanski nadgrobni spomenik i natpis, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1947 (N. s.), sv. II, 51—58.

¹⁰⁶ Dr A. Solovjev, O natpisu na grobu velikog kaznaca Nespine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. s.), sv. III, 1948, 235—238.

¹⁰⁷ M. Vego, Ćirilski natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958 (Arheologija), 169—177; Isti, Novi i revidirani ćirilski natpisi iz Župe Broćno u Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1959 (Arheologija), 221—237; Isti, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 259—283; Isti, Novi i revidirani natpisi..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 173—210; Isti, Novi i revidirani natpisi..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 191—240.

¹⁰⁸ J. Kovačević, Nadgrobni natpis i reljef kaznaca Nespine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1961 (Arheologija), 317—322.

¹⁰⁹ P. Anđelić, Arheološka ispitivanja, Lepenica, Sarajevo 1963, 177—182.

¹¹⁰ Dj. Mazalić, Vidi napomenu br. 98.

¹¹¹ Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 93—107; Vidi i napomenu br. 97.

¹¹² M. Vego, vidi napomenu br. 96.

¹¹³ V. Lago, Memorie sulla Dalmazia, Venezia II (1870), 226 (po I. Rendeu, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici, 204).

¹¹⁴ Vidi napomenu br. 9.

bić,¹¹⁵ dr Vladislav Skarić¹¹⁶ (oko Foče), a vjerovatno i Anton Knežević¹¹⁷ i Moritz Hoernes.¹¹⁸ U novijem periodu neke grobove su istražili dr Stjepan Gunjača,¹¹⁹ dr Alojz Benac,¹²⁰ dr Irma Čremošnik,¹²¹ Vojin M. Ivanović,¹²² Pavo Anđelić,¹²³ Vukosava Atanacković-Salčić,¹²⁴ Nada Miletić¹²⁵ i Ljubinka Kojić.¹²⁶ Više pažnje ovome su posvetili Marko Vego¹²⁷ i Šefik Bešliagić,¹²⁸ istražujući po nekoliko grobova na više mjesta. U većini slučajeva grobovi nisu sadržavali priloge. Tamo gdje su prilozima ipak nađeni, oni su najčešće bili fragmenti lončica od pečene zemlje, metalna dugmad, fragmenti tekstila i poneki novčić ili prsten. Same grobne rake su bile ili u običnoj zemlji, ponekad sa malo ugljenisanog drveta, ili su bile ograđene kamenim pločama. Može se reći da svi ti nalazi nisu bili dovoljan materijal za makakvu sigurniju studiju i sintezu. Međutim, treba navesti da je u ovome periodu preduzeta jedna sistematska akcija istraživanja grobova, koja nam je, nenadano, pružila dragocjen i bogat naučni materijal. To je ujedno i prvi slučaj kompletno istražene jedne srednjovjekovne nekropole sa stećcima u Bosni i Hercegovini. To se odnosi na nekropolu u Grborezima kod Livna, gdje je poslove u organizaciji Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH izveo Šefik Bešliagić, uz saradnju Đure Baslera. U 75 od ukupno 265 ispitanih raka nađeno je 146 raznovrsnih predmeta kao priloga od metala, keramike, tekstila i drugog materijala i 30 raznovrsnih novčića. Najvredniji prilozima su, bez sumnje, 73 primjerka naušnica od srebra, pozlaćenog srebra i od čistog zlata, nađenih u tehnici filigrana od prvorazrednih domaćih majstora. Ustanovljene su različite arhitekture grobnica. Nakon studija, one su svrstane u tri osnovne vrste: u prostoj zemlji, u zemlji ali

¹¹⁵ S. Ljubić, *Bosanske starine*, Vjesnik I (1879), 28.

¹¹⁶ Dr Vl. Skarić, *Grob i natpis gosta Milutina...*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1934 (Istorija i etnografija), 79—82.

¹¹⁷ *Bosanski prijatelj* IV (1870), 137.

¹¹⁸ I. Renđeo, *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici*, Zagreb 1953, 155.

¹¹⁹ Dr S. Gunjača, *Radovi na crkvi i groblju Sv. Spasa na Vrelu Cetine*, Ljetopis JAZU, knj. 55, Zagreb 1949, 87—91; Isti, *Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1954*, *Starohrvatska prosvjeta*, III serija, sv. 6, Zagreb 1958, 228—229; Vidi i *Starohrvatsku prosvjetu*, III serija, sv. 7, 1960, 273 i *Starohrvatsku prosvjetu*, III serija, 1963, 269 i 272.

¹²⁰ Dr A. Benac, *Radimlja*, Sarajevo 1950, 42.

¹²¹ Dr I. Čremošnik, *Iskopavanje crkvine u Zgošći 1948. god.*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1949—1950 (N. s.), 410—416; Isti, *Srednjovjekovna kapa iz Bile kod Travnika*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. s.) VII (1952), 117—118; Isti, *Izveštaj o iskopavanjima na Crkvini u Lisičićima kod Konjica*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. s.) IX (1954), 211—226.

¹²² V. M. Ivanović, *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Podrinju*, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XVII (1954), 263—265.

¹²³ P. Anđelić, *Grobovi bosanskih kraljeva u Arnautovićima kod Visokog*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (N. s.), 165—170.

¹²⁴ V. Atanacković—Salčić, *Zaštita srednjovjekovne nekropole u Gnojnicama kod Mostara*, *Naše starine* IX, 175—180.

¹²⁵ N. Miletić, *Naše starine* II, 207.

¹²⁶ *Izveštaj Zavičajnog muzeja Trebinje u Zavodu za zaštitu spomenika kulture BiH*, zaveden pod br. 274/1 od 1. VIII, 1963 god. i br. 294/1 od 20. IX 1963. god.

¹²⁷ M. Vego, *Nadgrobni spomenici porodice Sankovića u selu Biskupu kod Konjica*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1955 (Arheologija), 159—160 i Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1957 (Arheologija), 127—141; Isti, *Arheološko iskopavanje u Zvali*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 180—199; Isti, *Crkva u Razićima kod Konjica*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958 (Arheologija), 159—167.

¹²⁸ Š. Bešliagić, *Kupres*, Sarajevo 1954, 193—194; Isti, *Stećci na Blidinju*, Zagreb 1959, 63—64; Isti, *Stećci u dolini Neretve*, *Naše starine* II, 206—210; Isti, *Kalinovik*, Sarajevo 1962, 98—105; Isti, *Stećci centralne Bosne*, Sarajevo 1967, 109—110.

sa upotrebom drvenih dasaka ili sanduka i grobnice ograđene kamenim pločama. Pokojnici su polagani na leđa, sa opruženim nogama, rukama nekada opruženim a nekada prebačenim preko prsa. U nekim rakama su bila po dva, pa i tri ili četiri kostura. Rezultati istraživanja ove nekropole objavljeni su u posebnoj knjizi.¹²⁹

INTERES STRANIH NAUČNIH RADNIKA ZA STEĆKE

Primijećen je priličan interes stranih naučnih radnika za proučavanje stećaka u protekla dva decenija. Pored dr Aleksandra Solovjeva, profesora Univerziteta u Ženevi, koji se već duže bavi proučavanjem pitanja bogumila u Bosni i Hercegovini, a u vezi s tim i stećcima kao »bogumilskom umjetnošću« i koji je u tome pravcu objavio nekoliko vrlo zapaženih naučnih radova u našim i stranim časopisima,¹³⁰ postoji čitav niz drugih naučnih radnika koji proučavaju stećke. Tako je posljednjih nekoliko godina preko ljeta, u Bosnu i Hercegovinu dolazila Marian Wenzel, član Varburškog instituta Univerziteta u Londonu, i prikupljala građu o stećcima za svoje studije. U vezi s tim, ona je nedavno objavila nekoliko radnja u našim časopisima,¹³¹ a 1965. god. u izdanju biblioteke Kulturno nasljeđe Bosne i Hercegovine izdata joj je u posebnoj knjizi zbirka crteža ukrasnih motiva sa velikog broja stećaka, koje je ona na terenu zabilježila ili preuzela iz dosada objavljenih ili zabilježenih motiva od strane naših brojnih naučnih radnika.¹³² Istoričar umjetnosti Maja Miletić, koja živi u Rimu, bavi se studijem bogumila i stećaka, pa je u vezi s tim već objavila knjigu *I krstjani di Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra*.¹³³ Nemali interes za ovu oblast pokazuje arheolog-amater Hermann Gruber iz Stuttgarta, koji je već objavio nekoliko članaka.¹³⁴ I dr Ferenz Papp iz Mateškalke u Mađarskoj proučava stećke iz aspekta bogumilstva. Nekoliko puta je iz Francuske dolazio Jean Challet radi prikupljanja naučne građe i na terenu boravio po nekoliko sedmica. U vezi s tim, on je u Našim starinama objavio jednu svoju radnju.¹³⁵ Interes inostrane naučne javnosti za stećke ogleda se i u objavljivanju priloga jugoslavenskih naučnih radnika u stranim časopisima. Takva dva priloga naveli smo naprijed (dr. France Stele i Dimče Koco).¹³⁶

To je samo nekoliko imena iz niza stranih naučnih radnika, koja u ovome momentu možemo navesti.

¹²⁹ Š. Bešlić (saradnja D. Basler), Grborezi, Sarajevo 1964.

¹³⁰ Dr A. Solovjev, Bogumilska umjetnost, Enciklopedija Jugoslavije I, Zagreb 1955, 644—645; Isti, Jesu li Bogomili poštovali krst, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. s.) III (1948), 81—102; Isti, Bogumilenum und Bogumilengräber, Völker und Kulturen Südosteuropas, München 1958, 173—198; Vidi i napomene br. 82 i 107.

¹³¹ M. Wenzel, Neki reljefi izvan pećine Vjetrenice u Zavali, Starinar XII, Beograd 1961, 21—34; Ista, Bosnian and Herzegovinian Tombstones, Who Made Them and why, Südost-Forschungen XXI, München 1962, 102—143; Ista, O nekim simbolima na dalmatinskim stećcima, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, Split 1962, 79—94.

¹³² M. Wenzel, Ukrasni motivi na stećcima, Sarajevo 1965.

¹³³ M. Miletić, I »krstjani« di Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra, Roma 1957.

¹³⁴ H. Gruber, Das Demilov-kreuz bei Kučinari, Mandićev zbornik, Rom 1965, 157—167.

¹³⁵ J. Challet, Bogumili i simbolika stećaka, Naše starine X, 19—37.

¹³⁶ Vidi napomene br. 92 i 94.

UMJETNICI I STEĆCI

Primijećen je također ne mali interes raznih osobito likovnih umjetnika za stečke kao originalne spomenike ili za pojedine njihove osobine — oblike, natpise, reljefne likovne motive itd. Stećci su inspirisali izvjestan broj likovnih umjetnika, književnika i muzičara za stvaranje djela koja su već zapažena u domaćoj i stranoj javnosti. Poznati jugoslavenski slikar Milivoje Uzelac, koji već duže vremena živi i djeluje u Parizu, u vezi sa *Izložbom srednjovjekovne umjetnosti jugoslavenskih naroda*, u Parizu 1950. god, dao je veliku mapu akvarela motiva sa stećaka.¹³⁷ I kod nekoliko drugih slikara i skulptora stećci su bili jak poticaj za njihovo umjetničko djelovanje. Među njima je, npr, beogradski slikar Lazar Vujaklija postigao lijepu afirmaciju kako u Jugoslaviji, tako i u inostranstvu, zahvaljujući baš svojim inspiracijama motiva sa stećaka. Još mnogo ranije, na prvoj izložbi bosanskog slikara Gabrijele Jurkića, u Sarajevu 1911. god, zapažena je velika i vrlo uspjeta slika *Vila naroda moga* na kojoj je usred stećaka prikazana djevojka. Muzička umjetnica Ljubica Marić iz Beograda, komponovala je kantatu na temu natpisa stećaka, koja je kao vrlo uspjeta javno nagrađena. Nekoliko uglednih književnika su stećcima posvetili svoje eseje i pjesme (Miroslav Krleža, Boro Pavlović, Brana Mandić i dr.), a sarajevski pjesnik Mak Dizdar sa svojom zbirkom *Kameni spavač* dobio je Zmajevu nagradu Matice srpske za 1967. god. i 27-julsku republičku nagradu Bosne i Hercegovine 1967. god, a za pjesmu *Modra rijeka* na Festivalu stručnih večeri 1969. god. međunarodnu nagradu Zlatni vijenac. Ovaj naš istaknuti pjesnik napisao je i knjigu *Stari bosanski tekstovi* koja je nedavno izašla u izdanju biblioteke *Kulturno nasljeđe BiH*, u kojoj je sa mnogo poznavanja materijala, invencije i truda izvršio i izbor jezički najzanimljivijih natpisa sa stećaka (uz izbor tekstova sa srednjovjekovnih povelja i starih rukopisa) i obavio njihovu estetsku analizu i valorizaciju.¹³⁸ Djelo ima ne samo veliku umjetničku nego i naučnu vrijednost. I nekoliko istaknutih arhitekata, kao što je npr. profesor Juraj Najdhart iz Sarajeva, u svojim kreacijama su bili inspirisani stećcima.

Pretpostavljamo da postoji još nekoliko primjera ove vrste umjetničkog stvaralaštva.

ZAŠTITA STEĆAKA

Svi stećci kao spomenici kulture uživaju zaštitu u smislu postojećih zakonskih propisa, o čemu vode računa specijalizovane stručne službe — zavodi za zaštitu spomenika kulture. Zaštita objekata i predmeta spomeničkog karaktera uslovljena je donošenjem rješenja nadležnog zavoda, čemu prethodi proces evidentiranja i proučavanja radi utvrđivanja spomeničkih svojstava. Zbog toga što su ustanove za zaštitu još mlade i bez dovoljno stručnog kadra, a njihovo polje rada veliko, to nije bilo moguće dosada sve takve objekte i predmete proglasiti spomenicima kulture. To pogotovo vrijedi za stečke kojih ima u nesrazmjerno velikom broju i po čitavom području. Smatrali smo da nije bilo moguće, a ni potrebno, sve nekropole sa stećcima specijalnim rješenjima proglasiti spomenicima, odnosno staviti pod zaštitu. Uglavnom se išlo za tim da se nekoliko desetina

¹³⁷ M. Uzelac, *The Bogumil period in Bosnien*, JAZU, Zagreb.

¹³⁸ M. Dizdar, *Stari bosanski tekstovi*, Sarajevo 1969.

većih, ukrašenijih i pristupačnijih proglasi takovim. Međutim, ni te, a pogotovo ostale nekropole, nismo zaštitili. Stećci su na više mjesta smetali izgradnji krupnih privrednih objekata i komunikacija, a negdje su smatrani podesnim građevinskim materijalom, pa su uništavani. Prava zaštita pretpostavlja svjestan i aktivan kulturni odnos samih građana, a takav odnos dolazi sa višim stepenom prosvijećenosti. Zbog toga smo pribjegli korištenju raznih formi obavješćavanja javnosti o stećcima, o njihovom značaju za našu zajednicu, o potrebi njihovog čuvanja. Uporan i stalan rad u tome pravcu, iz godine u godinu, imao je utjecaja na odnos građana prema ovim spomenicima. Sada su rijetki slučajevi drastičnog oštećivanja stećaka.

Odnedavno se pristupilo uređenju značajnijih lokaliteta za prezentiranje publici, kako bi oni mogli vršiti i funkciju obrazovnog i vaspitnog faktora omladine i masa uopšte. Osposobljeni za razgledanje *in situ* stećci postaju i važni faktori turističke privrede. Zbog vrlo skromnih finansijskih sredstava toj višoj formi zaštite stećaka u Bosni i Hercegovini pristupilo se samo u nekoliko slučajeva. Zasada su odabrane dvije veće nekropole u okolini Stoca (Radimlja i Boljuni) i tri nekropole osrednje veličine u okolini Sarajeva (Hreša, Crnač i Vrelo Bosne). Radimlja se nalazi na važnoj cesti Mostar—Stolac—Trebinje—Dubrovnik, pokraj samoga Stoca, broji 133 stećka raznovrsnih oblika, sa 47% ukrašenih primjeraka i sa pet natpisa koji spominju pokopane članove feudalne porodice Hrabrena—Miloradovića. Boljuni su seoce koje se nalazi oko 15 km cestom Stolac—Hutovo Blato. Tu je situirana nekropola sa 269 stećaka raznovrsnih oblika, među kojima ima 34% ukrašenih i 19 primjeraka na kojima su uklesani natpisi, što je nesrazmjerno najveći broj uopšte. Zbog takvih svojstava ove dvije nekropole spadaju među nekoliko najznačajnijih i najzanimljivijih. Na Radimlji je očišćen korov, niveliran teren, odveć uto-nuli i prevaljeni stećci su podignuti i ispravljeni, zemljišne površine između stećaka i u neposrednoj okolini zasađene su bilinama koje odgovaraju klimatskim uslovima, sa nešto hlada i sa jednim malim prilagođenim ugostiteljskim objektom, te sa parking prostorom.¹³⁹ Nekropola u Boljunima je donedavno najvećim dijelom bila zarasla šumom, šipražjem i svakovrsnim korovom, zbog čega se mnogi stećci nisu ni vidjeli. Tu je svo staro, kržljivo i suvišno drveće isječeno i uklonjeno, teren je niveliran, stećci ispravljeni i učvršćeni u svojim ležištima, a neki popucali ili prekinuti su sastavljeni i konzervirani. Spomenute nekropole oko Sarajeva trebalo je uzeti u rad za uređenje zbog toga što su najpristupačnije i relativno najzanimljivije u tome kraju. Hreša je već uređena, a radovi na drugim dvjema su samo otpočeli. Postepeno će se uređivati i ostale važnije nekropole, ali to ovisi, uglavnom, od razumijevanja i spremnosti nadležnih opština.

Osim ovih, pristupilo se, iz posebnih razloga, i nekim drugim mjerama zaštite — stvaranju muzejskih zbirki originalnih stećaka ili njihovih mullaža. Etnografski muzej i Muzej primijenjenih umjetnosti u Beogradu posjeduju nekoliko lijepih primjeraka stećaka iz Podrinja. Povjesni muzej u Zagrebu ima jedan primjerak stećka koji je prenesen iz Like. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu prenio je u svoj vrt 8 stećaka sa područja oko Sinja i Imotskog. Vojni muzej u Beogradu je dopremio na Kalemegdan tri stećka iz Hercegovine sa motivima i natpisom vojnog

¹³⁹ Projekat za uređenje Radimlje izradio je ing. arh. Sakib Hadžihalilović iz Sarajeva.

karaktera.¹⁴⁰ Isto tako, Muzej grada Sarajeva je prenio u svoj lapidarij jedan stećak iz okoline Sarajeva. Muzej Hercegovine u Mostaru u svom vrtu ima pet stećaka koje je prenio sa svog područja. Zemaljski muzej u Sarajevu je još prije 1945. god. prenio nekoliko većih ili, po ukrasima i natpisima, značajnijih primjeraka, među kojima su već dobro poznati oni iz Zgošće kod Kaknja, iz Humiskog kod Foče, sa Lađevina kod Rogatice i drugi. Poslije 1945. god. preneseno je još nekoliko primjeraka iz raznih krajeva Bosne i Hercegovine. Tako ova zbirka sa dvadesetak primjeraka u bašti Zemaljskog muzeja u Sarajevu, unekoliko predstavlja važnije krajeve i služi prvenstveno školama kao očigledno nastavno sredstvo. Pored toga, u istome muzeju se postepeno stvara zbirka gipsanih odljeva nekih motiva ukrasa, simbola i natpisa sa stećaka.

Po ugledanju na pomenute muzeje, i izvjestan broj drugih muzeja, zatim škola i nekih drugih ustanova ispoljili su tendenciju dovlačenja stećaka u gradove i stvaranja zbirki po dvorištima i zatvorenim prostorima, što nam se ne čini korisnim ni opravdanim, pa smo takove tendencije suzbijali. Kada bi se radilo o ugroženim, osamljenim i nepristupačnim primjercima, moglo bi se iznimno dozvoliti prenošenje radi spasavanja. Inače, u principu je opravdano stanovište da stećke ne bi trebalo odnositi sa svog prvobitnog mjesta, jer oni tamo, u svom ambijentu, zajedno sa ostalim stećcima, ukomponovanim u čitav pejzaž, najbolje djeluju i najimpresivnije se doživljavaju.

OSTALA NASTOJANJA

Bilo je još nekih inicijativa, nastojanja i aktivnosti u cilju zaštite, proučavanja i korištenja stećaka u savremene svrhe.

Jedna takova inicijativa i aktivnost se duže vremena osjećala u Zagrebu i u velikoj mjeri je bila vezana za ličnost dr Antuna Bauera. Saradnjom između ovoga, tada mladog, historičara umjetnosti i univerzitetskog profesora dr Artura Schneidera, a onda i sarajevskog muzealca Vejsila Čurčića i zagrebačkog gimnazijskog profesora Ivana Rendea, prikupljena je izvjesna dokumentacija i građa o stećcima i pri Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu uspostavljena mala zbirka gipsanih odljeva natpisa sa stećaka. Bilo je i drugih poslova dr A. Bauera na proučavanju i popularizaciji stećaka, ali je posebno važan njegov angažman na poslovima koji su se odnosili na pripremanje eksponata stećaka za Izložbu jugoslavenskog srednjovjekovnog slikarstva i plastike koja je održana u Parizu 1950. god. Uz pomoć sarajevskih muzealaca tada je pri Gipsoteci JAZU u Zagrebu stvorena velika zbirka odljeva čitavih stećaka i njihovih reljefa i natpisa iz koje su odabrani primjerci za Pariz. Kako znamo, od te čuvene pariške izložbe i datira pravi interes svjetske javnosti za stećke. Nakon te izložbe jedan dio odljeva je ustupljen Galeriji fresaka u Beogradu, a glavnina primjeraka se i danas nalazi u sastavu Gipsoteke u Zagrebu.

Jedno nastojanje odnosilo se na stvaranje pokretne izložbe originalnih primjeraka stećaka koja bi prvenstveno obišla velike evropske gradove. Prijedlog za ovu akciju, koji je podnio Zemaljski muzej u Sarajevu, prihvaćen je od nadležnih faktora, potrebna finansijska sredstva odobrili su Savezni i Republički fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti u Beogradu i Sarajevu, a Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH izdao je

¹⁴⁰ Š. Bešliagić, Izbor stećaka i nišana za novu stalnu izložbu Vojnog muzeja JNA, Vesnik Vojnog muzeja JNA br. 6—7, Beograd 1962, 37—54.

dozvolu da se u tu svrhu može uzeti devet stećaka relativno velikih likovnih vrijednosti iz raznih krajeva Bosne i Hercegovine. Ovoj zbirci su pridružena i tri odabrana primjerka sa teritorija Dalmacije. Izložba je u organizaciji Zemaljskog muzeja iz Sarajeva najprije postavljena u Beogradu (na Kalemegdanu) 1962. god. a zatim je svake godine obišla po jedan centar u inostranstvu, najprije Antverpen, zatim Mainz, a onda Prag i Bukurešt. Ove godine je postavljena u Zagrebu. Uz originalne spomenike, ova izložba, nazvana »Umjetnost stećaka«, obuhvata i 160 panoa crno-bijelih fotosa, a u okviru izložbe redovno se održi i predavanje sa projekcijama. Organizator je zadovoljan posjetom i prijemom na koji je ova izložba naišla.

Jedna druga inicijativa odnosila se na stvaranje institucije Stalne izložbe odnosno Galerije stećaka u Sarajevu. Zamišljeno je da se na pogodnoj lokaciji u okolini Sarajeva uredi teren na koji bi se iz raznih krajeva postepeno prenijelo oko 400 stećaka, raznovrsnih oblika i likovnih osobina. Primjerci bi se brižljivo odabrali, na osnovu prethodnog stručnog elaborata, usvojenog od nadležnih i pozvanih faktora. Pri tome bi se prvenstveno odabirali primjerci iz teže pristupačnih krajeva i sa ugroženih lokaliteta, tako da ta akcija ima i karakter spašavanja stećaka. U taj broj uključila bi se i zbirka stećaka koja se nalazi u vrtu Zemaljskog muzeja, a koja je u različita vremena i na razne načine sakupljena. Zamišljena izložba bi bila zasnovana na proučenoj i usvojenoj tematskoj strukturi, ali tako da posjeduje sve karakteristike ovih spomenika u Bosni i Hercegovini. Izložba bi se postepeno, u kontinuitetu, popunjavala i obogaćivala kroz nekoliko godina i u svom završnom obliku bi prerasla u Galeriju stećaka, koja bi, kao specijalizovana ustanova u oblasti kulture, postigla stepen sličnih i veoma uglednih evropskih institucija. Gledajući na ovu ustanovu u potpunijem smislu, njen zadatak se ne bi iscrpio odabiranjem, prenošenjem i postavljanjem eksponata nego bi se sastojao i u kompletiranju svih drugih stručnih i naučnih podataka i materijala koji bi se, kao logičan sastavni dio čitave teme stećaka, izložili na najprikladniji način, u vidu topografskih pregleda, maketa, fotosa, crteža i drugih oblika. Ustanova bi putem predavanja, filmskih projekcija i drugih savremenih sredstava vršila i važnu pedagošku misiju kod svih vrsta interesenata (studenata, srednjoškolske i radničke omladine, turista i drugih). Konačno, ona bi mogla preuzeti i akcije oko uređenja pojedinih najvrednijih nekropola *in situ*, putem saradnje političko-teritorijalnih zajednica i odgovarajućih društvenih organizacija. Po samoj prirodi stvari, ona bi postala jugoslavenska institucija, tim prije što ni stećci danas nisu samo stvar Bosne i Hercegovine nego čitave naše zemlje. Nije potrebno naglašavati koliko bi to bio vrijedan turistički faktor, ne samo za Sarajevo i Bosnu i Hercegovinu.

Osnivač ustanove bilo bi Izvršno vijeće SR BiH, a za stvaranje ustanove zainteresovano je i Gradsko vijeće Sarajeva, pa je zamišljeno da oni zajednički i finansiraju osnivanje.

Obrazložen predlog za osnivanje ove institucije podnesen je Izvršnom vijeću NR BiH 1965. god. od strane Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH, koji je izrazio spremnost da obavi sve organizacione poslove. Predmet je razmotren i usvojen, čini nam se, sa velikim zadovoljstvom, jer su već za slijedeću budžetsku godinu bila odobrena finansijska sredstva koja su predložena za izvođenje prve faze poslova (udružena sredstva Izvršnog vijeća NR BiH i Gradskog vijeća Sarajeva), da se odabere lokacija, uredi teren i počne sa prenosom stećaka. U svrhu izbora lokacije formirana je grupa stručnjaka koja je obišla terene i imala predlog za lokaciju. Međutim, na veliko iznenađenje predlagača, došlo je do zastoja, do izvjesnih pregovaranja i odlaganja poslova. U međuvremenu odobrena finansijska

sredstva su već iskorištena u druge svrhe. Mislimo da bi trebalo insistirati da se ovako lijepo zamišljena opštekorisna akcija nastavi i ostvari.

Još jedna inicijativa nije mogla biti realizovana. Stručnjaci Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH, koji su radili u oblasti stećaka, smatrali su da bi bilo veoma korisno da se u Sarajevu organizuje jugoslavenski simpozium o proučavanju stećaka. Svrha simpoziuma bila je u tome da se zainteresovane ustanove i pojedini istaknutiji stručnjaci sastanu radi izmjene iskustava i mišljenja — radi ocjene rezultata koji su u proteklom preiodu od oko deset godina postignuti i radi usmjeravanja poslova oko proučavanja, zaštite i prezentiranja stećaka. Osnov za rad simpoziuma bio bi referat izrađen u Zavodu u Sarajevu i koreferati stručnjaka drugih republika. Željeli smo da na simpozium pozovemo i neke istaknutije stručnjake iz inostranstva. U programu simpoziuma predvidjeli smo organizovanje izložbe fotografija, grafičkih pregleda i drugog ilustrativnog materijala, a tom prilikom prikazalo bi se i nekoliko filmova i izvršilo kolektivno posjećivanje nekim nekropolama stećaka na terenu. Obrazložen predlog o navedenom simpoziumu podnio je Zavod za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu nadležnim republičkim faktorima za kulturu 1963. god, ali do realizacije ove ideje nije moglo doći, vjerovatno iz finansijskih razloga.

EVIDENCIJA STEČAKA I NJENI REZULTATI

Potrebno je napomenuti da 1945. god. nismo naslijedili nikakvu statistiku stećaka, pa je trebalo tek početi na njenom stvaranju.

Iz literature je bilo vidljivo da je ipak rađeno na popisu stećaka. Čiro Truhelka je, npr. u jednom svom radu, štampanom 1942. god., kada je bio direktor Zemaljskog muzeja, naveo cifru od 27.067 kao ukupan broj stećaka koji je dobiven popisom 1887. i 1888. god.¹⁴¹ Desetak godina prije toga je Vladislav Skarić, također u svojstvu direktora Zemaljskog muzeja, naveo 28.000 kao ukupan broj stećaka, vjerovatno služeći se pri tome rezultatima istog popisa iz 1887—1888. god.¹⁴² Drugi naučni radnici su, pišući o stećcima, ili preuzeli ovaj podatak ili su, prema nekim drugim njihovim elementima, operisali drugačijim, dosta proizvoljnim i različitim ciframa. Naročito je taj broj bio varijabilan kod naučnih radnika koji su o stećcima pisali prije 1932. god. Tako je, npr., M. Hoernes pretpostavljao da ih ima više od 100.000,¹⁴³ a I. Asbóth čak da ih ima oko 150.000.¹⁴⁴ Vrlo je zanimljiv i instruktivan podatak koji smo doznali 1955. god. o još jednom popisu koji je obavljen prije 1899. god. Naime, 1899. godine je u Kijevu održan Ruski XI arheološki kongres na kome su, pored ostalih gostiju iz inostranstva, učestvovali Kosta Hermann, tadašnji dvorski savjetnik i direktor Zemaljskog muzeja i Čiro Truhelka, tadašnji kustos Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Hermann je podnio referat o stećcima i natpisima koji je izazvao »jednodušno simpatično povlađivanje«. On je tada izvijestio da je obavljen popis stećaka i da ukupan broj iznosi 59.500 primjeraka.¹⁴⁵ U vezi s tim, Hermann je Carskom ruskom arheološkom društvu poklonio veliku geografsku kartu razmještaja stećaka u omjeru 1 : 300.000 i uz kartu priložio tačnu statistiku spomenika. O ovoj, kao i onoj ranijoj statistici, na žalost, ništa sigurnog i detaljnog ne znamo. Solovjev se 1951. god. interesovao u Zemaljskom muzeju da li je šta od pomenutih materijala Koste Hermann ostalo, da li je negdje pohranjena barem kopija prve karte stećaka, ali je njegovo nastojanje ostalo bez rezultata.¹⁴⁶ I mi smo tragali za kartom i rezultatima popisa, ali bez uspjeha. Moralo se, dakle, pristupiti stvaranju evidencije stećaka.

Naprijed smo rekli da je opšti popis stećaka putem osnovnih škola, koji je trajao do kraja 1954. god., poslužio kao indikator za organizovanje svih drugih poslova. Provjeravanja i upotpunjavanja podataka opšteg popisa putem studentskih grupa nisu imala uspjeha, pa je te poslove postepeno obavljao sam Zavod za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu putem svojih stručnjaka. Krajnji cilj se sastojao u tome da se pri Zavodu stvori

¹⁴¹ Dr Č. Truhelka, Sredovječni stećci Bosne i Hercegovine, Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1942, 630.

¹⁴² Dr Vl. Skarić, Bogumilski grobovi i bosančica, Kalendar Narodnog jedinstva, Sarajevo 1931, 356—358.

¹⁴³ Mittheilungen der Anthropologische Gessellschaft in Wien, 1883, 169.

¹⁴⁴ J. Asbóth, Bosnien und die Herzegowina, Wien 1888, 95.

¹⁴⁵ Dr A. Solovjev, Broj grobnih spomenika u Bosni i Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1955 (Arheologija), 217—218.

¹⁴⁶ Isto tamo.

solidna evidencija svih stećaka u Bosni i Hercegovini, koja će omogućiti valoriziranje nekropola po vrijednosti, odnosno, koja će omogućiti planiranje mjera zaštite i svih drugih akcija oko proučavanja i korištenja stećaka u savremene obrazovne, turističke i druge svrhe. U tome pogledu rezultati ekipne obrade, o kojima smo naprijed govorili, dobro su došli. Ali, na taj način je obuhvaćen malen broj nekropola, pa je bilo nužno poslove Zavoda usmjeriti tako da se sistematskom i ekipnom akcijom evidentiranja postepeno obuhvati cijeli teritorij republike. Tako je i rađeno. Poslovi su tekli kontinuirano, svladavano je jedno po jedno opštinsko područje i obavljan je pregled i popis svake nekropole, bez obzira na vremenske i terenske uslove. Plan rada za područje jedne opštine obično je stvaran u centru te opštine, uz pomoć nadležnih opštinskih organa. Pri tome su se redovno koristile bilješke učitelja iz opšteg popisa. Dobro su došli i podaci Popisa arheoloških spomenika BiH, koje je još za vrijeme Austro-Ugarske vlasti sačinio Vaclav Radymski. Popis se našao u Zavodu kao rukopis na njemačkom jeziku.¹⁴⁷ Prema tako sačinjenom planu ekipa je onda radila na terenu. Metodski postupak se sastojao u tome što su se zabilježili podaci o lokalitetu, zatim su pregledani i pobrojani sami stećci, i to po njihovim osnovnim oblicima, utvrđena im je orijentacija i raspored, a onda su opisani, a eventualno i nacrtani ili fotografisani ukrasi i natpisi, ukoliko ih je bilo na stećcima. Uzeti su i podaci o tehničkom stanju nekropole, kao i o obližnjim arheološkim spomenicima i lokalitetima, ukoliko su oni postojali. Kod važnijih nekropola napravljena je skica plana rasporeda spomenika. Za takovo obavljanje poslova trebalo je dosta vremena i truda, a najčešće se moralo dosta pješaćiti. Na nekim relacijama gdje su postojale ceste, korištena su motorna vozila ili neka druga prevozna sredstva, kada su to omogućavala finansijska sredstva s kojima smo raspolagali. Iz godine u godinu teren je sve više svladavan, tako da smo tek polovinom 1969. god. mogli konstatovati da smo obuhvatili sve lokalitete sa stećcima na teritoriju Bosne i Hercegovine.

U toku višegodišnjeg rada na sakupljanju građe za stvaranje evidencije i dokumentacije mi smo u BiH osjećali potrebu upotpunjavanja te evidencije i podacima o stećcima koji se nalaze na teritoriju susjednih republika. Tu potrebu je autor ove knjige osjećao naročito u posljednjih nekoliko godina, kada je ideja o izdanju knjige, sa kartama rasprostranjenosti, već bila sazrela i kada je izdanje već planirano. Poznato je, naime, da se stećci prostiru i na dosta velikom području SR Hrvatske, i to dosta gusto oko granica današnje Hercegovine — u Dubrovačkom primorju i u Imotskoj Krajini, rjeđe oko Splita, a da se nalaze čak i u Lici, Krbavi i Slavoniji. Zatim, bilo je poznato da znatan broj nekropola sa stećcima postoji oko Nikšića u SR Crnoj Gori, a posebno na području Banjana, između Nikšića i Bileće, da ih ima i u Pivi, oko Pljevalja, pa čak i u okolini Bijelog Polja. Isto tako, znali smo da stećaka ima u zapadnim krajevima SR Srbije, naročito u Podrinju, a pretpostavljali smo da se oni prostiru i dalje prema centralnoj Srbiji. Smatrali smo da nema naučnog opravdanja srednjovjekovno područje stećaka na umjetan način cijepati i, u vezi s tim, stećke Bosne i Hercegovine sada obraditi i publicirati po određenoj koncepciji, a stećke ostalih republičkih područja zanemariti, ili građu o njima izdati nekom drugom prilikom i možda po nekoj drugačijoj koncepciji. To gledište je na specijalno sazvanom sastanku predstavnika Jugoslavenskog instituta za zaštitu spomenika kulture, Arheološkog instituta SAN-a i nadležnih republičkih zavoda za zaštitu spomenika kulture iz

¹⁴⁷ V. Radimsky, Popis arheoloških spomenika u Bosni i Hercegovini, rukopis u Zavodu za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Zagreba, Beograda, Cetinja i Sarajeva, održanom 1965. god., izložio Šefik Bešliagić, predlažući sinhronizovanu akciju sakupljanja građe u svim republikama i ustupanje osnovnih podataka o lokalitetima stećaka ostalih republika Bosni i Hercegovini radi unošenja u Katalog i karte, čije se izdanje priprema. Na tome i još nekim sastancima koji su kasnije uslijedili predstavnici navedenih institucija su se dogovorili o nekim važnijim pitanjima, kao što su zajednička stručna terminologija, sistematizacija oblika stećaka, metodski postupak u radu i dr. Predlog je jednoglasno prihvaćen, formiran je jugoslavenski centar za koordinaciju u Sarajevu koji je o svemu obavijestio nadležne republičke sekretarijate za nauku i kulturu i preko ovih uspio da osigura finansijske pomoći za obavljanje terenskih poslova u svim republikama. Organizaciju poslova u Hrvatskoj preuzeli su zavodi za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Splitu i Dubrovniku pod stručnim rukovodstvom dr Angele Horvat, Nevenke Bezić i Dubravke Beritić. Poslove u Srbiji prihvatio je Arheološki institut iz Beograda i povjerio ih ekipi kojom je stručno rukovodila dr Mirjana Ćorović-Ljubinković. Republičkom zavodu SR Crne Gore, zbog nedostatka stručnjaka, pomogao je Zavod za zaštitu spomenika kulture iz Sarajeva. Formirana je zajednička ekipa pod rukovodstvom Šefika Bešliagića. U SR Bosni i Hercegovini produženi su samo poslovi putem Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu, pod istim stručnim rukovodstvom. Zahvaljujući finansijskoj pomoći odnosnih republičkih fondova za unapređivanje kulturnih djelatnosti i ličnom zalaganju angažovanih naučnih radnika, terenski i ostali poslovi u svim republikama tekli su bez većih smetnji i koordinirano. Sada smo u povoljnoj prilici da konstatujemo da su i u ostalim republikama poslovi evidentiranja stećaka i sakupljanja osnovne građe o njima uspješno okončani u toku 1969. godine.

U toku poslova u Bosni i Hercegovini pojavilo se nekoliko čisto stručnih problema koji su radi uspješnog nastavljanja tražili svoje rješenje. Dva takova problema su bila osobito važna: šta sve podrazumijevati stećkom i koje oblike stećaka smatrati osnovnim a koje kao njihove varijante, odnosno kakovu sistematizaciju oblika usvojiti?

U dosadašnjoj literaturi uočljive su izvjesne razlike u gledanju na pojam stećka. Tako, npr., mnogi obrađivači nisu uzimali u obzir neobrađene ili samo pritesane spomenike, naročito ploče, (Truhelka), dok su neki u tome pogledu bili neodlučni, s obzirom na okolnost da takovih spomenika ima i izvan naše zemlje. Po našem mišljenju nije moguće ploče i amorfne primjerke izostaviti zato što se oni pojavljuju vrlo često, i to na istim nekropolama — zajedno i pomiješano sa ostalim oblicima, u istom vremenskom periodu. Bilo je naučnih radnika koji nadgrobnike u obliku krsta nisu ubrajali u stećke (Kaer, Truhelka), dok su neki takove oblike uzimali u obzir samo u slučaju kada oni zajedno sa stećkom u obliku sanduka predstavljaju jedan nadgrobnik (Benac). Neki su i spomenike u obliku »nišana« smatrali stećcima (Kaer). Većina istraživača, naročito u novije vrijeme, smatrali su da amorfne spomenike i one u obliku krstova treba tretirati stećcima (Kaer, Stratimirović, Sergejevski, Bešliagić i dr.). Naravno, pri svemu tome se misli na spomenike pravljene samo od kamena. U vezi s tim, treba reći da je pretežno korišten vapnenac, zato što je ta vrsta kamena bila najviše na raspolaganju, ali da postoje stećci od konglomerata, filita, mulike, pa čak i od granita, zavisno od vrste kamena koju je bilo moguće u datim uslovima koristiti. Možda je potrebno reći i to da za pojam stećka nije od utjecaja okolnost da li spomenik posjeduje reljefne ukrase ili natpis. Prema tome, mi pod pojmom stećka mislimo na srednjovjekovne nadgrobne spomenike građene od kamena, bez obzira da li su klesani u obliku ploče, sanduka, sljemenjaka, stuba ili krstače, ili

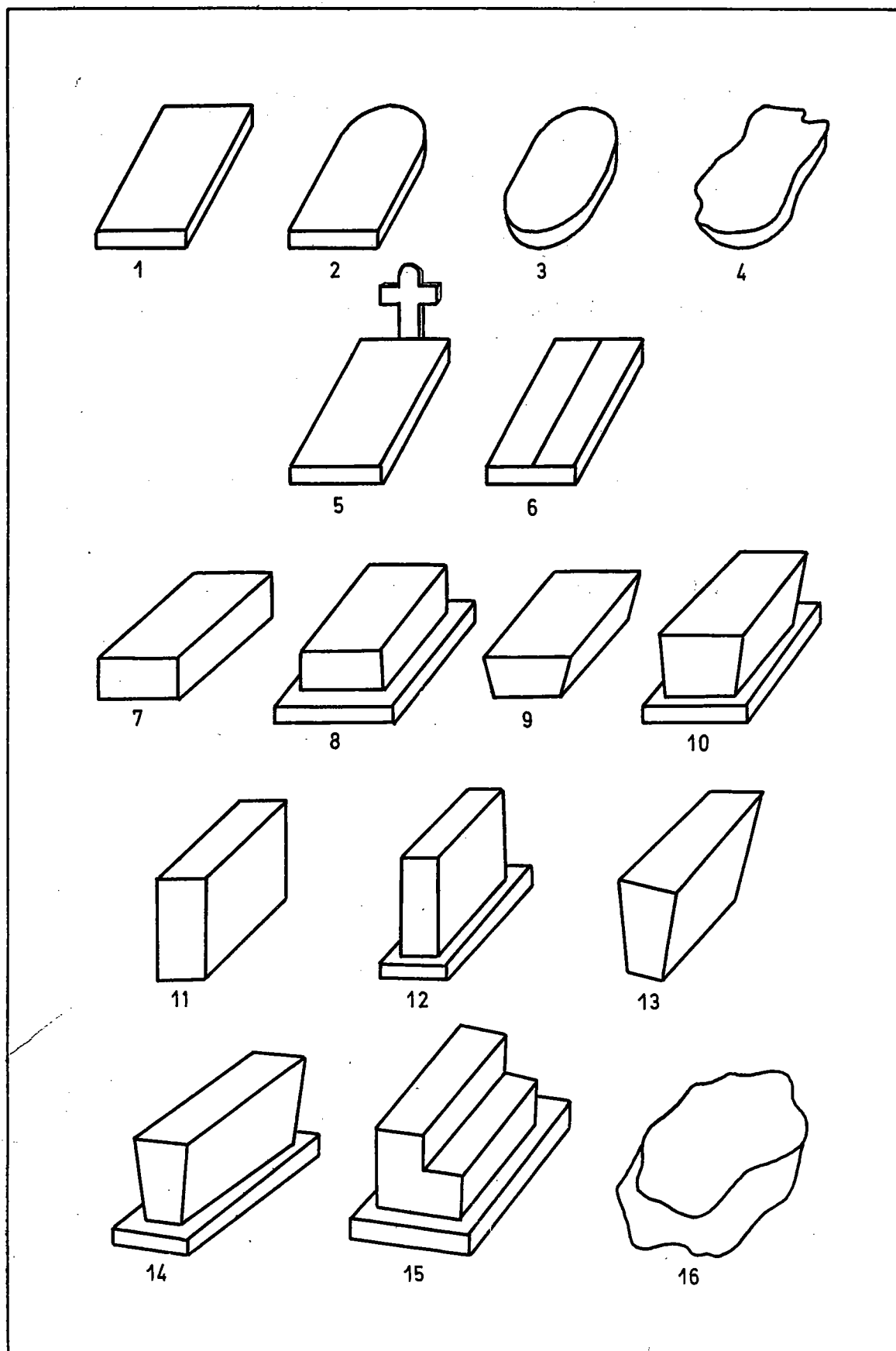
su nepravilnog oblika, odnosno amorfnog izgleda, i bez obzira da li na svojim ploham imaju kakove ukrase ili natpise. Dosljedno tome, taj kriterij smo primjenjivali u poslovima evidencije, a potom i u ovoj knjizi.

I u odnosu na oblike stećaka nije postojalo jedinstveno gledanje. Činjenica je da tih oblika ima mnogo, pogotovo kada pred očima imamo cjelovito područje rasprostiranja stećaka. U određenim vremenskim i geografskim uslovima majstori su klesali karakteristične oblike, ali u veoma mnogo različitih varijanti, čime su željeli da odraze bogatstvo i raznovrsnost svoga umjetničkog izražavanja. Obradivači stećaka obično se nisu mnogo zadržavali na tim formalno-oblikovnim osobinama. Izvjesna nastojanja u tome pogledu bila su uzgredna ili su se odnosila na vrlo ograničeno teritorijalno područje istraživanja. Neka od takovih nastojanja bila su i pokušaji sistematizacije oblika, koji, zbog svoje nedovoljne i nesigurne argumentacije, nisu mogli biti prihvaćeni (Kaer, Stratimirović i dr.). Može se konstatovati da do danas nismo imali posebne radnje, a pogotovo studije o oblicima stećaka, što je donekle i razumljivo kada imamo na umu da sve krajeve i sve vrste ovih spomenika nismo ni poznavali. Sada je, međutim, situacija sasvim drugačija, jer je sav osnovni i glavni naučni materijal kompletiran. U posebnoj radnji o oblicima, pripremljenoj za štampanje, mi smo, na osnovu studija cjelokupnog pristupačnog materijala, predložili sistematizaciju oblika koja nam se čini najopravdanijom i najpraktičnijom.¹⁴⁸ Po toj sistematizaciji mi smo sve spomenike podijelili na ležeće i stojeće. Njihovi osnovni oblici su slijedeći: *ploča*, *sanduk*, *sanduk sa postoljem*, *sljemenjak*, *sljemenjak sa postoljem*, *stub* i *krstača*. Ploča je najčešće pravougli paralelopiped do 30 cm visine. Gledano na oblik njene horizontalne projekcije, ploča ima svoje brojne varijante. Osim toga, ona može biti takozvana dvostruka (za dva ukopa), može imati postolje, može biti kombinovana sa krstačom i može biti neobrađena. I sanduk se najčešće javlja kao pravougli paralelopiped, ali preko 30 cm visine. Može biti običan ili visok, također sa više varijanti (vertikalne strane skošene prema dole, čeona strana na svod itd.). Osim toga, sanduk može imati oblik kvadera, može biti dvostruki (kao i ploča), kombinovan sa krstačom, zatim može imati oblik šesterostrane prizme i može biti neobrađen. Sanduk sa postoljem je obično pravougli paralelopiped, ali može biti i šesterostrana prizma, zatim može biti dvostruk i dvostruk-kombinovan, sve opet sa svojim varijantama. Sljemenjak je najčešće peterostrana prizma sa krovom na dvije vode, sa više varijanti, a može biti i dvostruk i dvostruk-kombinovan sa sandukom. Slično je i sa sljemenjakom sa postoljem. Stub se javlja ili kao paralelopiped ili kao kvader, slično uspravljenoj ploči ili sanduku, a ima i slučajeva uspravljenog sljemenjaka. Osim toga, on može biti amorfan. I krstača ima više vrsta: jednakih krakova, sa drugačije oblikovanim gornjim krakom, nerazvijena krstača i kombinovana sa pločom ili sa sandukom; sve sa svojim podvrstama.¹⁴⁹ Dosljedno ovako usvojenoj podjeli oblika, mi smo nastojali da i izlaganje u ovoj knjizi bude tako prilagođeno. Razumljivo, nisu dati podaci o brojnim vrstama i podvrstama oblika, nego samo o glavnim — osnovnim. Detalje

¹⁴⁸ Š. Bešlić, Oblici stećaka (u štampi).

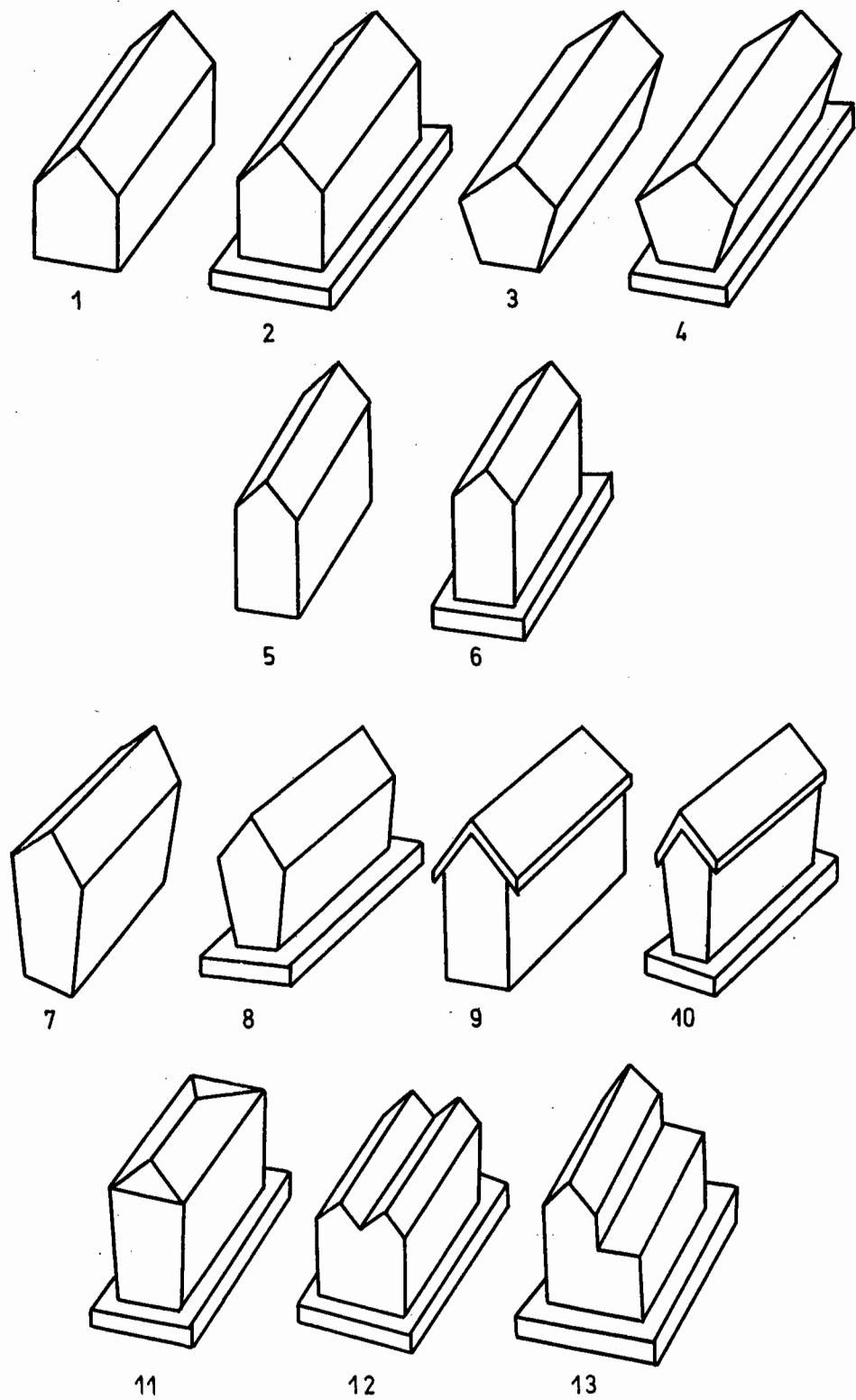
¹⁴⁹ U priloženim tabelama I—IV date su vrste svih osnovnih oblika stećaka koje se najčešće javljaju, i to vrste ploča na tab. I od 1 do 6, sanduka i sanduka sa postoljima na tab. I od 7 do 16, sljemenjaka i sljemenjaka sa postoljima na tab. II od 1 do 13, stubova na tab. III od 1 do 13 i krstača na tab. IV od 1 do 13.

TABELA I

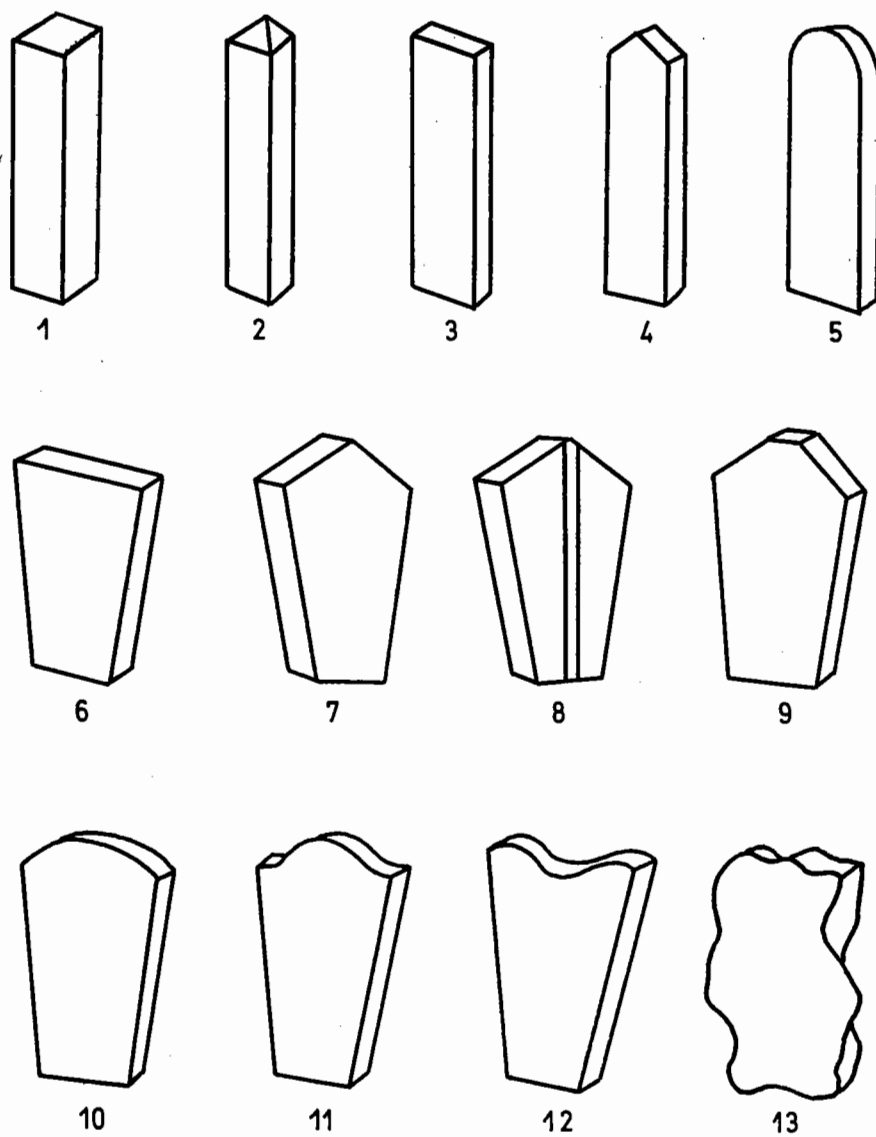
Vrste osnovnih oblika ploča i sanduka

TABELA II

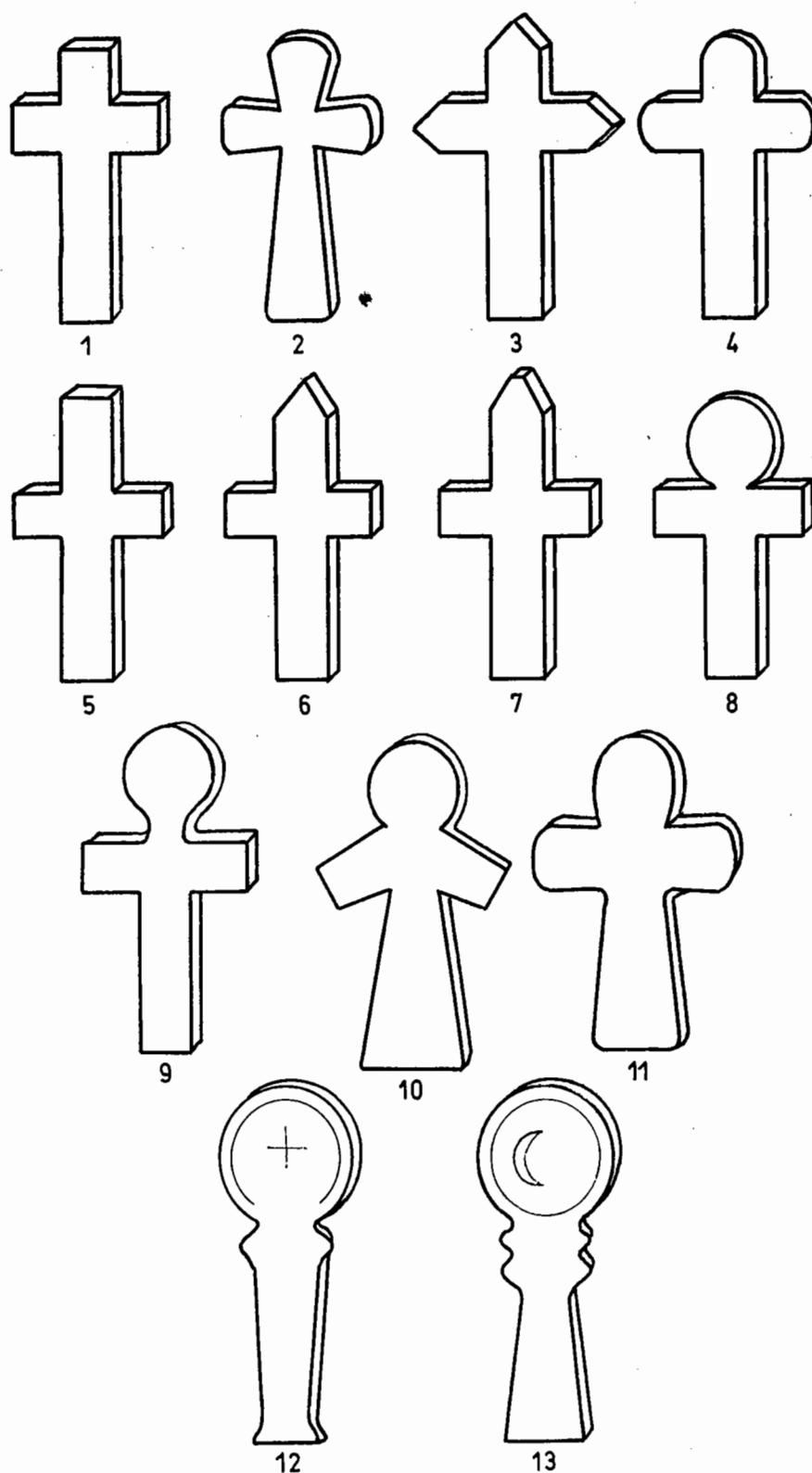
Vrste osnovnih oblika sljemenjaka

TABELA III

Vrste osnovnih oblika stubova

TABELA IV

Vrste osnovnih oblika krstača

ne bismo mogli pružiti, a smatramo da oni za postavljenu svrhu nisu ni nužni. Jedino nam nije bilo moguće da sanduke sa postoljima i sljemenjake sa postoljima svuda iskažemo kao posebne oblike, nego smo ih najčešće iskazivali zajedno sa ostalim sanducima i sljemenjacima, s obzirom na okolnost da materijali sa terena u ranijim godinama nisu tako bilježeni, kao i na to da su materijali koje smo koristili iz literature bili drugačije komponovani. Mislamo da ova nepreciznost neće ništa bitno izmijeniti sliku brojnog stanja stećaka.

Naša dugogodišnja akcija prikupljanja naučne građe o stećcima je završena i sada, kada smo u posjedu cjelokupnog materijala, nakon njegove analize i studija, možemo saopštiti javnosti najvažnije autentične podatke koje smo svi željno očekivali.

TERITORIJ RASPROSTIRANJA I BROJNO STANJE STEČAKA

Svakako su od najvećeg značaja dva pitanja na koja bi prvenstveno trebalo dati odgovor: područje rasprostiranja i brojno stanje tih spomenika?

Što se tiče Bosne i Hercegovine, kao glavnog i najvećeg teritorija stećaka, treba najprije konstatovati da postoje stećci na područjima svih opština koje sa zapadne, južne i istočne strane graniče sa susjednim republikama. Jedino je situacija sa sjevernim graničnim opštinama u tome pogledu nešto drugačija. Tako, dok na područjima opština Bosanska Krupa, Srbac, Derventa, Odžak, Brčko i Bijeljina stećci postoje, dotle ih nema na području opština Velika Kladuša, Bosanski Novi, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanski Brod, Bosanski Šamac i Orašje. Od opštinskih područja koja nisu granična i onih u unutrašnjosti jedino Čelinac Donji, Žepče i Gračanica nemaju stećaka. Žepačka opština je pretežno brdovita, pošumljena i teško pristupačna, pa je razumljivo što tu nema stećaka. Pa ipak, prema starim podacima, stećci su postojali niže sela Mitrovića u Rapte planini. Poznato nam je da je u gračaničkoj opštini prije 1941. g. bilo stećaka kod sela Sjenina i Stjepan-Polje, ali su oni uništeni. Vrlo je vjerovatno da ih je bilo i u okolini Čelinca. Isto tako, moglo ih je ranije biti i u kojoj graničnoj opštini do Save, odnosno do Une, barem u malom broju, analogno ostalim graničnim opštinama. Ovo tim prije, što je i u nekim prekosavskim i prekounskim opštinama, koje su u sastavu Hrvatske, ustanovljeno postojanje stećaka.

Sve ostale bosansko-hercegovačke opštine posjeduju stećke, i to relativno u dosta velikom broju. Prema tome, sva teritorija današnje Bosne i Hercegovine, s iznimkom sedam sjevernih graničnih opštinskih područja, posjeduju stećke.

Na svim područjima graničnih opština Hrvatske, osim u Donjem Lapcu, Slunju, Vojniću, Vrgin Mostu, Dvoru, Kostajnici i Novskoj, ustanovljeno je postojanje stećaka. I još neke opštine kontinentalnog dijela Hrvatske također posjeduju ove spomenike: Gračac, Otočac, Ogulin, Glina, Pakrac, Daruvar i Slavonska Požega, ali u vrlo ograničenom broju lokaliteta i primjeraka. U primorskom dijelu ove republike je drugačija situacija. Tamo ne samo granična nego i druga opštinska područja imaju relativno dosta i lokaliteta i samih stećaka, počev od Dubrovnika sve do Splita i Trogira. I na poluotoku Pelješcu imamo stećke. Na otocima nisu evidentirani stećci. Najistureniji lokalitet sa stećcima sjeverno od Bosne je Srednji Borki kod Daruvara, a sa zapadne strane je Tužević kod Otočca, te Seget kod Trogira. Najistureniji lokaliteti na jugozapadnoj strani su na kraju Pelješca, a pripadaju opštini Korčula. Ranije je to stanje bilo drugačije. Našli smo zabilješke starijih naučnih radnika o postojanju stećaka u još nekim selima oko Splita, kao npr. u Blizni, Prgometu i Divovićima, zatim u Gracu i Pokrovniku u okolini Drniša i u Nečvenu u okolini Knina. Još su važniji podaci o postojanju stećaka u Danilskom polju i Bribiru u okolini Šibenika, zatim u Pridrazi i u Novigradu u okolini Zadra. Zabilje-

ženi su i neki lokaliteti oko Benkovca (Kozlovac, Korlat, Karin i Popovići). Ranije su zabilježeni i stećci u okolini Gospića (Mogorić), zatim kod Udbine (Kurjak—Tušice), te kod Slavonske Požege (Banićevac), kao i kod Đakova (Dragotin).

Na području svih opština Srbije koje graniče sa Bosnom i Hercegovinom ustanovljene su nekropole sa stećcima — Bogatić, Loznica, Mali Zvornik, Ljubovija, Bajina Bašta, Titovo Užice, Čajetina i Priboj. I u mnogim drugim opštinama zapadne Srbije također postoje stećci — u Osečini, Valjevu, Lajkovcu, Ljigu, Kosjeriću, Arilju, Novoj Varoši i Ivanjici, a onda južno od ovih — u Prijepolju, Sjenici i Novom Pazaru. Najdalja opštinska područja na kojima su evidentirani stećci pripadaju već centralnoj Srbiji i Kosovu — to su Kraljevo (Čorbići i Bzovik) i Priština (Bostane). Dalje nema ovih spomenika, osim što su u nekim krajevima Makedonije (oko Kumanova, npr.) ustanovljeni nadgrobni spomenici u obliku ploča, ali i u obliku sljemenjaka, vrlo slične obrade kao što su bosansko-hercegovački, s tom razlikom što su makedonski sljemenjaci šuplji, iako se postavljaju kao nadgrobni na površini zemlje. Često su i ukrašavani kao stećci.

I na području svih graničnih opština Crne Gore postoje stećci — u Pljevljima, Plužinama i Nikšiću. Isto tako, u opštinama u unutrašnjosti, susjednim ovim graničnim, ustanovljeno je postojanje stećaka — Bijelo Polje, Žabljak i Šavnik. Izvan ovoga teritorija našli smo još stećke prilično daleko na jugu — u samome Cetinju, što izgleda dosta neobično. Treba reći da najsjevernije crnogorske opštine — Pljevlja i Bijelo Polje graniče sa Sjenicom, Prijepoljem i Pribojem, opštinama u sastavu republike Srbije, na čijim područjima također ima stećaka.

Evo sada i glavnih statističkih podataka:

U Bosni i Hercegovini postoji 2612 lokaliteta sa stećcima. Na svim tim mjestima ustanovili smo ukupno 58.547 spomenika. U taj broj nismo unijeli primjerke u muzejskim zbirkama u Sarajevu, Mostaru, Bileći, Trebinju i Konjicu za koje znademo da su ubilježeni na svojim prvobitnim mjestima.

Na teritoriju Hrvatske evidentirano je 188 lokaliteta sa ukupno 3.253 stećka. Uračunata su i tri spomenika iz Trstenog, Zagvozda i Budimira koja su privremeno pozajmljena Zemaljskom muzeju u Sarajevu za njegovu pokretnu izložbu.

Republika Srbija ima 101 nekropolu sa ukupno 1.875 stećaka, ne računajući četiri primjerka u beogradskim muzejima koja su prenesena iz Lipenovića kod Krupnja i iz Krekova kod Nevesinja, odnosno Ključa kod Gacka u Hercegovini.

Na teritoriju Crne Gore evidentirano je 87 nekropola sa ukupno 2.803 stećka, ne računajući jedan sljemenjak u Pljevljima koji je već zabilježen na svom prvobitnom mjestu u Vtulji.

Prema tome, na teritoriju Jugoslavije imamo ukupno 2.988 lokaliteta sa 66.478 stećaka.

Po osnovnim oblicima stanje izgleda ovako:

U Bosni i Hercegovini ima ploča — 12.734, sanduka — 37.312, sljemenjaka — 5.437, stubova — 2.466, krstača — 305 i amorfnih primjeraka — 293. U vezi s tim, treba odmah reći da je faktično mnogo veći broj amorfnih spomenika, budući da smo na mnogo mjesta takve spomenike svrstali u ploče i sanduke, odnosno u stubove, već prema tome kojim oblicima su oni bili najbližiji.

U Hrvatskoj je ustanovljeno da ploča ima — 1.511, sanduka — 1.583, sljemenjaka — 147, stubova — 3 i krstača — 9.

Od ukupnog broja spomenika Srbije na ploče otpada — 843, sanduke — 338, sljemenjake — 196, stubove — 131, krstače — 6 i amorfnе primjerke — 361. I ovdje je u ploče uračunat izvjestan broj skoro amorfnih spomenika.

Crna Gora ima sljedeće stanje: ploča — 455, sanduka — 1.975, sljemenjaka — 93, stubova — 26, krstača — 4 i amorfnih primjeraka — 250.

Prema tome, slika brojnog stanja po osnovnim oblicima u čitavoj zemlji izgleda ovako: ploča — 15.543, sanduka — 41.208, sljemenjaka — 5.873, stubova — 2.626, krstača — 324 i amorfnih primjeraka — 904.

Prilaže se tabelarni pregled brojnog stanja po republičkim teritorijima:

Republika	Ploča	Sanduka	Sljem.	Stub.	Krst.	Amorf.	Svega
Bosna i Hercegovina	12734	37312	5437	2466	305	293	58547
Hrvatska	1511	1583	147	3	9	—	3253
Srbija	843	338	196	131	6	361	1875
Crna Gora	455	1975	93	26	4	250	2803
Ukupno	15543	41208	5873	2626	324	904	66478

U vezi sa utvrđenim brojnim stanjem nužno je na ovome mjestu napomenuti činjenicu da je tokom vremena izvjestan broj primjeraka nestao. Uvjerili smo se da taj broj nije malen. Nešto je stradalo vremenom zbog slabog kvaliteta kamena, a mnogo je veći broj stećaka, zbog neshvatanja spomeničkih vrijednosti, korišten za gradnju crkvi, stambenih zgrada, cesta, mostova i drugih objekata. Prema našoj nedovoljno argumentovanoj procjeni, na taj način je moglo nestati najmanje oko 20% stećaka.

Šta znače prednji podaci o rasprostriranju i brojnom stanju stećaka i kako se oni mogu objasniti?

Prije svega, neosporno je da su stećci specifični za srednjovjekovnu Bosnu i Hum, odnosno Bosnu i Hercegovinu i da su rasprostranjeni u svim njenim krajevima. Činjenica o neravnomjernom rasporedu, okolnost da su stećci u nekim rejonima rijetki i da ih ponegdje nema može se obrazložiti. Neka planinska, krševita i teško pristupačna mjesta nisu ni u srednjem vijeku bila podesna za nastambe, čak ni za one privremene — ljetne, stočarske, kao što su npr. neki dijelovi Prenja, Čvrsnice, Bjelašnice ili Veleža, zbog čega tamo nema ni stećaka. Neki krajevi sjeverne Bosne bili su dugo vremena pod dominacijom Ugarske koja nije tolerirala ne samo egzistenciju i djelovanje »bosanske crkve«, uz koju je pristajala ogromna većina stanovništva, nego ni bosansku državu, a pogotovo njenu samostalnost. Zbog toga je razumljivo što u krajevima od Banje Luke i Jajca do Tuzle i Bijeljine nema mnogo stećaka. Tu su bila česta ratovanja i pomjeranja stanovništva, zbog čega nisu postojali povoljni uslovi za slobodniji život Bosanaca. Uz to su ti krajevi bili manje podesni za srednjovjekovni stočarski živalj, kao i za trgovinu koja je uglavnom bila vezana za stočarske proizvode. Sjeverozapadni krajevi Bosne sve do kraja XIV v. nisu bili sastavni dio srednjovjekovne bosanske, nego ugarsko-hrvatske države, zbog čega su i tamo stećci rjeđa pojava. U zapadnim i jugozapadnim krajevima Bosne i Hercegovine dugo se osjećao jak utjecaj Bosne i Huma, a sa banom Stjepanom II Kotromanićem, a pogotovo sa kraljem Tvrtkom I,

i još kasnije za vrijeme oblasnih gospodara Hrvoja Vukčića i hercega Stjepana Vukčića-Kosače, organizovana i potpuna vlast Bosne protezala se daleko izvan današnjih republičkih granica. To su razlozi zbog kojih krajevi oko Duvna, Livna i Glamoča, kao i oko Posušja, Gruda i Ljubuškog, imaju prilično veliki broj stećaka. Relativno manja gustoća stećaka u nekim krajevima centralne Bosne — oko Fojnice, Visokog, Kaknja i Zenice, u tzv. Kraljevoj zemlji, ima svoje razloge. Zbog brzih društvenih promjena i intenzivne izgradnje tu je bilo relativno najmanje brige da se očuvaju ti spomenici. Pojava trgovišta i gradova, prvenstveno u vezi sa rudarskim centrima, a dosljedno tome i stvaranje začetaka građanskog staleža, po našem mišljenju, bio je faktor koji je utjecao na postepeno prestajanje običaja postavljanja stećaka, što se u ovome dijelu Bosne prvenstveno odrazilo. Zatim, tu je bilo dosta Dubrovčana, Sasa i drugih stranaca, koji su imali svoj običaj sahranjivanja i postavljanja nadgrobnih spomenika. Osim toga, odavde je, uslijed progona pristaša bosanske crkve od strane kralja Tomaša i Stevana Tomaševića, najviše življa preselilo na jug i na jugoistok, gdje je imalo zaštitu najprije Sandalja Hranića, a kasnije još veću hercega Stjepana Vukčića, a posredno samih Turaka. Kako su tamo i inače bili najbolji uslovi za stećke, zbog izobilja kamena, a i dobrih kamenara, razumljivo je onda što je Hercegovina karakteristična i po broju i po kvalitetu obrade stećaka.

I postojanje stećaka izvan današnjih granica Bosne i Hercegovine ima svoje opravdanje. Prije svega, moramo imati na umu da su granice srednjovjekovne Bosne i Huma, odnosno Hercegovine, bile drugačije. Za vrijeme bana Stjepana II Kotromanića one su dopirale do Jadranske obale i rijeke Cetine, uključujući i grad Omiš, a za vrijeme kralja Tvrtka I, od 1378—1390, one su obuhvatale područje sve do blizu Zadra, uključujući i gradove Split, Trogir i Šibenik, te otoke Brač, Hvar i Korčulu. I kasnije se Herceg Stjepan protezao do Cetine, a Hrvoje Vukčić do iza Šibenika. U posjedu Bosne, a prije toga Huma, bilo je dugo vremena i Stonsko primorje, a i dio Konavala, a za vrijeme Tvrtka I čak i grad Kotor. Poznato je kako je Tvrtko I zauzeo Polimlje od Nikole Altomanovića i krunisao se u Mileševu. Sandalj Hranić je kao oblasni gospodar sagradio grad Soko na Pivi i u njemu često boravio, upravljajući velikim područjem sve do Kotora, a Hercegovina njegovog nasljednika obuhvatala je Pljevlja. Prijepolje, Bijelo Polje, Žabljak, Nikšić i Herceg-Novi. Tim činjenicama se objašnjava pojava stećaka na zapad sve do Trogira i Šibenika, na jug do Stona sa Pelješcom, zatim do Dubrovačkog primorja, Župe i Konavala, te na istok sve do Bijelog Polja i Prijepolja, jer gdje su živjeli i umirali podanici Bosne i Huma, odnosno Hercegovine, bez obzira da li su bili pripadnici bosanske, katoličke ili pravoslavne crkve, postavljani su i stećci.

Mi mislimo da granice srednjovjekovne Bosne nisu bile isključivi faktor rasprostiranja stećaka. Narodni običaj izrade i postavljanja stećaka prenosio se izvan državnih granica naseljavanjem bosanskog življa iz raznih razloga i u razno vrijeme. Bilo je migriranja na zapad kao i na jug i sjever kada je prijetila opasnost od nadiranja Turaka tokom čitavog XV v. U takvim prilikama se najviše iseljavalo u Imotsku krajinu, u Makarsko primorje i okolinu Splita i tamo privremeno ili stalno nastanjivalo. Znatan broj Bosanaca je naselio krajeve Hrvatske krajem XV v. zajedno sa Turcima, u njihovoj službi osvajanja, ili odmah poslije toga, kada je već bila uspostavljena turska vlast. To se posebno odnosi na naseljavanje Vlaha i drugog hrišćanskog ili patarenskog stanovništva kada se tiče bosanske Posavine i ugarskih ili hrvatskih krajeva preko Save i Une. Otuda i pojava stećaka koji, po našem mišljenju, spadaju u zadnji period vremena njihove egzistencije — u kraj XV i u XVI v.

Zanimljiv je slučaj pojave stećaka na Cetinju, dosta daleko od ostalih stećaka u Crnoj Gori. Po narodnom predanju, Vlašku crkvu na Cetinju su podigli sinovi Ivana Borojeva, doseljenici iz Starog Vlaha, oko 1450. g. Uz crkvu su zasnovali groblje svoga bratstva. Od te nekropole su do danas preostala dva stećka. Međutim, nama se čini vjerovatnija jedna drugačija pretpostavka koju bismo htjeli ovdje da iznesemo. Nedavno je I. Božić, pišući o katunima Crne Gore, naveo i podatak da je Stefan Crnojević ugušio veliki Grbaljski ustanak koristeći doseljenike iz Hercegovine.¹⁵⁰ Misli se na brojne porodice koje su se još za vrijeme Sandalja, a možda i nešto ranije, doselile u Paštroviće i okolne krajeve Crne Gore, a koje su neki dugo nazivali Vlasima. To bi mogao biti povod i razlog pojave stećaka na Cetinju, a vjerovatno i podizanja same Vlaške crkve. U vezi s tim, napominjemo i okolnost da je u starijoj literaturi zabilježeno i postojanje stećaka u Vučjem Dolu, u Katunskoj nahiji, na mjestu današnje saborne crkve sv. Ilije, koji su iskorišteni za gradnju te crkve.¹⁵¹ Vučji Do je oko 30 km zračne linije udaljen sjeveroistočno od Cetinja. To bi značilo da je doseljenika iz Hercegovine bilo i u okolini Cetinja.

Bilo je i ekonomskih migracija koje su rezultirale pojavom stećaka kako na teritorijima Hrvatske i Ugarske, tako i na teritorijima Srbije, Crne Gore i Dubrovnika. A bilo je i ženidbenih veza na sve strane. Tome svemu su doprinosile i trgovačke, pa i zanatske i političke veze.

Iz svega je vidljivo da su stećci originalna bosanska pojava. Nama se čini da je ona prije svega vezana za povlašteni sloj bosanskog feudalnog društva — feudalce koji su smatrali da su stećci pogodan izraz manifestovanja njihovog društvenog položaja. Ubrzo je to postalo privlačno i za ostale ekonomski bolje stojeće slojeve — sitne feudalce, slobodne seljake i posebno za Vlahe, koji su svojom umješnošću i promućurnošću znali za sebe osigurati povlašten položaj ne samo u srednjovjekovnoj bosanskoj državi nego i za vrijeme Turaka. Razumljivo, na to su utjecale i druge okolnosti, kao što su reljef zemljišta, relativna zatvorenost od vanjskih utjecaja i bogatstvo kamena kao materijala za stećke. Kako su feudalci odreda prihvatili »bosansku crkvu« kao svoju, a i ogromne mase naroda su ih u tome slijedile, izgledalo je da su stećci bogumilska pojava. Takovom utisku doprinosila je i okolnost da su se feudalci počeli pokopavati »na svom plemenitom«, »na svojoj baštini«, dakle, izvan ranije uobičajenih, organizovanih i osvećenih mjesta, što se moglo smatrati također heretičkim simptomom. Mi mislimo da se fenomen stećaka ne može jednostrano tretirati, jer on sigurno nije ni samo izraz bogumilstva, niti specijalitet Vlaha, kako su to smatrali neki naučni radnici,¹⁵² nego treba uočiti njegov socijalni karakter i shvatiti ga kao proizvod odnosa u već razvijenom bosanskom feudalnom sistemu.

Analizom brojčanih podataka dolazimo do zanimljivih konstatacija.

Najprije da vidimo kakova je gustoća stećaka po područjima opština:

U Bosni i Hercegovini nesrazmjerno najveći broj stećaka imaju hercegovačke opštine, a među ovima se najvećim brojem ističu opštine Nevesinje i Konjic koje imaju preko 3.000 primjeraka. Od bosanskih opština

¹⁵⁰ I. Božić, »Katuni Crne Gore«, Zbornik Filozofskog fakulteta, knj. X — 1, Beograd 1968, 245—249.

¹⁵¹ Dr J. Erdeljanović, Stara Crna Gora, Srp. etn. zb., Naselja, knj. 24, Beograd 1926, 494.

¹⁵² Dr A. Solovjev, Bogumilska umjetnost, Enciklopedija Jugoslavije I, Zagreb 1955, 644—645; Isti, Simbolika srednjovjekovnih nadgrobničkih spomenika u Bosni i Hercegovini, Godišnjak Istorijškog društva BiH, Sarajevo 1956, 5—67. M. Wenzel, Bosnian and Herzegovinian tombstones — Who made them and why, Südost — Forschungen XXI, München 1962, 102—143.

ističe se Rogatica sa 2.628 stećaka. U ostale opštine sa relativno velikim brojem spomenika treba ubrojati Livno (2.494), Trebinje (2.406), Stolac (2.319), Gacko (2.219), Sokolac (1.966), Kalinovik (1.793) i Bileću (1.739 primjeraka). Relativno najmanji broj stećaka nalazi se u sjevernim i sjeverozapadnim bosanskim opštinskim područjima.

Na ostalim republičkim teritorijama najbrojnije je područje opštine Sinj (1.313) u Hrvatskoj, zatim opštine Nikšić (949) u Crnoj Gori i opštine Prijepolje (523) u Srbiji, ali oni daleko zaostaju iza bosansko-hercegovačkih opština. Sjevernije opštine Hrvatske su siromašnije od ostalih, kao što je slučaj i u Bosni.

Opštinska područja su vrlo različita po veličini, pa bi možda bila interesantnija gustina stećaka po površini zemljišta koje opštine zauzimaju. U tome pogledu najveća bosansko-hercegovačka opština je Mostar koja ima 1.300 km². Pošto smo tu ustanovili ukupno 1.208 stećaka, proizlazi da na 1 km² otpada 0,93 primjerka stećka, odnosno na 100 km² površine 93 stećka. U drugoj po površini najvećoj opštini dolazi 115 stećaka na 100 km² površine. Na području najmanje opštine Breza dolazi 240 stećaka na 100 km². Kod nekih drugih opština su drugačiji prosjeci, npr. u Čitluku na 100 km² dolaze 342 spomenika, a u Nevesinju, gdje nam se čini da je gustoća najveća — 420 spomenika na 100 km². Ako površinu čitave Bosne i Hercegovine podijelimo na ukupan broj stećaka, onda izlazi da na 100 km² otpada 115 primjeraka.

Takova proračunavanja možemo vršiti i u odnosu na opštinska područja drugih republika. Tako, npr., na području opštine Plevlja gustoća iznosi 54, Plužine 71, a u Žablaku 79 stećaka.

Međutim, ni ovakova usporedba nije dovoljno ubjedljiva, s obzirom na okolnost da svi krajevi nisu imali jednake uslove za život. Ako bismo po današnjem broju stanovnika izračunavali gustinu stećaka, onda proizlazi da, npr., u opštini Banja Luka na 154 stanovnika dolazi 1 stećak, u Bijeljini tek na 6068 stanovnika dolazi 1 stećak, u Bileći 1 stećak dolazi na svakih 8 stanovnika, u Kupresu na 11, u Gacku i Kalinoviku na 6,5, u Nevesinju na 5,2, Palama na 10, Konjicu na 13, Foči na 32, a u Doboju na 770 stanovnika.

U Crnoj Gori, npr., u opštini Plužine 1 stećak dolazi na 15, u Žablaku na 19, a u Nikšiću na 57 stanovnika.

Podjelom broja spomenika čitave zemlje sa ukupnim brojem nekropola dobili smo prosječan broj spomenika jedne nekropole. Tako proizlazi da jedna nekropola u Jugoslaviji ima u prosjeku 22 stećka. I prosjek Bosne i Hercegovine iznosi 22 primjerka. U Hrvatskoj je 17,2, u Srbiji 19, a u Crnoj Gori prosjek iznosi 32,2 primjerka. Evo i prosječnih brojeva po nekim opštinama: u Doboju, npr., na jednu nekropolu otpada 5,8 stećaka, u Lištici — 16, Vlasenici — 22, Konjicu — 24, Čapljini — 27, Livnu — 33, Nevesinju — 35, Stocu — 42 i u Trnovu — 43 primjerka. U Hrvatskoj, npr., u opštini Dubrovnik nekropole imaju 13 spomenika u prosjeku, a u opštini Sinj 37,5 spomenika. U Srbiji postoje također prilične razlike: u Bajinoj Bašti je prosjek 22, u Loznici 23 a u Prijepolju 40 primjeraka. U Crnoj Gori je ta razlika još uočljivija: dok, npr., na području opštine Nikšić, koja je relativno najbogatija stećcima, prosjek iznosi 25 primjeraka, dotle je on u Pljevljima 46, a u Žablaku 177 primjeraka.

Da razmotrimo same nekropole u odnosu na broj njihovih spomenika.

Na priloženim topografskim kartama prikazane su dvije kategorije nekropola, i to sa 1 do zaključno 50 i sa preko 50 primjeraka, a iz tabelarnog pregleda mogu se vidjeti i druge kategorije.

U Bosni i Hercegovini na nekropole do 50 primjeraka otpada ukupno 2.302 ili 88% od ukupnog broja, a na druge, tj. one preko 50 primjeraka otpada 310 nekropola ili 12%. Među ovim manjim nekropolama ima, opet, različitih po broju primjeraka. Tako smo ustanovili da postoje 884 nekropole koje imaju između 10 i 50 primjeraka, a 1.418 nekropola sa manje od 10 primjeraka stećaka. Među ovim drugim, opet, postoje 204 lokaliteta koji posjeduju samo po 2, te 293 lokaliteta koji posjeduju samo po 1 stećak. Ova najmanja groblja ne smijemo shvatiti isključivo kao mjesta gdje je obavljen ukop samo jednog ili samo dva čovjeka, iako je i takovih grobova sigurno bilo, nego pretežno kao grobnice malih porodica, jer se opravdano može pretpostaviti da je pod jednim stećkom sahranjeno nekoliko umrlih osoba. S tim se donekle može povezati i objašnjenje postavljanja ploča i niskih sanduka relativno velikih dimenzija, kao i visokih sanduka i sljemenjaka sa postoljima, koji su tako klesani da ne propadaju u zemlju, a osim toga, vrlo često su stavljani na humčice — preistorijske ili one koji su sami pravili — radi toga da se može lakše ući, odnosno unijeti mrtvac u grobnicu. I kod velikih nekropola možemo također izdvojiti posebne vrste. Tako, na nekropole koje imaju 50—100 stećaka otpada najviše — oko 68%, na nekropole sa 100—200 primjeraka otpada oko 27%, nekropola sa 200—300 primjeraka stećaka ima 9, a onih preko 300 primjeraka svega 4.

Ne bi se moglo reći da su male nekropole karakteristika određenih krajeva, jer ih ima posvuda u Bosni i Hercegovini, a teško bi bilo u tome smislu nešto sigurno tvrditi i za one druge, velike nekropole. U Hercegovini i u jugoistočnoj Bosni, gdje je inače najveći broj nekropola, ima i onih malih, kao i onih velikih. Ipak, treba konstatovati da na području bivšeg dobojskog sreza nema nijedne nekropole veće od 100 spomenika i da je takovih veoma malo i na područjima bivšeg tuzlanskog, pa i banjalučkog sreza. U Hercegovini i u jugoistočnoj Bosni postoji 12 nekropola od kojih svaka ima preko 200 spomenika, dok u drugim područjima postoje takove samo dvije, i to u Jusićima kod Zvornika i u Rastičevu kod Kupresa. Najbrojnije su 2 u Hercegovini i 2 u jugosistočnoj Bosni, i to u Krekovima kod Nevesinja sa 452, u Milavićima kod Stoca sa 352, zatim u Klačniku kod Višegrada sa 359 i u Bjelosavljevićima kod Sokoca sa 344 stećka. Kada dobro osmotrimo mjesta ovih krupnih nekropola čini se da su to u svoje vrijeme bila prilično odvojena planinska naselja.

Vrlo je slično stanje i na područjima izvan današnjih granica Bosne i Hercegovine:

Od ukupno 188 nekropola u Hrvatskoj samo 9 imaju preko 50 stećaka, što iznosi 4,8%. Među malim nekropolama ima 67% onih koje posjeduju 1—10 primjeraka. Ovdje se nalazi samo jedna nekropola koja broji više od 200 primjeraka, ali je ona ujedno najveća nekropola uopšte — to je Cetina u opštini Sinj koja ima 700 spomenika, a koja je, prema starijim podacima, imala oko 900 spomenika. U Srbiji na nekropole ispod 50 primjeraka otpada 90% ukupnog broja nekropola, a među onima sa 1—10 primjeraka ima 63% ukupnog broja nekropola. U Crnoj Gori su male nekropole zastupljene sa 70%. Srbija nema nekropola sa preko 200 primjeraka, a Crna Gora ima takove dvije, i to jednu na Žugića Bari kod Žabljaka sa 300, a drugu u Pižurima kod Pljevalja sa 230 primjeraka.

Veoma je, dakle, izrazita činjenica da je nesrazmjerno mnogo nekropola ispod 50 primjeraka, a u okviru ovih još najviše onih sa jedan do deset primjeraka. Nama se čini da je to, također, argumenat stanovištu da stećke možemo smatrati pojavom koja je karakteristična za već odmakli proces raslojavanja starog društvenog uređenja. Po nekropolama stećaka

reklo bi se da je sasvim malo velikih rodovskih i plemenskih zajednica, sa krupnim ili okupljenim naseljima, sa zajedničkim — komunalnim dobrima, jer su se umnožila bratstva i izdiferencirale porodice, stvorena su manja naselja, uz krupne umnožio se broj sitnih feudalaca koji teže da se u načinu života što više osamostale. Razumljivo, to se odražava i u organizaciji, načinu i obilježavanju grobalja. Zbog toga je malo velikih grobalja, a i na postojećim se već formiraju zasebne skupine, zbog toga se napuštaju stara groblja, a stvaraju nova, manja. Nama izgleda, dakle, da se male nekropole ili odvojene skupine na velikim nekropolama prvenstveno mogu pripisati emancipovanim porodicama brojnih feudalaca, a da su one velike znak da je još uvijek bilo regija u kojima je život bio organizovan u velikim zajednicama i sa karakteristikama starog rodovskog društvenog načina života. Ovakovo gledanje je samo prvi pokušaj objašnjenja pojave malih i velikih nekropola i njihovog međusobnog odnosa. Potpuno i dokumentovano objašnjenje pretpostavlja postojanje mnogih elemenata do kojih se može doći jedino dubljim i trajnijim proučavanjem kompleksnog problema srednjovjekovnih društvenih odnosa u Bosni.

OBLICI STEĆAKA

Trebalo bi sada da vidimo kako je bilo i sa izborom oblika stećaka:

Naprijed smo donijeli tabelu iz koje se vidi koliko je stećaka po osnovnim oblicima u pojedinim republikama. Evo i tabele iz koje ćemo vidjeti kako su ti oblici zastupljeni po procentima:

Republika	Ploča	Sanduka	Sljem.	Stubova	Krstača	Amorf.
Bosna i Hercego-	21,7	63,7	9,3	4,2	0,5	0,5
Hrvatska	46	48,6	4,5	0,09	0,28	0
Srbija	45	18	10	7	0,32	19,3
Crna Gora	16	70,5	3	0,9	0,1	9,3
Ukupno	23,4	62	8,8	3,9	0,5	1,3

Kako se vidi, bosansko-hercegovačka situacija je sasvim bliska opštoj — jugoslavenskoj, od toga nešto odstupa Srbija u kojoj je povećan broj ploča i stubova na račun sanduka, zatim Hrvatska sa također povećanim brojem ploča prvenstveno na račun sanduka i Crna Gora u kojoj je izvjesno povećanje sanduka na račun ploča i sljemenjaka. (Izvjesna, ali ne velika korekcija bi sigurno uslijedila kada bi se kod svih istraživača mogao postići potpuno isti kriterij kod razlikovanja ploča od sanduka).

Kada uporedimo ležeće sa stojećim stećcima u Bosni i Hercegovini vidimo da su prvi zastupljeni sa 95% (ako kod proračunavanja ne uzimamo u obzir amorfne spomenike), dok su drugi zastupljeni sa svega 5%. U cijeloj zemlji su ležeći zastupljeni sa 95,5%, a stojeći sa 4,5%. Kao u cijeloj zemlji, približno je takav odnos i u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Iako stojeće oblike ne potcjenjujemo, ipak, moramo priznati da se prava pojava stećaka manifestuje upravo u ležećim oblicima.

Iz svega se jasno vidi da je oblik sanduka bio onaj koji je nesrazmjerno najviše odgovarao ukusu i ekonomskoj moći našeg srednjovjekovnog čovjeka, jer ovaj oblik zauzima impozantnu cifru — 41.208 primjeraka ili 62% od ukupno 66.478 stećaka. Iza sanduka dolaze ploče, iako ih je skoro tri puta manje, a iza ovih sljemenjaci, što je i razumljivo, jer je za njih trebalo naći dobre majstore i relativno najviše platiti njihove usluge, pogotovo ako su još bili ukrašeni ili ako su imali natpise. Mislimo da, ipak, ne bi trebalo praviti velikih razlika u troškovima između tzv. visokih sanduka i sljemenjaka, zato što su i jedan i drugi oblik pružali mnogo mogućnosti za afirmaciju i poručioća i majstora. U tome pogledu izrazito slabo stoji Srbija, jer su na njenom teritoriju ova obadva oblika zajedno zastupljena sa 28% u odnosu na ukupan broj.

U Bosni i Hercegovini su i najraznovrsniji i najbolje klesani stećci. Na tome teritoriju su hercegovački i po broju i po kvalitetu obrade ispred ostalih, a unutar ovih prednjači njen istočni dio, posebno oko Stoca, Ljubinja, Bileće i Trebinja. Tu su zastupljene sve vrste osnovnih oblika, ali se svojom brojnošću naročito ističu sanduci (64%), a iza njih ploče. U odnosu na stojeće oblike, ovdje je priličan broj krstača, dok je vrlo malo stubova. Znatno je broj ploča relativno velikih dimenzija, a sanduci i sljemenjaci su odreda visoki ili vrlo visoki. Među krstačama se ističu one kod kojih je uspravni krak oblikovan poput ljudske glave (oko Nevesinja, Gacka i Bileće). Takozvanih dvostrukih i kombinovanih sljemenjaka, pa i sanduka skoro da ovdje i nema. Relativno je malen broj slabo obrađenih i amorfni spomenika i oni se nalaze pretežno zapadno od rijeke Neretve (Grude, Posušje).

U centralnoj Bosni postoje svi oblici stećaka, najviše sanduka (77%), a najmanje stubova i krstača. Relativno malo je i ploča. Ogroman broj sanduka i ploča su slabije obrade. Sanduci su najčešće osrednji ili niski. Sljemenjaci su lijepo klesani, nisu visoki, a neki od njih imaju po dva ili tri postolja (Ilijaš). Krstače su pretežno originalno oblikovane — sa velikom okruglom glavom i tek naznačenim poprečnim krakovima — i ograničene su uglavnom na zeničko-travnički kraj. Amorfni spomenici su najslabiji slabo obrađenim sanducima, a ima ih priličan broj. U zapadnoj Bosni se također nalaze svi osnovni oblici, najbrojniji su sanduci, a stubovi i krstače su rijetka pojava. Područje obiluje slabo obrađenim i amorfni primjercima. Sljemenjaci su pretežno povijeni po dužini hrbata, a sanduci su obični. Za istočnu Bosnu su karakteristični brojni sanduci i stubovi, kao i amorfni primjerci među kojima najviše stojeći. Sanduci su obični, a sljemenjaci odreda niski i prema dnu skošeni. Stubovi imaju brojne i raznovrsne varijante. Ovdje su krstače vrlo rijetka pojava. Relativno najviše ima dvostrukih i kombinovanih sljemenjaka i sanduka.

Osnovna karakteristika Hrvatske je u velikom broju sanduka i ploča. Ovdje je malen broj stubova i krstača, kao i uopšte spomenika koji su slabije obrađeni. Amorfni primjerci skoro da uopšte nema. Sanduci i sljemenjaci su najpažljivije klesani, nisu tako visoki i najčešće su bez postolja. Ovdje postoji izvjestan broj tanjih ploča koje je teško vremenski razgraničiti od sličnih kasnijih. Nije isključeno da većina takovih, najviše na području dubrovačke i makarske opštine, prije pripadaju XVI, pa možda i XVII negoli XV i XIV v.

I Srbija posjeduje sve vrste osnovnih oblika, ali su tu najizrazitije ploče i amorfni spomenici, kako ležeći, tako i oni stojeći, a u svojim relacijama ne oskudijeva ni u sanducima ni stubovima i sljemenjacima, dok su krstače ovdje prava rijetkost. Najljepše su obrađeni sljemenjaci. Ovdje postoji veliki broj amorfni kamenova iz kasnijeg doba, ali je ponekad teško vremenski razlučiti one srednjovjekovne.

U Crnoj Gori dominiraju sanduci (preko 70%), krstače su u beznačajnom broju, ali je mnogo amorfnih spomenika kao i onih koji su slabije obrađeni, posebno u sjevernim opštinama. Najpažljivije su klesani sljemenjaci i visoki sanduci oko Nikšića (Banjani). U sjevernim krajevima ima više primjeraka manjih, vrlo uskih sljemenjaka i visokih sanduka, a i sljemenjaka sa krovom na četiri vode.

UKRASI STEĆAKA

Za sve nas su osobito važni podaci o stećcima na čijim stranicama se nalaze reljefni motivi različitog karaktera i značenja, koje mi, radi praktičnosti, najčešće zavemo jednim imenom — ukrasima, iako smo svjesni da taj termin nije potpuno adekvatan.

I ovdje će nam slika biti najuočljivija ako broj ukrašenih dademo na tabeli po republičkim teritorijima i po osnovnim oblicima, sa izračunatim procentima zastupljenosti:

Republika	Ploča	Sanduka	Sljem.	Stubova	Krstača	Svega
Bosna i Hercegovina	643 5%	2522 6,8%	897 16,5%	320 13%	204 66,8%	4586 7,8%
Hrvatska	164 10,8%	194 12%	83 56%	2 66,6%	3 33,3%	446 13,7%
Srbija	26 3%	42 12%	45 22,9%	53 40%	1 16,6%	167 8,9%
Crna Gora	73 16%	343 17%	55 59%	5 19%	4 100%	480 17%
Ukupno	906 5,8%	3101 7,5%	1080 18,4%	380 14,4%	212 65%	5679 8,5%

Iz prednjeg tabelarnog pregleda vidi se da je u Bosni i Hercegovini ukrašeno 7,8% stećaka u odnosu na ukupan broj od 58.547 primjeraka. U ostalim republikama se taj procenat ukrašenih povećava sa 8,9% u Srbiji, preko 13,7% u Hrvatskoj, na 17% u Crnoj Gori, tako da je u cijeloj zemlji ukrašeno ukupno 8,5% stećaka.

Oblik koji se općenito najviše koristio za ukrašavanje jeste krstača, a zatim dolazi sljemenjak, a potom je red sljedeći: stub, sanduk i ploča. Amorfnih spomenici nemaju ukrasa. Takav redosljed ukrasa po oblicima je i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori. U Hrvatskoj on ide drugačije: najviše su ukrašeni stubovi (doduše, njih je inače vrlo malo — samo dva primjerka), zatim sljemenjaci, krstače (također veoma malen broj), sanduci i ploče. Isti takav redosljed je i na teritoriji Srbije.

Podaci o ukrašenim primjercima pružaju nam mnogo materijala za analize, razna upoređivanja i za studij, što mi ne možemo ovdje činiti široko. Istaknućemo glavne osobine i karakteristike do kojih smo došli samo izvjesnim razmatranjem i studijem prikupljenih materijala:

Općenito se može reći da je procenat ukrašenih stećaka u Bosni i Hercegovini nešto malo ispod jugoslavenskog prosjeka. On je najslabiji

u centralnoj i zapadnoj Bosni, s iznimkom područja opštine Kupres. Tako se on u opštinama bivšeg dobojskog i bivšeg banjalučkog sreza kreće od 3 do 4,8%. Hercegovački stećci su mnogo bolje ukrašeni nego bosanski, a naročito je visok procenat ukrašenih primjeraka oko Ljubuškog, Lištice, Čapljine i Stoca, koji se kreće od 18 do 26%. Znatne su razlike u procentima ukrašenih primjeraka po pojedinim nekropolama. Među onim koje imaju preko 50 stećaka najukrašenije bosansko-hercegovačke su u Hercegovini oko Stoca, i to Radimlja sa 46%, Hodovo sa 41%, Kruševo sa 38% i Boljuni sa 34%, a od bosanskih najukrašenija nekropola je na Čengić Bari kod Kalinovika koja ima 36% ukrašenih primjeraka.

U Hrvatskoj je veoma malo velikih nekropola, a među ovima se brojem ukrašenih ističu Slivno Ravno kod Metkovića sa 38% i Cista kod Sinja sa 37%. U Srbiji je također malo velikih nekropola, a među ovima se jedino ističu Tolisavac kod Krupnja sa 20% ukrašenih i Hrta kod Prijepolja sa 26% ukrašenih primjeraka. Crna Gora raspolaže sa nekoliko velikih nekropola koje imaju dosta ukrašenih primjeraka, npr. Novakovići kod Žabljaka sa 40% i Nikšić sa 38%. U Hrvatskoj je mnogo bolje ukrašen primorski nego kontinentalni dio. Na potezu Metković—Omaš broj ukrašenih primjeraka se kreće od 28 do 70%. U Srbiji je relativno ukrašeniji kraj oko Kosjerića i Valjeva (od 28 do 40%), a najslabije su ukrašeni krajevi oko Prijepolja, Sjenice, Nove Varoši i Priboja. U Crnoj Gori su sva opštinska područja iznad jugoslavenskog prosjeka, a okolina Nikšića se penje do 30% ukrašenih primjeraka.

Dosada je više puta izražena pretpostavka da ukrašeniji stećci pripadaju imućnijim slojevima. Nama se i ovaj puta čini da to ima svoga osnova. Za takvo klesanje trebalo je imati vrsne majstore, pa je razumljiva i pretpostavka da su u krajevima gdje postoje bolje ukrašeni stećci postojali i bolji majstori, odnosno da su tu stvarane i klesarske radionice koje su djelovale na određenim područjima. Tamo gdje imućniji čovjek nije imao majstora za ukrašavanje, on je onda poručivao spomenik velikih dimenzija da barem time privlači pažnju prolaznika i posjetilaca. Naravno, to nije bio jedini motiv za postavljanje spomenika relativno velikih dimenzija.

Repertoar ukrasnih motiva u svojoj ukupnosti je brojna i raznovrstan, iako se, razumljivo, neki motivi više puta ponavljaju. Po njihovom značenju i funkciji možemo ih podijeliti na tri kategorije: dekoracije, simbole i figuralne predstave.

Najčešći motiv dekorativnog značenja je povijena lozica sa manjim umecima u vidu okruglastih trolistova, a više puta i u vidu spiralno povijenih listića ili kružića, odnosno nešto razvijenih trolistova. Isto tako brojna je motiv vrpca od kosih paralelica ili cikcak crtica. Obadva ova motiva su korištena kao frizovi ili kao okviri na vertikalnim stranama spomenika, a više puta i kao bordure na horizontalnim stranama. Veoma često se javlja motiv tordirane vrpce kao friz, okvir i bordura, ili kao porub nekog drugog motiva, te kao ojačanje krovnih, zatim gornjih vodoravnih, a ponekad i svih ivica spomenika. Vrlo česti su i motivi spirala, dvostrukih spirala i biljnih stilizacija sa ukomponovanim spiralama. U nekim krajevima su brojne i stilizacije ljiljana i čitavog stabla. Od ostalih motiva ove kategorije spomenujemo još samo frizove od niza rozetica u kružnim vijencima i frizove koji sliče izduženoj mreži malih rombova.

U kategoriju simbola treba najprije ubrojati motive polumjeseca, zvijezde (rozete) i sunca (kruga), zatim krsta — jednostavnog i stilizovanog, štita, mača, štita sa mačem (na štitu su prikazane razne heraldičke oznake), luka sa strijelom, koplja, buzdovana, sjekirice, zastave, a zatim

motive arkada, imitaciju brvana i šindre, a onda i motive ruke (katkada samo šake), jabuke, čaše, srpa i čekića. Ovdje nismo naveli još neke motive koji se sasvim rijetko pojavljuju.

U treću kategoriju prije svega spadaju pojedinačne ljudske i pojedinačne životinjske figure. Među životinjskim figurama najčešće susrećemo konje i jelene, zatim pse i ptice (sokolove i golubove), a onda i košute, veprove, medvjede, lavove, gušterove i pijetlove, kao i fantastične životinje — zmajeve. Najčešće kompozicije su scene lova na jelene, predstave igre — kola i predstave junačkih borbi — turnira i mačevanja.

Ima motiva koje ne možemo svrstati ni u jednu od pomenutih kategorija, a i takovih za koje je teško sigurno tvrditi da spadaju u ovu ili u onu kategoriju. Jedan od takovih motiva je, npr., okruglasto a ponekad i pravougaono udubljenje koje nalazimo na vodoravnim stranama ploča i nižih sanduka, koje obično zovemo »vodenica« ili »kamenica«, a za koje pretpostavljamo da je imalo neku funkciju kod pogrebnih ili kasnijih ceremonija (daća i sl.). Zatim bi ovdje mogao doći motiv ruke koji možda ima simbolično značenje, a možda je tu došao kao zamjena ljudskoj figuri. Isto tako, arkade i brvna, odnosno šindra, vjerovatno su prvobitno imale simboličan, a kasnije čisto dekorativan karakter.

Čini se da smo u mogućnosti da u ovome času možemo dati i osnovne karakteristike ukrasa pojedinih teritorija i područja:

Ono što je najviše zajedničko skoro svim krajevima Bosne i Hercegovine i što se brojnošću najviše ističe jesu motivi polumjeseca, rozete (zvijezde), kruga (sunca) i krsta. Hercegovački stećci raspolažu sa mnogo više ukrasa nego bosanski. Karakteristiku većine Hercegovine čine motivi povijene lozice sa trolistovima, zatim arkade i tordirane vrpce, a onda štitovi sa mačevima, predstave jelena i konja, te scene lova, kola i turnira. Ovdje su rijetki motivi spirala i biljnih stilizacija. Specifikum istočne, tačnije jugoistočne Hercegovine su frizovi od nizova rozeta u vijencima i od mreže rombova, a dobrog dijela zapadne Hercegovine prikaz solarno-lunarnih (a i drugih) motiva na vodoravnim stranama sanduka i ploča, ali na taj način što su te strane raznim vrpčama podijeljene na pravougaona polja. Po izboru ukrasnih motiva i njihovom komponovanju, po crtežu, načinu klesanja i drugim likovnim osobinama, sigurno je da je u Hercegovini postojalo nekoliko klesarskih centara. Izgleda nam najvjerojatnije da su oni mogli postojati negdje između Bileće i Trebinja, zatim u okolini Gacka i Stoca, te negdje kod Konjica i kod Lištice. Između ovih se isticao centar kod Stoca kome pripada istaknuta majstorska ličnost Grubača.

Može se reći da bosanski stećci obiluju vrpčama i bordurama od kosih i cikcak crtica, te spiralama i biljnim stilizacijama, da oskudijevaju u motivima povijene lozice sa trolistovima, arkadama i figuralnim predstavama i da nemaju mnogo štitova, mačeva i lukova. Jedan dio zapadne Bosne odlikuju stilizacije ljiljana, a dobar dio istočne biljne stilizacije, posebno dvostruke spirale kombinovane sa rozetama, krstovima i grozdovima. Umjesto arkada koje predstavljaju primorsku kuću, u dobrom dijelu istočne Bosne javlja se motiv brvna i šindre kao glavnih osobina bosanske drvene kuće. Po svemu izgleda da su klesarski centri mogli postojati u okolini Kladnja i negdje između Zvornika i Bratunca, zatim kod Rogatice i Travnika, a onda i u okolini Kupresa ili Duvna. Po kvalitetu obrade isticala se radionica kod Kladnja.

Na teritoriju Hrvatske skoro svuda su rasprostranjeni motivi polumjeseca, krsta, rozete i kruga, odnosno vijenca. Inače su brojnije zastupljeni motivi štitova sa mačevima, pogotovo u primorskim krajevima, zatim razne vrpce, ali najmanje motiv povijene lozice sa trolistovima. Brdovito

zaleđe Makarskog primorja ističe se motivima stilizovanog stabla, ali još više ljiljana, zatim tordiranim vrpčama i figuralnim predstavama, od kojih najviše scenama kola, lova i turnira. Dubrovačko primorje, uz uobičajene solarno-lunarne znakove i štitove sa mačevima, ima još rozeta u vijencima i stilizovanih krstova, a ponegdje i figuralnih predstava, od kojih su osobito zanimljive scene kola, brojne ptice, košute i fantastične životinje u Brotnjicama kod Dubrovnika. Očite su veze i međusobni utjecaji između Makarskog zaleđa i zapadne Bosne i Dubrovačkog primorja i Hercegovine. Izgleda nam vjerovatna pretpostavka da su klesarski centri — radionice na teritoriju Hrvatske mogle postojati negdje kod Ciste i kod Topola ili Čepikuća.

Ne bi se moglo tvrditi da je na teritoriju Srbije postojala neka uveđenja i razrađena obrada kamena za stećke, kako nam to zasada izgleda. Krajevi bliži Bosni mogli su svoje potrebe zadovoljiti klesarima iz istočne Bosne. Od ukrasnih motiva relativno najbrojnije su zastupljeni krstovi i polumjeseci, iza toga dolaze rozete, a ima i nešto motiva spirala komponovanih baš kao u Bosni. Javljaju se i predstave ruke, mača i luka, i to više u sjevernim krajevima. Inače su motivi u cjelini malobrojni i dosta jednostavno klesani.

U Crnoj Gori su dekoracije vrlo brojne, iako nisu tako raznovrsne. Po broju tu su vodeći motivi tordirane vrpce i vrpce od kosih i cikcak crtica, zatim povijene lozice sa trolistovima. Kao i u Bosni i Hercegovini i drugim republičkim teritorijama, i ovdje su svuda razgranati motivi polumjeseca, rozete i krsta, ali nema tako mnogo polumjeseca. Ovdje ima motiva mačeva, štitova i lukova, kao i predstava pojedinačnih figura i scena lova, kola i turnira, ali se to ne ističe mnogo. Ono što karakteriše stećke ovoga teritorija su povijena lozica, nizovi rozeta u vijencima, arkade i mreža rombova (osobito u okolini Nikšića), što čvrsto povezuje Crnu Goru sa istočnom Hercegovinom. Pretpostavljamo da su klesarske radionice mogle biti u Banjanima ili u samome Nikšiću i negdje kod Vrulje, u okolini Pljevalja.

NATPISI STEĆAKA

Veoma važnu osobinu stećaka predstavljaju natpisi u staroj bosanskoj ćirilici, tzv. bosančici. Rječničko blago, izgovor, stil i mnoge druge karakteristike ovih epitafa pružaju dosta materijala za proučavanje pravog narodnog jezika i njegovog razvoja u određenom vremenskom periodu. Izbor i oblik slova, zatim pravopis, skraćenice, ligature, interpunkcija i druga svojstva ovog lapidarnog pisma s razlogom privlače pažnju paleografa. Prilagođavanje izabranih slova materijalu na kome se klešu i površini koja je u tu svrhu određena i ograničena, zatim njihovo povezivanje i komponovanje u cjelinu odaje likovno umijeće ondašnjih majstora — »kovača« i dijaka. Svojim sadržajem natpisi nam otkrivaju ličnosti i njihove ljudske osobine, a često i pružaju istorijske podatke, zbog čega nam, pored ostaloga, vrlo dobro dolaze za vremensko određivanje ne samo natpisa i stećka na kome je natpis, nego i drugih stećaka iste nekropole, odnosno mnogih stećaka istih ili sličnih likovnih osobina. To je samo nekoliko osobina koje govore o višestrukome značaju natpisa stećaka. Zbog njihove dokumentarne vrijednosti, posebno zbog toga što oni predstavljaju vrijedne primjere pismenosti i kulture naših naroda, primjerke stećaka sa natpisima valja naročito čuvati.

Evo podataka o brojnom stanju i rasprostranjenosti natpisa:

Na teritoriju Bosne i Hercegovine našli smo 323 natpisa, na teritoriju Hrvatske 13, u Srbiji 15 i u Crnoj Gori 12 natpisa. Prema tome, u Jugoslaviji u svemu imamo 363 natpisa na stećcima.

Vidi se da Bosna i Hercegovina ima nesrazmjerno najviše natpisa, što je i razumljivo, s obzirom i na broj stećaka. U odnosu na ukupan broj to iznosi 0,55%. U Hrvatskoj je taj procenat manji — 0,39%, u Srbiji on iznosi 0,69%, a u Crnoj Gori 0,42%. U čitavoj Jugoslaviji natpisi su zastupljeni sa 0,54%.

Kao što je sa ukrasima, u Bosni i Hercegovini je slično i stanje sa natpisima. Hercegovačko područje ima dva puta više natpisa nego čitava Bosna. Posebno se ističu područja opština Trebinje, Bileće, Gacko i Stolac, gdje se broj natpisa kreće od 1,33 do 2,12% u odnosu na ukupan broj stećaka tih opština. Od pojedinačnih hercegovačkih nekropola relativno najviše natpisa imaju Boljuni kod Stoca — 19 ili 7%, zatim Premilovo Polje kod Ljubinja i Bunčići kod Bileće koje imaju po sedam natpisa. U Bosni u ovome pogledu najbolje stoji područje opštine Lopare, a od pojedinačnih nekropola selo Piperi kod Lopara koje ima šest natpisa. Najslabije je natpisima pokriveno područje zapadne Bosne.

Na teritoriju Hrvatske brojem natpisa prednjači kraj oko Dubrovnika (sedam primjeraka), a u tome okviru nekropola u Popovićima sama ima četiri primjerka. Ostali su uglavnom u Makarskom primorju i njegovom zaleđu. Međutim, treba reći da je većina ovih natpisa veoma stradala i danas nije čitljiva, a što je još važnije, izgleda da su oni, ipak, nešto mlađi od ostalih i, osim Brotnjica i Lovreča, spadali bi prije u XVI i XVII, nego u XIV i XV v.

U Srbiji se većina natpisa nalazi u sjevernim krajevima, najviše oko Malog Zvornika, ali do danas su četiri sasvim uništena, a tri su nečitljiva. Slično situaciji u Hrvatskoj, i ovdje za nekoliko natpisa nemamo sasvim sigurne argumente da nisu mlađi od XV v.

Natpisi Crne Gore nalaze se u krajevima koji su bliži Bosni i Hercegovini, pretežno oko Nikšića, odnosno u Banjanima. Od ukupno 12 evidentiranih, njih sedam su otkriveni našom akcijom, dok su ostali bili poznati od ranije. Neki primjerci su također dosta oštećeni. Osim navedenih, prema ranijim podacima, trebalo bi da negdje u zidu crkve u Pošćenju kod Šavnika postoji još jedan natpis.

Ukupan broj od 363 natpisa treba uzeti samo kao približno tačan, jer smo ustanovili da je do danas izvjestan broj uništen i nestao, a vjerovatno je da još poneki čeka svog pronalazača. Trebalo bi pregledati i neke strane stećaka koje su zatrpane zemljom ili koje su, usljed toga što je stećak prevaljen, danas okrenute ka zemlji, potrebno je pomnije pregledati zidove u kojima se nalaze stećci, itd. Tako, navodno, veliki stećak u selu Trešnjevici kod Kalinovika ima natpis na strani koja je okrenuta ka zemlji, a isto tako i jedan stećak u selu Zavajtu kod Foče.

* * *

Prikupljeni materijali pružaju dosta mogućnosti za studij pitanja oblika, ukrasa i natpisa stećaka, kao i mnogih drugih pitanja koja mi ovdje nismo razmatrali, ali je to predmet naučnih radnji koje bi tek trebalo očekivati.

NEKOLIKO NAPOMENA

Na uspostavljanju evidencije stećaka, a posebno na materijalima ove knjige, angažovalo se više institucija i stručnjaka. Tako su materijali sa teritorija Srbije rezultat rada i zalaganja stručnih ekipa Arheološkog instituta SAN, a posebno dr Mirjane Čorović-Ljubinković, pod čijim rukovođenjem je obavljen sav terenski posao. Dr M. Čorović-Ljubinković je, osim toga, sredila sve materijale za 101 nekropolu i u najvećoj mjeri ih prilagodila našoj namjeni. U Hrvatskoj je ostvarena saradnja sa zavodima za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Splitu i Dubrovniku, u kojima su na prikupljanju terenske građe i njenom sređivanju i prilagođavanju za našu namjenu najviše učinili dr Angela Horvat, Nevenka Božanić-Bezić i Dubravka Beritić. Tako je dr A. Horvat pripremila podatke za 18 nekropola kontinentalnog dijela Hrvatske, N. Božanić-Bezić za 15 nekropola Makarskog primorja, a D. Beritić za 16 nekropola Dubrovačkog primorja. Ostvarena je i saradnja sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture Crne Gore. Na terenskim poslovima u Crnoj Gori pomogao nam je mnogo konzervator-tehničar Ivan Čeranić.

U Bosni i Hercegovini je bila dugoročnija saradnja i to pretežno stručnjaka Zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Sarajeva, a onda i povremena vanjskih saradnika — prvenstveno stručnjaka Zemaljskog i Gradskog muzeja iz Sarajeva. Tako su nam ličnim učešćem na terenu najviše pomogli: Ranko Rosić, fotografski majstor, Zdravko Kajmaković i Mehmed Mujezinović, konzervatori, a onda i Ivo Bojanovski i dr Smail Tihić, također konzervatori Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Sarajevu. Ponekada su ovi stručnjaci i samostalno obavili izvjesne terenske poslove, a onda nam ustupali sakupljene podatke. Moramo istaknuti da je doprinos Z. Kajmakovića, koji je obezbijedio podatke za preko 100 nekropola, bio vrlo dragocjen. Od vanjskih saradnika relativno najveća pomoć je uslijedila od Ljubice Mladenović, v. kustosa Muzeja grada Sarajeva, zatim Pave Anđelića i dr Zdravka Marića, stručnjaka Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Pomogli su nam i stručnjaci zavičajnih muzeja u Doboju, Bileći i Trebinju — arheolog Brana Belić, preparator Stevan Kijac i prof. Simo Albijanić.

Bilo je više slučajeva da u neka udaljenija i manje pristupačna mjesta u Bosni i Hercegovini, i pored nastojanja, stručnjaci nisu mogli stići, pa smo se služili saradnjom nekih povjerenika Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH, zatim učitelja ili opštinskih službenika tamo gdje smo stekli uvjerenje da je to urađeno savjesno i maksimalno tačno. Broj takovih saradnika nije malen, a njihova pomoć je bila velika. Među njima je relativno najviše doprinio Fazlija Muslinović, nastavnik istorije iz Ključa, koji je prikupio podatke za većinu nekropola opštine Ključ. Nemoguće nam je ovdje navesti sva ostala imena, pa ćemo istaknuti barem one koji su relativno najviše uradili: Milorad Stefanović, učitelj iz Cikota (Šekovići), Hakija Hurić, učitelj iz Tišće (Vlasenica), Mirjana Karačić, učiteljica iz Milića (Vlasenica), Ana Livanjušić, učiteljica iz Tarčina (Hadžići), Mirko Vuković, učitelj iz Ulinja (Gacko), Blaž Mandić, učitelj iz Gacka i Jusuf Hasić, upravnik lovišta iz Srebrenice. U nekim slučajevima nisu poznata

imena saradnika, nego samo škola i opština, kao npr. skupština opština Han Pijesak, Pale, Doboj i Visoko. Putem ovakove saradnje obezbijedili smo podatke za oko 140 lokaliteta. (Ta saradnja je u knjizi zabilježena).

Sasvim je razumljivo da bez navedenih saradnji ne bi bilo moguće obaviti sav ovaj zamašan posao. Zbog toga želimo da i ovom prilikom izrazimo našu blagodarnost svim ovim saradnicima na njihovoj velikoj pomoći.

Osim toga, za naš posao dobro su došli podaci koje smo mogli naći u dosada objavljenoj literaturi, kako onoj starijoj, tako i najnovijoj. Zahvaljujući tome, nismo morali posjećivati lokalitete na terenu za koje smo imali podatke koje smo mogli uzeti kao vjerodostojne i koji su maksimalno odgovarali našim potrebama. Naravno, ipak je na više mjesta bilo potrebno provjeriti ili dopuniti podatke na terenu. Naročito nam je dobro došla mogućnost korištenja literature sa nekih područja Hrvatske (Imotska krajina, Pelješac i dr.), gdje je donekle izostala saradnja stručnjaka na koje smo računali. Najviše pomoći pružili su nam radovi dr Lovre Katića¹⁵³ (Imotska krajina), dr N. Z. Bjelovučića¹⁵⁴ (Pelješac), dr Milenka Filipovića¹⁵⁵ (Prozor), Drage Vidovića¹⁵⁶ (Zvornik), dr Stipe Gunjača¹⁵⁷ (okolina Sinja), D. Sergejevskog¹⁵⁸ (Ludmer), Marka Vega¹⁵⁹ (Ljubuški) i dr Alojza Benca¹⁶⁰ (Olovo i Lištica). Na svim mjestima gdje smo se na taj način poslužili, u knjizi je to navedeno. Naravno, i drugu literaturu, bez obzira što ona nije bila izvor za naše podatke, mi smo svuda zabilježili, da bi čitaoci, u slučaju njihovog interesa, mogli dobiti opširnije i druge podatke koji imaju veze sa stećcima odnosno lokaliteta.

U čitavoj dugogodišnjoj akciji evidencije, proučavanja i zaštite stećaka presudan je bio odnos Zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine, a onda i Republičkog sekretarijata za kulturu kao nadležnog nadzornog organa, koji su uočili, shvatili i razumjeli društvenu opravdanost i korist, i koji su u tu svrhu odvajali potrebna finansijska sredstva od inače oskudnih sredstava s kojima su raspolagali. U vezi s tim, dugujemo najveću zahvalnost kolektivu Zavoda. Posebna zahvalnost pripada Republičkom fondu za unapređivanje kulturnih djelatnosti SR Bosne i Hercegovine, kao i republičkim fondovima za unapređivanje kulturnih djelatnosti u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, koji su u najkritičnijim momentima svojim dotacijama omogućili da se akcija nastavi i uspješno završi. Našu naročitu zahvalnost upućujemo Republičkom fondu za izdavačku djelatnost i Izdavačkom preduzeću »Veselin Masleša« u Sarajevu koji su omogućili štampanje ove knjige.

* * *

Na kraju nekoliko napomena o samoj knjizi:

U Uvodu su dati podaci o istorijatu našeg odnosa prema ovoj vrsti fonda kulturnog nasljeđa i važnijim aktivnostima oko proučavanja, populariziranja i spašavanja toga fonda, a posebno o poslovima naše sistematske

¹⁵³ Dr L. Katić, Stećci u Imotskoj Krajini, Star. pr., III s., sv. 3, Zagreb 1954, 131—169.

¹⁵⁴ N. Bjelovučić, Povijest poluotoka Rata (Pelješca) — Split 1921, 73—77.

¹⁵⁵ Dr M. Filipović, Rama u Bosni, Srp. etn. zb. LXIX, Beograd 1955, 19—26 itd. — na više mjesta.

¹⁵⁶ D. Vidović, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u okolini Zvornika, Naše starine III, Sarajevo 1956, 221—238.

¹⁵⁷ Dr S. Gunjača, Kratak osvrt na prilike i rad Muzeja u Kninu, Star. pr., sv. 1, Zagreb 1949, 282—288 i Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1952., Star. pr., sv. 4, Zagreb 1955, 232—233.

¹⁵⁸ D. Sergejevski, Ludmer, Sarajevo 1952.

¹⁵⁹ M. Vego, Ljubuški, Sarajevo 1954.

¹⁶⁰ Dr A. Benac, Olovo, Beograd 1951, i Široki Brijeg, Sarajevo 1952.

evidencije cjelokupnog naučnog materijala. Osim toga, tu su saopšteni, analizirani i barem donekle objašnjeni rezultati do kojih smo došli tom evidencijom i razmatranjem materijala.

Kataloški pregled osnovnog materijala, koji sadrži II — Poseban dio knjige, dat je po naseljima i opštinama za svaki republički teritorij odvojeno. Radi praktičnosti i boljeg snalaženja čitalaca, za teritorij Bosne i Hercegovine taj materijal je još podijeljen na regione: zapadnu, centralnu i istočnu Bosnu i na zapadnu i istočnu Hercegovinu, koji se samo djelomično približuju uobičajenim pojmovima tih regiona. U dosadašnjem parcijalnom publiciranju materijala o stećcima nije bilo jedinstvenog kriterija u tome pogledu. Neki lokaliteti su nazvani po planini, brdu ili njivi, neki opet po zaseoku, a bilo je i sasvim drugačijih načina. Jedna nekropola u okolini Stoca nazvana je, npr., po imenu bunara (Vidoštak), što se donekle može i shvatiti, ako se ima u vidu da je za lokalno stanovništvo taj bunar od životnog značaja. Odlučili smo se za naselja i opštinska područja zbog toga što nam se čini da je to ne samo najpreglednije, nego i zbog toga što bi izlaganje npr. po srednjovjekovnim župama, demografskim regionima, slivovima rijeka, ili drugačije, bilo mnogo teže i manje autentično.

U okvirima opština nekropole su prikazane uz najbliža sela i numerisane rednim brojevima, počevši od 1 u svakoj opštini posebno. Tekst prate topografske karte na kojima smo, radi bolje preglednosti, svaki lokalitet obilježili samo njegovim rednim brojem koji on nosi u tekstu. Izlaganje teče od zapada na istok i od sjevera na jug, kako je to uobičajeno u sličnim publikacijama, zbog čega i parcijalne topografske karte nose svoje brojeve tim redom. U cilju što bolje preglednosti, karte nismo pretrpavali raznovrsnim simbolima. Generalnom kartom smo željeli da prikazemo plastičnost cjelokupnog rasprostiranja stećaka u Jugoslaviji. Zbog velike važnosti natpisa, smatrali smo da će biti korisno da posebnom kartom prikazemo rasprostiranje lokaliteta sa natpisima. Tekst prati i izvjestan broj fotosa i crteža važnijih i karakterističnijih oblika i ukrasa u pojedinim područjima (na ovome mjestu napominjemo da je karte i crteže crtao Nikola Badanković i time znatno pomogao autoru).

Tekstualni i broježani podaci o lokalitetima dati su pregnantno i svedeni su na najnužnije: broj spomenika (broj osnovnih oblika), tehnička obrada i današnje stanje nekropole, orijentacija spomenika, broj ukrašenih primjeraka po osnovnim oblicima, vrste ukrasnih motiva i podaci o literaturi, ukoliko ona postoji. Smatrali smo da će to biti dovoljno obavještenje za stvaranje slike o najvažnijim osobinama stećaka i osnova koja će omogućiti i olakšati orijentaciju raznovrsnih institucija i pojedinaca u odnosu na preduzimanje akcija na proučavanju, čuvanju i korištenju ovih spomenika. Na nekim mjestima, prvenstveno tamo gdje smo se oslonili na literaturu i na saradnju nedovoljno stručnih ljudi, podaci nisu sasvim potpuni, što je, po našem mišljenju, manjkavost ove knjige.

Tabelarni pregled iza teksta trebalo bi da pomogne čitaocima da lakše sagledaju brojno stanje oblika, ukrasa i natpisa po opštinskim područjima, a onda i po republičkim teritorijama.

Smatrali smo da je Registar u III dijelu knjige neophodan radi lakšeg snalaženja čitaoca u korištenju materijala. On je dat po naseljima i po ličnostima koje se spominju u natpisima. Bilo bi korisno da smo dali i registar po zaseocima i po imenima lokaliteta, ali bi to bilo veliko opterećenje knjige.

Na kraju su pruženi bibliografski podaci, istina samo u izboru, jer nam je to bilo u ovome momentu jedino moguće, ali se nadamo da je to, ipak, dovoljno za ovu svrhu.

* * *

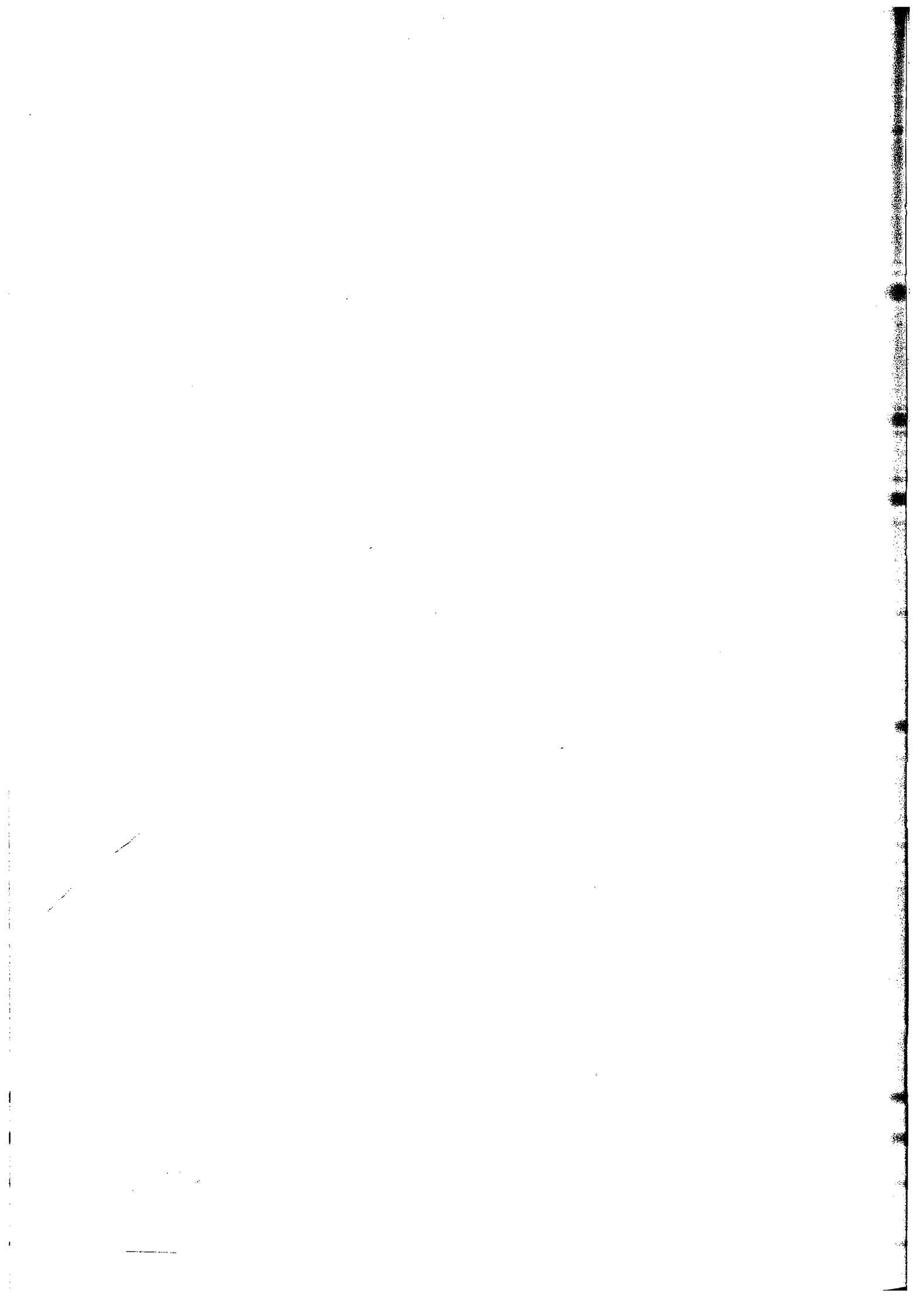
Ako knjiga bude od koristi brojnim ustanovama, organizacijama i stručnjacima koji rade na zaštiti, proučavanju i prezentiranju kulturnog nasljeđa naših naroda, zatim ako pomogne prosvjetnim i turističkim ustanovama, organizacijama i pojedinim radnicima, kao i samim građanima, posebno omladini, da bolje upoznaju i koriste ovu vrstu naših autohtonih spomenika, trud autora i njegovih saradnika biće opravdan i najbolje nagrađen.

U Sarajevu, 29. novembra 1969. g.

Šefik Bešliagić

SKRAĆENICE

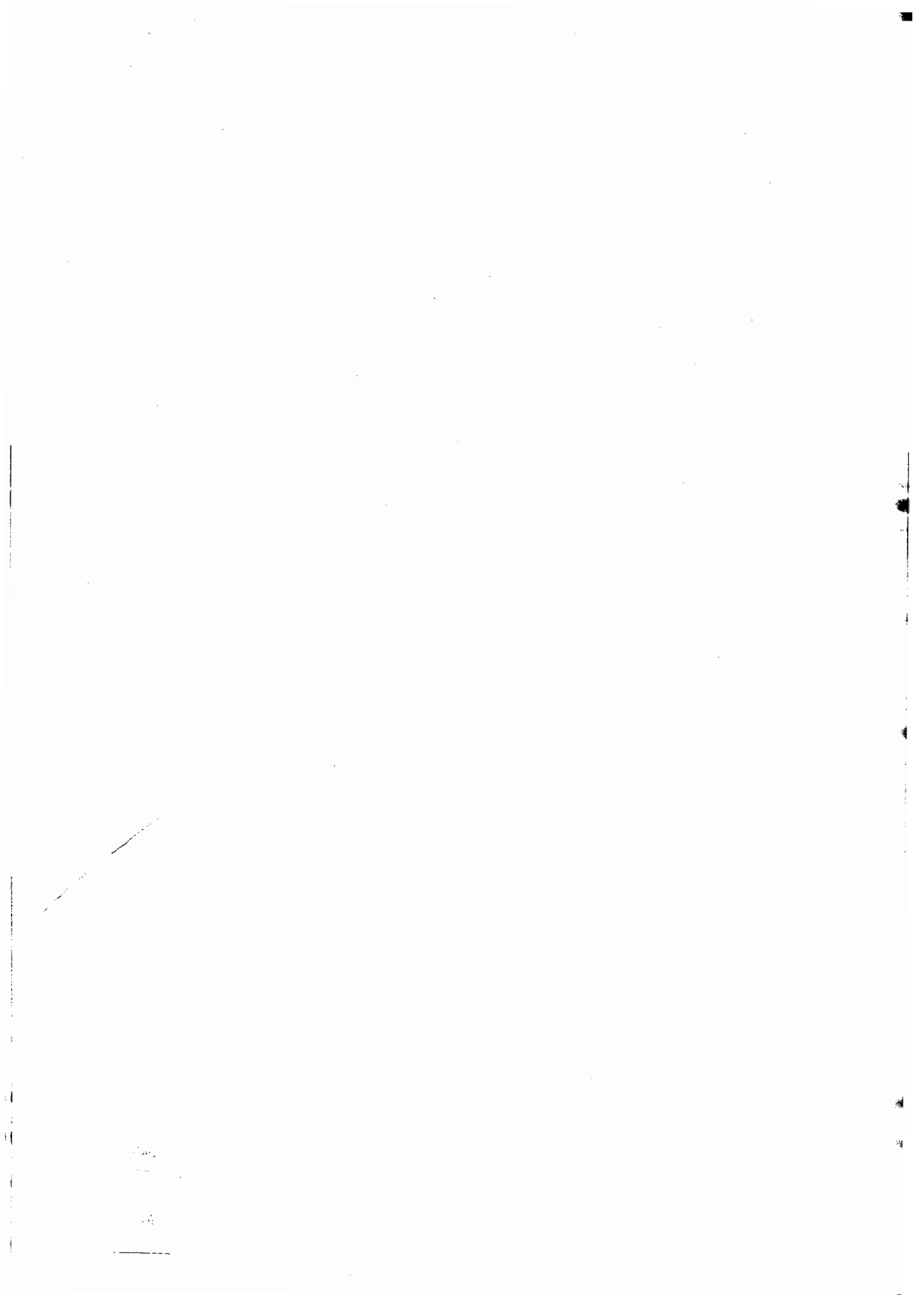
Arkiv	— Arkiv za povjesnicu jugoslavensku — Zagreb
Slovinac	— Slovinac, list za knjigu, umjetnost i obrtnost — Dubrovnik
Vienac	— Vienac zabavi i pouci — Zagreb
Viestnik	— Viestnik hrvatskog arheologičkoga društva — Zagreb
Starinar	— Starinar, organ Arheološkog društva — Beograd
Starine	— Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti — Zagreb
GZM	— Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu — Sarajevo
WM	— Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegowine — Wien
MAG	— Mittheilungen der Anthripologischen Gesellschaft in Wien
Star. pr.	— Starohrvatska prosvjeta — Zagreb
Prilozi	— Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor — Beograd
Srp. etn. zb.	— Srpski etnografski zbornik — Beograd
z — i	— zapad — istok
s — j	— sjever — jug
sz — ji	— sjeverozapad — jugoistok
si — jz	— sjeveroistok — jugozapad

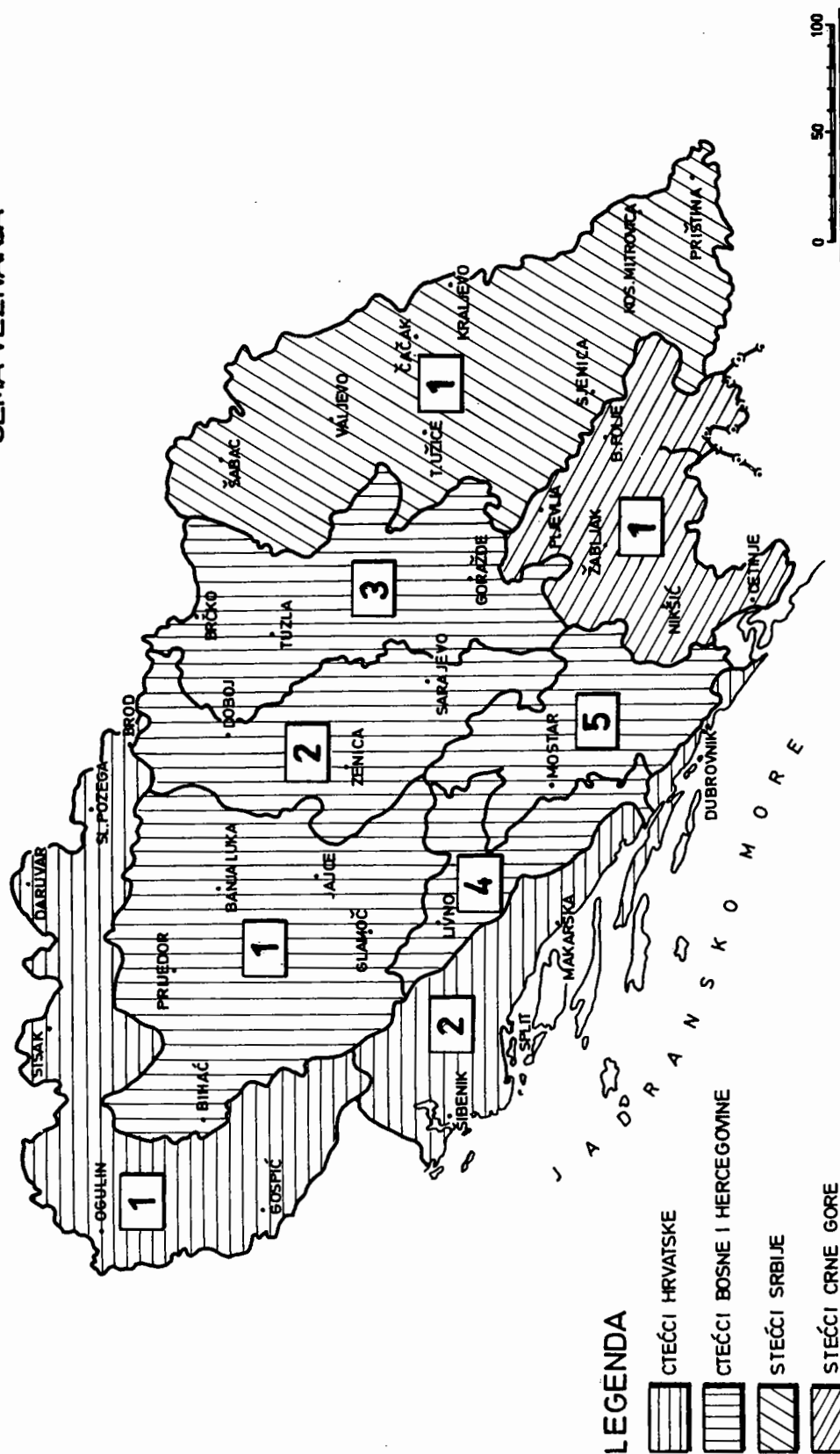
II. POSEBNI DIO

PREGLED NEKROPOLA STEČAKA

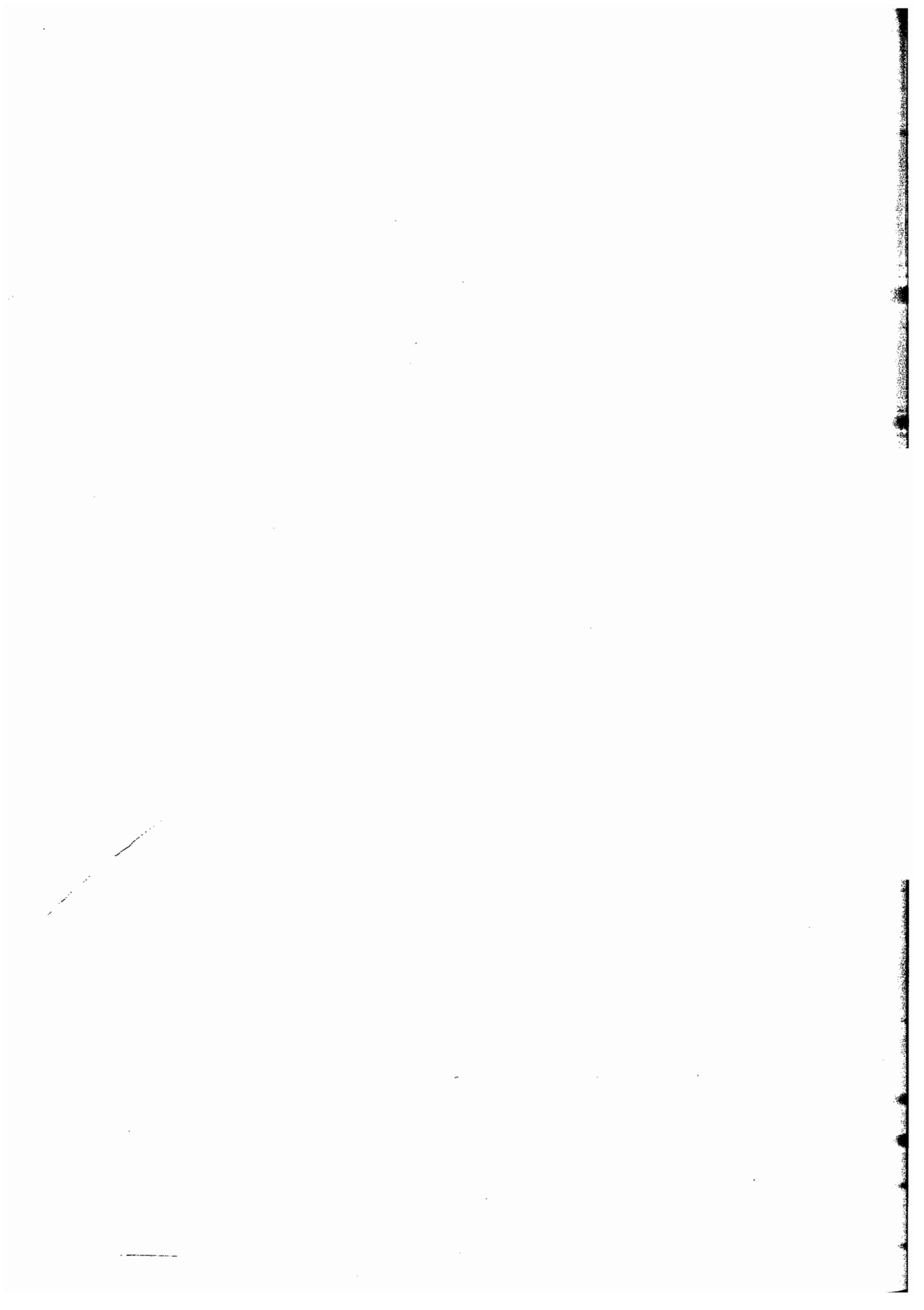

STEĆCI JUGOSLAVIJE ŠEMA VEZIVANJA

CRTAO: B. ADANKOVIĆ NIKOLA 1989.

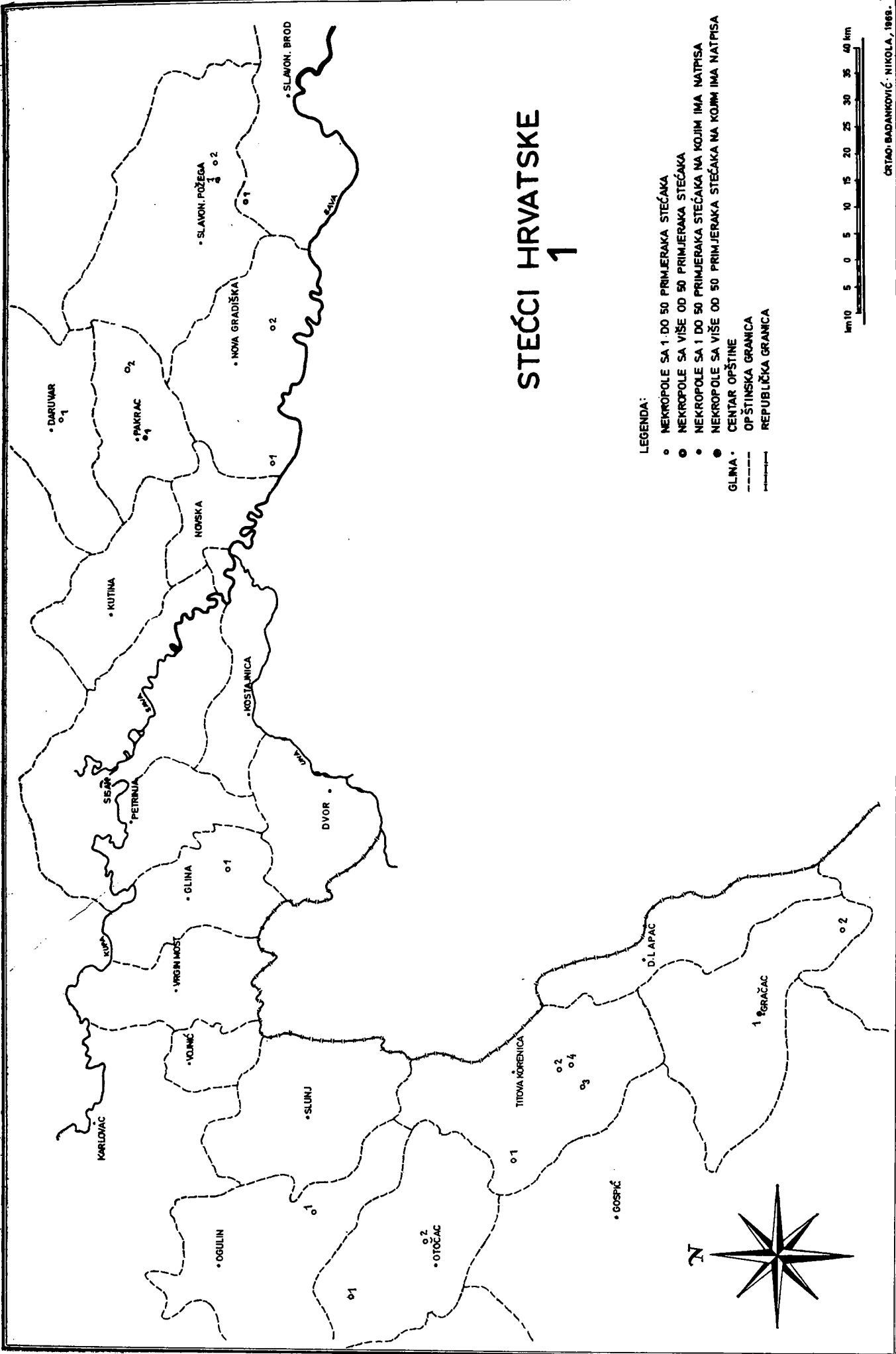
STEĆCI HRVATSKE 1

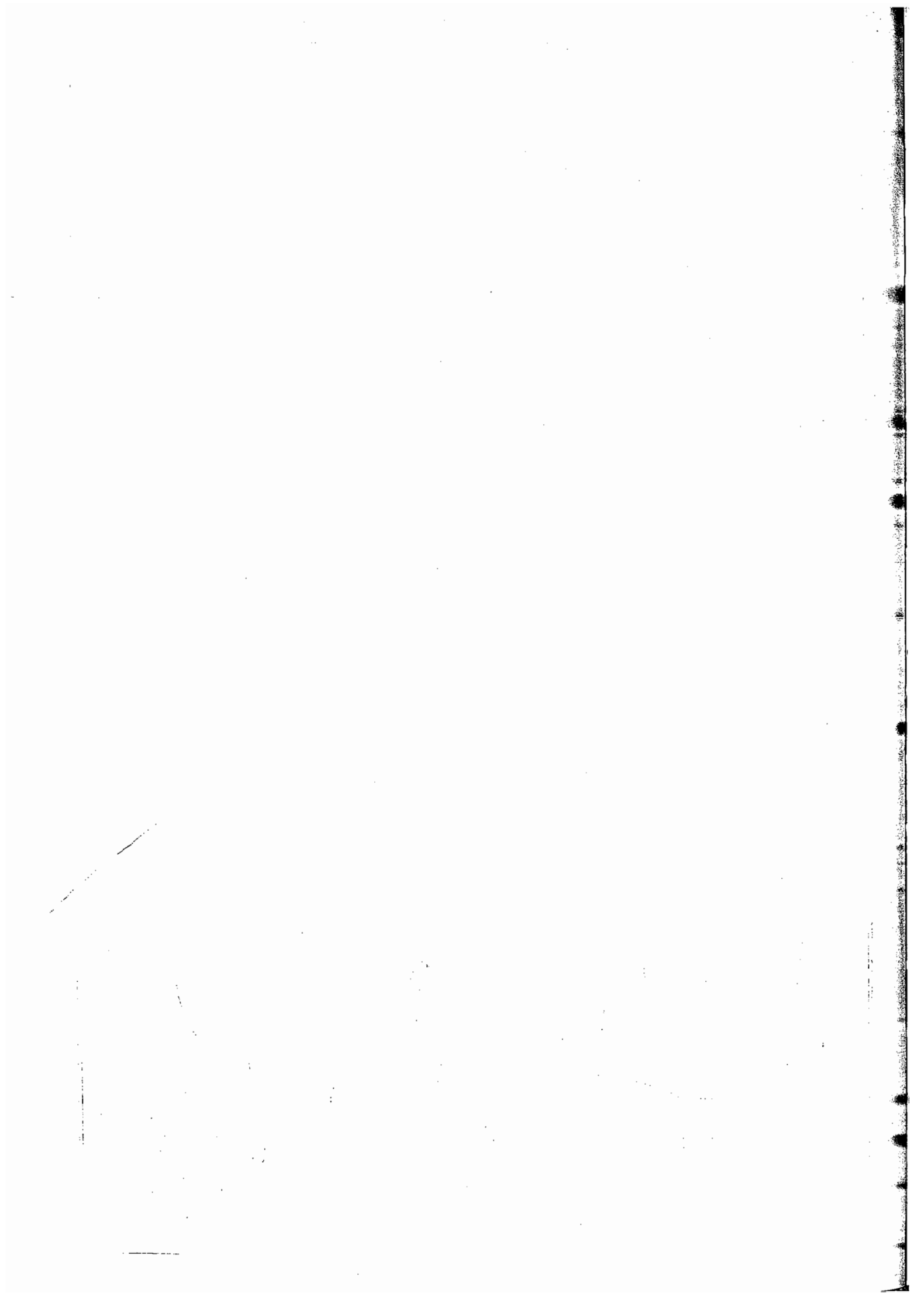
LEGENDA:

- NEKROPOLJE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
- NEKROPOLJE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
- NEKROPOLJE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
- NEKROPOLJE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
- GLINA •
- CENTAR OPŠTINE
- OPŠTINSKA GRANICA
- REPUBLIČKA GRANICA

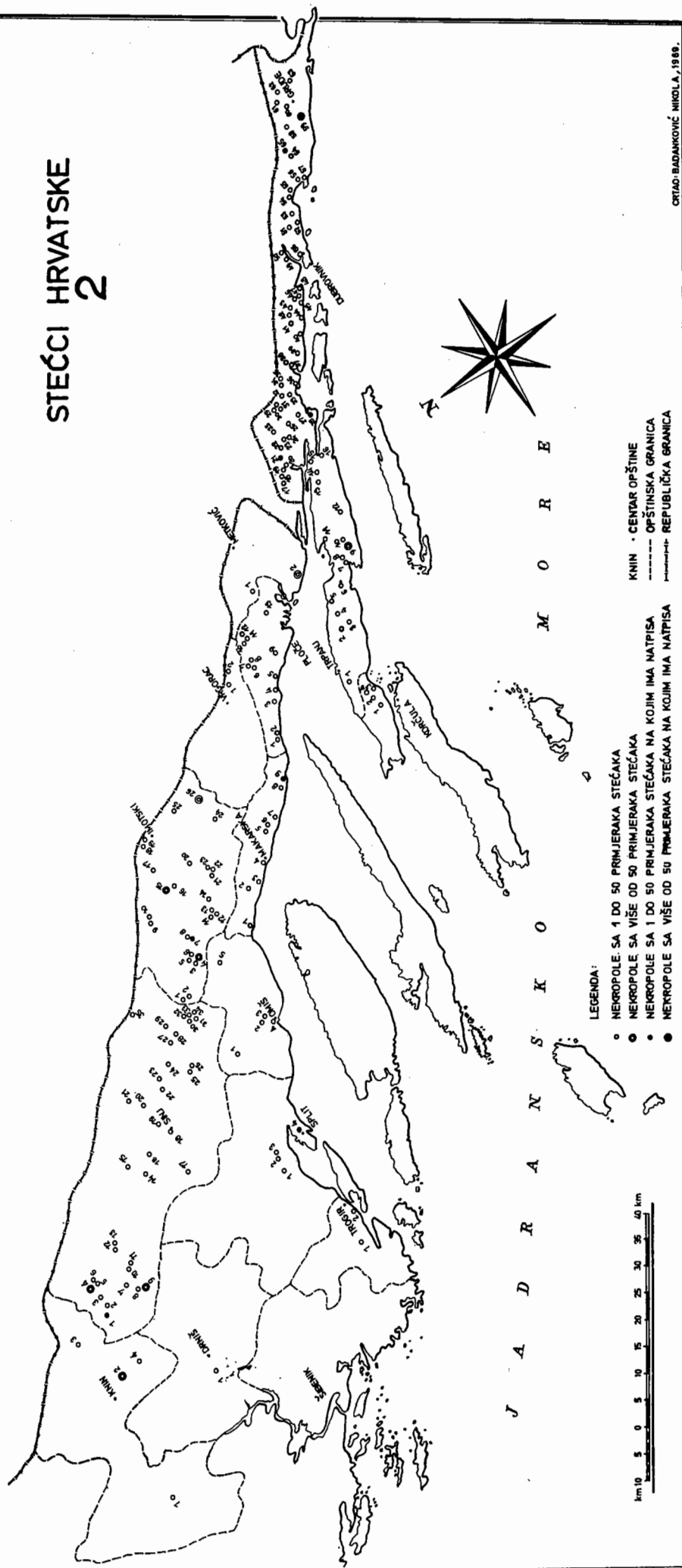
km 10 5 0 5 10 15 20 25 30 35 40 km

OSTAO: BADAŃKOVIC: NIKOLA, 1969.

STEĆCI HRVATSKE 2

HRVATSKA

SLAVONSKI BROD

Lovčić

Selo koje je od Slavonskog Broda udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Uz rimokatoličko groblje i kapelicu, na brdu iznad sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku tanjih ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Ovdje postoji tradicija da su ovi spomenici stari više od 300 g. U blizini se nalazi romanička crkva Sv. Martina sa ranogotičkim freskama. Crkva se spominje 1660. g.¹⁶¹

Lit.: J. Barle, Popis župa u donjoj Slavoniji od god. 1660, Vjesnik zemaljskog arkiva, Zagreb 1907, sv. IX, 1 i 2, str. 167; A. Horvat, Obilazak spomenika kulture na području kotara Slavonski Brod, Vjesnik Društva muzejsko-konzervatorskih radnika, br. 4, 104-106.

SLAVONSKA POŽEGA

Vrčindol

Selo koje je od Slavonske Požege udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — U rimokatoličkoj kapelici Sv. Antuna Padovanskog, u samome selu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni. Iskorišteni su kao stepenice — jedan na ulazu, a drugi kod oltara.

U XVII v. u blizini su bile dvije crkve, a god.

Nemaju ukrasa.

1702. ovdje su živjeli mještani sa prezimenom Bošnjak.

Lit.: J. Barle, n. d., 168; J. Buturac, Pleternica i okolica — povj. prikaz o kretanju stanovništva, Hrvatska prošlost 5, Zagreb 1943, 171-172.

¹⁶¹ Dr A. Horvat, naučni savjetnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Hrvatske, iz Zagreba, prikupila je i sredila podatke za 18 lokaliteta sa područja opština Slavonski Brod, Slavonska Požega, Daruvar, Pakrac, Nova Gradiška, Glina, Ogulin, Otočac, Titova Korenica i Gračac.

Buk

Selo koje je od Slavonske Požege udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — U istočnom dijelu sela, pokraj rimokatoličke župne crkve iz XIX v., nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je dobro obrađen, dislociran je.

Ranije se na vodoravnoj strani spomenika vidjelo pravougaono udubljenje.

Na ovome mjestu je bila srednjovjekovna crkva Sv. Đurđa, koja se spominje u XIV i XV v., a i za vrijeme Turaka 1613. g. Kasnije su tu iskopane neke ploče.

Lit.: Dr A. Horvat, O stećcima u Slavoniji, Buletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb 1965, 114-116 i 136-137.

DARUVAR

Srednji Borki

Selo koje je od Daruvara udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na pošumljenom zaravanku iznad sela, pokraj ceste, na lokalitetu Tursko groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je podugačak i nije baš pravilnog oblika, danas je oštećen i smanjen.

Orijentacija nije zabilježena.

Mještani ovaj kamen zovu »džebrek« i »si-drac«. Godine 1928. ovdje je bilo oko 100 spomenika ali su kasnije razneseni. Nije isključeno da su to bili muslimanski spomenici.

Lit.: A. Horvat, O stećcima na području Hrvatske, Historijski zbornik IV, Zagreb 1951, 160-162; Ista, O stećcima u Slavoniji, Buletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb 1965, 112-114 i 134-138.

PAKRAC

Šeovica

Selo koje je od Pakraca udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na brežuljku nedaleko od naselja, pokraj lokalne ceste, na mjestu gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Jedan je gotovo u obliku kvadera, dosta visok, a drugi je paralelopiped i dosta je nizak. Inače su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Obadva spomenika imaju ukrase i natpise. Ukrasni motivi su krstovi (jedan sa zasječenim prečkama). Natpis većeg stuba spominje starca Radmila, a drugi natpis je oštećen i nečitljiv.

Lit.: Dr A. Horvat, O stećcima u Slavoniji..., 117-119 i 137.

Branešci

Selo koje je od Pakraca udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na kosi Draganac, oko 6 km zračne linije daleko na sjever od sela, na širem lokalitetu koji se zove Dragano groblje, na Ravnoj gori, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je relativno manjih dimenzija, osrednje obrade.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Ovdje se nalazi još oko 250 grobova koji su obilježeni sasvim malim, grubo obrađenim spomenicima.

I na položaju Tursko groblje, sjeverozapadno od sela, uz šumski put za Gornje Grahovljane, nalazi se slična nekropola. Nije isključeno da se radi o muslimanskim grobovima.

Lit.: Dr A. Horvat, n. d., 120—125.

NOVA GRADIŠKA

Vrbovljani

Selo koje je od Nove Gradiške udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramorsko polje, na državnom imanju zapadno od sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je, izgleda, bio dobro obrađen, a sada je razbijen na nekoliko komada.

Na jednom ulomku se nazire uklesan profil.

Narod ovaj spomenik naziva mramorom a lokalitet Tursko groblje.

Lit.: Isto tamo, 116—117 i 135—137.

Adžamovci

Selo koje je od Nove Gradiške udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — U zaseoku Zapolje, pokraj rimokatoličke crkve Sv. Nikole, nalaze se fragmenti triju stećaka u obliku sanduka.

Obrada gruba, kamen mrk i tvrd.

Ne zapažaju se ukrasi.

Zabilježeno je da su ovdje 1910. g. bile »zapobljačke kamenite ploče sa nepoznatim napisom...« Narod misli da su to »turski« grobovi. Današnja crkva je vjerovatno građena na srednjovjekovnim temeljima.

Lit.: Isto tamo, 125—127.

GLINA

Dragotina

Selo u Baniji, udaljeno od Gline oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — U brežuljkastom kraju uz dolinu potoka Maje, uz noviju pravoslavnu crkvu Sv. Gospe, blizu sastava cesta koje vode od Maloga Gradenca i Klasnića, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 ploče i 1 sanduk).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, danas su djelomično utonuli u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Prilikom rušenja stare crkve oko 1900. g. nađeni su rimski miljokaz, cigla i nadgrobni spomenik sa dva poprsja, te fragmenat kamena sa ćirilskim slovima i rozetama, što je, navodno, ugrađeno u sadašnju crkvu.

Lit.: Dr A. Horvat, Prikaz rasprostiranja stećaka u Liki i Baniji, Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji 15, Split 1963, 31—34.

OGULIN

Plaški

Selo koje je od Ogulina udaljeno oko 23 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Prilikom regulisanja ponornice Dretulje nađen je stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, iako je ponešto nepravilan, danas je napukao i oštećen. Prenesen je u Povjesni muzej u Zagrebu.

Ukrašen je. Njegovi reljefni motivi su sljedeći: polumjesec, zvijezde, srčoliki štit, mač između dviju željeznih rukavica, kaciga i sunce.

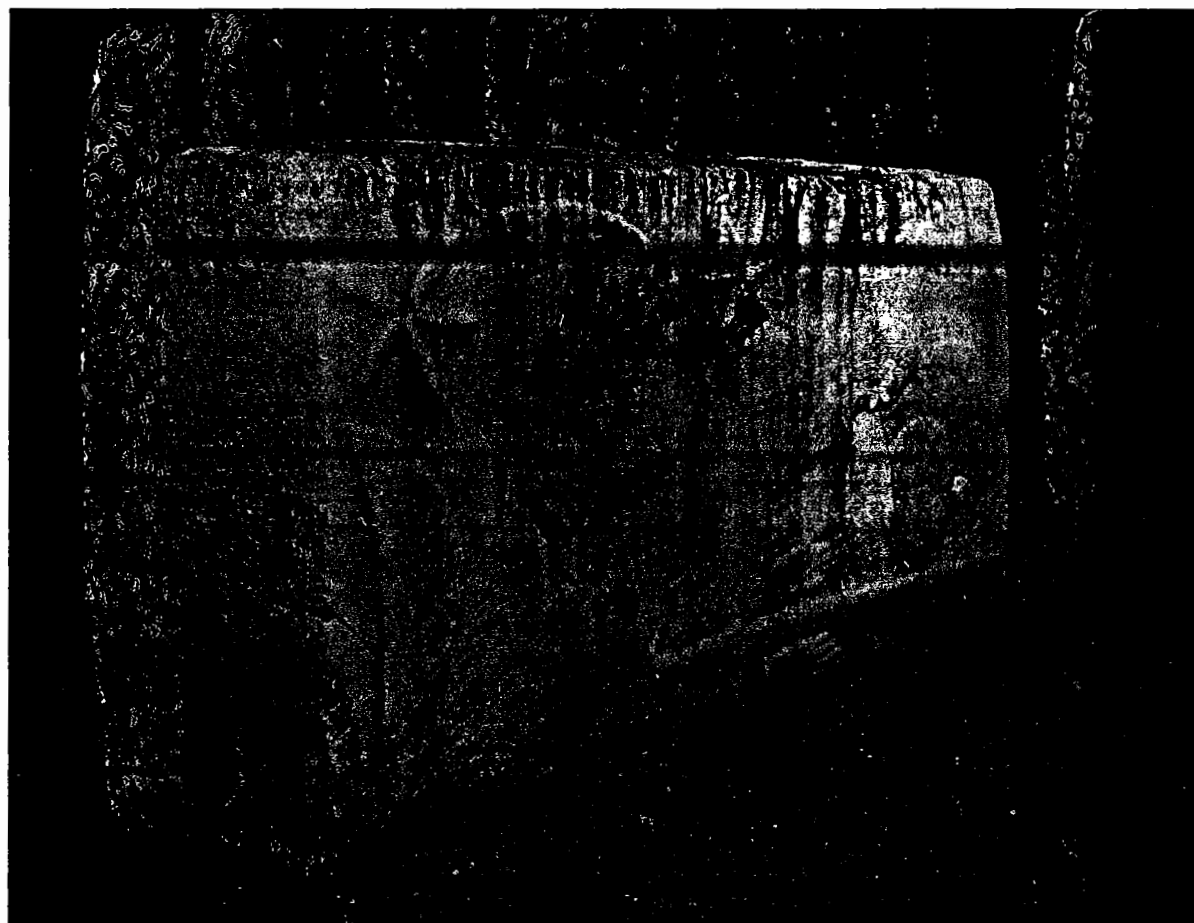
Nedaleko su ruševine srednjovjekovnog grada, a u njegovom podnožju je nekada bilo mjesto Plasi, u kome se u XV v. spominju dvor plemića Zebića, zatim samostan i dvije crkve.

Lit.: Dr J. Brunšmid, Kameni spomenici hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu, Vjesnik HAD, N. s. XII, Zagreb 1912, 177—178; Dr. A. Horvat, O stećcima na području Hrvatske, Histo-rijski zbornik IV, Zagreb 1951, 159—160; Ista, Prilog rasprostranjenju stećaka u Liki i Baniji, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 15, Split 1963, 33—34.

1 — Nekropola, u Dragotini, opština Glina, Hrvatska.

2 — Ukrašeni sanduk sa nekropole u Plaškom, opština Ogulin, Hrvatska — sada u Povjesnom muzeju u Zagrebu.

OTOČAC

Tužević

Selo u Liki, udaljeno oko 25 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu od Otočca.

1 — Na lokalitetu Crkvina, nedaleko od Osnovne škole, uz savremeno mjesno groblje, leži osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je grubo obrađen, dislociran je i zarastao u grmlje.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

Navodno je ovdje nekada bila nekropola čiji su neki primjerci imali ukrase mjeseca, sunca i »nekih životinja«. Danas postoje ruševine neke stare crkve.

Lit.: Dr. A. Horvat, n. d., 15 i 29,

Podum

Selo u Gackome polju, udaljeno od Otočca oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

2 — Podno glavice Um (Hum), uz cestu Otočac—Plitvička jezera, na lokalitetu Crkvina, nalazi se osamljen stećak u obliku ploče. Uz to se ovdje vidi i nekoliko fragmenata ploča.

Spomenik je grubo obrađen, danas je oštećen.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

Tu je bila srednjovjekovna crkva Sv. Marka od koje je do danas preostao mali dio zida, a nadena je i naušnica iz starohrvatskog doba (IX—X v.).

Lit.: Dr. J. Brunšmid, Hrvatske razvaline, Vjesnik HAD, N. s. V, Zagreb 1901, 44—49; Dr. Horvat, n. d., 27—28.

TITOVA KORENICA

Čanak

Selo u Liki, udaljeno od Titove Korenice oko 18 km zračne linije na zapadnu stranu.

1 — U sjeveroistočnom dijelu kraškog polja, zapadno od brda Gradac, na lokalitetu Crkvica, poviše kuće Blaža Lulića, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk). Mještani ovaj lokalitet zovu još i Tursko groblje.

Spomenici su dobro obrađeni, sada se nalaze u zidovima obližnjih zgrada.

Ne zapažaju se ukrasi.

Nekropola je donedavno bila brojnija. Na ovome mjestu je bila stara crkva.

Lit.: A. Horvat, n. d., 30—31.

Debelo Brdo

Selo uz rub Krbavskog polja, udaljeno od Titove Korenice oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

2 — Na lokalitetu Crkvina, gdje su ustanovljeni temelji neke stare crkve, nađen je i 1 stećak u obliku sanduka.

Spomenik je osrednje obrađen.

Nije poznata orijentacija.

Ukrašen je motivima 3 kruga (»konjske ploče«).

Lit.: Dr. A. Horvat, O stećcima na području Hrvatske, Historijski zbornik IV, Zagreb 1951, 159

Grabušić

Selo koje je od Titove Korenice udaljeno oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

3 — Na lokalitetu Crkvina, zapadno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 ploča i 1 sanduk).

Obrađena je uglavnom slaba, spomenici su utonuli i pomicali, a neki primjerci su ugrađeni u suhozid.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena je 1 ploča motivom uklesanog krsta.

Navodno je ovdje ranije bila nekropola sa 50 stećaka.

Lit.: Isto tamo.

Pećane

Selo koje je od Titove Korenice udaljeno oko 13 km zračne linije na južnu stranu.

4 — Južno od sela, a zapadno od brda Čižbor (kota 955 m) i ceste ka Udbini, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka; zapravo je to danas samo fragmenat stećka.

Postavljen je po pravcu z—i.

Istočno od stećka, samo preko ceste, nalazi se savremeno kršćansko groblje. U blizini je preistorijska gradina.

GRAČAC

Gračac

Varoš u kojoj je i sjedište opštine.

1 — Sjeveroistočno od mjesta, blizu rijeke Otuche, zajedno sa savremenim grobljem sela Dukića, nalazi se osamljena krstača.

Spomenik je relativno velikih dimenzija (visina je 3 m), dobro je obrađen i očuvan.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je i ima natpis. Ukrašni motivi su mu okvir od cikcak vrpce, rozete, kružići i stilizovani krstovi (krakovi mu se spiralno povijaju na obadje strane). Natpis nam kaže da tu leži Ivan Balenović, sin Mihovilov. Natpis je oštećen.

Lit.: I. Kukuljević, Natpisi sredovječni i novovjekni ... u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1891, 44.

Kom

Selo u dolini Zrmanje, udaljeno od Gračaca oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Poviše ceste Gračac—Knin, uz ruševine pravoslavne crkve Sv. Nikole i savremeno pravoslavno i rimokatoličko groblje, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča. Lokalitet se zove Grčko groblje.

Spomenici su dobro obrađeni, jedan je iskorišten za kasniji grob.

Orijentacija nije zabilježena.

Ploča u sekundarnom položaju ima urezan krst.

Lit.: Dr A. Horvat, n. d., 159.

KNIN

Biovičino Selo

Selo koje je od Knina udaljeno oko 21 km zračne linije na zapadnu stranu (10 km sjeverozapadno od Kistanja).

1 — Uz cestu Ervenik—Kistanje, oko 350 m daleko od Osnovne škole i Zadružnog doma, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je 1 primjerak motivima krsta i polumeseca.

Navodno, stećaka ima i na starom groblju, uz ostatke romaničke crkve, pred selom Karin.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr S. Gunjača, Trogodišnji rad Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 7, Zagreb 1960, 278.

Biskupija

Selo koje je od Knina udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Na poznatom položaju Crkvinu i na obližnjem lokalitetu Mramor (kod kuće Špire Rušića) nalazi se ukupno 128 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

Prema starijoj literaturi, tu na groblju Sv. Luke ili Na crkvinama, nekada je bilo mnogo stećaka od kojih su neki imali ukrase mača, štita, krsta i dr.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr S. Gunjača, n. d., 233; Viestnik, 1886, 78, 1891, 95 i 1892, 31; Starohrvatska prosvjeta, 1896, 40.

Podglavaš

Seoce koje je od Knina udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu, ispod Dinare.

3 — Na položaju Ukrep, u vinogradu Martina Gojevića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr S. Gunjača, Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1952, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 4, Zagreb 1955, 232.

Riđane

Selo u jugoistočnom kraju Kosova polja, udaljeno od Knina oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

4 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem kod crkve Sv. Ilije nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježeni.

Na jednom primjerku koji je ugrađen u crkvu vidi se ukras mača.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr S. Gunjača, n. d., 233.

DRNIŠ

Badanj

Seoce koje se nalazi u neposrednoj blizini Drniša.

1 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Ivana i savremeno groblje oko nje nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka (?).

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: F. Radić, Starohrvatska prosvjeta, 1895, 135.

TROGIR

Labin

Selo koje je od Trogira udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Zajedno sa seoskim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu poznati.
Ukrašeno je 6 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su rozeta, štit i mač.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Starohrvatska prosvjeta, 1949, 288.

Seget

Selo koje je od Trogira udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Vida nalazi se nekropola sa oko 35 stećaka (oko 20 ploča i oko 15 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašeno je oko 10 ploča. Zastupljeni su slijedeći ukrasni motivi: polumjesec, zvijezda, krst, štit sa mačem i bordura od cikcak linija.

Navodno, u okolini Trogira ima stećaka još na nekoliko mjesta.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: R. S. Šilović, Stećci u okolini Trogira, Strena Buliciana, 689—693.

SPLIT

Nisko

Selo u zaleđu Kaštela, udaljeno od Splita oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U seoskom rimokatoličkom groblju postoji 1 stećak u obliku sanduka koji je iskorišten za oltarsku menzu.

Dobro je obrađen.

Ukrašen je motivima mača, štita, polumjeseca, rozete i ruke. Osim toga, na njemu je arapskim ciframa urezana god. 1460.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Starohrvatska prosvjeta, 1949, 288.

Brštanovo

Selo u zaleđu Kaštela, udaljeno od Splita oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Kod zaseoka Tešija, pokraj puta za Korušće, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Obadva primjerka su ukrašena. Njihovi ukrasni motivi su krst, krug i mač.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

3 — Na lokalitetu Krstače, iza Starog vrila, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašena su 3 primjerka motivima polumjeseca, krsta i rozete.

Navodno, i kod rimokatoličke župne crkve postoji nekoliko stećaka, od kojih su neki sa ukrasima.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Split

Glavni grad Dalmacije i sjedište opštine.

4 — U vrtu privremeno smještenog Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, na obali ispod Marjana, nalazi se skupina od 8 stećaka (3 sanduka, 4 sljemenjaka i 1 krstača), prenesenih u nekoliko zadnjih godina sa područja oko Sinja i Imotskog.

Spomenici su vrlo lijepo klesani i dobro su očuvani.

Svi primjerci su ukrašeni. Evo njihovih ukrasnih motiva: vrpca od cikcak linija, bordura od povijene lozice sa spiralicama, polumjesec, rozeta, krst, stilizovan krst, štit sa mačem, ruka s mačem, stilizovan ljiljan, scene kola i lova na jelena, te figura jelena i nekoliko ljudskih figura.

Na krovnoj plohi jednog sljemenjaka nalazi se natpis u kome se spominje neki Blagoje (?). Sljemenjak sa natpisom je prenesen iz Lovreča (?).

Lit.: L. Katić, Stećci u Imotskoj Krajini, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 3, Zagreb 1954, 131—167.

OMIŠ

Donji Dolac

Selo u kraju Poljica, udaljeno od Omiša oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — U blizini naselja nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom štita u obliku nepravilnog peterougona.

Lokalitet se spominje u srednjovjekovnim izvorima, a tu su nađeni i ostaci građevinskog materijala iz rimskog doba.

(Podaci Nevenke Božanić-Bezić.)¹⁸²

Gata

Selo koje je od Omiša udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

¹⁸² N. Božanić-Bezić, konzervator Zavoda za zaštitu spomenika kulture za Dalmaciju u Splitu, prikupila je i sredila podatke za lokalitete od 1 do 5 opštine Omiš.

2 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, uz župnu crkvu, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, pomicali su, a jedan primjerak je iskorišten kao mostić preko kanala.

Orijentacija nije sigurna.

Ukrašena su sva tri primjerka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, štit i scena kola u kome su samo ženske figure.

Na ovome mjestu su nađeni ostaci građevinskog materijala iz rimskog perioda.

Trnbusi

Selo koje je od Omiša udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — U ogradnom zidu rimokatoličke crkve u selu nalaze se 2 stećka u obliku sanduka.

Obadva primjerka su ukrašena. Njihovi ukrasni motivi su cikcak vrpca, polumjesec, rozeta, krst i štit sa mačem.

Ostali podaci nisu poznati.

Crkva je iz XV v.

Omiš

Gradić na obali Jadranskog mora, sjedište opštine.

4 — Na mjestu gdje je današnje rimokatoličko groblje, uz crkvu Sv. Petra na Priku, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su iskorišteni za novije nadgrobnike.

Ukrašen je 1 primjerak motivima mača i štita.

Ovdje je bilo naselje u rimsko doba a i u srednjem vijeku.

Katuni

Selo koje je od Omiša udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Pred rimokatoličkom župnom crkvom nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je iskorišten kao vanjski oltar.

Ukrašen je motivom tordirane vrpce i scenom u kojoj se vide dva konjanika i pas.

SINJ

Kijevo

Selo pokraj ceste Vrlika—Knin, udaljeno od Vrlike oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, uz crkvu Sv. Mihovila i kod Bačića vinograda nalazi se ukupno 11 stećaka (10 sanduka i 1 krstača).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa, ali krstača ima vrlo oštećen natpis, od koga se vidi samo nekoliko početnih slova.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1952, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 4, Zagreb 1955, 233.

Kotluša

Seoce pokraj ceste Vrlika—Knin, udaljeno od Vrlike oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Na lokalitetu Metaljke, između kuća i ceste, nalazi se nekropola sa 19 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Vinalić

Selo nedaleko od Vrlike, udaljeno od Sinja oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Uz seoski put ka Bakovića glavici nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Cetina

Selo kod glavnog vrela rijeke Cetine, udaljeno od Vrlike oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — U polju ispod sela, zajedno sa starim i novim rimokatoličkim grobljem, uz ruševine crkve Sv. Spasa, nalazi se naša najveća nekropola sa stećcima. Tu smo nabrojali oko 700 primjeraka, i to oko 499 ploča, oko 200 sanduka i 1 ogroman sljemenjak.

Spomenici su nejednako obrađeni, znatan broj je vrlo slabo klesan, dosta je amorfnih primjeraka, a manji broj, naročito u istočnom dijelu nekropole je dobro i vrlo dobro obrađen. Neki primjerci su utonuli u zemlju, a neki iskorišteni kao noviji nadgrobnici. Nekoliko primjeraka imaju relativno vrlo velike dimenzije, a 3 sanduka su neobično oblikovana — imaju velike polukružne ispuste na čeonim stranama.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i, ali ima i primjeraka koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 27 primjeraka, i to 3 ploče i 24 sanduka. Najčešće se javljaju motivi krstova

(običnih i stilizovanih), a ima nešto i motiva ro-
zeta i lukova sa strelama.

Prije 15 godina ovdje je bilo preko 720, a
prema starim podacima spominjan je i broj od
900 stećaka. Oko 500 m sjeveroistočno nalazi se
vrela Cetine i na brijegu uz njega novija pravo-
slavna crkva Sv. Spasoja, a oko 3 km sjevero-
istočno, na lokalitetu Plazaljke, ustanovljeno je
postojanje kamenoloma za stećke.

Lit.: Fra Lujo Marun, Starohrvatsko groblje
sa crkvom Sv. Spasa u Cetini, Starohrvatska
prosvjeta I, br. 3 (1895), 183—187; L. Katić, n. d.,
153; S. Gunjača, n. d., 232.

5 — Na pravoslavnom groblju zaseoka Pre-
očani i u njegovoj blizini nalaze se ukupno 43
stećka (38 sanduka, 1 sljemenjak i 4 krstače).
Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali
su u Pločasti most preko Cetine ugrađena 33
sanduka, a sljemenjak je osamljen u polju.

Orijentacija nije zabilježena.

Na 2 sanduka u mostu vide se ukrasi krstova.

U blizini tzv. Četnikovog vrela nalaze se 2
osamljena stećka u obliku sanduka.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, isto tamo.

6 — Na rukavu Milaševa vrela, kod tzv. Vu-
kovića mosta, nalazi se skupina sa 27 stećaka
u obliku sanduka (?).

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Vrlika

Varošica u kojoj je sjedište mjesnog ureda,
udaljena od Sinja oko 30 km zračne linije na
sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Trepetljike, blizu rimoka-
toličke crkve Sv. Petra, uz put za Vinaliće, na-
lazi se nekropola sa 3 stećka u obliku san-
duka (?).

Bliži podaci nedostaju.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 233.

Maovice

Selo u blizini Vrlike, udaljeno od Sinja oko
30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Na lokalitetu Ždanj, na granici opština
Sinj i Knin, raspoređena u dvije skupine, nalazi
se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka, od
kojih polovina u fragmentima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

U Ercegovoj ogradbi nalazi se osamljena
krstača.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

9 — Na lokalitetu Grebljice, kod Petkovića
kuća, nalazi se nekropola sa 57 stećaka u obliku
sanduka (?).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Kod seoskog rimokatoličkog groblja nalazi se
osamljena stara krstača. Jugozapadno i iznad
Donjih Maovica pruža se kosa zvana Mašat.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo; Viestnik, 1890, 11.

Podosoje

Selo u okolini Vrlike, udaljeno od Sinja oko
27 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na humci ispod Gabrića kuća, a u pra-
vcu Stražina, nalazi se skupina sa 3 stećka u
obliku sanduka (?).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nedostaju.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, isto tamo.

11 — Na lokalitetu Crkvina, kod Ratića kuća,
uz ruševine stare crkvice, nalazi se nekropola sa
6 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Viestnik 1890, 10; S. Gunjača, n. d., 233.

Koljane

Selo u okolini Vrlike, udaljeno od Sinja oko
24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Na Marinkovoj kosi u Gornjim Kolja-
nima, a na lokalitetu Crkvina, gdje se nalazi
pravoslavno groblje i crkvice, smještena je sku-
pina sa 22 stećka u obliku sanduka (?).

Bliži podaci o spomenicima nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Viestnik, 1890, 11; S. Gunjača, Kratak
osvrt na prilike i rad Muzeja u Kninu, Staro-
hrvatska prosvjeta, III serija 1, Zagreb 1949, 284;
Isti, Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1952,
Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 4, Zagreb
1955, 233.

13 — U Donjim Koljanima, na brežuljku kod
kuće Vase Zagorca, gdje su pravoslavno groblje
i ruševine stare crkve, postoji nekropola sa 37
stećaka u obliku sanduka (?).

Navodno je ovdje ranije bilo više spomenika,
a neki i sa ukrasima, pa su odneseni u manastir
Dragović i tamo korišteni.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Vidi kod prethodne nekropole.

Satrić

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 9 km
zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Kod kapelice s desne strane puta ka
Potravlju nalazi se nekropola sa 20 stećaka u
obliku sanduka (?).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv.
1, Zagreb 1949, 284.

Bitelić

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

15 — Na lokalitetu Todorovača, s lijeve strane rijeke Cetine, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašeni su, ali njihovi ukrasni motivi nisu zabilježeni.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Hrvace

Selo uz cestu ka Kninu, udaljeno od Sinja oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

16 — Na Krinju, oko rimokatoličke župne crkve i ostataka stare crkvice, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka (?).

Spomenici su dobro obrađeni, pomicali su.

Nemaju ukrasa.

U predjelu Panja, na Pačinoj ili Bošnjakovo glavici, navodno je bilo mnogo stećaka koji su između 1918. i 1941. g. upotrijebljeni za izgradnju mosta na Panju.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 285.

Vučipolje

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — U šumici zvanj Liovića greblje, kod Bandića kuća i zapadno od toga, prema izvoru Dabra, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija spomenika nisu zabilježene.

Nema ukrasa.

Ranije je na ovome mjestu bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 284.

Sinj

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

18 — Na Miletinu, ispod Perića kuća, na lokalitetu Čemer, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka (?).

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 286.

Glavice

Selo odmah sjeveroistočno od Sinja.

19 — Kod Poljakovih kuća nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka (?).

Bliži podaci nisu poznati.

I u Bajagiću kod Sinja, nedaleko kuća Jurela, također postoji nekoliko stećaka (?).

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 285.

Gala

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

20 — Kod Krenice, oko seoske crkve i na putu između te crkve i Dedića kuća, nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka (?).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 287.

Gljev

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — Na preistorijskom tumulu kod crkve Sv. Jere postoji nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka (?).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Otok

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 15 km zračne linije na istočnu stranu.

22 — Pod Rotnjačom kod Kapelice, na ras-kršću puta za Rudu, zatim nedaleko od seoske crkve i s desne strane puta od Ovrle ka Rudi, nalazi se ukupno 15 stećaka u obliku sanduka (?).

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Velić

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — U zaseoku Puđari nedaleko od ceste ka Trilju, na humčici blizu rimokatoličke župne crkve, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ksenije Cicarelli.)

Grab

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — U seoskom groblju i uz put prema zaseoku Vrabac nalazi se skupina sa 12 stećaka u obliku sanduka (?).

Neki spomenici su u ogradi.
Ostali podaci nedostaju.
I uz put prema Udovičiću nalazi se nekoliko stećaka.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: S. Gunjača, n. d., 286.

Trilj

Veće naselje koje je od Sinja udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

25 — Na položaju Berinovac nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka (?).

Bliži podaci o spomenicima nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

26 — U neposrednoj blizini naselja, uz cestu prema Vedrinama, na preistorijskom tumulu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen i prevaljen.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Medići

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Oko 800 m zapadno od naselja, na lokalitetu Međuša, uz seoski put ka Vrpolju, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 ploče, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su okrnjeni a sljemenjak je u ogradi.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je sljemenjak. Na jednoj njegovoj bočnoj strani predstavljena je scena lova na jelena.

Vrpolje

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

28 — Na položaju Grabčine, ispod rimokatoličke župne crkve, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Strizirep

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — U samome naselju, kod Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 3 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo lijepo klesani i dobro su očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak. Evo njegovih ukrasnih motiva: polumjesec, rozeta, biljna stilizacija i scena lova na jelena.

Budimir

Selo sa više zaselaka na granici između Sinjske i Imotske krajine, udaljeno od Sinja oko 20—22 km zračne linije na jugoistočnoj strani.

30 — Na humku Pisak, desno od ceste ka Sinju, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, slabo su očuvani (ima ulomaka, grobovi su kopani itd.)

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom žene koja jednom rukom drži krst čiji su krakovi ukrašeni u vidu riblje kosti (kose crtice na obadvoj strane).

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, Stećci u Imotskoj Krajini, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 3, Zagreb 1949, 131—132.

31 — Na lokalitetu Steljci, nešto istočno od prethodne nekropole, s obje strane ceste, nalazi se nekropola sa 48 stećaka (11 ploča, 30 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je današnje stanje veoma slabo; neki primjerci su oštećeni i prevaljeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 7 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, rozeta, krst, »svastika«, mač, štap, luk sa strijelom, vrpca od kosih paralelica, predstava viteza na konju, zatim nekoliko vitezova u jahanju, predstava košuta i psa, te scene kola i lova na jelena.

Sljemenjak sa kolom, konjanikom, figurom oranta i kukastim krstom prenesen je u Sarajevo i uključen u pokretnu izložbu Zemaljskog muzeja.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 132—133.

32 — Na lokalitetu Pištet, oko 300 m istočno od prethodne nekropole, na humku lijevo od puta ka Sinju, nalazi se nekropola sa 43 stećka (41 sanduk i 2 sljemenjaka).

Obrada spomenika je bila dobra, ali je današnje stanje vrlo slabo (oštećeno, prevaljeno, prekopavano).

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak predstavom kola sa 3 figure.

Neki sanduci ove nekropole imaju usađene prizme kod čela glave.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

33 — Kod Miladinovih kuća nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 133.

34 — Kod Čubića kuća nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 ploča i 4 sanduka). Spomenici su dobro obrađeni. Orijentacija nije zabilježena. Nema ukrasa. (Podaci po literaturi.) Lit.: Isto tamo.

Voštane

Selo koje je od Sinja udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

35 — Na lokalitetu Mašeti, nedaleko kote 1127 m, koji pripada Gornjim Voštanima, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (38 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su scene kola i lova na jelena.

Lit.: Dr S. Gunjača, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 1, Zagreb 1949, 286.

IMOTSKI

Biorine

Selo odmah do Budimira, udaljeno od Imotskog oko 35 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na humčici desno od ceste ka Sinju, na lokalitetu Lazine, oko 250 m istočno od nekropole br. 32, koja pripada Budimiru, nalazi se skupina sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično zarasli u korov.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

2 — Kod Šuškovih kuća nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik nema ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Cista

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Uz rimokatoličku župnu crkvu i savremeno groblje, u samome naselju, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas 3 primjerka u ogradnom zidu, a 1 u zidu crkve; oštećeni su.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: arkade, predstave psa i ptica, te scena lova na jelena.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 134.

4 — Na lokalitetu Velika gomila (širi lokalitet Crljivica), pokraj ceste ka Imotskom, nalazi se nekropola sa 87 stećaka (15 ploča, 56 sanduka i 16 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su pretežno ugrađeni u ogradu, zatim, oštećeni i prevrnuti.

Orijentacija nije zabilježena.

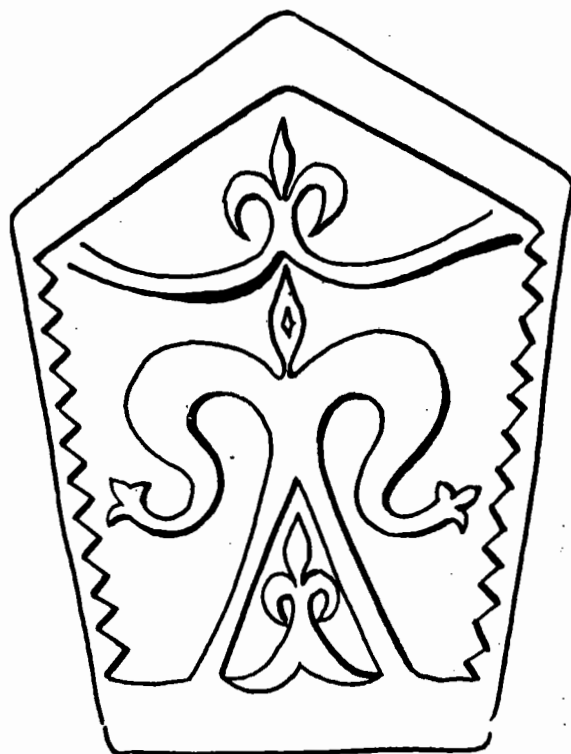
Ukrašena su 32 primjerka, i to 3 ploče, 17 sanduka i 12 sljemenjaka. Najčešći ukrasni motivi su krstovi i scene lova na jelena, a zatim se javljaju predstave konjanika, čovjeka koji drži krst, scene kola i turnira, ima i motiva polumjeseca, štita i mača, rozeta, biljnih stilizacija, običnih i tordiranih vrpce, krugova i vjenčica, a vidimo i predstavu zmije i štapa. Po svemu je ova nekropola jedna od najukrašenijih u Hrvatskoj.

(Podaci po literaturi.)

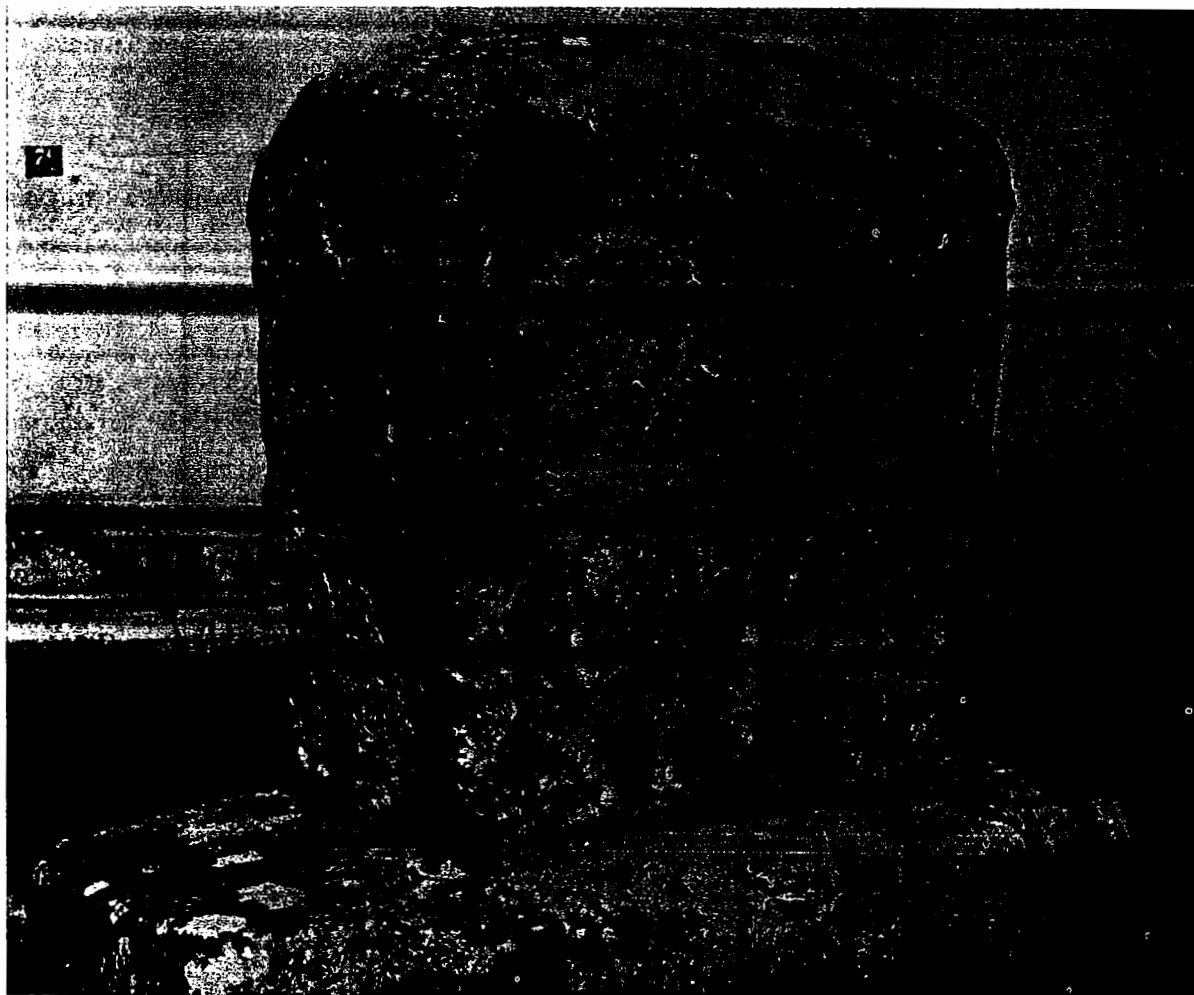
Lit.: L. Katić, n. d., 136—138.

5 — Na lokalitetu Zadužbina, oko 500 m južno od nekropole br. 3, u suhozidinama bunara nalazi se 7 stećaka (6 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su nešto pomicali.

3 — Motiv stilizovanog ljiljana na sljemenjaku iz Ciste, opština Sinj, Hrvatska.

4 — Ukrašeni sljemenjak iz Lovreča, opština Imotski, Hrvatska — sada u Muzeju hrvatskih starina u Splitu.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Evo njihovih ukrasnih motiva: povijena lozica sa listićima, rozeta, stilizovan ljiljan, arkade i u njima scena lova na jelena, te predstava dviju zmijsa.

Oko 500 m daleko je lokalitet Crkvina na kome je nađeno starokršćansko groblje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 134—135.

6 — Na položaju Crljivica, a na lokalitetu Mala gomila, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (1 ploča, 4 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci okrnjeni i prevaljeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 1 ploča i 6 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: povijena lozica sa spiralicama, polumjesec, rozeta, tordirana vrpca, arkade, stilizovani krst, stilizovano stablo, predstave ljudskih figura i scene kola i lova na jelene.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 135—136.

Lovreč

Veće naselje koje je od Imotskog udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Mramori, poviše zaseoka Bekavci, pokraj ceste, leži nekropola sa 35 stećaka (4 ploče, 18 sanduka i 13 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci oštećeni i prevaljeni. Skupina od 6 spomenika je nešto odvojena.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 8 sanduka i 3 sljemenjaka. Najčešći ukrasi su scene lova na jelena, zatim stilizovana stabla, dvostruke spirale, stilizovani ljiljani, a onda polumjeseci, rozete i krstovi. Tu vidimo i motiv bordure od povijene lozice sa trolistovima i spiralicama, zatim arkade i neku ubijenu životinju, te originalan motiv visećih jajolikih predmeta.

Na krovnoj plohi jednog sljemenjaka nalazi se oštećen natpis u kome se spominje neki Bla-

goje. Izgleda da je ovaj stećak prenesen u Muzej hrvatskih starina u Splitu.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Š. Milinović, *Arkiv V* (1859), 209; L. Katić, n. d., 139—142.

8 — Kod stare rimokatoličke župne crkve i groblja uz nju nalazi se skupina sa 43 stećka (36 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u vrlo neuglednom položaju jer su uglavnom ugrađeni u kapelicu, u ogradne zidove i čatrnju, a mnogo je razbijenih.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 sanduk i 3 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, krst, stilizovan ljiljan i scene kola i lova na jelena.

(Podaci po literaturi.)

L. Katić, n. d., 139.

Studenci

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Kod vode Zvizda nalazi se nekropola sa 21 stećkom (20 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i uzidani u ogradne zidove.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Na vodoravnoj strani sanduka nalazi se veliki plastičan krst, a na sljemenjaku je predstavljena scena lova na jelena.

Ranije je ovdje bilo mnogo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 142.

10 — Kod žive vode Grivac, na putu prema zaseoku Šakići, nalazi se nekropola sa 8 stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Grabovac

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 19 km zračne linije na jugozapadnu (skoro zapadnu) stranu.

11 — Kod rimokatoličke župne crkve nalazi se nekropola sa 6 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i većina ih je ugrađena u sakristiju i dvorišni zid.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su: cikcak vrpca, krst, scena kola i lova na jelena.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 152.

12 — Južno od lokaliteta Orasi nalazi se skupina sa 50 stećka u obliku sanduka.

Većina primjeraka je uzidana u poljske ograde.

Ne primjećuju se ukrasi.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

13 — Na položaju Ričice, a na lokalitetu Pratrova glavica, leži nekropola sa 15 stećka (10 ploča i 5 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Navodno, stećka ima i kod Parlovih kuća.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Medov Dolac

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 14 km zračne linije na zapadnu stranu.

14 — Na Mustapića glavici, zapadno od naselja, nalazi se skupina sa 30 stećka (24 ploče, 3 sanduka i 3 sljemenjaka). Od toga broja 18 primjeraka je ugrađeno u zidove ograda.

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su oštećeni i razbacani.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 1 ploča, 3 sanduka i 3 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, rozeta, povijena lozica sa trolistovima, krst, »vodenica«, stilizovano stablo i scene kola i lova na jelena.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 151—152.

Lokvičići

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu (skoro zapadnu) stranu.

15 — U zaseoku Berinovac, na lokalitetima Grebašnik, Novine i na okolnim njivama, iznad ceste, raspoređena u tri skupine, nalazi se nekropola sa ukupno 55 stećka (18 ploča, 22 sanduka i 15 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 1 ploča i 7 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: friz od povijene lozice sa trolistovima (jedan listić je izvijen), polumjesec, rozeta, krst, »svastika«, stilizovana biljka, arkade, predstava jelena i konja i scene kola i lova na jelena.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 146—147.

16 — Kod Pezinih kuća nalazi se nekropola sa 23 stećka (4 ploče, 13 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni a neki i prevrnuti.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 2 sanduka i 6 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, tordirana vrpca, rozeta,

krst, stilizovano stablo, dvostruka spirala, stilizacija ljiljana, predstava kule, konja sa jahačem, ruke s mačem, arkade, scene kola, zatim lova na jelena i turnira u arkadama.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 145—146.

Proložac

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Kod Pirićeve kuće i kod potoka Suva-ja nalaze se 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Dobra obrada, stanje osrednje.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su friz od S-spiralica, stilizacija ljiljana i scena lova na jelena.

Kod župne crkve ima stećak u obliku sanduka, a kod Meterovih kuća krstača sa ukrasom polumjeseca.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 142—143.

Vinjani

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

18 — Na lokalitetu Glavica i kod potoka, pokraj puta ka Imotskom, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je 1 sanduk motivima krsta, rozeta i polumjeseca.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 143.

19 — Kod Rudežovih kuća postoji nekropola sa 22 stećka (4 ploče, 17 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i dosta dobro očuvani.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 7 sanduka i 1 sljemenjak. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: friz od cikcak linija, krst, rozeta, polumjesec, tordirana vrpca, stilizovano stablo, bordura od povijene lozice sa spiralicama, kružni vijenac, predstava žene u plesu, štit sa mačem, scena kola i scena lova na košutu.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 143—144.

Poljica

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Na položaju Grebine, kod Kujundžića kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je 1 primjerak. Evo njegovih ukrasnih motiva: krst, »svastika«, jabuke, rozeta i predstava konja.

Ranije je ovdje bilo desetak spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: G. Wilkinson, Dalmatien und Montenegro II, Leipzig 1849, 174 (po I. Rendeu); L. Katić, n. d., 147.

Zagvozd

Selo na raskrsnici cesta za Sinj i Metković, udaljeno od Imotskog oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

21 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja i župne crkve Svih svetih nalazi se skupina sa 7 stećaka (2 ploče, 2 sanduka i 3 sljemenjaka), kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča, 1 sanduk i 1 sljemenjak. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst (jedan je tzv. krst sv. Andrije), bordura od cikcak linija i scena kola.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Kaer, Bullettino d'archeologia e storia dalmata, 1879, 48 i dalje; L. Katić, n. d., 149—150.

22 — Na lokalitetu Vukov greb, raspoređena na tri mjesta, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (7 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasi su sljedeći: polumjesec, rozeta, krst, stilizovan krst (sa spiralama), mač, spirale, dvostruke spirale, predstave jelena i konja sa jahačem i scena ova na jelena (lovac je pješak, sa mačem).

Sljemenjak sa ukrasima krsta, dvostruke spirale i scenom lova prenesen je u Sarajevo i uključen u pokretnu izložbu Zemaljskog muzeja.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 150—151.

23 — Kod crkve Sv. Križa pod Biokovom, pred crkvicom Sv. Stjepana u Rastovcu, na Gracu kod Kristića kuća, na Gradini više Varkaševih kuća i ispod Dedića kuća nalazi se ukupno 9 stećaka (3 ploče i 6 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Župa

Veće selo ispod Biokova, udaljeno od Imotskog oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

24 — Uz cestu prema Makarskoj i savremeno rimokatoličko groblje nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sljemenjaka), a vide se i fragmenti ugrađeni u pločnik crkve koja se također tu nalazi.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni, a neki su i uzidani.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 ploče i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, krst (i krst sv. Andrije), kružni vijenac, »vodenica«, povijena lozica sa trolistovima i oštećena figura čovjeka.

Navodno, stećaka ima i na lokalitetu Pližine, kod Luetića kuća.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Runović

Selo koje se proteže ivicom Imotskog polja, udaljeno od sjedišta opštine oko 6—8 km zračne linije na južnu stranu.

25 — Na preistorijskoj gomili zvanoj Dikovača, kod zaseoka Zmijavci, između Runovića i Podbablja, nalazi se skupina sa 9 stećaka (3 ploče, 2 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Evo njegovih motiva: polumjesec, rozeta, stilizacija ljiljana i scena kola.

Ovdje je ranije bilo više spomenika, od kojih su neki imali ukrase.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: G. Wilkinson, n. d., 151; L. Katić, n. d., 144.

Slivno

Selo koje je od Imotskog udaljeno oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

26 — Na lokalitetu Grebnik, kod Mrkonjića kuća, na preistorijskom tumulu i njegovoj okolini, nalaze se ukupno 54 stećka (20 ploča, 32 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni.

Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa spiralicama, rozeta, ruka s ispruženim prstima i scena kola.

Više stećaka je upotrebljeno za gradnju rimokatoličke crkve u Slivnu.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Katić, n. d., 148.

MAKARSKA

Donja Brela

Selo ispod Jadranske magistrale, udaljeno od Makarske oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Ispod rimokatoličke župne crkve i u susjednom groblju nalazi se ukupno 13 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, neki primjerci su danas djelomično utonuli, a 5 ih je iskorišteno za novije nadgrobnike.

Spomenici in situ postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su ovi: štit, mač, štit sa mačem, polumjesec i rozeta.

Lit.: N. Božanić-Bezić, Stećci i nadgrobne ploče u Makarskom primorju, Starinar SAN XVII, Beograd 1967, 168.

Bast

Selo koje je od Makarske udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U savremenom rimokatoličkom groblju kod župne crkve nalaze se 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, danas služe za prekrivanje novijih grobova.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeni su motivima štitova sa mačevima. (Podaci Nevenke Božanić-Bezić.)¹⁶³

Lit.: Isto tamo.

Krvavica

Selo koje je od Makarske udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na položaju Zakučje donedavno je bio stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas djelomično oštećen.

Ukrašen je motivima tordirane vrpce, polumjeseca, rozete i scenom kola.

Izgleda da je ovdje ranije bilo više spomenika.

Stećak je 1965. g. prenesen u Makarsku i postavljen u dvorište Franjevačkog samostana.

Lit.: F. Bulić, Starinski nalazi u Promajni..., Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. XLIX, Split 1926—1927, 69; N. Božanić-Bezić, n. d., 168.

Makarska

Grad na obali Jadranskog mora, sjedište opštine.

4 — Na pošumljenom brdu Sv. Petar, na obali ispred varoši, u oltarskom dijelu ostataka stare crkve Sv. Petar, nalaze se 2 ploče.

Spomenici su lijepo klesani, ali su okrnjeni a i raspukli.

¹⁶³ Podatke za lokalitete br. 2—3 i 7—8 opštine Makarska prikupila i sredila N. Božanić-Bezić.

Na jednoj ploči je predstavljen zmaj, a na drugoj zmaj na štitu.

Izgleda da se radi o grobovima nekih članova porodice Kačić. Crkva je vjerovatno iz XIV v.

Lit.: P. Kaer, Makarska i Primorje, Rijeka 1914, 43.

Tučepi

Selo na obali mora i Jadranskoj magistrali, udaljeno od Makarske oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Kod crkve Sv. Jurja nalaze se 4 stećka (2 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je jedna ploča u pločniku i kao da su sanduci pomicali i djelomično su oštećeni.

Ukrašene su 2 ploče motivima polumjeseca i rozete i štita sa polumjesecom i rozetom.

Na ovome mjestu pronađeni su rimski grobovi, a crkva je datirana u XIII—XIV v.

Lit.: N. Božanić-Bezić, Isto tamo; N. Bezić, Crkva Sv. Jurja u Tučepima, Peristil 5, Zagreb 1962, 7—10.

6 — U današnjem seoskom rimokatoličkom groblju kod Gospine crkve na Kraju nalazi se 6 stećaka u obliku ploča i uz to još nekoliko fragmenata.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su nešto oštećeni i nalaze se u sekundarnom položaju.

Orijentacija im je poremećena.

Ukrašena su 4 primjerka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: srčoliki štit sa mačem (na štitu polumjesec i rozeta), srčoliki štit sa polumjesecom i jabučicom, pravougaon štit sa mačem i krst (gornja 3 kraka kao krugovi a donji dole proširen) u borduri od cikcak vrpce.

Prilikom rušenja stare crkve u temeljima su nađene 2 ploče. Jedna ploča sa ukrasom polumjeseca iskorištena je kao noviji spomenik u groblju.

Lit.: N. Božanić-Bezić, Stećci i nadgrobne ploče u Makarskom primorju, Starinar SAN XVII—1966, Beograd 1967, 168—169; Ista, Arheološki nalaz na groblju u Tučepima, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, Split 1962, 12—22.

Podgora

Veće naselje na obali mora, udaljeno od Makarske oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

7 — Zajedno sa rimokatoličkim grobljem, na samoj obali, nalazi se skupina sa 5 ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su iskorišteni kao novi nadgrobni.

Prvobitna orijentacija nije poznata.

Ukrašene su 4 ploče motivima štita sa mačem.

Lit.: N. Božanić-Bezić, Stećci i nadgrobne ploče u Makarskom primorju, Starinar SAN XVII—1966, Beograd 1967, 169.

Drašnice

Selo pokraj Jadranske magistrale, udaljeno od Makarske oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Jure i savremenog groblja, uz nju, nalazi se skupina sa 6 spomenika u obliku ploča.

Dobra je obrada, 4 primjerka su u pločniku crkve, a 2 nad novijim grobovima.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeni su svi primjerci. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: štit, štit sa mačem, krst i jabuke.

Na ovome mjestu su otkriveni ostaci iz rimskog perioda i crkva Sv. Stjepana iz doba gotike. Postojeća crkva je srušena u posljednjem zemljotresu.

Lit.: Isto tamo.

Igrane

Selo na obali mora, udaljeno od Makarske oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Kod Zaline kule, u samome naselju, nalazi se ulomak stećka u obliku sanduka, koji je, navodno, donesen sa lokaliteta iznad sela na kome se nalazi preromanička crkva Sv. Mihovila.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenik nema ukrasa, ali ima natpis za koji se najprije pretpostavljalo da je glagoljski i nečitljiv, ali za koji je kasnije ustanovljeno da je ćirilski i uspješno je rekonstruiran. Natpis se odnosi na Pavla Nimičića, iz XVII—XVIII v.

Lit.: N. Božanić-Bezić, n. d., 169; K. Jurišić, Stariji hrvatski natpisi Makarskog primorja, Starine JAZU, knj. 53, Zagreb 1966, 98.

VRGORAC

Humčani

Selo koje je od Vrgorca udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na tumulu na Vrgorskom blatu nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašena su 3 primjerka motivima polumjeseca, rozete i ruke.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Starohrvatska prosvjeta II (1896), 66.

Veliki Prolog

Selo koje je od Vrgorca udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Kod rimokatoličkog savremenog groblja i župne crkve nalazi se skupina sa 4 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, 3 primjerka su u stepeništu, a 1 na novijem grobu.

Orijentacija je poremećena.

Sljemenjaci su ukrašeni običnom plastičnom vrpcom.

(Podaci N. Božanić-Bezić.)

PLOČE

Drvenik

Selo na obali mora, udaljeno od Ploča oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Kostanjića, nedaleko od kule iz XVII v., nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je bio dobro obrađen, ali je sada prilično oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je reljefom dvaju konjanika s kopljima, između kojih je djevojka, uokvirenom tordiranom vrpcom.

Nedaleko je gradina sa ostacima iz preistorijskog i rimskog perioda.¹⁶⁴

Lit.: P. Peko Kadčić, Arhiv za povjesnicu jugoslavensku VII (1863), 95; N. Božanić-Bezić, n. d., 169.

2 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Jurja i groblje nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča. Jedna ploča je uzidana u temelje crkve, a druga je preklesana za novi nadgrobnik.

Obadva primjerka su ukrašena. Njihovi ukrasni motivi su krst i luk sa strelom.

Tu su nađeni ostaci iz rimskog perioda. Crkva je iz doba gotike, kasnije barokizirana.

Lit.: N. Božanić-Bezić, n. d., 169—170.

Podaca

Selo koje je od Ploča udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Kod aktivnog rimokatoličkog groblja i crkve Sv. Ivana iz XII v. nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Dobro je obrađen i sačuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je tordiranom i cikcak vrpcom.

Lit.: Isto tamo.

Brist

Selo na obali mora, udaljeno od Ploča oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — U samome naselju nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen i sačuvan, samo je djelomično utonuo u zemlju.

Postavljen je po pravcu si—jz.

Ukrašen je motivima povijene lozice, polumjeseca i rozete.

Ranije je na katoličkom groblju bilo više stećaka-ploča, koje su do danas nestale.

Lit.: Starohrvatska prosvjeta III (1896), 65; N. Božanić-Bezić, n. d., 170.

Gradac

Selo na obali mora, udaljeno od Ploča oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na savremenom rimokatoličkom groblju nalaze se 2 stećka u obliku ploča koji su iskorišteni za novije nadgrobnike.

Spomenici su dobro obrađeni.

Ukrašeni su. Njihovi ukrasni motivi su krst, rozeta i štit koji visi na petlji.

Ovdje su nađeni ostaci iz rimskog doba.

Lit.: Isto tamo.

Pasičina

Selo u župi Staševici, udaljeno od Ploča oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Krvavac nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su ugrađeni u ograde vinograda.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Fra M. Jurišić, Staševica, Staševica 1968, 26.

7 — Na lokalitetu Grebine, nedaleko od Kužića kuća, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

8 — Na Grebinama, nedaleko od rimokatoličke župne crkve, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je relativno većih dimenzija, dobro je obrađen i očuvan.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je motivom krsta.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Bačina

Selo koje je od Ploča udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — U temelje crkve Sv. Luke uzidan je 1 stećak u obliku sanduka, koji je lijepo obrađen i ukrašen motivima polumjeseca i rozete.

¹⁶⁴ Podatke za lokalitete 1—5 opštine Ploče prikupila i sredila N. Božanić-Bezić.

Crkva Sv. Luke je iz XV—XVI v. Na lokalitetu Sladinac, kod ruševina stare crkve Sv. Andrije, bila je do 1937. g. nekropola sa oko 100 stećaka u obliku sanduka i ploča, od kojih je znatan broj imao ukrase u vidu polumjeseca, rozete, krsta, mača sa štitom, scene kola i dr. Danas se tu vidi samo nekoliko primjeraka bez ukrasa, ugrađenih u podzid ceste i ogradni zid.

Lit.: P. Peko Kadčić, *Poviest okružja Makarskog*, Arkiv za povjesnicu jugoslavensku VII, Zagreb 1863, 102; N. Božanić-Bezić, n. d., 170.

Brista

Selo u Župi Staševici, udaljeno od Ploča oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

10 — U zaseoku Crnoča, na lokalitetu Grebine, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašeno je 5 primjeraka (nije sasvim pouzdan podatak) motivima krstova i krugova.

Narod ovoga kraja priča da je ovdje nekada bila crkva.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Fra M. Jurišić, n. d., 24.

11 — Na Grebinama povrh Jezerca nalazi se nekropola sa 22 stećka u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašeno je 12 primjeraka (podatak nije sasvim pouzdan) motivima krstova.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

12 — Kod rimokatoličkog groblja i crkve Svih svetih nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Fra M. Jurišić, n. d., 25.

Plina

Selo koje je od Ploča udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — U zaseoku Zavala, kod rimokatoličke crkve Sv. Ivana i više Čevaljuše, nalazi se skupina sa 17 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Starohrvatska prosvjeta II (1896), 65.

METKOVIĆ

Desne

Selo koje je od Metkovića udaljeno oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

1 — Kod seoske rimokatoličke crkve nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, a jedan je u ogradnom zidu crkvenog dvorišta.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašeno je 1 primjerak motivima mača (2 mača).¹⁶⁵

Lit.: N. Božanić-Bezić, *Prilog evidenciji spomenika Donje Neretve*, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, br. 6, Zagreb 1965, 173.

Slivno Ravno

Selo koje je od Metkovića udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Greblje, sjeverno od zaseoka Prović, u kamenjaru na obronku Orlovca, nalazi se nekropola sa 87 stećaka (36 ploča, 49 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su veoma oštećeni, mnogo primjeraka je u ogradi i ispreturanih.

Orijentacija nije označena.

Ukrašena su 33 primjerka, i to 16 ploča, 15 sanduka i 2 sljemenjaka (podaci o oblicima nisu sasvim sigurni). Najčešće su zastupljeni motivi krstova, zatim polumjeseca i rozete, a onda se javljaju štit sa mačem, ruka sa mačem ili štitom, vrpce od kosih i cikcak linija, a na jednom sljemenjaku vidi se predstava konja i zmije.

U blizini je Glavica na kojoj je nekada bila crkva.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, *Srednjovjekovni stećci od Slivna do Čepikuća*, *Anal. Historijskog instituta JAZU*, Dubrovnik 1953, 60—64.

KORČULA

Žukovac

Selo na poluotoku Pelješcu, nedaleko od Orebića.

1 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Lovra nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča. Tu su još i 4 manja stuba sa motivima krstova.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: N. Z. Bjelovučić, *Povijest poluotoka Rata (Pelješca)*, Split 1921, 77; C. Fisković, *Crkve na južnom dijelu Pelješca*, Novo Doba, Split XVIII/1935, br. 94 od 21. IV, str. 11—15.

¹⁶⁵ Podatke ove nekropole ustupila N. Božanić-Bezić.

Podvlaštica

Selo na poluotoku Pelješcu, nedaleko od Orebića.

2 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Đurđa i savremenog groblja nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku ploča. Na manjim pločama usađenim u dvorište crkve, uz njeno pročelje i oltar nalaze se motivi krstova i rozeta.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: N. Z. Bjelovučić, n. d.; C. Fisković, n. d.

Orebići

Naselje pri kraju poluotoka Pelješca, naspram Korčule.

3 — U Karmenu, kraj crkve Gospe od Karmena, iznad naselja, od nekadašnje nekropole preostale su još 4 ploče. Ukrašen je 1 primjerak ukrštenim mačevima, 1 strelicom i lukom, 1 štitom.

Lit.: Isto tamo.

Kučiste

Selo na poluotoku Pelješcu, nedaleko od Orebića.

4 — U grobišnoj rimokatoličkoj crkvi Sv. Luke nalazi se 1 ploča ukrašena štitom.

Lit.: C. Fisković, isto tamo.

DUBROVNIK

Vrućica

Selo nedaleko od Trpnja, na sjevernoj strani poluotoka Pelješca.

1 — U Gornjoj Vrućici se nalaze 3 stećka u obliku ploča, od kojih je jedna pred crkvom Sv. Jurja, a dvije su u fragmentima ugrađene u zvonik crkve Gospe od milosrđa.

Ranije je ovdje bilo 5 ploča.

Bliži podaci nedostaju.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: N. Z. Bjelovučić, n. d., 77.

Kuna

Selo u sjeverozapadnom kraju poluotoka Pelješca, udaljeno od Trpnja oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Kod rimokatoličke župne crkve nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča (broj nije precizan).

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 76.

Potomje

Selo na poluotoku Pelješcu, udaljeno od Janjine oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Uz staru rimokatoličku crkvu Sv. Petra i sadašnje groblje nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je relativno većih dimenzija, dobro je obrađen.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je motivom štita sa mačem.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 76—77.

Pijavičino

Selo u sjeverozapadnoj polovini poluotoka Pelješca, udaljeno od Trpnja oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu, u predjelu Župa.

4 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Vida u Pijavičinom polju, postoji nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i utonuli u zemlju.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 76.

Osobljava

Selo na poluotoku Pelješcu, nedaleko od Janjine.

5 — Na brijegu uz crkvicu Sv. Martina i staro rimokatoličko groblje nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je vrlo dobro klesan, nešto većih je dimenzija, dobro očuvan.

Ukrašen je motivima štita sa mačem.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Janjina

Veće naselje u centru poluotoka Pelješca.

6 — Na brežuljku Sućurcu, uz staru crkvu Sv. Jurja i rimokatoličko groblje, nalazi se skupina sa 50 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i djelomično utonuli u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.
Nemaju ukrasa.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Isto tamo.

Žuljana

Selo na poluotoku Pelješcu, nedaleko od Janjine, na obali.

7 — Na samoj morskoj obali, kod crkve Sv. Julijana, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

8 — Na brežuljku kod rimokatoličke crkve Sv. Martina nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Putnikovići

Selo i predio na poluotoku Pelješcu, oko 15 km zračne linije sjeverozapadno od Stona.

9 — Ispod brda Čarovića, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, uz crkvu Gospe od Rozarija, nalazi se skupina sa oko 60 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali je danas više primjeraka razbijeno i ugrađeno u klupe.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, mač i obična bordura.

Uz jednu ukrašenu ploču usađena je krs-
tača.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 75.

10 — Pred rimokatoličkom župnom crkvom nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Nemaju ukrasa, ali se na jednoj ploči vidi ostatak od 2 slova nekadašnjeg natpisa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 76.

Brijesta

Selo na sjevernoj obali poluotoka Pelješca, udaljeno od Stona oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Kod mjesnog rimokatoličkog groblja i crkve uz njega nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Zabrđe

Selo na poluotoku Pelješcu, udaljeno od Stona oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Kod novije rimokatoličke crkvice Sv. Marka, ispod Gaja, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Dobro je klesano, ali je 1 ploča u zidu crkvice.

Orijentacija nije poznata.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 75.

Sparagovići

Selo u predjelu Ponikve, udaljeno od Stona oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Kod aktivnog rimokatoličkog groblja i stare crkvice Sv. Jurja, uz njega, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 74—75.

Boljenovići

Selo u predjelu Ponikve, udaljeno od Stona oko 5 km zračne linije na zapadnu stranu.

14 — Na mjestu gdje je današnje rimokatoličko groblje nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 74.

Ston

Varošica na početku poluotoka Pelješca, donedavno sjedište opštine.

15 — U Stonskom polju, ispod starog grada, gdje je današnje rimokatoličko groblje, nalazi se skupina od 25 stećaka u obliku ploča, kao ostatak nekadašnje nekropole koja je do prije 70 g. brojala oko 500 stećaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali danas su gotovo svi primjerci u ogradbi do puta i među ispod groblja.

Nemaju ukrasa.

Izgleda da poneka ploča postoji i kod crkve Sv. Mihajla, zatim kod crkve Gospe od Lužine, te kod crkve Sv. Nikole.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Mali Ston

Naselje na početku poluotoka Pelješca, odmah do Stona.

16 — U samome naselju nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Bliži podaci nedostaju.

Navodno i u susjednom malom naselju Broćama nalaze se 2 ploče.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Stupa

Selo u zaleđu Pelješca, udaljeno od Stona oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Uz crkvu Sv. Petra i rimokatoličko groblje, na brežuljku ka selu Ošlju, nalazi se skupina od 38 stećaka (29 ploča i 9 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u vrlo slabom stanju — više primjeraka je oštećeno, ugrađeno u međe i korišteno za novije spomenike.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 ploče i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, krst, štit sa mačem i scena kola.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, n. d., 71—72.

18 — U maslinjaku Vlahi Čikata, oko 1,5 km jugozapadno i nizbrdo od sela, prema zalivu Bistrini, nedaleko od obale, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka (?).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 primjerka. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: štit sa mačem, štit, krst u »vodenici«, stilizovane zmijske i scena lova na jelena.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 72—73.

Topolo

Selo visoko iznad zaliva Bistrine, sjeverno od stare ceste ka Metkoviću, udaljeno od Stona oko 8 km zračne linije na sjevernu stranu.

19 — Uz rimokatoličku crkvu Male gospe u istočnom kraju sela nalazi se nekropola sa 38 stećaka (32 ploče, 4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u vrlo slabom stanju — više primjeraka je oštećeno, pomicano i ugrađeno u ogradne zidove.

Ukrašeno je 16 primjeraka, i to 6 ploča, 8 sanduka i 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, krst, tordirani vijenac, štit sa mačem i sa dvije ptice, arkade i scena kola.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 70—71.

20 — Oko 200 m južno od prethodne nekropole, uz kapelu Sv. Luje, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, sljemenjak je oštećen i prevaljen.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašeno je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su arkade i cikcak vrpca.

Lit.: Isti, n. d., 69—70.

Točionik

Selo koje je od Stona udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — Uz crkvu Sv. Kuzme i Damjana nalazi se skupina sa 12 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašene su 2 ploče. Njihovi ukrasni motivi su bordura od cikcak crtica, kružni vijenac i »vodenica«.

Lijevo od ulaza u crkveno dvorište nalazi se manja ploča sa oštećenim natpisom u kome se kaže da je to grob nekog vojvode Ivka.

(Podaci Dubravke Beritić.)¹⁶⁶

Visočani

Selo koje je od Stona udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

22 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Ivana nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku ploča i nekoliko fragmenata.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici su ukrašeni. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst, rozeta, povijena lozica sa trolistovima i nešto drugačijim listićima, bordura od kosih crtica, cikcak vrpca, štit sa mačem, čekić i ruka (šaka).

Smokovljani

Selo koje je od Stona udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

23 — Kod rimokatoličke župne crkve Sv. Vida nalazi se skupina sa 30 stećaka (10 ploča i 20 sanduka). (Možda broj osnovnih oblika nije sasvim precizan?)

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 ploče i 1 sanduk. Evo njihovih ukrasnih motiva: friz od povijene lozice sa trolistovima i rozeticama, bordura od kosih paralelica, štit sa mačem, predstava konja sa jahačem i psa (?), scene lova na jelena i kola.

24 — Na lokalitetu Vlaško groblje, oko 100 m daleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka (1 sanduk i 3 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate. Neki primjerci su oštećeni.

¹⁶⁶ Podatke za lokalitete 21—28, 32—33, 36, 41—43 i 45—47 prikupila i središla Dubravka Beritić, direktor Zavoda za zaštitu spomenika kulture Dubrovnik.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: friz od povijene lozice sa trolistovima, okvir od kosih paralelica, stilizovan krst i arkade upotpunjene ljiljanima.

Trnovica

Selo koje je od Stona udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Ivana i groblje, uz nju, nalazi se skupina sa 10 spomenika u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašena su 2 primjerka motivima bordura od povijene lozice sa trolistovima i od kosih paralelica.

Lisac

Selo koje je od Stona udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

26 — Na brijegu uz crkvu Sv. Ivana nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku ploča.

Neki primjerci su u fragmentima. Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: bordura od cikcak crtica, rozeta, štit sa mačem, luk sa strijelom i predstava ruke.

Podimoć

Selo koje je od Stona udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

27 — Uz mjesnu rimokatoličku crkvu nalazi se skupina sa 7 stećaka (2 ploče i 5 sanduka).

Nekoliko primjeraka je uzidano u crkvena vrata i dvorišni ulaz. Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, rozeta, krst, štit sa mačem i bordura od kosih paralelica.

Na jednom primjerku se nalazi natpis koji je zbog oštećenosti danas nečitljiv.

Doli

Selo koje je od Stona udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

28 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja i crkvu uz njega nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak. Motivi su: povijena lozica sa trolistovima, krst, štit sa mačem (na štitu polumjesec i rozeta), grozd i ljiljan.

Na jednoj drugoj ploči nalazi se natpis koji je toliko izlizan da je danas nečitljiv.

Čepikuće

Selo sjeverno od stare ceste ka Metkoviću, udaljeno od Stona oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

29 — Uz savremeno rimokatoličko groblje i župnu crkvu Sv. Martina nalazi se skupina sa 34 stećka (10 ploča, 20 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas u vrlo slabom stanju — mnogo je primjeraka uzidano u crkvu i ogradu groblja, a ima i oštećenih i utonulih u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 5 ploča, 4 sanduka i 1 sljemenjak (možda broj po osnovnim oblicima nije sasvim tačan). Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: vrpca od kosih paralelica, povijena lozica sa trolistovima, krst, ruka, štit sa mačem i predstava ljudske figure u obliku krsta.

Ovdje je ranije bilo mnogo više spomenika. (Podaci po literaturi.)

Lit.: A Benac, n. d., 74.

30 — Na lokalitetu Novakovo groblje nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, arkade, predstava konja sa jahačem koji nosi koplje i predstava dva jelena.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Bosanska vila, 1898, br. 13, 200; A. Benac, n. d., 73—74.

31 — Na lokalitetu Dobrštak, oko 150 m daleko od prethodne nekropole, kod Zadrugnog doma, postojala je nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Nekropola je danas upropaštena, jer su spomenici razbijeni i iskorišteni za pravljenje klupe i neke vodenice.

Ukrašena su 3 fragmenta. Vidljivi su ovi ukrasni motivi: tordirana vrpca, cikcak vrpca, povijena lozica sa trolistovima, krst i predstava jelena.

Lit.: A Benac, n. d., 74.

Mravinca

Selo pokraj stare ceste ka Metkoviću, udaljeno od Dubrovnika oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu (5 km sjeverozapadno od Slanog).

32 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Ivana, unutar aktivnog groblja, nalazi se skupina sa 15 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali danas je više primjeraka oštećeno.

Ukrašena je 1 ploča motivima bordure od cikcak crtica i unutar ove pravougaonim štitom sa mačem.

Orijentacija spomenika nije ustanovljena.

33 — U temeljima predvorja crkve Sv. Nikole nalazi se 1 stećak u obliku sanduka.

Spomenik nema ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Prema staroj literaturi, na lokalitetu Mi-holj-krst, bile su 4 oštećene ali ukrašene ploče (štit sa mačem, mač i rozeta).

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik, 1885, 121.

Trnova

Selo iznad stare ceste Slano—Metković, udaljeno od Dubrovnika oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

34 — Oko 1,5 km istočno od sela, pokraj konjskog puta za Orahov Do, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su: bordura od kosih i cikcak crtica, polumjesec, krst, rozeta i štit sa mačem.

Uz ploče se nalazi 6 krstača i 8 ograđenih grobova. Krstače su ukrašene motivima polumjeseca i bilja sa cvjetovima, a na jednoj je i ćirilski natpis iz 1876. g. u kome se spominje Mihail Šušić, bjegunac iz Pustipuha.

35 — Oko 800 m istočno od prethodne nekropole, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 33 stećka (23 ploče i 10 sanduka).

Spomenici su osrednje i slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 10 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena je 1 ploča. Njeni ukrasni motivi su krst i »vodenica«.

Ovdje smo otkrili temelje male crkve sa polukružnom apsidom na istočnoj strani, u blizini ima nekoliko kamenih tumula, a sjeverno od nekropole je lokalitet Selišta.

Kručica

Selo u blizini Slanog, udaljeno od Dubrovnika oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

36 — Na Grčkom groblju, na platou ispod sela i Jadranske magistrale, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu ustanovljene.

Ukrašeno je 1 primjerak motivima bordure od kosih crtica i tordiranim vijencem.

Slano

Veće naselje na obali mora i Jadranskoj magistrali, udaljeno od Dubrovnika oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

37 — Na lokalitetu Kovačev brijeg, oko 500 m sjeverozapadno od centra naselja, na brijegu obraslom maslinama, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 1 sljemenjak)

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, današnje stanje je slabo — spomenici su pomaknuti i prevrnuti.

Orijentacija je poremećena.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, krst, štit sa mačem, luk sa strijelom i vrpca od kosih paralelica.

Izgleda da je ovdje nekada bila veća nekropola.

U pločniku gotičke crkve u Slanom (zadužbina Ohmučevića iz XV v.) i u pločniku ispred nje, uz Franjevački samostan, nalazi se više grobnih ploča sa heraldičkim oznakama, od kojih su neke najstarije vjerovatno iz XV v.

38 — Oko 2 km starom cestom ka Metkoviću, u blizini mjesta gdje se odvaja krak za Baniće, lijevo od ceste, nalazi se osamljena manja krstača.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašeno je polumjesecom, krstom, jabukom, stilizovanom biljkom, sabljom (?) i bordurom od obične vrpce.

Majkovi

Selo nedaleko od Slanog, od Dubrovnika je udaljeno oko 21 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

39 — Uz crkvu Sv. Trojstva i savremeno rimokatoličko groblje nalazi se skupina sa 17 stećaka (13 ploča i 4 sanduka).

Obrada je nejednaka, 2 sanduka su iskorištena kao dovraci dvorišne kapije, a neki primjerci kao novi nadgrobnici.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su bordure od kosih paralelica i rozete.

Brsečine

Selo pokraj Jadranske magistrale, udaljeno od Dubrovnika oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

40 — Na kraju sela, pokraj Spasove crkve i kuće Miha Benka, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su oštećeni i ugrađeni u kuću i ogradu.

Na 3 primjerka se vide ukrasi: štit sa mačem, kolo i predstava neke životinje.

Ovdje je ranije bilo više spomenika, koji su još u XIX v. uništeni.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik IV (1882), 25; Starohrvatska prosvjeta, 1895, 157.

Mrčevo

Selo koje je od Dubrovnika udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, nedaleko od Trstenog.

41 — Uz rimokatoličku župnu crkvu i savremeno groblje nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.
Orijentacija nije ustanovljena.
Nema ukrasa.

Kliševo

Selo nedaleko od Mrčeva, udaljeno od Dubrovnika oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

42 — Na savremenom rimokatoličkom groblju uz župnu crkvu nalazi se skupina sa 16 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, iskorišteni su kao novi nadgrobni.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašena su 4 primjerka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: rozeta, krst u krugu i originalan motiv velike stilizovane rozete unutar koje se nalaze 2 para afontiranih malih polumjeseca.

Gromača

Selo nedaleko od Orašca, udaljeno od Dubrovnika oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

43 — Uz savremeno rimokatoličko groblje sa crkvom nalazi se skupina sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su 2 sanduka iskorištena kao dovraci i 1 fragmenat je u pragu crkve.

Svi primjerci imaju ukrase. Njihovi motivi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih paralelica, običan krst i dvokraki krst sa spiralnim krakovima.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Trsteno

Selo na Jadranskoj magistrali, udaljeno od Dubrovnika oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

44 — Kod župne rimokatoličke crkve, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka koji više nisu u prvobitnom položaju.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas iskorišteni kao sjedišta ispred crkve i kao dovratak dvorišnih vrata.

Ukrašeni su svi primjerci. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa psom kao heraldičkom oznakom, predstava jelena i ležeće muške figure koja je naslonjena na žensku i scena lova na jelena.

Sanduk sa scenom lova, štitom i drugim ukrasima prenesen je u Sarajevo i uključen u pokretnu izložbu Zemaljskog muzeja. S druge strane ceste nalazi se savremeno rimokatoličko groblje.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Orašac

Selo pokraj Jadranske magistrale, udaljeno od Dubrovnika oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

45 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Đurđa i u groblju s druge strane ceste nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su iskorišteni kao novi nadgrobni.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

Ovdje je nekada bilo više stećaka. Stepenište pred crkvom je napravljeno od stećaka. Na jednom od njih se vidi ukras — sroliki štit sa mačem.

46 — Pločnik ljetnikovca Đanović napravljen je od stećaka u obliku ploča. Danas se tu vide 3 fragmenta ploča koji su ukrašeni motivima krsta sa sidrima u krugu, polumjeseca i ljudske figure sa zmijom.

Nije poznato odakle su ovi stećci doneseni.

47 — Kod crkve Sv. Nikole nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate. Jedna ploča je u patosu crkve.

Na jednom primjerku se vidi ukras u vidu štita.

Zaton Veliki

Veće naselje na obali mora, pokraj Jadranske magistrale, udaljeno od Dubrovnika oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

48 — Uz rimokatoličku župnu crkvu i malo groblje u samome naselju nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro klesani i očuvani, neki primjerci su ponovno iskorišteni kao nadgrobni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka motivima srolikog štita.

Tu se nalazi još desetak sličnih ali vremeniski kasnijih ploča.

Prijevor

Selo u Dubrovačkoj Rijeci, udaljeno od Dubrovnika oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

49 — Na Vrijesnom brdu, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Obrada gruba, spomenici zarasli.

Orijentacija je nejednaka; po obadva glavna pravca i po pravcu si—jz.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: J. Lučić, Stećci u Dubrovačkoj Rijeci i Brgatu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji XIII, Split 1961, 177.

Čajkovica

Selo u Dubrovačkoj Rijeci, udaljeno od Dubrovnika oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

50 — Iznad sela, neposredno ispod Crvenih stijena, na lokalitetu Mihajlova crkva, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, malo su nagnuti, a jedan je nešto odvojen od ostalih.

Orijentacija je dvojaka — po pravcu si—jz i po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Tu su ostaci nekadašnje crkve i stari grobovi oko nje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 178.

Gornji Brgat

Selo u predjelu Župe, pokraj ceste ka Trebinju, udaljeno od Dubrovnika oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

51 — Na zaravanku ispod vrha brda Sv. Barbare nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni su i pomicali.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je ranije bilo 10—12 stećaka, ali su oni od strane Italijana u II svjetskom ratu uništeni. U groblju kod stare crkve Sv. Ane, u samome naselju, nalazi se manji stub koji je ukrašen polumjesecom, rozetom i stilizovanim krstom.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Dubac

Seoce i brdo pokraj ceste ka Herceg-Novom i Trebinju, udaljeno od Dubrovnika oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

52 — Uz ostatke rimokatoličke crkvice i groblja vidi se i osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je relativno većih dimenzija, dobro je obrađen, a danas je znatno nagnut i utonuo.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa na dijelovima koji su vidljivi.

Buići

Selo u Župi Dubrovačkoj, udaljeno od Dubrovnika oko 7 km zračne linije na istočnu stranu.

53 — Kod stare crkvice Sv. Đurđa i izvora nalazi se nekropola sa 9 stećaka (6 ploča i 3 sanduka u fragmentima).

Spomenici su dobro obrađeni danas su oštećeni i ugrađeni u međe, grobljanska vrata i oltarsku trpezu.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 ploče i 3 sanduka. Ovo su njihovi ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, rozeta, srololiki štit sa mačem, arkade, srp i uglo-mjer.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: C. Fisković, Steći u Cavtatu i u Dubrovačkoj Župi, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji XIII, Split 1961, 151—161.

Mlini

Naselje u Dubrovačkoj Župi, udaljeno od Dubrovnika oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

54 — Kod rimokatoličke crkve Sv. Ilara, na brežuljku iznad mora, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije ustanovljena.

Svi primjerci su ukrašeni. Ovo su njihovi ukrasni motivi: pravougaona bordura od povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, polumjesec, rozeta, rozeta u vijencu i srololiki štit sa sa- bljom kao heraldičkom oznakom.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isti, n. d., 161—165.

Plat

Naselje u Dubrovačkoj Župi, udaljeno od Dubrovnika oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — Uz rimokatoličku crkvu Velike gospe i groblje nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni, a neki ugrađeni u ulaz groblja.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sanduka. Ovo su njihovi ukrasni motivi: okvir od tordirane vrpce, friz od niza rozeta u vijencima, friz od mreže rombova i srololiki štit sa mačem.

Lit.: Isti, n. d., 147—151.

Obod

Naselje nedaleko od Plata, udaljeno od Dubrovnika oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

56 — Uz ostatke rimokatoličke crkvice Sv. Ilije, u strani i kršu, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.
Orijentacija nije ustanovljena.
Nemaju ukrasa.

Cavtat

Varošica i poznato turističko mjesto na obali mora, udaljeno od Dubrovnika oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

57 — Na lokalitetu Petrača, uz rimokatoličko groblje i crkvu Sv. Đurđa, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 15 stećaka (8 ploča i 7 sanduka).

Obrada dobra, današnje stanje vrlo slabo: većina ploča je ugrađena u stepenice i klupe, a sanduka u vrata i ogradu groblja.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 ploče i 1 sanduk. Ovo su njihovi ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst, krst u tordiranom vijencu, tordirani vijenac, predstava dviju životinja (psi?), niza životinja (pasa) i scena kola.

Jedna ploča sa krstom širokih trouglastih krakova prenesena je u vrt Bogišćeve zbirke u Cavtatu.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, *Viestnik* IX (1887), 89—98; C. Fisković, n. d., 166—168.

Mihanići

Selo u Konavlima, udaljeno od Dubrovnika oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

58 — Kod rimokatoličkog groblja i crkve Sv. Mihajla nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka (možda nije sasvim siguran podatak?).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Na jednom primjerku je prikazano kolo.

Prema starijim podacima, tu je bilo 30 sanduka od kojih su 7 ukrašeni motivima polumjeseca, rozete, mača, štita sa mačem, arkada i kola.

(Prema obavještenju mještana.)

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, *Starohrvatska prosvjeta* II (1896), 103.

Popovići

Selo koje je od Dubrovnika udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

59 — Na Đurđevom brdu, uz rimokatoličko savremeno groblje i crkvicu Sv. Đurđa, nešto izvan naselja, nalazi se skupina sa 65 stećaka (64 ploče i 1 sanduk), te 10 fragmenata ploča.

Spomenici su vrlo dobro klesani, veći dio je ponovno iskorišten za nadgrobne spomenike, a većina fragmenata je ugrađena u stepenište.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 8 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 7 ploča (2 fragmenta) i 1 sanduk. Ovo su njihovi ukrasni motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima, srcoliki štit, krst-rozeta, stilizovan krst, scena sa ženom i konjima.

Na 4 ploče se vide dijelovi natpisa iz kojih se danas ništa pouzdano ne može rekonstruirati. Međutim, jedan natpis je ranije objavljen. U njemu se spominje dobri Miotinić. Crkva se spominje 1429. g.

Lit.: *Viestnik* XII (1890), 6 i XIV (1892), br. 1, 5—7; V. Vuletić-Vukasović, *Starohrvatska prosvjeta* I (1895), 237; Lj. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi* III, br. 4903.

Ljuta

Selo u Konavlima, oko izvora i gornjeg toka rječice Ljute, udaljeno od Dubrovnika oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

60 — Na pošumljenom brdu uz rimokatoličko savremeno groblje i crkvu Sv. Ivana, oko 1,5 km zračne linije južno od naselja, nalazi se skupina sa 27 stećaka (10 ploča i 17 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro očuvani, a neki primjerci su ponovno korišteni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici ne posjeduju ukrase.

Dunave

Selo u istočnoj strani Konavala, ispod srednjovjekovnog grada Sokola, udaljeno od Dubrovnika oko 26 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

61 — Na izbočenju iznad kuća, uz savremeno rimokatoličko groblje i crkvu Male gospe, nalazi se skupina sa 34 stećaka (6 ploča i 28 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su neki ponovno iskorišteni kao nadgrobnici. Nekoliko primjeraka imaju relativno velike dužine i širine.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, stilizovan krst i rozeta.

Utvrđeni grad Soko spominje se prvi puta u XIV v.

Lit.: D. Živanović i D. Vuković, *Soko-grad u Konavlima*, *Anali Historijskog instituta JAZU*, Zagreb, 1954, 375—385; M. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo 1957, 105—106.

Dubravka

Selo povišoko na istočnoj strani Konavala, udaljeno od Dubrovnika oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

62 — Na Varinom brdu, iznad sela, gdje je staro rimokatoličko groblje, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Prema starijim podacima, na Mrčevcu postoji 1 sanduk na kome je isklesano 6 kopalja.

(Prema obavještenju mještana.)

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik IV (1882), 25; Starohrvatska prosvjeta, 1895, 157.

Vitaljina

Selo u krajnjem jugoistočnom dijelu Konavala, udaljeno od Dubrovnika oko 30 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

63 — Uz staru i novu rimokatoličku crkvu Sv. Spasa i groblje oko njih nalazi se skupina sa 40 stećaka (10 ploča i 30 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dosta dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 8 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 sanduka. Ovo su njihovi ukrasni motivi: povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih crtica, rozeta, sroliki štit, predstava konja i scena kola. Na sanduku koji ima štit uklesana je arapskim ciframa godina 1461.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Duba

Selo u Konavlima, udaljeno od Dubrovnika oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu, visoko u strani, iza Brotnjica.

64 — Kod crkve Sv. Roka nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je 1 primjerak motivom štita sa mačem.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik (1887), 121—124.

Brotnjice

Selo visoko iznad Konavala, udaljeno od Dubrovnika oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

65 — Nešto prije sela, dolazeći od Cavtata, uz savremeno rimokatoličko groblje i crkvicu Sv. Luke, nalazi se skupina sa 32 stećka (9 ploča, 22 sanduka i 1' sljemenjak).

Obrada vrlo dobra, stanje osrednje — neki primjerci su u ogradi, a neki su utonuli ili prevaljeni.

5 — Ukrašeni sljemenjak iz Brotnjica, opština Dubrovnik, Hrvatska.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 1 ploča, 4 sanduka i 1 sljemenjak. Ovdje ima 9 scena ili pojedinačnih ljudskih figura — konj sa jahačem, žena sa korpom na glavi, scena sa fantastičnim životinjama, scena kola, nizovi ptica i košuta i jelena. Od ostalih motiva zastupljene su rozete, polumjesec, krstovi (1 je stilizovan) i obična vrpca.

Sljemenjak ima i natpis u kome se kaže da ga je pisao Ratko Utješenić, unuk Druška Ljubojevca.

Lit.: L. Zore, Bosanski grobovi, Program c. k. Velikog gimnazija u Dubrovniku za škol. god. 1880—81, Dubrovnik 1881, 1—20; Š. Bešlagić, Stećci u Brotnjicama, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku VIII—IX, Dubrovnik 1962, 65—83.

Dubrovnik

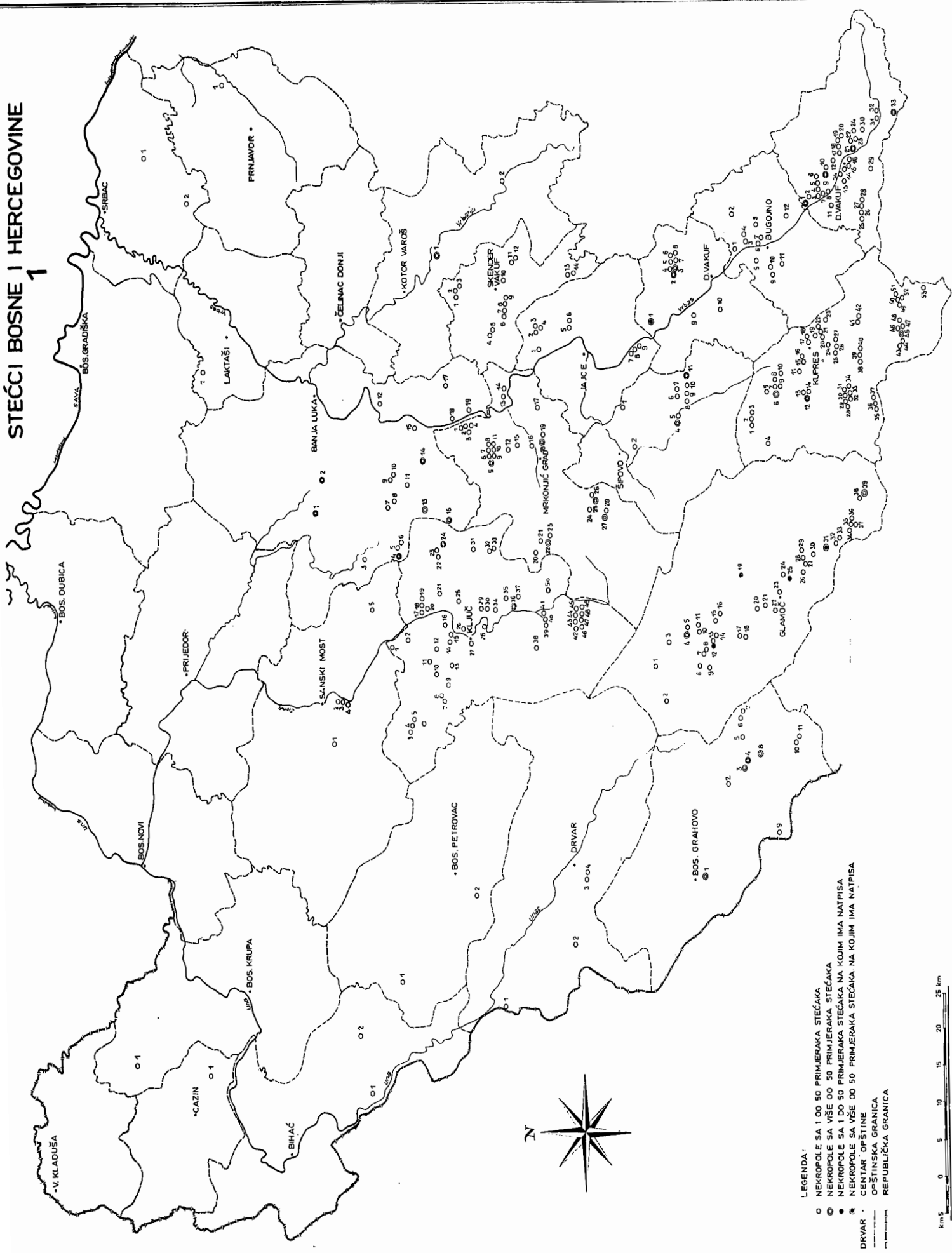
66 — Kraj rimokatoličke crkve Sv. Đurđa na Pilama nalazi se stub ukrašen krstom.
(Prema usmenom saopštenju dr C. Fiskovića.)

Dodatak:

Prilikom recenzije knjige, dr C. Fisković je pružio nekoliko novih podataka o stećcima područja opština Korčula (Kučiste) i Dubrovnik (Dubrovnik), koje smo uspjeli da naknadno unesemo u tekst i topografski pregled, ali ne i u tabelarne preglede o oblicima i ukrasima. Radi se samo o 2 nova stećka (1 ploča i 1 stub), te o 5 ranije poznatih primjeraka (4 ploče i 1 stub) za koje nismo znali da imaju ukrase. Njihovi ukrasi su krst, mač, štit i luk.

STEĆCI BOSNE I HERCEGOVINE

1

LEGENDA:
○ NEKROPOLE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
● NEKROPOLE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
● NEKROPOLE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
● NEKROPOLE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
DRVAR - CENTAR OPŠTINE
--- OPŠTINSKA GRANICA
--- REPUBLIČKA GRANICA

km 5 0 5 10 15 20 25 km

BOSNA I HERCEGOVINA

ZAPADNA BOSNA

CAZIN

Stijena

Selo koje je od Cazina udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — U ostacima zidova turskog utvrđenog grada nalaze se 2 fragmenta stećaka u obliku sanduka.

Na jednom primjerku blizu ulaznih vrata vide se ukrasi: konj sa jahačem i ptice.

Ostali podaci nisu poznati.

Lit.: H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 32.

BOSANSKA KRUPA

Bužim

Selo koje je od Bosanske Krupe udaljeno oko 22 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Oko 1 km južno izdiže se brdo sa ostacima zidova srednjovjekovnog utvrđenog grada u kojima su uzidana 3 fragmenta stećaka u obliku sanduka, a u kući ispod grada još 1 fragment. Nekropola ispod samoga grada je davno uništena.

Sva 4 primjerka su ukrašena. Njihovi reljefni motivi su sljedeći: čovjek sa štapom, konj, konj sa jahačem, ptice, polumjesec i jabuka.

Lit.: H. Kreševljaković, n. d., 35.

BIHAĆ

Doljani

Selo na desnoj strani rijeke Une, udaljeno od Bihaća oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Crkvine, na raskršću puteva, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča

Obrada i orijentacija nisu poznate. Ukrашen je 1 primjerak. Motiv nije zabilježen.

(Podaci Osnovne škole iz Doljana.)

Lipa

Selo na cesti prema Bosanskom Petrovcu, udaljeno od Bihaća oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem nalazi se osamljen stećak u obliku krstače.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Nema ukrasa.

Po Radimskom, u kršćanskom groblju, oko 1,5 km jugoistočno od sela, bilo je više stećaka, ukrašenih motivima polumjeseca, sunca i dr., a među njima i 2 natpisa.

(Podaci Osnovne škole iz Lipe.)

SANSKI MOST

Dabar

Selo koje je od Sanskog Mosta udaljeno oko 6—8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Crnomarkovići, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, pod Gradinom, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Bliži podaci nisu poznati.

Na lokalitetu Crkvine kod zaseoka Miljuši, iznad vrela Dabra, postoje ostaci temelja i zidova stare crkve.

(Podaci Ive Bojanovskog.)¹⁶⁷

Kljevci

Selo koje je od Sanskog Mosta udaljeno oko 7 km zračne linije na južnu stranu.

¹⁶⁷ Podatke za lokalitete 1—4 opštine Sanski Most prikupio Ivo Bojanovski, naučni saradnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

2 — U predjelu Pilić, na lokalitetu Židovsko groblje, pod Čelić-kosom, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (20 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su djelomično oštećeni, prekriveni i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je »grčki bunar«.

3 — U zaseoku Kenjari, na lokalitetu Brežine, nalazi se nekropola sa 39 stećaka (33 ploče i 6 sanduka). Nekropola je uz kuću Nazifa Zukića. Zovu je Divsko groblje.

Spomenici su samo pritesani, znatno su uto-
nuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Usred nekropole primjećuju se ostaci temelja
stare crkve.

4 — U zaseoku Sanjani, na lokalitetu Mramorje, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, veoma su uto-
nuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Kozica

Selo koje je od Sanskog Mosta udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Na području sela nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Fazlije Muslimovića iz Ključa.)

BANJA LUKA

Pervan

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 15 km zračne linije na zapadnu stranu (teže pristupačan kraj).

1 — Na nekoliko mjesta u Gornjem i Donjem Pervanu nalazi se ukupno oko 120 stećaka u obliku ploča.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Josipa Balena, učitelja iz Pervana.)

Goleši

Selo i kraj koji su od Banje Luke udaljeni oko 8—12 km zračne linije na zapadnu stranu (teže pristupačno).

2 — U Gornjim i Donjim Golešima nalazi se ukupno oko 150 stećaka u obliku ploča.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Josipa Balena, učitelja iz Pervana.)

Vilusi

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 30 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Batorske doline (zemljište Rajka Milakovića) nalazi se nekropola sa 42 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Vilusa.)

Pavići

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 25 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

4 — Na sjevernoj padini brda koje se zove Grčka gradina, pokraj puta ka Kočića Hanu, nalazi se nekropola sa 70 stećaka u obliku sanduka. Spomenici su relativno većih dimenzija, samo su pritesani, oštećeni su i uto-
nuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

5 — Na Čorića brdu (njiva Boška Majstorovića) nalazi se nekropola sa 26 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, pretežno su amorfni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

6 — Kod Debelog brda, između Pavića, Vilusa i Radmanića, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Šljivno

Selo koje je od Banjaluke udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

7 — Na brijegu Bujadnica, pokraj puta koji spaja Gornje i Donje Šljivno, kod današnjeg pravoslavnog groblja (Pavlovića groblje), nalazi se nekropola sa 12 stećaka (4 ploče, 7 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ivana Dragičevića, učitelja iz Šljivnog.)

Azarići

Seoce koje je od Banje Luke udaljeno oko 30 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

8 — Na brdu Klisina, oko 1 km sjeverno od sela, gdje je i pravoslavna crkva, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča. Tu ima i nekoliko fragmenata stećaka.

Spomenici su amorfni, prilično upali u zemlju, a fragmenti su u ogradi porte. Postavljeni su po pravcu z—i. Nema ju ukrasa. Rani je ovdje bilo više spomenika.

Dobrnja

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 25 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

9 — Na blagom uzvišenju blizu zaseoka Po-brđani, u blizini vojnog logora, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nema ju ukrasa.

10 — Kod zaseoka Cvijetići, na brežuljku, oko 1,5 km sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ne posjeduju ukrase.

Malo Blaško

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Na proplanku šumovite glavice Osoje, u zapadnom kraju sela, uz staru drvenu crkvu Sv. Bogorodice i aktivno groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka) kao ostatak nekadašnje veće nekropole. Tu ima i fragmenata stećaka.

Spomenici su osrednje obrađeni, prilično su utonuli.

Orientacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Momirović, Dve drvene crkve u Bosanskoj krajini, Naše starine I, 152—156.

Ljubačevo

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

12 — Na obronku Osmače planine, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orientacija nisu zabilježene.

Ukrašen je 1 sanduk. Evo njegovih ukrasnih motiva: polumjesec, rozeta, krst i spirale.

U blizini su ostaci starog utvrđenog grada Zvečaja, (na lijevoj strani Vrbasa) koji se pripisuje Hrvoju Vukčiću, a kasnije i Stjepanu Ostojiću.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Mandić, Patarsko groblje pod Osmačom planinom, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1902, 560—562; H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 25; M. Vego, Naselja..., 142.

Lusići

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 30 km zračne linije na jugozapadnu stranu, ispod Manjače planine.

13 — Na lokalitetu Mramorje, oko 1 km sjeverozapadno od naselja, pokraj puta ka Azarićima, nalazi se nekropola sa 88 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, djelomično su oštećeni i utonuli. Neki primjerci su relativno veliki.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nema ju ukrasa.

Oko 2 km južno izdiže se pošumljeno brdo Grad, u čijem podnožju leži seoce Gradina.

Han Kola

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Čardačište, oko 1 km sjeverozapadno od zaseoka Jaćimovići, na zaravanju brijega, nalazi se nekropola sa 100 stećaka u obliku sanduka. (Susjedna obradiva parcela je vlasništvo Gospave Jaćimović.)

Spomenici su veoma slabo obrađeni, većinom su amorfni, prilično utonuli i oštećeni. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nema ju ukrasa.

Krupa

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 20 km zračne linije na južnu stranu, na lijevoj strani Vrbasa.

15 — U zaseoku Zidina, na brijegu pokraj pravoslavne crkve Sv. Ilije, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, relativno velikih dimenzija (220 × 140 × 55 cm) i dobro je očuvan.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec uokviren vijencem, rozeta i stilizovan krst.

Rani je ovdje bila nekropola sa mnogo stećaka.

Na pošumljenom brdu, oko 800 m zračne linije na jugoistok, nalaze se ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada.

Lit.: M. Karanović, Granice srednjovjekovne bosanske župe Zemljanik, Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo, 1936, 31—32.

Dujakovci

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 35 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

6 — Nekropola u Lusićima, opština Banja Luka, Bosna i Hercegovina.

16 — Na lokalitetu Prodole, u Dujakovačkom polju, nalazi se nekropola sa 181 stećkom (19 ploča i 162 stuba).

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Branka Momića, učitelja iz Lokvara.)

18 — Malo ispred sela, dolazeći od Bočca, pokraj ceste, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su skoro amorfnii, u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Agino Selo

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 20 km zračne linije na južnu stranu.

17 — Na lokalitetu Babin greb, na padini brda Jasen, nedaleko od Gradine, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 2 primjerka motivima polumjeseca i rozete.

(Podaci Ante Martinovića, učitelja iz Aginog Sela.)

Skrbidol

Seoce nedaleko od Aginog Sela, udaljeno od Banje Luke oko 25 km zračne linije na južnu stranu.

Bočac

Selo koje je od Banje Luke udaljeno oko 30 km zračne linije na južnu stranu, na desnoj strani rijeke Vrbasa.

19 — Na Gradini, koja pripada Donjem Bočcu, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, slabo su očuvani. (Nekoliko primjeraka je nedavno uništeno.)

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Bočca nalaze se na lijevoj strani Vrbasa, oko 3 km južno odavde.

Lit.: H. Kreševljaković, n. d., 25.

LAKTAŠI

Bakinci

Selo koje je od Laktaša udaljeno oko 4—6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetima Orašje (zemljište Tede Marčića) i Vinogradi (zemljište Janka Mirjanića) nalazi se ukupno 20 stećaka (10 ploča i 10 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Osnovne škole iz Laktaša.)

SRBAC

Lepenica

Selo koje je od Srpca udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Kraljev sto, južno od Gornje Lepenice, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci dr Krunoslava Draganovića dati prof. Ivanu Rendeu.)

Župski Razboj

Selo koje je od Srpca udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Nedaleko od sela nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka. (Ime lokaliteta nije zabilježeno, a ni brojno stanje spomenika nije precizno.)

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, gotovo su amorfnji, slabo su i očuvani (utonuli su i zatrpani).

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

PRNJAVOR

Palačkovci

Selo koje je od Prnjavora udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U pravoslavnom aktivnom groblju, kod stare drvene crkve, nalazi se skupina sa 5 fragmenata stećaka u obliku sanduka, vjerovatno kao ostatak nekadašnje brojnije nekropole.

O obradi i orijentaciji ne može se ništa sigurnoga reći.

Danas se ne primjećuju ukrasi.

U šumici pokraj crkve nalazi se nekoliko manjih stubova koje ovdje nazivaju »grčkim spomenicima«. Na lokalitetu Mitrovište, oko 600 m istočno, nekada su bila 3 stećka. To su zvali »Džinovsko groblje«.

DRVAR

Očigrije

Selo koje je od Drvara udaljeno oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Crkvina, pokraj Une (njiva Đurđa Dropca), nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Ahmeta Memiševića.)

Trubar

Selo koje je od Drvara udaljeno oko 13 km zračne linije na zapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Didovina, kod pravoslavne crkve, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Gojka Štrpca, učitelja iz Drvara.)

Drvar Selo

Selo koje je udaljeno od Drvara oko 3 km na jugozapad.

3 — Na lokalitetu Tučić, gdje je savremeno pravoslavno groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada je dobra, spomenik pomaknut.

Nema ukrasa.

Navodno je ovdje ranije bilo više spomenika.

4 — Na Crkvenoj glavici, kod željezničke pruge i potoka Ređuklija, nalazi se nekropola sa 23 stećka (13 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su amorfnji ili samo pritesani, okrnjeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali i unaokolo glavice.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je ranije bilo više spomenika, koji su, međutim, upotrijebljeni za gradnju kuća i novih nadgrobnika.

BOSANSKI PETROVAC

Vrtoče

Selo pokraj ceste ka Bihaću, udaljeno od Bosanskog Petrovca oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na Gradini nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 ploča i 1 sljemenjak).

Vrlo slaba obrada.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena je 1 ploča predstavom ljudske figure.

(Podaci Milana Mirkovića, učitelja iz Vrtoča.)

Kolunić

Selo pokraj ceste ka Drvaru, udaljeno od Bosanskog Petrovca oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Crkvina, na ravničastom uzdignuću, uz ostatke stare crkve, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom ljiljana.

Lit.: M. Vego, Naselja Bosanske srednjovjekovne države, Sarajevo 1957, 57.

KLJUČ

Kamičak

Selo na lijevoj obali Sane, udaljeno od Ključa oko 14 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — U samome naselju nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Fazlije Muslinovića, nastavnika iz Ključa.)¹⁸⁸

Peći

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 10—12 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Na lokalitetu Kužno groblje, zapadno od seoskog puta uz Sanu, između njiva Zahiro-

vića i Grubora, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su skoro amorfnog izgleda, utonuli su i zarasli. Ranije ih je bilo više, pa su uništeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci dr Zdravka Marića.)¹⁸⁹

Sanica

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — U Donjoj Sanici, u samome naselju, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

Spomenici nemaju ukrasa.

4 — U Gornjoj Sanici, kod pravoslavne crkve, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje velike nekropole.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

5 — Kod Jokića kuća, u Gornjoj Sanici, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Budelj

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — U samome naselju nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici ne posjeduju ukrase.

Prisjeka

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U podnožju glavice zvane Samardžije (Kula), pored puta prema Laništu, nalazi se Staro groblje sa 40 stećaka u obliku sanduka. Nekada je bilo više spomenika.

Veoma slaba obrada, obraslo šumicom.

Orijentacija je po pravcu z—i i sa manjim otklonima od toga pravca.

Spomenici ne posjeduju ukrase.

8 — Kod zaseoka Lončari nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

¹⁸⁸ Podatke za lokalitete br. 1, 3—6, 8—9, 13, 15—20, 25, 29, 34—35, 37, 39 i 41—50 opštine Ključ prikupio i ustupio Fazlija Muslinović, nastavnik i povjerenik Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH iz Ključa.

¹⁸⁹ Podatke za lokalitete br. 2, 7, 10—12, 14, 21—23, 26—28, 30, 31 i 36 opštine Ključ na terenu sakupio dr Zdravko Marić, naučni saradnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

Kopjenica

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ramići

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na lokalitetu Mramorje, u Gornjim Ramićima, na brijegu kod džamije, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka. Tu je ranije bilo više spomenika.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Krasulje

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — U zaseoku Husići, na mjestu Mašatluk, ispod Jamakovića glavice, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka. Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su uništeni.

Obrada primitivna, spomenici obrasli šumicom.

Orijentacija je po pravcu z—i, ali manji dio leži po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Hripavci

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

12 — Kod zaseoka Ahmedini, na lokalitetu Bašča, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su veoma slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Velagići

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Humići

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

14 — Na lokalitetu Šumarak, na brijegu iznad kuće Neđe Samardžića, uz put, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka. Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Spomenici su skoro amorfn, oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Tu je i lokalitet Crkvina, gdje su ustanovljeni srednjovjekovni grobovi sa priložima (nakit).

15 — Kod zaseoka Dragići nalazi se nekropola sa 4 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Plamenice

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

16 — Kod zaseoka Prhovo u Donjim Plamenicama nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Sokolovo

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — U Donjem Sokolovu nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo oko 50 stećaka, od kojih su neki bili ukrašeni motivima polumjeseca i rozete.

18 — U zaseoku Vujisići, u Donjem Sokolovu, pokraj puta prema Ratkovu, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

19 — Kod zaseoka Mrzovo u Gornjem Sokolovu, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (27 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 3 sanduka motivima polumjeseca i rozete.

20 — Kod pravoslavne crkve u Gornjem Sokolovu nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Crljeni

Selo udaljeno od Ključa 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — Na lokalitetu Mramorje, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 35 stećaka u obliku sanduka. Ovdje je bilo još spomenika koji su, međutim, uništeni.

Obrada vrlo slaba, spomenici su zarasli u šikaru.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ratkovo

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

22 — U zaseoku Tanasići u Donjem Ratkovu, na lokalitetu Poljane, iznad doline rječice Banjice, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su gotovo amorfn i slabo očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

23 — U zaseoku Dragojlovići u Donjem Ratkovu, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

24 — U Gornjem Ratkovu, nedaleko od Korićeve glavice, raspoređena na nekoliko skupina, nalazi se nekropola sa 115 stećaka (111 ploča i 4 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Branka Kaplaša, učitelja iz D. Ratkova.)

Ljubine

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Na padini Ljubinske glavice nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Želin

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

26 — Na prostranoj visoravni (zemljište Save Milojevića), na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 19 stećaka u obliku sanduka. Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Obrada je primitivna, spomenici su utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z-i.

Nemaju ukrasa.

Ključ

To je varošica u kojoj je sjedište opštine.

27 — Na lokalitetu Hair-bašča, na padini brda Ljubica, ispod starog grada Ključa, kod kuće Dade Vučkovića, nalazi se nekropola sa 13 stećaka u obliku sanduka. Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, današnje stanje je također vrlo slabo.

Postavljeni su po pravcu z-i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Dr. C. Truhelka, Naši gradovi, Sarajevo 1904, 59; H. Kreševljaković, n. d., 27—28.

Dubočani

Selo na lijevoj obali Sane, udaljeno od Ključa oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

28 — Na lokalitetu Zečeva njiva u Donjim Dubočanima, oko 100 m od obale Sane, pokraj puta ka Gornjim Dubočanima, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, zarasli su u šikaru.

Postavljeni su po pravcu z-i.

Nemaju ukrasa.

Volaši

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Tu su pronađeni temelji kasnoantičke bazilike.

Veličevo

Selo uz rijeku Sanu, udaljeno od Ključa oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Na malom uzvišenju nad Sanom, uz kuću Asima Lepirice, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka. Ovdje je bilo još spomenika koji su, međutim, uništeni prilikom proširenja ceste.

Spomenici su samo pritesani, relativno su dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Sitnica

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 13 km zračne linije na istočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Mramorje, na brijegu Kratelj, sjeverno od zaseoka Stojići, nalazi se

osamljen stećak u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje nekropole.

Spomenik je samo pritesan.
Orijentacija po pravcu z—i.
Nema ukrasa.

Čađavica

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Na lokalitetu Bukvice, desno od ceste ka Bosanskom Petrovcu, nedaleko od pravoslavnog groblja sela Orahovljani, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, znatno su uto-nuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U susjednom pravoslavnom groblju ima nekoliko velikih drvenih krstača sa ukrasima.

33 — Na lokalitetu Bašča, kod Radakovih kuća, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrasena su 2 primjerka motivima krsta i polumjeseca.

Zablaće

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

34 — U samome naselju nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Previja

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

35 — U Gornjoj Previji nalazi se nekropola sa 20 stećaka (17 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Vračari

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

36 — Na lokalitetu Mramorje, terasastoj prostranoj ravni nad lijevom obalom Sane, nalazi se nekropola sa oko 100 stećaka u obliku sanduka. Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su u relativno dobrom stanju, ali zarasli.

Postavljeni su pretežno po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Rastoka

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

37 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Crkveno

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 14 km zračne linije na južnu stranu.

38 — Kraj šume izvan sela nalazi se nekropola sa 26 stećaka (21 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

(Podaci Vladimira Blaha, učitelja iz Crkvenog.)

Ribnik

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 15 km zračne linije na južnu stranu.

39 — U zaseoku Kenjali, u Gornjem Ribniku, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

40 — U zaseoku Šolići, u Gornjem Ribniku, na lokalitetu Vrelo, nalazi se nekropola sa 36 stećaka u obliku ploča. To je uzvišenje na lijevoj obali potoka Ribnika.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci mještana.)

41 — Kod Ercegovih kuća u Donjem Ribniku, pokraj Sane, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Vrbljani

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 19 km zračne linije na južnu stranu.

42 — Na lokalitetu Delibrdo nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

43 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem Gornjih Vrbljana nalazi se nekropola sa 8 stećaka (6 sanduka i 2 krstače).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

44 — Kod zaseoka Mijatovići, u Gornjim Vrbljanima, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

45 — Na lokalitetu Crkvina u Gornjim Vrbljanima nalazi se 10 stećaka u obliku sanduka, kao dio nekadašnje brojnije nekropole.

Spomenici su samo pritesani, relativno većih dimenzija.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa

46 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem Donjih Vrbljanina nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

47 — Kod pravoslavne crkve zaseoka Čukovići, u Donjim Vrbljanima, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

48 — Kod zaseoka Berići, u Donjim Vrbljanima, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

49 — Kraj rijeke Sane u Donjim Vrbljanima nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Slatina

Selo koje je od Ključa udaljeno oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

50 — U Gornjoj Slatini nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Vrlo slaba obrada.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

MRKONJIĆ-GRAD

Surjan

Selo visoko iznad lijeve strane Vrbasa, udaljeno od Mrkonjić-Grada oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu (zovu ga i Surjan-Bočac).

1 — Kod kuće Nikole Iličića, lijevo od ceste ka Banjoj Luci, na njivi Trivuna Servela, nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku sanduka. Spomenici osrednje klesani, znatno su utonuli.

Orijentacija s—j.

Bez ukrasa.

2 — Oko 500 m južno od prethodne nekropole, na brežuljku Bagar, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su klesani i prilično očuvani.

Orijentacija po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

3 — Oko 200 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Otoka, između ceste i lijeve obale Vrbasa, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada osrednja, neki primjerci djelomično utonuli.

Orijentacija po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

4 — Oko 800 m južno od prethodne nekropole, s jedne i druge strane puta, koji vodi na srednjovjekovni utvrđeni grad Bočac, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija s—j.

Bez ukrasa.

Ostaci srednjovjekovnog grada Bočca nalaze se na brdu oko 500 m zračne linije na jugozapadnu stranu.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Kraljevski grad Jajce, Sarajevo 1904, 71—72; H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 25.

Šehovci

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — U zaseoku Jarići, u Gornjim Šehovcima, kod kuće Pere Jarića, a na lokalitetu Begluci, nalazi se nekropola sa 91 stećkom u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, neki su amorfniji, oštećeni su i utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — Na lokalitetu Pločice, u Gornjim Šehovcima, oko 700 m južno od prethodne nekropole, na brijegu pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, djelomično oštećeni.

Bez ukrasa.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

7 — Na prevoju Hanovi, oko 1200 m sjeverno od nekropole br. 5, također u Gornjim Šehovcima, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

8 — Na lokalitetu Omar, u Gornjim Šehovcima, oko 1 km jugoistočno od nekropole br. 5, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

9 — Na Rožića gredi, oko 1 km jugoistočno od nekropole br. 5, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

10 — Oko 200 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Pod gredom, na tzv. Batiničinom groblju (pravoslavno), također u Gor. Šehovcima, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.
(Prema obavještenju mještana.)

11 — U Poljicu, oko 300 m zapadno od nekropole br. 5, nalazi se 15 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih na nekoliko obližnjih mjesta.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.
Ostali podaci nisu poznati.
(Prema obavještenju mještana.)

Staro Selo

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 3 km zračne linije na istočnu stranu.

12 — U muslimanskom aktivnom groblju, oko 4 km cestom prema Banjoj Luci, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča, a u groblju kod porušene džamije, nedaleko odatle, još 2 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.
Nije zabilježena njihova orijentacija.
Nemaju ukrasa.
(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)

Baljvine

Selo udaljeno od Mrkonjić-Grada oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu, visoko na desnoj strani Vrbasa.

13 — U Polju, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su gotovo amorfni.
Postavljeni su po pravcu z—i.
Ukrašen je 1 primjerak motivima rozete i čekića.

(Prema obavještenju mještana.)

14 — Na njivi Krčevini Lazara Tešanovića, nedaleko od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (15 ploča i 3 sanduka).

Obrada nije zabilježena.

Orijentacija je po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk nejasnom predstavom neke životinje.

(Podaci Branka Kneževića, učitelja iz Baljvine.)

Gustovara

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

15 — Na Milića kosi, nedaleko od zaseoka Brđani, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, neki su amorfni.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom konja sa jahačem.

(Prema obavještenju mještana.)

Kotor

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

16 — Na zemljištu Jove Miloševića, s obje strane ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, neki su amorfni.

Orijentacija nije ustanovljena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)

Liskovica

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

17 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja u Donjoj Liskovici nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni.

Ostale osobine nisu poznate.

(Prema obavještenju mještana.)

Bjelajci

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

18 — Kod zaseoka Vođevića Dô, na lokalitetu Dvorine, blagoj kosini oko 1 km južno od ceste prema Banjoj Luci, nalazi se nekropola sa 70 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno pravilni od slabijeg kamena, najviše su samo pritesani, dosta su oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

19 — U Gornjim Bjelajcima, na lokalitetu Stubu, u Magalj-dolu, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Graci

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

20 — Na brežuljku kod Zadružnih štala, bliže Donjim Gracima, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo klesani.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.
(Podaci Miloša Stupara, učitelja iz Podbrda.)

Mračaj

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu, nedaleko od ceste prema Baraćima.

21 — Na lokalitetu Sajtovac, blagom izbočenju u blizini ceste, nedaleko od zaseoka Dževerov Potok, nalazi se nekropola sa 13 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su uglavnom slabe obrade.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Podrašnica

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

22 — Na brijegu Mramorje, oko 1 km jugozapadno od zgrade Osnovne škole i ceste prema Baraćima, nalazi se nekropola sa 140 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, djelomično okrnjeni i utonuli.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka vidimo nekoliko novijih pravoslavni krstača.

23 — Oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, na glavici, nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lokalitet zovu Malo mramorje.

Trnovo

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

24 — Na lokalitetu Mramor, glavičastom brijegu na istočnom kraju sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Vrlo slabo je obrađen i oštećen je.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁷⁰

25 — Na lokalitetu Trstovina, također u istočnom kraju sela, nalazi se nekropola sa 80 stećaka u obliku sanduka.

Osim nekoliko primjeraka koji su samo pritešani, svi ostali su vrlo slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

¹⁷⁰ Podatke za nekropole br. 24—28 opštine Mrkonjić Grad sakupio na terenu Zdravko Kajmaković, v. stručni saradnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH u Sarajevu.

26 — Na tumulu, koji se nalazi oko 200 m zapadno od prethodne nekropole, smještena je skupina sa 6 stećaka u obliku amorfnih ploča. Orijentacija spomenika je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gerzovo

Selo koje je od Mrkonjić-Grada udaljeno oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

27 — Na lokalitetu Velika njiva, zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 52 stećka (7 ploča i 45 sanduka).

Spomenici su dosta slabo obrađeni, a među njima ima i amorfnih primjeraka. Mnogi su znatno upali u zemlju.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

28 — Na lokalitetu Ljutik, u južnom kraju naselja, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 amorfnih sanduka i 1 amorfan stub).

Orijentacija je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

KOTOR-VAROŠ

Večići

Selo koje je od Kotor-Varoša udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na Glavici u blizini sela, na lokalitetu Trzan, nalazi se nekropola sa 80 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, većina primjeraka je amorfnih, danas su djelomično u zemlji.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini je aktivno muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 81.

Šiprage

Selo koje je od Kotor-Varoša udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Na ušću potoka Crkvenice u Vrbanju, u samome naselju, od nekadašnje nekropole je do danas preostao samo 1 stećak u obliku sljemnjaka. U okolnim zgradama ugrađeno je nekoliko spomenika.

Spomenik je od slabijeg kamena, znatno je oštećen.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 82.

7 — Sljemenjak u Baštini, opština Skender Vakuf, Bosna i Hercegovina.

SKENDER-VAKUF

Baština

Seoce koje je od Skender-Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na njivi Višnjik, u blizini kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je vrlo visok, širina mu je veća nego dužina, dobro je obrađen, a danas je djelomično okrnjen.

Postavljen je po pravcu si—jz.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, krug (sunce), krst, ruka sa štapom i predstava ptice.

Lit.: J. Karanović, Jedan zanimljiv mramor..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1928, 135—139; Š. Bešlić, n. d., 80.

2 — Oko 400 m jugozapadno od seoskih kuća, na šikarom obraslom zaravanku, nalazi se nekropola sa 27 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, a ima i amorfnih primjeraka. Znatno su oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

3 — Na njivi Mirka Filipovića, oko 250 m južno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas veoma oštećen.

Postavljen je po pravcu si—jz.
Na jednoj strani prikazana je ruka sa štampom.
Lit.: Isto tamo.

Šolaji

Selo koje je od Skender-Vakufa udaljeno oko 5 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — U zaseoku Budići, na lokalitetu Vujina glavica, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na vodoravnoj strani jednoga predstavljeni su motivi polumjeseca i sunca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 79.

5 — U zaseoku Prodići, kod izvora Zvečak, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali je danas jedan znatno okrnjen.

Postavljeni su po tri pravca: z—i, s—j i si—jz.

Ukrašen je 1 primjerak. Zastupljeni su sljedeći motivi: polumjesec, 3 ljudske figure i još jedna oštećena scena sa ljudskim figurama.

Lit.: Isto tamo.

Čarići

Selo koje je od Skender-Vakufa udaljeno 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Poetište—Točak, ispod Filipovića kuća, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su skoro nepravilnog oblika, slabo obrađeni, a osim toga su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 80—81.

7 — Na lokalitetu Omarčići—Prisoje, na zemljištu Vaskrsija Filipovića, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dosta nepravilni i slabo su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

8 — Na lokalitetu Glavičica—Prisoje, oko 150 m južno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

9 — Kod zaseoka Paunovići, na brdu Brekinja, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Donji Borak

Selo koje je od Skender-Vakufa udaljeno oko 3 km zračne linije na južnu stranu.

10 — Na Glavici pokraj puta za Gornji Borak nalazi se nekropola sa 37 stećaka (36 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni su i utonuli.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, ali mali dio leži po pravcima s—j i drugačije (kao tetive kruga).

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kobilja

Selo koje od Skender-Vakufa udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na blagoj humci kod zaseoka Milojevići, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su sunce, polumjesec i krst.

Lit.: Isto tamo.

12 — Kod savremenog pravoslavnog groblja, u blizini zaseoka Milojevići, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Vitovlje

Selo u predjelu Vlašić-planine, udaljeno od Skender-Vakufa oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — U zaseoku Dukati (Donje Vitovlje), pokraj savremenog pravoslavnog groblja sa crkvom, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (22 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dosta slabo obrađeni, mnogi su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i jabuke.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 57.

14 — U blizini kuća zaseoka Kajin Kamen, oko 3 km sjeverozapadno od Dukata, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (4 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima polumjeseca i antropomorfog krsta.

Lit.: Isto tamo.

BOSANSKO GRAHOVO

Ugarci

Selo koje je od Bosanskog Grahova udaljeno oko 2 km zračne linije na južnu stranu.

1 — Na savremenom pravoslavnom groblju i do njega, s obje strane ceste ka Livnu, oko 1 km daleko od Bosanskog Grahova, nalazi se nekropola sa oko 100 stećaka (79 ploča, 20 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su pretežno vrlo slabo obrađeni, oštećeni su, utonuli i pomicali. Ima i fragmenata. Jedna ploča je neobično dugačka — 3 m.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim dvadesetak primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivima dvaju krstova. Po starim podacima, ova nekropola je imala oko 1000 spomenika. Vidi se da je nekada, zaista, bilo više spomenika.

Lit.: S. M. Babić, O starim grobovima u okolini Grahova, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 273—274.

Peulje

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Kod savremenog pravoslavnog groblja u Donjim Peuljama nalazi se skupina sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo malo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Grkovci

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

3 — U pravoslavnom groblju i njegovoj okolini, jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa 90 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, ima mnogo amorfnih primjeraka. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Po starim podacima tu bi trebalo da bude mnogo više stećaka.

Lit.: S. M. Babić, n. d., 275.

4 — Na glavici pokraj ceste, oko 1,5 km sjeverozapadno od prethodne nekropole, na tzv. Grčkom groblju, nalazi se skupina sa 56 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Nuglašice

Selo u sjeverozapadnom kraju Livanjskog polja, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Kod zaseoka Čitluk, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, u šumici, utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Bastasi

Selo na sjeveroistočnoj ivici Livanjskog polja, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — U zaseoku Šegrti, na njivi pokraj kolskog puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo klesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mihajla Savića, učitelja iz Bastasa.)

7 — Na lokalitetu Međa, pokraj kolskog puta za Nuglašice, i na još dva obližnja mjesta (Vučkovac) u blizini zaseoka Cvijani, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mihajla Savića, učitelja iz Bastasa.)

Crni Lug

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 20—23 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — U pravoslavnom groblju, između sela i ceste, oko 800 m istočno od zgrade Osnovne škole, nalazi se nekropola sa oko 200 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Unište

Selo zapadno i visoko od Crnog Luga, na Dinari planini, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — U blizini Bata na Klancu nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Vojina Višekruna, učitelja iz Uništa.)

Kazanci

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Bosanskog Grahova oko 27 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Kod zaseoka Zagrebež, na lokalitetu Ograda (zemljište Miloša Injca), nalazi se nekropola sa 39 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Radomira Malinića, učitelja iz Kazanaca.)

11 — Na lokalitetu Pržina (zovu ga i Mramorje), na granici ovoga sela i Crnog Luga, nalazi se nekropola sa 41 stećkom u obliku ploča.

Spomenici su samo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

(Podaci Radomira Malinića, učitelja iz Kazanaca.)

GLAMOČ

Stekerovci

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Remići, na lokalitetu Grobnice, nedaleko od zgrade lugarnice, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada osrednja.

Orijentacija nepoznata.

Spomenici nemaju ukrasa.

Do stećaka je pravoslavna crkva.

(Podaci Ive Bojanovskog.)¹⁷¹

Rore

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Mramorje, na izbočenju usred Rorskog polja, uz savremeno pravoslavno groblje i crkvu, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (22 ploče i 19 sanduka).

Obrada slaba, ima dosta amorfni primjeraka. Oštećeni su i utočuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Crkva je brvnara. Oko 1300 m južno nalaze se ostaci utvrđenog zdanja koje se zove Gradić.

Rudići

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — U savremenom pravoslavnom groblju nalazi se skupina sa 9 stećaka (5 ploča, 3 san-

¹⁷¹ Podatke za nekropole br. 1, 14—16, 22 i 26 opštine Glamoč sakupio na terenu I. Bojanovski.

duka i 1 stub). Kao sanduci iskorišteni su dijelovi rimskih miljokaza. Ovdje ima i drugih rimskih fragmenata.

Obrada dobra.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašen je 1 sanduk predstavom čovjeka koji drži krst i motivima krstova.

Ovdje je bio rimski lokalitet.

Perduhovo

Selo pokraj ceste ka Jajcu, udaljeno od Glamoča oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na lokalitetu Podadruga ili Mramorje, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 90 stećaka (oko 60 ploča i oko 30 sanduka).

Osim nekoliko primjeraka, svi spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Južno od nekropole nalaze se pravoslavne krstače.

5 — Oko 600 m južno od naselja, u polju, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (17 sanduka i 2 krstače).

Obrada vrlo slaba, primjerci pretežno amorfnji, oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i i sz—ji.

Ukrašena je 1 krstača motivima krsta i sablje.

Donji Vagan

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Mramor, blizu Ivića kuća, na terasi iznad polja, oko 1 km sjeverno od ceste za Rore, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Izrada slaba.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Oko 300 m istočno nalaze se ruševine pravoslavne crkve. Uz crkvu je savremeno pravoslavno groblje.

Vaganj

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U zaseoku Maleševići, na lokalitetu Maleševića dolovi ili Mašeta, pokraj ceste za Rore, na brijegu, nalazi se nekropola sa 28 stećaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, spomenici su oštećeni i djelomično zatrpani.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

8 — Oko 150 m južno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 22 stećka (5 ploča, 15 sanduka i 2 krstače).

Obrada osrednja i slaba, ima i amorfni primjeraka.

Orijentacija z—i, osim 1 ploče, koja leži s—j.
Ukrašena je 1 krstača motivima krsta, kornja i mača.

Vaganj Mali

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Mramor (njiva Boška Krndije), oko 300 m jugozapadno od seoskih kuća, nalaze se 2 osamljena sanduka.

Obrada dobra.

Orijentacija sz—ji.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, »vodeni-ca«, paralelna rebra i gotički oblikovana niša, što je jedinstven slučaj.

Podgradina

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Mramor, pokraj ceste ka Livnu, leži osamljen stećak u obliku velikog sanduka na postolju, poznat u ovome kraju pod imenom »kamen na tri piljka«.

Dobro je obrađen, ali danas djelomično oštećen.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

Reljino Selo

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — U zaseoku Kula, na lokalitetu Mramor, oko 300 m zapadno od seoskih kuća, na livadi-terasi, leži nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka raspoređenih u 3 skupine.

Obrada slaba, primjerci su oštećeni.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

Oko 300 m zapadno su ruševine pravoslavne crkve.

Šumnjaci

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — U aktivnom rimokatoličkom groblju nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, danas je oštećen. Oblikovan je neobično — gornji završetak mu je širi i zaobljen, ali u formi 6 manjih udubljenja.

Orijentacija z—i.

Ima ukrase i natpis. Njegovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, štit, mač i figura muškarca.

Natpis kaže da tu leži knez Prijan.

Lit.: Š. Bešliagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 49—50.

13 — U zaseoku Vrba, na njivi Petra Kozomare, oko 150 m jugoistočno od seoskih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada dobra, danas su oštećeni.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

14 — U Maleševića dolovima, idući prema Rorama, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (19 ploča i 1 stub).

Obrada osrednja.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

Podgreda

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — U predjelu Podovi, na lokalitetu Mramorje, na terasi između Podgrede i Prijana, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Izrada vrlo gruba, spomenici su djelomično utonuli.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

Hasanbegovci

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Na lokalitetu Pod, na visoravni između Hasanbegovaca i Prijana, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka (3 su fragmenta).

Spomenici su gotovo amorfnji, vrlo oštećeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Glavice

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — U zaseoku Đekića Brdo, na lokalitetu Crkvine, gdje je savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku krstača. Tu su i 2 rimska fragmenta.

Osrednja obrada i očuvanost.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen 1 primjerak motivom čekića, što je rijetka pojava.

18 — U zaseoku Medena Selišta, na lokalitetu Suhi jast, blizu raskršća cesta za Banju Luku i Rore, nalazi se nekropola sa 23 stećka u obliku ploča.

Obrada vrlo slaba, pretežno amorfnji oblici.

Orijentacija po pravcu s—j, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Dubrave

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Usred sela, desno i lijevo od puta, nalazi se skupina sa 7 stećaka (3 sanduka i 4 krstače).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Na jednoj krstači nalaze se ukrasi u vidu rozete u kružnom vijencu i krsta kombinovanog sa krugovima. Ovaj spomenik ima i natpis s kraja XVI ili početka XVII v.

Oko 500 m sjeverozapadno odatavde, na lokalitetu Crkvina, zapažaju se temelji stare crkve. Tu je i novije pravoslavno groblje.

Biličić

Selo u Glamočkom polju, udaljeno od Glamoča oko 30 km na sjevernu stranu.

20 — U aktivnom pravoslavnom groblju, blizu sela, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku ploča

Osrednja obrada i očuvanost.

Orijentacija sz—ji, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu si—jz.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ovuda je prolazio rimski, a valjda i srednjovjekovni put.

Kovačevci

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 3 km na sjevernu stranu.

21 — Na lokalitetu Kobila, na manjem izbočenju u Suhom polju, nedaleko od sela, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su klesani, danas su oštećeni od atmosferilija.

Orijentacija po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa, osim što 2 primjerka imaju urezanu liniju sredinom po dužini (dvojni grobovi).

Nekropola je situirana pokraj rimskog a i srednjovjekovnog puta, koji su išli u pravcu s—j.

Radaslije

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 2 km na zapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Crkvina, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje nekropole.

Ostali podaci nisu poznati.

Tu su i 2 rimska fragmenta korištena za stećke.

U blizini je staro muslimansko groblje.

Glamoč

To je varošica u kojoj je i sjedište opštine.

23 — Na istočnoj periferiji varošice, na lokalitetu Kaursko groblje, pokraj ceste, nalazi se ne-

kropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 sanduk). Izgleda da je ovdje nekada bilo više spomenika.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima krsta i »svastike«.

Lit.: Dr M. Mandić, Tragovi prastare kulture oko Glamoča, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1930, 115.

Jakir

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 3 km zračne linije na istočnu stranu.

24 — U zaseoku Bašića Mahala, kod vrela Suhaj, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 ploče i 1 nerazvijena krstača).

Obrada osrednja, krstača je prevaljena.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašena je krstača. U gornjem okruglastom dijelu ovaj spomenik ima 3 kruga, a oko sredine predstavu noža (mača?).

Kamen

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Glamoča oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

25 — Oko 1 km istočno od sela, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 22 stećka (12 ploča i 10 stubova).

Obrada nejednaka, stubovi su vrlo slabo klesani.

Orijentacija z—i.

Ukrašeno je 5 stubova motivima kruga (sunca) i sablje.

Tu je i 1 starija krstača sa natpisom u kome se spominje neki Vranješ, a kaže se da je pisao pop Lazar.

Na muslimanskom groblju, odmah do sela, vidimo i nekoliko starih nišana sa predstavama ptice, sablje, topuza i mača.

Lit.: D. Sergejevski, Putne bilješke iz Glamoča, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1942, 150, 152 i 154.

Rudine

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Glamoča oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

26 — Ispod Peće (kamenjara), pokraj putine koja vodi u Goliju planinu, oko 800 m jugozapadno od sela Vrba, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (10 ploča, 2 stuba i 1 krstača).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 2 stuba motivima krstova.

Oko 300 m istočno, na lokalitetu Dočić, na vodno postoji neko staro groblje obilježeno stubovima.

Vrba

Selo pokraj ceste ka Livnu, udaljeno od Glamoča oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na lokalitetu Crkvine, oko 150 m istočno od ceste i Osnovne škole, nalazi se osamljen stećak u obliku oveće ploče.

Dobro je obrađena.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Uz stećke vidimo i 3 rimska cipusa (1 sa predstavom čovjeka) koja su vjerovatno korištena i kao stećci. Tu se vide i ostaci temelja stare crkve, postavljene po pravcu sz—ji.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 147.

28 — Na lokalitetu Borak, oko 100 m sjeverozapadno od Osnovne škole i nešto dalje, uz cestu, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (oko 30 ploča, 11 sanduka i 6 stubova).

Obrada vrlo slaba, ima i amorfnih komada, zaraslo u korov.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 stub. Njegovi reljefni motivi su sljedeći: ruka sa pticom (rijedak motiv), krst, mač sa štitom i sablja.

Istočno od stećaka širi se savremeno pravoslavno groblje.

29 — Na brežuljku u samome selu, koji je presječen cestom, kod štale Poljoprivrednog imanja, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (oko 8 ploča i 12 sanduka).

Obrada spomenika je slaba, oštećeni su, zarasli i nešto pomicali.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Izgleda da je ovdje ranije bilo više spomenika.

Skucani

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Oko 1 km daleko od sela, s druge strane polja, uz pravoslavno Petrića groblje, nalazi se skupina sa 28 stećaka (oko 20 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su nejednako obrađeni, zarasli u grmlje.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Staro Selo

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Groblje, izbrešku ukraj polja, oko 300 m istočno od zaseoka Carevac, leži nekropola sa 96 stećaka (oko 50 ploča, 43 sanduka i 3 krstače).

Spomenici su slabo obrađeni, ima i amorfnih primjeraka, dosta su oštećeni.

Orijentacija je pretežno po pravcu sz—ji; primjećuju se odvojene skupine stećaka.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 sanduk i 3 krstače. Ukraši sanduka su pleterni ornamenat, rozete, tordirano uže i ljiljan, a ukraši krstača: krst na sidru, polumjesec, jabuke, sablja, balta, luk, čovjek-muškarac sa mačem i 3 muške figure koje su originalno predstavljene.

Ukrašeni sanduk ima natpis u kome se spominju Milutin Maroević i njegova žena Vladislava, s djecom.

Uz stećke je situirano savremeno pravoslavno groblje. Na obližnjoj kosi Tisovac leži »Maroevića grad« (2 km zapadno).

Lit.: Dr Č. Truhelka, Starobosanski pismeni spomenici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 782; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen IV, 354; Dr M. Mandić, n. d., 116; D. Sergejevski, n. d., 153. Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. III, Beograd 1905, br. 4793.

Vidimlije

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Na Glavici ispod sela, gdje je i savremeno muslimansko groblje, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada vrlo slaba.

Orijentacija sz—ji.

Ukrašen je 1 primjerak motivom »vodenice«.

Među nišanima muslimanskog groblja ima primjeraka sa ukrasima, a 1 je originalno oblikovan — kao neka vrsta minijaturnog mauzoleja.

33 — Na lokalitetu Brig, oko 200 m istočno od prethodne nekropole, ispod kuće Jusufa Vidimlića, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Obrada nejednaka.

Orijentacija sz—ji.

Spomenici nemaju ukrasa.

Kopić

Selo koje je od Glamoča udaljeno oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

34 — Na lokalitetu Pločice, pokraj puta kojim se dolazi od Vidimlija, na preistorijskom tumulu i gredi, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

35 — Na lokalitetu Liskuše, gdje je savremeno rimokatoličko groblje, oko 500 m dalje od prethodne nekropole, prema selu, leže 4 stećka u obliku ploča.

Obrada osrednja, spomenici su oštećeni.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Oko 200 m dalje, putem prema selu, nalazi se savremeno muslimansko groblje.

36 — Na lokalitetu Točilo, oko 250 m daleko od sela, putem prema Docu, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada dobra.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

37 — U zaseoku Cacan-Han, na lokalitetu Crkvina (u Gornjem polju), nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su grubo obrađeni, dosta utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

U blizini se nalaze ostaci temelja stare crkvice. Našli smo veći dio ploče menze ili parapetne ploče sa ukrasima biljne stilizacije—krsta i geometrijskih ornamenata od lukova, kružića, cikcak vrpca i rombova (ploča je kasnije prenesena u Zemaljski muzej u Sarajevu).

Dolac

Selo u jugoistočnom kraju Glamočkog polja, udaljeno od centra opštine oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

38 — U zapadnom podnožju Šiljka, oko 800 m jugozapadno od sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 51 stećkom u obliku sanduka.

Vrlo slaba obrada i očuvanost, ima amorfnih primjeraka.

Spomenici su postavljeni po pravcu sz—ji, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Vrlo blizu su savremeno pravoslavno i starije muslimansko groblje. Odmah iznad nekropole je bio kamenolom za stećke.

Lit.: Dr M. Mandić, Tragovi prastare kulture oko Glamoča, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1930, 110.

ŠIPOVO

Gorica

Selo koje je od Šipova udaljeno oko 7 km zračne linije na istočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Gaj ili Mramor, pokraj puta ka Mujdžićima, nalazi se nekropola sa 23 stećka (1 ploča i 22 sanduka).

Spomenici su gotovo sasvim amorfnih kame-novi.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁷²

¹⁷² Podatak za nekropole br. 1—10 opštine Šipovo sakupio Z. Kajmaković.

Čifluk

Selo koje je od Šipova udaljeno oko 2 km jugoistočno.

2 — U samome selu, a na mjestu gdje je i aktivno pravoslavno groblje, smještena je nekropola sa 49 stećaka (19 ploča i 20 sanduka).

Vrlo gruba obrada, osrednja očuvanost. Neki primjerci su iskorišteni za klesanje novijih krstača.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Podosoje

Selo koje je od Šipova udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

3 — U podnožju preistorijske gradine Rid, na mjestu gdje se od puta za Babin Dol odvaja krak za Strojice, nalazi se nekropola sa 148 stećaka (146 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su samo pritesani, a dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i rozete.

4 — Na preistorijskoj gradini Rid nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Babin Dol

Selo koje je od Šipova udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Na Kičelovu brdu, lijevo od puta ka Babićima, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (12 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su sasvim slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — U blizini mosta na rijeci Janj, lijevo od puta za Strojice, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Babići

Selo u području Janja, udaljeno od Šipova oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Nadvoda ili Podkuće, u istočnom kraju sela, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (6 ploča, 10 sanduka i 3 amorfnih kame-nena).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i upali u zemlju.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi reljefni ukrasi su polumjesec, predstava jelena i scena lova na jelena.

Odmah do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

8 — Na lokalitetu Mramorje, u polju iznad kuća, nalazi se nekropola sa 32 stećka (3 ploče, 22 sanduka, 1 sljemenjak i 6 amorfnih komada).

Spomenici su uglavnom dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polukruga.

9 — U polju ispod sela, prema rijeci Vaganjac, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (33 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani — obrasli su šikarom pa im je otežan pristup.

Postavljeni su pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka motivima polumjeseca, kruga (sunca) i ruke sa ispruženim prstima.

10 — Na lokalitetu Raskršće, usred sela, nalazi se nekropola sa 60 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, sa malim otklonima.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je ranije bila brojnija.

KUPRES

Novo Selo

Selo u sjeveroistočnom kraju Kupreškog polja, udaljeno od Kupresa oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na blagom uzvišenju pokraj pravoslavne crkve i groblja nalazi se nekropola sa 35 stećaka (15 ploča, 15 sanduka, 4 sljemenjaka i 1 krstača).

Obrada je neujednačena, ima vrlo slabo klesanih primjeraka, danas su znatna oštećenja od atmosferilija.

Orijentacija je uglavnom po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sljemenjaka i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst, jabuka, povijena lozica sa trolistovima i nejasne povijene linije.

Ovuda je prolazio rimski Solarski put prema Janju.

Lit.: Š. Bešlagić, Kupres, Sarajevo 1954, 151.

2 — Oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, na Glavici u Prosjeku, stoji osamljen stećak u obliku visokog sljemenjaka na postolju.

Spomenik je vrlo dobro klesan, danas je prevaljen.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Ovuda je prolazio rimski Solarski put, a tu su i temelji stare turske karaule.

Lit.: Isto tamo.

3 — Oko 3 km jugozapadno od sela, kod jednog ponora Mrtvice, stoji osamljen stećak u obliku relativno velikog sljemenjaka na postolju. Zovu ga »Steljac«.

Vrlo dobra obrada, danas je spomenik prevaljen.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je velikim plastičnim motivima rozete i polumjeseca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 153.

Bajramovci

Selo ispod Krbljine planine, udaljeno od Kupresa oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — U polju kod sela nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, znatno su oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenjima mještana.)

Blagaj

Selo u sjeveroistočnom kraju Kupreškog polja, udaljeno od Kupresa oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Oko 700 m zapadno od sela, na Glavici, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku ploča.

Izgleda da su bili dobro obrađeni, sada su trošni i veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 150—151.

Rastičevo

Selo u sjevernom dijelu Kupreškog polja, udaljeno od centra opštine oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

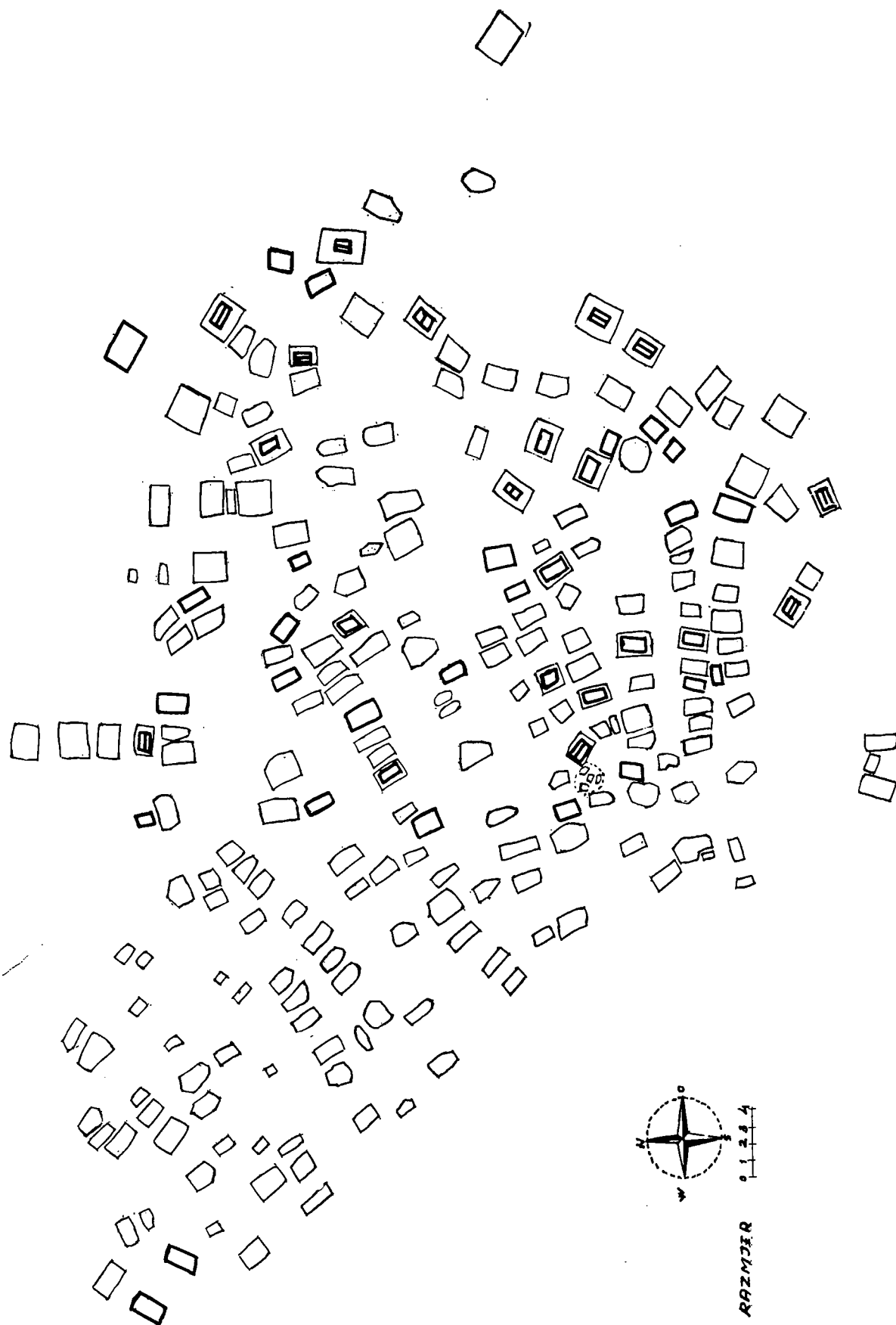
6 — Na lokalitetu Rastičevska mašeta, blagaj humčici i ravnici do nje, oko 2,5 km jugozapadno od sela, smještena je nekropola sa 240 stećaka (106 ploča, 48 sanduka, 11 sljemenjaka i 75 amorfnih primjeraka).

Većina spomenika je dobro obrađena, danas su mnogi vrlo oštećeni, utonuli ili prevaljeni.

Orijentacija je uglavnom po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 3 ploče, 4 sanduka, 5 sljemenjaka i 1 amorfn. Najčešći ukrasni motivi su rozete, polumjeseci, krstovi i jabuke, a zatim dolaze vijenci, arkade, ruka, jelen, ljiljan i scena sa jahačem i pješakom.

Kamenolom za stećke je mogao biti u velikoj vrti Japagi, oko 400 m istočno. Nekropola je

postavljena pokraj mjesta kuda je prolazio rimski Solarski put.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 133—145.

7 — Na manjem zemljanom tumulu u polju, oko 2—3 km zapadno od sela, na lokalitetu Ma-la mašeta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (9 ploča, 3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Dobra obrada, današnje stanje slabo.

Orijentacija sz—ji.

Bez ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 145.

8 — Na padini brda Seka nalazi se nekropola sa 22 stećka (8 ploča, 12 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašena su 4 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst i krug.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 146.

9 — Između sela i brda Seka, na Glavici pokraj Jezera, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (4 ploče i 7 sanduka).

Obrada osrednja, današnje stanje slabo. Dva sanduka su u fragmentima.

Orijentacija većine spomenika je po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 fragmenta sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krst, rozeta, polumjesec, ljljan i predstave konja i kule od utvrđenog grada.

Odmah sjeverozapadno je aktivno pravoslavno, a 100 m dalje i aktivno rimokatoličko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 146—150.

10 — Između pravoslavnog i rimokatoličkog groblja, nedaleko od Jezera i prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku visokog sljemenjaka na postolju.

Vrlo dobro je klesan, sada je nešto oštećen i prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ima ukrase u vidu jabuke i većeg kruga.

Neki stanovnici ovoga kraja vjeruju da je ovaj stećak ljekovit za stoku.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 150.

Bili Potok

Seoce koje je od Kupresa udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na blagoj uzvisini odmah na početku sela, pokraj puta kojim se izlazi na cestu Kupres—Zlo Selo, stoji nekropola sa 35 stećaka (25 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali danas veoma oštećeni i utonuli.

Postavljeni su pretežno po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Oko 200 m sjeverozapadno nalazi se oveće staro i sadašnje muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 132.

Zlo Selo

Selo koje je udaljeno od Kupresa oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Kod Ponora (ponor rječice Mrtvice), oko 3 km zapadno od sela, na prostranoj terasi, leži nekropola sa 77 stećaka (54 ploče, 20 sanduka i 3 sljemenjaka). Osim toga, ovdje ima i fragmenata stećaka. Lokalitet se zove Nevino brdo.

Obrada je bila dobra, danas su spomenici znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su rozete, polumjesec i nejasna fantastična životinja.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 129—132.

13 — Na niskoj kosi, oko 1200 m sjeverno od sela, pokraj seoskog puta, smještena je nekropola sa 40 stećaka (20 ploča i 20 sanduka).

Dobra obrada, danas je više primjeraka oštećeno i utonulo.

Postavljeni su po pravcu s—j, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

14 — Oko 200 m jugoistočno od prethodne nekropole, na istoj kosi, pokraj malog savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se skupina sa 8 stećaka (3 ploče, 3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali danas dosta oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 133.

Osmanlije

Seoce koje je od Kupresa udaljeno oko 2 km cestom prema Zlom Selu.

15 — Na lokalitetu Čobanovo groblje, kod Čolića kuća, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Nemaju ukrasa.

Neki stanovnici ovoga kraja vjeruju da su ovi stećci ljekoviti za oboljelu stoku.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 129.

16 — Na lokalitetu Magarica, oko 1,5 km seoskim putem dalje od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 13 stećaka (6 ploča i 7 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kupres

To je varošica u kojoj je i sjedište opštine.

17 — Na blagoj uzvisini u sjeverozapadnom kraju naselja, gdje je i aktivno rimokatoličko

groblje, nalazi se skupina sa 17 stećaka (10 ploča i 7 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su različito, ali pretežno po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Oko 1300 m sjeverozapadno od naselja izdiže se brdo Grad.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 128.

18 — Nedaleko od prethodne nekropole, oko 150 m udaljen od posljednjih kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrada dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija nije zabilježena.

Na jednoj bočnoj strani spomenika vidi se predstava konja.

Neki stanovnici Kupresa i okoline ovaj spomenik vežu za Đerzelez Aliju, ličnost iz narodnih pjesama, pa ga zbog toga i zovu Đerzelevim mašetom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 128—129.

Goravci

Selo koje je udaljeno od Kupresa oko 2 km cestom prema Botunu.

19 — Na zemljanom tumulu ispod kuće Pere Mrše, na mjestu koje se zove Tursko groblje, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su uokolo tumula, kao tetive kruga.

Nemaju ukrasa.

Odmah ispod nekropole nalazi se muslimansko groblje sa nekoliko starih nišana.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 125.

Otinovci

Manje selo u uvalici između strmina Stožera, udaljeno od Kupresa oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

20 — Na lokalitetu Gornji mašeti, oko 500 m zapadno i ispod sela (kota 1209 m), nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, vrlo slabo su očuvani. Za izradu nekih primjeraka korišten je i škrljevac.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

U ovome selu je bila »oveća rimska naseobina«. Pretpostavlja se da je sadašnja rimokatolička crkva podignuta na temeljima stare crkve, koju je gradio kralj Stjepan Toma.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 125 i 156—157.

21 — Na glavici Ledine, oko 900 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča. Lokalitet ovdje zovu još Donja mašeta.

Spomenici su dobro obrađeni, slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, ali su oni iskorišteni za gradnju crkve u Otinovcima. Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 125.

22 — Oko 700 m jugoistočno od sela, u polju, nešto južno od nekropole br. 20, nalazi se skupina sa 15 stećaka (12 ploča i 3 sanduka).

Kamen stećaka je različitog kvaliteta, obrada je dobra, ali je više primjeraka oštećeno i utonulo.

Orijentacija je uglavnom po pravcu si—jz.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Botun

Selo na padini Stožera, u jugoistočnom kraju Kupreškog polja, udaljeno od opštinskog centra oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Crveno groblje, na tumulu lijevo od ceste dolazeći od Kupresa, oko 1200 m ispred sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (4 ploče, 6 sanduka i 2 sljemenjaka).

Različita vrsta kamena korištena za stečke (vapnenac, sedra, škrljevac), obrada dobra, više primjeraka je znatno oštećeno.

Orijentacija je nejednaka, ali uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima jabuka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 124.

Vrila

Selo koje je od Kupresa udaljeno oko 3 km zračne linije na južnu stranu.

24 — Na lokalitetu Luke, oko 1 km sjeverozapadno od sela, ispod Gradine, pokraj puta i potoka Miljača, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija je nejednaka: 3 primjerka po pravcu s—j, 1 z—i, a peti po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika. Kamenolom za stečke bio je u podnožju brda, oko 400 m južno odavde.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 123—124.

Brda

Selo koje je od Kupresa udaljeno oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

25 — Na lokalitetu Tubulica na Smajlovači, kod Mešanovih kuća ispod brda na kome je selo, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Izgleda da je ranije ovdje bilo više spomenika. Kamenolom za stečke bio je 350 m istočno odavde.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 122.

26 — Na lokalitetu Bajrak, na blagom uzvišenju oko 200 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 13 stećaka (6 ploča, 4 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas veoma oštećeni.

Orijentacija je različita: po pravcu z—i, zatim si—jz, a neki još i drugačije stoje.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka je aktivno muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 122—123.

27 — Na blagoj padini Gajevina, oko 2 km zapadno od sela, a oko 150 m lijevo od ceste Kupres—Malovan, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrađen je dobro, danas je oštećen i prevallen.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 122.

Gornji Malovan

Selo u sjeverozapadnom kraju Riličkog polja, udaljeno od Kupresa oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

28 — Na Gornjoj Glavici, na koti 1130 m., nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 sljemenjak). To je 1200 m istočno od seoskih kuća.

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su ovi: tordirana vrpca, polumjesec, biljna stilizacija kao ljljan i scena turnira u kojoj su uz aktere na konjima angažovane još 3 figure (2 žene i 1 muškarac).

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 96—99.

29 — Na izbrešku Malovan planine, u južnom kraju sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Dobro su obrađeni, ali su danas oštećeni i utočeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 104.

30 — Na mjestu gdje je aktivno rimokatoličko groblje, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 12 stećaka (9 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, oštećeni su od atmosferilija.

Postavljeni su uglavnom po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

31 — Oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, uz kuću Mirka Zjajića, nalazi se skupina sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je sljemenjak motivima rozete i pijetla.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 104—105.

32 — Na tzv. Žuljevoj glavici, oko 800 m cestom prema Kupresu, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrađa dobra, današnje stanje slabo (veoma su utočeni).

Orijentacija sz—ji.

Spomenici nemaju ukrasa.

Žuljevu glavicu je krajem prošlog vijeka prekopavao tršćanski arheolog Marchesetti.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 105.

33 — Na Podjarmu (zaravanak padine planine Jaram), kod košare Dragomira Duvnjaka, oko 2,5 km sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (3 ploče, 1 sanduk i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i po pravcu si—jz.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Najviše se javljaju motivi jabuka, zatim polumjeseca, a onda i krstova, rozeta i kružnih vijenaca. Osim toga, ovdje vidimo motiv T krsta i ruku u oklopu, što su rijetke pojave.

Ovuda je prolazio rimski Solarski put.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 111—115.

34 — U blizini prethodne nekropole, nedaleko od vrela Carevac, na blagom prostranom uzvišenju, nalazi se skupina sa 34 stećka (21 ploča, 7 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su ispučali i utočeni.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj leži po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 8 primjeraka. i to 4 ploče, 2 sanduka i 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, rozeta, jabuka, krst, tordirani vijenac, obična i cikcak bordura, ruka u oklopu, ruka s mačem, jelen i pas.

Kamenolom za stečke bio je 80 m jugozapadno od nekropole.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 115—122.

Donji Malovan

Selo u jugozapadnom kraju Riličkog polja, udaljeno od Kupresa oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

35 — Na Donjoj glavici, oko 800 m sjeveroistočno od Osnovne škole i ceste, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su bili dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni i utočeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak originalnim motivom — veoma stilizovanom biljkom sa krstom, u što su još ukomponovani polumjesec i krug.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 95.

36 — Na Velikoj Smiljevači, oko 1,5 km istočno od sela, a oko 400 m južno od ponora Miljača, nalazi se nekropola sa 25 sanduka.

Spomenici su slabo i osrednje obrađeni, ima i amorfnih primjeraka; većina spomenika je oštećena.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 105.

37 — Na Maloj Smiljevači, oko 500 m jugoistočno od ponora Miljača, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka, raspoređena na dvije skupine.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su u vrlo slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Oko 2,5 km južno od ponora Miljača, gdje ovaj ponovno izvire kao rijeka Šuica, nalaze se ostaci utvrđenog grada Stržnja.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 105—106.

Rilić

Selo u jugoistočnom kraju Riličkog polja, udaljeno od Kupresa oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

38 — Oko 1200 m zapadno i nešto sjeverno, na tzv. Uzur-glavici (preistorijski tumul), nalazi se nekropola sa 16 stećaka (4 ploče, 5 sanduka, 2 sljemenjaka i 5 fragmenata ploča).

Upotrijebljen je slabiji kvalitet kamena, obrada je osrednja a današnje stanje slabo.

Orijentacija je nejednaka: 5 primjeraka leži po pravcu z—i a ostali kao tetive kruga, tj. unakolo tumula.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Evo njegovih ukrasnih motiva: scena lova na jelena sa krugom. kružnim vijencem i krstom, te biljna stilizacija sa krstom i sa 2 ljudske figure.

Sjeverno od nekropole, na brijegu Debeljači, nalazi se više malih tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 99—101.

39 — Na Perinoj glavici, oko 1,5 km sjeverozapadno od prethodne nekropole i oko 100 m lijevo od ceste ka Kupresu, nalazi se skupina sa 20 stećaka (17 ploča, 1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Orijentacija je nejednaka: 9 primjeraka leže po pravcu z—i, 4 s—j, a ostali kao tetive kruga.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 102.

40 — Na izbrešku Dugog dola, na koti 1140 m, desno od ceste ka Kupresu, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, slabo su očuvani.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

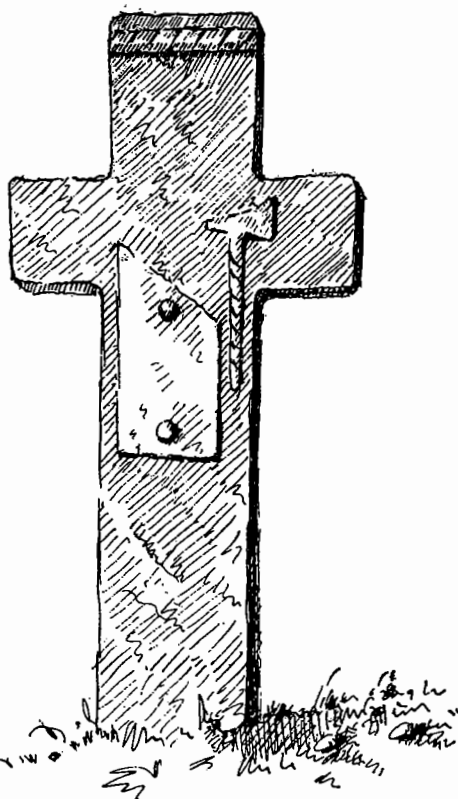
Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 102—103.

Vukovsko

Selo u Vukovskom polju, udaljeno od Kupresa oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

41 — Na glavici Jeljan, oko 2 km jugozapadno od Donjeg Vukovskog (kota 1190 m), nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 1 krstača).

9 — Krstača sa nekropole br. 41 u Vukovskom, opština Kupres, Bosna i Hercegovina.

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena je krstača. Na njoj vidimo figuru čovjeka, štit sa 2 kružića, baltu, sablju i tordiranu vrpču.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 38—41.

42 — Na lokalitetu Crkvina, između Donjeg i Gornjeg Vukovskog, oko 2 km sjeveroistočno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu zabilježeni.

Mušići

Selo u Ravanjskom polju, udaljeno oko 15 km zračne linije južno od Kupresa.

43 — Oko 400 m južno od sela, na lokalitetu Gornja mašeta, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (2 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk motivima tordiranog vijenca i krsta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 11.

44 — Na lokalitetu Donja mašeta, oko 600 m jugoistočno od sela, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (16 ploča i 3 sanduka).

10 — Sanduk sa nekropole br. 46 u Mušićima, opština Kupres, Bosna i Hercegovina.

Spomenici su nešto većih dimenzija, osrednje su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk motivima rozete i tordiranog kružnog vijenca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 13—14.

45 — Na mjestu koje se zove Trišića njiva, oko 800 m istočno od sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 53 stećka (47 ploča i 6 sanduka), od čega 5 fragmenata ploča. Ima još i drugih fragmenata.

Upotrijebljen je relativno slabiji kamen, zbog čega su mnogi spomenici danas vrlo oštećeni. Osim toga, mnogi su utonuli. Inače su osrednje obrađeni. Dvije ploče su dugačke po 265 cm.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Izgleda da je ranije ovdje bilo više spomenika.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 42—44.

46 — Na lokalitetu Ravanjska vrata (prolaz iz Vukovskog u Ravanjsko polje), oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina

sa 43 stećka (20 ploča, 20 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su uglavnom po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 18 primjeraka, i to 5 ploča, 10 sanduka i 3 sljemenjaka. Najčešći motivi su vrpce i bordure od kosih ili cikcak linija, zatim rozete, krstovi i polumjeseci, a onda se javljaju biljne stilizacije u vidu ljiljana, scene lova i kola, ruka s mačem, štit sa mačem, 2 žene, čovjek sa konjem, povijena lozica sa trolistovima i tordiran kružni vijenac.

Kamenolom za stećke je bio u neposrednoj blizini.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 45—63.

47 — Na Ravanjskim vratima, odmah zapadno od prethodne nekropole, na blagoj padini Crljenca, nalazi se skupina sa 25 stećka (10 ploča, 8 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je slabo.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

11 — Dio nekropole br. 47 u Mušićima, opština Kupres, Bosna i Hercegovina.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 5 ploča, 5 sanduka i 5 sljemenjaka. Najbrojniji ukrasni motivi su u vidu rozeta, polumjeseca, kružnih vijenaca i krstova, ali se svojom obradom ističu turniri u arkadama i stilizovani ljiljani. Tu su još povijene lozice sa trolistovima, ruka, štit sa mačem, štap, bordure od običnih i cikcak vrpca, predstava jelena i scena sa 2 ljudske figure u arkadama.

Na Crljencu je preistorijska gradina, kroz Ravanjska vrata je prolazio rimski, a i srednjovjekovni put, a oko 150 m jugozapadno je aktivno pravoslavno groblje sela Mušića.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 64—84.

48 — Oko 800 m sjeverno od Ravanjskih vrata, na lokalitetu Konopi, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (26 ploča, 8 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su pretežno slabo obrađeni, a i danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sanduka i 3 sljemenjaka. Najčešći ukrasni motivi su rozete, polumjeseci, krstovi i okviri odnosno bordure od kosih crtica, a onda se javljaju štit sa mačem, ruka s mačem, scena lova i scena sa 3 ljudske figure od kojih je jedna na konju. Na jednom primjerku su kutomjer i luk kao simboli »kovača«.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 84—92.

Ravno

Selo u Ravanjskom polju, udaljeno od Kupresa oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

49 — Na lokalitetu Krša, oko 1,5 km južno od sela, na seoskom putu ka Zvirnjači, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (18 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su dobro ili osrednje obrađeni, a danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 5 ploča i 3 sanduka. Ističu se motivi bordura sa kosim ili cikcak linijama, stilizovane zvijezde, stilizovana stabla, a zatim su tu 2 ruke sa rozetom, srna sa »vodenicom«, krst i turnir sa ženom kao arbitrom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 25—35.

50 — Na blagom uzvišenju usred polja, oko 1,5 km zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Mašeta u polju, nalazi se skupina sa 14 stećaka (13 ploča i 1 sanduk).

Osrednje su obrađeni, a danas su dosta oštećeni.

Orijentacija je uglavnom po pravcu sz—ji. Ne primjećuju se ukrasi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

51 — U današnjem pravoslavnom groblju, južno od posljednjih seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča i 4 sanduka). Jedan sanduk je nešto izdvojen.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

52 — Na lokalitetu Musića megdani, između sela i pravoslavnog groblja, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Sanduk je ukrašen vrpcom i bordurom od cikcak linija. Inače je originalno oblikovan — ima stepenik sa jedne čone strane.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35—36.

Zvirnjača

Seoce u jugoistočnom kraju Ravanjskog polja.

53 — Na lokalitetu Dvorišta, oko 1,5 km sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 35 stećaka

(16 ploča, 18 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređenih na više mjesta.

Obrada je bila dobra, današnje stanje je veoma slabo.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 sanduka i 3 sljemenjaka. Ukrasni motivi su sljedeći: krst, rozeta, polumjesec, tordirani vijenac, tordirana vrpca, stilizacija ljiljana, čovjek sa štitom i mačem, turnir u arkadama, luk i scena kola.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 14—24.

JAJCE

Donji Bešpelj

Selo koje je od Jajca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Jasen, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, danas su prilično zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 79.

Gornji Bešpelj

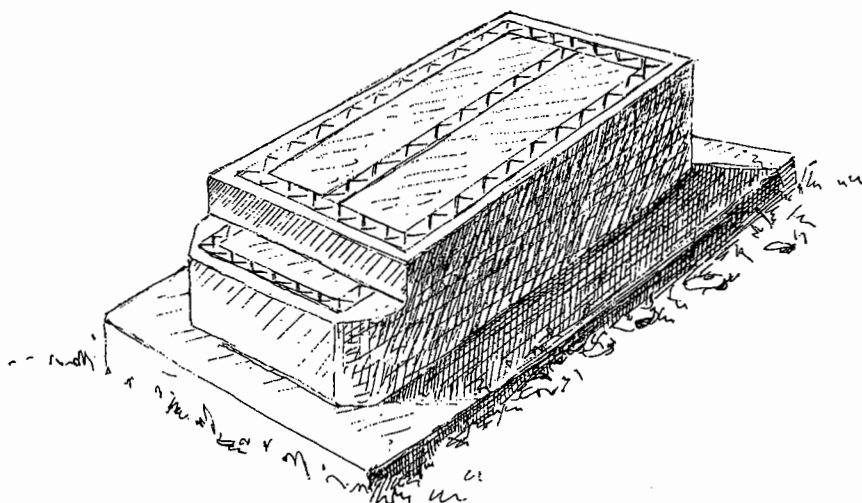
Selo koje je od Jajca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Oko 500 m jugozapadno i ispod sela, blizu Osnovne škole i izvora Studenac, nalazi se nekropola sa 29 stećaka (26 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

12 — Neobičan oblik sanduka sa nekropole br. 52 u Ravnom, opština Kupres, Bosna i Hercegovina.

Oko 500 m sjeverozapadno izdiže se Glavica na kojoj je, prema predanju, nekada bila crkva. Oko 2 km južno nalaze se ostaci srednjovjekovnog grada Komotina.

Lit.: Napretkova povijest Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1942, 488; Dr H. Šabanović, Bosanski pašaluk, Sarajevo 1959, 42, 55 i 186; Š. Bešliagić, n. d., 79.

3 — Na glavici Žavnjak, oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 33 stečka (10 ploča i 23 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

4 — Na lokalitetu Grabež, na istočnoj periferiji sela, nalazi se osamljen stečak u obliku sanduka.

Spomenik je slabo obrađen, oštećen je.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Divičani

Selo koje je od Jajca udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Lijevo od ceste ka Bešpelju nalazi se nekropola sa 9 stečaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na bočnim stranama 5 primjeraka nalaze se velika pravougaona udubljenja, a na čeonim polukružna, slično interkolumniji arkada.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 78.

6 — Oko 100 m dalje od prethodne nekropole, također pokraj ceste, nalazi se osamljen stečak u obliku velikog sanduka.

Spomenik je, izgleda, bio dobro obrađen, ali je danas veoma oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na uspravnim stranama ovaj spomenik ima pravougaona udubljenja.

Lit.: Isto tamo.

Vinac

Selo pokraj ceste ka Travniku, udaljeno od Jajca oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

7 — Na lokalitetu Sitnica, na lijevoj strani Vrbasa, nalazi se nekropola sa 10 stečaka (8 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

8 — Na lokalitetu Busija, u blizini starog utvrđenog grada, nalaze se 2 osamljena stečka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Đ. Mazalić, Vinac i Doboj, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Arheologija), 1958, 233—237; H. Kreševljaković, n. d., 23; Š. Bešliagić, n. d., 78.

9 — Na lokalitetu Kamenica, na lijevoj strani Vrbasa, nalazi se nekropola sa 31 stečkom (28 ploča i 3 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

DONJI VAKUF

Staro Selo

Selo koje je od Donjeg Vakufa udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu, povisoko na desnoj strani Vrbasa.

1 — U samome selu, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 83 stečka (79 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, krst, krug, stilizovana biljka, predstava ruke i scena sa ljudima, konjem i psom.

Na jednom sljemenjaku je dugačak natpis iz koga vidimo da tu leži Radojica Bilić a da je natpis pisao Veseoko Kukulamović.

Lit.: K. Herman, Starobosanski natpis iz XV v., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 48—53; Isti, Epigraphische Denkmäler..., Wissenschaftliche Mitteilungen II, 488; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. III, Beograd 1905, br. 4791; Š. Bešliagić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 76—77.

Oborci

Selo na cesti ka Travniku, udaljeno od Donjeg Vakufa oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Kod Alispahića kuća, u samome selu, nalazi se nekropola sa 80 stečaka (79 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas veoma oštećeni, utonuli su i zarasli u šikaru.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Primjećuju se ostaci temelja neke stare zgrade, vjerovatno crkve.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 74.

3 — Oko 100 m jugoistočno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 71 stečkom u obliku sanduka.

Spomenici su od različitog materijala, ne-
jednako su obrađeni, a danas su u veoma neu-
glednom stanju — na putu, u zidovima zgrada,
dvorištima, utonuli i pomicali.

Izgleda da je orijentacija bila po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

4 — Na lokalitetu Gumno, nešto sjeveroisto-
čno od prethodne nekropole, u strani, nalazi
se skupina sa 33 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su uglavnom od slabijeg materi-
jala, osrednje su klesani, danas su znatno ošte-
ćeni, a neki i pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 pri-
mjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 74—76.

5 — Oko 150 m putem prema Šeherdžiku, u
šumici, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obli-
ku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, slabo su
očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 76.

6 — Na brežuljku nešto sjeveroistočno od
nekropole br. 4, na lokalitetu Krst, nalazi se
skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni a osrednje
očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

7 — Na lokalitetu Luke, nešto dalje od ne-
kropole br. 5, na putu prema Šeherdžiku, gdje
je i staro muslimansko groblje, nalazi se sku-
pina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada osrednja.

Orijentacija po pravcu z—i.

Bez ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

8 — Na okruglastom brijegu Glavici iznad
željezničke stanice i ceste, a na lokalitetu Crkvi-
na, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku
sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 pri-
mjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Tu su otkriveni ostaci temelja kasnoantičke
bazilike koji su i konzervirani.

Lit.: Dj. Basler, Bazilika u Oborcima, Naše
starine VII (Sarajevo 1960), 59—72; Š. Bešlagić,
n. d., 76.

Orahovljani

Selo koje je od Donjeg Vakufa udaljeno oko
7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu,
pokraj ceste ka Jajcu.

9 — Na lokalitetu Grčko groblje (njiva Pet-
ra Vujića), nalazi se nekropola sa 4 stećka (3
sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, slabo su oču-
vani.

Orijentacija nije poznata. Neki primjerci su
pomicali.

Ukrašen je 1 sanduk motivima ruke, mača
i polumjeseca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 78.

Jablan

Selo u području planine Komar, udaljeno
od Donjeg Vakufa oko 10 km zračne linije na
sjeveroistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Trebanovac, pokraj ce-
ste, nalazi se nekropola sa 27 stećaka u obliku
sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 76.

BUGOJNO

Drvetine

Selo koje je od Bugojna udaljeno oko 7 km
zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Zlatarica, na humčići, na-
laze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.
Spomenici su grubo obrađeni i slabo oču-
vani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je staro muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 73.

Rovne

Selo koje je od Bugojna udaljeno oko 6 km
zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — U zaseoku Čurići, na lokalitetu Briži-
ne, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka
i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su
djelomično okrnjeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumje-
seca.

Oko 1 km sjeveroistočno nalazi se aktivno
muslimansko groblje.

Lit.: Isto tamo.

Rosulje

Selo koje je od Bugojna udaljeno oko 4 km
zračne linije na sjevernu stranu.

3 — U zaseoku Močarnica, na lokalitetu Lo-
zića šikara, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2
sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Na krovnim ploham ovaj spomenik ima motive polumjeseca, rozete i kružnog vijenca.

Lit.: Isto tamo.

4 — Nešto dalje od Lozića šikare u zaseoku Močarnica, pokraj puta ka Drvetini, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su gotovo amorfnog oblika.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Lit.: Isto tamo.

Kalin

Seoce koje je od Bugojna udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — U samome selu, na mjestu koje se zove Djevojačka stijena, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su grubo klesani, a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo mnogo više spomenika. (Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁷³

Čelepirova Kula

Seoce koje je od Bugojna udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — U Nebića šumi nalazi se nekropola sa 50 stećaka (19 ploča, 30 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su samo pritesani ili su amorfní, veoma su zarasli u šikaru.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i.

Nemaju ukrase.

Lit.: Isto tamo.

7 — Na lokalitetu Nebića njive nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan, samo je djelomično zasut kamenjem.

Ne nalazi se u prvobitnom položaju.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Bristovi

Seoce koje je od Bugojna udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

8 — U njivama ispod seoskih kuća, koje se zovu Bare, nalazi se skupina sa oko 50 stećaka u obliku sanduka.

¹⁷³ Podatke za nekropole br. 5—7 i 9—10 opštine Bugojno sakupio Z. Kajmaković.

Spomenici su uglavnom izrazbijani i postavljeni u međe njiva, danas su još i zarasli u džbunje.

Orijentacija se nije mogla ustanoviti.

Ne vide se ukrasi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 73—74.

Čipuljić

Selo uz cestu ka Kupresu, udaljeno od Bugojna oko 2 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Gradina nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su grubo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Na ovome mjestu je otkopana rimska bazilika.

Lit.: Isto tamo.

10 — Na lokalitetu Markovina, u blizini sela, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Vesela

Selo koje je od Bugojna udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Kućerine, u predjelu Seona, oko 2 km jugozapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (10 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni, danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Nedaleko je bio srednjovjekovni utvrđeni grad Vesela Straža.

Lit.: M. Vego, Naselja..., 124; Dr H. Šabanović, Bosanski pašaluk, Sarajevo 1959, 129; Š. Bešlagić, n. d., 74.

Goruša

Selo koje je od Bugojna udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

12 — Na brežuljku Grahovište, u samome selu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 74.

GORNJI VAKUF

Donja Ričica

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na izbrešku blizu kuća koji se zove Raskovača nalazi se nekropola sa 58 stećaka (54 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada je bila dobra, ali je materijal slab (konglomerat), pa su spomenici danas veoma oštećeni, a i utonuli.

Orijentacija je po obadva glavna pravca, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 70.

2 — Oko 500 m južno od sela, na lokalitetu Dragani, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Postavljeni su po obadva glavna pravca. Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Hrasnica

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na raskršću ispod sela, na lokalitetu Mašeti, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, sada su zatrpani i zarasli.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

4 — Na lokalitetu Rustovac, oko 200 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su prilično razmaknuti, dobro su obrađeni a danas su zarasli korovom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — Oko 400 m istočno od prethodne nekropole, na njivi koja se zove Račvulja, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

6 — Oko 300 m daleko od nekropole br. 4, pokraj puta prema Ričici, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

7 — Oko 200 m dalje na sjever od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je osrednje obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

8 — Oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole, na njivi Zgoni, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su okrnjeni i zarasli u korov.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Bistrica

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

9 — Na brežuljku Crkvine, oko 500 m istočno od sela, nalazi se nekropola sa 140 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su raspoređeni po humčicama, osrednje su obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa, osim jednoga koji preko vodoravne strane (srednjicom) ima običnu vrp-cu (dvostruki grob).

Primjećuju se ostaci materijala nekih starijih zgrada.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 69—70.

10 — Nešto sjeverno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 20 stećaka (19 sanduka i 1 stub).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je stub motivom krsta.

Uz stećke je savremeno rimokatoličko groblje a oko 100 m sjeveroistočno je i muslimansko groblje.

Lit.: Isto tamo.

Podgrađe

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Trešnja, oko 300 m istočno od kuća, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Krupa

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na sjevernu stranu.

12 — Na vrlo istaknutom mjestu iznad vrela rijeke Krupe i istoimenog sela, pokraj puta

za Vrse, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, do bro su obrađeni, danas oštećeni a 2 su i prevalljena.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 71.

Paloč

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na zapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Kamen, sjeveroistočno od sela, pokraj ceste ka Bugojnu, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su postavljeni na tumul, relativno su većih dimenzija i dobro obrađeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 70.

Gornji Vakuf

To je varošica u kojoj je i sjedište opštine.

14 — Prilikom izgradnje vodovoda u centru varošice je iskopano 10 stećaka (5 ploča i 5 sanduka) relativno manjih dimenzija. Tom prilikom grobovi nisu nađeni.

Spomenici su dobro klesani.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 69.

15 — U zapadnom kraju varošice, u blizini savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se skupina sa 10 stećaka (3 ploče i 7 sanduka).

Slab materijal i obrada, spomenici utonuli i zarasli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca

Nemaju ukrasa

Lit.: Isto tamo.

16 — Nedaleko od prethodne nekropole, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se skupina sa 11 stećaka (9 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su utonuli i oštećeni.

Orijentacija je po pravcu s—j, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Uz stećke vidimo i nekoliko starijih krstača, od kojih je jedna ukrašena krstom.

Vrse

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

17 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni, ali danas zarasli džbunjem.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 71.

18 — Oko 100 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Dolac, kod Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada osrednja, materijal stećaka slabog kvaliteta.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika pa su upotrijebljeni za gradnju škole.

Lit.: Isto tamo.

19 — Oko 100 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na njivi zvanj Komarevac, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je vrlo visok, dobro obrađen ali je sada okrnjen i prevallen.

Postavljen je po pravcu s—j.

Ukrašen je. Njegovi reljefni motivi su ovi: scena lova i kola, scena sa 2 konjanika, predstava čovjeka sa konjem i originalna tordirana vrpca (dvaput upletena).

Lit.: Isto tamo.

20 — Oko 1,5 km zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Potočine, blizu kuće Nikole Milića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Materijal slab, pa iako je obrada dobra, spomenici su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Prvobitno je ovdje bilo više spomenika.

Lit.: Isto tamo.

Ždrimci

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — U zaseoku Čauševići, na lokalitetu Kamenica, nalazi se nekropola sa 65 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su oštećeni i veoma zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 72.

22 — U zaseoku Čauševići, na lokalitetu Okuč, nalazi se nekropola sa 31 stećkom u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 73.

23 — U zaseoku Žuljevići, na lokalitetu Gaj, pokraj puta ka Crnom Dolu, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

24 — U zaseoku Žuljevići, na lokalitetu Sešlića, kod kuće Ante i Ivice Žuljević, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Voljice

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 2 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

25 — U zaseoku Gaj, usred naselja, u dvorištima i na putu, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno visoki, dobro obrađeni, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ne posjeduju ukrase.

Izgleda da je ranije ovdje bilo više spomenika.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 70—71.

26 — Na lokalitetu Luka, oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, osrednje obrađeni i slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

27 — U Barama, na putu ka selu Kutu, na lokalitetu Zgoni, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, sada se preko njih prelazi.

Pomicani su.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

28 — Kod zaseoka Jagnjid, na mjestu Vučje vrelo, pokraj puta i vode, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka i uz njega još nekoliko fragmenata.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas u podzidu.

Orijentacija nesigurna.

Ne vide se ukrasi.

Lit.: Isto tamo.

Pidriš

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

29 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja, na lokalitetu koji se zove Borovac, nalazi se skupina sa 25 stećaka u obliku sanduka, raspoređena na tri mjesta.

Obrada je dobra, ali zbog slabog materijala spomenici su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Dobrošin

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Na lokalitetu Kužno groblje, u dvorištu Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 26 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 72.

Voljevac

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Selište nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dosta visoki, dobro su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Evo njihovih ukrasnih motiva: povičena lozica sa trolistovima, kružni vijenac, polumjesec, rozeta, krst i vrpca od kosih paralelica.

Lit.: Isto tamo.

32 — Na lokalitetu Makljen, pokraj puta za Pridvorice, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka i nekoliko fragmenata.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je više primjeraka razbijeno.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Pridvorci

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Parać, ispod brda Kik, nalazi se nekropola sa 83 stećka (70 sanduka i 13 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno pravilni od sedre, osrednje su obrađeni a današnje stanje im je vrlo slabo.

Postavljeni su po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, jabuka i krug.

Do nekropole se nalaze staro i novo muslimansko groblje, oko 800 m sjeveroistočno se izdiže Gradina a ispod ove je lokalitet Lađe.

Lit.: Isto tamo.

Volari

Selo koje je od Gornjeg Vakufa udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

34 — Usred sela, kod kuće Nike Škerije, na mjestu zvanom Podkućnica, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka i 1 fragment sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni a danas su ugrađeni u temelje štala.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je 1 primjerak. Na jednoj njegovoj vidljivoj strani predstavljen je konj.

Navodno je ovdje ranije bilo više spomenika.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 70.

CENTRALNA BOSNA

DERVENTA

Dubočac

Varošica na obali Save, udaljena od Dervente oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na savremenom rimokatoličkom groblju Banica, oko 1 km od naselja niz Savu, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je lijepo klesan i dobro očuvan.

Ukrašen je motivom krsta i ima natpis u starobosanskoj cirilici koji nam kaže da je taj spomenik postavio fra Andrija Dubočanin svojoj materi 1684. g.

Lit.: M. Nedić, Spomenici bosanski, Arkiv za povjesnicu jugoslavensku IV, 1857, 149.

Kalenderovci

Selo koje je od Dervente udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — U dvorištu Pašage Ibrišagića i u blizini nalazi se nekropola sa 12 stećaka (8 ploča i 4 sljemenjaka).

Sa ove nekropole je više primjeraka iskorišteno za izgradnju susjednih kuća. Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci V. Radimskog.)

Detlak

Selo koje je od Dervente udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Markovac, na zemljištu Blaža Dujakovića, pokraj puta ka Kalenderovcima, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka, kao ostatak nekropole sa nekoliko spomenika.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Drijen

Selo koje je od Dervente udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

4 — U aktivnom pravoslavnom groblju na Džigerovcu, oko 2 km daleko od Donje Ukrine, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova i nekoliko fragmenata.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Velika Sočanica

Selo koje je od Dervente udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu (skoro južnu) stranu.

5 — Na lokalitetu Svatovsko groblje, na brijegu, gdje se nalazi savremeno pravoslavno groblje, smještena su 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima sablje, balte i kame.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Mišinci

Selo koje je od Dervente udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Svatovsko groblje, blizu kuće Ilije Đekića, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku stubova.

Spomenici su osrednje klesani, danas su slaboo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima kružnih udubljenja.

Jedan spomenik ima oštećen natpis u kome se kaže da tu leži neki Vučenović za vrijeme cara Sulimana.

Do nekropole su savremeni pravoslavni grobovi.

Lit.: M. Nedić, n. d., 148.

ODŽAK

Vrbovac

Selo koje je od Odžaka udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Grabik (Mađarsko groblje), kod kuće Marka Kovačevića, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno samo pritesani, relativno manjih dimenzija. Nalaze se u vrlo slabom stanju.

Pomicani su, pa im orijentacija nije sigurna.

Ukrašena su 2 primjerka motivima plastičnog krsta.

Veliki Drenovac

Selo koje je od Odžaka udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Selište, kosi koja se blago spušta prema kući Ivana Bosnića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo grubo obrađeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Navodno je ovdje bilo ranije oko 50 spomenika.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Potočani

Selo koje je od Odžaka udaljeno oko 8 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na pošumljenom brijegu iznad sela, gdje je savremeno rimokatoličko groblje, tzv. Mađarsko groblje na Lipi, nalazi se nekropola sa oko 100 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, pretežno su amorfni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeno je oko 20 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su krstovi.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

MODRIČA

Modriča

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

1 — U haremu Varoške džamije, u centru naselja, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, a sada je okrnjen. Dimenzije su mu relativno nešto manje.

Izgleda da je pomican.

Ukrašen je motivom krsta.

2 — Uz Vakuf džamiju, u samoj varošici, nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je pravljen od sedre, dobro je obrađen, ali je danas djelomično oštećen.

Ne nalazi se u prvobitnom položaju. Danas služi kao meit-taš (kamen na koji se postavlja mrtvac za vrijeme vjerske ceremonije neposredno prije sahrane).

Nema ukrasa.

GRADAČAC

Ledenice

Selo koje je od Gradačca udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Kamenje na Ražljevima, na zemljištu Ismeta Omanovića, uz rječicu Gra-

dašnicu, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, danas su oštećeni i utonuli.

Ostali podaci nisu poznati.

Navodno je ovdje ranije bilo više stećaka.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Srnice

Selo koje je od Gradačca udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — U Donjim (Srpskim) Sronicama, kod Novakovića kuća, na lokalitetu Kamenovi, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su nešto većih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni, danas su oštećeni i prevrnuti (nalaze se na znatnom odstojanju).

Postavljeni su po pravcu z-i.

Nemaju ukrasa.

Navodno je na ovome mjestu ranije bilo više stećaka.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

DOBOJ

Brestovo

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Kamenje ili Grčko groblje, uz današnje pravoslavno groblje, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, danas su znatno oštećeni i utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)¹⁷⁴

Dragalovci

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 25 km zračne linije na zapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Kamen, blagom uzvišenju nedaleko od rijeke Ukrine, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

¹⁷⁴ Podatke za nekropole br. 1—3, 5—7, 11 i 15 opštine Doboj ustupio Zavičajni muzej iz Doboja.

Donja Ostružnja

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 19 km zračne linije na zapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Klupe u Donjoj Ostružnjoj, u dolini potoka Vranjaka, nedaleko od njegovog ušća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, gotovo su sasvim amorfni.

Ostali podaci nisu poznati.

Osredak

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 25 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — U seoskom groblju nađen je stećak neodređenog oblika koji podsjeća na nepravilnu kupu.

Spomenik je glačan, ali je oštećen.

Ima urezan natpis koji spominje dijaka kneza Hrvatina.

Spomenik je 1962. g. prenesen u Zavičajni muzej u Doboju.

Cerovica

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 17 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Kamenje, iznad Dakića kuća, na padini brežuljka, nalazi se nekropoli- ca sa 4 stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

6 — Na brežuljku iznad kuće Jove Vasilje- vića, a na lokalitetu Obli kamen, nalazi se osa- mljen stećak u obliku sljemenjaka na 4 vode.

Bliži podaci nisu poznati.

Ranije je na ovome mjestu bilo više spome- nika.

Donja Radnja

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Kamanje, oko 3 km dale- ko od ušća potoka Vranjaka u rječicu Radnju, na putu uz brdo Vijenac, nalazi se osamljen ste- ćak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je uto- nuo.

Ostali podaci nisu poznati.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Prisade

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

8 — Južno od sela, uz cestu Dobojsko—Stano- vi, blizu lokaliteta Glavica, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Dobojsko.)¹⁷⁵

Stanić Rijeka

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

9 — Na brdu, na raskršću puteva, pokraj savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se ne- kropola sa 8 stećaka u obliku ploča.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Radojke Lazić, učiteljice iz Stanić- Rijeke.)

Ularice

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

10 — Pokraj puta ka Omanjskoj, na zemlji- štu porodice Rajkovača, nalazi se nekropola sa 23 stećka (2 ploče, 10 sanduka i 11 sljemenjaka).

Obrada spomenika nije zabilježena.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Nema ukrasa.

11 — Na lokalitetu Zabrd, zemljištu Luke Brkovića, u samome selu, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (8 ploča i 12 sanduka).

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

Alibegovci

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

12 — Kod kuće Ante Paukovića, pokraj ce- ste ka Tešanjci, nalazi se nekropola sa 10 steća- ka (7 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Ostali podaci nisu poznati.

U blizini je savremeno muslimansko grob- lje.

13 — Na kosici između rijeke Usore i Ula- ričkog potoka, na zemljištu porodice Spalina, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (12 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

14 — Na lokalitetu Čašićka, oko 300 m sje- verno od nekropole br. 12, na brijegu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Đoké Mazalića.)

¹⁷⁵ Podatke za nekropole br. 8, 10 i 12—13 prikupila Skupština opštine Dobojsko.

Mravići

Selo koje je od Doboja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

15 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem na Gradini, nedaleko lijeve obale rijeke Bosne, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, uglavnom su amorfnji.

Ostali podaci nisu poznati.

Primjećuju se tragovi manje srednjovjekovne tvrđave.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)

TESLIĆ

Ukrinica

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Krčevine, platou blizu Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Ranije je na ovome mjestu bilo više spomenika.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)¹⁷⁶

Gornja Radnja

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Na lokalitetu Paljike, brijevu iznad Hadžijine vode, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Spomenici su nedavno uništeni za gradnju ceste.

3 — Oko 600 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Brdo (njava Mirka Puljića), nalazi se nekropola sa 3 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Barići

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 2 km zračne linije na južnu stranu.

¹⁷⁶ Podatke za nekropole br. 1 i 11—12 opštine Teslić prikupio Zavičajni muzej iz Doboja.

4 — Na mjestu gdje je današnje muslimansko groblje nalaze se 3 stećaka u obliku sanduka. Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 82.

5 — Oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Kamenje, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

6 — Oko 300 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Rasadnici, u šumici, nalaze se 2 osamljena stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su utonuli.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Rudnik Polje

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 2,5 km južno.

7 — Na lijevoj obali Usore, pokraj ceste, na lokalitetu Stupe, ili Kužno groblje, nalazi se nekropola sa 5 amorfnih stećaka.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je bilo više spomenika, pa su uništeni.

Lit.: Isto tamo.

Vrućica

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 4 km na jugoistočnu stranu, nedaleko poznate radioaktivne banje Vrućica.

8 — Na padini Stražbenice, a na lokalitetu Momčilov grob, nedaleko od naselja, nalazi se nekropola sa 3 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su nešto neobičnih oblika — to su gotovo kubusi sa četverovodnim krovovima, koji podsjećaju na kupole, sa kuglom na vrhu. Inače su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su plastične vrpce i predstava ruke sa buzdovanom.

Iznad nekropole je Gradina na kojoj se zapažaju ostaci zidova.

Ove spomenike narod pripisuje vojvodi Momčilu, ličnosti iz narodnih pjesama.

Lit.: P. Bogunović, Stari nadgrobni spomenici u selu Vrućici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1930, 177 — 182; Isti, Iz Usorskog kraja i okoline, Sarajevo 1937, 44 — 48; Š. Bešlić, Isto tamo.

Gomionica

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 3 km na južnu stranu.

9 — Uz kuću Milana Vujovića bila je nekropola od koje je do danas preostao samo fragment jedne ploče.

Bliži podaci nisu poznati.

Gornja Vrućica

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — U samome selu, pokraj ceste, na njivi Nika Kulaševića, ispod Gradine, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku amorfnih sanduka.

Spomenici su veoma slabo obrađeni, veoma su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Očauš

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Grčko groblje, u predjelu Debelo brdo, između kuća Jankovića i Penava, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su amorfnii ili samo pritesani.

Ostali podaci nisu poznati.

Bijelo Bučje

Selo koje je od Teslića udaljeno oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Grčko groblje kod Krsta, visoko u brdima, sjeverno od puta za Brič, nalazi se 27 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su amorfnii ili samo malo pritesani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 primjerka motivima krstova.

TEŠANJ

Gornji Vitkovci

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na brdu Vis nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada im je osrednja, danas su veoma uto-nuli.

Orijentacija po obadva glavna pravca.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁷⁷

2 — Na ulazu u selo od strane sela Vrela, blizu kuće Prodića, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Na stećku je predstavljena scena lova na jelena, ali u kojoj je lovac s puškom, a s druge strane je motiv krsta.

Ostali podaci nisu poznati.

Ovaj spomenik narod zove Judin grob.

3 — Kod Đekića kuća nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

4 — Kod kuća Delića nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Ostali podaci nisu poznati.

5 — Na njivi Pijeskovi, na lokalitetu Mramorje, između Vitkovaca i Vrela, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (4 ploče, 7 sanduka i 2 amorfnii primjerka).

Spomenici su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ostali podaci nisu poznati.

Donji Vitkovci

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Kod savremenog pravoslavnog groblja nalazi se skupina sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i veoma su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

7 — Na lokalitetu Laništa, na zemljištu Stojana Kokića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, oštećeni su i uto-nuli.

Nije bilo moguće sigurno odrediti orijentaciju.

Nemaju ukrasa.

U blizini je aktivno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 83.

8 — Oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, ispod pravoslavnog groblja, nalaze se 2 osamljena stećka amorfnii oblika.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Piljužići

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Na lokalitetu Obli kamen, brežuljku iznad kuće Jove Vasiljevića, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 sljemenjaka).

¹⁷⁷ Podatke za nekropole br. 1—5 opštine Tešanj sakupio Z. Kajmaković.

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

Bobare

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na lokalitetu Staro greblje, oko 1 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.
Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je savremeno muslimansko groblje.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)¹⁷⁸

Kaloševići

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Ograde ili Svatovsko groblje, na njivi Sulje Numića, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.
Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kraševo

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

12 — Na lokalitetu Orašje, koji pripada zaseoku Donja Mahala, na brežuljku među samim kućama, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka i 3 fragmenta sanduka.

Spomenici su bili dobro klesani, danas su neki razbijeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

13 — Na lokalitetu Groblje, uzvišenju između rijeka Usore i Tešanjke, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su amorfnji ili malo pritesani, zatrpani su i zarasli u korov.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

¹⁷⁸ Podatke za nekropole br. 10, 13, 15 i 17 opštine Tešanj prikupio Zavičajni muzej iz Doboja.

Žabljak

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

14 — Na lokalitetu Mramorje ili Šuma, brdu u blizini seoskih kuća, pokraj ceste za Tešanj, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku gotovo amorfnih sanduka.

Obrada vrlo slaba.

Orijentacija im je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Vukovo

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 3 km na sjevernu stranu.

15 — Na padini brijega koji se zove Bajina glava, na lokalitetu Kapela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, sada su znatno oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Na ovome mjestu je ranije bilo više spomenika.

16 — Na lokalitetu Logobare nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Ostali podaci nisu poznati.

Ranije je na ovome mjestu bilo više stećaka.
(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Šije

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Na Omića brijegu, zemljištu Redže Mešića, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada slaba.

Ostali podaci nisu poznati.

Ranije je na ovome mjestu bilo više spomenika.

Trepče

Selo koje je od Tešnja udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

18 — Na pošumljenom brdu, oko 2 km sjeverno od naselja, na lokalitetu Hrastić ili Divsko groblje, nalazi se nekropola sa 5 stećaka amorfnih oblika.

Orijentacija nije sigurna.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

MAGLAJ

Osojnica

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 13 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na pošumljenom brijegu iznad zgrade Osnovne škole nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku amorfnih sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i. Jedan primjerak je odmaknut oko 100 m.

Nemaju ukrasa.

2 — Oko 2 km cestom ka Preslici, uz kuću Stanoja Ilića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, osrednje su obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 85.

Donja Paklenica

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Nešto prije sela, dolazeći od Maglaja, pokraj ceste i željezničke pruge, nalazi se nekropola sa 6 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u dva niza.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

4 — U dvorištu Milivoja Devića i u susjednom dvorištu Bogdana Lazarevića nalazi se nekropola sa 6 stećka (1 ploča, 2 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, 1 sljemenjak relativno vrlo velikih dimenzija je prevaljen.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — Na lokalitetu Todorovića brijeg, oko 300 m istočno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 5 stećka u obliku amorfnih sanduka.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je ranije imala više spomenika.

Lit.: Isto tamo.

Gornja Paklenica

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na njivi Bjelobor (vlasništvo Spasoja Lazarevića), između Krčmarice i Okolišta, nalazi se nekropola sa 11 stećka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Alije Delibegovića, učitelja iz Maglaja.)

7 — Na njivi Ravan (vlasništvo Đoke Stanojevića), istočno od kote Dukin krst, nalazi se nekropola sa 19 stećka (11 ploča, 5 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su znatno oštećeni i utočeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Lit.: Isto tamo.

Rakovac

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

8 — U samome selu, iznad kuće Simeona Lekića, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 86.

Bakotić

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Na lokalitetu Krčevine, na zemljištu Čede Močića, nalazi se nekropola sa 12 stećka (10 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su veoma utočeni i zarasli u džbunje.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Krsno Polje

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Crkvina, na livadi pokraj ceste, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i utočeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali su neki primjerci pomicali.

Nemaju ukrasa.

Nekada je ova nekropola imala više spomenika.

Lit.: Š. Bešlić, Isto tamo.

Gornja Bočinja

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Porez, na seoskom putu, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 85.

12 — Na njivi zvanj Keduša, blizu pravoslavnog groblja na Čelaru, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

Lit.: Isto tamo.

Donja Bočinja

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Jošavac nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenik je ukrašen tordiranom vrpcom.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Lit.: Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1899, 60.

Komšići

Selo koje je od Maglaja udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

14 — Na brežuljku Pazarić, iznad sela Liješnice, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (30 ploča, 4 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

U blizini je savremeno rimokatoličko groblje.

(Podaci Skupštine opštine Maglaj.)

ZAVIDOVIĆI

Karačići

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Zdjele, u neposrednoj blizini sela, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (8 ploča i 19 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Odmah do nekropole je preistorijski tumul.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 84.

2 — U zaseoku Nenići, na imanju Krste i Miloja Nakrića, na lokalitetu Mramorje, ispod kose Pocijelovo, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (10 sanduka i 5 sljemenjaka).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Lit.: R. Odžekić, Zavidovići i okolica . . ., Zavidovići 1963, 47.

Pašin Konak

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Kamenje, u blizini Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 4 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani, a osim toga su pomicali.

Orijentacija je, izgleda, bila po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i rozete.

Na ovome mjestu je ranije bilo više spomenika.

Lit.: Š. Bešlić, Isto tamo.

Hajdarovići

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Mramor, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 13 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

5 — U blizini šume Kuvelj i pećine Popov stan, na polovini puta ka Zavidovićima, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (6 ploča i 11 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su polumjesec i biljna stilizacija — dvostruka spirala.

Lit.: Isto tamo.

6 — Oko 300 m sjeverno od zaseoka Kuljani nalazi se nekropola sa 4 stećaka u obliku ploča.

Nema bližih podataka.

(Prema obavještenju mještana.)

Kovači

Seoce koje je od Zavidovića udaljeno oko 4 km na istočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Kamen, na njivi Mustafe Ibrića, u blizini željezničke stanice, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je malo oštećen i pomaknut.

Nema drugih podataka.

(Prema obavještenju mještana.)

Dragovići

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

8 — Na lokalitetu Potoci zaseoka Avdagin Han smještena je nekropola sa 6 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su oštećeni i utonuli. Sljemenjak ima krov na 4 vode.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Doboju.)¹⁷⁹

Svinjašnica

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 12 km zračne linije na istočnu stranu.

9 — Na lokalitetu Mramor, na zemljištu Bogdana Mijatovića, na području Donje Svinjašnice, uz željezničku prugu, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Stećak je pomican. Vjerovatno se radi o ostatku nekadašnje nekropole.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Lovnica

Seoce koje je od Zavidovića udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu (skoro južnu) stranu.

10 — U zaseoku Huremi, na lokalitetu Okamenjeni svatovi, na pošumljenoj kosi, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su veoma oštećeni i pomicali su. Nemaju ukrasa.

11 — U zaseoku Kućice, na lokalitetu Mramorovi, podnožju brežuljka na lijevoj obali rijeke Gostović (njiva Andrije Stankovića), nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sljemenjak na 4 vode).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Gostović

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

12 — U zaseoku Grabovnici, u Gornjem Gostoviću, na lokalitetu Svatovac (vlasništvo Mirka Ristića), nedaleko od zgrade Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 4 stećka (2 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, a danas su oštećeni, pomaknuti i prevaljeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Beše

Seoce koje je od Zavidovića udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

¹⁷⁹ Podatke za nekropole br. 8 i 10—12 opštine Zavidovići prikupio Zavičajni muzej iz Doboja.

13 — Na lokalitetu Igrište nalazi se nekropola sa 10 stećaka (3 ploče, 4 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na ovome mjestu je ranije bilo više spomenika.

Lit.: Isto tamo.

14 — Na njivi Mustafe Aličkovića, oko 400 m ispod kuće Saliha Aličkovića, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Dobro je obrađen, ali je prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

15 — U šikari Aličković Huseina, ispod naselja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 ploča i 5 sljemenjaka).

Spomenici su veoma oštećeni.

Drugi podaci nedostaju.

(Prema obavještenju mještana.)

16 — U šumi Kamenjak, između Beša i Sinanovića, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je dobra, ali su sanduci veoma oštećeni.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Šehići

Seoce koje je od Zavidovića udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Na njivi Redžić Himze, na desnoj strani rijeke Gostović, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa. Oblikovan je tako da ima krov na 4 vode.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Čardak

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

18 — U blizini kuće Marka Tripića nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

19 — Uz kuću Miloša Tripića, na lijevoj strani rijeke Gostović, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Orijentacija nije poznata.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Mahoje

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

20 — Kod zaseoka Brdo, na Bukvića njivi, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka. Lokalitet se zove Mramorje.

Ostali podaci nisu poznati.

Lit.: R. Odžević, n. d., 47; Š. Bešlić, n. d., 84.

Miljevići

Selo koje je od Zavidovića udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — Na lokalitetu Stupac, na zemljištu Luke Lukića iz Miljevića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je utonuo u zemlju.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

TRAVNIK

Čosići

Selo koje je od Turbeta udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Brijeg ili Mramorje nalazi se nekropola sa 27 stećaka (3 ploče, 20 sanduka i 4 sljemenjaka), od čega 7 amorfnih sanduka. Nekropola je raspoređena na tri skupine.

Spomenici su pretežno dobro klesani, ali su neki primjerci danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Evo njihovih reljefnih motiva: polumjesec, sunce, rozeta i biljna stilizacija.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 59.

2 — Na lokalitetu Bašak, blizu prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 32 stećka (11 ploča, 11 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i ugroženi.

Pretežno su postavljeni po pravcu z—i, ali dobar dio leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Reljefni motivi su im polumjesec i sunce.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 59—60.

3 — Na lokalitetu Livada, uz samu rijeku, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (3 ploče i 4 sanduka).

Obrada je vrlo slaba, spomenici su gotovo amorfnji.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 60.

4 — Na samom ulazu u selo, na brijegu desno i na livadi lijevo od puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — Na glavici s lijeve strane puta, na samom ulazu u selo, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Fazlići

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — U blizini sela, na lokalitetu Mašeti, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (23 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, znatno su oštećeni i utonuli, a ima i prevaljenih primjere.

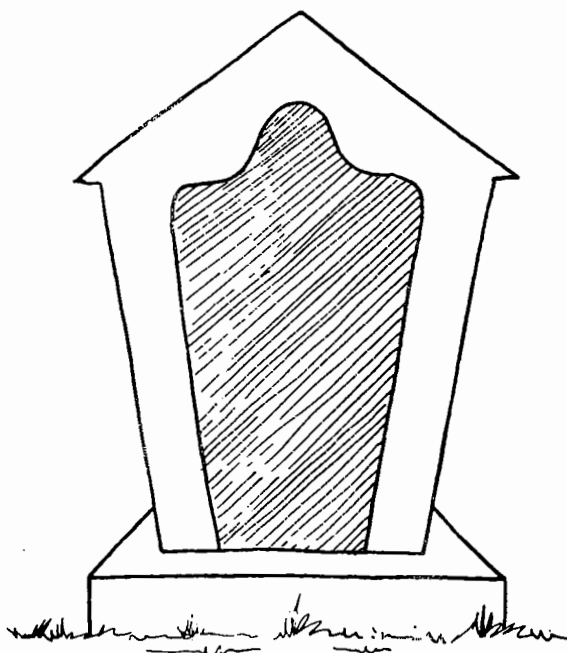
Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Na čeonim stranama imaju velika udubljenja koja su vrlo slična nišama.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 62.

7 — Oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, na zaravanku, nalazi se nekropola sa 24 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su veoma utonuli.

13 — Vrsta sljemenjaka iz okoline Travnika, Bosna i Hercegovina.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.
Nemaju ukrasa, osim što 1 primjerak ima na čeonim stranama veliko udubljenje slično ar-
kadnoj niši.

Lit.: Isto tamo.

8 — Oko 200 m ispod prethodne nekropole, iz strane prosjeka industrijskog željezničkog ko-
losijeka vire 2 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su, izgleda, dobro obrađeni.

Ostali podaci nisu poznati.

Lit.: Isto tamo.

Delilovac

Selo koje je od Turbeta udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na njivi Selište zaseoka Didići nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro klesani, a danas su djelomično okrnjeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi reljefni motivi su: polumjesec, sunce, rozeta, antropomorfni krst i predstava čovjeka sa uzdignutim rukama.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 58.

Potkraj

Selo koje je od Turbeta udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na brežuljku blizu rimokatoličke crkve, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropo-
la sa 16 stećaka (14 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani; neki primjerci su utonuli ili prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je polumjesec.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 57.

11 — Na Glavici, sjeverno od rimokatoličke crkve, bila je nekropola od koje je do danas ostao 1 sljemenjak koji je snesen pred crkvu.

Spomenik je dobro obrađen, ali je znatno oštećen.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su biljna stilizacija, polumjesec i predstava viteza na konju.

U Tisovcu i nešto dalje, ispod stijena Vlašić planine, nedaleko od Potkraj, nalaze se 2 stećka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak, o kojima nedostaju potrebni podaci.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 57—58; P. Korošec, Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1952, 381.

Varošluk

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 9 km zračne linije na zapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Luka nalazi se nekropo-
lica sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost dobre, samo je sljemenjak prevaljen u potok.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 56; Đ. Mazalić, Konzervatorski zahvat na Batalovoj grobnici . . . , Naše starine VI, 240.

13 — Na lokalitetu Jažva nalazi se nekropo-
polica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija nejednaka.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i jabuke.

Lit.: Š. Bešliagić, Isto tamo.

14 — Na lokalitetu Brežuljak, u šumici, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Obrada slaba, spomenici utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

15 — Na lokalitetu Vrelo Ljubica, na zara-
vanku, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Turbe

Veliko selo koje je od Travnika udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — U sredini naselja, pokraj ceste ka Jajcu, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (33 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su od slabijeg materijala, dobro su klesani, ali su veoma istrošeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 56—57.

17 — Na lokalitetu Bregovi, u sjevernom kraju sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (1 ploča, 10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo klesani, nekoliko primjера su gotovo amorfni, djelomično su oštećeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

18 — Na brijegu pokraj ceste ka Jajcu, nedaleko od naselja, nalaze se ostaci srednjovjekovne nekropole sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i pomicali su. Nekropola je ranije imala veći broj stećaka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Motiv mu je polumjesec.

Ozidanom grobu ispod sljemenjaka pripadala je manja ploča sa natpisom koji kaže da je tu sahranjen velikaš Batalo, tepčija bosanskog dvora s kraja XIV v. Ploča je sada u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

Nekropola je situirana na rimskom lokalitetu, u srednjem vijeku je tu bila crkva koja danas ne postoji.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Grobnica bosanskog tepčije Batala, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1915, 365; Đ. Mazalić, Konzervatorski zahvat na Batalovoj grobnici..., Naše starine VI, Sarajevo 1959, 239—242; Š. Bešliagić, n. d., 57 i 105.

Maline

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Zajedno sa rimokatoličkim savremenim grobljem nalazi se nekropolica sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, današnje stanje je slabo.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa, osim što se na vodoravnoj strani jednog sanduka nalazi četverouglasto udubljenje.

Lit.: P. Korošec, n. d., 387; Š. Bešliagić, n. d., 65.

Guča Gora

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

20 — Ispod savremenog rimokatoličkog groblja nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni a danas su veoma oštećeni — okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je do prije nekoliko godina bilo još stećaka koji su uništeni radi izgradnje susjednih zgrada. Tu je nađen i kameni sarkofag sa poklopcem koji je pripadao ovoj nekropoli.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 60.

21 — Na brijegu iznad Doma kulture, zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, postoji i 10 velikih starih krstača koje možemo ubrojati u stečke.

Spomenici su dobro obrađeni. Imaju velike i okruglaste gornje uspravne krakove a malene ili tek naznačene poprečne krakove.

Postavljene su po pravcu z—i.

Ukrašene su. Njihovi motivi su krstovi, stilizovani krstovi, krugovi i polumjeseci.

Lit.: Isto tamo.

22 — Na Ravni, iznad rimokatoličkog samostana, u samome naselju, nalazi se osamljen stećak u obliku krstače.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen. Oblikovan je slično krstačama prethodne nekropole.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Na jednoj široj strani ima motiv krsta.

Lit.: Isto tamo.

Ovčarevo

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 5 km zračne linije na zapadnu stranu.

23 — Na Vlahovića brijegu, kod zgrade Osnovne škole, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 ploča i 2 sanduka), kao ostatak nekadašnje veće nekropole koja je uništena prilikom izgradnje škole i susjednih privatnih zgrada.

Spomenici su pomicanji.

Obrada im je osrednja.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 56.

Trebeuša

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 11 km zračne linije na zapadnu stranu.

24 — U Donjoj Trebeuši, oko 100 m daleko od željezničke stanice Goleš, na desnoj obali Lašve, a na lokalitetu Grčko groblje, nalazi se nekropola sa 32 stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su veoma utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ne postoje ukrasi.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 60.

25 — Na lokalitetu Lisičje groblje, oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole, na lijevoj strani Lašve, nalazi se nekropola sa 34 stećka (22 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, prevaljeni i zarasli.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Ukrasi su im sljedeći: polumjesec, jabuka, krst-rozeta i arkadne niše na čeonim stranama jednog primjerka.

Lit.: Isto tamo.

Travnik

Grad u kome je sjedište opštine.

26 — U lapidariju Zavičajnog muzeja u Travniku nalaze se 4 stećka (3 ploče i 1 krstača) koji su preneseni sa raznih lokaliteta okoline Travnika, i to:

prepukla ploča (nekada sanduk) koja je donesena iz sela Pojska (danas u opštini Zenica), sa natpisom koji se odnosi na nekog Bogdana i pisara Vukašina;

ploča u dva dijela koja je prenesena iz Turbeta (kod Paklarskog potoka), sa natpisom koji govori o tome da je spomenik dovučen još za života odnosne ličnosti, čije ime ne znamo, jer je natpis baš na tome mjestu oštećen;

manja ploča sa mauzoleja u Malom Mošunju, sa natpisom koji se odnosi na kneza Vuka;

14 — Vrsta krstača iz okoline Travnika, Bosna i Hercegovina.

krstača iz Guče Gore (lokalitet Klisa), sa natpisom koji spominje Petra Kušetića.

Lit.: Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, knj. I, 94 — 95; 1894, 779 — 781; i 1899, sv. 4, 80; A. Knežević, Bosanski prijatelj IV, 109; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4783, 4784 i 4790; J. Kraljinić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1943, 227—232; Š. Bešlić, n. d., 61 i 100—105.

je je ovdje postojao još jedan natpis u kome se spominje neki Žarko, ali on sada nije pronađen,

Prekoputa je staro muslimansko groblje.

Lit.: Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 782; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen IV, 353; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4786—4889; Dj. Mazalić, n. d., 108—109; Š. Bešlić, n. d., 62—63 i 102—103.

Brajkovići

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

27 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem koje se zove Bogduša nalazi se skupina sa 9 stećaka (4 sanduka, 1 sljemenjak i 4 krstače).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka (1 sljemenjak i 5 krstača), a 3 krstače imaju natpise. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: arkade, krst u vijencu, krug u vijencu, krst, kružići, stilizovani krst.

U natpisima se spominju ove ličnosti: Tomo Bjelović, Luka Plavičić i Pavao Plavičić. Rani-

Grahovčići

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 11 km zračne linije na istočnu stranu.

28 — U današnjem rimokatoličkom groblju, pokraj puta za Konjeviće, nalazi se skupina sa 12 stećaka (1 sanduk, 6 sljemenjaka i 5 krstača).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni i djelomično utonuli.

Orijentacija je po pravcu s—j, ali i 5 primjeraka po pravcu z—i.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 3 sljemenjaka i 5 krstača. Njihovi ukrasni motivi su: krst, polumjesec, rozeta, tordirani krst u krugu, krug u vijencu, arkade i predstava noža.

Na jednoj krstači je natpis u kome se spominje Mihovil Grahovčić.

Lit.: Dr. Č. Truhelka, *Wissenschaftliche Mitteilungen* IV, 352—353; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4785; Dj. Mazalić, n. d., 109; P. Korošec, n. d., 405; Š. Bešliagić, n. d., 63—67 i 101—102.

29 — Oko 1 km južno od prethodne nekropole, na rimokatoličkom Šikalovom groblju, nalazi se 6 stećaka u obliku krstača.

Spomenici imaju oblik krstača ovoga kraja — gornji uspravni krak okrugao i velik a rame na su jedva naznačena. Inače su dobro obrađeni, samo su veoma nagnuti.

Svi primjerci su ukrašeni. Evo njihovih motiva: kružni vijenac, krst, jabuka, tordirani vijenac i cikcak vrpca.

Na jednom primjerku se nalazi vrlo sitan i nečitak natpis.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 65; P. Korošec, n. d., 387.

Goleš

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

30 — Na lokalitetu Megara, u neposrednoj blizini aktivnog pravoslavnog groblja, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 56.

Pećine

Selo koje je od Travnika udaljeno oko 12 km zračne linije, na jugozapadnu stranu.

31 — U šumi, na lokalitetu Šuplja stijena, između Goleša i Pećina, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku amorfnih sanduka.

Orijentacija nije ustanovljena.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

ZENICA

Pojška

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Kozice, više Mandića kuća, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, *Stećci centralne Bosne, Sarajevo*, 1967, 54.

2 — Oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, na lokalitetu Podvinica, nalazi se osamljen stećak u obliku krstača.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

U neposrednoj blizini, u usjeku puta, vidi se da je ovdje bila brojnija nekropola.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 54.

Kozarci

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na grebenu iznad Lazića kuća, oko 1,5 km istočno od ceste, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku krstača. Lokalitet se zove Križevi.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je 1 primjerkak prilično oštećen, a 1 oboren.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerkak. Njihovi motivi su polumjesec i krug (sunce).

Ranije je nekropola imala više stećaka.

Lit.: Isto tamo.

Grm

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 3 km na zapadnu stranu.

4 — Ispod sela, na brežuljku oko 150 m sjeverno od ceste ka Pojskoj, nalaze se 2 osamljena stećka (1 stub i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača. Motivi su mu kružni vijenac i stilizovan krst.

Lit.: Isto tamo.

Vjetrenice

Selo pokraj stare ceste Zenica — Travnik, udaljeno od Zenice oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Zvijezda, gdje je današnje rimokatoličko groblje, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku krstača.

Obrada spomenika je dobra.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerkak stilizovanim krstovima.

Rijeka

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 2 km na zapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Mramorje, kod kuće Kreštalica, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas prilično utočeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Njegov motiv je polumjesec.

Ranije je ovdje bilo više stećaka, koji su uništeni prilikom izgradnje ceste.

Lit.: Isto tamo.

Puhovac

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 12 km zračne linije na istočnu stranu.

8 — U samome selu, u temelju porušenog mekteba (muslimanska dječja škola), nalazi se vrlo oštećen veliki stećak u obliku sljemenjaka.

Na odlomljenom komadu ovoga stećka, koji je također u temelju zgrade, nalazi se dio već poznatog natpisa u kome se spominje gost Mišljen.

Izgleda da je ovaj stećak u svoje vrijeme prenesen sa obližnjeg tumula koji se zove Kamen.

Lit. Dr Č. Truhelka, Starobosanski pismeni spomenici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 778—779; Isti, Slavische Inschriften in Bosnien, Wissenschaftliche Mitteilungen IV, 349; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. III, Beograd 1905, br. 4782; Š. Bešlić, n. d., 54 i 99.

Putovići

Selo na desnoj obali rijeke Bosne, udaljeno od Zenice oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Na brijegu iznad osamljene kuće Savke Bošković, gdje je savremeno pravoslavno groblje, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su klesani od mekšeg kamena (miljevina), relativno su većih dimenzija i osrednje su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U ovome selu je krajem prošlog vijeka nađena ploča sa ćirilskim natpisom, koja je poslata u Sarajevo, ali se ne zna njena dalja sudbina.

Lit.: D. Popović, Varoš Zenica sa okolinom, Bosanska Vila, 1892, 167; Š. Bešlić, n. d., 53.

Janjići

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — U blizini muslimanskog groblja, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku krsta.

Obrada je dobra, spomenik je nagnut i djelomično utočeno.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima polumjeseca, rozete i krsta.

Lašva

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 7 km zračne linije na južnu stranu.

11 — U zaseoku Bišće, uz kuću Stipe Krište, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu s—j, u nizu.

Nemaju ukrasa, ali je kao jedan stećak korištena rimska ara, sa natpisom, koja je prenesena u Zavičajni muzej u Zenicu.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 53.

Dusina

Selo koje je od Zenice udaljeno oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

12 — Na njivi Dočić (vlasnik Đorđe Kalajdžić) nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na njegovoj vodoravnoj strani bio je natpis od koga su do danas preostala samo 3 slova.

Lit.: Isto tamo.

13 — U zaseoku Brdo, na lokalitetu Hrubine, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

KAKANJ

Vukanovići

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, u blizini sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 36 stećaka (26 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su veoma slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov motiv je polumjesec.

Zlokuće

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Kosa, pokraj puta prema Vukanovićima, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 52.

3 — Oko 600 m putem prema Vukanovićima (od prethodne nekropole) nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 53.

4 — Na lokalitetu Njiva, oko 1 km sjeveroistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Lipnica

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — U blizini kuće Ante Ivića, pokraj puta ka Nažbilju, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (16 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 52.

Nažbilj

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Jasikova, u blizini Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 58 stećaka (55 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, a danas su i oštećeni i utočeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov ukras je polumjesec.

Do nekropole se nalazi preistorijski tumul.

Lit.: Isto tamo.

Bilješevo

Selo na desnoj obali rijeke Bosne, udaljeno od Kaknja oko 8 km zračne linije na zapadnu stranu.

7 — Na Glavici, gdje se nalazi savremeno pravoslavno groblje, sa crkvom, smještena su 2 stećka (1 ploča i 1 krstača) koji su ostatak nekadašnje brojne nekropole.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani; krstača je prevaljena.

Orijentacija je nesigurna jer su spomenici pomicali.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 46.

Jehovina Gornja

Selo na lijevoj strani rijeke Bosne, udaljeno od Kaknja oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

8 — Na lokalitetu Karaula, blizu kuće Simeune Kajtaž, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Izgleda da je ranije ovdje bilo više stećaka.

Tičići

Selo na desnoj obali rijeke Bosne, udaljeno od Kaknja oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — U blizini izvora tople vode, koji se zove Banja, i kuće Mihajla Maleševića, u Gornjim Tičićima, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (2 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak).

Osim sljemenjaka, ostali spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Izgleda da su spomenici pomicali.

Nemaju ukrasa, ali se na krovnoj plohi sljemenjaka nalazi djelomično oštećen natpis u kome se spominje neki Pribićević.

Lit.: Dr M. Filipović, Natpis na stećku u Tičićima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1926, 79—80; Š. Bešlagić, Isto tamo.

Donja Zgošća

Nekadašnje selo Donja Zgošća je danas sjeverna periferija varošice Kakanj.

10 — Na lokalitetu Crkvina, na brijegu Križ, postojala je nekropola sa 14 stećaka (9 ploča, 4 sljemenjaka i 1 stub).

Izgleda da su spomenici bili vrlo lijepo obrađeni. Jedan veliki sljemenjak i stub preneseni su u Zemaljski muzej u Sarajevu prije nešto više od 50 god., dok su ostali primjerci u međuvremenu uništeni i upotrijebljeni za izgradnju ceste, a i ugrađivani u susjedne kuće. Danas na ovome mjestu nema stećaka.

Preneseni primjerci predstavljaju izvanredno lijepo i originalno ukrašene stećke. Evo njihovih ukrasnih motiva: stilizovane rozete, stilizovane biljne vrpce, razni geometrijski stilizovani ornament, biljne stilizacije, predstave

15 — Jedna čeona strana sljemenjaka iz Donje Zgošće, opština Kakanj, Bosna i Hercegovina — sada u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

ljudi i životinja i čitave scene i kompozicije: konji, psi, lovci, dvor, dvorjanici, lov, turnir, zmaj, leopard i dr.

Obadva primjerka imala su i natpise, koji su veoma oštećeni i ne mogu se rekonstruirati. Po jednoj ranijoj rekonstrukciji, natpis na stubu spominje nekoliko ličnosti, kao bosanskog bana Stjepana i njegovu braću Bogdana i Dragišu, zatim knezove Bakulu, Stanka i Tvrtka i dr. Na sljemenjaku su se ranije mogla vidjeti samo dva slova, koja su upućivala na bana Stjepana.

Godine 1948. ekipa Zemaljskog muzeja u Sarajevu vršila je arheološka istraživanja na ovome lokalitetu. Ustanovljeni su temelji crkvice koja je bila postavljena prije stećaka. Po jednom nedavno nađenom fragmentu stećka, izgleda da je na ovoj nekropoli bio još jedan natpis na stećku.

Lit.: Dr Ć. Truhelka, Studije o podrijetlu, Zagreb 1941, 50—57; Đ. Stratimirović, Srednjovjekovno groblje kod Zgošće, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 122—141; Isti, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1926,

45 — 46; Dj. Mazalić, *Kraći članci i rasprave*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1950, 231—241; Š. Bešliagić, n. d., 46—51 i 97—98; Dr I. Čremošnik, *Iskopavanje crkvine u Zgošći*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1950, 411—416.

11 — Oko 150 m sjeverno od prethodne nekropole, na brijegu, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 51.

Bukovlje

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

12 — Na lokalitetu Puhovac, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (6 sanduka i 2 stuba).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, znatno su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na brijegu Brus, ispod Puhovca, nalazi se staro i novo muslimansko groblje.

Lit.: Isto tamo.

Ratanj

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Grčko groblje, odmah iznad kuća, nalazi se nekropola sa 21 stećkom u obliku sanduka.

Spomenici su veoma slabo obrađeni, oštećeni su i pomicali.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 52.

Kovačići

Seoce koje je od Kaknja udaljeno oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

15 a — Dio jedne bočne strane sljemenjaka iz Donje Zgošće, opština Kakanj, Bosna i Hercegovina — sada u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.

14 — Na lokalitetu Hrastovina, oko 500 m južno od naselja, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (20 sanduka i 1 sljemenjak).

Materijal stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada osrednja, današnje stanje slabo.

Orijentacija spomenika je dvojaka: veći dio po pravcu s—j, a manji po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 53.

Riječnjaci

Seoce koje je od Kaknja udaljeno oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

15 — Na lijevoj strani potoka Bukovice, uz kuću Ilije i Marka Matića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kraljeva Sutjeska

Veće selo koje je od Kaknja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

16 — Nedavno je u Franjevački samostan, u Kraljevoj Sutjesci, iz sela Ričice (između Kaknja i Kralj. Sutjeske) donesena ploča sa natpisom koji se odnosi na feudalca Radovana Pribilovića.

Mislimo da ploča potječe sa mauzoleja koji je nekada bio u selu Ričici.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 51 i 98.

Ričica

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Na Saračevom brdu, kod zaseoka Čelikovina, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, dosta su oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 51.

18 — Na lokalitetu Bijeli greb kod zaseoka Grmuša, postavljena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 70 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo klesani, znatno su utonuli i oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim nekoliko primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

19 — Na lokalitetu Hrašće, oko 500 m južno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 50 stećaka (47 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Većina ih je znatno utonula i u gustu šumu zarašla.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Haljinići

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

20 — Pokraj ceste ispod lokaliteta Crkvenjak nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Ne leže u prvobitnom položaju — vjerovatno su donijeti sa brijega Crkvenjak, gdje su nekada bili nekropola i crkva.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 52.

Hrasno

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 2 km zračne linije na južnu stranu.

21 — Oko 800 m jugozapadno od Spahića kuća nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Obre

Selo pokraj ceste za Kraljevu Sutjesku udaljeno od Kaknja oko 2 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

22 — Nedaleko od zaseoka Hrasno, oko 500 m južno od Spahića kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Seoce

Malo selo koje je od Kaknja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Rakovi, kod savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i znatno su oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

24 — Na lokalitetu Letovište, na lijevoj strani rječice, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i znatno su oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Slapnica

Selo koje je od Kaknja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

25 — Na lokalitetu Stup nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka nalazi se aktivno rimokatoličko groblje.

Lit.: Isto tamo.

VAREŠ

Strica

Selo koje od Vareša udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U Lukama ispod sela nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Borovica

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem Donje Borovice nalazi se skupina sa 4 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasi su tordirane vrpce koje ojačavaju bridove.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30.

Vareš Majdan

Selo koje zapravo čini dio varošice Vareš.
3 — Na ravničastom izbrešku zapadno od željezničke stanice Vareš — Majdan, nedaleko od seoca Sprečkići, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (13 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini je aktivno rimokatoličko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 26.

Očevlja

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

4 — Ispod glavne skupine seoskih kuća, s lijeve strane rječice Očevije, uz današnje rimokatoličko groblje, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani, ali su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su obična plastična vrpca, polumjesec i rozeta.

Lit.: Isto tamo.

Pržići

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Brezik, blizu kuće Mirčić Ive, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (2 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirane vrpce, dvostruke spirale i rozete.

Do stećaka su savremeni rimokatolički grobovi.

Lit.: Isto tamo.

Višnjići

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, pokraj puta ka Daždanskom, nalazi se skupina sa 25 stećaka (20 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov ukrasni motiv je dvostruka spirala.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 25—26.

Grebci

Seoce koje je od Vareša udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

16 — Ukrašeni sljemenjak sa nekropole br. 9 u Čanovinama, opština Vareš, Bosna i Hercegovina.

7 — U blizini aktivnog rimokatoličkog groblja nalazi se skupina sa 18 stećaka (10 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Dva sanduka su u fragmentima.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi motivi su dvostruka spirala, rozeta i tordirana vrpca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 24.

Šikulje

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — Na lokalitetu Gaj, nedaleko od kuća, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani. Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 25.

Čanovine

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 sanduk i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: tordirana vrpca, dvostruka spirala, rozeta u kružnom vijencu, mač, ruka s kopljem, štit i grozdovi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 24—25.

Radonjići

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

10 — Na zaravanku uzvišenja Brdo, oko 1 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su utonuli i zarasli u šumu, a 1 sljemenjak je veoma okrnjen.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 29.

11 — Druga nekropola ovoga sela nalazi se pokraj starog i novog pravoslavnog groblja, a broji 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani, samo što je 1 primjerak nešto okrnjen.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su tordirana vrpca, rozeta i dvostruka spirala.

Lit.: Isto tamo.

12 — Na njivi Vrbica, oko 500 m jugoistočno od naselja, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je znatno utonuo u zemlju.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30.

Pajtov Han

Seoce u dolini Stavnje, udaljeno od Vareša oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

13 — Na gredi pokraj puta, nedaleko od starog muslimanskog groblja i krševitog uzvišenja Smolin, nalazi se nekropola sa 32 stećka (30 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su zarasli u šikaru, slabo su obrađeni i veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su dvostruka spirala i rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 26.

Blaža

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

14 — Oko 1 km južno od sela, na lokalitetu Didorada, kod tzv. Velikog raskršća, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (20 sanduka i 20 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su mnogi prekriveni mahovinom i lišćem, zbog čega im možda ni broj nije apsolutno tačan.

Postavljeni su uglavnom po pravcu s—j, ali ima primjeraka koji leže po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 6 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: tordirane vrpce, spirale, rozete, ljljan i ruka sa zastavom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 27—28.

Karačići

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

15 — Pokraj puta, na jugozapadnoj strani naselja, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je jedan veoma oštećen.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Budoželj

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

16 — Na Glavici gotovo usred sela smještena je nekropola sa 37 stećaka (35 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su bili uglavnom dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i predstave čovjeka i konja.

Oko 60 m sjeverno vidi se nekoliko starih muslimanskih nišana od kojih je jedan ukrašen motivima sablje i sunca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 26—27.

17 — Oko 700 m istočno od prethodne nekropole, pokraj aktivnog muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 21 stećkom (16 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, utonuli i zarasli korovom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 27.

18 — Oko 500 m istočno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se treća nekropola ovoga naselja, koja ima 13 stećaka (9 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Većina je postavljena, po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i ruke s mačem.

Lit.: Isto tamo.

Brda

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

19 — U samome naselju, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 42 stećka (17 ploča, 13 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani. Neki primjerci su djelomično utonuli.

Orijentacija je po pravcu s—j, osim 7 primjeraka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Evo njegovih ukrasa: spirale, spirale kombinovane sa krstom i rožetom, tordirana vrpca i ruka s mačem.
Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 28—29.

Kokošići

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 11 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Usred sela nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka, koji je, vjerovatno, preostao od nekadašnje nekropole.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan, samo je prevallen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Dabrovine

Selo koje je od Vareša udaljeno oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

21 — Na lokalitetu Pod, na lijevoj obali Stavnje, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (6 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Većina primjeraka je pomaknuta, pa im orijentacija nije sigurna.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

NOVI TRAVNIK

Rankovići

Selo koje je od Novog Travnika udaljeno oko 2 km na južnu stranu.

1 — Na brežuljku kod rimokatoličke seoske crkve nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Nekropolu je presjekla željeznička pruga i stećci su veoma oštećeni.

Orijentacija nije ustanovljena.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 68.

Rastovci

Selo koje je od Novog Travnika udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Pokraj savremenog rimokatoličkog groblja, jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (2 ploče, 5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.
Postavljeni su po pravcu si—jz.
Nemaju ukrasa.
Lit.: Isto tamo.

Opara

Selo koje je od Novog Travnika udaljeno oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

3 — U centru sela, lijevo od puta dolazeći od Rostova, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (3 ploče, 31 sanduk i 12 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno dobro obrađeni, ali izvjestan broj sanduka su gotovo amorfnj kamenovi.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i ruke.

Lit.: Isto tamo.

Zagrlje

Selo koje je od Novog Travnika udaljeno oko 13 km zračne linije na južnu stranu.

4 — U sjeveroistočnom kraju sela smještena je nekropola sa 16 stećaka (9 sanduka, 2 sljemenjaka i 5 krstača).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani. Nekoliko sanduka su gotovo amorfnj kamenovi.

Orijentacija je po pravcu si—jz.

Ukrašeno je 5 krstača. Njihovi reljefni motivi su krst, stilizovani krst, polumjesec i jabuka.

Lit.: Š. Bešlagić, Isto tamo; Dj. Mazalić, Hrišćanski nišani u okolini Travnika, Naše starine IV, 113—114.

Rostovo

Selo koje je od Novog Travnika udaljeno oko 15 km zračne linije na južnu stranu.

5 — Na lokalitetu Mašeta nalazi se nekropola sa 115 stećaka (87 sanduka, 15 sljemenjaka i 13 krstača).

Spomenici su pretežno dobro obrađeni, a ima i vrlo slabih, gotovo amorfnj primjeraka.

Postavljeni su po pravcu s—j, ali ima i primjeraka koji su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 8 krstača. Njihovi ukrasni motivi su jabuke, polumjeseci i krstovi koji najčešće imaju postolja.

U predjelu Jezera, na lokalitetu Maculja, evidentirana je prije 25 godina nekropola sa oko 100 stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 68—69; Dj. Mazalić, n. d., 114—115.

VITEZ

Zabilje

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Kod zaseoka Ograde, na lokalitetu Brigovi, na desnoj obali rijeke Bile, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Materijal stećaka je slabijeg kvaliteta (uglavnom konglomerat), obrada srednja, očuvanost slaba.

Orijentacija je po pravcu si—jz.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 55.

Sadovača

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U blizini lokaliteta Kovačine, na zemljištu Joze Bajce, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost su slabe.

Orijentacija po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 56; P. Korošec, Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1952, 386.

Mošunj

Selo u dolini Lašve, udaljeno od Viteza oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na brežuljku blizu savremenog rimokatoličkog groblja i naselja nalaze se 2 osamljena stećka u obliku krstača.

Obrada dobra, spomenici danas prilično oštećeni.

Na jednom primjerku se zapaža motiv krsta.

Počulica

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Bogaz, iznad sela, blizu osamljene kuće Ilije Tomića, u šumici, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka, 1 sljemenjak i 1 amorfan stub).

Materijal stećaka je slabog kvaliteta, obrada dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 2 primjerk, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, Isto tamo.

Vitez

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

5 — Na zemljištu Državnog poljoprivrednog imanja, blizu auto-cesta i kuće Joze Franjića, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka. Lokalitet se zove Desove.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 55.

Gačice

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 2 km na jugozapadnu stranu.

6 — U podnožju brda, danas u krugu vojne tvornice, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, ali je danas veoma izbušen i izglođan.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Ovaj spomenik je poznat pod imenom Starac kamen. Neki okolni stanovnici vjeruju da je njegov prah ljekovit.

Lit.: Isto tamo.

Kratine

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Guber, na brdu Gola kosa, sjeverno iznad sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su znatno utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 56.

Kremenik

Selo koje je od Viteza udaljeno oko 2 km na sjeverozapadnu stranu.

8 — Na Martinovoj glavici, oko 500 m istočno od sela, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 fragmenta sanduka).

Stećci su klesani od kamena slabijeg kvaliteta i slabo su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 55.

BUSOVAČA

Katići

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu, nedaleko od željezničke stanice Busovača.

1 — Na lokalitetu Borak, iznad sela, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Lit.: Š. Bešlić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo, 1967, 45.

Krčevine

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

2 — U južnom kraju sela nalazi se nekropola sa 24 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Mihaljevići

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Galjen, na putu između Mihaljevića i Hozanovića, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

To je zapravo kamenolom gdje je, pored već oklesanih, započeto još 5 stećaka. Lokalitet je danas veoma zapušten.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Hozanovići

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

4 — Na mjestu Briješće (zovu ga i Ravan), ispod sela, nalazi se nekropola sa 27 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost su osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Dobraljevo

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Kaursko groblje, kod Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je bila nekropola sa više stećaka, pa su mnogi ugrađeni u školsku zgradu.

Lit.: Isto tamo.

Ravan

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 2 km na jugozapadnu stranu.

6 — U samome selu, blizu rijeke i ceste za Tisovac, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (17 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost su osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 6 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Gusti Grab

Selo koje je od Busovače udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Luke, pokraj ceste ka Sarajevu i potoka Oselište, nalazila se nekropola od koje su do danas preostala 2 stećka u obliku sanduka.

Obrada i stanje slabi.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

8 — Blizu zaseoka Bašići i Nezirovići, oko 600 m od ceste i Osnovne škole u Polju, na lokalitetu Maleničin gaj, nalazi se nekropola sa 36 stećaka (32 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Kamenolom za stećke bio je na lokalitetu Galjen, oko 1 km sjeveroistočno odavde.

Lit.: Isto tamo.

BREZA

Orahovo

Selo koje je od Breze udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na njivi zvanoj Krčevina, blizu sjevernih kuća u selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (8 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani. Postavljeni su po obadva glavna pravca. Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

2 — Na lokalitetu Igriste, oko 400 m severno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

Subotići

Seoce odmah do Breze Gornje.

3 — Zajedno sa današnjim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30.

Breza

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

4 — Na lokalitetu Brdo, u Gornjoj Brezi (zaselak Lopate), nalazi se nekropola sa 8 stećaka (4 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — U gradskom parku nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je okrnjen.

Izgleda da nije na svom prvobitnom mjestu.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su dvostruke spirale.

Vjerovatno je na ovome mjestu, ili u neposrednoj blizini, nekada bila nekropola sa stećcima.

Lit.: Isto tamo.

Slivno

Selo koje je od Breze udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Hrasno, pokraj puta i izvora, jugozapadno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (3 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

7 — Na lokalitetu Crkvine, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini se primjećuju ostaci temelja stare crkvice sa polukružnom apsidom.

Lit.: Isto tamo.

8 — Treća nekropola ovoga sela smještena je na državnom zemljištu. Ima 6 stećaka (2 ploče i 4 sanduka).

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, sunce i rozete (zvijezde).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Breza.)

Koritnik

Selo koje je od Breze udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

9 — Na prostranom zaravanku brijega u samome naselju, na lokalitetu Kaurko groblje, nalazi se nekropola sa 114 stećaka (101 sanduk, 11 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su nejednako obrađeni, mnogi primjerci su oštećeni i utonuli. Na više mjesta je lokalitet oštećen — izgleda da su neki stećci odnijeti.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su krst, polumjesec i predstava ruke.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 33—34.

Župča

Selo koje je od Breze udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Na brdu Kaurin, iznad seoskih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

Hočevlje

Selo koje je od Breze udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na njivi Repuh, blizu kuće Blagoja Lakića, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 9 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sljemenjaka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se tordirane vrpce, dvostruke spirale sa rozetama i štap.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30—31.

12 — Na njivi Zagoni, oko 700 m istočno od kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo pažljivo obrađeni, ali su danas neki primjerci okrnjeni i prevaljeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su sva 4 primjerka. Evo njihovih motiva: tordirane vrpce, dvostruke spirale sa ljiljanima i rozete. Osim toga, ovdje se vide 2 originalna motiva: predstava čovjeka koji sjedi na stolici, drži štap i čita knjigu. Iznad figure je polumjesec. To je sve prikazano u dvije ar-kadne niše.

Do samih stećaka je savremeno pravoslav-no groblje.

Lit.: Isto tamo.

13 — Treća nekropola ovoga sela smještena je na lokalitetu Lješćar. Ima 13 stećaka u obliku sanduka. Udaljena je oko 50 m sjeverno od seo-skih kuća, pokraj puta.

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuva-ni, nešto su zarasli i zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 33.

ILIJAS

Ravne

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 25 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mlinice—Stuparevac, bli-zu Todorovića kuća, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: n. d., 24.

2 — Oko 500 m istočno od prethodne nek-ropole, kod kuće Voje Mihajlovića, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su u vrlo slabom stanju (razbijeni).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kamenica

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 25 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Mandra, u zaseoku Zukići nalazi se nekropola sa 13 stećaka (7 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas okrnjeni i prilično utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, polumjesec, rozeta, krst i dvostruka spirala.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 17.

4 — U zaseoku Šehovići, na lokalitetu Ra-kov kamen, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (10 sanduka i 6 sljemenjaka). Tu su i nekoliko fragmenata stećaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni. Jedan sljemenjak je dvostruk, sa postoljem.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, polumjesec i stilizovan krst.

Lit.: Isto tamo.

5 — U zaseoku Nanići, blizu kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Obrađa i očuvanost ovih spomenika su os-rednje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

6 — U zaseoku Odžak, na lokalitetu Založ-nica, nalaze se 3 stećka u obliku sljemenjaka, koji danas služe kao temelji jedne štale.

Spomenici su dobro obrađeni.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Podlipnik

Selo u blizini Ivančića, nedaleko od ceste Sarajevo—Olovo.

7 — Sjeverno od sela, na brežuljku, u kraju koji se zove Luke, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (5 ploča, 8 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, samo su da-nas nagnuti, utonuli ili prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 18.

Ivančići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

8 — Oko 300 m južno od naselja, pokraj rječice Ljubine, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (1 sanduk i 10 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuva-ni, samo su 2 primjerka djelomično utonula.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi motivi su bordura od kosih paralelica i dvostruka spirala.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 21.

9 — Na lokalitetu Kaursko groblje, neda-leko od zaseoka Gojanovići, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (6 ploča, 8 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su okrnjeni, a neki primjerci su utonuli ili preva-ljeni.

17 — Dvostruki sljemenjak sa nekropole br. 4 u Kamenici, opština Ilijaš, Bosna i Hercegovina.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.
U neposrednoj blizini se nalaze staro i novo muslimansko groblje.
Lit.: Isto tamo.

Neki sljemenjaci ove nekropole imaju 2, a jedan čak i 3 postolja, što je vrlo neobična pojava.

U blizini je staro muslimansko groblje.
Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 16—17.

Sudići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 23—25 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

10 — Na brežuljku Brus, na raskršću puteva, nedaleko od zaseoka Vruci, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (6 ploča, 5 sanduka i 17 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Rakova Noga

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 28 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

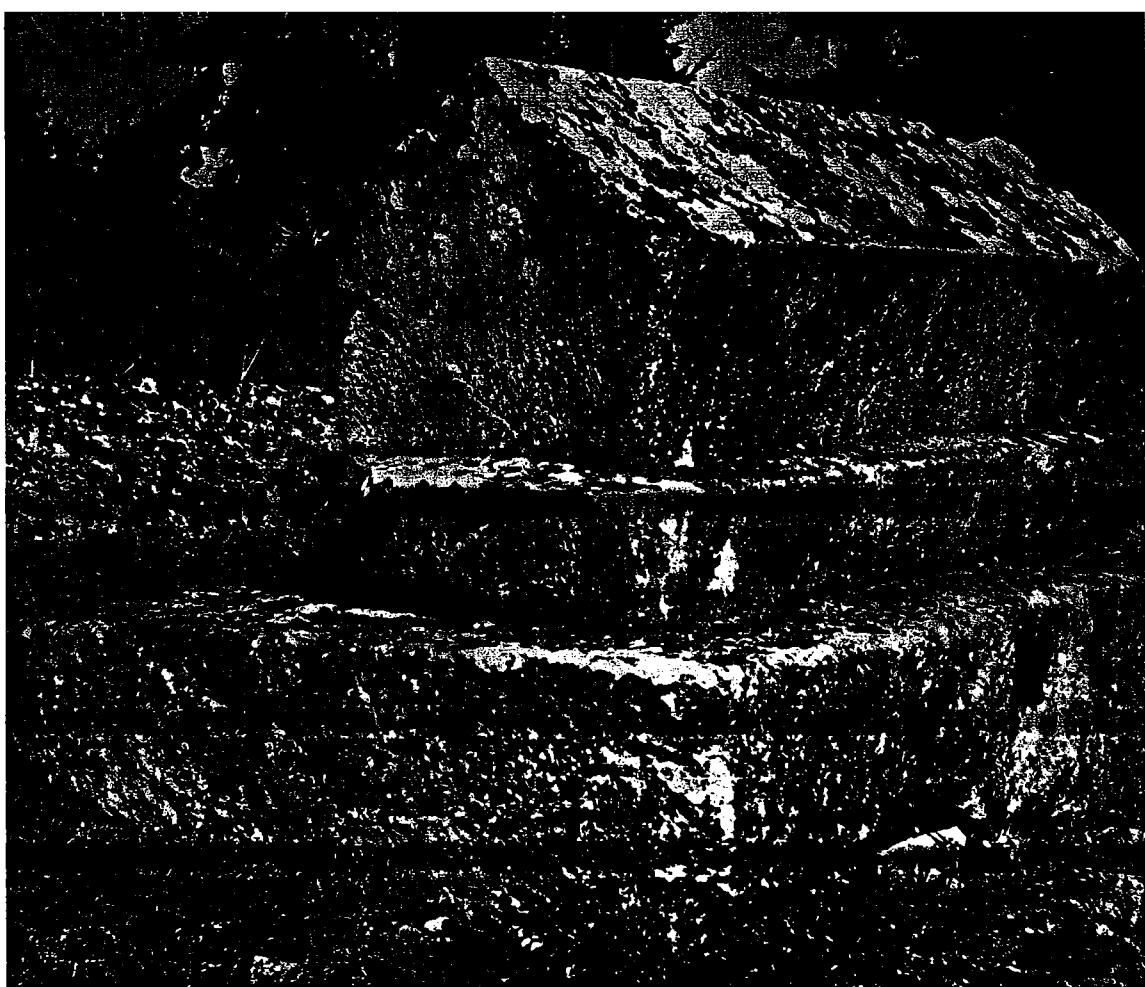
11 — Na lokalitetu Brdo nalazi se nekropola sa 26 stećaka (6 ploča, 10 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas nagnuti, utonuli ili prevaljeni.

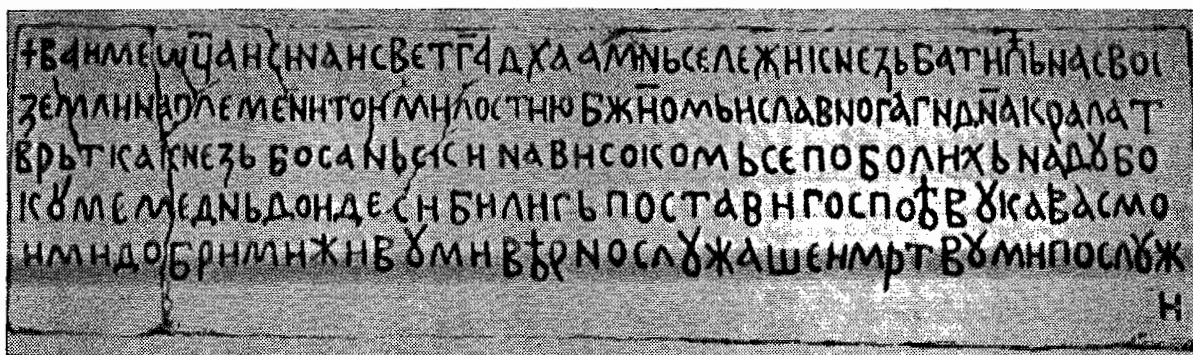
Većina spomenika postavljena je po pravcu sz—ji, a manji dio po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

18 — Sljemenjak
sa 2 postolja iz Su-
dića, opština Ilijaš,
Bosna i Hercego-
vina.

19 — Sljemenjak
sa 3 postolja iz Su-
dića, opština Ilijaš,
Bosna i Hercego-
vina.

20 — Natpis na sljemenjaku u Kopošiću, opština Ilijaš, Bosna i Hercegovina.

U neposrednoj blizini je staro muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 17.

12 — Na brežuljku s lijeve strane puta ka Bjelosalićima, oko 500 m daleko od prethodne, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (12 ploča, 28 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovan krst i 2 polumjeseca koja su kosim linijama povezana sa jednom uspravnim linijom, što je jedinstvena pojava.

Lit.: Isto tamo.

Čevljanovići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Sjeverno od naselja, pokraj auto-cesta Sarajevo—Olovo, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (9 sanduka i 32 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, manji broj je oštećen, a 3 primjerka poremetio je seoski put.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 sanduk i 4 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: dvostruka spirala kombinovana sa grozdovima, krstom i ljiljanom, krst, S spirale, tordirana vrpca, djelomično povijena plastična rebra i ručka s kopljem.

Nekropola je ranije bila oko 50 m istočnije, pa je 1959 g. prenesena zato što je upravo preko nje morala proći auto-cesta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 18—19.

14 — Na lokalitetu Drina, blizu kuće Strahila Đokića, u Donjim Čevljanovićima, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i veoma utonuli. Pomican su.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 19.

Medojevići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 19 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

15 — Na lokalitetu Runa stijena, nedaleko od zaseoka Kitoševići, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 15—16.

16 — Oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 71 stećkom (44 sanduka i 27 sljemenjaka).

Većina spomenika je vrlo dobro obrađena, današnje stanje je dosta dobro, samo su neki primjerci nagnuti i djelomično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 7 primjeraka, koji leže po pravcu s—j, ili sa malim odklonom od toga pravca.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su rozeta, dvostruka spirala sa ljiljanom kao završetkom srednje stabljike i biljna stilizacija sa 2 grančice.

Do stećaka su savremeni muslimanski grobovi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 15.

Kopošići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Na brežuljku i ispod njega, u samome naselju, pokraj aktivnog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (3 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo pažljivo klesani, neki primjerci su danas djelomično oštećeni i utonuli.

Orijentacija im je nejednaka, ali pretežno po pravcu s—j. Raspoređeni su u dvije skupine.

Ukrašena su 4 sljemenjaka, a 1 od njih ima i natpis. Najbrojniji motivi su dvostruke spirale i tordirane vrpce, zatim slijede rozete, jabuke, cikcak vrpce i grozdovi kao elemenat u biljnoj stilizaciji sa spiralama i rozetama. Na krovu jednoga sljemenjaka je šindra kao prikaz krova kuće.

U natpisu se kaže da je tu sahranjen bosanski knez Batić.

U blizini se nalaze ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Dubrovnika.

Lit.: K. Hörmann, Nadgrobni spomenik kneza Batića, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 391; Isti, Epigraphische Denkmäler aus dem Mittelalter, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 483; Lj. Stojanović, n. d., I, br. 231; K. Jireček, Die Handelstrassen..., 44; Dr. C. Truhelka, Naši gradovi, Sarajevo 1904, 93—94; Dj. Mazalić, Starine po okolini Sarajeva, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1939, sv. I (Sarajevo 1940), 15—36; Š. Bešlić, n. d., 21—23 i 94—95.

18 — U sjevernom kraju sela, oko 100 m daleko od prethodne nekropole, pokraj puta i kuće Marjana Ilića, nalazi se skupina sa 11 stećaka (8 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni, utonuli i skliznuli.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 veoma utonuo sljemenjak. Na njegovom krovu vide se motivi polumjeseca i rozete.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 24.

Višnjica

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Na lokalitetu Kaurlaš, na brijegu blizu naselja, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (23 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 21.

Srednje

Selo na auto-cesti Sarajevo—Olovo, udaljeno od Ilijaša oko 16 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

20 — U samome naselju, blizu kuće Miloša Obrenovića, smještena je nekropola sa 19 stećaka (9 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Neki primjerci su zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 19—21.

21 — Oko 1 km sjeverno od sela i prethodne nekropole, zapadno od ceste, nalazi se skupina sa 6 stećaka (4 sanduka i 2 sljemenjaka). Lokalitet zovu Trlica.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično utonuli.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Solakovići

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — U zaseoku Vlasenice, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen i pomaknut.

Ukrašen je spiralama i rozetama.

Lit.: Isto tamo.

Ljubina

Selo u donjem toku rječice Ljubine, udaljeno od Ilijaša oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Ispod zaselaka Čepiljače i Ulištovići, pokraj same rječice, nalazi se skupina sa 8 stećaka (7 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro klesani, ali su stradali prilikom gradnje željezničke pruge i ceste. Osim stuba, svi ostali su pomicali.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub koji je u vodi. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: tordirana vrpca, bordura od kosih paralelica, cikcak vrpca, krst i polumjesec.

Lit.: Š. Bešlić, n. d. 13; Dj. Mazalić, n. d., 29.

Stupa

Seoce pokraj ceste Sarajevo—Olovo, udaljeno od Ilijaša oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

24 — Na lokalitetu Desava, gdje je i aktivno rimokatoličko groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, sada je pomaknut sa svog prvobitnog mjesta.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 14.

Vidotina

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Na lokalitetu Brdo (zovu ga i Dušino brdo), pokraj puta, blizu zaseoka Vidakovići, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 fragment ploče i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.
Prekoputa se nalazi staro muslimansko groblje sa nišanima.
Lit.: Isto tamo.

Klek

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

26 — Na lokalitetu Brijest, uz kuću Petra Ikanovića, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (3 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su ovi: jabučaste rozete, kružni vijenac, dvostruke spirale, krug, polumjesec i rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 14—15.

Visojevica

Selo koje je od Ilijaša udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mandra, kod kuće Prodana Trifunovića, nalazi se nekropola sa 3 stećka (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani, samo su djelomično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

Vilić

Selo na području Ozren-planine, udaljeno od Ilijaša oko 19 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

28 — Na lokalitetu Jelica, blizu kuće Mehe Vilića, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (3 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 sljemenjaka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta i predstava ruke do ramena.

Lit.: Isto tamo.

Vukinjača

Selo na području Ozren-planine, udaljeno od Ilijaša oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

29 — Na lokalitetu Veliko mramorje, na brijegu oko 500 m sjeverno od seoskih kuća, na-

lazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su slaboo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je ranije bilo više stećaka.

30 — Oko 150 m zapadno od prethodne nekropole, na pošumljenom brežuljku, na tzv. Malom mramorju, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom krsta.

Ovdje je bilo više stećaka, pa su u međuvremenu odneseni. Južno do nekropole je staro muslimansko groblje.

Ozren

Seoce na istoimenoj planini, udaljeno od Ilijaša oko 21 km zračne linije na istočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Travnjak, pokraj puta i planinarskog doma, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (2 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su slaboo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka se nalaze ostaci starog muslimanskog groblja sa nišanima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 15.

32 — Oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, na zaravanku najvišeg dijela planine, na lokalitetu Bandijera, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (10 sanduka i 16 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, a danas su prekriveni mahovinom i zarasli u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Ljubnići

Seoce na lijevoj obali rijeke Bosne, udaljeno od Ilijaša oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

33 — Na mjestu gdje je i savremeno pravoslavno groblje, u južnom kraju sela, nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Kamen za stećke je slabijeg kvaliteta, inače su spomenici dobro klesani, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 24.

Podlugovi

Naselje koje je od Ilijaša udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

34 — Na lokalitetu Glavica, oko 500 m. daleko od željezničke stanice, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka.

Kamen stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada je također slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

FOJNICA

Šćitovo

Selo koje je od Fojnice udaljeno oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

1 — U blizini zaseoka Oglavak nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Fojnica.)

Ostružnica

Selo koje je od Fojnice udaljeno oko 5 km na istočnu stranu.

2 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, u samome selu, pokraj ceste ka Kiseljaku, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (40 ploča i 10 sanduka).

Materijal stećaka slabog kvaliteta (ima i sedre), obrada gruba, spomenici veoma utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je i savremeno muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci centralne Bosne, Sarajevo 1967, 44.

Lužine

Selo u dolini rječice Železnice, udaljeno od Fojnice oko 6 km na jugoistočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Dvorišta, na desnoj obali rječice, uz kuće, nalazi se skupina sa 2 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su relativno vrlo velikih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni, danas je 1 primjerak raspuknut.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeni su. Njihovi reljefni motivi su rozeta i krug.

Lit.: Isto tamo.

Gojevići

Selo koje je od Fojnice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

4 — Pokraj kuće Ilije Ivše nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka).

Obrada osrednja, spomenici veoma utonuli.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Fojnica.)

Otigošće

Selo koje je od Fojnice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Na brdu gdje se eksploatiše pijesak, pokraj ceste prije dolaska u selo, nalazi se nekropola sa 46 stećaka u obliku sanduka.

Obrada spomenika je nejednaka, mnogi primjerci su oštećeni, utonuli i potkopani.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Kopanje pijeska ugrožava grobove i stećke.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 45.

Dusina

Selo koje je od Fojnice udaljeno oko 13 km južno.

6 — Kod zaseoka Vrtla, na lokalitetu Krčevine, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je slabo obrađen i oštećen je.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

KISELJAK

Gomionica

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Široka šuma, blizu naseља, nalazi se nekropola sa 42 stećka u obliku amorfnih sanduka.

Obrada vrlo slaba, više primjeraka utonulo i zaraslo.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41.

Višnjica

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 2 km zračne linije na zapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Mravnjače (zemljište Stipa Drmača) nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada dobra, spomenici oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima jabuke, polumjeseca i kruga u vijencu.

Kod kuće Omera Begovića bilo je stećaka koji su uništeni. Tu je i danas kasnoantička grobna komora, a nađeno je i nekoliko fragmenta rimskih nadgrobničkih spomenika.

Lit.: P. Anđelić, Arheološka ispitivanja, Lepenica, Sarajevo 1963, 178; Š. Bešlagić, n. d., 40—41.

Podastinje

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 2 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na glavici obrasloj šumom, na lokalitetu Bunar, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (39 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada osrednja, više primjeraka obraslo mahovinom.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41.

4 — Na njivi Mare Vučić, blizu prethodne nekropole, sa istočne strane, nalazi se skupina sa 25 stećaka (24 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i materijal stećaka slabi.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — Na pošumljenom brežuljku Vrbica nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Obrada i očuvanost vrlo dobri.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo; P. Anđelić, n. d., 178.

Pareževići

Seoce koje je od Kiseljaka udaljeno oko 1,5 km zračne linije na zapadnu stranu.

6 — Nedaleko od kuće Stipe Tuke nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Ostali podaci nisu poznati.

Na lokalitetu Crkvina, između Pareževića i Rotilja, vjerovatno je bila crkva Sv. Mihajla, koja se spominje u povelji Bele IV iz 1224. god.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, n. d., 177—178.

Kiseljak

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

7 — Na sjevernoj periferiji varošice, na nji-
vi Ivana Lukića, nalazi se nekropola sa 99 stećaka (5 ploča, 88 sanduka i 6 sljemenjaka).

Obrada spomenika je dobra, neki primjerci su oštećeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 18 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi reljefni motivi su ovi: »svastika«, pravougaonik (vjero-
vatno štit) i još dva originalna motiva — čaša i čekić.

Lit.: P. Anđelić, n. d., 179; Š. Bešlagić, n. d., 38—40.

Palež

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 2 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — U Donjem Paležu, u gaju Salkana Mujića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku relativno velikih sljemenjaka sa postoljima. Lokali-
tet se zove Glavica.

Obrada vrlo dobra, 1 primjerak nagnut i potkopan.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i sunca.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41.

9 — U Donjem Paležu, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se skupina sa 15 stećaka (13 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost osrednji.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

10 — U Gaju kod Paleške ćuprije i Mutapova hana, u istočnom kraju sela, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Gruba obrada, očuvanost slaba.

Bliži podaci nedostaju.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, n. d., 180.

Duhri

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na njivi Fate Saljević nalazi se nekropola sa 24 stećka u obliku sanduka.

Obrada slaba, gotovo svi primjerci sasvim utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ne zapažaju se ukrasi.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41.

Brnjaci

Selo pokraj ceste ka Sarajevu, udaljeno od Kiseljaka oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

12 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 22 stećka u obliku sanduka.

Slab klesarski rad — spomenici su inače dobro očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Kiseljak.)

Kovači

Seoce koje je od Kiseljaka udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Babina voda nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Bliži podaci nedostaju.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, Isto tamo; Š. Bešlagić, n. d., 43.

Han Ploča

Selo pokraj ceste Kiseljak—Sarajevo, udaljeno od centra opštine oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

14 — Uz seosku džamiju leži fragmenat stećka-sanduka, a oko 100 m dalje, na njivi Staniše Bujaka, 1 osamljen sanduk.

Obrada dosta dobra, ali je kamen slabijeg kvaliteta.

Nepomicani primjerak leži po pravcu z—i.

Na fragmentu je urezan natpis koji nam saopštava da tu leži neki Stojan.

U blizini je ostatak starog muslimanskog groblja sa nišanima koji imaju ukrase jabuka i topuza.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41—42 i 96; Isti, Nekoliko novopronađenih natpisa..., Naše starine XI, 49.

Boljkovići

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

15 — Kod vrela Kiseljak nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Bliži podaci nedostaju.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, n. d., 180.

Han Ivica

Selo koje je od Kiseljaka udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

16 — Pred kućom Miletić-Kašiković nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 ploča, 3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada dobra, današnje stanje vrlo slabo. Spomenici su pomicali.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Kuliješ

Selo u području Lepenice, udaljeno od Kiseljaka oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Kod Homoljske ćuprije, u vodi rijeke Lepenice, nalaze se 2 stećka u obliku sanduka.

Izgleda da su dobro obrađeni.

Ne vidi se da imaju ukrase.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 42.

18 — Na lokalitetu Bobovik, na putu ka Zabrđu, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost slabe.

Orijentacija i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Izgleda da je i u predjelu Ocrkavka, na ruševinama antičke vile, bila nekropola sa tridesetak stećaka, kojih danas više nema.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., Isto tamo; P. Anđelić, n. d., Isto tamo.

Žeželevo

Selo u području Lepenice udaljeno od Kiseljaka oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

19 — U polju ispod Donjeg Žeželeva nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Obrada gruba, više primjeraka je oštećeno.

Na vodoravnoj strani jednoga spomenika nalazi se motiv krsta.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, n. d., 180—181.

20 — Kod muslimanskog aktivnog groblja u Gornjem Žeželevu, pokraj puta za Han-Ivicu, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Materijal stećaka je konglomerat.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Bukvica

Selo u dolini rijeke Lepenice, udaljeno od Kiseljaka oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — U samome selu, nedaleko od Bašića džamije, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (24 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada dobra, materijal stećaka slab, više primjeraka oštećeno.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 42.

22 — U temeljima mosta preko Lepenice uzidano je 7 stećaka u obliku sanduka, bez osobitosti, koji su vjerovatno bili u neposrednoj blizini mosta.

Prema Radimskom, trebalo bi da se na lokalitetu Gusti grab, iznad sela, nalazi nekropola sa 45 stećaka, ali to nije ustanovljeno.

Lit.: Š. Bešlagić, Isto tamo; P. Anđelić, Isto tamo.

Zabrđe

Selo u dolini rijeke Lepenice, udaljeno od Kiseljaka oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

23 — Odmah iznad sela, na lokalitetu Brdanjak, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (8 sanduka i 5 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada, neki primjerci su djelomično oštećeni, a neki utonuli i potkopani.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove okomito na tu orijentaciju.

Ukrašen je 1 veliki sljemenjak sa postoljem. Njegovi ukrasni motivi su obična i tordirana vrpca i grb koji se sastoji od vučje glave i nešto prednjeg trupa sa prednjim nogama, okružen vijugastom vrpcom iz koje ravnomjerno izlaze po tri listića. Osim toga, na spomeniku se nalazi nekoliko rozeta.

Na jednoj bočnoj i jednoj čeonj strani urezan je natpis koji kaže da je to spomenik velikog bosanskog kneza Radoja, koji je postavio njegov sin knez Radić.

Do stećaka je savremeno rimokatoličko groblje. U muslimanskom groblju, nedaleko odatle, nalaze se 2 stećka u obliku sanduka.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini, Viestnik, XI (1889), 44—45; Dr Č. Truhelka, Dva heraldička spomenika iz Bosne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, knj. II, 76; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 433; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4781; P. Anđelić, n. d., 181—182; Š. Bešlagić, n. d., 42—43 i 96—97.

VISOKO

Mladeš

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Zabuče, u blizini savremenih groblja pravoslavnog, rimokatoličkog i

muslimanskog, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 36.

Džindići

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na pošumljenom brežuljku Grabošić, izvan sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Drugi podaci nisu poznati.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)¹⁸⁰

Dobrinje

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Dobrinjac, pokraj puta ka Buzićima, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (4 ploče i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su nešto oštećeni i zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi se sastoje od dvostrukih spirala, rozeta, tordiranih vrpca i jabuka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 37.

Poriječani

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

4 — U zaseoku Brdo, na njivama Maksima Aleksića i Boška Subotića, južno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 ploče i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

5 — Nedaleko od sela, oko 1,5 km od Porječana ka Kaknju, na lokalitetu Grebac, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sanduk i 4 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni, 1 primjerak je skliznuo.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

¹⁸⁰ Podatke za nekropole br. 2, 7—9, 12, 14—19 i 22—23 opštine Visoko prikupio Mehmed Mujezinović, v. stručni saradnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture B i H u Sarajevu.

Buzići

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

6 — Na desnoj strani rijeke Bosne, iznad seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (24 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, ali su nešto oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

7 — U zaseoku Mokronoge, na lijevoj obali rijeke Bosne, na lokalitetu Brijest, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Maurovići

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Pokraj ceste ka Slatini, u blizini starog muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 13 stećaka (3 ploče, 8 sanduka i 2 sljemenjaka).

Materijal i obrada slabi, spomenici su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 36.

9 — Na njivi Strana, pokraj puta ka Mokronogama, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Malo Čajno

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Zgonovi, gdje je i savremeno rimokatoličko groblje, nalazi se skupina sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Kamen za stećke je slabijeg kvaliteta, obrada je osrednja.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Na samoj nekropoli je 1946. g. iskopana iz zemlje ploča na kojoj je predstavljena scena borbe čovjeka sa veprom i uz to urezan natpis koji nam kaže da je tu sahranjen kaznac Nespi-na. Mislimo da se radi o ploči sa mauzoleja.

U blizini se nalazi nekoliko starih muslimanskih nišana. Oko 1 km zapadno izdiže se brdo na kome su ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Čajana.

Lit.: J. Vuković i A. Kućan, Jedan stari bosanski nadgrobni spomenik i natpis, Glasnik

Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1947, 53; A. Solovjev, O natpisu na grobu velikog kaznaca Nespi-ne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1948, 235—237; M. Budimir, Jedan stari balkanski nadgrobni spomenik i natpis, Istorijski časopis 1—2, Beograd 1948, 261—263; J. Kovačević, Nadgrobni natpis i reljef kaznaca Nespi-ne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1961 (Arheologija), 317 — 322; H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 17—18; Š. Bešlagić, n. d., 37.

Uvorići

Selo u predjelu Gračanice, udaljeno od Visokog 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Kadinjača, u Polju, oko 600 m istočno od seoskih kuća, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Materijal i obrada slabi, spomenici oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Bijele Vode

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Čakina njiva, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je utonuo u zemlju.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Izgleda da je ovdje ranije bilo više stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 36.

Visoko

Varoš na rijeci Bosni u kojoj je i sjedište opštine.

13 — Na lokalitetu Klisa, kod pravoslavne crkve, u samome gradu, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, od nešto slabijeg kamena, ali relativno većih dimenzija, veoma su oštećeni i djelomično pomaknuti.

Orijentacija im je poremećena.

Nemaju ukrasa.

Utvrdni srednjovjekovni grad Visoki bio je na brdu oko 1 km daleko odavde.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Naši gradovi, Sarajevo 1904, 92—96; H. Kreševljaković, n. d., 16; Dj. Mazalić, Visoki..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1954, 227—253; Š. Bešlagić, n. d., 35.

Zbilje

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 2 km zračne linije na južnu stranu.

14 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, na desnoj obali rijeke Fojnice, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su pravljani od konglomerata, osrednje su obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini se nalazi muslimansko groblje iz XVIII v.

Lit.: Isto tamo.

Tušnjići

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

15 — U šumici Hamde Junuzovića nalazi se nekropola sa 69 stećaka (63 sanduka i 6 sljemennjaka).

Materijal, obrada i očuvanost slabi.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Gorani

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

16 — Kod savremenog pravoslavnog groblja nalazi se skupina sa 82 stećka u obliku sanduka.

Pravljani su od slabijeg materijala (konglomerat), slabo su klesani, a prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i raspoređeni u 4 skupine.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Ginje

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

17 — U zaseoku Gorašnica, na lokalitetu Glavica, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Materijal stećaka je konglomerat, obrađeni su slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

18 — Na lokalitetu Polje, na pošumljenom čuviku Šabana Džafića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, osrednje su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

19 — Na njivi Bajre Sudžuke, poviše tzv. Šabanovog mlinu, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nije ukrašen.

Lit.: Isto tamo.

Dvor

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

20 — Na brežuljku Gorašnica, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Materijal stećaka je konglomerat, obrada osrednja, današnje stanje vrlo slabo.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Visoko.)

21 — Na Glavici ispod brežuljka Gorašnica, blizu kuća, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Materijal stećaka je konglomerat, relativno su većih dimenzija, obrada osrednja, danas su utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Visoko.)

Goduša

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

22 — U zaseoku Rajčići, na lokalitetu Grebljice, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, građeni su od konglomerata i klesani dosta slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Čifluk

Selo koje je od Visokog udaljeno oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

23 — Zajedno s današnjim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 32 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani, zarasli su u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

KREŠEVO

Rakova Noga

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Škarine, na brijegu nedaleko od Osnovne škole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Materijal stećaka je slabijeg kvaliteta, više primjeraka su oštećeni, utonuli i veoma zarasli korovom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 44.

2 — Na njivi Lopata koja pripada zaseoku Tomić-Han, pokraj ceste ka Sarajevu, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada dobra, spomenici znatno utonuli.

Orientacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini je aktivno muslimansko groblje.

Lit.: Isto tamo.

Bjelovići

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Kaursko groblje, pokraj puta i savremenog muslimanskog groblja, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je osrednja, a današnje stanje je vrlo slabo, jer su spomenici oštećeni, pomicali na put pa se preko njih prelazi.

Orientacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je bilo više stećaka koji su uništeni.

Lit.: Isto tamo.

Crkvenjak

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Klupe, oko 1 km zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje klesani, danas su znatno oštećeni, utonuli i zarasli korovom.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini je savremeno rimokatoličko groblje.

Lit.: Isto tamo.

Polje

Seoce blizu Crkvenjaka, udaljeno od Kreševa oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Blizu Paškine kafane, pokraj ceste ka Sarajevu, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje velike nekropole.

Spomenici su slabo obrađeni, danas su veoma oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Po Radimskom, ovdje je bilo 300 stećaka.

Lit.: Isto tamo.

Mratinići

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 2 km na istočnu stranu.

6 — Na zaravanku Kamen, pokraj puta ka Kreševu, nalazi se nekropola sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Materijal stećaka je slabog kvaliteta, spomenici su vrlo oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini se nalaze muslimansko i rimokatoličko savremeno groblje.

Lit.: Isto tamo.

7 — Kod Fatića vode, iznad sela, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i zatrpani.

Nisu u svom prvobitnom položaju.

Nemaju ukrasa.

Sljemenjak je s jedne čeonice strane niži, slično jevrejskim starim spomenicima. što je sasvim neobičan slučaj. Izgleda da je ovdje bio kamenolom za stećke, pa su otuda ovi spomenici preostali.

Lit.: Isto tamo.

Pirin

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — Na lokalitetu Tisovik, pokraj puta, izvan sela, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su 2 primjerka prevrnuti.

Orientacija je po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Deževica

Selo koje je od Kreševa udaljeno oko 7 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Križ, na brdu i putu ka selu Kamenik, oko 1.5 km sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 58 stećaka (38 sanduka i 20 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, uglavnom dobro, ima mnogo oštećenih, utonulih ili nagnutih primjeraka. Jedan sljemenjak ima krov na 4 vode.

Postavljeni su po pravcu si—jz, osim 5 primjeraka, koji leže sz—ji. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sanduka i 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasi su polumjesec, rozeta i krst.

Izgleda da je na ovome lokalitetu ranije bilo više stećaka.

HADŽIĆI

Drozgometva

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na mjestu gdje je današnje pravoslavno groblje nalazi se skupina sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

(Podaci Nenada Banduke, učitelja iz Drozgometve.)

Bare

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Zajedno sa pravoslavnim grobljem (Jerkića groblje) nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Nenada Banduke, učitelja iz Drozgometve.)

Hadžići

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

3 — Uz savremeno pravoslavno groblje i crkvu Sv. Bogorodice, u centru naselja, nalazi se nekropola sa 34 stećka (33 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni.

Neki primjerci su relativno veliki.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Medvjedice

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 8 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — Na lokalitetu Lije (zemljište Stjepana Ljevaka) nalazi se nekropola sa 81 stećkom (25 ploča i 56 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično okrnjeni i utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ane Livanjušić, učiteljice iz Tarčina.)

Luke

Selo u blizini Tarčina, udaljeno od Hadžića oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Kamen, na raskršću seoskih puteva, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ane Livanjušić, učiteljice iz Tarčina.)

Gradac

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 2 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Orah, u neposrednoj blizini ostataka srednjovjekovnog utvrđenog grada, nalazi se nekropola sa 58 stećaka (55 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni, zarasli i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, polumjesec, jabuka i spirala.

Na nekropoli ima i fragmenata stećaka. Tu je i 1 antička ara iskorištena kao stećak. Kamenolom za stećke bio je odmah do nekropole. Srednjovjekovni grad se prvi puta spominje 1335. g. Ispod stećaka je njiva koja se zove Kraljev sto.

Lit.: Dj. Mazalić. Gradac kod Hadžića, Glasnik hrvatskog Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1942, 193—206.

7 — U centru naselja, vrtu pokraj kuće, nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Obrada je dobra, stećak je utonuo.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenik je ukrašen motivom »vodenice«.

8 — Na lokalitetu Gomjenica, kod kuće Seife Šehića, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim sljemenjaka, koji leži po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Dj. Mazalić, n. d., 193—206.

9 — Na lokalitetu Krst, na zaravanku zapadno i iznad sela, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas ispucali i utonuli.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivima primitivno rađenih biljnih stilizacija i »svastike«.

Lit.: Isto tamo.

Kasatići

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 2 km zračne linije na južnu stranu.

10 — Na lokalitetu Čorin do, oko 1 km južno i iznad sela, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni (okrnjeni, ispucani, utonuli).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

11 — U zaseoku Brce, pokraj puta za seoce Lasac, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 74 stećka (69 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 6 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Grab

Seoce u okolini Tarčina, udaljeno od Hadžića oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

12 — Na njivi Danila Kovačevića, blizu kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 ploče i 1 sljemenjak).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ane Livanjušić, učiteljice iz Tarčina.)

Tarčin

Selo pokraj ceste Sarajevo — Mostar, udaljeno od Hadžića oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Borak (gaj Lazara Kostića) nalazi se nekropola sa 5 stećka (2 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Đurđice Stopić i Ane Livanjušić, učiteljica iz Tarčina.)

Pazarić

Selo pokraj ceste ka Mostaru, udaljeno od Hadžića oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Vardište, kod željezničke stanice, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su poromećeni izgradnjom normalne željezničke pruge — 3 primjerka vire iz zemlje a 1 je prevallen.

Izgleda da je orijentacija bila po pravcu z—i.

Sada se vide 2 ukrašena sanduka. Njihovi reljefni motivi su friz od cikcak linija i polumjesec.

Lokve

Selo ispod Igman-planine, udaljeno od Hadžića oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

15 — Na lokalitetu Grepčine, oko 400 m sjeverozapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (38 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, ima i amorfnih primjeraka, srednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasi su dvostruke spirale, polumjesec i vijenac.

Lit.: Bosanska Vila, 1887, 328; Viestnik, 1891, 57; S. Trifković, Blažuj i okolina, 328.

16 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, zajedno sa pravoslavnim grobljem koje se zove Orašak, nalazi se skupina sa 20 stećaka (19 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada neujednačena, ima i amorfnih primjeraka. Očuvanost osrednja.

Orijentacija po pravcu s—j, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasi su tordirana vrpca i jabučasta ispupčenja na hrptu.

Oko 100 m istočno nalazi se aktivno muslimansko groblje.

17 — Oko 1 km sjeverno od prethodne nekropole, na lokalitetu Dubić, oko 700 m sjeverozapadno od zaseoka Crepljani, nalazi se nekropola sa 42 stećka (41 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni, ima više amorfnih primjeraka. Očuvanost je osrednja.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 10 primjeraka, koji leže po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, osim 1 sanduka, koji na vodoravnoj strani ima urezanu liniju.

Češće

Selo koje je od Hadžića udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

18 — Na lokalitetu Rogin potok, na zemljištu Mirka Andrića, Vase Njegovana i Dimitrija Magazina, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (10 ploča, 14 sanduka, 9 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov motiv je predstava čovjeka.

(Podaci Đurđice Stopić i Ane Livanjušić, učiteljica iz Tarčina.)

19 — Na lokalitetu Ravne i Greblje, gdje se nalaze i savremena muslimanska i pravoslavna groblja, smještena je skupina sa 11 stećaka (5 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas priлично zarasli u korov.

Orijentacija nije zabilježena.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Đurđice Stopić i Ane Livanjušić, učiteljica iz Tarčina.)

VOGOŠĆA

Ljetovik

Selo na brijegu, dosta visoko od ceste i rijeke Ljubine, udaljeno od Vogošće oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na putu kod Nikolića kuća nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada dobra, stanje osrednje, 1 primjerak prevaljen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Krivače

Selo sjeverno od Ljetovika, udaljeno od Vogošće oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U samome selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (9 sanduka i 2 sljemenjaka).

Materijal od koga su stećci klesani je konglomerat i slabiji vapnenac, pa su stećci oštećeni, iako su bili dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gora

Selo na brdu s desne strane Ljubine, udaljeno od Vogošće oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na blagoj kosini livade Vinište, ispod sela, a odmah iznad ceste ka Olovu, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (7 sanduka i 8 sljemenjaka).

Neki primjerci su od mekanog kamena i slabije obrade, dok su ostali vrlo dobro obrađeni. Više primjeraka je utonulo ili je prevaljeno.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak sa postoljem. Njegovi ukrasi su: rozeta, spirala (dvostruka), 2 stabljice, luk i predstava čovjeka na konju.

4 — Na lokalitetu Podlipa, kod kuće nekog Alića, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Materijal slab, obrada osrednja, spomenici su utonuli i skliznuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Oko 400 m sjeverno je lokalitet Krst, gdje je, po predanju, bila stara crkva.

Krč

Selo visoko desno od Ljubine, udaljeno od Vogošće oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Pokraj kuće Alekse Nikolića nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Vrlo dobra obrada, danas okrnjeni i potkopani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivima rozeta i dvostruke spirale kod koje se srednja stabljika završava kao ljiljan.

Prekoputa je staro muslimansko groblje.

Perca

Seoce koje je od Vogošće udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Prle, na lijevoj obali potoka, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (5 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učiteljice Štefanije Osim iz Nahoreva.)

SARAJEVO CENTAR

Luka

Seoce koje je od Sarajeva udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U dolinici koju stvaraju Lešnica i Perčački potok, duboko ispod naselja, nalazi se nekropola sa 69 stećaka (49 ploča, 13 sanduka i 7 sljemenjaka).

Obrada spomenika je gruba, današnje stanje osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjeka, i to 2 ploče i 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krug (sunce) i mač.

Iznad nekropole izdiže se brdo na kome se primjećuju ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada.

(Podaci Ljubice Mladenović.)

Močioći

Selo koje je od Sarajeva udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Na lokalitetu Grčko greblje u Donjim Močiocima, na brijegu blizu kuće sinova Mirka Petrovića, nalazi se nekropola sa 62 stećka (37 sanduka i 25 sljemenjaka).

Obrada spomenika je dobra, ali su danas mnogi primjerci okrnjeni i utonuli u zemlju. Ovdje se nalazi 1 sljemenjak koji ima 2 postolja, te 2 dvostruka sanduka, od kojih jedan također ima 2 postolja.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 4 sanduka i 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su: polumjesec, rozeta, jabuka, mač, stilizovani krst, »svastika«, predstava psa i ruke u oklopu.

Oko 200 m zapadno nalazi se staro muslimansko groblje.

3 — U Donjim Močiocima, ispod brda Palež i Sokolina, oko 500 m zapadno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu si—jz.

Ukrašeno je. Njegovi motivi su: dvostruka spirala koja podsjeća na ljudsku figuru, biljna stilizacija sa 3 para spirala, niz kružnih vijenaca na dršcima i motiv sličan ljudskoj figuri.

Faletići

Selo koje je udaljeno od periferije Sarajeva oko 3 km na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na platou ispod Savića brda, zapadno od naselja, zajedno sa aktivnim muslimanskim grobljem, nalazi se skupina sa 54 stećka (49 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, ali na 4 sanduka vidimo velika pravougaona udubljenja.

Među muslimanskim nišanima vidimo i nekoliko starijih primjeraka sa ukrasima polumjeseca, rozete i ruke sa sabljom.

Njemanica

Selo koje je od Sarajeva udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Mramorje, gdje je i savremeno pravoslavno groblje zaseoka Luke, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — Oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, kod kuće i košare Milenka Gašića, nalazi se osamljen stećak u obliku dvostrukog sanduka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

7 — Oko 600 m istočno od zaseoka Luke, ispod krševitog brda Kobilja glava, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nije ukrašen.

Izgleda da je tu negdje bio kamenolom za stećke.

Hreša

Selo koje je od periferije Sarajeva udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

8 — Na istaknutom brijegu u blizini zgrade Osnovne škole nalazi se nekropola sa 24 stećka (3 ploče, 8 sanduka i 13 sljemenjaka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, dobro su klesani, ali danas znatno oštećeni i utonuli. Ranije je ovdje bilo mnogo više spomenika. Jedan sljemenjak ima dva postolja.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerk, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 7 sljemenjaka. Ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, krst, mač, biljne stilizacije i originalne antropomorfne predstave.

Na jednoj strani nekropole nalaze se preistorijski tumuli, a na drugoj stari muslimanski nišani.

Lit.: P. Vračko-Korošec, La necropole de Hreša. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1940. 45—47; J. Petrović, Zanimljiva povijesna otkrića u Hreši kod Sarajeva, Novi list III, Sarajevo 1943. br. 570 (19. III), 5.

9 — Na lokalitetu Siljevina, oko 1 km istočno od prethodne nekropole, iza zaseoka Kosmajci, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (11 sanduka i 5 sljemenjaka). Jedan sanduk je dvostruki, sa postoljem.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su prilično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Sarajevo

10 — Zemaljski muzej u Sarajevu posjeduje zbirku od 29 stećaka (9 sanduka, 14 sljemenjaka, 5 stubova i 1 krstača sa pločom). Od toga broja, 12 stećaka (3 sanduka, 7 sljemenjaka i 2 stuba) sačinjavaju privremenu pokretnu izložbu, a ostali primjerci predstavljaju stalnu izložbu u vrtu Muzeja.

Među eksponatima pokretne izložbe nalaze se 3 sljemenjaka sa teritorija SR Hrvatske (Trsteno kod Dubrovnika, Budimir kod Sinja i Zagvozd kod Imotskog). Svi ostali primjerci su u toku postojanja Zemaljskog muzeja postepeno dopremani sa raznih lokaliteta Bosne i Hercegovine (to smo naveli kod odnosnih lokaliteta). Svi primjerci imaju ukrase, a 11 i natpise.

11 — U vrtu Muzeja grada Sarajeva nalazi se 1 dobro obrađen sljemenjak sa postoljem koji je ukrašen predstavom psa i scenom lova.

Ovaj spomenik je 1954. g. prenesen sa jedne nekropole na području sela Bogovići, nedaleko od Prače (nekropola br. 12 opštine Pale).

Čeljugovići

Selo koje je od periferije Sarajeva udaljeno oko 4 km cestom na jugoistočnu stranu.

12 — Iznad sela, ispod brda Gradišta, pokraj starog puta ka Bulozima, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas utonuli i znatno oštećeni.

Nisu ukrašeni.

Uz stečke su situirani i noviji pravoslavni grobovi.

Izgleda da je ovdje ranije bilo više stećaka. Oko 100 m sjeverno postojao je kamenolom za stečke, gdje se i danas nalazi 1 dobro klesan sanduk sa postoljem.

Bulog

Selo koje je od Sarajeva udaljeno oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

13 — Na njivi Živka Pejovića, blizu seoskih kuća i ceste ka Sokocu, nalazi se nekropola sa 31 stećkom (29 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas veoma oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ne posjeduju ukrase.

14 — Oko 100 m sjeverno od savremenog pravoslavnog groblja nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

15 — Na lokalitetu Mlinarevac, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 14 stećaka (13 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas utonuli ili zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

16 — Na lokalitetu Mramorje, kod kuće Branka Kosmajca, iznad ceste, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas nešto okrnjeni i upali u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom mača na vodoravnoj strani. Osim toga, sredinom drugog sanduka urezana je linija koja označava dvojni grob.

Dovlići

Selo povišoko u strani, udaljeno od periferije Sarajeva oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Na lokalitetu Kaursko groblje, na livadi iznad kuće Milana Kapora, blizu ceste ka Jahorini, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, sada su oštećeni, a neki primjerci prevrnuti. Vidi se da je ranije nekropola bila brojnija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Dj. Mazalić, *Starine po okolini Sarajeva*, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1939, 24.

Mrkovići

Selo koje je od periferije grada udaljeno oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

18 — Na brežuljku Periša Rađenovića, gdje je i staro muslimansko groblje, u sredini naselja, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježeni.

Nema ukrasa.

Spomenik je poznat pod imenom Grčki mramor.

(Podaci učiteljice Štefaniye Osim, iz Nahoreva.)

Dodatak:

Prilikom izgradnje mosta kod Skenderije u koritu i obalama Miljacke nađeno je oko 60 stećaka. Zbog nepažnje izvođača radova spašeno je samo 12 primjeraka (9 sanduka i 3 sljemenjaka), bez ukrasa.

NOVO SARAJEVO

Novo Sarajevo

1 — Na brežuljku kod zgrade Osnovne škole naselja Pavle Goranin nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lukavica

Selo odmah do južne periferije grada.

2 — Na lokalitetu Vranješ, pokraj kuća Moravaca, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka (?).

Spomenici su bili dobro klesani, ali su danas gotovo sasvim uništeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Toplik

Selo koje je od periferije grada udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na Katića brdu, nedaleko od sela, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas znatno oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Kozarevići

Selo koje je od periferije grada udaljeno oko 3 km zračne linije na južnu stranu, blizu vodovodnog rezervoara Tilava.

4 — Na pošumljenom brdu Gaj, oko 1 km sjeverno od rezervoara, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno nešto većih dimenzija, dobro obrađeni, a danas su upali u zemlju i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, osim što 1 primjerak ima uzdužnu urezanu liniju na vodoravnoj strani.

Petrorići

Selo u predjelu Tilave, udaljeno od Novog Sarajeva oko 7 km zračne linije na južnu stranu.

5 — Na lokalitetu Paljike (nekada je to bilo Lalića groblje, na izduženom brijegu, pokraj puta za Kozareviće, blizu kuća, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (10 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni, utonuli i prevrnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — Na pošumljenom uzvišenju, koje se zove Lastva, i u njegovoj blizini, oko 250 m sjeverno i nizbrdo od prethodne nekropole, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (41 sanduk i 6 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, vrlo dobro obrađeni, a danas su utonuli i zarasli u korov i šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Klek

Selo nedaleko od Kozarevića, udaljeno od Novog Sarajeva oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

7 — Na lokalitetu Fejzuša ili Brijeg, na putu od Kozarevića ka Kleku, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (39 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika je dobra, mnogo primjeraka je utonulo i zaraslo šumom. Sljemenjak ima relativno vrlo velike dimenzije.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 8 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Na spomenicima se danas ne primjećuju ukrasi.

Odmah do stećaka nastavlja se savremeno pravoslavno groblje.

8 — Na vrlo istaknutom mjestu kod kuće Vlade Kuline, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 38 stećaka (34 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su nešto okrnjeni, utonuli ili prekriveni mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su mač, štit, jalebuke (na stubu) i stilizovan krst.

ILIDŽA

Vruci

Selo ispod Igman-planine, udaljeno od Ilidže oko 3 km na zapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Crkvina, oko 500 m istočno od vrela rijeke Bosne, oko 300 m sjeverno od seoskih kuća, na nešto uzdignutijem terenu pokraj aleje Ilidža—Vrelo Bosne, nalazi se nekropola sa 80 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali materijal nije najboljeg kvaliteta, pa su spomenici prilično oštećeni i veoma zarasli u šumicu i korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa, osim što je 1 primjerak izdubljen kao korito.

Na Crkvini je 1960 — 1962. g. vršeno probno kopanje. Pronađeni su ostaci zida i arhitektonski fragmenti neke stare zgrade. Vjerovatno se radi o biskupskoj katoličkoj crkvi Sv. Stjepana, koja se spominje 1244. g., a čija lokacija dosada nije ustanovljena.

Lit.: Fermendžin, Acta Bosnae, 13.

Lasica

Selo koje je dio Hrasnice, udaljeno od Ilidže oko 5 km na južnu stranu.

2 — U krugu Fabrike motora nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, a danas su djelomično oštećeni. Ovdje je ranije bilo više stećaka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Kotorac

Selo pokraj ceste Sarajevo — Trnovo, udaljeno od centra opštine oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Crnač, u neposrednoj blizini starog aerodroma na Butmirskom polju, nalazi se nekropola sa 59 stećaka (53 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali danas su djelomično oštećeni i znatno utonuli u zemlju. Znatno broj spomenika ima relativno velike dimenzije.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa, ali se na krovnoj plohi velikog sljemenjaka nalazi urezan natpis iz koga vidimo da tu leži Bogčín, sin kneza Stipka Ugričića i da je natpis pisao Ugarak.

Lit.: Slovinac, 1883, 29; V. Vuletić — Vukasović, Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini, Starohrvatska prosvjeta, 1896, 161 — 162; Dr Č. Truhelka, Sredovjekni natpis u Kotorcu, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1896, 217 — 218; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4780;

Vojkovići

Selo koje je od Ilidže udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Kamenovi, pokraj kuće Kokota, uz cestu ka Trnovu, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sljemenjaka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su polumjeseci.

5 — Na lokalitetu Bašča, uz kuću Ilije Kokota, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (6 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost osrednje, dosta su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ljubice Mladenović.)¹⁸¹

6 — Na lokalitetu Potkućnica, uz kuću Ostoje Kokota, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, znatno su utonuli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Kasindo

Selo koje je od centra opštine udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

¹⁸¹ Podatke za nekropole br. 5—6 i 10—11 opštine Ilidža prikupila i ustupila Ljubica Mladenović, v. kustos Muzeja grada Sarajeva.

7 — Na ivici šume Gaj, oko 600 m sjeverno od ceste i kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

8 — Na lokalitetu Mramor, oko 600 m sjeverno od prethodne nekropole, na starom putu ka Tvrdimićima, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su prevaljeni i utonuli. Jedan primjerak je relativno velikih dimenzija.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

9 — Na brdu Pavlovac, oko 700 m zapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 28 stećaka (22 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, utonuli i obrasli šumom. Više primjeraka imaju relativno velike dimenzije. Najveći primjerak se pripisuje velikašu Pavlu Radenoviću. Ovdje je i 1 sljemenjak sa krovom na 4 vode.

Spomenici su orijentirani po pravcu z—i, osim 2 primjerka koji leže po pravcu s—j.

Ne postoje ukrasi.

10 — Na lokalitetu Brezik, gdje se i danas sahranjuju pravoslavni mještani, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ne posjeduju ukrase.

Krupac

Selo pokraj ceste Sarajevo—Trnovo, udaljeno od Ilidže oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Kovačevina, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 33 stećka (23 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su grubo klesani.

Postavljeni su dvojako, po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini je i staro muslimansko groblje.

TRNOVO

Donja Presjenica

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Kod zaseoka Odžak, na lokalitetu Bare, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (1 ploča, 10 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada vrlo dobra, današnje stanje slabo. Orijentacija dvojaka; veći broj po pravcu z—i, a manji po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je »vodenica«.

Lit.: Š. Bešlagić, Trnovo, Naše starine XI (Sarajevo 1967), 113—116.

2 — Na lokalitetu Otiješevo, blizu zaseoka Odžak i prethodne nekropole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Vrlo dobro klesani spomenici, djelomično su oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Jedan primjerak je ukrašen i ima natpis. Njegovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima, obična vrpca i »svastika«. Natpis kaže da tu leži Hrelja, koji je mnoge zemlje obišao i došao domu da legne na svojoj baštini.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Starobosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1894, 192; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 466—467; Š. Bešlagić, n. d., 113—116 i 132—133.

3 — Na lokalitetu Križevac, kod zaseoka Filipovići, nalazi se nekropola sa 62 stećka (61 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada slaba, očuvanost dobra.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov reljefni motiv je običan krst.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 113—116.

4 — Nedaleko od zaseoka Mošići, na lokalitetu Greblje, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (1 ploča, 9 sanduka i 1 krstača).

Osrednja obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena je krstača. Na njenim stranama prikazani su motivi polumjeseca, sunca, psa i jelena.

Uz stećke se nalazi savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 113—116.

Oglavak

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, nedaleko od ceste ka Sarajevu, u predjelu Graba.

5 — Pokraj ceste, kod kuće Đorđa Bjelice, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Dobro su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ljubice Mladenović.)¹⁸²

Grab

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu, nedaleko od ceste ka Sarajevu.

¹⁸² Podatke za nekropole br. 5—7, 20—25, 29—33 i 35 opštine Trnovo prikupila i ustupila Lj. Mladenović.

6 — Na čuviku koji se zove Dželepska torina nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 ploča, 4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje klesani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

7 — Na lokalitetu Kobiljača, također na čuviku, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 24 stećka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Prečani

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Nekropola je situirana kod kote 1016 m, oko 1000 m jugozapadno od seoskih kuća, pokraj puta. Tu su 184 stećka (175 sanduka i 9 sljemenjaka).

Obrada je vrlo dobra, ali je današnje stanje slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 10 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su dosta gusto u nizove.

Ukrašeno je 20 primjeraka, i to 16 sanduka i 4 sljemenjaka. Najčešće su zastupljeni motivi antropomorfni, stilizovanih i običnih krstova, zatim motivi običnih bordura i vrpca, te štitova sa mačevima, rozeta, rozeta u kružnim vijencima, kružnih vijenaca i predstava čovjeka.

Na dvije strane jednoga sanduka urezan je natpis u kome se saopštava da tu leži neki Ivan na svojoj zemlji.

Odmah do nekropole su stari muslimanski nišani na kojima vidimo ukrase buzdovana, sablje i luka sa strijelom.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 190—191; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 465; Š. Bešlagić, n. d., 109—113 i 132.

Šabanci

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Oko 500 m sjeveroistočno od kuća, na istaknutom mjestu i raskrsnici puteva, u blizini kote 1056 m, situirana je nekropola sa 50 stećaka (39 sanduka, 9 sljemenjaka i 2 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Orijentacija je dvojaka — po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su vrlo stilizovane arkade, štit sa mačem, topuz, jabuke i »svastika«.

Uz stećke je smješteno savremeno pravoslavno groblje, a sasvim blizu je i stara muslimanska nekropola sa nišanima koji su ukrašeni jabukama, sabljama, buzdovanima i lukovima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 107—109.

Gornji Lukavac

Selo pod Bjelašnicom planinom, udaljeno od Trnova oko 15 km zračne linije na zapadnu stranu.

10 — Na lokalitetu Jezero, oko 1,5 km južno od sela, na putu za Šabiće, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (9 ploča, 10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su okrnjeni i znatno su upali u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Na njegovoj vodoravnoj strani vidi se dio pravougaone bordure od obične vrpce.

Umoljani

Selo ispod Bjelašnice planine, udaljeno od Trnova oko 18 km zračne linije na zapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Dolovi, na gredi koja se spušta ka Rakitnici, oko 1,5 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (6 ploča, 37 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni. Ima i nekoliko primjeraka koji su slabo obrađeni.

Orijentacija je po pravcu s—j, osim 8 primjeraka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašen je 9 primjeraka, i to 1 ploča, 6 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, obična urezana linija, friz od povijene lozice sa trolistovima ili sa spiralicama, stilizovani krst, štit i scena kola sa 8 figura.

Na brežuljku oko 500 m zapadno nalazi se lokalitet Crkvina gdje su ustanovljeni temelji stare crkve.

12 — Na brdu oko 500 m zapadno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Dobro je obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je dvostrukom cikcak vrpcom koja se proteže preko uspravnih strana.

Šabići

Selo na jugoistočnim padinama Bjelašnice planine, udaljeno od Trnova oko 15 km zračne linije na zapadnu stranu.

13 — Na brežuljku u samome selu, pokraj puta, sasvim blizu rječice Rakitnice, nalazi se nekropola sa 58 stećaka (9 ploča, 41 sanduk i 8 sljemenjaka).

Obrada spomenika je vrlo dobra, materijal stećaka nejednak, ima znatnih oštećenja, zatim utonulih i prevaljenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu s—j, osim 10 primjeraka, koji leže po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 5 primjeraka, i to 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su obična i tordirana vrpca, urezana linija i prikaz štapa.

Sljemenjaci ove nekropole imaju strehe, a jedan ima krov na 4 vode. Do stećaka je savremeno muslimansko groblje.

Ledići

Selo u sjevernom podnožju Treskavice planine, udaljeno od Trnova oko 9 km zračne linije na zapadnu stranu.

14 — Na golom istaknutom zemljištu pokraj puta za Dujmoviće, oko 1000 m jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa 116 stećaka (101 sanduk, 12 sljemenjaka i 3 krstače).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni, neki primjerci su utonuli i skliznuli. Desetak primjeraka su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija je po pravcu z—i, ili sa manjim odklonom, osim 12 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 13 primjeraka, i to 9 sanduka, 1 sljemenjak i 3 krstače. Najbrojniji motivi njihovi su obični i stilizovani krstovi, a onda se javljaju biljne stilizacije, mačevi, sablje, topuzi, luk sa strijelom, polumjesec i obične vrpce. Jedinstven je motiv triju ljudskih glava na vodoravnoj strani jednog sanduka.

Uz stećke su situirani savremeni pravoslavni grobovi sa krstačama. U Osredcima, zapadno od sela, bio je kamenolom za stećke.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 102—105.

15 — Oko 200 m sjeveroistočno od sela, na kosi Zlatarić, nalazi se nekropola sa 74 stećaka (69 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 14 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su obični i stilizovani krstovi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 105—107.

Trebečaj

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 3 km na zapadnu stranu.

16 — Ispred sela, dolazeći od Trnova, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 67 stećaka (65 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su po pravcu s—j i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Sasvim blizu je i staro muslimansko groblje sa nišanima koji su ukrašeni motivima topuza, sablje, luka i jabuka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 101—102.

17 — Na glavici oko 500 m istočno od seoskih kuća nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka s postoljima.

Obrada je vrlo dobra, današnje stanje također. Dva primjerka su relativno većih dimenzija.

Orijentacija je nejednaka, i po jednom i po drugom glavnom pravcu.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

18 — Oko 200 m sjeverno od krajnjih seoskih kuća, također na glavici, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (3 ploče, 8 sanduka i 1 sljemenjak).

Dobra obrada, današnje stanje slabo. Jedan sanduk je relativno vrlo velikih dimenzija (260 × 140 × 140 cm).

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nisu ukrašeni.

Lit.: Isto tamo.

19 — Na gredi oko 150 m sjeverno od krajnjih kuća, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je bila dobra, a današnje stanje je vrlo slabo.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su urezane linije sredinom vodoravnih strana, običan krst i predstava lava prema kome je uperena ruka sa mačem.

Lit.: Isto tamo.

Pendičići

Seoce pokraj ceste ka Sarajevu, udaljeno od Trnova oko 2 km zračne linije na sjevernu stranu.

20 — U malom savremenom pravoslavnom groblju i ispod njega, blizu kuće Milana Zvizdana, nalazi se skupina sa 12 stećaka (9 ploča, 1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Obrada je osrednja, a današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu si—jz.

Spomenici nisu ukrašeni.

Ilovice

Selo nedaleko od ceste ka Sarajevu, udaljeno od Trnova oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

21 — Na lokalitetu Nišani, više kuće Mladena Simanića nalazi se nekropola sa 32 stećka (20 ploča i 12 sanduka).

Obrada osrednja.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su krstovi.

22 — Na lokalitetu Bradići, čuviku između Ilovice i Graba, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Slavljevići

Selo u predjelu Crne rijeke, udaljeno od Trnova oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Svetosavlje, na glavici pokraj puta ka Ilovici i duž proplanka, nalazi se nekropola sa 82 stećka (36 ploča, 34 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nisu ukrašeni.

Govedovići

Selo u predjelu Crna rijeka, udaljeno od Trnova oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

24 — Na lokalitetu Grebnice, kod Sarajkića pojata, na brežuljku pokraj puta ka Durakovićima, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (1 ploča, 11 sanduka i 9 sljemenjaka). Uz stećke je i 1 stara krstača.

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više stećaka. U blizini se nalazi nekoliko starih nišana, a među njima 1 u obliku stuba, sa scenom lova i nečitim čirilskim natpisom.

Durakovići

Selo u Crnoj rijeci, udaljeno od Trnova oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Na glavici Grebnice, iznad sela, nalazi se nekropola sa 123 stećka (72 ploče, 40 sanduka i 11 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su klesani, a današnje stanje im je osrednje.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim nekoliko primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Uz stećke vidimo i stare muslimanske nišane.

Delijaš

Selo u predjelu Crne rijeke, udaljeno od Trnova oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

26 — Pokraj puta prema Zabojskoj, na mjestu zvanom Vitica ili Groblje, oko pola sata hoda uzbrdo, nalazi se nekropola sa 243 stećka (215 sanduka i 28 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani — ima okrnjenih, popucanih i skliznutih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, ili sa malim odklonom od toga pravca.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi reljefni motivi su ovi: kru-govi, jabuke, polumjeseci, predstava muškarca sa lukom i scene lova i kola.

Zajedno sa stećcima nalaze se pravoslavni savremeni grobovi sa krstačama. Oko 500 m istočno izdiže se brdo Gradina.

Lit.: V. Čurčić, Novi list II, Sarajevo 1942, br. 206; Š. Bešlagić, n. d., 116—120.

Šišići

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

27 — Oko 1 km zračne linije sjeverno od sela, pokraj starog puta Trnovo—Delijaš, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika je dobra, a današnje stanje slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. On ima scenu lova na jelena.

Zanimljivi su oblici ovih stećaka. Sljemenjak je kombinovan sa sandukom, a sanduk je, opet, kombinovan sa nešto nižim sandukom, sve od jednog komada kamena.

Sjeverno od nekropole je brdo koje se zove Grad.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 114—116.

28 — Na duguljasto izbočenom zemljištu zapadno od seoskih kuća, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 45 stećaka (30 sanduka i 15 sljemenjaka).

Obrada je vrlo dobra, danas su neki primjerci oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su ovi: polumjesec, krug (sunce), bordura od cikcak linija i stilizacija od cikcak linija.

Odmah zapadno od stećaka nalaze se stariji i noviji muslimanski grobovi sa nišanima. Na jednom starijem nišanu vidimo predstavu lika čovjeka i rozetu u vijencu. Oko 1 km zapadno izdiže se Gradina.

Lit.: Isto tamo.

Česina Strana

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

29 — Na lokalitetu Guvništa, na putu ispod sela, dolazeći od sela Bašci, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

30 — Na lokalitetu Ploče, zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni, a danas zarasli u korov. Orijentacija nije zabilježena. Nemaju ukrasa.

Bistročaj

Selo koje je od Trnova udaljeno oko 1,5 km zračne linije na istočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Kamen, na brežuljku blizu kuća Golijana, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (12 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su u slabom stanju (okrnjeni, utonuli).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

32 — Na lokalitetu Gaj, na brdu iznad pret-hodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Dobra obrada, današnje stanje slabo.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici ne posjeduju ukrase.

33 — Ispod brdašca Vis, na visoravni sa pašnjacima koja se zove Rogoj, južno od sela, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su prilično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gukarac

Seoce u istočnom dijelu Crne rijeke, udaljeno od Trnova oko 13 km zračne linije na istočnu stranu.

34 — Na uskoj gredi zvanoj Mača-brdo, zapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 69 stećaka (68 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 16 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su sljedeći: polumjesec, običan krst, ruka sa šakom i prstima i plastična paralelna rebra ne samo na vodoravnoj nego i na uspravnim stranama.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 120.

Zagor

Seoce u Crnoj rijeci, udaljeno od Trnova oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

35 — Na lokalitetu Brezov rat, na glavici između Kacelja i Hamzića, nalazi se nekropola sa 56 stećaka (36 ploča i 20 sanduka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

KALINOVIK

Varoš

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U samome naselju, na lokalitetu Vratnice, brijegu s druge strane rječice Troglav, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (26 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, sada znatno oštećeni, a neki su i skliznuli niza stranu.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk koji ima običan krst i pehar kao reljefne motive.

Oko 1200 m zračne linije na sjeveroistočnu stranu izdiže se srednjovjekovni grad, zvani Stjepan-grad, a u njegovoj blizini je srednjovjekovna nekropola.

Lit.: Š. Bešlagić, Trnovo, Naše starine XI (Sarajevo 1967), 120—121.

2 — Nešto više od 1 km sjeveroistočno od Varoši je prostrano golo brdo Lačevine na kome se raspoređena u dvije skupine, nalazi nekropola sa ukupno 33 stećka (20 sanduka i 13 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas oštećeni, zatim, nagnuti ili prevrnuti.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 6 primjeraka prve skupine, i to 2 sanduka i 4 sljemenjaka. Najviše je motiva tordiranih vrpca i frizova od povijenih lozica sa trolistovima, zatim rozeta i kružnih vijenaca. Ovdje ima više primjera biljnih stilizacija sa spiralama, grozdovima i krstovima, a javljaju se i predstave muškaraca sa visoko izdignutom rukom, zatim scene lova, te motiv friza kombinovan od rozeta, krstova i kružića, kao i motiv krst-rozete i »svastike«. Nekropola je bogato ukrašena.

Oko 500 m zapadno nalazi se tzv. Stjepan-grad kome je ova nekropola pripadala.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 121—126 i 134; E. Čelebija, Putopis II (prevod dr H. Šabanovića), Sarajevo 1957, 176.

3 — Preko Hadžića brda prelazi put od Varoši ka Jabuci. Na mjestu gdje se dva puta križaju smještena je nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Rudice

To je seoce nedaleko od Dobrog Polja, udaljeno od Kalinovika oko 14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Pokraj puta između Rudice i Previća nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su krst, polumjesec i rozeta.

Prević

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Pokraj puta između sela Previća i Osi-je nalazi se nekropola sa 10 stećaka (7 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Osijsa

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — U blizini sela, pokraj puta kojim se dolazi od Previća, nalazi se nekropola sa 115 stećaka (20 ploča, 85 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su prilično ispucali i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 23 primjerka koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći motivi: spirale, stilizovana biljka sa spiralama i rozetom, rozeta, kružni vijenac, jabuka, stilizovan krst i 2 originalna motiva koja najviše podsjećaju na pehare.

Uz stećke je situirano savremeno pravoslavno groblje, a sasvim blizu su i ostaci starog muslimanskog groblja.

Zagoni

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

7 — Pokraj puta ka Jabuci, na lokalitetu koji se zove Vlahinja, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani — okrnjeni su i utonuli u zemlju.

Nije evidentirana njihova orijentacija.

Nemaju ukrasa.

U blizini nekropole nalaze se ilirski tumuli.

Gornje Bare

Ljetno naselje na Treskavici planini, udaljeno od Kalinovika oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Kod Studenog vrela, na visini od oko 1400 m, situirana je nekropola sa 52 stećka (22 ploče, 28 sanduka i 2 sljemenjaka).

21 — Sljemenjak sa nekropole Gornje Bare, opština Kalinovik, Bosna i Hercegovina.

Spomenici ove nekropole su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji. osim 7 primjeraka, koji su nešto drugačije postavljeni.

Ovdje ima 16 ukrašenih spomenika, od kojih 6 ploča, 9 sanduka i 1 sljemenjak. Među

raznovrsnim reljefnim motivima najviše su zastupljeni stilizovani krstovi, od kojih su 2 originalna. Tu su i motivi štitova sa mačevima, arka, razni frizovi i bordure, »vodenica«, scene turnira, predstave konja, pasa i ptica, i dr.

Lit.: Š. Bešlić, Kalinovik, Sarajevo 1962, 40—56.

Krbljine

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

9 — Na lokalitetu Grobnice, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (11 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

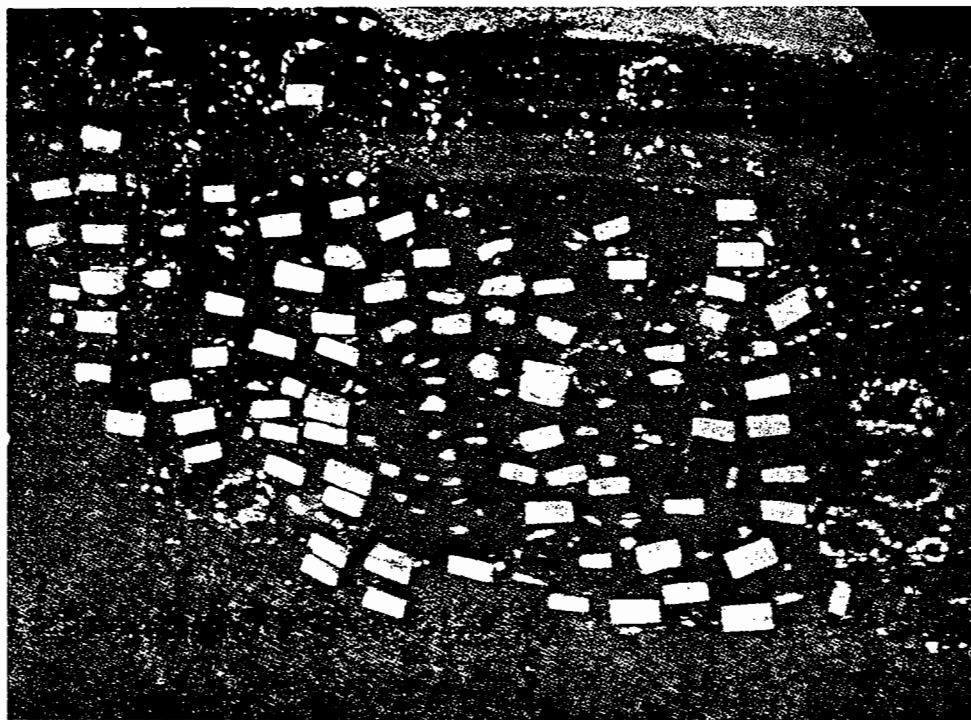
Oko 1500 m jugozapadno od nekropole primjećuju se grobovi bez nadzemnih oznaka. To mjesto se ovdje zove Grčko groblje.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 32.

Gvozno

To je malo kraško polje sa ljetnim naseljem na Treskavici planini, udaljeno od Kalinovika oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — U južnom dijelu polja, u podnožju brda Gradac, smještena je nekropola sa 87 stećaka (27 ploča, 54 sanduka, 4 sljemenjaka i 2 krstače).

22 — Pogled iz ptičje perspektive na nekropolu u Gvoznu, opština Kalinovik, Bosna i Hercegovina.

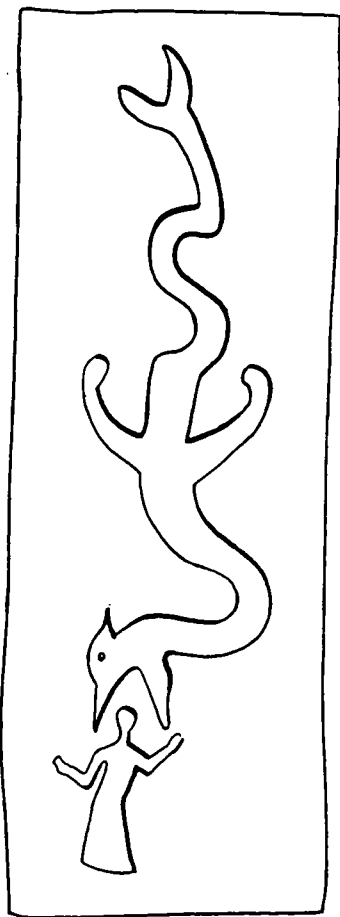
Stećci su dobro klesani, ali je danas znatan broj okrnjen, nagnut, ili djelomično uto-
nuo u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i ili sz—ji. Uočavaju se nizovi stećaka okomito na takvu orijentaciju.

Ukrašeno je 14 primjeraka, od kojih 2 ploče, 11 sanduka i 1 sljemenjak. Među ukrasima se ističu scene lova i plesa, a nekoliko puta se pojavljuje predstava psa. Jedinstvena je pojava fantastičnih životinja (krilatih zmajeva).

Na ovoj nekropoli je istražen 1 grob, koji je na površini zemlje bio obilježen samo manjim neobrađenim kamenovima. Uz skelet nisu nađeni nikakvi prilozi.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 33—38 i 103—104.

23 — Motiv zmaja na stećku nekropole u Gvozdnu, opština Kalinovik, Bosna i Hercegovina.

Vrhovina

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — U samome selu, kod izvora Vrhovinske rijeke, smještena je nekropola sa 23 stećka (3 ploče, 16 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su kružni vijenci, polujabuke i 4 ptice.

12 — Na lokalitetu Jasen, oko 1000 m zapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka (1 ploča, 2 sanduka i 1 krstača).

Obrađa i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 krstača. Na prvome vidimo motive mača, kružnog vijenca i friza od povijene lozice sa trolistovima, a na drugome više polujabuka.

Između ove i prethodne nekropole nalazi se muslimansko groblje koje u starijem dijelu ima nišane sa ukrasima nastalim pod uticajem stećaka.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 65.

Vlahovlje

Selo koje se nalazi oko 3 km zračne linije na sjevernu stranu od Kalinovika.

13 — Na području sela postoji 6 skupina stećaka, i to na sljedećim lokalitetima: Grobnice, Karaula, Topalov kamen, savremeno pravoslavno groblje, Pribilovo brdo i Stručina glavica.

Na svih 6 lokaliteta postoje ukupno 92 stećka (10 ploča, 77 sanduka i 5 sljemenjaka).

Većina spomenika je osrednje obrađena, a slabo očuvana. Znatno broj je okrnjen i djelomično uto-
nuo u zemlju.

Gotovo svi spomenici su postavljeni po pravcu z—i, a vide se i nizovi okomito na tu orijentaciju.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krstovi, obična linija i mač.

Na jednome sanduku lokaliteta Grobnice nalazi se natpis koji se odnosi na sahranjenu krstjanicu Bjelku Kosaču i pisara natpisa Vu-
kašina.

Uz pomenuto pravoslavno groblje nalaze se i stari muslimanski grobovi sa nišanima. I nišani i krstače imaju ukrase koji su nastali pod direktnim uticajem ukrasa stećaka.

Istraženo je 7 grobova. Rezultati nisu pružili nikakve naročite podatke. osim što su u nekim rakama nađeni ostaci drvenih sanduka, sa čavlima, a u grobu ispod stećka sa natpisom još komadići tekstila u blizini glave.

Lit.: Š. Bešliagić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959, 242—243; Isti, Kalinovik, Sarajevo 1962, 22—26 i 101—102; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 231 i 1964 (Arheologija), 201—202; Isti, Zbornik ... III, br. 186.

Šivolje

Selo pokraj ceste ka Sarajevu, udaljeno od Kalinovika oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

14 — U blizini Kužnog brda, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a znatno su utonuli u zemlju i zarasli u šipražje.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 8 primjeraka, koji su postavljeni na tumulu kao tetive kruga.

Ukrašeno je 7 primjeraka motivima stilizovanih krstova, rozeta, polumjeseca, »svastike«, biljne stilizacije, cikcak friza i primitivnog ali originalnog prikaza figure čovjeka.

Nedaleko je starije i savremeno pravoslavno groblje na čijim krstačama se vide motivi koji podsjećaju na motive stećaka. U blizini ima više tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30—31.

Bojići

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 8 km zračne linije na zapadnu stranu.

15 — Pokraj puta, na lokalitetu Odačine, ispod sela, smještena je nekropola sa 83 stećka (13 ploča, 67 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako klesani i slabo očuvani.

Imaju orijentaciju po liniji sz—ji, u nizovima.

Ukrašeno je 5 sanduka motivima povijene lozice sa trolistovima, polumjeseca i dvaju stilizovanih krstova između kojih je predstavljena ruka do ramena.

Na nekropoli se primjećuju ostaci temelja neke manje zgrade koja je, po predanju, bila crkva. U blizini je stara muslimanska nekropola. Nedaleko je i stari grad koji se pripisuje Hercegu Stjepanu.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 62—64.

Golubići

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

16 — Na maloj humci u blizini zaseoka Prgoše, nedaleko od kamene stijene Božanova glava, nalazi se nekropola sa 68 stećaka (56 ploča, 11 sanduka i 1 sljemenjak), bez ukrasa.

Većina spomenika je slabo obrađena i očuvana, a znatan broj ima amorfne oblike.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 20.

Božanovići

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Na brdu Komin, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 22 stećka (21 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki danas djelomično oštećeni, nagnuti ili prevrnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 sanduka. Tu se javljaju motivi polumjeseca, kružnih vijenaca, povijene lozice sa trolistovima, arkada, stilizovanog krsta, biljne stilizacije i predstave dviju ženskih figura.

U neposrednoj blizini je aktivno pravoslavno, a nešto dalje i staro muslimansko groblje. Na kamenim krstačama vide se motivi stilizovanih biljaka, slični onima na stećcima, a na nišanima se nalaze motivi sablje, luka sa strijelom, sjekirice, jabuka, krugova i štita sa 5 jabučica.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 20—21.

Bukvica

Manje selo na putu ka Župi, udaljeno od Kalinovika oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

18 — Zapadno od sela, na tzv. Kaurskoj glavici, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 ploče i 3 sanduka).

Nekropola je u osrednjem stanju očuvanosti, 1 primjerak je prevaljen.

Orijentacija spomenika je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom arkada.

Desetak metara južno je manji kameni tumul, a blizu nekropole je aktivno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 20.

Mjehovine

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 2 km zračne linije na zapadnu stranu.

19 — Na humci pokraj puta za Golubiće, u predjelu Koriljeva, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (23 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani, a ima i amorfnih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

20 — Na blagom uzvišenju koje se zove Poljana ili Grčko groblje, u blizini kuća zaseoka Selište, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, stilizovana biljka sa dva para spiralno povijenih grančica, mač, rozeta, polumjesec i predstava jelena.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 18—19.

21 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 7 stećaka (4 ploče i 3 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašene su 2 ploče motivima krsta i polumjeseca.

U blizini je aktivno pravoslavno groblje sa krstačama na kojima se vide biljni motivi slični onim na stećcima, a nedaleko je staro muslimansko groblje sa više prevaljenih i polomljenih nišana na kojima se vide motivi luka, sablje, topuza i jabuke.

Lit.: Isto tamo.

Kalinovik

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

22 — Na tumulu oko 200 m južno od ceste ka Foči, na predjelu Mirkova kosa, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (10 ploča, 36 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali je znatan broj danas nagnut ili utonuo u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 ploče i 4 sanduka.

Dominiraju motivi stilizovanih krstova, zatim tu vidimo povijenu lozicu sa trolistovima, koncentrične kružne vijence sa rozetom unutar njih, »vodenicu«, običan krst i figuru srne.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 13—14.

23 — Oko 500 m jugozapadno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 20 stećaka (8 ploča, 11 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni, nagnuti i djelomično u zemlju utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Na dva sanduka su motivi krsta, polumjeseca i rozete, a treći je vrlo bogato i neobično ukrašen. Osim friza od povijene lozice sa trolistovima, tordiranih vrpca, stilizovanog krsta, štita i mača, tu se nalaze scene kola sa mnogo figura, zatim scene lova i turnira, a onda i grupe životinjskih figura — jelena i srna.

Na jednom sanduku urezan je natpis koji je vrlo oštećen, ali iz kojega doznajemo za pisara Vukašina.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 14—17.

24 — Na lokalitetu Ponori, oko 800 m jugoistočno od Kalinovika, raspoređena na 4 skupine, nalazi se nekropola sa 119 stećaka (31 ploča, 85 sanduka i 3 sljemenjaka).

Prva skupina, od 32 primjerka, leži na zemljanom tumulu pokraj same ceste, druga se nalazi odmah s druge strane ceste i ima 51 stećak, treća, sa 22 spomenika, udaljena je oko 100 m sjeverno, a četvrta, sa 14 stećaka, je 50 m zapadno.

Spomenici su uglavnom slabo klesani; u slabom su stanju danas. Neki primjerci su pomicali, a i grobovi su oštećeni. Tako su na drugoj skupini izrađena dva sarkofaga od izdubljenog drveta.

Orijentacija spomenika je uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašeni su samo 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi motivi su: povijena lozica sa trolistovima, antropomorfan krst i scena lova na jelena.

Izvršeno je zaštitno kopanje dijela tumula na kome se nalazi prva skupina stećaka. Ispitano je 6 grobova ispod stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 18 i 99—101.

Jažići

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

25 — U neposrednoj blizini sela, odmah do aktivnog pravoslavnog groblja i u blizini starog muslimanskog groblja, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (2 ploče, 16 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su motivi polumjeseca, rozete, stilizovanog krsta, povijene lozice sa trolistovima, luka, cikcak bordure i scene kola i lova na jelena.

Dva velika sanduka ove nekropole su nešto odvojena i postavljena na mjesto koje se zove Katarin grob.

U blizini je staro muslimansko groblje na čijim nišanima vidimo ukrase slične onim na stećcima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 29.

Vihovići

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 3 km zračne linije na istočnu stranu.

26 — Na području ovoga sela, a na lokalitetima Rašće, Greda i kod Tošovića kuće nalaze se ukupno 64 stećka (33 ploče, 30 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Orijentacija im je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 ploče i 2 sanduka. Pored stilizovanih krstova, kao najbrojnijeg motiva, ovdje se javljaju i kružni vijenci, povijena lozica sa trolistovima i scena lova na jelena.

U blizini se nalazi nekoliko ilirskih tumula. Na lokalitetu Rašće bio je sljemenjak sa terasastim krovom, na kojemu se nalazio vrlo oštećen natpis. Sljemenjak je prenesen u park u Kalinoviku i M. Vego je pokušao da ga pročita.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 26—28; M. Vego. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 201; Isti, Zbornik... III, br. 184.

Hotovlje

Selo koje se nalazi oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu od Kalinovika.

27 — Pokraj puta, zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.
Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.
Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 59.

Luko

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

28 — U samome selu, pokraj puta i blizu starog muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su pomica- ni i prevrtani.

Ukrašena su 2 primjerka motivima tordirane vrpce i povijene lozice sa trolistovima.

Na preostalim nišanima starog muslimanskog groblja vidimo ukrase slične onim na stećcima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 59.

Kutine

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

29 — U samome selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (29 sanduka, 8 sljemenjaka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su dobro klesani, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka, od kojih 4 sljemenjaka i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: frizovi i bordure od cikcak vrpca, povijene lozice sa trolistovima, kružni vijenci i polumjesec.

Do stećaka je situirana starija muslimanska nekropola sa brojnim i lijepo klesanim nišanima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 57—61.

30 — Oko 1000 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Pod crkvom, nalazi se druga nekropola ovoga sela sa 100 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni i zarasli u šumu.

Orijentacija im je po pravcu sz—ji.

Na 2 primjerka ove nekropole prikazani su motivi stilizovanih krstova.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 60—61.

Sočani

Selo koje je od Kalinovika udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

31 — Na lokalitetu Glavičine, pokraj seoskog puta, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (23 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na 2 sanduka prikazani su motivi polumjeseca.

U blizini se nalazi staro muslimansko groblje sa nišanima na kojima se vide motivi rozete i topuza, a do ovoga se nalazi nekoliko ilirskih tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 57.

Ljusići

Selo u predjelu Trešnjevice, udaljeno od Kalinovika oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

32 — Na zaravanku blizu sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 76 stećaka (30 ploča i 46 sanduka) raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Stećci nemaju ukrasa, ali na 1 sanduku je pronađen dobro sačuvan natpis koji nam kaže da je tu sahranjen Pribislav Petoivić. Natpis potječe između 1353. i 1377. g.

Nekoliko stotina metara daleko od nekropole izdiže se vrletno zdanje srednjovjekovnog grada, koji dosada nije bio evidentiran.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 86 i 95—96; Isti, Nekoliko novopronađenih natpisa, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Arheologija) 1959. 242—243; M. Vego, Zbornik... III. br. 182.

Trešnjevica

Selo u dosta nepristupačnom kraju, udaljeno od Kalinovika oko 16 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

33 — Na lokalitetu Trešnjin krst, kod samoga sela, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (17 ploča, 1 sanduk i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, prevrnuti i zarasli.

Orijentacija nije ustanovljena.

Na bočnoj strani visokog sanduka, koja se ne vidi, nalazi se natpis koji nije pročitao (spomenik je prevrnut).

Ukrašene su 4 ploče motivima krsta i povijene lozice sa trolistovima.

Obalj

Selo pokraj ceste ka Ulogu, udaljeno od Kalinovika oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

34 — Na nekoliko humki ispod sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 34 stećka (33 sanduka i 1 sljemenjak). Lokalitet se zove Brdo.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena su 4 sanduka. Kao njihovi motivi javljaju se povijene lozice sa trolistovima, štitovi sa mačevima, friz od niza ljiljana i predstava jelena.

Uz nekropolu je pravoslavno aktivno groblje sa crkvom, a nedaleko je i staro muslimansko groblje. Oko 1 km zračne linije jugozapadno, nalazi se kameno okruglasto brdo na kome je bio utvrđeni srednjovjekovni grad Obalj.

Lit.: Š. Bešliagić, Kalinovik, Sarajevo 1962, 66—71; M. Dinić, Zemlje Hercega Svetoga Save, Glas SKA CLXXXII, Beograd 1940, 216—217.

35— Na lokalitetu Ravnica, pokraj ceste ka Kalinoviku, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, loše su očuvani.

Orijentirani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, isto tamo.

36 — Na humci Košutica, pokraj ceste, ispod Brda, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (6 ploča i 5 sanduka).

Obrada dobra, današnje stanje loše.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Suho Polje

Visoko kraško polje i seoce nedaleko od Obalja, udaljeno od Kalinovika oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

37 — Pokraj puta, na samome polju, u blizini kuća, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 46 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, a sada su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i ili sa neznatnim otklonom od toga pravca. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Evo njihovih ukrasnih motiva: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, rozeta, štit sa mačem, arkade, stilizovani ljljani, predstava čovjeka sa jednom izdignutom rukom i scena lova i turnira.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 71—76.

Kladovo Polje

Visoko kraško polje, sa zadružnim planinskim ljetnim naseljem, nedaleko od Suhog Polja, udaljeno od Kalinovika oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

38 — Na nešto izdignutom zemljištu u blizini zgrada, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prilično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od polumjeseca, rozete, cikcak vrpce i friza od povijene lozice sa trolistovima.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 77.

Čengić Bara

Visoko kraško polje i ljetno naselje, udaljeno od Kalinovika oko 11 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

39 — Na nešto uzvišenijem zemljištu u sredini polja nalazi se nekropola sa 52 stećka (11 ploča, 35 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dosta pažljivo klesani, ali neki su danas znatno oštećeni i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 19 primjeraka, i to 1 ploča, 12 sanduka i 6 sljemenjaka. Spisak motiva je dosta brojna i raznovrsna. Najviše je tordiranih vrpca i frizova od povijenih lozica sa trolistovima, zatim slijede motivi štita i mača, biljnih stilizacija, krstova u kružnim vijencima, ptica, jelena i scena lova na jelene, kola i turnira.

Na jednom sanduku je natpis koji kaže da tu leži Stojan Opodinović.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 77—85; Isti, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 243; M. Vego, Zbornik... III, br. 183.

Kovačići

Selo koje se nalazi na području gornjeg toka Neretve, u Borču, udaljeno od Kalinovika oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

40 — Oko 500 m južno od zaseoka Milarevo, pokraj seoskog puta, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (33 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, danas su djelomično okrnjeni i obrasli šumicom, a sljemenjak je prevaljen.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 4 primjerka koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak, a 2 imaju i natpise. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od povijene lozice sa trolistovima, polumjeseca i biljne stilizacije sa spiralama i grozdovima. Natpis na velikom prevaljenom sljemenjaku odnosi se na Vukosava Širunovića, a drugi — na sanduku — spominje nekog Miogostovića, njegovu vladiku i sina Vukašina, koji mu je spomenik postavio.

Kamenolom za stećke bio je sasvim blizu.

Lit.: Š. Bešliagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine XII Sarajevo 1969, 134—135.

Jablanići

Selo u kraju koji se zove Borač, u gornjem toku Neretve, udaljeno od Kalinovika oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

41 — Odmah iznad sela nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk frizom od povijene lozice sa trolistovima.

24 — Ukrašeni sljemenjak sa Čengiće Bare, opština Kalinovik, Bosna i Hercegovina.

Klinja

Seoce također u Borču, udaljeno od Kalinovika oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

42 — U blizini seoskih kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 85 stećaka (15 ploča i 70 sanduka) raspoređenih na 4 skupine.

Sve su to slabije obrađeni ili amorfniji spomenici, koji su još i dosta slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

Trnavica

Selo u kraju koji se zove Borač, udaljeno od Kalinovika oko 20 km zračne linije na južnu stranu.

43 — Ispod sela, pokraj puta, raspoređena na 3 skupine, nalazi se nekropola sa 56 stećaka (51 sanduk i 5 sljemenjaka). Prva skupina je pred džamijom, druga oko Osnovne škole, a treća na glavici, preko puta škole.

Spomenici su dobro obrađeni, ali nisu očuvani — 16 primjeraka je uzidano u džamiju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca i stilizacija biljke sa grozdovima i krstom. Jedan sljemenjak je oblikovan tako da ima krov na 4 vode, što je vrlo rijedak slučaj u ovome kraju.

44 — Na lokalitetu Musin grad, u samome selu, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sanduka i 1 sljemenjak). To je oko 300 m sjeverno od prethodne nekropole.

Spomenici su brižljivo klesani i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi motivi su povijena lozica sa trolistovima, kružni vijenci, »vodenica«, krst, stilizovana biljka sa krstom i grozdovima, a na jednoj strani je i natpis koji kaže da je to grob neke gospođe Stane.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, 135—136; M. Vego, Zbornik... III, br. 180.

45 — Nekoliko stotina metara zapadno od nekropole br. 43 nalazi se skupina sa 66 stećaka (61 sanduk i 5 sljemenjaka) raspoređenih na 3 mjesta.

Spomenici su osrednje i slabije obrade, dosta su oštećeni i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim manjeg broja, koji je postavljen po pravcu s—j. Svrstani su u uobičajene nizove.

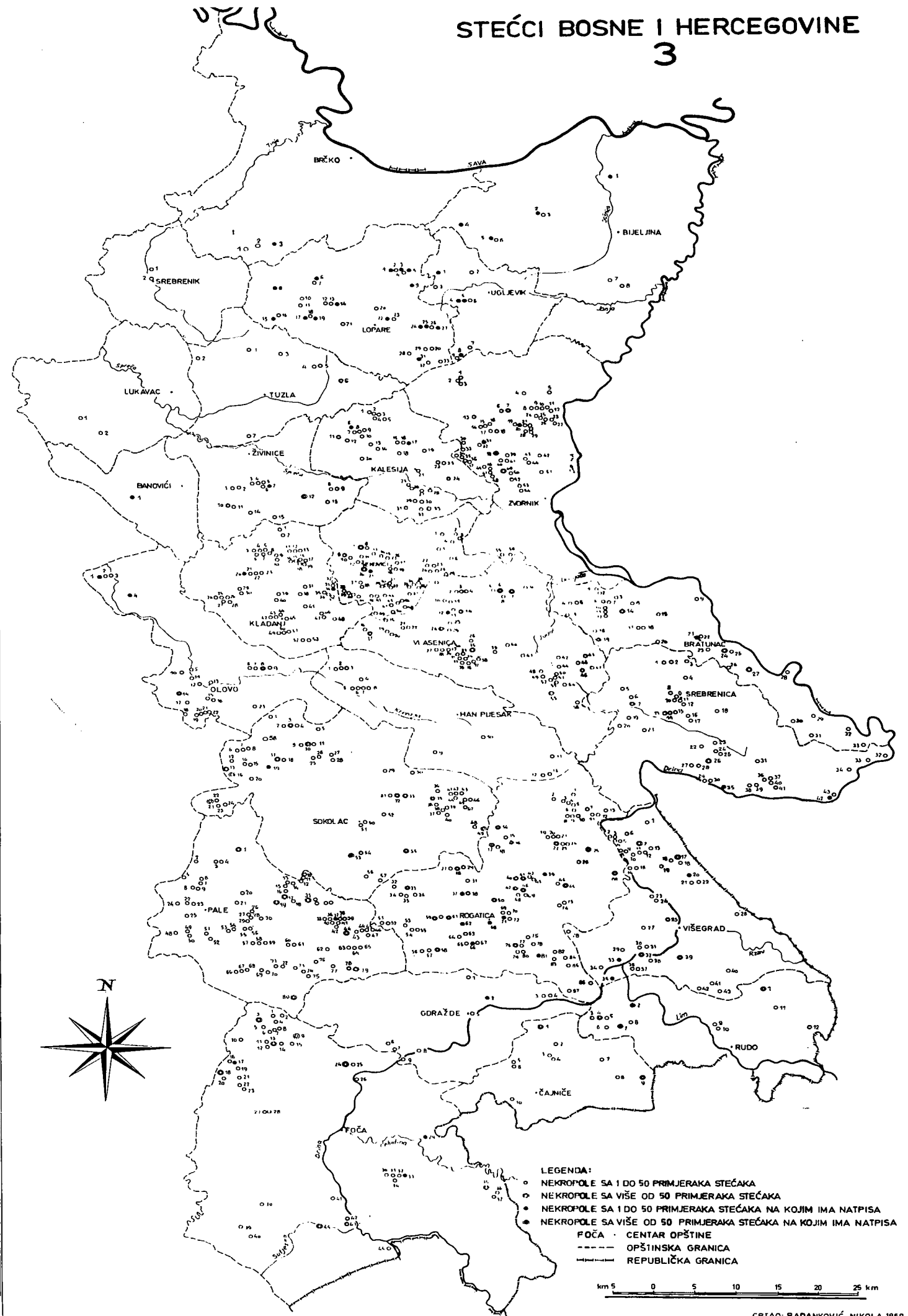
Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi motivi su povijena lozica sa trolistovima i tordiran kružni vijenac.

46 — Oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu od naselja, na visokom planinskom predjelu koji se zove Vlaško polje, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sandukā.

Obrada i očuvanost ovih spomenika je osrednja.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Na 2 primjerka su ukrasi u vidu povijene lozice sa trolistovima i rozete.

ISTOČNA BOSNA

BRČKO

Bijela

Selo koje je od Brčkog udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, na brijegu iznad sela, nalazi se 10 stećaka u obliku stubova.

Kamen je slabijeg kvaliteta, spomenici su dobro klesani, ali su oštećeni i većinom prevrtljeni. Pet primjeraka je oblikovano tako da su umjesto jedne šire strane prikazane dvije kose, zbog čega izgledaju kao uspravni sljemenjaci.

Ukrašena su 4 primjerka motivima velikih krstova.

Tu se vidi i desetak starijih krstača, od kojih neke imaju ukrase krstova, sjekira, kosa, srpa, polumjeseca i zvijezde.

Skakava

Selo koje je od Brčkog udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — U Gornjoj Skakavi, na brdu južno od zaseoka Podarevac, na mjestu koje je poznato pod imenom Zidine, nalazi se 5 stećaka u obliku sanduka.

Kamen stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada je bila dobra, ali su spomenici danas oštećeni i veoma zarasli u šumicu i korov. Po nađenim fragmentima vidi se da je nekropola ranije imala više stećaka.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Na ovome mjestu je postojala stara crkva Sv. Franje, koja je u XIX. v. srušena, materijal je raznesen, a sada je napravljena mala rimokatolička drvena kapela.

Štrijepci

Selo koje je od Brčkog udaljeno oko 16 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na istaknutom brdu iznad sela, na mjestu koje zovu Staro ili Mađarsko groblje, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 ploče i 3 sanduka) i nekoliko fragmenata, kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su danas veoma oštećeni, tako da djeluju više kao amorfni komadi.

Kako izgleda, orijentacija je bila po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom kosog krsta.

Na okrnjenom sanduku nalazi se oštećen natpis u kome se kaže da tu leži neki Sladimje i da mu spomenik podižu sinovi.

Tu je drvena rimokatolička kapelica kod koje je za prag upotrijebljen stećak.

Lit.: Arkiv IV (1857), 150; Starinar V (1888), 86; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1895, 354; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi III, br. 4755.

BIJELJINA

Batković

Selo koje je od Bijeljine udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — U zaseoku Klis, na lokalitetu Jazbine, uz kuću Sofije Lazarević, nađen je fragmenat stećka u obliku sanduka.

Spomenik je manjih dimenzija; okrnjen je.

Nije u prvobitnom položaju.

Ima natpis u kome se kaže da tu leži gost Milorad.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine XII (u štampi).

Čadavica

Selo koje je od Bijeljine udaljeno oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

2 — U zaseoku Lipik, koji pripada Srednjoj Čadavici, među savremenim pravoslavnim grobovima, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro klesan, ali je danas okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je i ima natpis. Ukrasni motivi su paralelna rebra. Natpis je veoma oštećen — uočljiva je samo riječ »biljeg«.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 351; Lj. Stojanović, n. d., br. 4750.

3 — Na lokalitetu Mramorje u zaseoku Mitrići, koji pripada Gornjoj Čadavici, blizu Osnovne škole, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, u dobrom je stanju.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Ovdje je bilo više stećaka, koji su, međutim, uništeni.

Gornja Bukovica

Selo koje je od Bijeljine udaljeno oko 19 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su znatno oštećeni i djeluju kao amorfni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, ali je na 1 stubu bio natpis od koga je do danas preostalo samo jedno slovo — V.

Izgleda da je ovdje ranije bilo više spomenika.

Gornji Dragaljevac

Selo koje je od Bijeljine udaljeno oko 15 km zračne linije na zapadnu stranu.

5 — U zaseoku Mitrovići, na lokalitetu Mrmorje, u blizini zgrade Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su bili dobro obrađeni, a danas su okrnjeni i zatrpani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa, ali jedan ima natpis (oštećen) koji nam kaže da je tu pokopan Mihalj Veselinović.

Lit.: Viestnik XI (1889), 1, 10; Lj. Stojanović, n. d., br. 4752.

6 — Oko 800 m jugozapadno od prethodne nekropole, u potoku, kod vrela Sanduk, nađen je osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je vrlo dobro klesan, djelomično je okrnjen.

Nije na svom prvobitnom mjestu.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su biljna stilizacija — dvostruka spirala sa grozdovima i predstava lava (?).

Spomenik je prenesen pred zgradu Osnovne škole.

Glavičice

Selo pokraj ceste ka Zvorniku, udaljeno od Bijeljine oko 19 km zračne linije na južnu stranu.

7 — Na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, danas na više mjesta izdubljen (smatra se ljekovitim).

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Kojčinovac

Selo pokraj ceste ka Zvorniku, udaljeno od Bijeljine oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

8 — Na lokalitetu Selo, na njivi Rašida Smajića, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je relativno većih dimenzija, vrlo dobro je obrađen, dobro očuvan, samo je nagnut i potkopan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Oko 150 m sjeveroistočno nalazi se savremeno pravoslavno groblje Kojčinovca i Janje na kome je i 1 rimski cipus sa 2 ljudska lika.

SREBRENİK

Čehaje

Selo koje je od Srebrenika udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Ispod Metljike nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik nema ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Srebrenik

Naselje u kome je i sjedište opštine.

2 — U blizini lokaliteta Mečava nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrađa nije zabilježena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

LOPARE

Koraj

Varošica, sjedište mjesnog ureda, udaljena od Lopara oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U samom naselju, na Agića groblju (muslimansko savremeno groblje) nedavno je nađen stećak u obliku manjeg stuba. Spomenik je iskopan na brežuljku kod kuće Osme Agića, oko 150 m istočno od groblja, pa je upotrijebljen kao nišan.

Dobro je obrađen i očuvan; danas je malo okrnjen.

Na jednoj široj strani urezan je čitak natpis koji kaže da tu leži Petko Rajković na svojoj baštini.

Lit.: Š. Bešlagić, Ase leži Petko Rajković, sarajevski dnevni list »Oslobođenje« od 10. XII 1967, 7.

2 — Oko 2 km sjeverozapadno od naselja, na lokalitetu Stanašnjik, na brdu sa glavicom, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su okrnjeni, prevaljeni i potkopani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

3 — Na brijegu oko 2 km sjeverno od pret-hodne nekropole, na lokalitetu Stan Rifata Sa-lihovića iz Koraja, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, do-bro su obrađeni, ali danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, ali se na vodoravnoj strani jednoga nalazi oštećen natpis iz koga se ne vidi ko je tu sahranjen, nego se saopštava da su biljeg postavila četiri sina — Miodrag, Ratko, Veseoko i Jakob.

Lit.: M. Baum, Nekoliko interesantnih steć-čaka sa područja istočne Bosne, Članci i gra-đa... II, Tuzla 1958, 56—57.

4 — Iza mahale Kalac, na raskršću cesta, oko 1,5 km daleko od centra varošice, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa posto-ljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je pre-valjen.

Orijentiran je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

5 — Na blagom brijegu, oko 1200 m cestom ka Bijeljini, na lokalitetu Crkvina (ili Zidina), nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređena na dvije skupine.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i sz—ji.

Nemaju ukrasa, ali na bočnoj strani jedno-ga sanduka nalazi se oštećen natpis koji spomi-nje nekog Dmitra i kaže da ga je pisao (natpis) dijak Radosav Juraj (?).

Ima indicija koje upućuju na pretpostavku o postojanju stare crkve na ovome mjestu.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Natpisi iz sjeverne i istočne Bosne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 351; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knjiga III, Beograd 1905, br. 4749.

Lukavica

Selo pokraj ceste Čelić—Šibošnica, udalje-no od Lopara oko 10 km zračne linije na sjeve-rozapadnu stranu.

6 — Na brežuljku gdje je sada pravoslavno groblje, blizu zaseoka Kastel, nalazi se nekro-pola sa 21 stećkom (5 sanduka, 6 sljemenjaka i 10 stubova).

Materijal stećaka različit (ležeći spomenici su od boljeg kvaliteta), obrada nejednaka, neki primjerci su razbijeni i prevaljeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa, ali 1 razbijeni sljemenjak ima oštećen natpis iz koga se ne vidi ko je tu sa-hranjen, ali doznaje da spomenik podiže sin i da je pisao pop Pilip.

Po predanju, ovdje je nekada bila crkva.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine XII, Sarajevo 1969, 140—141.

7 — Na lokalitetu Mađarsko groblje, kod zaseoka Filipovići, nalazi se osamljen stećak u

obliku stuba, sa još nekoliko fragmenata, kao ostatak nekadašnje velike nekropole.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan prevaljen je.

Orijentacija mu je poremećena.

Ukrašen je motivom krsta.

Humci

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Kod zaseoka Sitari, na lokalitetu Crk-vice i Čitluk, oko 100 m južno od jezera, raspo-ređena na tri mjesta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, neki primjerci su prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Na njegovim stra-nama se jedva zapažaju ljudske figure. Spome-nik ima i natpis koji nije čitljiv.

Puškovac

Selo nedaleko od Koraja, udaljeno od Lopa-ra oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

9 — Na uzvišenju iznad sela, na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 4 stećka (1 sanduk, 2 sljemenjaka i 1 stub). Vidi se i nekoliko fragme-nata.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je san-duk razbijen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 stub. Na stubu su urezani motivi krstova, a san-duk ima originalan ukras u vidu niza peterolisto-va, sličnih akantusu. Na sanduku je i natpis u kome se spominje neki plemeniti Gostićanin i kaže da mu bilig podižu tri sina.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 350; Lj. Stojano-vić, n. d. III, br. 4748.

Nahvioci

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na brdu Nišan, južno iznad sela, po-kraj puta, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku stubova. Tu ima i nekoliko amorfnih plo-ča.

Spomenici su pravljani od kamena slabijeg kvaliteta, obrada je nejednaka, ima dosta pri-mjerkara koji su slabo klesani, zatim su preva-ljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su krstovi i polumjesec.

Prekoputa su ostaci starog muslimanskog groblja.

Šibošnica

Selo i sjedište mjesnog ureda, udaljeno od Lopara oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Mramor, na brdu-njivi pokraj puta za Pipere, oko 1 km daleko od naselja, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (6 sanduka i 2 sljemenjaka). Tu vidimo i 6 fragmenata.

Kamen slabijeg kvaliteta, obrada dobra, danas oštećeno, potkopano i prevaljeno.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Vakuf

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Na brdu Krčevine, uz kuću Živana Mićanovića, pokraj puta, kada se dolazi od Pipera, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada neujednačena, danas su spomenici oštećeni, utonuli i prevaljeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

13 — Zajedno sa pravoslavnim grobljem Vakufa i Pipera, oko 400 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

14 — Na brežuljku Mramorje, oko 200 m sjeverno od prethodne nekropole, na ledini Živana Ilića iz Pipera, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (6 sanduka, 2 sljemenjaka i 8 stubova).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro su očuvani, samo su stubovi prevaljeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak koji istovremeno ima i natpis. Ukrasni motivi su krstovi, a iz oštećenog natpisa doznajemo samo to da pokojnik leži na »plemenitoj na Vrh mjestu« i da mu je spomenik postavio sin Slavko.

Lit.: M. Baum, n. d., 55.

Drijenča

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — Oko 700 m južno od zaseoka Perivoj, na brežuljku Nišan i Grobljice, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 28 stećaka u obliku stubova.

Obrada je uglavnom dobra, dimenzije relativno manje, većina primjeraka okrnjena i prevaljena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 10 primjeraka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: krst, polumjesec, krug, mač i spirala.

U literaturi se spominje jedan natpis iz Drijenče koji se odnosi na nekog Ivana i pisara Mihajla, ali on do sad nije nađen.

Lit.: Starinar V (1888), 86; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4754.

16 — Na pošumljenom brdu Rakoč, iznad zaseoka Bučje, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su pretežno manjih dimenzija, obrađeni su dobro, današnje stanje je osrednje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

Piperi

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — U predjelu Cerici, kod zaseoka Jakovljevići, na njivi Neđe Stevanovića, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 sanduk, 1 sljemenjak i 4 stuba).

Obrada je dobra, ali je današnje stanje slabo (spomenici su okrnjeni i zasuti).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, ali sljemenjak ima vrlo oštećen natpis iz koga doznajemo jedino da pokojnik leži »na plemenitoj na Visorah« i da su mu spomenik postavili brat i rodbina.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci Majevica, sarajevski dnevni list »Oslobođenje« od 7. I. 1968, 6.

18 — Na lokalitetu Polja, također u predjelu Cerici, kod zaseoka Jakovljevići, oko 200 m južno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su slabo obrađeni, okrnjeni su i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

19 — Oko 300 m južno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (3 sanduka, 3 sljemenjaka i 3 stuba).

Obrada spomenika je vrlo dobra, danas su okrnjeni, zatrpani i zarasli u šumicu.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je pomaknut.

Spomenici nemaju ukrasa, ali 5 primjeraka imaju natpise (1 sanduk, 3 sljemenjaka i 1 stub). U jednome natpisu se kaže da tu leži Mladin Aničić, u drugome neki Bratosalić, u trećem se spominje Miloš Bratosalić kao pokojnik, a četvrti se odnosi na nekog Ivana. Dva natpisa su znatno, a ostali djelomično oštećeni. Tri natpisa govore o »plemenitom na Visorah«. Dosada je samo 1 natpis bio objavljen, i to pogrešno.

Selo Visori su svega 3 km jugozapadno odavde. Po njemu se zvala i srednjovjekovna župa koja se prostirala sve do Brčkog.

Lit.: Starinar V (1888), 86; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4755; Š. Bešlagić, n. d.

Pirkovci

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 3 km zračne linije na sjevernu stranu.

20 — Kod kuće nekog Jovića, na tromeđi Pirkovaca, Mačkovca i Jablanice, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Drugi podaci nedostaju.

(Prema obavještenju prof. Đoke Jovića iz Lopara.)

Jablanica

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 4—6 km na sjeverozapadnu stranu.

21 — Zajedno sa pravoslavnim grobljem zaseoka Lozovina, oko 1,5 km putem ka Vakufu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, danas je oštećen i prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Vukosavci

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 2—3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

22 — Na brijegu Strana, sasvim blizu kuće Spasoja Šakotića, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 33 stećka (4 sanduka, 15 sljemenjaka i 14 stubova). Tu ima i nekoliko fragmenata.

Obrada je neujednačena, ima znatan broj vrlo slabo klesanih i amorfnih primjeraka. Jedan sljemenjak (sa natpisom) odmaknut je oko 100 m.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sljemenjaka, a 2 od njih imaju i natpise. Ukrasni motivi se sastoje od krstova i vrpca koje čine niz pravougaonih polja.

Natpisi su veoma oštećeni. Ne znamo ko je tu sahranjen. Spominje se ime Radun i kaže da su spomenik postavila dva brata.

Lit.: Viestnik IV (1887), 113; Dr C. Truhelka, n. d., 346—347; Lj. Stojanović, n. d., br. 4742 i 4743.

23 — Na istaknutom brijegu Svjetlica, oko 600 m južno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su dvostruka spirala i krst-rozeta.

Tobut

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 6—8 km zračne linije na istočnu stranu.

24 — Malo prije zaseoka Peljave, dolazeći putem od Triješnice, sasvim blizu današnjeg pravoslavnog groblja ovih zaselaka, na samome putu (susjedna njiva se zove Krčevina Bore Ba-jića), nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo je 1 primjerak uronuo u put.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Dva primjerka imaju natpise. Prvi nam saopštava da tu leži Dragoje Junotić Tupković, plemeniti Svibničanin. Drugi natpis je na uronulom primjerku, ali iz literature znamo da se odnosi na Radmila Brajkovića, Boljeradovog unuka.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starobosan. natpisi...; Viestnik IX (1887), 12 i 40; Dr C. Truhelka, n. d., 342—344; Lj. Stojanović, n. d., br. 4739 i 4740.

25 — U zaseoku Jovići, oko 2 km daleko od Priboja cestom prema Loparama, kod kuće Radivoja Mitrovića i Dušana Tomića, nalazi se nekropola sa 9 stećka (3 sanduka, 5 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su okrnjeni, utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sljemenjaka, a 1 od njih ima i natpis. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: polumjesec, mač i dvostruke spirale.

Natpis je veoma oštećen i iz sadašnjeg stanja ne možemo doznati ko tu leži.

26 — U zaseoku Triješnica, na putu i kod prve kuće, kada se dolazi od Vukosavaca, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen.

Nije na svom prvobitnom mjestu.

Nema ukrasa.

27 — U zaseoku Trnačko, na tzv. Hajdukovom brdu, iznad sela, nedaleko od kuća, nalaze se 3 stećka u obliku stubova.

Obrada i očuvanost osrednji, spomenici su prevaljeni.

Ukrašena su sva tri primjerka. Njihovi ukrasni motivi su jabuke i sablje.

Tu je i aktivno pravoslavno groblje. Nije nađen natpis naveden u starijoj literaturi.

Lit.: Viestnik, 1888, 72; Dr C. Truhelka, n. d., 349; Lj. Stojanović, n. d., br. 4746.

Podgora

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu (doskora poznato pod imenom Zlo Selo).

28 — U zaseoku Petkovići, na brdu iznad kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 38 stećka (13 sanduka, 4 sljemenjaka i 21 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, danas je više primjeraka okrnjeno, utonulo, prevaljeno, a neki primjerci su iskorišteni za kasnije nadgrob-nike.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, jabuka, krst, dvostruka spirala i mač.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

Priboj

Selo i sjedište mjesnog ureda, udaljeno od Lopara oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — U predjelu Djeruša, koji pripada zaseoku Lukići, na brijegu pokraj puta za Podgoru, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (14 sanduka, 5 sljemenjaka i 11 stubova).

Kamen slabijeg kvaliteta, izgleda da je obrada bila dobra, danas je većina primjeraka okrnjena, utočula i obrasla mahovinom i šikarom.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 stuba. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: krst, jabuka, spirala, štap, »svastika« i ljudska figura.

Do stećaka nalaze se savremene pravoslavne krstače.

30 — U zaseoku Hrust, na raskršću puteva nešto ispred sela, kada se dolazi od Priboja (oko 2 km do Priboja), na brdu i prevoju, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sljemenjaka i 1 stub) i 3 fragmenta.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Tu je malo savremeno pravoslavno groblje porodice Petković.

Lipovice

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na blagom brdu blizu kuće Jovike Tošić i njive Jezero, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 24 stećka (1 sljemenjak i 23 stuba).

Kamen slabijeg kvaliteta, obrada dobra, stanje slabo — stubovi pognuti.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba, a sljemenjak ima natpis. Ukrasni motivi su spirale i jabuke.

Natpis nam kaže da tu leži Hotin Bogosalić.

Lit.: Viestnik X (1888), 50; Dr Č. Truhelka, n. d., 345; Lj. Stojanović, n. d., br. 4741.

Brijest

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Na brdu Mramor, iznad zaseoka Tomići, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (9 sanduka i 1 stub).

Obrada nejednaka, pretežno slaba, neki primjerci su oštećeni i zarasli u šumicu a stub je prevrnut.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Obršine

Selo koje je od Lopara udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu (nedaleko od Rastošnice).

33 — Visoko na brdu, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Navodno, neki spomenici su ukrašeni, ali to nije provjereno.

(Prema obavještenju mještana.)

UGLJEVIK

Gornje Zabrdje

Selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, kod Osnovne škole, nalazi se skupina od 1 sljemenjaka i 3 amorfnog kamena.

Sljemenjak je vrlo dobro obrađen, djelomično je oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Sljemenjak je ukrašen motivima dvostruke spirale sa rozetom iznad srednje stabljike.

Tutnjevac

Selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U zaseoku Mitrovići, kod vrela Mišljenac, nalazi se kameno korito napravljeno od stećka oblika sanduka.

Na jednoj bočnoj strani nalazi se oštećen natpis iz koga doznajemo samo da tu leži neki Dragi... Laćanin i da su spomenik postavila njegova dva sina — Dragoje i Bogdan.

Navodno, ovaj stećak je prenesen sa brda iznad Vidine vode.

Lit.: T. Dragičević, Dva starobosanska natpisa, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, knj. 3, 24; Lj. Stojanović, n. d., br. 4751.

Maleševci

Selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na brijegu pokraj puta, na tromedi sela Maleševci—Zabrdje—Tutnjevac, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, danas je oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima krsta okruženog nazubljenim vijencem.

Bogutovo Selo

Selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 1—3 km na zapadnu stranu.

4 — U zaseoku Vučjak, na njivi Bocavača, blizu kuće Đoke Đukića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni, ali su danas prilično oštećeni i nagnuti ili utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašna su 2 stuba motivima polumjeseca i krsta.

Jedan stub i jedan sljemenjak imaju natpise. Zbog njihove velike oštećenosti, ne znamo ko su sahranjeni, nego samo to da su spomenik podigli sinovi, odnosno sin i bratija — Ljuben, Medoš i Pribil.

Lit.: Viestnik XII (1890), 42; Dr Č. Truhelka, n. d., 348—349; Lj. Stojanović, n. d., br. 4745 i 4747.

5 — U zaseoku Košarići, na lokalitetu Mramorje, na brijegu visoko iznad željezničkog stajališta Pecka, oko 1,5 km sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, danas je znatno oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa, ali je imao natpis od koga je do danas preostalo samo nekoliko slova. Možda se radi o trećem natpisu, koji je zabilježila starija literatura u ovom selu?

Lit.: Vidi prethodnu napomenu.

6 — U zaseoku Brđani, na lokalitetu Haluge, oko 1 km jugozapadno od željezničkog stajališta Pecka, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je prelomljen.

Pomaknut je i stavljen u ogradu.

Nema ukrasa.

Krstac

Veće selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

7 — U zaseoku Rudine, na lokalitetu Bjelovnice, na veoma istaknutom položaju, oko 1 km zapadno od kuća, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (5 sanduka, 13 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Sniježnica

Selo koje je od Ugljevika udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

8 — U samome selu, na mjestu gdje je i aktivno muslimansko groblje, nalazi se nekro-

pola sa 13 stećaka (6 sanduka, 6 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, a slabo sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom biljne stilizacije sa 3 spirale, sa grozdovima, u nazubljenom okviru.

Na dvije strane drugog sljemenjaka nalazi se natpis iz koga doznajemo da tu leži Veseoko Golubović i da su mu spomenik postavili njegovih 7 sinova.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 344; Lj. Stojanović, n. d., br. 4738.

9 — Oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen, danas je oštećen.

Izgleda da je pomaknut sa svoga mjesta.

Nema ukrasa.

LUKAVAC

Brijesnica

Selo koje je od Lukavca udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — U Gornjoj Brijesnici, na lokalitetu Mramor, oko 2 km jugozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 stub).

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Babice

Selo koje je od Lukavca udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Mramor, oko 500 m jugozapadno od sela, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Bliži podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

TUZLA

Donje Breške

Selo koje je od Tuzle udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Oko 500 m sjeverno, na brdu, na lokalitetu Stare kuće, kod zaseoka Nikolići, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su dobro klesani, danas su uglavnom polegli.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Ukrašena su 3 primjerka. Motivi su sljedeći: krst, jabuka, spirala, dvostruka spirala, luk, polumjesec, sjekirica, sablja i više paralelnih linija na krovu.

Mramor

Selo i željeznička stanica, udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu od Tuzle.

2 — Na lokalitetu Kaursko groblje, uz kuću Mihajla Vukovića, pokraj željezničke pruge, nalazi se osamljen sljemenjak.

Spomenik je relativno velikih dimenzija (210 × 120 × 110 cm), vrlo dobro je klesan, danas je okrnjen i prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Dokanj

Selo koje je od Tuzle udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na brdu gdje je savremeno rimokatoličko groblje selâ Dokanj i Martinovići nalazi se nekropola sa 23 stećka (6 sljemenjaka i 17 stubova) i nekoliko amorfnih komada.

Kamen slabijeg kvaliteta, obrada slaba, spomenici djelomično oštećeni, prevaljeni.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 4 sljemenjaka i 3 stuba. Njihovi ukrasni motivi su: krst, polumjesec, jabuka i ruka sa makazama.

Tetima

Selo koje je od Tuzle udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Zanaga, kod kuće Ive Jurkića, nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

5 — Na lokalitetu Brdo, oko 300 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen, danas je skoro potpuno zasut zemljom.

Postavljen je po pravcu s—j.

Koliko se vidi, nema ukrasa.

Tu i u okolini bilo je više stećaka koji su nedavno uništeni.

Kovačica

Selo u okolini Gor. Tuzle, udaljeno od Tuzle oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Mramorje, blizu kuće Milorada Tomića, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 sanduka i 3 sljemenjaka). Tu ima i nekoliko fragmenata stećaka.

Obrada dobra, spomenici danas prilično oštećeni i utonuli.

Orijentacija po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su paralelna rebra i plastične vrpce sredinom uspravnih strana.

Donje Petrovice

Selo koje je od Tuzle udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu, pokraj ceste ka Zvorniku.

7 — Oko 700 m zapadno od Čajtinovića kuća, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

KALESIJA

Donje Hrasno

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Selište (njiva Ajke Jašarević), u samome selu, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednji.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

2 — Na lokalitetu Brezačevina (njiva Cvišana Gujanovića), oko 2 km cestom prema Kikačima, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je relativno većih dimenzija, vrlo dobro je obrađen, ali je danas djelomično oštećen i prevaljen.

Nema ukrasa.

3 — Na pošumljenom brijegu Orašje, oko 500 m sjeveroistočno od seoskih kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

4 — Na pošumljenom brdu Mramorak, oko 1,5 km južno i visoko iznad sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sanduk, 2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci utonuli ili prekriveni mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i, u većim razmacima.

Ukrašen je 1 stub. Na njegovim uspravnim stranama su velika pravougaona udubljenja.

25 — Ukrašeni sljemenjak iz Lipovica, opština Kalesija, Bosna i Hercegovina.

Inače je neobično oblikovan — kratak je i u gornjem dijelu širi nego u donjem.

5 — Oko 500 m istočno od prethodne nekropole, na raskršću puteva, na lokalitetu Konik, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je znatno oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Kikači

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Čitluk, na brdu pokraj stare ceste, između Kikača i Čaklovića, starija literatura zabilježila je 1 sanduk sa natpisom, koji, međutim, sada nije pronađen. Navodno je uništen.

Iz navedenog natpisa doznajemo da je tu sahranjen Branko Veković, a da je natpis pisao dijak Tvrdanović Prjerad.

Lit.: Viestnik XI (1889), 49; Dr Ć. Truhelka, n. d., 352; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 490; Lj. Stojanović, n. d., br. 4735.

Lipovice

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U zaseoku Bukvarevo, na brijegu pokraj puta, oko 150 m zapadno od Mešića kuća, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (5 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su znatno oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, dvostruka spirala sa rozetama, krst i imitacija pokrova od šindre.

8 — U zaseoku Pilavdžije, u bašti Fehima Hasanovića, oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku relativno kratkog i gore šireg stuba.

Dobro je obrađen i očuvan.
Na njegovim uspravnim stranama su veliki udubljeni pravougaonici.

9 — U zaseoku Ibralići nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima. Spomenici su relativno većih dimenzija, dobre obrade i očuvanosti.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašeni su motivima spirala.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁸³

Meškovići

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na raskršću puteva, iznad seoskih kuća, oko 800 m južno od nekropole br. 5, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom polumjeseca.

Tojšići

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na njivi Okrugla (vlasništvo Fehima Zulića), pokraj ceste ka Požarnici, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (5 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su neki primjerci okrnjeni i zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirane vrpce, dvostruke spirale, ro-zeta i originalan motiv ruke sa čašom.

Gornje Petrovice

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — U zaseoku Svrčići, na njivi Alje Barčića, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenik nema ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Mešići

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Vrtovi (vlasništvo Fehima Pilavdžića), na brežuljku, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjeka koji leže po pravcu s—j.

Stub je oblikovan i ukrašen kao i već spomenuti primjerci kod nekropole br. 4 i 8 — relativno kratak, gore širi, sa pravougaonim udubljenjima na uspravnim stranama.

Miljanovci

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — U zaseoku Sarići nalazi se 5 stećaka (1 sanduk i 4 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 2 sljemenjaka motivima polumjeseca i dvostrukih spirala.

Dubnica

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, oko 350 m jugoistočno od crkve, nedaleko od ceste, nalazi se skupina sa 16 stećaka (5 sanduka, 9 sljemenjaka i 2 stuba).

Materijal stećaka nejednakog je kvaliteta, obrada također nejednaka, stanje osrednje — spomenici zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjeka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su sljedeći: tordirana vrpca, biljna stilizacija sa spiralama, krstom i ljiljanom, ruka sa mačem i ruka sa kopljem.

16 — Oko 120 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Slabija obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Bez ukrasa.

Ovdje je bilo više stećaka koji su upotrijebljeni za okolne građevine.

17 — U zaseoku Rudine, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem (Brkića groblje), oko 2 km zračne linije sjeverno od Kalesije, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (10 sanduka i 20 stubova).

Obrada i očuvanost osrednje, spomenici po-legli i zarasli.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom neuobičajeno povijene linije.

Nisu nađena 2 natpisa koja se, prema starijoj literaturi, spominju u Brkićima (u Kalesiji).

Lit.: T. Dragičević i V. Vuletić—Vukasović, Starobosanski natpisi u Kalesiji, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 193—194; Lj. Stojanović, n. d., br. 4733 i 4734.

¹⁸³ Podatke za nekropole br. 9, 14, 18 i 20—21 opštine Kalesija prikupio Z. Kajmaković.

Palavre

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 2 km na sjeverozapadnu stranu.

18 — U samome selu nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

Zolje

Seoce koje je od Kalesije udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, u samome selu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prelomljeni i skliznuli niza stranu.

Orijentacija im je poremećena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom originalno stilizovane biljke — dvostruka spirala sa krst-rozeticama.

Donji Rajinci

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

20 — U zaseoku Djedovo Polje nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Kalesija

Naselje u kome je sjedište opštine.

21 — Na vrhu Vis nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je 1 primjerak motivom polumjeseca.

Brezik

Seoce koje je od Kalesije udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

22 — U samome selu, na lokalitetu Vranduk, u mahali Dukići, na putu, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, danas je odlomljen i služi kao klupa za sjedenje.

Nema ukrasa.

Navedeni spomenik je snesen sa lokaliteta Molitvište, koji je oko 80 m zapadno odavde.

23 — Na njivi Zagrdnici i susjednom lokalitetu Krstovi, oko 1,5 km sjeveroistočno od sela, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma utonuli i zarasli u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su dvostruke spirale i dvostruke spirale sa grozdovima.

Bulatovci

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — Na brdu iznad i sjeveroistočno od sela, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sljemenjaka, raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo brižljivo obrađeni, ali su danas okrnjeni i zarasli džbunjem.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Evo njegovih ukrasnih motiva: cikcak vrpca sa dvostrukim spiralama i rozetom između vrpce, biljna stilizacija sa spiralama (S-spirale), rozetama i grozdovima i predstava krova sa šindrom.

Zelina

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

25 — U zaseoku Perići, na njivi Milje Perića, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (3 sanduka, 4 sljemenjaka i 7 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su iskrivljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Neki sljemenjaci ove nekropole su kao sanduci na kojima je samo naznačen hrbat.

26 — Oko 1 km dalje od prethodne nekropole prema Kalesiji, na putu kod kuće Cvičke Vukovića, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (8 sanduka, 14 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni, nagnuti i zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 1 stub. Evo njihovih ukrasnih motiva: biljna stilizacija sa dvostrukom spiralom i grozdovima, plastična rebra, polumjesec i originalna predstava dviju ruku na krovu jednog sljemenjaka.

Osmaci

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mramorje u zaseoku Kakanj, na putu usred naselja, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

28 — U dvorištu Mitra Popovića i Ratka Lazića, također u zaseoku Kakanj, oko 200 m jugoistočno, od prethodne nekropole, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Šeher Srpski

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — Uz kuću Jovana Stojanovića, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su relativno velikih dimenzija, dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Evo njegovih ukrasnih motiva: obične plastične vrpce, biljne stilizacije sa dvostrukim spiralama i dvostrukim S spiralama sa grozdovima i rozetama, rozete i ljiljani.

Lit.: D. Vidović, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u okolini Zvornika, Naše starine III (Sarajevo 1956), 236.

30 — Oko 250 m južno od prethodne nekropole, u bašti Vladimira Pelemiša, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Tu sasvim blizu je džamija, a do nje je naselje Muslimanski Šeher.

Rakino Brdo

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

31 — Na Mokrom polju, u gaju Abida Salkanovića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Sajtovići

Selo koje je od Kalesije udaljeno oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

32 — Uz kuću Janjić Jove, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

33 — Na lokalitetu Žarkulja, oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, pokraj puta, nedaleko od kuće Jovana Ribića, nalazi se nekro-

pola sa 70 stećaka (17 sanduka, 19 sljemenjaka i 34 stuba).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni i veoma zarasli u šikaru.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sljemenjaka i 2 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: biljna stilizacija sa dvostrukom spiralom kombinovanom sa krstom, zatim, biljna stilizacija sa dvostrukom S spiralom kombinovanom sa krstom (vrlo rijetka pojava), tordirana vrpca, spirale, polumjesec, krst i originalna predstava krova sa šindrom.

Lit.: D. Vidović, n. d., 236.

ZVORNIK

Rastošnica

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 22 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Herići, pokraj ceste, u dvorištu jedne kuće, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada slaba, očuvanost također.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

2 — U zaseoku Here (neki ga zovu Brzava), na lokalitetu Krčevina, oko 200 m sjeverno od kuća, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sljemenjaka.

Vrlo dobra obrada, neki primjerci zasuti zemljom.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

3 — U zaseoku Here, na brdu Mramor, oko 1 km sjeverno od kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (12 sanduka, 10 stubova i 16 okrnjenih-fragmenata stubova).

Obrada slaba, više primjeraka okrnjeno, nagnuto ili utonulo.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

Jasenica

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na njivi Voje Miloševića, s lijeve strane ceste ka Bijeljini, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (7 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su arkade i biljna stilizacija sa grozdovima.

(Podaci dr Smaila Tihića.)¹⁸⁴

¹⁸⁴ Podatke za nekropole br. 4—5, 11—12 i 25—27 prikupio dr Smail Tihić, v. naučni saradnik Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH u Sarajevu.

Pađine

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 17 km zračne linije na sjevernu stranu.

5 — Desno od puta Branjevo—Kozluk nalaze se 2 osamljena stećka (1 sljemenjak i 1 stub).
Obrada osrednja, stanje slabo.
Orijentacija nije zabilježena.
Spomenici nemaju ukrasa.

Jusići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Begova njiva, pokraj puta prema Malešićima, ispod sela, nalaze se 2 stećka (1 sanduk i 1 stub), kao ostatak nekadašnje nekropole.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.
(Podaci Drage Vidovića.)¹⁸⁵

Lit.: D. Vidović, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u okolini Zvornika, Naše starine III (Sarajevo 1956), 223.

7 — Na lokalitetu Glavica, oko 500 m ispod sela, bila je nekropola sa 201 stećkom (11 sljemenjaka i 190 stubova) od kojih danas postoji kao čitav 1 veliki sljemenjak sa postoljem, dok su svi ostali izlomljeni i uzidani u okolne ograde njiva.

Sačuvani sljemenjak je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je tordiranim kružnim vijencem i dvostrukom spiralom sa rozetom.

Lit.: Isto tamo.

Skočić

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 14 km zračne linije na sjevernu stranu.

8 — Pokraj ceste ka Bijeljini, na zemljištu Joke Miloševića, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (7 sanduka, 4 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi motivi su biljne stilizacije sa spiralama i rozetama.

Lit.: Isti, n. d., 221.

9 — U zaseoku Buložani, na lokalitetu Mujevina, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (3 sanduka, 2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub. Njegovi ukrasni motivi su dvostruke spirale kombinovane sa rozetama i grozdovima.

Lit.: Isti, n. d., 221—222.

¹⁸⁵ Podatke za nekropole br. 6—7, 13—23 i 28—54 opštine Zvornik prikupio Drago Vidović, konzervator Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH u Sarajevu.

10 — U zaseoku Buložani, neđaleko od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku stubova.

Obrada dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su spirale.

Lit.: Isto tamo.

11 — U kućnom dvorištu Maksima Radića nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka, vjerovatno ostatak nekadašnje nekropole.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija nije poznata.

Nema ukrasa.

12 — U dvorištu Milana Radića nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku ploča.

Obrada dobra, stanje slabo.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena 1 ploča motivima spirala.

Sapna

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Zagrobnica nalazi se nekropola sa 22 stećka (3 ploče, 12 sljemenjaka i 7 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, utonuli i prevaljeni. Ovdje ima ostataka drugih stećaka, što govori o tome da je nekada nekropola bila brojnija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 226.

Boškovići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su osrednje klesani, sada su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 224.

15 — Pokraj puta ka Anđelićima, oko 2 km daleko od sela, također na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 42 stećka (4 ploče, 6 sanduka, 14 sljemenjaka, 14 stubova i 4 amorfnog kamena).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni, utonuli i isprevrtani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sljemenjak i 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i biljna stilizacija sa spiralama i grozdovima.

Lit.: Isto tamo.

16 — U Polju, južno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 39 stećaka (13 ploča, 24 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni (slab kvalitet kamena).

Veći dio je postavljen po pravcu z—i, a manji po pravcu si—jz.
Nemaju ukrasa.
Lit.: Isto tamo.

Šetići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 4 stećka (1 sljemenjak i 3 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas prevraljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub motivom stilizovane biljke sa spiralama i grozdovima.

Lit.: Isti, n. d., 225.

18 — Zajedno sa savremenim muslimanskim grobljem nalaze se 2 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su jače oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom stilizovane biljke sa spiralama i rozetom.

Lit.: Isto tamo.

Malešići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

19 — Južno od seoskih kuća nalazi se nekropola sa 4 stećka (2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas razbijeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjka, i to 1 sljemenjak i 2 stuba. Njihovi reljefni motivi su biljne stilizacije sa spiralama, grozdovima i rozetama.

Lit.: Isti, n. d., 223.

20 — Na lokalitetu Ubjenac, na sjevernoj periferiji sela, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 stub). Ovdje vidimo i nekoliko fragmenata stećaka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa, ali je na stubu urezan natpis koji spominje nekog Boljka.

Uz stećke se nastavlja savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Lj. Stojanović, n. d. III, br. 5963; D. Vidović, n. d., 222—223 i 237.

21 — Pokraj puta ka Jusićima nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku stubova.

Spomenici su osrednje obrade, danas su oboreni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: D. Vidović, n. d., 223.

22 — U šumi ispod sela nalazi se nekropola sa 12 stećaka (4 sljemenjaka i 8 stubova).

Spomenici su dobro klesani, od slabijeg kamena, danas su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub motivom polumjeseca.

Lit.: Isto tamo.

Kozluk

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 12 km zračne linije na sjevernu stranu.

23 — Na lokalitetu Rimsko groblje, u južnom kraju sela, nalazi se nekropola sa 3 stećka (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma utonuli u zemlju. Izgleda da je ovdje ranije bilo više spomenika.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov ukrasni motiv nije zabilježen.

Lit.: Isti, n. d., 221.

24 — U dvorištu Ibri Memišagića nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas oštećen i prevraljen. Izgleda da je ovdje ranije bilo više stećaka.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je motivima arkada i spirala sa grozdovima.

(Podaci Drage Vidovića i dr Smaila Tihica.)

Lit.: Isto tamo.

25 — Na njivi Milorada Jovića nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

26 — U dvorištu Hase Mešanagića nalazi se osamljen stećak u obliku ploče, vjerovatno kao ostatak nekadašnje nekropole.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan, samo je utonuo.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

27 — Na lokalitetu Lugovi, oko 1 km daleko od sela, pokraj ceste ka Zvorniku, nalazi se nekropola sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su djelomično utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak, ali su njegovi ukrasi nejasni.

Kaludrani

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

28 — Na glavici iznad sela nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 222.

29 — Pokraj puta ka Kozluku nalazi se osamljen stećak u obliku stuba i nekoliko fragmenata.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas oštećen. Vidi se da je nekropola imala više spomenika.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Jajići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

30 — Na lokalitetu Pasji grob nalazi se nekropola sa 32 stećka (12 ploča i 20 sljemenjaka).

Spomenici su izrađeni od slabijeg materijala i oštećeni su.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 236.

Zaseok

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

31 — Pokraj puta, u blizini sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i prevaljeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Obadva primjerka su ukrašena. Jedan ima motiv koplja, a na drugome je natpis u kome se spominje Brajo Tvrdogević.

Lit.: T. Dragičević — V. Vuletić-Vukasović, Natpis u selu Zaseoku, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, 297; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4732; D. Vidović, n. d., 225 i 236—237.

32 — Druga nekropola ovoga sela nalazi se na lokalitetu Mramor. Broji 3 stećka (1 sljemenjak i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni. Izgleda da je ovdje bilo više spomenika.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: D. Vidović, n. d., 225.

Brdo

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

33 — Na lokalitetu Mramornica nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su zarasli u šumicu i gotovo su nepristupačni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 236.

Donja Baljkovica

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

34 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 4 stećka (2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas prevaljeni ili utonuli. Izgleda da je ovdje ranije bilo više stećaka.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 225.

35 — Na lokalitetu Mramorić, u samome selu, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča, 3 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 226.

36 — Na lokalitetu Klisa nalaze se 2 osamljena stećka (1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni (sljemenjak je prevaljen).

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 225.

37 — Oko 1 km sjeverozapadno od nekropole br. 34, na mjestu gdje je seoska česma, ispod visa koji dominira dolinom Sapne, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen i očuvan, samo je prevaljen.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je motivima stilizovane biljke sa spiralama, rozetom i grozdovima.

Lit.: Isto tamo.

Pargani

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

38 — Na Mramorju u Gaju nalazi se nekropola sa 58 stećaka (41 sljemenjak i 17 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas mnogi primjerci djelomično oštećeni i prevaljeni.

Orijentacija većine spomenika je po pravcu z—i, ali izvjestan broj leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su uobičajene biljne stilizacije sa spiralama, grozdovima i rozetama.

Jedan stub ima natpis u kome se spominje Milac Crnić.

Lit.: Isti, n. d., 227—228; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 5962.

Guvno

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

39 — U aktivnom groblju ovoga sela nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Dobro su obrađeni, ali su veoma utonuli.
Orijentacija nije zabilježena.
Nemaju ukrasa.
Lit.: Isti, n. d., 229.

Kitovnica

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

40 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 22 stećka (6 sanduka, 9 sljemenjaka, 6 stubova i 1 amorfnji kamen).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi reljefni motivi su biljne stilizacije sa spiralama i grozdovima.

Lit.: Isti, n. d., 226—227.

41 — Na lokalitetu Okruglić nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su veoma oštećeni; jedna ploča je prevrnuti i grob joj je prekopavan.

Nepomicana ploča je postavljena po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 232.

Kučić Kula

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

42 — Na lokalitetu Glavica, iznad ceste ka Koraju, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (2 sljemenjaka i 28 stubova).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani. Ovdje ima i fragmenata koji kazuju da je nekropola bila brojnija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 233.

Grbavci

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

43 — U Todorovića gaju nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 232.

44 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dosta oštećen. Nekropola je ranije bila brojnija.

Orijentacija spomenika je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Grbavica

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

45 — Kod Nišića kuća nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

46 — Na lokalitetu Vidin jablan nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sljemenjak i 4 stuba).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni — razbijeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 233.

47 — Kod Hodžića kuća nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas veoma oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

48 — Na lokalitetu Mačkuša nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Križevići

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

49 — U zaseoku Seferovići, na dosta izdignutom brijegu, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (1 ploča, 25 sljemenjaka i 34 stuba).

Spomenici su nejednako obrađeni i očuvani. Raspoređeni su u dvije skupine. Nekropola je ranije bila brojnija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 stubova. Njihovi reljefni motivi su uobičajene biljne stilizacije sa spiralama, grozdovima i rozetama, ali su nešto bogatije i kombinovane i sa krstovima.

Lit.: Isti, n. d., 229—232.

50 — Na lokalitetu Vlaški put, južno od sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Nekropola je ranije bila brojnija.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov ornamenat nije zabilježen.

Lit.: Isti, n. d., 232.

Jardan

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

51 — Istočno od seoskog pravoslavnog groblja nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani. Ranije je ova nekropola imala više stećaka.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom biljne stilizacije sa spiralama i rozetama.

Lit.: Isti, n. d., 233.

Gušteri

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

52 — Na lokalitetu Glavica nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 sanduka i 3 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 229.

Glumina

Selo koje je od Zvornika udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

53 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 38 stećaka (3 sljemenjaka i 35 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub. Njegov ukras nije naveden.

Lit.: Isti, n. d., 228—229.

54 — Na lokalitetu Korduni nalazi se nekropola sa 15 stećaka (2 sljemenjaka i 13 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su biljne stilizacije sa spiralama i rozetama, zatim, polumjesec i mač.

Lit.: Isti, n. d., 233—234.

Askići

Selo u području Kamenice, od Zvornika je udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

55 — Na lokalitetu Kosa, između sela Alića i Davidovića, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

Perin Grad

Seoce u području Kamenice, a od Zvornika je udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

56 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj rijeke Drinjače, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (4 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Sjeverozapadno i iznad naselja, na padinama Višegrada, nalaze se ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada, po kome je naselje i dobilo svoje ime.

BANOVIĆI

Banovići Selo

Selo koje je od Banovića-Rudnika udaljeno oko 12 km cestom na zapadnu stranu.

1 — Na brežuljku kod zgrade Osnovne škole, u samome selu, gdje je i savremeno muslimansko groblje, nalazi se osamljen sljemenjak sa postoljem.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, danas je djelomično oštećen — raspuknut.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je i ima natpis. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i biljna stilizacija — dvostruka spirala sa rozetom.

Natpis je dobro očuvan i čitljiv je. U njemu se saopštava da tu leži Božićko Banović . . . na Dramešini.

Dramešina je bila srednjovjekovna župa. U blizini se nalaze lokaliteti Crkvište i Ban-dô.

Lit.: Dr C. Truhelka, Stari bosanski natpisi, Glasnik Zmajskog muzeja u Sarajevu, 1895, 570; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen V, 301; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi III, br. 4797.

ŽIVINICE

Donja Višća

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — U samome selu, pokraj Osnovne škole i ceste, nalazi se nekropola sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su djelomično oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

2 — Oko 500 m od prethodne nekropole cestom ka Tuzli, uz kuću Ive Božićkovića, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (9 sanduka, 4 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni (neki primjerci su prevaljeni ili razbijeni).

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su polumjesec, dvostruka spirala i predstava koplja.

Durđevik

Selo pokraj ceste ka Kladnju, udaljeno od Živinica oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

3 — U parku Osnovne škole, pokraj autoceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 sljemenjaka i 3 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 oboren stub. Njegovi ukrasni motivi su originalni: unutar nazubljenog okvira nalaze se biljna stilizacija sa cvjetovima, S spirale i vitica sa spiralnim zavojima na kojima vise grozdovi.

4 — Oko 300 m južno od prethodne nekropole, desno od ceste ka Kladnju, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (1 sanduk i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani. Neki primjerci su relativno većih dimenzija.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći motivi: cikcak vrpce, rozete, spirale, stilizovani ljiljani i neobično stilizovane biljke sa grozdovima i spiralama.

5 — Na lokalitetu Gradina, kod zaseoka Nevrenča, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — Oko 500 m sjeverno od Osnovne škole, pokraj ceste i kuće Džafera Muminovića, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (4 sanduka, 4 sljemenjaka, 6 stubova i 1 amorfan primjerak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi motivi su polumjesec, dvostruka spirala sa ljiljanom, okvir od niza trouglova (nazubljeni okvir) i originalan motiv vitice sa spiralama i žirom.

7 — U Vrpolju, uz kuću Franje Molana, uz rječicu Oskovu, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Izgleda da su spomenici bili dobro obrađeni, danas su zatrpani nanosom mulja iz rječice.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak koji ima i natpis. Na jednoj strani je predstava konja sa jahačem, a u natpisu se spominje Stojan Utulović.

Nedavno je stećak sa natpisom izvučen u voćnjak do kuće Franje Molana.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 352—353.

Tupković

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — U zaseoku Repuh, na njivi Šabana Hamzića, pokraj puta za Gojčin, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (8 sanduka, 2 sljemenjaka i 16 stubova).

Obrada nejednaka, ima oštećenih, prevaljenih i zatrpanih primjeraka. Neki stubovi su relativno velikih dimenzija.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

9 — U ravnici pokraj potoka i puta ka Gojčinu, oko 500 m daleko od kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je znatno utonuo.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Brnjica

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

10 — Na vrlo istaknutom mjestu u samome selu, na lokalitetu Mramor ili Molitvište, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

11 — Oko 1 km južno od sela, na brdu Omarak, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sanduk, 1 sljemenjak i 3 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 stuba motivima polumjeseca, krsta i kruga.

Lukavica

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu, pokraj ceste ka Gračani.

12 — Na lokalitetu Mramorci, u predjelu Toplica, na njivi Palučak, nalazi se nekropola sa 53 stećka (30 sanduka, 9 sljemenjaka i 14 stubova).

Kamen stećaka nejednakog kvaliteta, obrada nejednaka, ali pretežno dobra, današnje stanje slabo, ima i amorfnih primjeraka.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sljemenjaka i 3 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: poprečna i vertikalna rebra, polumjesec, spirale, dvostruke spirale i niša poput arkade.

26 — Dio nekropole br. 8 u Tupkoviću, opština Živinice, Bosna i Hercegovina.

Gračanica

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Jasik, u samome selu, u blizini džamije i muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 27 stećaka (1 ploča, 3 sanduka, 20 sljemenjaka i 3 stuba).

Spomenici su vrlo dobro klesani i u dosta dobrom su stanju danas (1 primjerak je nešto pomaknut).

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sljemenjaka i 3 stuba. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst i dvostruka spirala.

Stubovi su relativno velikih dimenzija, a jedan je oblikovan tako kao da je sljemenjak u uspravnom položaju.

Djedina

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 9 km zračne linije na južnu stranu.

14 — Na zaravanku brda iznad rječica Radašnice i Gostilje, oko 250 m jugoistočno od seoskih kuća, smještena je nekropola sa 13 stećaka (1 sanduk, 7 sljemenjaka i 5 stubova).

Spomenici su nejednako, ali uglavnom dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sljemenjak i 2 stuba. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: paralelna rebra, blago povijene linije, tordirana vrpca i nazubljeni okvir.

Zukići

Selo koje je od Živinica udaljeno oko 9 km zračne linije na južnu stranu.

15 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 27 stećaka (2 sanduka, 6 sljemenjaka i 19 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, osrednje očuvani, neki primjerci su prevaljeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sljemenjak i 2 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, stilizovana biljka sa spiralama i predstava štapa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

KLADANJ

Crijevići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 14 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Gajevi, oko 800 m sjeveroistočno od sela, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sljemenjak i 1 stub).

Vrlo dobro su obrađeni, stub je prevallen.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, Stećci okoline Kladnja, Naše starine XII (1969), 164.

Gvozdenci

Selo ispod brda Brgule, udaljeno od Kladnja oko 14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na blagoj kosi lijevo od puta, na ulazu u selo, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (3 sanduka, 15 sljemenjaka i 10 stubova). Jedan sanduk je neobično velik (220 × 150 × 120 cm).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst i stilizovana ljudska figura.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁸⁶

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 163—164.

Tarevo

Selo u blizini Stupara, od Kladnja je udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na putu kod ulaza u selo nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je oštećen.

Nema ukrasa.

¹⁸⁶ Podatke za nekropole br. 2—8, 12—18, 24—30 i 36—37 opštine Kladanj prikupio Z. Kajmaković.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 164.

4 — Na njivi Avde Avdića, u samome selu, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (6 ploča i 3 sanduka).

Obrada osrednja, spomenici veoma utonuli. Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

5 — U samome selu, uz kuću Hazima Hamzića, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su oštećeni i zatrpani.

Postavljeni su po pravcu z—i (1 leži po pravcu s—j).

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, 2 afrontirane životinje (psi) i scena sa lisicom i pijetlom, što je jedinstvena pojava.

6 — Na njivi Šahbaza Avdića nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je pomaknut.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

7 — Na sjevernoj periferiji sela nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Dobro je obrađen, ali je oštećen.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

8 — Na lokalitetu Simin krš, pokraj autoceste Tuzla—Sarajevo, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Stupari

Selo na cesti ka Tuzli, udaljeno od Kladnja oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

9 — Na brijegu Stuparski krš, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su relativno velikih dimenzija vrlo pažljivo klesani, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka. Evo njihovih ukrasnih motiva: dvostruke spirale, S spirale, rozete, grozdovi, sjekirica i štap. Na krovu jednog primjerka predstavljena je šindra kao pokrov kuće brvnare.

Lit.: D. Sergejevski, Srednjevjekovna groblja u Stuparima i Rastiku, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1941, 96—97.

10 — U samome selu, pokraj puta za Stuparski krš, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, okrnjeni su i prevallen.

Nemaju ukrasa.

U blizini je staro muslimansko groblje sa nišanima na kojima se vide ukrasi luka i buzdovana.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 164—166.

Noćajevići

Selo u okolini Stupara, od Kladnja je udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Kraj puta ka Stuparima, lijevo i duboko u šumi, na lokalitetu Kadijin mezar (grob), nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

12 — U zaseoku Brgovine, kod kuće Milorada Erdelića, na lokalitetu Djevojka, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (21 sljemenjak i 6 stubova).

Spomenici su dobro klesani, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub motivom krsta.

Svojim oblikom ovaj spomenik seljane podsjeća na kip djevojke, pa otuda i ime nekropole, odnosno lokaliteta.

13 — Kod zaseoka Toluše, lijevo od puta ka Brgulama, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (1 sanduk i 8 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali je 1 primjerak razbijen.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su spirale, ruka, zastava i grozd.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 163.

Prijanovići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

14 — Na njivi Sime Vasiljevića, istočno od ceste Kladanj—Tuzla, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas okrnjeni, utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

15 — Na njivi Trnjaci, s desne strane rječice Suhe (vlasništvo Halila Mešanovića), nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Obrada je vrlo dobra, ali su neki primjerci utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Jedan ima kanelure na svim uspravnim stranama, a drugi tordirane vrpce uz ivice stranica.

16 — Kod kuće Derviša Sarajlića, uz seoski put, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je veoma zarastao.

Postavljen je po pravcu z—i.

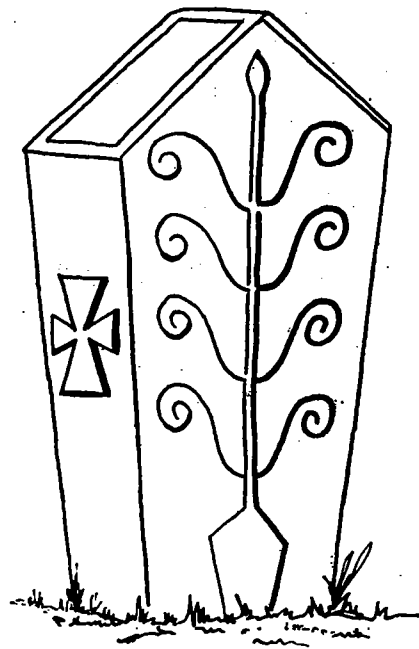
Nema ukrasa.

17 — Kod štale Ibrahima Svilice nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno zemljom zatrpani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

27 — Ukrašeni stub sa nekropole br. 19 u Prijanovićima, opština Kladanj, Bosna i Hercegovina.

18 — Kraj šumske staze prema Hrastićima nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 stub).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je stub. Njegovi ukrasi su stilizovana biljka sa 4 para simetrično spiralno povijenih listova i krst.

19 — Na pošumljenom brijegu koji se zove Hrastić, kao i obližnji zaselak, pokraj ceste ka Tuzli, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (1 sljemenjak i 10 stubova).

Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično oštećeni i nagnuti, a neki prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 5 stubova. Njihovi ukrasni motivi su: polumjesec, krst, kružni vijenac i biljne stilizacije.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 98—100; Š. Bešlagić, n. d., 161—163.

Olovci

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

20 — Na lijevoj strani puta ka Tuhelju, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (4 sanduka, 12 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, neki primjerci su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, krst, T krst i dvostruka spirala.

Jedan ukrašeni sljemenjak ima i natpis koji nam kaže da tu leži Radomir Jurisalić.

Lit.: Š. Bešlagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959, 245; Isti, Stećci okoline Kladnja, Naše starine XII, 166—167.

21 — Lijevo od puta ka Tarevu nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

22 — Nedaleko prethodne nekropole, također pokraj puta ka Tarevu, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov motiv je dvostruka spirala.

23 — Na lokalitetu Mramorje, oko 2,5 km zračne linije sjeveroistočno od Donjih Olovaca i od nekropole br. 20, pokraj starog puta, u šumi, iznad potoka, nalazi se nekropola sa 22 stećka (8 sanduka, 8 sljemenjaka, 5 stubova i 1 amorfni sanduk).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim nekoliko primjeraka, koji su vjerovatno pomaknuti sa svog mjesta.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 sljemenjak i 4 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, krst i cikcak-vrpca.

Lit.: Š. Bešlagić, Naše starine XII, 166—167.

Tuholj

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

24 — U samome selu, iznad Osnovne škole, s lijeve strane puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je bio vrlo dobro obrađen, ali je danas razbijen, relativno je velikih dimenzija (185 × 90 × 100 cm).

Na jednoj sačuvanoj strani vidimo prikaz ruke sa štitom.

25 — Na lokalitetu Gornja osica, na prelazu preko istoimene rječice, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

26 — Na lokalitetu Bijeli hrid, lijevo od puta ka Kladnju, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (8 sljemenjaka i 10 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub. Na sljemenjaku vidimo paralelna rebra na svim stranama (predstava kuće brvnare), a na stubu friz od niza trouglova.

27 — Na putu ka Kladnju, uz staru tursku kaldrmu, raspoređena na tri mjesta, nalazi se skupina sa 10 stećaka (5 sljemenjaka i 5 stubova).

Obrada i orijentacija nisu zabilježeni.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sljemenjaka i 1 stub.

Njihovi ukrasni motivi su spiralice, stilizovano stablo i friz od niza trouglova.

28 — U zaseoku Brdo, na Abazovoj glavici, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Dobro je obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima stilizovane biljke (dvostruka spirala sa rozetom) i frizom od niza trouglova.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 168—169.

Suljići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

29 — Lijevo od puta Olovci—Tuholj nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 sanduk, 4 sljemenjaka i 3 stuba).

Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, stilizovano stablo i friz od niza trouglova.

30 — Nedaleko od prethodne nekropole, također pokraj puta Olovci—Tuholj, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi motivi su neobični: u vidu kruške i slova T.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 167—169.

Gojakovići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

31 — Na pošumljenom brdu, pokraj starog pješačkog puta, na lokalitetu Vijenac, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (4 ploče, 2 sanduka, 1 sljemenjak, 5 stubova i 3 amorfna sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli. Jedan stub je neobično velik (210 × 118 × 65 cm).

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 161.

Donji Dopasci

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

32 — Nešto iznad sela, na lokalitetu Obori, na pošumljenom brijegu, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (1 ploča, 2 sanduka, 6 sljemenjaka i 8 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci okrnjeni i oboreni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sljemenjaka i 2 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: simetrično postavljene spirale, tordirani vijenac, polumjesec, ruka s mačem i krst. Neke spirale su neobične.

33 — Oko 100 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, na pošumljenom brijegu pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (9 sanduka, 2 sljemenjaka i 3 stuba).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su nejednako, pretežno po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su jednostavne i dvostruke spirale.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 157—161.

Dopasci Srednji

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

34 — Između Gornjih i Donjih Dopasaka, na lokalitetu Ljuto brdo, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (21 sanduk i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa, ali 1 sljemenjak ima natpis u kome se spominje Dragilo Miletić.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Starobosanski pismeni spomenici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 76; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen IV, 347; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4757; Š. Bešlagić, n. d., 157—161.

Pelemiši

Seoce koje je od Kladnja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

35 — Na lokalitetu Nabojne, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 22 stećka (18 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: S spirala, biljna stilizacija sa spiralama, grozdovima i rozetama, polumjesec i mač.

Niski sljemenjak sa spiralnim ukrasima na svim uspravnim stranama prenesen je u Zemaljski muzej u Sarajevu.

36 — U samome naselju, na livadi, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (2 ploče i 1 stub).

Obrada gruba, stanje slabo.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

37 — Iznad naselja, uz novije pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Na njegovoj bočnoj strani nalazi se više spirala u neuobičajenom poretku.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 157—161.

Stanovi

Seoce koje je od Kladnja udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

38 — Na lokalitetu Mošulj, pokraj stare ceste za Kladanj, na grebenu, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (2 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su 3 primjerka prevaljena.

Orijentacija je po pravcu s—j, u nizu.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 161.

Mladovo

Seoce koje je od Kladnja udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

39 — Na pošumljenoj humci iznad sela nalazi se nekropola sa 17 stećaka (15 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani, neki primjerci su djelomično utonuli i zarasli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom dvostrukih spirala.

Oko 500 m južno nalazi se nekoliko starih nišana od kojih jedan ima ukras sablje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 169.

Vranovići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 4—5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

40 — Na gredi iznad sela, na lokalitetu Mramor, nalazi se nekropolica sa 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada dobra.

Orijentacija po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Gojsalići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

41 — Na malom brijegu u samome selu, pokraj puta, smještena je nekropola sa 46 stećaka (25 sanduka i 21 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 10 primjeraka koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi motivi su tordirana vrpca, polumjesec i mač.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 157.

Kladanj

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

42 — Na brijegu Vagani, na sjevernoj periferiji varošice, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

43 — Na istome brdu, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku stubova.

Obrada je dobra, 2 primjerka su prevaljena.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i jabuke.

44 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, ugrađena su u cestu 2 stećka u obliku sanduka.

Dosta su oštećeni.

Nemaju ukrasa.

45 — Na njivama Opašići, oko 300 m sjeverozapadno od nekropole br. 43, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Obrada i očuvanost osrednje, spomenici su prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i prilično su odvojeni.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 156.

Starić

Selo pokraj ceste ka Vlasenici, a od Kladnja je udaljeno oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

46 — Na lokalitetu Breze, poviše sela, pokraj puta prema selu Ravne, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (2 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, raspoređeni su na 2 mjesta na rastojanju od oko 50 m.

Nemaju ukrasa.

47 — U blizini sela, pokraj pješačkog puta prema selu Ravne, na priličnom rastojanju, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 157.

Ravne

Selo pokraj starog puta ka Vlasenici, udaljeno od Kladnja oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

48 — Na brežuljku iza sela, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Kovačići

Selo pokraj ceste ka Olovu, udaljeno od Kladnja oko 3 km na južnu stranu.

49 — Na lokalitetu Mramor, na njivi Predraga Miletića, zapadno od ceste, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su u slabom stanju — jedan je prelomljen, a drugi je zatrpan zemljom.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašeni su. Evo njihovih ukrasnih motiva: spiralni zavoji, tordirane vrpce, srp i ruka sa sjekiricom.

50 — Oko 150 m zapadno od prethodne nekropole, na livadi Nedeljka Miletića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno utonuli.

Orijentacija nije ustanovljena.

Ukrašen je 1 primjerak motivom dvostruke spirale.

51 — Oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, na imanju Matije Krunića, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i sunca.

Kamenolom za stećke bio je u Kršu, oko 500 m južno.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 156.

Konjevići

Selo koje je od Kladnja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

52 — Na lokalitetu Mramorje, na glavici u istočnom kraju sela, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

53 — U potoku ispod kuće Milorada Stanišića nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Ne nalazi se u prvobitnom položaju.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 157.

ŠEKOVIĆI

Vučevica

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Gaj ili Mramorje, blizu naselja koje je danas poznatije pod imenom Ivanovići, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 ploče, 2 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani; ploče su utonule i zarasle.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pavlovići

Seoce u blizini Papraće, udaljeno od Šekovića oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na brežuljku gdje je i savremeno pravoslavno groblje, oko 1,5 km sjeveroistočno od seoskih kuća, pokraj puta ka Kamenici, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 sanduk i 7 stubova).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas oštećeni i polegli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lemino Brdo

Manje naselje u okolini Papraće, a od Šekovića je udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Na jednome sanduku nalazi se motiv ruke do iznad lakta.

(Prema obavještenju mještana.)

Papraća

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — U temeljima priprate stare manastirske crkve vidi se 5 stećaka u obliku sanduka.

Ukrašena su 3 primjerka. Motivi njihovih ukrasa su mačevi i obična urezana linija.

Izgleda da je ovdje prvobitno bila nekropola sa većim brojem stećaka.

Lit.: Dr M. Filipović i Dj. Mazalić, Manastir Papraća u Bosni, Spomenik XCIX, Nova serija, Beograd 1950, 94—114.

Bašići

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Na prevoju i raskršću seoskih puteva, oko 1 km sjeveroistočno od sela, uz njivu Krčevina, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Trišići

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na šumovitoj ravnici nedaleko od rijeke Drinjače, u blizini malog savremenog pra-

voslavnog groblja, sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Bečani

Seoce u području Brajinaca, udaljeno od Šekovića oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Iznad sela, a ispod Pola stijene, nalazi se nekropola sa 179 stećaka (8 ploča, 41 sanduk, 40 sljemenjaka i 90 stubova od kojih 20 u fragmentima).

Spomenici su dobro obrađeni, nejednako su očuvani (ima veoma utonulih i zaraslih primjeraka).

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, manji dio po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su dvostruka spirala, stilizovan krst i mač.

8 — Na lokalitetu Klanac, nedaleko od pretходne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka (2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Markovići

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — U samome naselju, na lokalitetu Bujanj, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (27 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Kao motivi njihovih ukrasa javljaju se polumjeseci i mačevi.

10 — Na lokalitetu Meljen, na njivi koja se zove Šib, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je nekoliko primjeraka oštećeno i djelomično zatrpano.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su dvostruke spirale i okviri koji još i sredinom vertikalnih strana imaju običnu vrpcu.

Popovići

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

11 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i buzdovana.

Žioci

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 31 stečkom (3 sanduka, 10 sljemenjaka i 18 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći motivi: turnir sa sokolom u kome je angažovana i 1 žena, zatim polumjesec, rozeta i mač.

Čanići

Seoce u području Brajinaca, udaljeno od Šekovića oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Bijeli put, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 34 stečka (5 sanduka, 21 sljemenjak i 8 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo je nekoliko primjeraka utočeno u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec i štap.

Ovdje ima i fragmenata stečaka. Kamenolom za ove spomenike bio je 150 m sjeverno odavde.

Marjanovići

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

14 — U šumi Bukvik, a na lokalitetu Rogajlija, nalazi se nekropola sa 7 stečaka (1 ploča, 5 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Bosiljke Trifunović, učiteljice iz Šekovića.)

Kikići

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 3 km zračne linije na zapadnu (nešto sjeverozapadnu stranu).

15 — Na lokalitetu Mramorje, na putu ka Tepenu i Šekovićima, nalazi se nekropola sa 35 stečaka (1 ploča, 4 sanduka, 9 sljemenjaka i 21 stub). Ima i nekoliko fragmenata.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci okrnjeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Neki primjerci su pomicali.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 2 sljemenjaka i 5 stubova. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: cikcak-frizovi, polumjesec, rozeta, dvostruka spirala, mač i scena turnira sa sokolom.

Jedan sanduk se u gornjem dijelu pretvara u prikračenu piramidu. I na nekim fragmentima se primjećuju ukrasi: rozeta, spirala, krst i cikcak vrpca.

16 — Oko 800 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Brijeg, nalazi se nekropola sa 32 stečka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani, osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 2 primjerka, koji su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima okvira od običnih vrpca (takova vrpca se pruža i sredinom vertikalnih strana).

Udbina

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 2—3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Na lokalitetu Guvnine (ili Strnjaci), ispod i sjeverno od Mrkajića kuća, oko 400 m sjeverno od ceste ka Papraći, nalazi se skupina sa 20 stečaka u obliku stubova, kao ostatak od nekropole koja je donedavno brojala oko 150 spomenika.

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka motivima stilizovane biljke — dvostruka spirala sa rozetom na vrhu srednje stabljike i grozdovima koji vise o spiralno povijenim stabljikama.

Šekovići

Naselje u kojem je i sjedište opštine.

18 — Oko 500 m južno, s druge strane rijeke Drinjače, u polju koje zovu Milovo, nalazi se nekropola sa 3 stečka u obliku sljemenjaka. Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Oko 2 km sjeverno od naselja, kod izvora rječice Lomnice, situirana je stara manastirska crkva Lomnica.

Lit.: Dr M. Filipović i Dj. Mazalić, Crkva Lomnica u Bosni, Spomenik SAN CI, knj. 3, Beograd 1951, 132—133.

19 — Na lokalitetu Karaula, oko 1,5 km južno od Drinjače, uzbrdo, pokraj puta za Radojčice, nalazi se nekropola sa 10 stečaka (1 sanduk, 7 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, sada su djelomično oštećeni, nagnuti i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, kružić i 3 para kružnih vjenčica.

Tepen

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

20 — Na brežuljkastom i pošumljenom završetku kose, oko 1 km putem ka Šekovićima, nalazi se nekropola sa 70 stećaka (40 sanduka i 30 stubova).

Spomenici su slabo obrađeni, ima amorfnih primjeraka, a ima i oštećenih i veoma zaraslih u šumicu. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub motivom polumjeseca.

21 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je relativno velikih dimenzija (240 × 150 × 150 cm), dobro je klesan i očuvan.

Izgleda da je na južnoj bočnoj strani ovoga spomenika bio natpis, ali se on sada više ne vidi (?).

Bobari

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Dolovi, oko 100 m zapadno od Glavice, pokraj puta, iznad sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 sanduk i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas okrnjeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

23 — Na lokalitetu Vis (proplanak), zapadno od naselja, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Nemaju ukrasa.

Orijentacija nije poznata.

(Podaci učitelja Milorada Stefanovića, iz Cikota).

Jokići

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — Na lokalitetu Mramorje, u samome selu, na uzbrdici — u šumi, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota).

25 — Na brdu Kovinj, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (4 ploče i 5 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota).

Milovanovići

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

26 — U samome selu nalazi se nekropola sa 14 stećaka (11 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas je više primjeraka utonulo u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Strmnica

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mramorje-polje, kod Savića kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Jugozapadno od sela izdiže se Gradina, na kojoj postoje ostaci zidova.

28 — Ispod brda Gradina, do današnjeg pravoslavnog groblja, smještena je nekropola sa 37 stećaka (27 ploča, 4 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 6 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sljemenjaka motivima polumjeseca i rozeta.

Tupanari

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

29 — Na lokalitetu Kovanluk, južno od sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

30 — Na lokalitetu Krčevina, južno od sela, nalazi se nekropola sa 42 stećka (14 ploča, 1 sanduk, 20 sljemenjaka i 7 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a ostali različito.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjeseci.

31 — Na lokalitetu Potkuća, na zemljištu Save Purkovića, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

32 — Na lokalitetu Barice, južno od sela, na njivi Gužvić Ljube, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (2 ploče, 2 sanduka, 9 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Hakiye Hurića, učitelja iz Tišće.)

Vrelo

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Rudišta, sjeveroistočno od sela, na zemljištu Radovana Marjanovića, nalazi se nekropola s 28 stećaka (19 sanduka, 3 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su nejednako obrađeni, a dosta dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota.)

34 — Na brežuljku jugoistočno od sela, u bašti Sretena Ruževića, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (11 sanduka i 10 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota.)

35 — Na lokalitetu Glavica, brežuljku pokraj savremenog pravoslavnog groblja, južno od sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota.)

36 — Na lokalitetu Potkuće, ispod sela, na njivi Ružević Vuje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenik nema ukrasa.

(Podaci Milorada Stefanovića, učitelja iz Cikota.)

Dubačkići

Seoce koje je od Šekovića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

37 — Na lokalitetu Mramorje nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Trnovo

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

38 — Na travnatoj kosi nedaleko od zaseoka Glišići i Todići, istočno od starog puta, nalazi se nekropola sa 29 stećaka (6 sanduka i 23 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo pažljivo obrađeni, ali ih je desetak danas nagnuto i okrnjeno.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju: polumjesec, rozeta na dršku, rozeta, mač i plastična rebra.

Veći broj stećaka ima relativno velike dimenzije. U sjevernom kraju nekropole primjećuju se ostaci temelja neke stare zgrade, vjerovatno crkve.

39 — U šumi, na starom putu ka Kladnju, nešto prije zaseoka Hadžići, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo pažljivo klesani i dobro su očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

40 — Pokraj puta ispod Todića kuća, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

41 — Oko 400 m zapadno od kuća zaseoka Hadžići, pokraj puta, smještena je nekropola sa 15 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani, samo su neki djelomično utonuli. Jedan sljemenjak je tzv. dvostruki.

Nemaju ukrasa.

Plazače

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

42 — Pokraj puta i rijeke, odmah ispod seoskih kuća, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas 2 skliznula i prevaljena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima mača i ruke koja drži mač.

43 — Pokraj puta ka Trnovu, oko 1 km zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (3 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Većina primjeraka je postavljena po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Jakovice

Selo pokraj ceste ka Vlasenici, udaljeno od Šekovića oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

44 — U dvorištu Osnovne škole, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 32 stećka (2 ploče, 15 sanduka i 15 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sljemenjaka. Evo njihovih reljefnih motiva: polumjesec, tordirani kružni vijenac, mač i prikaz čovjeka s konjem.

Tišča

Selo pokraj ceste ka Vlasenici, udaljeno od Šekovića oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

45 — Na lokalitetu Jazovi, na desnoj strani rječice Tišče, blizu njenog ušća u Drinjaču, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 1 sljemenjak), kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Hakije Hurića, učitelja iz Tišče.)

46 — Kod zaseoka Begovići, na Begovića polju, pokraj Drinjače, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (5 sanduka i 8 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Podaci Hakije Hurića, učitelja iz Tišče.)

Betanj

Selo na lijevoj strani Drinjače i ceste, udaljeno od Šekovića oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

47 — U šumi zvanoj Betanj, na lokalitetu Piskavice, južno od sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

U blizini je savremeno pravoslavno groblje. (Podaci Hakije Hurića, učitelja iz Tišče.)

Rogojevina

Selo na lijevoj strani ceste ka Vlasenici, udaljeno od Šekovića oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

48 — Na Simića groblju (pravoslavno groblje), na brdu, nalazi se nekropola sa 32 stećka (3 ploče, 15 sanduka i 14 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Hakije Hurića, učitelja iz Tišče.)

Selište

Selo koje je od Šekovića udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

49 — Na lokalitetu Luke, na zemljištu Zemljoradničke zadruge, nalazi se nekropola sa 48 stećaka (38 sanduka i 10 stubova).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Mladena Ninkovića, učitelja iz Šekovića.)

Sušić

Selo u blizini Papraće, udaljeno od Šekovića oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

50 — Oko 500 m istočno, na mjestu gdje je Šijakovića groblje (pravoslavno), na raskršću puteva, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku stubova.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Ljubislava Vidojevića.)

VLASENICA

Plakalovići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Pokraj puta Cikote—Bobari, u šumi, zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 34 stećka (2 ploče, 5 sanduka, 10 sljemenjaka i 17 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, mnogi su utonuli, nešto su okrnjeni, a neki su i prevallenjeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub motivom biljne stilizacije, sa spiralama i krstom.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

Šadići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Vijenac nalazi se nekropola sa 29 stećaka (8 ploča, 1 sanduk, 11 sljemenjaka i 9 stubova).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Stećci su u neredu.

Nemaju ukrasa.

(Podaci učitelja M. Stefanovića.)

3 — Na lokalitetu Bare, južno od naselja, u šumici pokraj puta, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (1 ploča, 4 sanduka, 4 sljemenjaka i 1 stub.)

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja M. Stefanovića.)

4 — Na lokalitetu Gaj, vlasništvo Nede Rajića, na putu, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 2 stuba).

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Nekada je ovdje bilo više stećaka.

(Podaci učitelja M. Stefanovića.)

Cerska

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — U zaseoku Musikići nalazi se nekropola sa 24 stećka (1 sanduk, 6 sljemenjaka i 17 stubova).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 stuba. Kao reljefni motivi ovih spomenika javljaju se stilizovane biljke sa spiralama, krstovi (1 stilizovan) i polumjesec. Osim toga, nekoliko stojećih spomenika imaju plastično rebro uzduž — sredinom vertikalne šire strane.

6 — Na Ceranskom brdu, ispod Udrč-planine, pokraj puta, iznad naselja, nalazi se nekropola sa 88 stećaka (14 sanduka, 21 sljemenjak i 53 stuba). Tu se nalaze još 32 fragmenta stubova.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas znatno oštećeni i zarasli u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 1 sljemenjak i 10 stubova. Kao motivi ovdje prevladuju krstovi (1 stilizovan) i biljne stilizacije, većinom sa spiralama, a onda se javljaju i polumjeseci. Značan broj stubova ima plastična rebra sredinom niz vertikalnu stranu.

7 — Na lokalitetu Presedo, na pošumljenom prevoju ispod Udrč-planine, nalazi se nekropola sa 54 stećka (2 sanduka, 7 sljemenjaka i 45 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki oštećeni i zarasli u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 stubova. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: biljne stilizacije, polumjeseci, krstovi (1 stilizovan), rozete, kružni vijenci, povijena lozica sa grozdovima i predstava ruke. Značan broj stubova ima plastično rebro uzduž vertikalne strane.

8 — Oko 200 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Rovaši

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

9 — Na prevoju koji se zove Strana smještena je nekropola sa 10 stećaka (2 sljemenjaka i 8 stubova).

Spomenici su osrednje klesani, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi reljefni motivi su polumjesec, rozeta i krst-rozeta.

I na ovoj nekropoli stubovi redovno imaju rebro na vertikalnoj strani.

Đurići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapad, nedaleko Grabovice.

10 — Na brdu Vis, južno od naselja, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

U blizini stećaka su ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Veledina.

(Podaci učitelja Hakiye Hurića.)

11 — Na lokalitetu Podvis, jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 ploča, 1 sanduk i 4 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

(Podaci učitelja Hakiye Hurića.)

Mršići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

12 — Na Mršića brdu, poviše sela, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, danas su neki znatno oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Na njegovim čeonim stranama prikazani su motivi ljiljana.

Ovaj spomenik ima i natpis koji nam kaže da je tu sahranjen zlatar Divac.

Lit.: T. Dragičević i V. Vuletić—Vukasović, Starobosanski natpis iz Vlasenice, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 248—249; K. Hörmann, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 501; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4756.

13 — U Rašića gaju, oko 1 km zapadno od sela, pokraj puta i kuće Sretena Lakića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vjerovatno bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni — više sliče fragmentima stećaka.

Pomicani su.

Nemaju krasa.

Kuselj

Seoce koje je od Vlasenice udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

14 — U samome selu nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Jasen

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — Južno od naselja, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 6 stećaka (2 ploče i 4 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Hakiye Hurića.)

Turalići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Na blagoj kosi, oko 150 m sjeverno od današnjeg muslimanskog groblja, nalazi se nekropola sa 45 stećaka (37 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni, okrnjeni su, popucali, obrasli šumom i zasuti zemljom.

Većina je postavljena po pravcu z—i, a manji dio po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Klještani

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Na lokalitetu Glavna ili Čifutsko groblje, na dugačkom izbočenju istočno od sela, pokraj puta, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 72 stećaka (47 sanduka, 19 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Orijentirani su dvojako — i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, kružni vijenac, mač i jednostavna plastična vrpca.

18 — Na prevoju iznad sela, pokraj puta prema Turalićima, nalaze se 2 osamljena stećaka u obliku sljemenjaka.

To su dobro klesani i očuvani spomenici.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Grabovica

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

19 — U zaseoku Dželepi, na manjem čuviku odmah iznad sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (6 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima tordirane vrpce.

20 — U zaseoku Garići, pokraj puta, sasvim blizu kuća, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (5 sanduka i 12 sljemenjaka).

To su osrednje klesani i slabo očuvani spomenici.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 dječja spomenika, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Mišari

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

21 — Na lokalitetu Meraja, u samome selu, nalazi se nekropola sa 34 stećaka (12 sanduka, 15 sljemenjaka i 7 stubova).

Spomenici su osrednje klesani a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 stub. Bogatim biljnim stilizacijama sa grozdovima ističe se 1 visoki sanduk. Ostali motivi ove nekropole su polumjesec i obična bordura.

22 — Na lokalitetu Mramorje, u rijetkoj hrastovoj šumi, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 23 stećaka (10 sanduka, 9 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su dosta dobro klesani a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 1 stub. Njihovi reljefni motivi su polumjesec i mač.

Sofići

Seoce u predjelu Džemat, udaljeno od Vlasenice oko 3 km na sjevernu stranu.

23 — U blizini kuće Muje Begtaševića leži 1 osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Dobro je obrađen, ali je prevaljen i djelomično zasut zemljom.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ne posjeduje ukrase.

Kuljančići

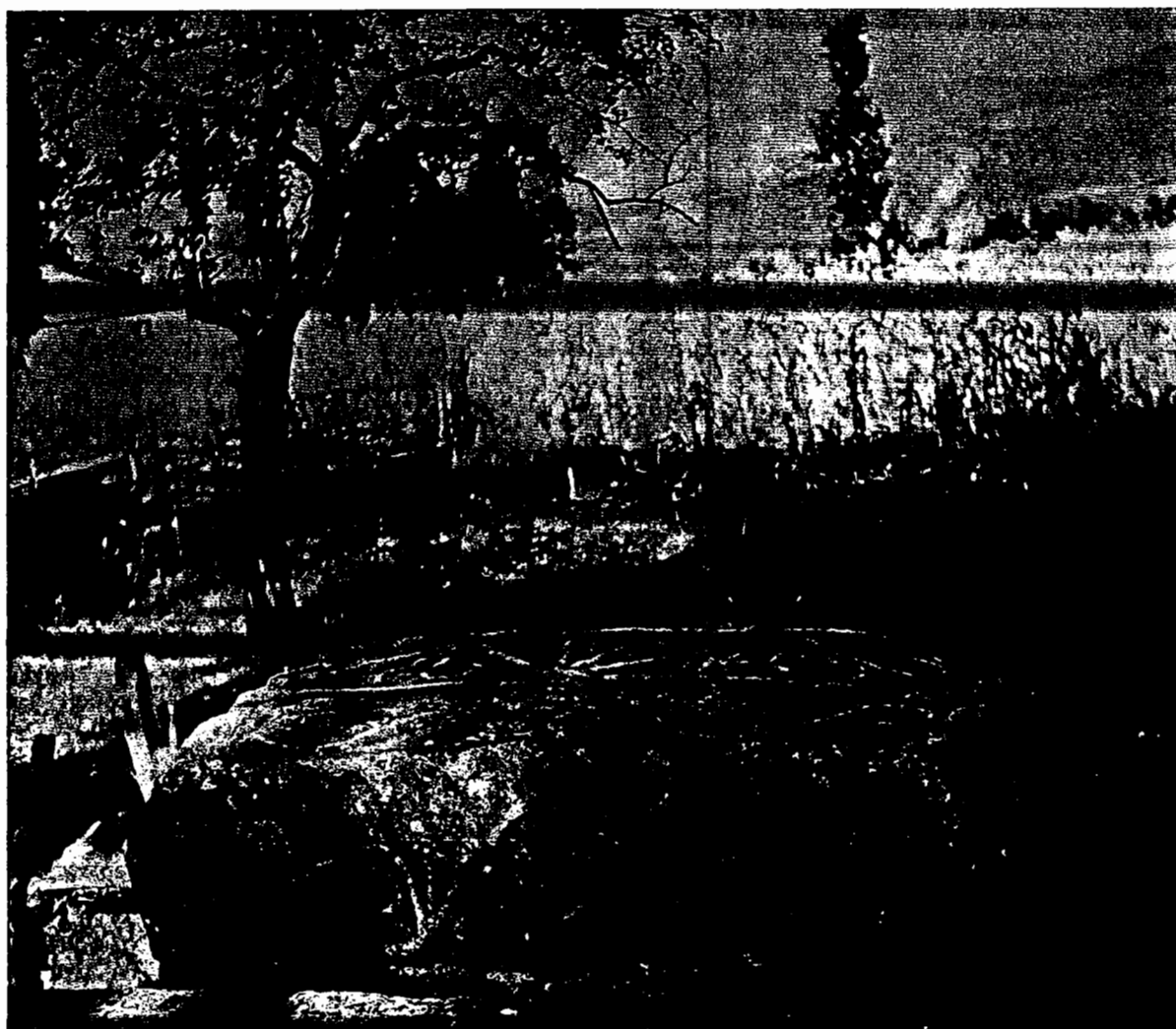
Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 3,5 km na sjeveroistočnu stranu.

24 — Na prostranom okruglastom brdu zvanom Osoje, u blizini kuće Mehmeda Ferizovića, nalazi se nekropola sa 58 stećaka (12 sanduka, 39 sljemenjaka i 7 stubova).

To su pažljivo klesani, ali ponešto oštećeni spomenici.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 sanduk, 2 sljemenjaka i 2 stuba. Na njihovim stranicama vidimo 4 polumjeseca i 1 buzdoan.

28 — Ukrašeni sanduk sa nekropole br. 21 u Mišarima, opština Vlasenica, Bosna i Hercegovina.

25 — Na lokalitetu Vakuf, pokraj puta, blizu kuće Muje Kuljančića, nalazi se nekropola sa 23 stećka (10 sanduka, 9 sljemenjaka i 4 stuba). Spomenici su osrednje klesani, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 sljemenjak.

Kao reljefni motivi ovih spomenika javljaju se polumjeseci, paralelna rebra i scena kola ispod vinograda.

Tabhana

Seoce koje je od Vlasenice udaljeno oko 4 km cestom prema Zvorniku.

26 — Uz kuću Redže Muminovića, ispod Gradine, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

To je dobro obrađen i očuvan spomenik. Postavljen je po pravcu z—i. Ukrašen je motivima srpa i antropomorfno krsta.

Vlasenica

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

27 — Na lokalitetu Mramorje, oko 1,5 km sjeveroistočno od centra varošice, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (2 sanduka, 4 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su okrnjeni, nagnuti i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

28 — Na zaravnjenom prostranom brdu Gradini, koja se nalazi oko 2,5 km sjeveroistočno od varošice, na lokalitetu Ravan, pokraj puta, ra-

spoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (2 sanduka, 15 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas okrnjeni i djelomično kamenjem zasuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 sanduk i 3 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: 4 polumjeseca, 1 kružni vijenac i 1 mač sa šakom.

U blizini je savremeno muslimansko groblje.

29 — Na pošumljenom brijegu Hum, oko 4 km sjeverno od varošice, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 sanduka, 4 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

30 — U dvorištu stare džamije, koja je izgorjela u posljednjem ratu, u samoj varošici, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Izgleda da su pomicali.

Nemaju ukrasa.

Gornji Zalukovik

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na pošumljenoj kosi koja se nalazi oko sredine područja sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (20 sanduka, 17 sljemenjaka i 3 stuba).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i obrasli šumom.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 sanduka, 2 sljemenjaka i 2 stuba. Kao motivi njihovih reljefa pojavljuju se spirale, krstovi, tordirani vijenac i mač.

32 — Također na pošumljenoj kosi oko sredine naselja, otprilike 500 m sjeverno od kote 705 m, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašeno je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

33 — Na raskršću seoskih puteva, na pošumljenoj koti 705 m, u centru naselja, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Kod Đurića kuća, južno i nešto naviše, bio je kamenolom za stećke, gdje se i danas nalazi 1 otesan sanduk.

34 — Oko 400 m sjeverno od prethodne nekropole, blizu zgrade Osnovne škole i električne centrale, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (9 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka koji leže okomito na taj pravac.

Ukrašeno je 1 sanduk motivom ruke sa mačem.

35 — U današnjem pravoslavnom groblju, nedaleko od obale rijeke Jadar, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (49 sanduka, 25 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub. Evo njihovih motiva: polumjesec, jabuka, mač i biljne stilizacije sa spiralama.

36 — Oko 150 m iznad prethodne nekropole nalazi se skupina sa 17 stećaka (3 sanduka i 14 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su mnogi primjerci danas zasuti zemljom.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

37 — Na lokalitetu Ravan, u zapadnom kraju sela, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (2 ploče, 3 sanduka, 10 sljemenjaka i 1 stub).

To su dobro klesani i očuvani spomenici.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji leže okomito na takovu orijentaciju.

Nemaju ukrasa.

38 — U šumi Miloša i Sretena Đurića, u sjevernom kraju sela, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (1 ploča, 1 sanduk, 4 sljemenjaka i 1 stub). Ovdje ima još i nekoliko fragmenata.

Stećci su dobro obrađeni a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 ploče, koja leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Zaklopača

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

39 — Usred sela, pokraj ceste ka Zvorniku, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (3 sanduka, 2 sljemenjaka i 7 stubova).

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, sada su zatrpani i oštećeni.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i (neki su pomicali).

Nemaju ukrasa.

Vukovići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

40 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj potoka (vlasništvo Mladena Mladenovića), nalazi se nekropola sa 31 stećkom (5 ploča, 8 sanduka i 18 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Danka Vujoševića, učitelja iz Milića).

Podgora

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

41 — U samome selu, uz cestu ka Zvorniku, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (7 sanduka i 5 sljemenjaka).

Obrada osrednja, spomenici veoma oštećeni. Orijentacija nije zabilježena. Spomenici nemaju ukrasa. (Podaci dr Smaila Tihića.)

Krajčino

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

42 — Pokraj rijeke Jadrane nalazi se nekropola sa 17 stećaka (6 sanduka, 10 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i. Nemaju ukrasa.

Jeremići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

43 — Na brdu (zemljište Bogosava Brežančića), raspoređena na tri skupine, nalazi se nekropola sa 28 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su utonuli i zarasli.

Orijentacija nije zabilježena. Nemaju ukrasa. (Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Vitići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

44 — Na njivi Srećka Gurde, u strani, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Orijentacija nije zabilježena. Nemaju ukrasa. (Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Toljevići

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

45 — Na livadi Drage Đurkovića, u samome selu, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prilično zarasli.

Nemaju ukrasa. Ostali podaci nisu poznati. (Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Kostići

~~Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.~~

46 — Na livadi Kondić Mirka, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene. Spomenici nemaju ukrasa. (Podaci Mile Janković, učiteljice iz Milića.)

Koprivno

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

47 — Na zemljištu Rajka Kovačevića, u strani, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su zarasli u grmlje. Orijentacija nije zabilježena. Nemaju ukrasa. (Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Vrsinje

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

48 — U Beginoj zaglavici, u zaseoku Vujađini, koji pripada Donjem Vrsinju, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (10 ploča i 7 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene. Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

(Podaci Radosava Mišića, učitelja iz Milića.)

49 — Na lokalitetu Jatina—Dolince, na putu između Donjeg i Gornjeg Vrsinja, nalazi se nekropola sa 44 stećka (4 ploče, 6 sanduka, 30 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa. (Podaci Radosava Mišića, učitelja iz Milića.)

Lukići

Selo pokraj ceste ka Srebrenici, udaljeno od Vlasenice oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

50 — U samome naselju, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (3 ploče, 8 sanduka, 25 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Većina ih je postavljena po pravcu z—i, a manjina po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Jedan sljemenjak neobično je oblikovan — to je kocka sa četverovodnim krovom.

51 — Blizu kuće Stanka Đuričića, pokraj ceste, oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su izvanredno lijepo klesani, imaju postolja i relativno su velikih dimenzija. Dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nisu ukrašeni.

52 — Na njivi Lučica, nedaleko od naselja, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Osnovne škole iz Milića.)

53 — Na brdu Vranovina nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Prema obavještenju nekih seljana, koje nije provjereno, stećci postoje i na ovim mjestima: Na njivi Cvike Dukić — 14 primjeraka; U Lukića groblju — 28 primjeraka; na lokalitetu Trubinsko — 3 sljemenjaka.

(Podaci Osnovne škole iz Dervente.)

Pomol

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

54 — Na zemljištu Jusufa Bećirovića, raspoređena na nekoliko skupina, nalazi se nekropola sa 24 stećka (4 ploče, 10 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su djelomično utonuli i zarasli korovom.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Višnjica

Selo koje je od Vlasenice udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — Na imanju Mihajla i Rajka Višnjica, te Dragoljuba Jovića, u strani, raspoređena na nekoliko skupina, nalazi se nekropola sa 114 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Nekropola je zarasla u grmlje i korov.

Nije poznato da li ima ukrasa.

(Podaci Mirjane Karačić, učiteljice iz Milića.)

Rupovo Brdo

Seoce koje je od Vlasenice udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

56 — Na imanju Darinka Milinkovića, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prekriveni mahovinom.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mile Janković, učiteljice iz Milića.)

Dodatak:

Naknadno je ustanovljeno da, prema podacima učitelja osnovnih škola, na području opštine Vlasenica postoji još 15 nekropola sa ukupno 345 stećaka (23 ploče, 207 sanduka, 57 sljemenjaka i 58 stubova), od kojih su 3 primjerka (1 sljemenjak i 2 stuba) ukrašena motivima krsta, polumjeseca i sunca. Te nekropole se nalaze uz slijedeća sela: Jokići, Skugrići, Nova Kasaba, Dubnica, Rajići, Kamendići, Bakići, Slavić-polje, Bačići, Bešići i Donja Bukovica. Ovi podaci nisu mogli ući u priložene tabelarne i topografske preglede.

BRATUNAC

Čolakovići

Selo u predjelu Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Oko 500 m istočno od naselja nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 sljemenjak i 2 stuba). Tu ima i dvadesetak amorfnih mladih stubova.

Spomenici su grubo obrađeni i slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, jabuka, mač i koplje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: D. Sergejevski, Ludmer, Sarajevo 1952, 11—12.

Banjevići

Selo u području Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Uz aktivno pravoslavno groblje nalazi se skupina sa 14 stećaka (1 ploča i 13 stubova). Tu su još i 22 amorfn stuba iz nešto kasnijeg vremena.

Spomenici su nejednako, pretežno slabo obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Orijentacija im nije zabilježena.

Ukrašeno je 11 stubova. Nekoliko primjeraka imaju plastična rebra sredinom uzduž uspravnih strana. Inače se javljaju ovi motivi: jabuka, polumjesec, krst (2 stilizovana), rozeta, koplje, mač, luk, sjekirica, kružni vijenac, okvir od cikcak linija i figura jelena. Osim toga, ovdje se dva puta javlja predstava ljudskog lika, što je od posebne važnosti.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 8—9.

Popovići

Selo u području Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Makovac situirana je nekropola sa 15 stećaka (4 ploče, 1 sanduk, 1 slje-

menjak, 5 stubova i 4 amorfna komada). Osim toga, ovdje se nalazi još 14 primjeraka amorfni stubova, koji su nešto mlađeg datuma.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija se nije mogla ustanoviti zbog toga što su spomenici veoma zarasli i isprevaljivani.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 2 ploče, 1 sanduk, 2 stuba i 3 amorfna komada. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju polumjeseci (7 puta) i uz to još samo jabuke i krug.

Do stećaka ima više grobova, koji su na površini zemlje obilježeni manjim neobrađenim kamenovima.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 12—13.

Hrnčići

Selo u području Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Iznad sela nalazi se nekropola sa 27 stećaka (6 ploča, 3 sljemenjaka i 18 stubova, od kojih su 2 amorfna).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Orijentacija je pretežno po pravcu si—jz, ali manji dio leži po pravcu z—i.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 1 sljemenjak i 8 stubova. Zastupljeni su stilizovani ljiljani i lozice sa spiralama, grozdovima i krstom, zatim motivi polumjeseca, krstova, rozeta, jabuka i paralelnih urezanih linija, a na jednom primjerku je prikazan lik čovjeka. Nekoliko primjeraka imaju plastično rebro sredinom vertikalnih strana, a sljemenjak na svim stranama ima urezane paralelne linije.

U blizini Hrnčića bio je stećak u obliku stuba sa ljudskom figurom u stavu oranta i s biljnim ornamentom, koji je prije nekoliko godina prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu. Pripadao je seocu Tekiji.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 6—8; Isti, Stećak kod sela Tekije, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1954 (Arheologija), 273—274.

5 — Između Hrnčića i Tekije, pokraj potoka Vagan, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku stubova, od kojih su 3 amorfna.

Obrada i očuvanost su osrednje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na jednom primjerku zapažaju se motivi spirala i rozeta.

Begići

Selo koje se nalazi također na području Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — U blizini naselja nalazi se nekropola sa 34 stećka (3 ploče, 1 sanduk, 8 sljemenjaka i 22 stuba, od kojih su 4 amorfna). Lokalitet se ovdje zove Mramorje.

Spomenici su slabo obrađeni i veoma su oštećeni (okrnjeni, prevalljeni, zasuti).

Orijentacija im je različita: po pravcu z—i i po pravcu si—jz, ali ima primjeraka koji stoje i drugačije.

Ne računajući spomenike sa plastičnim rebrom koje se pruža sredinom uspravnih strana, ovdje je ukrašeno 5 primjeraka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 3 stuba. Relativno je najviše motiva biljnih stilizacija, a onda su zastupljeni i motivi polumjeseca, jabuke, mača i ruke.

Lit.: D. Sergejevski, Ludmer, Sarajevo 1952, 9—11.

7 — Pokraj puta ka selu Brana Bačić, nedaleko od naselja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (2 sanduka, 2 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su nejednako obrađeni, osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrase.

Radeljevac

Selo u istočnom dijelu Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Pokraj puta, između sela Radeljevac, Mandići i Hadžići, poviše vrela Ludmerac, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (4 ploče, 2 sanduka i 12 stubova). Osim toga, ovdje su 4 antičke spolije i preko 80 amorfni kamenova koji vremenski pripadaju nešto kasnijem periodu.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani; mnogo je prevalljenih, razbijenih ili pomaknutih primjeraka.

Zbog neurednog stanja nekropole, nije bilo moguće ustanoviti orijentaciju spomenika.

Ukrašena su 4 stuba. Osim jednog motiva krsta, na gotovo svim stranama ovih spomenika nalaze se bogate biljne stilizacije i, uz to, na jednoj strani prikazana je figura čovjeka koji drži krst.

Na rimskim spolijama vide se predstave ljudskih likova, lava i Atisa.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 13—16.

Krasanovići

Selo na lijevoj strani Drine, udaljeno od Bratunca oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

9 — Na lokalitetu Kamenjaci u Krasan-polju, lijevo od ceste ka Drinjači, odmah do seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 29 stećaka (8 sanduka, 4 sljemenjaka i 17 stubova).

Obrada je nejednaka, slabije su obrađeni stubovi a ima i amorfni primjeraka.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, povijena lozica sa zavojima i stilizovana biljka sa cvjetićima.

Među stećcima je i fragment rimskog stuba.

Brana Bačić

Selo u području Kravice, udaljeno od Bratunca oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na lokalitetu Mramorica, na putu, blizu kuće Jefte Grujičića, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (1 sljemenjak i 14 stubova).

Spomenici su relativno većih dimenzija, obrada je dobra, ali ima oštećenih i prevaljenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba. Na jednome je motiv jabuke, a drugi ima lozicu sa spiralicama i grozdovima i bogato stilizovanu biljku sa cvjetovima.

Nekoliko stubova imaju uzdužna plastična rebra.

11 — U Donjem Bačiću, oko 1,5 km od prethodne nekropole, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 43 stećaka (5 sanduka, 13 sljemenjaka i 25 stubova).

Obrada je dobra i osrednja, stanje osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 4 sanduka, 1 sljemenjak i 8 stubova. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, krst, jabuka, krug, vijenac, mač, koplje, zastava, sablja, topuz, luk, štit, povijena i cikcak linija, vrpca kao rebro, dvostruka spirala i obična spirala.

12 — U Gornjem Bačiću, na lokalitetu Gaj, pokraj puta za Begiče, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (2 sanduka, 2 sljemenjaka i 6 stubova).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pobuđe

Selo nedaleko od Nove Kasabe, udaljeno od Bratunca oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Ograđena voda, blizu šume Gajevi, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku stubova.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)¹⁸⁷

Opravdići

Selo u području Ludmera, udaljeno od Bratunca oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — U samome selu, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 63 stećaka (3 ploče, 2 sanduka, 42 stuba i 16 amorfnih primjeraka).

Spomenici su nejednako obrađeni, mnogi primjerci su oštećeni, prevaljeni i zarasli u šumu.

¹⁸⁷ Podatke za nekropole br. 13, 16 i 18—19 opštine Bratunac prikupio I. Bojanovski.

Veći broj spomenika je postavljen po pravcu si—jz, a ostali stoje po pravcu s—j.

Ukrašeno je 12 stubova. Najbrojniji su motivi jabuke i polumjeseca. Od ostalih ističu se biljne stilizacije, spirale, spirale u vidu kukastog krsta, te krstovi. Javljaju se još cikcak i povijene linije, krugovi i rozete. Zanimljiva je originalna predstava ljudske figure sa prekrštenim rukama na grudima.

Stub sa predstavom čovjeka sa prekrštenim rukama na grudima je prije nekoliko godina prenešen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 17—20.

Glogova

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — Na lokalitetu Grobnice (vlasništvo Avde Musića) nalazi se nekropola sa 29 stećaka (3 sanduka, 6 sljemenjaka i 20 stubova).

Nejednaka obrada.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Bratunac.)

Mratinci

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — U zaseoku Prisoje, na lokalitetu Dragin han, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku stubova.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Gornji Magašići

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Na lokalitetu Stolice, oko 150 m daleko od državnog poljoprivrednog imanja, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su veoma zarasli u šumu.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Donji Magašići

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

18 — U vrtu Mitra Mitrovića nalazila se nekropola od koje je do danas preostala skupina sa 2 stećka u obliku stubova.

Jedan stub je antička spolija na kojoj je predstava ljudskog lika. Ovaj spomenik je prenesen u Osnovnu školu u Bratuncu.

Lipenovići

Selo koje se nalazi oko 13 km zračne linije zapadno od Bratunca.

19 — Na kosi iznad Lipenovića i Mratinaca, između dvaju savremenih pravoslavnih grobalja, nalazi se nekropola sa 100 stećaka u obliku stubova, koji su raspoređeni u tri skupine.

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani.

Pretežno su orijentirani po pravcu z—i.

Ukrašeno je 11 stubova. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, krst, jabuka, biljne stilizacije i originalna predstava muškarca, sa lukom, i konja koji stoji iza ovoga. Na nekim primjercima su i uobičajena plastična rebra sredinom vertikalnih strana.

Blječeva

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Na lokalitetu Stolice, na raskršću puteva za Magašice i Glogovu, sjeverozapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 43 stećka (1 ploča, 27 sanduka, 2 sljemenjaka i 13 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni, ali su danas u veoma slabom stanju.

Nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Skupštine opštine Bratunac.)

Bratunac

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

21 — U podnožju brda Gradac, pokraj ceste ka Srebrenici, na periferiji varošice, nalazi se nekropola sa 124 stećka (42 sanduka, 8 sljemenjaka i 74 stuba).

Materijal stećaka je različit, obrada je bila dobra. današnje stanje je osrednje.

Orijentacija je dvojaka; po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 4 stuba. Njihovi ukrasni motivi su krst, dvostruka spirala, stilizovana biljka i obične spirale.

Na jednom sanduku nalazi se natpis koji se odnosi na nekog Boljedina.

Među stećcima ima nekoliko antičkih spolija.

Lit.: Š. Bešlić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959, 246—247.

22 — Na brijegu mahale Suha, na lokalitetu Mramorje, uz aktivno pravoslavno groblje, u sjeverozapadnom kraju varošice, nalazi se skupina sa 8 stećaka (2 ploče, 5 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni, prevaljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 ploče, koja leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Jelah

Seoce koje je od Bratunca udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Mramorje, koji se nalazi na Pobudskom brdu, smještena je nekropola sa 16 stećaka (1 sanduk i 15 stubova).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni, prevaljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 stubova. Njihovi motivi su sljedeći: polumjesec, rozeta, jabuka, zastava, biljna stilizacija i osamljene figure ljudi.

Voljevica

Selo koje se nalazi na lijevoj strani Drine, udaljeno od Bratunca oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — Na lokalitetu Mramorje, u polju između ceste i Drine, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (40 sanduka i 20 stubova).

Spomenici su nejednako obrađeni, stubovi slabije, današnje stanje osrednje — prilično zarasli u korov.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ovdje ima mnogo fragmenata rimske arhitekture koji su korišteni kao stećci. U blizini su nađeni ostaci rimskog naselja.

25 — Na lokalitetu Ždrijelo, blizu kuće Omera Ahmića, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (21 sanduk i 4 sljemenjaka). Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Među stećcima se nalazi i 1 antički fragmenat.

Biljača

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

26 — U zaseoku Prisoje, na lokalitetu Koštanovačko groblje (po susjednom naselju Koštano-vci), pored ceste, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (21 sanduk, 2 sljemenjaka i 2 stuba).

Materijal stećaka je škriljevac, obrada je dobra, neki primjerci su oštećeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk, 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su spirale, parovi dvostrukih spirala, stilizovani krst i kružni vijenac.

Prekoputa je savremeno pravoslavno groblje.

Loznica

Selo koje se nalazi pokraj ceste ka Skelanimu, udaljeno od Bratunca oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj ceste i Lozničke rijeke, nalazi se nekropola sa 150 stećaka (70 sanduka, 30 sljemenjaka i 50 stubova). Tu ima fragmenata rimske arhitekture koji su korišteni kao stećci.

Obrada spomenika je nejednaka, najslabije su klesani stubovi.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zem. muzeja, 1891, 242.

Tegare

Selo koje se nalazi na lijevoj strani Drine, pokraj ceste ka Skelanima, udaljeno od Bratunca oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

28 — Na lokalitetu Potkunjica, u blizini seoskih kuća, pokraj ceste i savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se skupina sa 9 stećaka (6 sanduka i 3 stuba).

Svi sanduci su rimske spolije. Nekropola je veoma zarasla u korov.

Orijentacija je nesigurna.

Ne primjećuju se ukrasi na spomenicima.

Lit. D. Sergejevski, Glasnik Zemalj. muzeja 1934, 14.

Fakovići

Selo pokraj ceste ka Skelanima, udaljeno od Bratunca oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — Uz pravoslavnu crkvu nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Materijal stećaka je škriljevac, obrada i stanje je osrednje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Mlečva

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Na lokalitetu Jelasi, na putu za Poznanoviće, nalazi se nekropola sa 49 stećaka (11 ploča, 28 sljemenjaka i 10 stubova).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Tihomira Marića, učitelja iz Fakovića.)

Jagodnja

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Kod Osnovne škole, između Jagodnje i Jošave, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.
Ostali podaci nisu poznati.
(Prema obavještenju mještana.)

Boljevići

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 24 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Uz aktivno pravoslavno groblje, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (7 ploča, 7 sanduka, 6 sljemenjaka, 10 stubova i 5 amorfnih primjeraka).

Stećci su klesani od škriljevca, obrada je osrednja, današnje stanje slabo (više primjeraka zatrpano i oštećeno).

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 sanduk. Njihovi ukrasi su štit i mač u rukama muškarca.

Žlijebac

Selo koje je od Bratunca udaljeno oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Luka, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 16 sanduka raspoređenih u dvije skupine.

Obrada i stanje slabi.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

OLOVO

Jelaške

Selo koje je od Olova udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Oko 1,5 km sjeveroistočno od sela, pokraj puta ka Maoči, do savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se skupina sa 8 stećaka (5 ploča, 1 sljemenjak i 2 stuba).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 stub. Njegovi ukrasni motivi su krst, polumjesec i sunčani krug.

Ukrašeni stub ima i natpis da je tu 1589. g. sahranjen Dragoilo Novaković. Još 1 prelomljeni stub ima natpis koji spominje nekog Vukasa kome su spomenik podigla njegova tri sina.

Lit.: Š. Bešlić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, 140—142.

2 — Oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Goli brijeg, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 stub i 4 amorfnih sanduka).

Spomenici su dosta oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

3 — Oko 500 m južno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka. Spomenik je dobro klesan, ali je prevaljen. Orijentacija nije ustanovljena. Nema ukrasa.

Kamensko

Selo koje je od Olova udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu (najlakši je pristup od željezničke stanice Careva Čuprija).

4 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 31 stećkom (4 sanduka i 27 sljemenjaka). Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 14 sljemenjaka. Od ukrasnih motiva prevlađuju tordirane vrpce i spirale, zatim vidimo rozete, polumjesece, ruku s mačem, te štap i dvije vrlo plastične sjedeće ljudske figure. Jedan sljemenjak ima krov od šindre.

Jedan sljemenjak ima natpis koji se odnosi na Milašina, sina Miloševa, a unuka Božihninog. Lit.: Š. Bešlić, n. d., 142—143.

Moguš

Selo koje je od Olova udaljeno oko 3 km na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na brežuljku Mramorje, jugozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 ploča i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju ruka s mačem i ruka s kopljem, zatim spirala, rozeta i tordirana vrpca.

Jedan od sljemenjaka je tzv. dvostruki.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, Olovo, Beograd 1951, 49—50.

Drecelj Donji

Selo koje je od Olova udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na mjestu gdje je i aktivno pravoslavno groblje, kod Nikolića kuća, smještena je skupina sa 7 stećaka (1 sanduk i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su 2 primjerka danas veoma oštećena.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak sljedećim ukrasnim motivima: rozetom, spiralama i biljnom stilizacijom sa spiralama i grozdovima.

7 — Na lokalitetu Mramor, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas nešto okrnjeni, zatim su nagnuti i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju tordirana vrpca, rozeta i dvostruka spirala.

Nekoliko stećaka ove nekropole je razbijeno i upotrijebljeno za izgradnju okolnih zgrada. Jedan sljemenjak ove nekropole je tzv. dvostruki.

8 — Na lokalitetu Mramorčić, oko 500 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 56 stećaka (17 sanduka i 39 sljemenjaka). Ima i fragmenata.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni; ima mnogo okrnjenih i utonulih primjeraka.

Većina primjeraka je postavljena po pravcu z—i, ali neki leže po pravcu s—j, odnosno sz—ji.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi reljefni motivi: polumjeseć, rozeta, krst i tordirana vrpca.

9 — Na lokalitetu Trlo, oko 700 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 6 stećaka (4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Križevići

Selo koje je od Olova udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Kod zaseoka Meorići, na lokalitetu Gradina, pokraj puta ka Varešu, nalazi se nekropola sa 42 stećka (6 ploča, 6 sanduka i 30 sljemenjaka). Jedan sljemenjak je tzv. dvostruki.

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji su postavljeni okomito na takovu orijentaciju. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 10 sljemenjaka. Najbrojniji su motivi spirala, rozeta i tordirana vrpca, zatim dolaze kružni vijenci, ruka s oružjem, krst i polumjeseć, a onda i zrakasti krug i predstava konja sa jahačem. Osim toga, na krovnim ploham dvaju sljemenjaka vidimo predstavu šindre i plastičnih rebara.

Neki stećci ove nekropole su upotrijebljeni za izgradnju mostića preko potoka Očevlja.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, n. d., 41—49.

Boganovići

Selo koje je od Olova udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Navitak nalazi se nekropola sa 38 stećaka (7 ploča i 31 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca, u nizovima.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 3 sanduka i 7 sljemenjaka. Kao reljefni motivi najbrojnije

su tordirane vrpce, zatim rozete, a onda spiralni zavoji. Javljaju se još i motivi krstova.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, n. d., 36—41.

Kozjaci

Seoce koje je od Olova udaljeno oko 1 km zračne linije na zapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Kaurški grob i na susjednom muslimanskom groblju, nedaleko od seoskih kuća, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (2 ploče, 2 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljani su uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sanduka i 2 sljemenjaka. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju spiralni zavoji, tordirane vrpce, kružni vijenci, krstovi, koplje i predstava ženske figure, što je neobično za ovaj kraj.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, n. d., 34—36.

Olovo

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

13 — Uz kuću Akifa Hadžabdića nalazi se nekropola sa 16 stećaka (7 sanduka i 9 sljemenjaka).

Obrada dosta gruba.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

Musići

Selo koje je od Olova udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

14 — Na glavici Mramor nalazi se nekropola sa 80 stećaka (25 ploča, 8 sanduka i 47 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 2 ploče, 2 sanduka i 8 sljemenjaka. Najčešći motivi su u vidu spirala, rozeta i tordirane vrpce, a potom dolaze krstovi.

Dolovi

Selo koje je od Olova udaljeno oko 1,5 km zračne linije na južnu stranu.

15 — Na državnom poljoprivrednom imanju u Haniću, oko 500 m južno od štala, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (11 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su 2 primjerka razbijena.

Postavljani su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su obične plastične vrpce i dvostruke spirale.

16 — Na lokalitetu Marica, oko 800 m zapadno od štala poljoprivrednog imanja, također u Haniću, u blizini vrela Primac, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (7 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su djelomično oštećeni, utonuli i prevaljeni.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima jabuka.

Slavanj

Selo koje je od Olova udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

17 — Uz kuće Smaje i Izeta Bole situirana je nekropola sa 43 stećka (5 ploča, 13 sanduka i 25 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i osrednje očuvani.

Postavljani su po pravcu sz—ji, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu si—jz.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 1 sanduk i 7 sljemenjaka. Najčešći motivi su spiralni zavoji i rozete, zatim se javljaju krstovi i tordirane vrpce, a jedanput i polumjesec. Na jednom sljemenjaku su uzdužna plastična rebra.

Jedan sljemenjak ima krov na 4 vode. Sljemenjak sa rebrima je prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: A. Benac, n. d., 28—34.

Krivajevići

Selo koje je od Olova udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

18 — U Jela šumi, pokraj auto-cesta između Krivajevića i Nišića, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i prekriveni mahovinom.

Postavljani su po pravcu z—i.

Dva primjerka imaju bogate ukrase koji se sastoje od biljnih stilizacija sa spiralama, zatim, sa krstom i grozdovima, onda od rozeta, ruke do više lakta i krovnih strana na kojima je šindra.

Lit.: A. Benac, n. d., 7—8.

Bakići

Selo u predjelu Musića, udaljeno od Olova oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

19 — Na brijegu iznad vrela Kamenica, u Donjim Bakićima, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka. Lokalitet se zove Varošiste.

Spomenici su dobro obrađeni, danas je 1 okrnjen.

29 — Ukrašeni sljemenjak sa nekropole br. 20 u Bakićima, opština Olovo, Bosna i Hercegovina.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeni su motivima uzdužnih rebara, krstom i »vodenicom«.

Lit.: A. Benac, n. d., 19—20.

20 — Na lokalitetu Klisa, oko 350 m zapadno od prethodne nekropole, u Donjim Bakićima, situirana je nekropola sa 25 stećaka (4 ploče, 2 sanduka i 19 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 6 sljemenjaka. Najčešće su zastupljene spirale (dvostruke), zatim dolaze tordirane vrpce i rozete, a onda i krstovi, kružni vijenci i predstava ruke, odnosno ruke s mačem. Na uspravnim stranama jednog sljemenjaka prikazana su brvna seoske kuće.

Na nekropoli se primjećuju temelji stare crkve.

Lit.: A. Benac, n. d., 20—24.

21 — Na lokalitetu Grebljica, iznad vrela Kamenica u Donjim Bakićima, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (1 ploča, 10 sanduka i 3 slje-

menjaka). To je šuma nedaleko od prethodne nekropole.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentirani su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 sanduka motivima krstova. (Podaci po literaturi.)

Lit.: A. Benac, n. d., 25—26.

22 — U šumi Vlaškovac, oko 400 m jugozapadno od vrela Kamenica, u blizini Gornjih Bakića, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku relativno velikog stuba — obeliska.

Spomenik je vrlo brižljivo obrađen, danas je djelomično oštećen. Oblikovan je originalno — to je kvadratična visoka prizma, koja se prema gore postepeno sužava, zatim prelazi u piramidalni krov sa kuglom na završetku.

Spomenik je bogato ukrašen. Evo njegovih ukrasnih motiva: S spirale, S spirale sa grozdovima, rozete, tordirane vrpce i predstava štita sa glavom vepra kao heraldičkim motivom.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Dva heraldička spomenika iz Bosne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sa-

rajevu, 1889, 75; Dr M. Filipović, Starine u Bakićima kod Olova, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1928, 73—75; A. Benac, n. d., 26—28.

Dugandžići

Selo pokraj ceste ka Knežini, udaljeno od Olova oko 5—7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Zlokosa nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

HAN-PIJESAK

Žeravice

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na Golijanskom groblju (pravoslavno groblje), kod Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (3 ploče i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentirani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Han-Pijesak).¹⁸⁸

2 — Na njivi Krečnice, kod kuće Milana Mirovića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je postavljen po pravcu z—i.

Ostali podaci nisu poznati.

3 — Na lokalitetu Mramorje, iznad Žeravskog brda, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (12 ploča, 2 sanduka i 13 sljemenjaka).

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka motivima polumjeseca.

Mrkov

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Grad, u blizini aktivnog pravoslavnog groblja, nalazi se skupina sa 18 stećaka (17 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su u veoma slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima jabuka.

¹⁸⁸ Podatke za nekropole br. 1—6 i 10—13 opštine Han Pijesak prikupila Skupština opštine Han Pijesak.

Nevačka

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Hadrovine (vlasništvo Šumskog industrijskog preduzeća »Stupčanica«) nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada nije zabilježena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

6 — Na lokalitetu Pokojnica (ili Mramorje), na zemljištu Sulejmana Omerovića, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada spomenika nije zabilježena.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 primjerak motivom rozete u kružnom vijencu.

(Podaci Skupštine opštine Han-pijesak.)

7 — Na lokalitetu Podgroblje nalazi se nekropola sa 31 stećkom (21 ploča, 7 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Hajrudina Imamovića, učitelja iz Nevačke.)

8 — Na lokalitetu Luke nalazi se nekropola sa 34 stećka (8 ploča, 6 sanduka i 20 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

(Podaci Petra Smjениčikova, učitelja iz Žeravica.)

Han-Kram

Selo pokraj ceste ka Sokocu, udaljeno od Han-pijeska oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

9 — U zaseoku Čapori Gornji nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku sanduka.

Bliži podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Kusače

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Rijeke (Podglavica), na njivi Juse Gušić, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika nije zabilježena. Neki primjerci su pomaknuti sa svoga mjesta.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Brložnik

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na zemljištu Asima Nuhanovića nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Obrada spomenika nije zabilježena.
Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.
Nemaju ukrasa.

Gođenje

Selo koje je od Han-Pijeska udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

12 — U zaseoku Podrenovci, na zemljištu Hamde Smajića, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (7 ploča, 32 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj (14 primjeraka) po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

13 — U zaseoku Borak, na zemljištu Rukije Kulić, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je postavljen po pravcu z—i.

Blži podaci nisu poznati.

SREBRENICA

Potočari

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na brežuljku Gračić, s desne strane rječice, pokraj seoskog puta za Pećišta, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (7 sanduka, 1 sljemenjak i 12 stubova).

Obrada spomenika je nejednaka, pretežno slaba, ima i amorfnih primjeraka. Neki spomenici su utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

2 — Kod zaseoka Budak, na lokalitetu Mramorje, oko 2 km sjeverozapadno od sela i ceste, blizu kuće Orhana Huseinovića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka i 4 fragmenta.

Spomenik je dobro obrađen, izgleda da je pomaknut.

Nema ukrasa.

Prije nekoliko godina oдавde su odnesene u Srebrenicu 2 rimske stele sa reljefno predstavljenim figurama ljudi — jedna je sada u parku, a druga u zidu kuće Nedžada Selmanagića.

Pećišta

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na lokalitetu Troliz, na brežuljku lijevo od ceste ka Bratuncu (oko 750 m daleko od sela Potočara), nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su relativno velikih dimenzija, pravljani od kamena slabijeg kvaliteta, pa su vremenom prilično stradali, iako su dobro klešani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gostilj

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 3 km na sjevernu stranu.

4 — Na lokalitetu Osojnača (vlasništvo Cvijetina Grujičića), pokraj puta, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (3 ploče, 16 sanduka, 17 sljemenjaka i 2 stuba).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi motivi su figura čovjeka i mač.

(Podaci Osnovne škole iz Srebrenice.)

Bastahovine

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 7 km zračne linije na zapadnu stranu.

5 — Na ravnicu oko 500 m jugoistočno i iznad sela, na lokalitetu Sjedačica (širi lokalitet Brda), nalazi se nekropola sa 48 stećaka (35 sanduka, 7 sljemenjaka i 6 stubova).

Materijal stećaka nejednakog kvaliteta, obrada je dobra, ali je današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Istočno od stećaka nalazi se savremeno muslimansko groblje a do njega je i džamija.

Staroglavica

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 5 km zračne linije na zapadnu stranu.

6 — Na izbrešku pokraj Bejtića hana nalazi se nekropola sa 18 stećaka (8 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljani su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su luk sa strijelom, mač i nekoliko ljudskih figura koje se samo naziru.

Jedan sljemenjak je dvostruki spomenik.

Sučeska

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Mramorje, oko 500 m sjeverno od seoskih kuća, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 52 stećka (31 sanduk, 3 sljemenjaka i 18 stubova).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i, ali mali broj leži na pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 stub. Stub je neobično ukrašen: pas, stablo, ruka, tordirana vrpca i jabuka. On je i po obliku neobičan — prema vrhu je tanji, a završetak mu je kuglast. Sanduk je ukrašen polumjesecom.

Uz stečke se nastavljaju savremeni muslimanski grobovi sa nišanima.

Fojhar

Selo pokraj ceste za Bratunac, udaljeno oko 2 km na sjevernu stranu od Srebrenice.

8 — Na lokalitetu Bašča, pokraj puta (vlasništvo Sejfe Mujića), nalazi se nekropola sa 32 stečka (4 ploče, 18 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Osnovne škole iz Srebrenice.)

Srebrenica

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

9 — Uz Hadži-Selmanovu džamiju leži osamljen stečak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, nema ukrasa, a danas služi kao meit-taš (kamen na koji se postavlja mrtvac prilikom vjerskog obreda neposredno prije sahrane).

Stečak je vjerovatno donesen iz neposredne blizine, gdje je bila nekropola.

10 — Na brdu Bojna, oko 1 km sjeverozapadno od varošice, na njivi Ravan, nalazi se nekropola sa 5 stečaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su mač i 2 spirale.

Južno od stečaka su stari i novi muslimanski grobovi.

11 — Na brdu Recelj. a na lokalitetu Borići, oko 700 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nedaleko od kuće Mehe Kaljevića, nalazi se skupina sa 4 stečka u obliku sanduka sa postoljima

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je osrednje.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 primjerak. Evo njegovih ukrasa: sablja, ruka, polumjesec i rozeta.

12 — Na lokalitetu Sofre, oko 1,5 km cestom ka Bratuncu, bila je nekropola sa 11 stečaka (8 sanduka i 3 sljemenjaka) od koje su danas preostala samo 2 sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni.

Nemaju ukrasa.

Godine 1963. ovu nekropolu je uništilo lokalno građevinsko preduzeće iz Srebrenice prilikom izgradnje svog skladišta.

Preko puta je savremeno pravoslavno groblje.

Orahovica

Selo koje je od Srebrenice udaljeno 4 km zračne linije na južnu stranu.

13 — Na brijegu u blizini kuća, oko 600 m sjeverno od ceste i rijeke, pokraj seoskog puta za Srebrenicu, nalazi se nekropola sa 30 stečaka (26 sanduka, 1 sljemenjak i 3 stuba).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

14 — Oko 400 m zapadno od prethodne nekropole, na nešto višem golom brijegu, nalazi se nekropola sa 10 stečaka u obliku sanduka.

Materijal stečaka nejednak, obrada neujednačena, neki primjerci su u dosta slabom stanju.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

15 — Na golom brijegu koji se zove Igrište, istočno od nekropole br. 13, nalazi se nekropola sa 23 stečka (10 sanduka i 13 sljemenjaka) i 6 sanduka sa postoljima koji su ugrađeni u mostić na rijeci Jadru, ispod sela.

Spomenici su vrlo dobro klesani i uglavnom su dobro očuvani, s iznimkom koji su ugrađeni i jednog koji je skliznuo niz brijeg.

Nepomicani spomenici postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pribićevac

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

16 — Na brijegu kod samog sela, na putu ka Stožerskom, a na lokalitetu Šarampovo, nalazi se nekropola sa 23 stečka (16 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sanduk motivom kruga (sunca).

U blizini je aktivno muslimansko groblje.

(Podaci Jusufa Hasića iz Srebrenice.)¹⁸⁹

Biljeg

Seoce koje je od Srebrenice udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — U dvorištu jedne kuće nalazi se osamljen stečak u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je motivom kruga (sunca).

¹⁸⁹ Podatke za nekropole br. 16—18 i 26 opštine Srebrenica sakupio Jusuf Hasić, povjerenik Zavoda za zaštitu spomenikaka kulture BiH, direktor lovišta u Srebrenici.

Skenderovići

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

18 — Na brijegu kod sela nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu poznati.

Spomenik je ukrašen motivom kruga (sunca).

Kutuzero

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

19 — Iznad sela, na prevoju i putu za Bučje i Podravanje, nalazi se nekropola sa 23 stećka (18 sanduka i 5 sljemenjaka). Ima i nekoliko fragmenata.

Spomenici su osrednje klesani, slabo su očuvani i pomicali su.

Nepomicani primjerci su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov ukrasni motiv je ruka s mačem. Jedan sljemenjak ima rebro po sredini čeonih strana.

Neki sljemenjaci ove nekropole su samo odogzo bačvasto zaobljeni, a jedan sanduk je zašiljen s jedne čeone strane.

Palež

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Na brežuljku Šljivova nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 sanduka i 5 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Po obavještenju Gruje Nikolića iz Podravnog.)

Podravno

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

21 — Na lokalitetu Crvena njiva, oko 1 km istočno od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i rozete.

(Po obavještenju Gruje Nikolića iz Podravnog.)

Lubnice

Selo i brdo koje je od Srebrenice udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

22 — Na Lubničkom brdu, vrlo istaknutom mjestu pokraj puta, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (9 sanduka

i 18 sljemenjaka). Osim toga, kod izvora, u šumi, oko 500 m putem prema Jadru, nalazi se mali dvostruki sljemenjak, koji je vjerovatno donijet sa nekropole.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su prilično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

Knezovi

Seoce koje je od Srebrenice udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Borak, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka. Ostali podaci nisu poznati.

(Po obavještenju mještana.)

Karačići

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — Na vrlo istaknutom brdu, oko 500 m sjeverno od seoskih kuća, na lokalitetu Cura, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (21 sanduk, 4 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su nejednako klesani, sljemenjaci vrlo dobro, a ostali slabo, više primjeraka je okrnjeno, nagnuto ili utonulo.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

25 — Na brdu Gragir, oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka i 2 fragmenta sanduka.

Obrada je dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više stećaka.

Urisići

Selo nedaleko od Karačića, udaljeno od Srebrenice oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

26 — Kod zaseoka Greben, na brežuljku koji je oko 1,5 km daleko od kuća, nalazi se nekropola sa 70 stećaka (60 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom rozete.

Ljeskovik

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mramorje, na putu za Klotijevac, oko 2 km južno i ispod sela, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (3 sanduka i 15 sljemenjaka).

Neki spomenici su relativno vrlo veliki (npr. $260 \times 120 \times 120$ cm), vrlo pažljivo su klesani i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

28 — Na lokalitetu Zaelisije, blizu zaseoka Markovići, na brijegu pokraj puta za Lubničko brdo, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 sanduk i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je kosi krst — kao »svastika«.

Oko 100 m zapadno nalazi se staro muslimansko groblje.

Klotijevac

Selo na lijevoj strani Drine, udaljeno od Srebrenice oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — Kod zgrade Osnovne škole, ispod sela, smještena je nekropola sa 54 stećka (18 ploča, 25 sanduka, 7 sljemenjaka i 4 stuba).

Većina spomenika je dobro obrađena, ali su neki danas znatno oštećeni, a i pomicali su.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub. Na stranicama ovih spomenika prikazane su 2 scene turnira i motivi jabuka, polumjeseca i povijene lozice sa trolistovima.

U gornji broj uračunata su i 2 rimska spolija, od kojih se na jednoj steli nalaze 4 ljudska lika. Jedan sljemenjak ima 2 postolja, što je rijedak slučaj. Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom za hidrocentralu Perućac.

Lit.: I. Bojanovski, Rimska stela iz Klotijevca na Drini, Naše starine IX, 189—192.

30 — U zaseoku Babajićima, kod kuće Salka Nazira, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (1 ploča, 26 sanduka, 5 sljemenjaka i 3 amorfnu kamenu).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se nizovi plastičnih kružića, polumjesec i predstava ležeće muške figure, što je vrlo rijetka pojava.

Poznanovići

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Padališta, na pošumljenom brdu, pokraj puta, odmah do sela, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (9 ploča, 8 sanduka, 16 sljemenjaka i 7 stubova).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

U blizini je savremeno muslimansko groblje.

(Podaci Velimira Čovića, učitelja iz Poznanovića.)

Petriča

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu, pokraj ceste Skelani—Bratunac.

32 — Na lokalitetu Grobnice, kod kuće Bogoljuba Radivojevića, nalazi se 5 fragmenata stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu zabilježeni.

Crvica

Selo pokraj ceste Skelani—Bratunac, udaljeno od Srebrenice oko 26 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Rašće, kod kuće Radivoja Stojkanovića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Klesan je od škrljeva dosta dobro, danas je djelomično utonuo.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

U blizini su nađena 3 rimska nadgrobna spomenika, od kojih je 1 sa natpisom i 1 sa reljefom tužnog Atisa.

Lit.: I. Bojanovski, Arheološko-epigrafske bilješke sa Drine, Članci i građa... VII (Tuzla 1967), 41—44.

Bujakovići

Selo pokraj ceste Skelani—Bratunac, udaljeno od Srebrenice oko 24 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

34 — U Bujakovića polju, blizu kuće Dušana Simića, pokraj ceste, donedavno je bila nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su uništeni i ugrađeni u susjedne zgrade.

Ostali podaci nisu poznati.

Đurđevac

Selo na lijevoj strani Drine, udaljeno od Srebrenice oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

35 — Na prevoju i putu iznad sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 sanduk, 4 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas utonuli.

Postavljeni su po pravcu z — i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 1 stub. Kao motivi njihovih reljefa pojavljuju se polumjesec, rozeta, luk i mač.

Stub ima natpis koji nam kaže da je tu sahranjen Dabiživ Marković.

Jedan sljemenjak je kombinovan sa sandukom. Oko 300 m istočno odavde izdiže se brdo Đurđevac na kome se nalaze ostaci zidova srednjovjekvnog utvrđenog grada Đurđevca.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, 137—138.

Sulice

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

36 — Na lokalitetu Kamenje, na zaravanku brda iznad sela, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (15 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno slabo obrađeni, znatno su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

37 — Na lokalitetu Vitez, na prevoju i putu Ridić—Osat, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Poljak

Selo koje je od Srebrenice udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

38 — Na lokalitetu Gaj, oko 1 km sjeverozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 44 stećka (3 ploče, 12 sanduka i 29 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani i očuvani, obrađeni su mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

39 — Na lokalitetu Kosa (prevoj) nalazi se nekropola sa 13 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Nemaju ukrasa.

Na periferiji nekropole vide se amorfni uspravni kamenovi kao nadgrobni spomenici. Ovdje je ranije bilo više stećaka.

Ridić

Seoce koje je od Srebrenice udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

40 — Pokraj puta Jezero—Osat nalazi se nekropola sa 19 stećaka (9 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom rozete u vijencu.

Trubar

Seoce koje je od Srebrenice udaljeno oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

41 — U blizini naselja nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom rozete u dvostrukom kružnom vijencu.

Zgunja

Selo na lijevoj strani Drine, a udaljeno je od Srebrenice oko 23 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

42 — Ispod sela, blizu same obale rijeke, pokraj ceste Skelani—Peći, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 ploča, 5 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas oštećeni, utonuli, pa i pomaknuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je stub. Na njegovim stranicama se nalaze motivi rozeta i štapa.

Isti spomenik u obliku stuba ima i natpis koji nam kaže da tu leži »krstjanin« Ostoja. Na jednom oštećenom sanduku nalazi se drugi natpis ove nekropole od kojega je preostala samo riječ »strojnik«.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 138—139; M. T. Okić, Les Kristians (Bogomiles parfaits) de Bosnie d'après des documents turcs inédits, Südostforschungen, B. XIX. München 1960, 124.

43 — Oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, također pokraj ceste, nalazi se skupina sa 9 stećaka (6 sanduka, 1 sljemenjak i 2 stuba).

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i prilično zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

SOKOLAC

Rudine

Selo u okolini Knežine udaljeno od Sokoca oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na glavici, oko 300 m sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (8 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su okolo glavice, poput tetiva kruga.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su obične vrpce, polumjesec i urezana uzdužna linija.

Mangurići

Selo u okolini Knežine, udaljeno od Sokoca oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Ljuta strana, na blagoj pošumljenoj padini brda, između Mangurića i Zabrđa, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (7 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom ruke sa kopljem.

3 — Na lokalitetu Drvarevo, u šumi između Mangurića i Karmatovića, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (50 sanduka i 30 sljemenjaka).

Vrlo dobro klesano, dobro očuvano. Neki sanduci imaju srednjicom vodoravne strane debelo uže koje se javlja i na nekim drugim nekropolama ovoga kraja. Neki sanduci su koso stesani po ivicama vodoravne strane.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi motivi su polumjeseci i krstovi koji su nešto stilizovani.

4 — Oko 1 km jugozapadno od prethodne nekropole, na brdu i glavici, na lokalitetu Njleske, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (9 sanduka i 4 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada, djelomično su oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen 1 sanduk motivom dvaju polumjeseca, koji se izbočinama dodiruju, što je vrlo neobična pojava.

Pihlice

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Mramorje, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka.

Ostali podaci nedostaju.

(Po kazivanju mještana.)

Banjalučica

Selo na putu od Knežine prema Čevljanovićima, udaljeno od Sokoca oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — U šumi Krnja jela, oko 1 km jugozapadno od sela, na mjestu koje se zove Biljezi, nalazi se nekropola sa 24 stećaka (12 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma utonuli i zarasli a i prekriveni zemljom i lišćem.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 2 sanduka i 7 sljemenjaka. Kao motivi ovih primjeraka najbrojnije su spirale (jednostavne, dvostruke i

kombinovane sa rozetama), zatim bordure od kosih paralelica, a onda tordirana vrpca i rozeta u kružnom vijencu.

7 — U zaseoku Karići nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Svi primjerci imaju ukrase u vidu spirala.

8 — Na lokalitetu Kiler nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je prevladan.

Ukrašen je motivima spirala.

Napomena: Naknadno je ustanovljeno da se na brežuljku Mramorje, u sjevernom kraju sela (kod kuće Sulejmana Grbe), blizu ceste, nalazi nekropola sa 12 stećaka (6 sljemenjaka i 6 sanduka) vrlo dobre obrade. Ukrašena su 2 sanduka motivima dvostruke spirale i koncentričnih vijenaca.

Kruševci

Selo u blizini Knežine, udaljeno od Sokoca oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Pazarić, nedaleko od seoskih kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (1 sanduk i 8 sljemenjaka).

Dobra obrada, djelomično su oštećeni i utonuli. Jedan sljemenjak je dvostruk, a jedan sanduk se u gornjem dijelu pretvara u prikračenu piramidu.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su tordirana vrpca i paralelna rebra na čeonim stranama koja imitiraju brvna seoske kuće.

U blizini je staro muslimansko groblje.

10 — U zaseoku Grabenice, na putu ka Gajevima i Pihlicama, u blizini kuće Mustafe Džafića, nalazi se nekropola sa 200 stećaka (90 sanduka i 110 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo brižljivo klesani i dobro su očuvani. Neki sljemenjaci su relativno vrlo velikih dimenzija, a naročito 1 primjerak koji ima dva postolja.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

U blizini je staro muslimansko groblje sa nišanima koji su ukrašeni.

11 — U zaseoku Grabenice, a na mjestu Jasikovica, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Po obavještenju mještana.)

Bjelosalići

Selo između Knežine i Čevljanovića, udaljeno od Sokoca oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Na lokalitetima Tinjag i Dô, pokraj puta, u blizini sela, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (10 sanduka i 15 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani. Postavljeni su po obadva glavna pravca. Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirane vrpce, rozete, biljna stilizacija sa spiralama i predstavama konja.

Nekropola je ranije bila brojnija, jer su neki stećci ugrađeni u obližnje zgrade.

Poretak

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — U predjelu Bijela stijena, a na lokalitetu Mramorje, na šumovitom proplanku, oko 2 km daleko od sela, pokraj starog puta, nalazi se nekropola sa 65 stećaka (38 sanduka i 27 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su prilično utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima polumjeseca i kruga.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Alibegovci

Selo koje je d Sokoca udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Oko 400 m sjeverno od ćuprije u selu nalazi se nekropola sa 50 stećaka (49 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su od slabijeg materijala, slabo su obrađeni. Danas su veoma obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom tordirane vrpce.

15 — Pokraj puta između Alibegovaca i Jabuke nalazi se nekropola sa 17 stećaka (15 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas veoma obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

Imamovići

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Na prostranom blagom brdu blizu sela, zajedno sa aktivnim muslimanskim grobljem, nalazi se nekropola sa 63 stećka (29 sanduka, 32 sljemenjaka i 2 stuba).

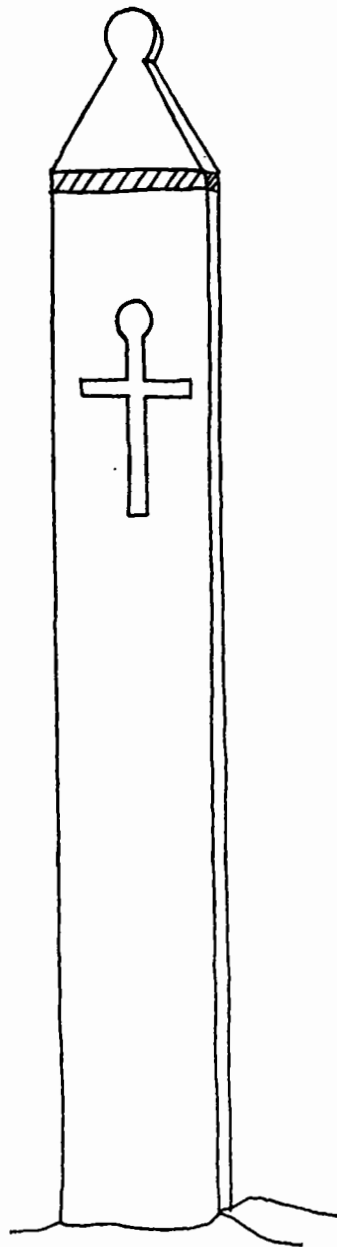
Spomenici su vrlo brižljivo klesani, danas su djelomično utonuli i zarasli korovom.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 8 sljemenjaka i 2 stuba. Evo njihovih ukrasnih motiva: dvostruka spirala, krst, polumjesec, stilizovan krst, štap, sablja, sjekirica i predstava čovjeka.

U sjevernom kraju nekropole nalaze se 2 »hrišćanska nišana« (prelazni oblici od stećaka ka muslimanskim nišanima).

Lit.: Š. Bešlić, Dragocjena prizma, sarajevski dnevni list »Oslobođenje« od 31. VIII 1968, 4; Isti, Hrišćanski nišani XV v. u Bosni, Zbornik Svetozara Radojčića, Beograd 1969, 25—30.

30 — Stećak u obliku nišana iz Imamovića, opština Sokolac, Bosna i Hercegovina.

Jabuka

Seoce u blizini Knežine, udaljeno od Sokoca oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Na lokalitetu Mramorje, na kosi iznad sela, nalazi se nekropola sa 102 stećka (26 ploča, 60 sanduka i 16 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani, više primjeraka je okrnjeno, nagnuto ili utonulo u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 7 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 1 ploča, 4 sanduka i 2 sljemenjaka. Pored krstova (3 stilizovana), dvostrukih spirala, jabuka i tordirane vrpce, koji se vide više puta, ovdje se još kao reljefni motivi javljaju obična bordura, vrpca od kosih paralelica i tordiran vijenac.

Jedan sljemenjak ove nekropole ima dva postolja.

18 — Na lokalitetu Stupine ili Mramorovi u polju, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (5 sanduka i 11 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Kaljina

Selo i sjedište mjesnog ureda, udaljeno od Sokoca oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

19 — Na lokalitetu Kalen greblje, oko 150 m zapadno od Osmogodišnje škole, na zaravanku brda, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (4 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ovdje nema ukrasa, ali 1 sanduk ima oštećen natpis u kome se kaže da ga je pisao pop Pribislav.

Lit.: Š. Bešlić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 47—48.

Sijerci

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

20 — Na lokalitetu Krst, na brdu južno od sela, zajedno sa starijim i novijim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro klesani, djelomično su oštećeni, a 1 primjerak je i prevaljen.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 primjerak motivima jabučica.

Kalauzovići

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 17 km zračne linije na zapadnu stranu.

21 — U samome selu, uz zgradu Osnovne škole, koja je podignuta 1947. g., bila je nekro-

pola sa oko 80 stećaka (oko 30 sanduka i oko 50 sljemenjaka), koja je sva uništena i ugrađena u pomenutu školsku zgradu.

Danas se ovdje dobro primjećuju ležišta bivših stećaka po kojima se vidi da su spomenici bili postavljeni po pravcu z—i.

Nije poznato da li su spomenici imali ukrase.

22 — Oko 500 m istočno od škole, kod izvora Vrelce, postoji osamljen stećak u obliku manjeg sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

23 — Oko 1200 m zapadno od škole, na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

24 — Kod zaseoka Radakovina, na lokalitetu Mramorje, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Jasik

Seoce i šuma kod Knežine, udaljeno od Sokoca oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

25 — Na lokalitetu Drčalica, u šumi, situirana je nekropola sa 54 stećka (53 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su nejednako obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Evo njihovih ukrasnih motiva: ruka s mačem, štit i štap.

26 — Na lokalitetu Duboki potok, oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, usred velike šume, stoji osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Mičivode

Selo u blizini Knežine, udaljeno od Sokoca oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

27 — Na lokalitetu Podomar, oko 600 m zapadno od sela, u šikari, na tumulu, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Knežina

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

28 — U mahali Batovo, na lokalitetu Mramorje, blizu kuće Hasiba Ramića, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka nalaze se aktivno muslimansko i pravoslavno groblje.

Preljubovići

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

29 — Na lokalitetu Hrid, na preistorijskoj gradini istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (9 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada spomenika je dobra, današnje stanje osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sljemenjaka motivima rozete, stilizovanog ljiljana i mača.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Žljebovi

Selo na cesti ka Vlasenici, udaljeno od Sokoca oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

30 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem zaseoka Rančići, oko 1 km zapadno od ceste, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (8 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su oštećeni. Dva primjerka su nešto odvojena.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a manji dio po pravcu s—j.

Nema ukrasa, osim što je 1 sanduk pravougaono izdubljen.

Košutica

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

31 — Na tumulu usred Luburić-polja, oko 1 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 42 stećka (41 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, danas su znatno okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali je znatan broj postavljen oko tumula.

Ukrašeno je 5 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su okviri i bordure od obične plastične vrpce, »vodenica« i krst.

Na više mjesta primjećuju se ležišta stećaka koji su uništeni. Jedan sljemenjak ima četverostrani krov. Na nekropoli je nekada bila crkva.

32 — Na lokalitetu Bare, također u Luburić-polju, oko 250 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 80 stećaka (79 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je nejednaka, ima i amorfnih primjeraka. Spomenici su veoma oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 sanduka. Evo njihovih ukrasnih motiva: rozeta, polumjesec, obična plastična vrpca, štit, mač, stilizovani krst i snop povijenih linija.

33 — Oko 1 km sjeveroistočno od prethodne nekropole, ukraj Luburić-polja, a oko 400 m jugoistočno od sela, nalazi se skupina sa 103 stećka (94 sanduka i 9 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su veoma oštećeni, utonuli i razbijeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 10 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjeseci, krstovi i mačevi.

Dva sanduka su ugrađena u mostić preko obližnjeg potoka. Kamenolom za stećke bio je blizu, u podnožju Vjetrenika. Oko 300 m jugozapadno nalazi se nekoliko starih nišana sa ukrasima.

Mandra

Seoce u području Starih Sokolovića, udaljeno od Sokoca oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

34 — Na brijegu usred naselja, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka (3 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec i spirala.

Miletići

Selo u Starim Sokolovićima, udaljeno od Sokoca oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

35 — Oko 600 m zračne linije na sjeverozapad od zaseoka Ovrčje, raspoređena na 2 obližnja tumula, nalazi se nekropola sa 62 stećka (56 sanduka i 6 sljemenjaka).

Vrlo dobro klesano, neki primjerci su djelomično okrnjeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim nekoliko primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 sanduka. Evo njihovih ukrasnih motiva: rozeta, krst, mač, ruka, bordura od povijene lozice sa spiralicama i dosta originalna bordura od povijene lozice sa stilizovanim akanusovim listićima.

Madžari

Selo pokraj puta Žljebovi—Sokolovići, udaljeno od Sokoca oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

36 — U zaseoku Geruša, pokraj puta, ispod kuća, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su veoma utočeni.
Orijentacija nije zabilježena.
Nemaju ukrasa.

Selišta

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

37 — Na izbrešku Vrhselište, oko 400 m sjeverozapadno od sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani.
Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

38 — Na brdu Mramor, oko 400 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasi su neobični: debela vrpca po hrbatu, krovu, vertikalnim ivicama i po sredini čela, koja se dolje završava šapom, kao nekom vrstom baze stuba. Ona sa čeonih strana ima jedno ojačanje na sredini.

39 — Na lokalitetu Luka, oko 800 m zračne linije na sjeveroistok od sela, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.
(Prema obavještenju mještana.)

Sokolovići

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 11 km zračne linije na istočnu stranu.

40 — Na njivi Stolovi, nedaleko od sela, u pravcu Mandre, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Nema ukrasa.
Ostali podaci nisu zabilježeni.

Klečkovac

Selo u predjelu Starih Sokolovića, udaljeno od Sokoca oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

41 — U njivi ispod kuća i ceste nalazi se nekropola sa 10 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

42 — Kod zaseoka Grlac, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 30 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma zarasli, pa im je pristup otežan.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

Tu je nađen rimski spomenik sa reljefom konjanika, koji je prenesen u Osnovnu školu u selu.

43 — Kod zaseoka Grlac, na glavici zvanoj Ovlagija, blizu kuće Milorada Bartule, nalazi se nekropola sa 6 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i znatno zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

44 — Uz česmu kod vrela Ramanovci ugrađeno je 6 stećka u obliku ploča, koji su vjerovatno uzeti sa nekropole br. 42, oko 50 m jugoistočno odavde.

Na spomenicima se ne primjećuju ukrasi.

Vraneši

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

45 — Na platou kod zaseoka Ploče nalazi se nekropola sa 11 stećka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično utočeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su štit i »vodenica«.

46 — Na lokalitetu Gola glavica, oko 2 km jugoistočno od sela, nalazi se nekropola sa 6 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni i utočeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Barnik

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 14 km zračne linije na istočnu stranu.

47 — Na Glavici usred sela nalazi se nekropola sa 18 sanduka, 1 ploča je kod česme, a 1 ploča 200 m sjevernije.

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Kalimanići

Selo u području Starih Sokolovića, udaljeno od Sokoca oko 15 km zračne linije na istočnu stranu.

48 — Sasvim blizu seoskih kuća, u predjelu Hoćimer, uz savremeno muslimansko groblje, nalazi se skupina sa 24 stećka (22 ploče, 1 sanduk i 1 stub).

Sanduk je relativno velik, sa postoljem, dobro obrađen, ploče su slabo obrađene i očuvane, a stub je oblikovan kao visoki nišan.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su: krst, polumjesec, friz od kosih paralelica i predstava ptice.

Lit.: Š. Bešliagić, Dragocjena prizma, sarajevski dnevnik »Oslobođenje« od 31. VIII 1964, 4; Isti, Hrišćanski nišani XV v. u Bosni, Zbornik Svetozara Radojčića, Beograd 1969, 25—30.

49 — Na lokalitetu Veliki čair, također u predjelu Hoćimer, na blagom šumovitom izbrešku, nalazi se nekropola sa 106 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su utonuli i zarasli u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: štap, ruka s mačem, štit sa mačem, polumjesec, jabučica i okvir od obične vrpce.

Sokolac

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

50 — Na lokalitetu Mramorje u Sokolačkom polju, oko 1,5 km putem ka Odžaku, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo dobro su klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

51 — Na Raževom brdu, pokraj puta za Odžak, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, većinom su amorfnii primjerci, zatim su utonuli i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Vidrić

Selo pokraj ceste ka Vlasenici, udaljeno od Sokoca oko 3 km zračne linije na sjevernu stranu.

52 — Kod Kezunovića kuća, lijevo od ceste, do sadašnjeg pravoslavnog groblja, nalazi se skupina sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su djelomično utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Bjelosavljevići

Selo nedaleko od ceste ka Rogatici, udaljeno od Sokoca oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

53 — Na brijegu blizu naselja i ceste, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 344 stećka (20 ploča, 306 sanduka i 18 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako klesani, pretežno dobro, veliki broj je oštećen, a ima i prevaljenih primjeraka. Neki primjerci su relativno veliki. Korišten je i 1 rimski geizms kao stećak.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 1 ploča, 5 sanduka i 2 sljemenjaka. Evo njihovih ukrasnih motiva: cikcak vrpca sa spiralicama, ruka s kopljem, krstovi, štap, mač, figura čovjeka i obična linija uzduž i sredinom vodoravne strane.

Natpis koji se spominje u literaturi nije nađen (spominje se pisar Mitrović).

U neposrednoj blizini je savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Natpisi iz sjeverne i istočne Bosne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 356; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4777.

54 — Sjeveroistočno od naselja, pokraj potoka Rašetnica, oko 1,5 km zapadno od sela Čitluk, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je velik, lijepo klesan, ali okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Čitluci

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — Na lokalitetu Velika njiva, oko 300 m sjeverno od Kosorića kuća, uz današnje pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 100 stećaka (98 sanduka i 2 sljemenjaka).

Nejednaka obrada, znatan broj djeluje amorfnii, ima mnogo oštećenih i utonulih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Vide se i ležišta gdje su nekada bili stećci.

Ovdje nema ukrasa, osim urezane linije srednjicom jednoga sanduka (dvojni grob).

Kula

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

56 — Blizu zaseoka Podbukovača, na lokalitetu Kovačev do, na prevoju i putu, nalazi se nekropola sa 45 stećaka (40 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, danas su dosta oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom jabuka na krovu.

Nekoliko stećaka je ugrađeno u ogradu. Oko 200 m sjeverno je preistorijska gradina sa ostacima suhozida.

31 — Izgled nekropole u Bjelosavljevićima, opština Sokolac, Bosna i Hercegovina.

Vrhbarje

Selo koje je od Sokoca udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

57 — Na brdu Trušen kamen iznad sela nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka. Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično utonuli u zemlju.

Nije ustanovljena njihova orijentacija.

Nemaju ukrasa.

Oko 1 km istočno, na lokalitetu Popovac, nalaze se ostaci starog muslimanskog groblja sa prizmatičnim nišanima na kojima se vide predstave konja i ptica.

Žunovi

Selo u okolini Knežine, udaljeno od Sokoca oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

58 — U samome selu, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 ploča, 1 sanduk, 3 sljemenjaka i 1 stub).

Obrada vrlo dobra, stanje dobro.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su krst i luk sa strelicom. Stub je u obliku muslimanskog nišana, ali sa motivom krsta (»hrišćanski nišan«).

Zajedno sa stećcima i krstačama nalaze se i ostaci starog muslimanskog groblja, sa nišanima, a u blizini su i ilirski tumuli.

(Ova nekropola je naknadno pronađena.)

ROGATICA

Krnjići

Selo u blizini Žepe, udaljeno od Rogatice oko 22 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Pobrdalje, na blagom uzvišenju između Krnjića i Putića, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (19 ploča, 11 sanduka i 5 sljemenjaka).

Uglavnom je dobra obrada, danas su neki primjerci okrnjeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu si—jz.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasi su polumjesec i vertikalna rebra (kanelire).

Do stećaka je aktivno muslimansko groblje. (Podaci po literaturi.)

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Žepi, Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine — XXIV, Sarajevo 1964, 152—156.

Ljubomišlje

Selo nedaleko od Žepe, udaljeno od Rogatice oko 20 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Docevi, uz kuću Orhana Jahića, nalazi se nekropola sa 48 stećaka (22 ploče, 19 sanduka i 7 sljemenjaka). Tu su i 2 fragmenta ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki danas okrnjeni, utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 7 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su ruka do iznad lakta, štit sa mačem, luk sa strijelom i scena sa muškarcem, koji drži luk, konjem i psom.

Grob ispod ukrašenog stećka istražen je 1963. g. Pronađen je kostur muškarca od oko 30—40 g., koji je bio poklopljen izdubljenim hrastovim deblom. Kamenolom za stećke bio je odmah iznad nekropole, na mjestu Hrid.

Lit.: V. Palavestra i M. Petrić, n. d., 147—152 i 174—176.

Stop

Selo kod izvora Žepe, a udaljeno od Rogatice oko 21 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na lokalitetu Tulež, u samome selu, nalazi se skupina sa 6 stećaka (4 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak). Sljemenjak leži na svom prvobitnom mjestu, a ostali spomenici su ugrađeni u most preko Žepe.

Obrada spomenika je dobra.

Sljemenjak je postavljen po pravcu z—i.

Na sljemenjaku se vidi predstava konja.

U blizini je staro i novo muslimansko groblje sa nišanima na kojima se nalaze ukrasi polumjeseca, mača, jabuke i zastave.

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 159—160.

4 — Na lokalitetu Trojan, u seoskim baštama, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi ukrasi su »vodenica« i predstava psa u trku.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

5 — Oko 150 m sjeverno od prethodne nekropole, na brežuljku između kuća, a na lokalitetu Mramor, pokraj izvora žive vode, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Žepa

Selo i istoimena rječica, udaljeni oko 21 km zračne linije na sjeveroistok od Rogatice, centra opštine.

6 — Na mjestu današnje džamije bila je nekropola od koje je do danas preostalo 10 stećaka u obliku sanduka a koji su ugrađeni u zgradu džamije i dvorišni zid.

Na jednom primjerku vide se motivi krstova.

I u zidovima obližnjih kuća vide se fragmenti stećaka.

Po predanju, ovdje je nekada bila crkva.

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 160—161.

Ribioci

Selo u blizini Žepe, udaljeno od Rogatice oko 19 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Podzid, na prevoju između Ribioce i Vratara, nalazi se nekropola sa 31 stećkom (26 ploča, 3 sanduka i 2 sljemenjaka) i nekoliko fragmenata.

Obrada je osrednja, spomenici su slabo očuvani.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, u dva niza.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 143.

Vratar

Selo u blizini Žepe, udaljeno od Rogatice oko 20 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

8 — Na brežuljku Jasik, nedaleko od kuća, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su pomicali i korišteni za zidove zgrada.

Orijentacija im je poremećena.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, dvostruka spirala i biljna stilizacija sa 3 para spiralno povijenih grančica i rozetom (cvijetom) na vrhu uspravne stabljice.

Sasvim blizu je srednjovjekovni utvrđeni grad Vrtar.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 144—146; H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I (Sarajevo 1953), 8.

9 — Na lokalitetu Brijeg zaseoka Heljići, oko 100 m sjeverno i niže od prethodne nekropole, pokraj puta za Ribioce, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (5 ploča, 3 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 147.

10 — Iznad naselja, u samom srednjovjekovnom gradu, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo je jedan pomaknut i prevaljen.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo; H. Kreševljaković, n. d., 8.

Slap

Selo na lijevoj strani Drine, kod ušća Žepe, udaljeno od Rogatice oko 21 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — U predjelu Bregovi, na lokalitetu Kaursko groblje, na njivi Have Cocalić, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 sljemenjaka i 5 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i, a nekoliko primjeraka sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 159.

12 — Uz kuću Alije Vilića nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem. Spomenik je na svome kamenolomu, odakle još nije prevezen na nekropolu.

Nešto većih je dimenzija i dobro je obrađen.

Nema ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

Pripećak

Selo u blizini Žepe, udaljeno od Rogatice oko 22 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Papratnice, ispod sela, na putu ka Žepi, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (3 ploče, 5 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Vl. Palavestra i M. Petrić, n. d., 157—158.

Beheći

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 13 km zračne linije na sjevernu stranu.

14 — Na lokalitetu Mramorje, gdje je i sadašnje pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 178 stećaka (172 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su različito obrađeni, danas je znatan broj oštećen, utonuo ili prevaljen.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim malog broja, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 sanduka. Kao motivi njihovih ukrasa javljaju se spirale, polumjesec, stilizovan krst i stilizovano stablo.

Jasenice

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

15 — Na lokalitetu Grebnice, kod samih kuća, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni i zemljom zasuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Samo 1 primjerak ima »vodenicu« na vodoravnoj strani.

Dumonjići

Seoce u blizini Berkovića, udaljeno od Rogatice oko 12 km zračne linije na sjevernu stranu.

16 — Na lokalitetu Brdo, kod samih kuća, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (74 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas znatno okrnjeni, prevaljeni, a 10 primjeraka je uzidano u okolne zgrade.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su mač, biljne stilizacije i »vodenica«.

Oko 200 m istočno, nalazi se starije i novo muslimansko groblje. Među najstarijim ukrašenim nišanima nalazi se i jedan sa ćirilskim natpisom, koji se odnosi na Sulimana Uškopicu.

Lit.: M. Vego, Dnevni list »Oslobođenje«, Sarajevo, br. 4709 iz 1961 g. i od 30. X 1966. g.

Berkovići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

17 — Na šumovitom brijegu u blizini kuća, gdje je i današnje pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 85 stećaka (83 sanduka i 2 stuba).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 sanduka. Kao njihovi reljefni motivi javljaju se mačevi, polumjeseci, krst i kružni vijenac. Zanimljiv je plastičan lik čovjeka sa palicom u ruci koji se nalazi na vodoravnoj strani jednog prevaljenog sanduka.

Oko 700 m na sjeverozapad, izdiže se brdo Gradina.

18 — U današnjem pravoslavnom groblju i njegovoj blizini, kod zaseoka Gluhovina, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Sjeversko

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Na lokalitetu Podiljak, na prevoju puta za Godomilje, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani. Imaju relativno velike dimenzije.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom krsta čiji se krakovi završavaju kao krugovi.

20 — Pokraj puta u samome selu nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak). Obrada spomenika je dobra, danas su znatno oštećeni.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

21 — Na lokalitetu Čavke, između Sjeverskog i Mrkonjića, oko 1000 m južno od Osnovne škole, na tumulu, nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka). Sljemenjak je odvojen za oko 80 m od ostalih.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Živaljevići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu, nedaleko od Borika.

22 — Na lokalitetu Pribičevac, pokraj puta, oko 500 m jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa 171 stećkom (146 sanduka i 25 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, ali su danas prilično oštećeni i utonuli; mnogi primjerci se nalaze u ogradi.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim nekoliko primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 17 primjeraka, i to 13 sanduka i 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: jabuke, rozete u vijencima, polumjeseci, dvostruke spirale, štit sa mačem, mač, običan i stilizovan krst, luk, »svastika« i predstave konja i guštera.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje, a zapadno se nadovezuje i muslimansko groblje na kome ima starih nišana sa ukrasima jabuka i sablje.

23 — U samome selu, kod »kule« i česme, nalaze se 20 stećaka u obliku sanduka.

Svi primjerci su ugrađeni u kulu i česmu.

Na jednome primjerku se vidi motiv krsta.

24 — U pravoslavnom groblju zaseoka Podstranje nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Stara Gora

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj puta ispod sela, nalazi se nekropola sa 142 stećka (126 sanduka i 16 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 7 primjeraka, i to 4 sanduka i 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: dvostruka spirala, S spirale, krst čiji se krakovi završavaju kao krugovi, mač i obična urezana linija.

Do nekropole je pravoslavno, a malo dalje i muslimansko savremeno groblje.

Agarovići

Seoce koje je od Rogatice udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

26 — Na lokalitetu Kobilj-brdo, odmah više kuće Milorada Petrovića, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su mač, štit i polumjesec.

Zakomo

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

27 — U pravoslavnom aktivnom groblju nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su klesani i sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

28 — Na lokalitetu Groblje, kod kuće Milisava Kovačevića, u donjem kraju sela, nalazi se nekropola sa 100 stećaka (99 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani i sačuvani, samo što su veoma zarasli u grmlje, pa im je težak pristup.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su dvostruka spirala i 2 mača.

Među stećcima je i 1 rimski nadgrobni spomenik na kome su predstavljena 3 ljudska lika.

29 — Kod kuće Alije Mušovića, gdje je nekada bio han, prvobitno je bila nekropola stećaka. Nedavno je nađeno 10 sanduka ugrađenih u česmu i u kuću Nezire Mušović.

Spomenici su dobro obrađeni.

Na 2 sanduka ugrađena u česmu vide se ovi ukrasni motivi: polumjesec, kružić, tordirani vijenac, dvostruka spirala i vrpca sa dvostruko kosim crticama.

Podgaj

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

30 — Kod kuće Vujić Radisava, oko 1 km sjeverno od glavnine sela, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.
(Prema obavještenju mještana.)

Guždelji

Selo pokraj ceste Rogatica—Zakomo, udaljeno od centra opštine oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

31 — U Guždeljskom polju, na njivama Sorak Toše i Kojić Rade, raspoređena na dvije skupine, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (29 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, a danas su djelomično oštećeni i u zemlju utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je štit sa mačem.

Obrtići

Selo nedaleko od ceste ka Sokocu, udaljeno od Rogatice oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

32 — Na lokalitetu Panjevi, u šumi, pokraj puta ka Vrbarju, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro klesani i dobro očuvani. Jedan sanduk je relativno veoma velik. (Evo njegovih dimenzija: $240 \times 140 \times 140$ cm, a postolje: $290 \times 163 \times 32$ cm).

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaју ukrasa.

Pokraj puta prema Han-Stjenicama nalaze se 2 starija muslimanska nišana na kome se vide predstave ptica i drugih životinja.

Stjenice

Selo pokraj ceste ka Sokocu, udaljeno od Rogatice oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

33 — Na pošumljenom brijegu Zavrh, oko 1 km jugoistočno od naselja, nalazi se nekropola sa oko 150 stećaka (oko 110 sanduka i oko 40 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i veoma su zarasli u šumu, tako da je skoro nemoguće ustanoviti njihov tačan broj.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Koliko se to danas vidi, ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, ruka sa mačem i predstave psa, srne, čovjeka i medvjeda.

Budaci

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 11 km zračne linije na zapadnu stranu.

34 — U samome selu, na brežuljku pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaју ukrasa.

Do nekropole se nalazi stari kamenjem oziđan bunar a u blizini je nekoliko tumula.

35 — Na lokalitetu Podgajevi, oko 500 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu sz—ji.

Ukrašeni su 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su jabuke, jelen i pas.

Kramer Selo

Selo pokraj ceste ka Sokocu, udaljeno od Rogatice oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

36 — U samome selu nekada je bila nekropola od koje je do danas preostao samo 1 sanduk ugrađen u obližnju zgradu.

Spomenik je dobro obrađen.

Ukrašeni su motivom „vodenice“.

U blizini je muslimansko groblje.

Lepenica

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

37 — Na lokalitetu Torić, oko 500 m putem ka Rogatici, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas veoma oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Spomenik ima dosta oštećen natpis koji spominje dobrog viteza Tvrtka Banovića.

U blizini je staro muslimansko groblje.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1895, 355; V. Vuletić-Vukasović, Slovinac, 1883, 97; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4776.

38 — Na lokalitetu Brijeg, iznad sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeni su 1 primjerak. Njegovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima i mač.

Oprašići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

39 — Na lokalitetu Biljeg, na brijegu blizu naselja, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (7 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Prije više od 60 godina odavde je u Zemaljski muzej u Sarajevu prenesen stub sa natpisom koji se odnosi na vojvodu Radivoja Oprašića iz roda Brankovića.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Bosančica, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, knj. IV., 78; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen, II, 369; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4770.

Osovo

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

40 — U zaseoku Dolovi, na lokalitetu Mramorje, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 63 stećka (52 sanduka i 11 sljemenjaka).

Spomenici su različito obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli. Većina imaju postolja. Jedan sanduk je dvostruki.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su urezana uzdužna linija, luk i jedinstven motiv nakovnja i čekića.

41 — U zaseoku Terzići, na lokalitetu Karačevina, sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 84 stećka (83 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su različito obrađeni, ima mnogo primjeraka slabe obrade, kao i amorfnih, takode i utonulih. Jedan sanduk je dvostruki.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su urezana linija na vodoravnim stranama, zatim mač i stilizovani krst.

42 — Oko 300 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, kod kuće Behadila Nalbantića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

43 — U zaseoku Halije, na lokalitetu Tirinhan, na glavici nedaleko od Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Sanduk je klesan tako da ima stepenicu na jednoj čeonj strani, što je neobično.

Nekropola je ranije imala više stećaka.

Brankovići

Selo pokraj ceste ka Žepi, udaljeno od Rogatice oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

44 — Na glavici kod zaseoka Korita, pokraj puta, oko 600 m zapadno od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 22 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i znatno su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

45 — Na lokalitetu Petrovo polje, blizu ceste, u samome selu, nalazi se nekropola sa 61 stećkom (58 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni, a neki su i prevraljeni. Jedan sanduk je dvostruk.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su mač i štap.

Do prije 60 godina ovdje je bio i 1 stub sa ukrasnim motivima mača, koplja, polumjeseca, topuza, jabuke i lava, te sa natpisom koji spominje Mahmuta Brankovića poginulog u boju Despotovu. Spomenik je prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevo.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Starobosanski mramorovi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 372; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 407 i 438; Lj. Stojanović, n. d. I, br. 319; V. Čurčić, Starinsko oružje u Bosni i Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1943, 30 i 39.

Okruglo

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

46 — Na lokalitetu Selište, ravničastom brijegu jugozapadno od sela, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 55 stećaka (48 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni. Ovdje se nalaze 3 dvostruka sanduka.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 sanduka i 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, jabuke, mač, koncentrični vijenci, čekić i predstava ruke.

47 — Na lokalitetu Trnovik, oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (50 sanduka i 10 sljemenjaka).

Obrada je osrednja i slaba. Spomenici su prilično oštećeni. Jedan sanduk je dvostruk (spojena 2 sanduka razne visine).

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je nekada bila brojnija. U blizini su 2 stara nišana, od kojih je na jednome predstavljena ljudska figura, što je sasvim neuobičajeno.

48 — Na lokalitetu Mramorje (njiva Miloša Lubarde) nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su oštećeni i prevraljeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizu.

Nemaju ukrasa.

49 — Oko 200 m sjeverno od seoskih kuća nalazi se nekropola sa 13 stećaka, u obliku sanduka, raspoređenih na dvije humčice.

Spomenici su osrednje klesani i očuvani. Orijentacija im nije zabilježena. Nema ju ukrasa.

Plješivica

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 3 km zračne linije na sjevernu stranu.

50 — Kod kuće Steve Nerića, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 89 stećaka (80 sanduka i 9 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su urezana linija, dvostruka spirala, ruka i kosijer.

Jedan sljemenjak ima krov na 4 vode. Ovdje se nalazi i nekoliko rimskih spolija (na jednoj su predstavljene 4 ljudske figure). Primjećuju se temelji stare crkve sa polukružnom apsidom.

Vrlazje

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 13 km zračne linije na zapadnu stranu.

51 — U zaseoku Podgradina, na lokalitetu Borci, blizu Radovića kuća, nalazi se nekropola sa 43 stećaka (42 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 sanduka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovani krstovi.

Ovdje se nalazi 1 dvostruki sanduk i 1 kombinovani sljemenjak-sanduk, sa postoljima. Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje, a odmah su tu i 2 velika stara nišana sa ukrasom topuza.

52 — Oko 400 m istočno od kuća zaseoka Podgradina, pokraj puta, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 fragmenat sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Dobrača

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

53 — U polju Batovu, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (14 ploča, 1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na jednoj ploči se vidi motiv polumjeseca.

Sočice

Seoce između Dobrače i Banje Stijene, udaljeno od Rogatice oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

54 — Na prostranoj glavici koja se zove Vilino kolo, pokraj puta, nedaleko od Jarovića kuća, nalazi se nekropola sa 23 stećka (19 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično okrnjeni i utonuli, a neki su i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Najveći sljemenjak je originalno ukrašen. On ima predstavu čovjeka sa štapom i glavom drugog čovjeka, te pijevca na nekom postolju.

Ukrašeni sljemenjak je prije nekoliko godina prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

55 — U zaseoku Brezje, na zaravanku brijega u blizini kuće Jove Novaka, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su 2 manja sanduka iskorištena za dovratke groblja.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

Vražalice

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

56 — Na okruglastom brdu, gdje je današnje pravoslavno groblje, oko 500 m daleko od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

U blizini stećaka nalaze se 3 preistorijska tumula.

57 — Na glavici i zaravanku pokraj nje, u blizini naselja, a na lokalitetu Mramorić, smještena je nekropola sa 14 stećaka (2 ploče, 8 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada osrednja, očuvanost slaba.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Spomenici nemaju ukrasa.

58 — Na lokalitetu Mramorje ili Grčke grobnice, kod zaseoka Kamenjače i Uskoplice, nalazi se nekropola sa 66 stećaka (56 sanduka i 10 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Većina primjeraka je postavljena po pravcu z—i, a manji dio po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Oko 500 m dalje smješteno je savremeno pravoslavno groblje.

Vragolovi

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 6 km zračne linije na zapadnu stranu.

59 — Na mjestu koje se zove Han-Lješčice nalazi se nekropola sa 80 stećaka (40 ploča i 40 sanduka).

32 — Kombinovani sljemenjak-sanduk sa postoljem iz Lađevina, opština Rogatica, Bosna i Hercegovina.

Spomenici su veoma utonuli u zemlju i obrađeni šumom.

Orijentacija im nije ustanovljena.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je polumjesec.

60 — Na lokalitetu Radovan-han nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednji.

Orijentacija nije ustanovljena.

Spomenici nemaju ukrasa.

61 — Na lokalitetu Drijenjak, oko 1 km zapadno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 169 stećaka (150 sanduka i 19 sljemenjaka), raspoređena na 5 skupina.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su znatno oštećeni, zatim, utonuli i prevrnuti.

Orijentacija im nije zabilježena.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su štit sa mačem i luk sa strijelom.

Među stećcima ove nekropole nalazi se 1 dvostruki sanduk i 1 rimska spolija sa predstavom tužnog Atisa. Odmah do stećaka su stari muslimanski nišani na kojima su isklesane živo-

tinjske figure i motivi polumjeseca, rozete, luka i buzdovana.

Obližnje brdo zovu Grad.

Lađevine

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

62 — Na nekoliko humčica grebena Brdo, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 32 stećka (5 ploča, 5 sljemenjaka i 22 sanduka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni i očuvani. Jedan primjerak je kombinovan sljemenjak-sanduk.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi reljefni motivi su tordirana vrpca i spirale.

Sa ove nekropole su otprilike prije 60. g. prevezena u Zemaljski muzej u Sarajevu 2 og-

romna sanduka sa natpisima u kojima se spominju ugledne ličnosti XIV vijeka Vlatko Vladević i vojvoda Mitoš.

Lit.: B. Kuripešić, Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530., Sarajevo 1950, 24—25; Slovinac VII (1884), 429; Viestnik XI (1889), 74 i 76; J. Asboth, Bosnien und die Hercegovina, Reisebilder und Studien, Wien 1888, 229—230; Dr C. Truhelka, Epigrafske crtice, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, sv. 1, 72—76; Isti, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1908, 419—423; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 435—436; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4773 i 4774; Dr J. Vuković, Novo čitanje i tumačenje nekih starih bosanskih nadgrobnih natpisa, Godišnjak Istorijskog društva BiH I (Sarajevo 1949), 80—89.

Janjoši

Seoce blizu Lađevina, udaljeno od Rogatice oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

63 — Pokraj puta ka Varošu nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, a danas su oštećeni i utonuli.

Orijentacija nije ustanovljena.

Nemaju ukrasa.

Maljevići

Seoce u blizini Lađevina, udaljeno od Rogatice oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

64 — Pokraj puta ka Varošu nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma utonuli u zemlju.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Varoš

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

65 — Na lokalitetu Begovina, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 ploča i 5 sljemenjaka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni i dosta dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su: ruka s mačem, kružni vijenac, konj sa jahačem i čovjek koji pridržava konja i drži zastavu. te originalna predstava krilatog konja.

Oko 1000 m jugozapadno, nalaze se ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Borča, centra Pavlovića oblasti.

Lit.: Vl. Skarić, Župa i grad Borač u Bosni, Prilozi za jezik, književnost i folklor, knj. II, Beograd 1922, 184—187; Dj. Mazalić, Borač, bo-

sanski dvor srednjeg vijeka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1941, 31—94.

66 — Oko 200 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, kod štale Ostoje Obradovića, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prevladavajući i utonuli, jedan je dosta oštećen i odvojen.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su dosta originalni: friz od povijene lozice sa višelistićima, ruka koja drži jabuku (?) i scena lova na jelena. Osim toga, ovaj spomenik ima natpis u kome se kaže da su odnosnu ličnost boli, srekli i oderali..., a koji je bio predmet nekoliko rasprava.

Spomenik sa natpisom je prije 15 g. prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: Dj. Mazalić, n. d., 77—79; Dr J. Vuković, n. d., 89—100.

67 — Na lokalitetu Solila, oko 500 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na putu, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (20 ploča i 8 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, oštećeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Dj. Mazalić, n. d., 77.

Rogatica

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

68 — U zidu pročelja pravoslavne crkve u Rogatici ugrađen je stećak u obliku sanduka sa djelomično oštećenim natpisom koji nam kaže da tu leži dobri Bogdan dobroga Domše Ozrjevnovića sin...

Uzidani spomenik vjerovatno potječe sa nekropole koja je bila na mjestu gdje je crkva ili u neposrednoj blizini.

Lit.: Dr C. Truhelka, Starobosanski pismeni spomenici, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 777—778; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen IV, 348; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4775.

Seljani

Selo na cesti ka Višegradu, udaljeno od Rogatice oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

69 — U savremenom pravoslavnom groblju nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

70 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole, na brežuljku kod kuće Jovana Samardžića, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (19 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su bordura od kosih paralelica i stilizovan krst.

71 — Na lokalitetu Turska voda i glavici oko 60 m istočno, pokraj ceste, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 32 stećka (28 sanduka i 4 sljemenjaka). Jedan sljemenjak je kombinovan sa sandukom.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni, zatim, nagnuti i potkopani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Uknašen je 1 sljemenjak, a kombinovani sljemenjak-sanduk ima natpis. Ukrasi se sastoji od kosog krsta i predstave čovjeka. Natpis nam kaže da je tu sahranjena Grubača, žena vojvode Mitoša.

Lit.: Viestnik IX (1887), 1; Dr Ć. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 354; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4772.

72 — Na glavici ispod kuća zaseoka Ovla-gija nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su oko glavice, kao tetive kruga.

Uknašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je dvostruka spirala koja se 3 puta ponavlja.

Pešurići

Selo pokraj ceste ka Žepi, udaljeno od Rogatice oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

73 — Na mjestu gdje se jedan krak ceste odvaja za Žepu a drugi za Višegrad, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 10 stećaka (8 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni i utonuli. Jedan sanduk je dvostruk.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

74 — U samome naselju, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku dvostrukog sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Nema ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Kozići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

75 — Na lokalitetu Bijeli put, pokraj puta ka Pijevčicima, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pijevčići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

76 — Kod zaseoka Izborine, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 121 stećkom (118 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni, utonuli su i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Uknašeno je 5 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, krst, mač, splet povijenih linija i spirala, bradva (dunderska alatka) i predstava zmije.

77 — Oko 500 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Mramorje, kod kuće Milana Lazića u zaseoku Izborine, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Čubrići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

78 — Kraj kuće Mehmedalije Džananovića nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, sada je nešto pomaknut.

Orijentacija je poremećena.

Nema ukrasa.

Čadovina

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

79 — Na lokalitetu Vlasulje, na glavici, oko 800 m zapadno i ispod sela, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

80 — Oko 250 m istočno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je prilično oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Sasvim blizu je stari muslimanski nišan sa natpisom na sve četiri strane, koji spominje Hasana i Ahmeta, dva Radilovića sina...

Lit.: VI. Skarić, Grobni natpis braće Radilovića..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1927, sv. II, 193—197.

Šljedovići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

81 — Na lokalitetu Divči-kamen, u blizini naselja i puta ka Čadovini, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo dobro su klesani i očuvani.

Postavljeni su različito, po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa, ali na čeonj strani jednoga nalazi se natpis koji nam kaže da tu leži knez Radoje Zemlić.

Lit.: Š. Bešlagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 45—46 i Naše starine XII, 146—147.

Miševina

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

82 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Šljedovića.)

Solakovići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

83 — Na njivi Milana Čočića, u samome selu, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nedostaju.

(Podaci Osnovne škole iz Šljedovića.)

Lubardići

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

84 — Na njivi Nazifa Džananovića nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)¹⁹⁰

Pokrivenik

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

85 — Na lokalitetu Guvno (vlasništvo Halila Kršića) nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

¹⁹⁰ Podatke za nekropole br. 84—86 opštine Rogatica prikupio M. Mujezinović.

Nahote

Selo koje je od Rogatice udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

86 — Lijevo i visoko iznad Drine, između Ustiprača i Međeđe, na njivi Mehmeda Imamovića, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (30 sanduka i 20 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su zasuti kamenjem i zarasli u korov.

Orijentacija nije utvrđena.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je sablja.

Brda

Seoce u blizini Ustiprača, udaljeno od Rogatice oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

87 — Pokraj puta, ispod sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 primjerak. Na njegovoj vodoravnoj strani prikazan je mač.

Stari Brod

Seoce na lijevoj obali Drine, udaljeno od Rogatice oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

88 — Na lokalitetu Bor, na mjestu gdje je i današnje pravoslavno groblje, oko 600 m sjeverno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 105 stećaka u obliku sanduka.

Znatn broj spomenika je relativno većih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni, ali su utonuli i veoma zarasli u korov, pa im se teško pristupa.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Među stećcima ima i nekoliko rimskih spomenika.

VIŠEGRAD

Kamenica

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Podhrid, na lokalitetu Mramorje, na glavici blizu kuće Salke Čavkušića, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni. Jedan sanduk je dvostruki.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Spomenici nemaju ukrasa.

U blizini je aktivno muslimansko groblje.

Štitarevo

Selo na desnoj strani Drine, udaljeno od Višegrada oko 17—19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U Gornjem Štitarevu, blizu kuće Mehe Cocalića, na njivi zvanoj Otava, nalazi se nekropola sa 23 stećka (18 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, pomicali su, a neki su ugrađeni u ogradu, pa im se ne vide sve stranice.

Orijentacija im je nejednaka i poremećena.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su jabuka, štap i neobično stilizovana ruka sa polumjesecom i vijencem.

3 — Također u Gornjem Štitarevu, na lokalitetu Glavica (pošumljeni brežuljak) pod Pejdahovom kućom, nalazi se nekropola sa 49 stećaka (19 sanduka i 30 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su okrnjeni i veoma su zarasli u šumu.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

4 — Na tzv. Pejdahovom groblju (muslimansko), također u Gornjem Štitarevu, uz kuću Abida Cocalića, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Nekoliko primjeraka imaju relativno velike dimenzije.

Postavljeni su po pravcu s—j, u nizu.

Na krovnoj plohi jednog sljemenjaka plastično je predstavljen polumjesec.

5 — Gotovo na samoj obali Drine, u Donjem Štitarevu, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom hidroelektrane Bajina Bašta.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Rujišta

Seoce pokraj ceste ka Kamenici, udaljeno od Višegrada oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Pokraj ceste iznad sela, u šumi, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Bili su dobro obrađeni, a danas su vrlo oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više stećaka.

Klašnik

Selo pokraj ceste ka Kamenici, udaljeno od Višegrada oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Grebnice, na dosta istaknutom zemljištu, pokraj puta i žive vode, blizu kuće Zulfe Ohranovića, nalazi se nekropola sa 359 stećaka (354 sanduka i 5 sljemenjaka).

Obrada spomenika je nejednaka, ima mnogo amorfnih primjeraka, zatim, mnogo oštećenih i utonulih.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su polumjesec, jabuke i nepotpuna ljudska figura.

Jedan sanduk je oblikovan kao dvostruki, sa postoljem. Ovdje ima više rimskih spolija, od kojih su 3 ukrašena biljnim ornamentom, Atisom i ljudskim likovima. Na njivi odmah do nekropole nailazi se na rimski građevinski materijal i primjećuju se temelji neke stare zgrade.

Đurevići

Selo na desnoj obali Drine, udaljeno od Višegrada oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Pokraj same obale, ispod sela, smještena je nekropolica sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁹¹

9 — U samome selu, oko 1 km iznad obale Drine, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

Blace

Selo na desnoj strani Drine, udaljeno od Višegrada oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Odmah do seoskih kuća nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Kapetanovići

Selo pokraj ceste ka Kamenici, udaljeno od Višegrada oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Groblje, uz staro i novo muslimansko groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je znatno okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

12 — Na lokalitetu Krčevine, ispod sela, oko 500 m južno, pokraj puta za Stari Brod, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

¹⁹¹ Podatke za nekropole br. 8—10 opštine Višegrad prikupio Z. Kajmaković.

Pozderčići

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na manjoj gredi ispod sela, pokraj puta za Kapetanoviće, a na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 23 stećka (18 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno niski, sa postoljima, dobre obrade, ali su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 8 primjeraka koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi motivi su: dvostruka spirala, rozeta, stilizovan krst i ruka s mačem.

Hrtar

Selo na desnoj strani Drine, udaljeno od Višegrada oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Na brežuljku u gustom crnogoričnom šumi, na lokalitetu Mramorje, oko 400 m sjeveroistočno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 sanduk i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini se nalaze ostaci zidova srednjovjekovnog utvrđenog grada Hrtara. Na tzv. Malom gradu uklesana je kamena stolica.

15 — Na lokalitetu Kaursko groblje, na zaravanku, pokraj puta, oko 1.5 km zračne linije sjeverno i niže od Malog grada, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Presjeka

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

16 — Na pošumljenoj zaravni brijega, na lokalitetu Begov gaj, oko 1 km jugoistočno od seoskih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka sa postoljima i 1 rimski cipus sa Atisom kao spolija.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prevaljeni i oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

17 — Na lokalitetu Đurđevo brdo, pokraj puta, zapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 60 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je nejednaka, pretežno slaba, više primjeraka je oštećeno, utonulo i veoma obraslo šumom.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

18 — Na lokalitetu Carine, na dosta istaknutom mjestu pokraj puta za Žlijeb, sjeverno od naselja, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (9 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Obrevanje

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

19 — Na lokalitetu Rezine, lijevo od ceste ka Kamenici, na njivi Jusufa Lende, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Gostilja Mala

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 9 km zračne linije na sjevernu stranu.

20 — Na lokalitetu Trutovo brdo, na grebenastom terenu sjeverozapadne strane sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 43 stećka (22 sanduka, 1 kombinovani sljemenjak-sanduk i 20 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su okrnjeni i utonuli, a ima i potkopanih i prevaljenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 sanduka, 1 sljemenjak-sanduk i 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: jabuka, polumjesec, rozeta, krug, vrpca od kosih paralelica, mač, ruka s mačem, ruka s kopljem, luk, stilizovana biljka, dvostruka spirala sa ljiljanom, dvostruka spirala sa grozdovima i vrlo rijedak motiv rozete sa zavnutim listićima.

Na jednom sljemenjaku je natpis koji saopštava da tu leže Vukić, sin Vukašina Nosakovića, i njegova majka Ruža.

Sjeverno, odmah do nekropole, nalazi se pravoslavno, a malo dalje i muslimansko aktivno groblje.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, 76 i 1895, 262; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen II, 368 i V, 279; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4758.

Gostilja Velika

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — U zaseoku Polje, oko 1 km istočno od seoskih kuća, pokraj puta ka Višegradu, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni, utonuli i obrasli šumom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka. Evo njihovih ukrasnih motiva: polumjesec, jabuka, dvostruka spirala sa ljljanom kao završetkom srednje stabljike i ruka s mačem.

22 — Na lokalitetu Grebnice, pokraj puta ka Gostilji Maloj, uz aktivno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka (u tome broju su 2 rimske spolije) i nekoliko fragmenata.

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 rimska cipusa. Tu je figura tužnog Atisa i oštećene ljudske figure.

Uz stećke i pravoslavno groblje nalazi se i aktivno muslimansko groblje.

Greben

Selo na desnoj obali Drine, udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

23 — Na položaju Argud, a na lokalitetu Hrastovi (ili Mramorje), na vrlo istaknutom brjegu u blizini kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas okrnjeni i potkopani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov motiv je mač.

24 — Na lokalitetu Crkvice, na njivi Radomira Gavrilovića, oko 100 m od obale Drine, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 amorfnih sanduka i 1 sljemenjak).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pretpostavlja se da je ovdje bila crkva, na što upućuju i neki primjerci nadgrobnika zbog toga što izgledaju kao dijelovi arhitekture.

Ekipe Zemaljskog muzeja iz Sarajeva je ovdje 1966. g. vršila istraživanja. Otkriveni su temelji srednjovjekovne crkve sa pravouglom apsidom, a nađen je i vrlo ukrašen rimski nadgrobni spomenik.

Okolišta

Seoce pokraj ceste ka Rogatici, udaljeno od Višegrada oko 3 km na sjeverozapadnu stranu.

25 — Na lokalitetu Dub, na razrovanom brežuljku, oko 300 m istočno i nizbrdo od ceste, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 fragmenat sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su veoma oštećeni i pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Veletovo

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

26 — Na lokalitetu Dub, na dva brežuljka s obje strane puta za Dobrun, oko 400 m južno od zaseoka Stanojčići, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (43 sanduka i 3 sljemenjaka).

Kamen je relativno slab, obrada pretežno slaba, ima amorfnih primjeraka, izvjestan broj je okrnjen i utonuo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

U istočnom kraju nekropole nastavljaju se savremeni pravoslavni grobovi.

Kabernik

Selo južno od ceste ka Rogatici, udaljeno od Višegrada oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

27 — Na lokalitetu Mramor, kod kuće Hasiba Česke, oko 500 m lijevo od ceste, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Hadrovići

Selo pokraj ceste Međeđa—Pešurići, udaljeno od Višegrada oko 14 km zračne linije na zapadnu stranu.

28 — U samome selu, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 20 stećaka (13 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni i znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak.

Njihovi ukrasni motivi su kružni vijenci i stilizovan krst.

Nedaleko oдавде, s druge strane ceste, u ogradi, nalazi se 1 stećak u obliku sanduka, bez ukrasa.

Rohci

Selo povišoko na lijevoj strani Drine, udaljeno od Višegrada oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

29 — Na lokalitetu Mramorje, u blizini kuća, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: polumjesec, rozeta, mač i jabuka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)

Orahovci

Selo visoko na lijevoj strani Drine, udaljeno od Višegrada oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

30 — Na lokalitetu Grebnice, na brijegu i putu iznad Hodžića kuća, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (44 sanduka, 1 kombinovani sljemenjak-sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su mnogi oštećeni, ugrađeni u ogradu, pomaknuti i skliznuli.

Nepomicani primjerci leže po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 spomenika, i to 2 sanduka, 1 kombinovani i 2 sljemenjaka. Njihovi motivi su sljedeći: cikcak vrpca sa spiralnim umecima, jabuke, rozete, dvostruka spirala, štap i nejasne ljudske figure.

Na jednoj krovnoj plohi vidi se nekoliko slova.

U blizini je savremeno muslimansko groblje. a 300 m sjeverno izdiže se krševito brdo Rugopek, gdje je bio kamenolom za stećke.

31 — Na lokalitetu Dulum, na isturenom mjestu ispod kuće Osmana Forte, oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednji.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Kamenolom za stećke bio je odmah do nekropole.

Brodar

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

32 — U zascoku Varošiste, na brežuljku Lastre, lijevo od puta, dolazeći od Međeđe, nalazi se nekropola sa 82 stećka (76 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su mnogi primjerci djelomično okrnjeni, zatim, neki utonuli i skliznuli niza stranu. Među njima su 2 dvostruka sanduka i 2 kombinovana sljemenjaka-sanduka. Desetak komada su u ogradi ili su prekriveni kamenjem.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su polumjeseci.

Oko 800 m istočno nalaze se ostaci srednjovjekovnog utvrđenog grada Brodara, koji se strmo obara prema Drini.

Lit.: H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 11—12.

Zavrblje

Seoce u blizini Međeđe, udaljeno od Višegrada oko 11 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

33 — Na lokalitetu Mačari ili Mramorje, pokraj puta za Brodar, blizu kuće Avdije Muhá-

removića, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro obrađeni, a danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na jednome primjerku je natpis u kome se kaže da je kamen još »za života uzvukao« neki Radovan.

Lit.: Dr. Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1889, 77; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4768.

Međeđa

Selo, sa željezničkom stanicom, udaljeno od Višegrada oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

34 — Na platou kod Zadrugnog doma nalazi se osamljen stećak u obliku kombinovanog sljemenjaka-sanduka.

Vrlo dobro je obrađen, ali je sada znatno oštećen.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više stećaka. U blizini je aktivno muslimansko groblje. U Međeđi je, navodno, bilo stećaka kod džamije i kuće Omera Gegića.

Kaoštice

Selo na desnoj strani Drine u blizini Međeđe, udaljeno od Višegrada oko 11 do 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

35 — Pokraj puta između Drine i sela nalazi se nekropola sa 15 stećaka (8 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i sačuvani, samo su djelomično utonuli i zarasli. Dva primjerk a su relativno velika.

Orijentacija im je nejednaka; po obadva glavna pravca.

Ukrašeni su 1 sanduk i 1 sljemenjak. a 1 sanduk ima natpis. Ukrasi su dvostruke spirale i »vodenica«. Natpis se odnosi na Jurajka Radoja.

Lit.: Dr. Č. Truhelka, Isto tamo; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen II, 368; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4789.

Meremišlje

Selo visoko iznad ušća Lima u Drinu, udaljeno od Višegrada oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

36 — Na brežuljku Dub, kod kuće Šefke Topalovića, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom plastičnog pravougaonika (štita?).

37 — Na brijegu iznad sela, na mjestu gdje je i aktivno muslimansko groblje, pokraj puta

ka Šipu, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro klesani, djelomično su oštećeni, a jedan je i prevallen.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašena su 4 primjerka. Evo njihovih ukrasnih motiva: koplje, dvostruke spirale, S spirale i kompozicije sa spiralama, polumjesec, kružni vijenci i originalan motiv kruga sa perlama.

Kamenolom za stećke bio je u brdu, oko 400 m istočno, gdje se i danas nalazi 1 neodvučen stećak.

Šip

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

38 — U zaseoku Mramor, kod kuće Rasima Avdića, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Drinsko

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

39 — Na lokalitetu Grebnice, oko 600 m zapadno od kuće A. Šalića, na kosi obrasloj ljeskovinom, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (77 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi motivi su obični krstovi.

Brezje

Secce koje je od Višegrada udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

40 — U zaseoku Pale, na brijegu kod kuće Hrustema Vidraka, nalazi se nekropola sa 7 amorfnih spomenika sličnih obliku sanduka.

Do stećaka je savremeno muslimansko groblje.

Ostali podaci nisu poznati.

(Prema obavještenju mještana.)

Jezernice

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

41 — Na brdu Križevac, u rijetkoj hrastovoj šumici, pokraj puta za Dobrun, oko 700 m zračne linije istočno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku amorfnih ploča.

Stećci su klesani od slabog materijala, okrnjeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka vide se nadgrobnici u obliku malih i neobrađenih stubova.

Bjegovići

Seoce koje je od Višegrada udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

42 — Na pošumljenom brijegu istočno od naselja, oko 500 m zapadno od osamljene kuće nekog Tanovića, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku amorfnih sanduka.

Zbog pomicanja spomenika, njihova orijentacija se nije mogla ustanoviti.

Spomenici nemaju ukrasa.

U neposrednoj blizini vide se fragmenti starih muslimanskih nišana.

Repuševići

Selo koje je od Višegrada udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

43 — Na lokalitetu Brijeg, uz kuću Derviše Repuh, nedaleko od seoskog puta za Rudo, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni, neki primjerci su pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

PALE

Brdo

Selo koje je u blizini Mokrog, udaljeno od Pala oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na području sela Brdo, na dva mjesta, postoji ukupno 80 stećaka (64 ploče i 16 sljemenjaka).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Rogoušići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Kod savremenog pravoslavnog groblja, pokraj puta, raspoređena u tri skupine, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (19 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni, a 7 sanduka su poredani kao temelj neke zgrade (crkvice?).

Orijentacija nepomicanih spomenika je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivima tordirane vrpce.

Sinjevo

Selo koje je od Pala udaljeno oko 8 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na Vukovića groblju (pravoslavnom) i na blagoj humci uz to groblje, u Donjem Sinjevu, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (43 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 13 primjeraka, koji leže po pravcu s—j, a neki i sz—ji.

Ukrašen su 4 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst-rozeta, krug, mač i predstava muškarca u ležećem stavu.

4 — U zaseoku Dubrava, na lokalitetu Kozja stijena, kod kuće Save Vukovića, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjesca i mača.

Sokolina

Selo koje je od Pala udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, iznad ceste ka Sokocu.

5 — Na lokalitetu Kosa—Mramorje, između brda Zlokosa i sela Rogoušići, oko 2 km sjeverno od sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ljubice Mladenović.)¹⁹²

Braja

Selo koje je od Pala udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu, u području Ljubogošte.

6 — U samome selu, pokraj puta, na istaknutom lokalitetu Veliko mramorje, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (10 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su okviri na krovnim i čeonim stranama, krstovi i stilizovani krstovi.

7 — Na lokalitetu Malo mramorje nalazi se nekropola sa 26 stećaka (24 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani (utonuli su i prekriveni mahovinom).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ljubogošta

Selo koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Na lokalitetu Toplik, na kosi ispod kuće Đorđa Stanišića, u Gornjoj Ljubogošti, nalazi se nekropola sa 32 stećka (26 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, sada su prilično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

9 — Na lokalitetu Ravanica, na brijegu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Dobro je klesan i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Bogovići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

10 — Ispod zaseoka Radovići, na lokalitetu Kaursko groblje, pokraj samoga puta, nalazi se nekropola sa 42 stećka (37 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom štapa.

11 — Ispod zaseoka Šarci, na lokalitetu Sirotinjin-kamen, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (2 ploče, 10 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen su 2 sanduka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: mač, štap i dvostruki krst.

12 — Na Gračan-brdu, na vrlo istaknutom položaju, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika. Jedan sljemenjak, sa predstavom lova i još nekih životinja, prenesen je 1954. g. u vrt Muzeja grada Sarajeva. U blizini nekropole nalaze se stari muslimanski grobovi sa nišanima koji su ukrasni jabukama i buzdovanima.

¹⁹² Podatke za nekropole br. 5, 9, 22—24, 26—30, 48, 53—59, 74—75 i 80 opštine Pale prikupila Lj. Mladenović.

Podmjedeni

Selo na putu Bogovići—Podvitez, udaljeno od Pala oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Ispod sela, uz aktivno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (40 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i mahovinom obrasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

14 — Oko 500 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Kosa, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Uz stečke je situirana i stara muslimanska nekropola sa 6 nišana na kojima se vide motivi plastičnih buzdovana.

Majdani

Selo na putu Bogovići—Podvitez, udaljeno od Pala oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

15 — Na brežuljku iznad seoskih kuća nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Oko 200 m južno nalazi se staro muslimansko, a nešto dalje i novo muslimansko groblje.

Rosulje

Seoce koje je od Pala udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

16 — Na lokalitetu Bikatina kosa, oko 1 km ispod sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Stajna

Selo koje je od Pala udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Na lokalitetu Mramorje kod Igrišta, oko 500 m istočno od sela, nalazi se nekropola sa 103 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak ukrasima luka sa strijelom.

18 — Pokraj puta i kuće Arsa Gluhovića nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Hotičina

Selo na putu Bogovići—Podvitez, udaljeno od Pala oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

19 — Dužinom grede u samome selu smještena je nekropola sa 221 stećkom (214 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro klesani. Zнатan broj ima relativno velike dimenzije. Osrednje su očuvani.

Orijentacija većeg broja je po pravcu z—i, a manji broj je postavljen po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 9 sanduka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: polumjesec, krst, spirala, zastava i mač.

Šajnovići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu (taj predio se zove Careve vode).

20 — Na istaknutom brijegu, lokalitetu Mramorje, nedaleko od kuće Vukovića Tome, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (33 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su sada popucali, okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po obadva glavna pravca, sa manjim otklonima. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su jabuka, krst-rozeta, polumjesec, kružni vijenac i neobičan motiv jabuka na stubićima.

Odmah do stećaka nalazi se savremeno pravoslavno groblje.

Čemanovići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — Na istaknutom položaju, pokraj današnjeg pravoslavnog groblja, s jedne i druge strane puta, nalazi se nekropola sa 42 stećka (41 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i utonuli. Skupina od 4 sanduka je nešto odvojena.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Barakovac

Seoce u kraju koji se zove Pribanj, udaljeno od Pala oko 2 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Hrastik (kota 1019 m) nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Orijentacija je pretežno po pravcu z—i. Nemaju ukrasa.

23 — Na malom pravoslavnom groblju, na padini Brda, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su zarasli u šumicu.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Na Crkvištu, nedaleko odatle, navodno je bila stara crkva.

Pribanj

Selo koje je od Pala udaljeno oko 1 km zračne linije na zapadnu stranu.

24 — Na lokalitetu Naglavak, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka (1 primjerak je nešto odvojen i skliznuo).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz i po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Radonjići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

25 — Na lokalitetu Kaursko groblje, na pošumljenom brijegu iznad rječice Bistrice, oko 1 km ka Munjićima, nalazi se nekropola sa 33 sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas utonuli i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca.

Podvitez

Selo na cesti Sarajevo—Goražde, udaljeno od Pala oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

26 — Na lokalitetu Močila, na brdu lijevo od ceste, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i koncentričan vijenac.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Gorovići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

27 — Blizu kuće Đorđa Šarca, na livadi, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (19 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

28 — Na padini brda Gradina, na lokalitetu Piskavac, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 30 stećaka (28 sanduka i 2 sljemenjaka). Nekropolu razdvaja put.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su klesani, djelomično su utonuli.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

29 — Također na lokalitetu Piskavac, samo oko 200 m dalje putem za Uliče, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas prilično utonuo.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je motivom krsta.

Vitez

Selo na cesti ka Goraždu, udaljeno od Pala oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Na lokalitetu Grebak, na brijegu oko 100 m daleko od kuće Salka Obhodaša, nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Obrađa i orijentacija nisu poznate.

Spomenik nema ukrasa.

Podložnik

Selo u blizini Bogovića, udaljeno od Pala oko 14 km zračne linije na istočnu stranu.

31 — Na gredi oko 500 m jugozapadno od sela nalazi se nekropola sa 89 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

32 — U samome naselju nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrađa i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Buđ

Selo u području Prače, udaljeno od Pala oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Čitluk, na zemljištu Save Hršuma, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (16 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)

34 — Na lokalitetu Biljeg, na zemljištu Anđe Cerović, nalazi se nekropolica sa 3 stečka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)

Brnjica

Selo u području Prače, udaljeno od Pala oko 16 km zračne linije na istočnu stranu.

35 — Na putu prije kuća i raskršća zaseoka Suha Česma nalazi se nekropolica sa 3 stečka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa, ali je 1 sanduk pravougaono izdubljen — kao korito.

36 — Kod zaseoka Suha Česma, oko 300 m dalje putem od prethodne nekropole, na raskršću, nalaze se 2 stečka u obliku sanduka i nekoliko fragmenata.

Obrada i očuvanost osrednje. Spomenici su pomicani.

Nemaju ukrasa.

37 — Oko 150 m dalje od prethodne nekropole putem ka Prači, u dvorištu Sretena Zekovića, nalazi se nekropola sa 4 stečka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su relativno nešto većih dimenzija, dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka, a 1 od njih ima i natpis. Njihovi ukrasni motivi su stilizovani krst i cikcak-vrpca. Natpis je oštećen, ali nam ipak kaže da tu leži Milosav Primilović.

Lit.: Š. Bešlagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 46—47.

38 — U zaseoku Velike Bukve, oko 500 m daleko od prethodne nekropole putem ka Prači, na brijegu, nalazi se nekropola sa 33 stečka (30 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada nejednaka, očuvanost slaba.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su obična urezana linija i stilizovani krstovi.

39 — U zaseoku Velike Bukve, oko 150 m ispred kuća, dolazeći od Suhe Česme, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 4 stečka (2 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

40 — U zaseoku Velike Bukve, oko 200 m putem ka Prači, nalazi se nekropola sa 7 stečaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su obrasli mahovinom.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

41 — Na lokalitetu Stražište, oko 1 km putem od zaseoka Velike Bukve ka Prači, nalazi se osamljen stečak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen i očuvan, samo je pomaknut sa svoga mjesta.

Nema ukrasa.

Prekača

Seoce koje je od Pala udaljeno oko 18 km zračne linije na istočnu stranu.

42 — Na brijegu iznad kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stečaka (2 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su relativno većih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gornja Vinča

Selo koje je od Pala udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

43 — U zaseoku Ždralovići, na zaravanku prevoja, pokraj puta ka Prači, nalazi se nekropolica sa 4 stečka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno dugački, vrlo dobro obrađeni, a danas su malo utonuli.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

44 — Oko 600 m južno od zaseoka Perivoj, na lokalitetu Glavica, situirana je nekropola sa 114 stečaka (101 sanduk, 5 sljemenjaka i 8 stubova). Ima i nekoliko fragmenata.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično okrnjeni, neki su prevrnuti i obrasli mahovinom. Nekoliko sljemenjaka imaju relativno velike dimenzije. Jedan stub je oblikovan kao uspravni sljemenjak.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, mali broj leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Po narodnom predanju, na Glavici je nekada bila crkva.

45 — U zaseoku Perivoj, na lokalitetu Brijeg, oko 300 m sjeverno od prethodne nekropole, odmah iznad kuća, nalazi se nekropola sa 8 stečaka (5 sanduka i 3 sljemenjaka). Od tih spomenika se uz kuću Neđe Pečenice nalaze 1 zemljom zatrpan sljemenjak i 2 sanduka ugrađena u trap.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali je 1 sljemenjak rasječen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak tordiranom vrpcom i dvostrukom spiralom.

Ranije su ovdje bili i spomenici u obliku krstača, a u blizini su i danas 4 starija nišana sa ukrasima sablje, jabuka i buzdovana.

46 — Na lokalitetu Kaldrema, oko 200 m južno od nekropole br. 44, nalazi se nekropolica sa 3 stečka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.
Nemaju ukrasa.

47 — Na lokalitetu Dolina, u blizini osamljene kuće Nikodina Danilovića, u zaseoku Perivoj, oko 1 km sjeverno od zaseoka, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu zabilježeni.

Munjići

Soce koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu, ispod ceste Sarajevo—Jahorina.

48 — Na lokalitetu Kaursko groblje, kod potoka Bijela, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (2 ploče i 25 sanduka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, dobro klesani, danas su utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima polumjeseca.

Ranije je ovdje bilo više spomenika. Nekropola danas ne djeluje homogeno.

Vlahovići

Selo na cesti Sarajevo—Jahorina, udaljeno od Pala oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

49 — Na lokalitetu Mramor, uz kuću Mirka Mijovića u zaseoku Kočarevina, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu sz—ji. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

50 — Oko 150 m zapadno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Gradina

Selo u području Gornjih Pala, udaljeno je od opštinskog centra oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

51 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, iznad sela, nalazi se skupina sa 13 stećaka (6 sanduka i 7 sljemenjaka). Jedan sljemenjak ima 4 krovne plohe.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, sada su djelomično oštećeni i utonuli, a 1 primjerak je prevaljen.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Sjeverno od kuća izdiže se brdo Gradina, na kome se vide ostaci zidova srednjovjekovnog utvrđenog grada.

Lit.: Đ. Mazalić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1939, 25—28.

Gornje Pale

Selo koje je od centra opštine udaljeno oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

52 — Na njivi Milje Petrović, pokraj puta ka Koranu, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (9 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su okrnjeni i utonuli.

Veći broj spomenika je postavljen po pravcu z—i, a manji po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom krsta.

Ubojište

Seoce koje je od Pala udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

53 — Na lokalitetu Javorski potok nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

54 — Na lokalitetu Hanina, na putu ka Koranu, kod Novakovog polja, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Stambolčić

Selo koje je od Pala udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — Na lokalitetu Rove—Prosjeka, na brežuljku oko 500 m od željezničke stanice ka Prači, lijevo od željezničke pruge, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

56 — Na lokalitetu Česnice—Točila, blizu kuće Đorđa Šarca, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada nije zabilježena.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Spomenici nemaju ukrasa.

Sjetlina

Selo koje je od Pala udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

57 — Na lokalitetu Groblje, gdje se nalazi savremeno pravoslavno groblje, iznad Jankovića kuća, smještena je nekropola sa 29 stećaka (17 ploča, 10 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, 1 primjerak je skliznuo.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

58 — Na lokalitetu Prosjeka, na glavici oko 500 m ispod Groblja, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentirani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

59 — Na lokalitetu Kosa, oko 300 m daleko od prethodne nekropole, blizu kuće Miloša Purkovića, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Podgrab

Selo u području Prače, udaljeno od Pala oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

60 — Na lokalitetu Drum, pokraj željezničke pruge i rječice Gračanice, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, veoma su utonuli, a neki su skliznuli u potok. Jedan sljemenjak je neobično velik.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

61 — U zaseoku Nikolići, kod krajnje kuće prema Prači, pokraj ceste, nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su utonuli i oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Perutine

Seoce u području Prače, udaljeno od Pala oko 14 km zračne linije na istočnu stranu.

62 — Na lokalitetu Kipar nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 ploče i 5 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)

Šahinovići

Selo u okolini Prače, udaljeno od Pala oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

63 — Na lokalitetu Pod gradom, ispod ruina starog grada Pavlovca, u blizini rijeke Prače, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (2 ploče, 15 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, današnje stanje je slabo — oštećeni su i zarasli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Nekropola je očito pripadala starom gradu Pavlovcu.

Lit.: N. Mandić, Starinar IV, 12; H. Kreševljaković, Stari bosanski gradovi, Naše starine I, 11; H. Šabanović, Bosanski pašaluk, Sarajevo 1959, 132.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

64 — Na lokalitetu Mramorje, uz stari put, sjeverno od ruševina starog grada Pavlovca, više zaseoka Šip, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (5 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako, uglavnom dobro obrađeni, ali su danas u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

65 — Na lokalitetu Okruglica, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (2 ploče, 9 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)

Saice

Selo u gornjem toku Prače, udaljeno od Pala oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

66 — U zaseoku Odžak, na lokalitetu Bara, kod kuće Pere Vojnovića, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

67 — Iznad zaseoka Odžak, na njivi Jakova Tadića, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

U blizini je savremeno pravoslavno groblje.

68 — U zaseoku Rastovac, zajedno sa Cicovića pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 14 stećaka (10 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Dvorišta

Seoce u gornjem toku rijeke Prače, udaljeno od Pala oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

69 — U blizini kuće Miloša Removića, na samome putu, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (8 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, neki primjerci su utonuli a jedan je prevaljen.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

70 — U blizini Zadržnog doma, uz samu rijeku, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni, pomicali, zasuti, a neki su u vodi. Orijentacija je poremećena. Nemaju ukrasa.

Nehorići

Selo u gornjem toku rijeke Prače, udaljeno od Pala oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

71 — Na lokalitetu Čakmali-gaj, blizu i iznad puta ka Dvorištima, nalazi se nekropola sa 13 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, a danas su obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

72 — Na mjestu Međuvode, kod same rijeke Prače, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)

Brateljevići

Selo koje je od Pala udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

73 — U Polju, između Brateljevića i Dvorišta, nalazi se nekropola sa 32 stećka (27 sanduka i 5 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Na brežuljku iznad nekropole nalaze se 2 starija nišana.

Vihari

Selo koje je od Pala udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

74 — Na lokalitetu Djevojačko groblje, oko 300 m daleko od kuće Pere Kablara, na glavici, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su u vrlo rđavom stanju — veoma su oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Srednje

Selo koje je od Pala udaljeno oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

75 — Na Kosi, zapadno od naselja, na putu za Saice, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

76 — Na lokalitetu Pastorak—Mramorje, kod zgrade Osnovne škole, na kosi pokrivenoj šumom, nalazi se nekropola sa 81 stećkom (34 ploče, 40 sanduka i 7 sljemenjaka).

Izgleda da su dobro klesani, danas su prilično oštećeni (konglomerat), zatrpani i zarasli u šumu.

Orijentacija im je nejednaka — pretežno po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Brdarići

Selo u okolini Prače, udaljeno od Pala oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

77 — Na lokalitetu Mramorac, kod Vučićnjive, u samome selu, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Skupštine opštine Pale.)¹⁹³

Datelji

Selo u okolini Prače, udaljeno od Pala oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

78 — Na lokalitetu Tovarnica, u blizini zgrade Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Komrani

Selo u okolini Prače, udaljeno od Pala oko 21 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

79 — Na mjestu Vučja brda, između Komrana i Čemernice, oko 2 km istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (4 ploče i 6 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

80 — Na lokalitetu Grobljaja nalazi se nekropola sa 83 stećka (16 ploča, 54 sanduka i 13 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: N. Mandić, Starinar IV, Beograd 1928, 13.

Vinograd

Selo koje je od Pala udaljeno oko 19 km zračne linije na istočnu stranu.

81 — Na lokalitetu Kovačina, na blagoj gredi, pokraj puta, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (16 sanduka i 1 sljemenjak).

¹⁹³ Podatke za nekropole br. 76—79 opštine Pale prikupila Skupština opštine Pale.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su spirale i snopovi paralelnih linija.

U blizini su 2 starija nišana ukrašena jabukama.

82 — Na lokalitetu Brdo, oko 300 m dalje od prethodne nekropole, pokraj istog puta, iznad seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (15 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni, a neki su i prevaljeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

GORAŽDE

Jabuka

Selo na cesti ka Mesićima, udaljeno od Goražda oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na prevoju iznad sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (16 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni — razbijeni, utonuli i prevaljeni.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je više ilirskih tumula.

Sopotnica

Selo koje je od Goražda udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Ispred ulaza u crkvu Sv. Đorđa, koju je u XV v. podigao herceg Stjepan, leži 1 ploča sa natpisom koji se odnosi na kneza Radoslava Sirinića.

Ploča je, vjerovatno, u svom prvobitnom položaju. Dobro je obrađena i očuvana.

Leži po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, *Viestnik* XII (1890), 7; S. Kosanović, *Glasnik Srpskog učenog društva* XII (1871), 162; Dr Č. Truhelka, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1889 (I), 76; Lj. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi* III, br. 4766; Đ. Mazalić, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1940, sv. I i II, 29; D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, 172; M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa u Bosni i Hercegovini* III, br. 192.

Ustiprača

Selo koje je od Goražda udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na platou iznad željezničke stanice u Ustipraču nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su nejednako obrađeni, mnogi primjerci su danas oštećeni, utonuli i zarasli u grmlje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Na jednome je motiv mača, a drugi ima originalnu biljnu stilizaciju.

U neposrednoj blizini stećaka vidimo nekoliko novijih pravoslavnih grobova sa krstačama.

4 — Na lokalitetu Lučino brdo, sjeveroistočno od naselja, pokraj puta za Brda, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka sa postoljima.

Spomenici su dobro klesani, danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Mehmeda Mujezinovića.)

Goražde

Varoš u kojoj je i sjedište opštine.

5 — U jednom stubu starog mosta preko Drine, u Goraždu, koji je građen u XVI v., uzidan je komad stećka (vjerovatno sanduka) sa natpisom koji nam kaže da je pod tim spomenikom bio sahranjen neki Gombalić.

Natpis je ustanovljen prije oko 100 godina.

Vjerovatno odlomak sa natpisom potječe sa obližnje nekropole koja je već davno uništena.

Lit.: S. Kosanović, n. d., 162; K. Jireček, *Die Handelstrassen und Bergwerke...*, Prag 1879, 86; Lj. Stojanović, n. d., br. 4767; M. Vego, n. d., br. 191.

Kosače

Seoce koje je od Goražda udaljeno oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Križevac ili Ledine, u blizini seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (15 ploča i 20 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli. Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a jedan broj po pravcu sz—ji. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi reljefni motivi su dvostruki i antropomorfni krstovi.

Spomenici su postavljeni na tumule. U blizini su lokaliteti Crkvina i Vinine. Pretpostavlja se da su Hranići-Kosače porijeklom iz ovoga sela i da ova nekropola pripada njihovim precima.

Lit.: M. Dinić, *Zemlje hercega Svetoga Save*, Glas SKA CLXXXII, 156—157; Š. Bešlić, *Selo Kosače i njegovi spomenici*, Naše starine VI, Sarajevo 1959, 243—246.

Dijakovići

Seoce u blizini Kosača, udaljeno od Goražda oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Kostrenište, oko 700 m sjeveroistočno od sela, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (1 ploča, 11 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su od škrljeva, uglavnom dobro klesani, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka nalazi se aktivno muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 243.

Kolovarice

Selo na desnoj obali Drine, udaljeno od Goražda oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

8 — Na platou uz kuće Baljića i Šeha, na mjestu zvanom Groblje, nalazi se skupina sa 15 stećaka (5 ploča, 9 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, veoma su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više od 30 stećaka (vidi se po ležištima), pa su 1953. g. ugrađeni u susjedne zgrade.

Kožetin

Seoce i brdo sa ostacima srednjovjekovnog grada na desnoj obali Drine, udaljeno od Goražda oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

9 — U podnožju brda, u šumici pokraj puta i potoka, na mjestu gdje se on ulijeva u Drinu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka. Predio se zove Luke, a lokalitet Grčko groblje.

Spomenici su dobro klesani, danas su djelomično oštećeni, veoma zarasli, a jedan je prevaljen.

Izgleda da su bili postavljeni po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Uz stećke nalaze se grobovi obilježeni malim neobrađenim kamenovima ili humčićima od neobrađenog kamena. U blizini je mali kameni most na jedan luk, Kamena ćuprija, za koji se pretpostavlja da je podignut prije dolaska Turaka u ove krajeve.

ČAJNIČE

Međurječje

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — U samome naselju, blizu Osnovne škole i ceste, nalazi se nekropola sa 100 stećaka (98 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a vrlo su slabo očuvani, mnogi primjerci su okrnjeni, prevaljeni ili pomaknuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Na njihovim stranicama su prikazane arkade i krst.

Postojala je srednjovjekovna župa Među-rječje sa utvrđenim gradom Samoborom koji je zida Sandalj Hranić.

Lit.: S. Delić, Samobor kod Drine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu IV, 255; Lj. Stojanović, Stare srpske povelje i pisma II, br. 670; Thalloczy, Studien..., 154, 166—167, 379 i 398.

Vihnići

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Stijene, pokraj puta za Keroviće, po dužini kose razasuta je nekropola sa 45 stećaka (40 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, djelomično su oštećeni i zarasli, a 2 primjerka su skliznula niza stranu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Na jednome je urezana linija (dvostruki grob), a na drugome su motivi polumjeseca i sunca.

Slatina

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 5—6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na glavici Kaurine, oko 1 km istočno od sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (4 ploče, 8 sanduka i 2 stuba).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Susjedna njiva zove se Crkvenjača. Priča se da je tu nekada bila crkva.

4 — Na lokalitetu Peovac, na putu i prevoju za Sudiće i Miljeno, oko 1,5 km sjeverozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su veoma slabo obrađeni, uglavnom su amorfnji. Nekoliko primjeraka je prelomljeno.

Nemaju ukrasa.

Miljeno

Selo pokraj ceste ka Goraždu, udaljeno od Čajniča oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — U samome naselju, pokraj ceste-ras-kršća, na njivi Toze Murata, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

6 — Na lokalitetu Čifutsko groblje, kod kuće Tahira Kulelije, pokraj ceste ka Međurječju, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje velike nekropole. Lokalitet je poznat i pod imenom Gromiljak.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni i veoma utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Batkovići

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Mramorje, oko 800 m istočno i ispod sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, danas su znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Zaborak

Selo koje je udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu od Čajniča.

8 — Zajedno sa pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 14 stećaka (11 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su dosta oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i (2 primjerka leže u pravcu s—j).

Nemaju ukrasa.

Marenići

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu, nedaleko od Zaboraka.

9 — Kod zaseoka Porade, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 300 stećaka (290 sanduka i 10 sljemenjaka).

Obrada je gruba, ima mnogo amorfnih primjeraka; spomenici su utonuli i zarasli. Kao materijal korišten je pretežno škriljevac.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 6 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom mača.

Tu je današnje pravoslavno i nekadašnje muslimansko groblje.

Trpinje

Selo koje je od Čajniča udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu, visoko prema Bukovici planini.

10 — Na kosi kod Osnovne škole nalazi se nekropola sa 13 stećaka (5 ploča, 7 sanduka i 1 sljemenjak).

Uglavnom su dobro klesani, danas veoma oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

RUDO

Vagan

Seoce pokraj ceste ka Dobrunu i Višegradu, udaljeno od Rudog oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramorje, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 60 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, ima mnogo amorfnih primjeraka, veoma su utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Dva rimska cipusa (1 sa tužnim Atisom) su iskorištena za stećke, a nedaleko je nađen još jedan cipus.

Strgačina

Selo na lijevoj strani Lima, oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu od Rudog.

2 — Na lokalitetu Mramorje, ovećoj glavici u blizini Osnovne škole, na lijevoj obali rječice Radojne, nalazi se nekropola sa 61 stećkom (53 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, danas su znatno oštećeni, utonuli, zarasli i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su krug, tordirani vijenac, krst, stilizovani krst, ruka i ruka s mačem.

Jedan ukrašeni sljemenjak ima i natpis koji nam kaže da tu leži Stjepan Ozrenović. Još 1 sljemenjak ima natpis koji je nečitljiv.

Lit.: Š. Bešlagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, Sarajevo 1967, 44—45.

Šahdani

Selo koje je od Rudog udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Luke, livadi blizu kuće Miloša Čovića, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je veoma oštećen.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je. Na jednoj krovnoj plohi predstavljen je štap.

4 — Na lokalitetu Lipov dō, na brijegu iznad kuće Darinke Golubović, nalazi se nekropola sa 110 stećaka (90 sanduka i 20 sljemenjaka). (Zbog teškog pristupa, brojno stanje možda nije sasvim tačno.)

Spomenici su nejednako i uglavnom slabo obrađeni, ima amorfnih primjeraka. Znatno broj je oštećen, utonuo i zarastao. Nekoliko sljemenjaka su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst i štap.

5 — Na lokalitetu Mramorje, visoko iznad sela, pod Mazuricom, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (4 sanduka, 6 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je stub. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, jabuka i buzdovan.

Tu je i aktivno pravoslavno groblje.

Dubac

Selo koje je od Rudog udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na Dubačkom brdu, pokraj puta za Šahdane, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini su stari nišani sa ukrasima jabuka i polumjeseca, a odmah do njih je aktivno pravoslavno groblje.

Pazalje

Selo koje je od Rudog udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Mramorje, duguljastom izbočenju oko 250 m jugoistočno i ispod sela, nalazi se nekropola sa 188 stećaka (176 sanduka i 12 sljemenjaka). Ima i uspravnih amorfnih spomenika koji nisu ovdje ubrojani. (Zbog teškog pristupa, brojno stanje možda nije sasvim tačno.)

Obrada je nejednaka, pretežno slaba, ima i amorfnih primjeraka. Većina je zarasla u šumu.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, krst (stilizovan) i niz koncentričnih krugova uz ivice zabata.

Jedan sanduk ima natpis (djelomično oštećen) koji spominje pogibiju Tvrtka Milčarića.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 45.

Zarbovine

Seoce koje je od Rudog udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, nedaleko od Pazalja.

8 — Na dugačkom izbrešku ispod sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (3 sanduka, 5 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro klesani, djelomično su oštećeni, nagnuti i utonuli.

Orijentacija im je dvojaka — po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, ruka s mačem i paralelna rebra na krovnim ploham.

Sokolovići

Selo koje je od Rudog udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Crkvina, oko 1 km južno od Sokolovića džamije, blizu kuće Miloja i Milisava Stanića, na brijegu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 37 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, ima i amorfnih primjeraka.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Prema predanju, ovdje je nekada bila crkva. Uz stećke se danas sahranjuju Stanići.

10 — Oko 250 m južno od prethodne nekropole, na blagoj humci i u ravnicama nešto šikare, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 kombinovan sljemenjak-sanduk) i nekoliko amorfnih kamenova.

Obrada nejednaka, spomenici slabo očuvani.

Orijentacija po obadva glavna pravca.

Nema ukrasa.

Bijelo Brdo

Selo i sjedište ureda, udaljeno od Rudog oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Oglavak, na okruglastom brijegu pokraj ceste, blizu Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su okrnjeni, a jedan je i prevaljen.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom konja sa jahačem.

Štrpci

Selo koje je od Rudog udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

12 — Na lokalitetu Okolišta, oko 1 km prije naselja, lijevo od ceste dolazeći od Dobruna, u koritu rječice, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Stećak je pomaknut sa svoga mjesta, gdje je do prije 80 godina bilo više stećaka. Dobro je obrađen. Nema ukrasa.

U selu je pravoslavna crkva koja je situirana na lokalitetu Mramor. Tu danas nema stećaka.

FOČA

Stojkovići

Selo koje je od Foče udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na izbrešku koji se zove Stankovac, pokraj puta prema Draževu, oko 1 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca. Nemaju ukrasa.

Tahuljići

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na Glavičici dosta visoko iznad sela nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sanduk. Na njegovim uspravnim stranama vidimo friz od povijene lozice sa trolistovima.

Bešlići

Selo u području Jabuke, a od Foče je udaljeno oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Bjelan, u blizini sela (500 m južno), pokraj puta, nalazi se nekropola sa 79 stećaka (74 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo pažljivo klesani, ali su danas mnogi okrnjeni, nagnuti, utonuli, pa i pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, spirala, mač, luk sa strijelom i predstava zmije.

Modro Polje

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Pokraj starog muslimanskog groblja, oko 300 m sjeverno od seoskih kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (4 ploče i 37 sanduka).

Većina spomenika je dobro klesana, ali je znatan broj danas oštećen, nagnut ili je skliznuo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 ploča i 4 sanduka. Ovdje se javljaju sljedeći motivi: krst, rozeta u kružnom vijencu, ptica, konj sa jahačem, čovjek sa štapom i predstava kuće, što je jedinstvena pojava na stećcima. Jedan sanduk je pravougaono izdubljen sa vodoravne strane, što je rijetka pojava.

Račići

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na Glavici istočno od sela nalazi se nekropola sa 19 stećaka (7 ploča, 10 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su slabo klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Podgrađe

Selo koje je od Foče udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na lokalitetu Korita, koji se nalazi poviše Gradine, smještena je nekropola sa 8 stećaka (2 ploče, 4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

7 — U zaseoku Lučila, kod savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

8 — Na lokalitetu Ljuljevišta, oko 300 m ju-goistočno od nekropole br. 6, blizu Rudog brda, pokraj puta, nalazi se skupina sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Kolakovići

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj savremenog pravoslavnog groblja, smještena je sku-

pina sa 62 stećka (30 ploča, 26 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivom polumjeseca. Po predanju, ovdje je nekada bila crkva.

Mazlina

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Iznad sela nalazi se nekropola sa 17 stećaka (7 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i veoma su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Jedan sanduk ove nekropole neobično je klesan — od njegovih uspravnih strana do gornje osnovice postoje 4 kose krovne plohe.

Kopljević Kamen

Selo u području Jabuke, udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapad od Foče (?).

11 — Nekropola je smještena u borovoj šumici ispod Buselja, oko 500 m istočno od Vlahinje. Ima 12 stećaka (9 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su oštećeni, utonuli, a neki i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Jabuka

Selo u centru područja koje se također zove Jabuka, udaljeno od Foče oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Na južnoj padini brda Bravenjaka, blizu ušća Silovačkog potoka u Kolinu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (11 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su slabo očuvani — okrnjeni su, popucali i prevaljeni.

Orijentacija im je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivom jabuke.

Komjenovići

Seoce u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Crkvice, u podnožju brda Strelice, oko 500 m južno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 120 stećaka (115 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom slabo obrađeni, danas su prilično oštećeni, a neki primjerci su zasuti zemljom ili veoma zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim malog broja koji je postavljen po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ne zapažaju se ukrasi na njihovim stranicama.

Izgleda da je u južnom kraju nekropole nekada bila drvena crkva.

Ukšići

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Mramorje, pokraj puta ka Milotini, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (32 sanduka i 8 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz, osim 6 primjeraka, koji leže okomito na takav pravac.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka je savremeno pravoslavno groblje, a nedaleko odatle je staro muslimansko groblje sa nišanima koji imaju ukrase u vidu jabuke i buzdovana.

Slavčici

Selo u području Jabuke, udaljeno od Foče oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — Na mjestu koje se zove Brijest ili Grčko groblje, pokraj puta, ispod sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (10 ploča, 6 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, ali su obrasli šumom i zasuti zemljom, pa im se teško prilazi.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak.

Njihovi reljefni motivi su polumjesec i 2 srpa (srp je vrlo rijedak motiv).

Bujakovina

Selo koje je od Foče udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Na zaravanku brda između Bujakovine i Vojvodića, na lokalitetu Guča greb, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (41 sanduk i 6 sljemenjaka).

Spomenici su nešto slabije obrade, oštećeni su i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali ima i nekoliko primjeraka koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

17 — Na lokalitetu Biljeg, koji pripada planini Bitoraj, oko 3 km daleko od sela, nađen je visoki sanduk na postolju sa natpisom u kome se kaže da je to bilig kneza i poštenog viteza Tvrdisava Brsnića (?).

Ostali podaci o spomeniku nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: L. Zore, Starinski natpisi, Slovinac IV (1881), 103; Dr C. Truhelka, Natpisi iz sjeverne i istočne Bosne, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 356; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4765; M. Vego, Zbornik... III, br. 187.

Visočica

Seoce i brdo iznad Kratina, udaljeno od Foče oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

18 — Na lokalitetu Krstac, nedaleko od naselja, na raskršću puteva, obrasla hrastovom šumicom, nalazi se nekropola sa 57 stećaka (55 sanduka i 2 sljemenjaka), raspoređenih u tri skupine.

Spomenici su lijepo obrađeni i dobro su sačuvani, samo su neki primjerci prekriveni mahovinom.

Većina spomenika postavljena je po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j, ili sa manjim otklonom od tih pravaca.

Koliko se danas vidi, ovdje nema ukrasa.

Odmah do stećaka nalaze se stari i novi muslimanski grobovi.

Prijeklade

Selo koje je od Foče udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

19 — Na zaravanku oko 200 m daleko od sela, na sjevernu stranu, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (13 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su, izgleda, dobro obrađeni, ali su danas veoma okrnjeni, utonuli i obrasli šikarom i mahovinom.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, dok su ostali različito postavljeni.

Nemaju ukrasa.

Kratine

Selo koje je od Foče udaljeno oko 16 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

20 — Na izduženom brijegu koji se zove Krš ili Velovo groblje, u samome selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (11 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrasjen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima i štap.

Utulovići

Selo koje je od Foče udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

21 — Na lokalitetu Brčina, pokraj puta, oko 400 m zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 37 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Derolovi

Selo koje je od Foče udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Lučki rat, u blizini ostataka stare muslimanske nekropole, nalazi se skupina sa 9 stećaka (3 ploče, 5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Većina je postavljena po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

23 — Pokraj puta ka Kozjoj Luci, oko 400 m istočno od današnjeg muslimanskog groblja, smještena je skupina sa 22 stećka (14 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Strmac

Seoce na brdu Presjeka iznad Ustikoline, od Foče udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

24 — Na vrhu brda, pokraj ceste, u blizini sela, raspoređena na glavici južno i na dvije skupine sjeverno od ceste, nalazi se nekropola sa 234 stećka (140 ploča, 89 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, veliki broj je slabije obrade a ima i amorfnih primjeraka. Ima ih dosta oštećenih i utonulih u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrasena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, kružni vijenac, krst, stilizovan krst, stilizovana biljka sa grozdovima neobičajenog izgleda.

Jedan visoki sanduk je oblikovan tako da mu gornji dio prelazi u prikračenu piramidu, što je vrlo neobično.

Odmah do stećaka je savremeno pravoslavno groblje, a blizu je i staro muslimansko groblje sa ukrasnim nišanima.

25 — Oko 700 m istočno od prethodne nekropole nalazi se nekropola sa 28 stećaka (10 ploča, 16 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Cvilin

Selo koje je od Foče udaljeno oko 9 km zračne linije na sjevernu stranu.

26 — U dvorištu Bosiljka Blagojevića nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Stećak je vezan za legendu o vojvodi Ivku. U blizini se nalazi rimski mozaik.

Lit.: M. Zarzinski, Varošica Ustikolina, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 211.

Budanj Donji

Selo u okolini Miljevine, udaljeno od Foče oko 9 km zračne linije na zapadnu stranu.

27 — Na lokalitetu Brdo, na izbrešku oko 200 m istočno od ceste za Foču, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

28 — Zajedno sa današnjim pravoslavnim grobljem nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su dosta oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Humsko

Seoce koje je od Foče udaljeno oko 10 km na istočnu stranu.

29 — Tu je nađen osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je vrlo dobro obrađen.

Ukrašen je tordiranim vrpčama, rozetama u kružnom vijencu i figurom muškarca koji u jednoj ruci drži štap a drugom pridržava knjigu.

Spomenik ima natpis koji govori o visokom funkcioneru srednjovjekovne bosanske crkve goštu Milutinu.

Stećak je 1934. g. prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: Vl. Skarić, Grob i grobni spomenik gošta Milutina..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1934 (sv. za historiju i etnografiju), 79—82; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 207—208; Isti, Zbornik... III, br. 190.

Zavajt

Selo koje je od Foče udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

30 — Kod zgrade Osnovne škole nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje klesani i slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

31 — Na lokalitetu Brijeg, koji pripada zaseoku Mali Korlat, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku relativno velikih i visokih sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Orijentirani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

32 — Oko 200 m sjeveroistočno od prethodnih stećaka, kod mlina, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, veoma su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrase.

33 — U zaseoku Podi, na lokalitetu Mrmorje, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (9 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su uglavnom dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Kao njihovi reljefni motivi pojavljuju se krst, ruka i ruka s kopljem.

Jedan sanduk, na kome je motiv ruke, ima natpis koji kaže da je to spomenik Vukosava Mješinića. Ovaj spomenik ima 2 postolja, što je vrlo rijedak slučaj.

Lit.: Š. Bešlić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, Sarajevo 1964, 137; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja 1964 (Arheologija), 204; Isti, Zbornik... III, br. 189.

34 — Ispod Rude Glavice, zaseoka Zavajta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su nagnuti, utonuli i obrasli šumom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su originalni: čovjek u sjedećem stavu, lav, divokoze i motiv sličan čovječjoj glavi. Osim toga, ovdje vidimo povijenu lozicu sa trolistovima i krst. I ovaj spomenik ima 2 postolja, što je vrlo rijedak slučaj.

Vrbica

Manje selo koje je od Foče udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

35 — Na prostranoj pošumljenoj glavici, na lokalitetu Crkvina, oko 400 m jugozapadno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 120 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, prilično su utonuli i zarasli u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi motivi su polumjesec i krstovi (2 su stilizovana).

Kao stećak iskorištena je jedna rimska ara.

Kunovo

Selo koje je od Foče udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

36 — Na lokalitetu Ravno groblje i Ravno polje, u samome selu, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (18 ploča, 22 sanduka i 1 sljemenjak). Skupina sa 6 primjeraka je nešto odvojena.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

Po predanju, ovdje je nekada bila crkva.

Šahbazi

Selo nedaleko od Kunova, udaljeno od Foče oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

37 — U samome selu nalazi se nekropola sa 30 stećaka (11 ploča, 18 sanduka i 1 sljemenjak). Spomenici su slabo obrađeni, okrnjeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjesca.

Vrbnica

Selo u području Zelengore, udaljeno od Foče oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

38 — U blizini sela, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 20 stećaka (5 ploča, 13 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, veoma su utonuli i obrasli šumom.

Postavljeni su po pravcu si—jz, osim nekoliko primjeraka, koji leže okomito na taj pravac.

Ukorašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su arkade, štitovi sa mačevima, stilizovan krst i muškarac sa konjem.

Ljubin Grob

Ljetno stočarsko naselje na Zelengori, udaljeno od Foče oko 21 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

39 — Nedaleko od Bijelog jezera nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lučke Kolibe

Lučke Kolibe-Trebova su planinsko stočarsko stanište na Zelengori, udaljeno od Foče oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

40 — U samome staništu nalazi se nekropola sa 23 stećka (16 ploča i 7 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukorašena je 1 ploča motivom stilizovanog krsta.

Beleni

Selo pokraj ceste ka Gacku, udaljeno od Foče oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

41 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, pokraj ceste, blizu naselja, nalazi se skupina sa 13 stećaka (9 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada spomenika je dobra, neki primjerci su djelomično okrnjeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukorašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasi su u vidu plastične vrpce i motiva koji sličić antropomorfnom krstu.

Kosman

Selo nedaleko od ušća Sutjeske u Drinu, udaljeno od Foče oko 14 km zračne linije na južnu stranu.

42 — Na Kosman-polju, na lokalitetu Grčko groblje, nalazi se skupina sa 50 stećaka (20 ploča i 30 sanduka).

Obrada spomenika je slaba, ima mnogo amorfnih primjeraka, veoma zaraslih u šumicu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

43 — U zaseoku Pusto Polje, na lokalitetu Gradac, unutar zidova ostataka srednjovjekovnog grada i ispred ulaza, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada osrednja.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Ive Bojanovskog.)

Šadići

Selo u dolini rijeke Sutjeske, udaljeno od Foče oko 16 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

44 — Na platou ispod sela, na desnoj obali rijeke, na mjestu koje se zove Kaurko groblje, nalazi se nekropola sa 200 stećaka (45 ploča, 150 sanduka i 5 sljemenjaka).

Obrada spomenika je neujednačena, na istočnom kraju su amorfni i vrlo slabo obrađeni, oko sredine je obrada osrednja, a u zapadnom kraju vrlo dobra. Ima mnogo utonulih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Inače su svrstani u nizove.

Ukorašeno je 10 primjeraka, i to 8 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovani i antropomorfní krstovi, štit i scena lova na jelena.

Pokraj nekropole je prolazio karavanski put. Do stećaka su stari i savremeni muslimanski grobovi sa nišanima.

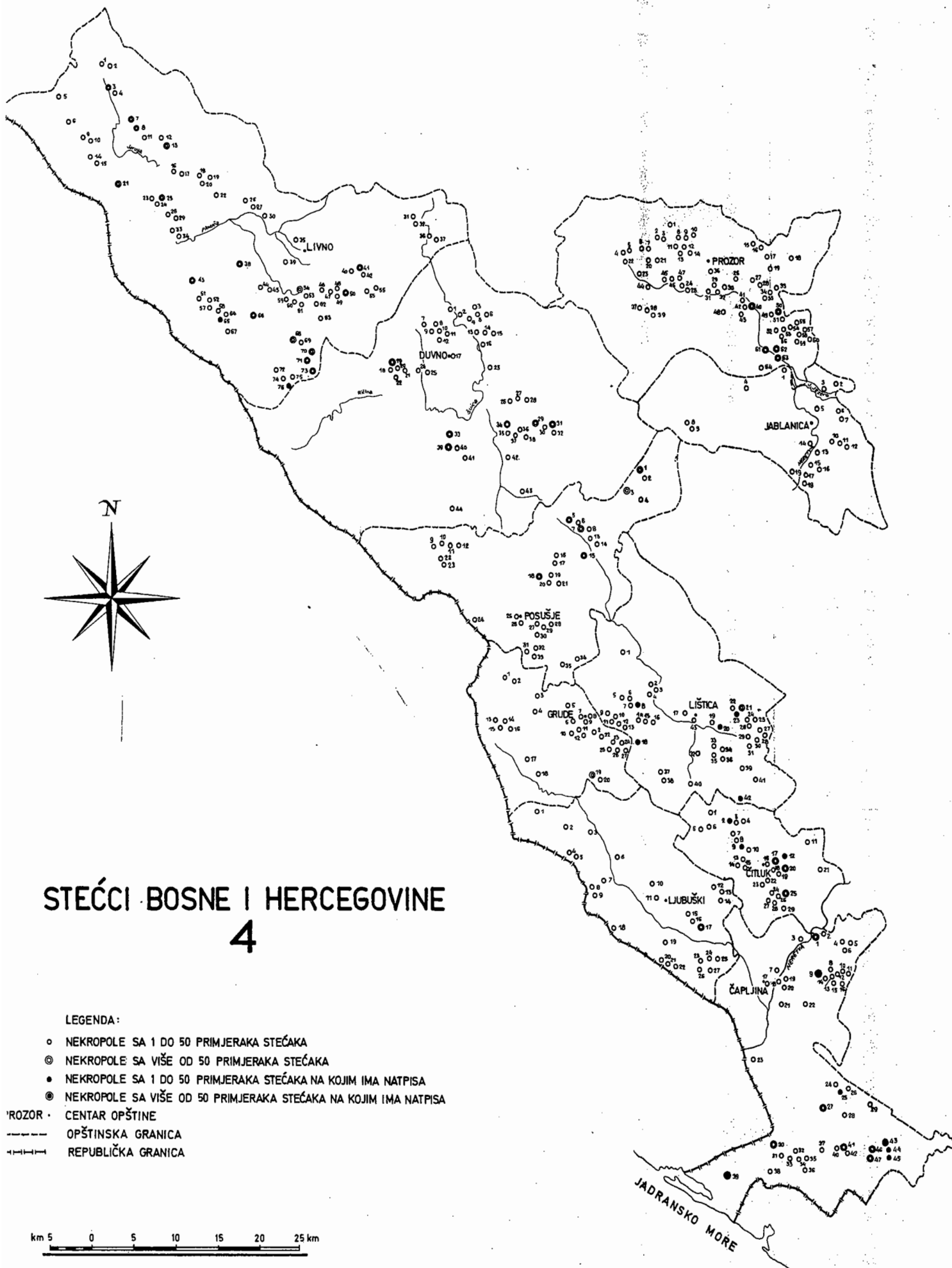
Kruševo

Selo na lijevoj obali Pive, s druge strane Sčepan-Polja, udaljeno od Foče oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

45 — U Donjem Kruševu, na rubu šume Sasica, oko 200 m niže mjesta gdje se sastaju rijeke Piva i Tara, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Po kazivanju mještana.)

ZAPADNA HERCEGOVINA

LIVNO

Vrbica

Selo na sjeveroistočnoj ivici Livanjskog polja, udaljeno od Livna oko 35 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U samome selu, na njivi odmah ispod kuća, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (30 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i prilično utonuli u zemlju.

Nemaju ukrasa.

2 — Na platou Pod, iznad kuća, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, stanje nekropole je slabo.

Nemaju ukrasa.

Radanovci

Selo na sjeveroistočnoj ivici Livanjskog polja, udaljeno od Livna oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na blagim humčicama između kuća i ceste, na dužini od nekoliko stotina metara, porredano je 8 nekropola sa ukupno 100 stećaka u obliku ploča.

Obrada i očuvanost osrednje.

Spomenici nemaju ukrasa.

U blizini se nalazi više ilirskih tumula.

4 — Na lokalitetu Kraj (Potkraj), na početku sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku ploča, raspoređenih u dvije skupine.

Obrada i očuvanost slabe, više primjeraka utonulo.

Spomenici nemaju ukrasa.

Sajkovići

Selo na sjeverozapadnoj ivici Livanjskog polja, udaljeno od Livna oko 35 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Mramorje, oko 800 m zapadno od naselja, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani, veoma su zarašili i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na ovome mjestu ranije je bilo mnogo više spomenika. Neki od njih su ugrađeni u cestu.

Gubin

Selo u podnožju Dinare planine, udaljeno od Livna oko 33 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 27 stećaka u obliku sanduka.

Obrada nejednaka, ima i samo pritesanih primjeraka, neki spomenici su u ogradbi.

Orijentacija je nejednaka, ali pretežno po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Priča se da je tu bila grčka crkva.

Čelebići

Selo uz cestu ka Bosanskom Grahovu, udaljeno od Livna oko 25 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na blagom uzvišenju koje se zove Bajrak, oko 80 m sjeverno od ceste, kod kuća begova Firdusa, nalazi se nekropola sa oko 80 stećaka (oko 60 ploča i 20 sanduka).

Obrada spomenika je vrlo slaba, mnogi primjerci su samo pritesani, današnje stanje je slabo.

Ukrašen je 1 vrlo veliki sanduk (290 × 130 × 150 cm). Njegov motiv je običan krst.

Na nekropoli se primjećuju temelji neke stare građevine, po narodnom predanju kuće vojvode Vuka Anđelića. Ovaj lokalitet ovdje zovu još i Begov mašet.

8 — Nekoliko stotina metara zapadno od prethodne nekropole, sjeverno od ceste, po ovcim zaravancima, prostiru se 3 skupine stećaka sa ukupno 140 primjeraka (85 ploča i 55 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani, postoji više primjeraka koji su samo pritesani ili amorfni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lokaliteti na kojima se nalaze ovi stećci zovu se Podvornice, Lužak i Begov mašet. U neposrednoj blizini je savremeno rimokatoličko groblje.

Provo

Selo koje je od Livna udaljeno oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Grebljice, na Policama, nedaleko od naselja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na 1 ploči nalazi se motiv ljiljana.

10 — Na lokalitetu Mašeti ili Okrajci nalazi se nekropola sa 25 stećaka (20 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su samo pritesani i znatno su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Kovačići

Selo koje je od Livna udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Ispod sela, pokraj ceste ka Livnu, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su utonuli.

Nemaju ukrasa.

U blizini je staro muslimansko groblje.

Strupnić

Selo koje je od Livna udaljeno oko 22 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

12 — Zajedno sa aktivnim seoskim grobljem, pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno amorfni i vrlo su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je ranije bila veća. Izvjestan broj spomenika nalazi se u ogradbi.

13 — U blizini Osnovne škole i Matkovića kuće, pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu, nalazi se nekropola sa 88 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje i slabo obrađeni, ima mnogo amornih ili samo pritesanih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Zanimljivo je da na ovoj nekropoli ima i nekoliko pari uspravno postavljenih spomenika.

Čaprazlije

Selo koje je od Livna udaljeno oko 27 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Mašeti, u polju, blizu ceste, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada spomenika je nejednaka, neki primjerci su lijepo klesani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

15 — Oko 200 m istočno od prethodne nekropole, na njivi Đorđa Đurana, nalazi se nekropola sa 40 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su gotovo amorfni, utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lusnić

Selo pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu, udaljeno od Livna oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, na kojem je i crkva, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, predstava ptice i predstava jelena.

Tu ima i nekoliko starih krstača i stubova sa ukrasima krsta i polumjeseca.

17 — Nedaleko od prethodne nekropole, lijevo od ceste, na raskršću puteva, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. On ima predstavu jelena.

Ljubunčić

Selo koje je od Livna udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

18 — U dvorištu rimokatoličke crkve nalaze se 2 stećka u obliku sanduka.

Obadva primjerka su relativno velikih dimenzija, dobro su očuvani, a jedan od njih je klesan tako da mu obadviije čeonu strane imaju bačvaste ispuste.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

19 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja ispod sela nalazi se skupina sa 16 stećaka (13 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su gotovo amornih oblika.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

20 — Kod Osnovne škole, nedaleko i zapadno od prethodne nekropole, pokraj ceste, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada je vrlo slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Rujani Donji

Selo koje je od Livna udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

21 — Na lokalitetu Skandali, zajedno sa pravoslavnim savremenim grobljem i uz njega, s jedne i druge strane ceste, nalazi se nekropola sa 100 stećaka (30 ploča i 70 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, oštećeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krstovi, polumjeseci i predstave konja.

Žirović

Selo uz cestu ka Bosanskom Grahovu, udaljeno od Livna oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Kod aktivnog rimokatoličkog groblja nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su rozeta, predstava konja, jelena, te čovjeka sa raširenim rukama.

Lištani

Selo koje je od Livna udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

23 — Zajedno sa seoskim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 8 stećaka (3 ploče, 4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su utočuli, a sljemenjak i sanduci su relativno većih dimenzija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

24 — Na lokalitetu Veliki Han, u polju kod katoličke kapelice Sv. Ilije, nalazi se nekropola sa 32 stećka u obliku sanduka.

Obrada je vrlo slaba, spomenici su utočuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Na ovim stećcima nema ukrasa.

(Podaci učitelja Envera Drače iz Ljubunčica.)

25 — Na lokalitetu Mali Han, u polju, nedaleko od kuće Rada Granića, nalazi se nekropola sa 60 stećaka u obliku sanduka.

Obrada vrlo slaba, spomenici su utočuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Na ovim stećcima nema ukrasa.

(Podaci učitelja Envera Drače iz Ljubunčica.)

Priluka

Selo pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu, udaljeno od Livna oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

26 — U blizini seoskih kuća nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Vašarovine

Seoce u blizini sela Priluka, pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu.

27 — Na brijegu iznad ceste, na lokalitetu Grepci, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se nekropola sa 39 stećaka u obliku sanduka.

Obrada nejednaka, ima amorfnih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Na jednom primjerku vidi se motiv polumjeseca.

Odžak

Selo koje je od Livna udaljeno oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

28 — Na malom zaravanku pokraj rimokatoličke kapelice i puta, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i znatno utočuli.

Nemaju ukrasa.

29 — U samome selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni su i utočuli.

Nemaju ukrasa.

Kablić

Selo pokraj ceste ka Bosanskom Grahovu, udaljeno od Livna oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

30 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem Kablića Malog nalazi se skupina sa 8 stećaka (5 ploča i 3 sanduka).

Obrada je vrlo slaba, neki primjerci su iskorišteni za nove nadgrobnike.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Uz stećke vidimo i nekoliko primjeraka starijih krstača.

Stržanj

Selo pokraj ceste ka Kupresu, udaljeno od Livna oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Stržanjski mašeti, nedaleko od izvora rijeke Šuice i ostataka starog grada, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 ploča i 1 stub).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Novaka Maksimovića iz Šuice.)

32 — U Kneževu docu i na lokalitetu Privija, pokraj stare ceste, nalazi se skupina sa 29 stećaka (18 ploča, 6 sanduka, 2 sljemenjaka i 3 stuba).

Ukrašen je 1 stub. Njegov ukrasni motiv je polumjesec.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Novaka Maksimovića iz Šuice.)

Čaić

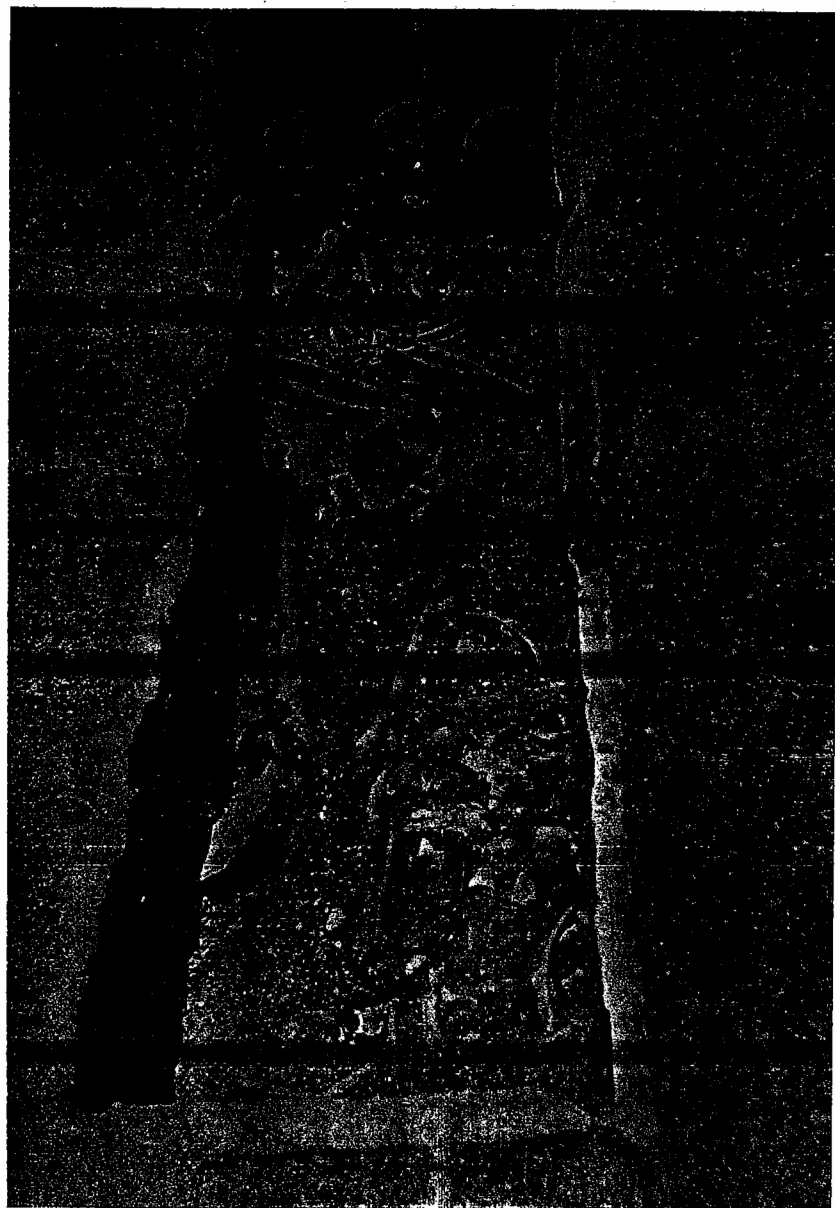
Selo koje je od Livna udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

33 — Na dvije humčice pokraj ceste, na lokalitetu Grudna glavica i u neposrednoj blizini, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su uglavnom vrlo slabo obrađeni, oštećeni su i utočuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

33 — Jedan otvoreni grob na nekropoli u Grborezima, opština Livno, Bosna i Hercegovina.

34 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, oko 200 m od prethodne nekropole u pravcu sela, nalaze se 4 stećka u obliku sanduka. Spomenici su dobro obrađeni, ali su oštećeni, a 2 se nalaze u ogradi groblja.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukrasni motiv je krst.

Zastinje

Seoce koje je od Livna udaljeno 1,5 km na sjeverozapadnu stranu.

35 — Na lokalitetu Mašeta, ispod sela, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su dvostruki krst, »vodenica« i čovjek sa štitom.

(Podaci učitelja Juraja Bulića iz Livna.)

Šuica

Selo pokraj ceste ka Kupresu, udaljeno od Livna oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

36 — Na lokalitetu Dvojine, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (31 ploča, 14 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređenih na dva mjesta.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci učitelja Novaka Maksimovića iz Šuice.)

37 — Na lokalitetu Šuički mašeti, nedaleko od ceste Šuica—Duvno, nalazi se nekropola sa 39 stećaka (33 ploče, 5 sanduka i 1 sljemenjak). Spomenici nemaju ukrasa.
Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci učitelja Novaka Maksimovića iz Šuice.)

Grborezi

Selo pokraj ceste ka Splitu, udaljeno od Livna oko 10 km.

38 — Na lokalitetu Mramorje, oko 1 km cestom ka Splitu, s desne strane, nalazi se nekropola sa 86 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je vrlo slaba, ima mnogo amorfnih primjeraka. Znatan broj je utonuo u zemlju.

Orijentacija je po pravcu si—jz.

Spomenici nemaju ukrasa.

Grobovi ove nekropole su istraženi. Nađeno je dosta grobnih priloga, naročito ženskog nakita.

Nekoliko stećaka su antičke spolije.

Lit.: Š. Bešlagić (saradnja Dj. Basler), Grborezi, Sarajevo 1964; Dj. Basler, Spolija antičke arhitekture na nekropoli Mramorje u grborezima kod Livna, Naše starine VIII, 115—118.

Rapovine

Selo koje je od Livna udaljeno oko 3 km na jugozapadnu stranu.

39 — Na brežuljku iznad sela, gdje je savremeno rimokatoličko groblje Sv. Petra, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (15 ploča i 2 stuba).

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi motivi su predstava sjekire i čovjeka sa sjekirom i mačem.

(Podaci učitelja Juraja Bulića iz Livna.)

Potočani

Selo pokraj ceste ka Kupresu, udaljeno od Livna oko 7 km.

40 — Nedaleko od Vidovića kuća, ispod ceste, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (4 ploče, 25 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su nejednako obrađeni, djelomično su utonuli. Ima relativno velikih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Zastupljeni su sljedeći motivi: krst, polumjesec, rozetice i predstava pijetla.

41 — Na lokalitetu Golo brdo, oko 1 km sjeverozapadno od zgrade Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 118 stećaka (10 ploča, 104 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako klesani, ima mnogo amorfnih primjeraka, mnogi primjerci su vrlo oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i plastični krugovi.

Nekropola je ranije imala veći broj stećaka.

42 — Oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, na brdu Crkvine, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

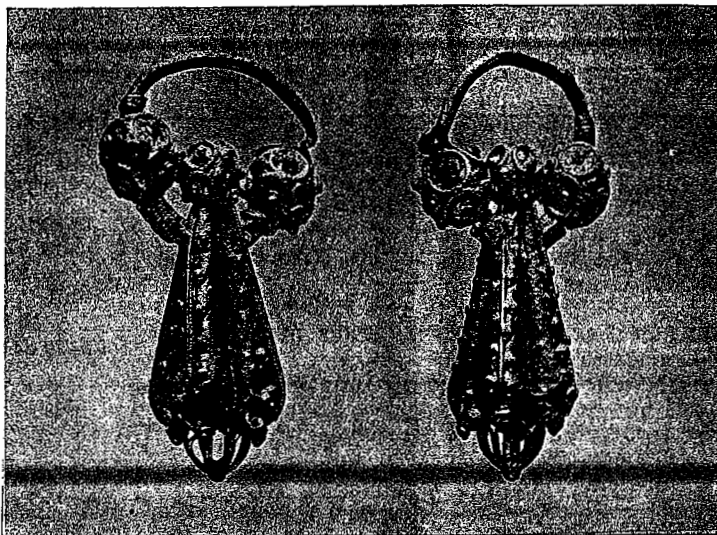
Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Prolog

Selo pokraj ceste ka Splitu, udaljeno od Livna oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

34 — Pozlaćene naušnice iz jednog groba nekropole u Grborezima, opština Livno, Bosna i Hercegovina.

43 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, oko 700 m sjeverno od sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 78 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su samo pritesani ili su amorfni, znatno su utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i ili sa malim skretanjem od toga pravca.

Stećci ove nekropole nemaju ukrasa.

Zabrisće

Selo koje je od Livna udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

44 — Pokraj puta Zabrisće—Držanlije, na njivi Joze Kovača, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka) i nekoliko fragmenata.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, krst i snopovi linija.

Ostali podaci nisu poznati.

45 — Na lokalitetu Dumančića Liske, pokraj puta za Držanlije, na padinama Debeljače, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su znatno oštećeni i utonuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak. Motivi ovoga stećka su tordirana vrpca, polumjesec, krst, rozete i scena kola.

Dobro

Veće selo koje je od Livna udaljeno oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

46 — U Brnjića docu (Brnjića gaj) pokraj puta, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (9 ploča, 10 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada nejednaka, neki primjerci oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Javljaju se ovi ukrasni motivi: polumjesec, krst, rozete, predstava stabla i biljna stilizacija.

47 — U polju kod Vidovića kuća nalazi se nekropola sa 23 stećka (5 ploča i 18 sanduka).

Obrada nejednaka, pretežno osrednja, ali ima i amorfni ploča.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Na njegovim stranicama javljaju se ovi ukrasni motivi: mač, polumjesec, rozeta i krst čiji se poprečni krakovi završavaju kao krugovi, a gornji uspravni kao rozeta.

48 — U savremenom rimokatoličkom groblju nalazi se skupina sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Obrada spomenika je osrednja ili slaba. Krstača ima tek naznačene poprečne krakove i gornji uspravni u vidu velike glave.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

49 — Na lokalitetu Begovača, u blizini kuća Maglica, pokraj ceste ka Kupresu, nalazi se ne-

kropola sa 75 stećaka (40 ploča, 33 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost slabe, ima mnogo amorfni primjера.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su rozeta, biljne stilizacije i scena lova.

50 — Pokraj ceste Livno—Kupres i kuće porodice Maglica nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Obrada spomenika je slaba, većina primjера veoma utonula u zemlju.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Orguz

Selo u blizini ceste ka Splitu, udaljeno od Livna oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

51 — U aktivnom rimokatoličkom groblju, tzv. Pilinom groblju, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je samo pritesan, naprskao je.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na vodoravnoj strani spomenika predstavljen je motiv krsta.

Na ovome mjestu je ranije bilo više primjера stećaka koji su razbijeni i upotrijebljeni za ogradu oko groblja.

52 — Na lokalitetu Jovina struga, pokraj ceste, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Na jednome primjerku vidi se scena kola sa 5 figura.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Marka Vujeva iz Orguza.)

Sturba

Seoce koje leži oko 6 km južno od Livna, nedaleko od ceste ka Duvnu.

53 — Oko 250 m zapadno od izvora rijeke Sturbe, na njivi Tahira Ormana, nalazi se nekropola sa 54 stećka (43 ploče, 10 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su gotovo amorfni, oštećeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

54 — Na blagoj glavici oko 200 m južno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 11 stećaka (3 ploče i 8 sanduka).

Spomenici su gotovo amorfni, znatno su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Zagoričani

Selo koje je od Livna udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — U blizini vrela Vrbovnik, na njivama Zuberu, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su najviše amorfni, pretežno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

56 — Na Glavici nedaleko od Krištića kuća, raspoređena na 2 mjesta, nalazi se nekropola sa 4 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su skoro amorfni oblika.

Ostali podaci nisu poznati.

(Obavještenje mještina.)

Tribić

Seoce između Orguza i Čuklića, udaljeno od Livna oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

57 — Na izduženom zemljanom tumulu, na lokalitetu Šarića glavica, pokraj puta, ispod sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su obrađeni vrlo slabo ili su amorfni.

Nemaju ukrasa.

58 — Na lokalitetu Gruda, na blagom humku, u polju ispod sela, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Slaba obrada, ima i amorfni primjeraka, dosta utonulih.

Spomenici nemaju ukrasa.

Smričani

Selo pokraj ceste ka Duvnu, udaljeno od Livna oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

59 — Pokraj Osnovne škole, uz cestu, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su nejednako obrađeni, oštećeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

60 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Jezerac, nalazi se skupina sa 19 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno amorfni, prilično su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

61 — Oko 200 m daleko od prethodne nekropole, pokraj ceste ka Livnu, nalazi se osamljen stećak u obliku pritesanog sanduka.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik nema ukrasa.

Izgleda da je tu nekada bilo više stećaka.

Vidoši

Selo koje je od Livna udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

62 — Zapadno i istočno od savremenog rimokatoličkog groblja, kod ceste, nalazi se nekropola sa ukupno 42 stećaka (3 ploče, 37 sanduka i 2 sljemenjaka), raspoređena u dvije skupine.

Obrada spomenika je nejednaka. Sljemenjaci su relativno vrlo velikih dimenzija, na postoljima, i lijepo su klesani.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 sanduka koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i rozeta.

Lokalitet na kome su stećci poznat je u ovo-me kraju pod imenom Zeleno groblje.

Grgurići

Selo nedaleko od Vidoša, udaljeno od Livna oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

63 — Na savremenom rimokatoličkom groblju zaselaka Mejdan i Podkraj i u njegovoj blizini nalazi se nekropola sa 45 stećaka (27 ploča, 16 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada spomenika je nejednaka, uglavnom vrlo slaba, neki primjerci su znatno utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegove krovne plohe nešto prelaze vertikalne i tako stvaraju nadstrešnice. Ukrasi ovoga spomenika su 4 polumjeseca.

Čuklić

Selo koje je od Livna udaljeno oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

64 — U aktivnom rimokatoličkom groblju i u neposrednoj blizini nalazi se nekropola sa 50 stećaka (10 ploča i 40 sanduka).

Obrada je nejednaka, ima amorfni primjerci; stanje osrednje.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su krst, polumjesec, bordura od cikcak-linija i scene kola i lova na jelena.

65 — Na izduženom izbrešku i platou nedaleko od prethodne nekropole nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na relativno velikom sanduku nalazi se natpis u kome se spominje Radivoje Ilić Kovačpo-ljanin.

Lit.: Arkiv, 1857, 155; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4792.

Srđevići

Selo koje je od Livna udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

66 — Pokraj seoskog puta ka Podhumu, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 100 stećaka (59 ploča, 40 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednje.

Nije ustanovljena orijentacija.
Ukrašena su 2 visoka sanduka. Zastupljeni su sljedeći motivi: krst, polumjesec, predstava konja, silueta utvrđenog grada, predstava dviju muških figura sa izdignutim rukama i scena kola.

Lipa

Selo nedaleko od Čuklića, udaljeno od Livna oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

67 — Oko 200 m zapadno od Crkvine, u polju ispod sela, na humčici, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 sanduk).

Ostali podaci nisu poznati.

Podhum

Selo koje je od Livna udaljeno oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

68 — Na lokalitetu Selimovac, pokraj savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 67 stećaka (65 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani, većina primjeraka imaju amorfnu obliku.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta i debela obična vrpca koja se pruža po krovnom i većim dijelom uspravnih ivica spomenika.

69 — Na lokalitetu Mašet, njivi Žarka Perkovića, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku ploča.

Vrlo slaba obrada, pretežno amorfnu obliku, spomenici znatno utonuli u zemlju.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Miši

Selo pokraj ceste ka Duvnu, udaljeno od Livna oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

70 — Na lokalitetu Čičar, pokraj same ceste, odmah do seoskih kuća, smještena je nekropola sa 70 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, pretežno su amorfnu, a mnogi primjerci su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Na jednoj bočnoj strani ovoga spomenika prikazan je konj sa jahačem.

71 — Na lokalitetu Bijeli brijeg, pokraj ceste, sasvim blizu seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 193 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno amorfnu oblika i znatno su oštećeni. Zanimljivo je da su uz jedan sanduk postavljena 2 neobrađena stuba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Podgradina

Selo koje je od Livna udaljeno oko 14 km zračne linije na južnu stranu, na ivici polja, ispod obronaka Dinare planine.

72 — Nekropola se nalazi u samome naselju, pretežno u dvorištima kuća i ogradama vrtova. Broji 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 2 primjerka. Motivi ukrasa su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, polumjesec i dvije scene kola.

Nekropola je prvobitno bila mnogo veća.

Golinjevo

Selo koje je od Livna udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu, pokraj ceste ka Duvnu.

73 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja u blizini Kuliševih kuća nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno amorfnu oblika, znatno su utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Bijelo Polje

Selo u istoimenom polju, udaljeno od Livna oko 14 km zračne linije na južnu stranu.

74 — Na lokalitetu Mašet kod Matića kuća, pokraj ceste ka Podhumu, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (13 ploča, 5 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak.

Njihovi ukrasni motivi su obični i stilizovani krstovi i scena lova na jelena.

(Podaci učitelja Milovana Radoša iz Podhuma.)

75 — Oko 600 m istočno od naselja, u polju, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku relativno velikog sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik nema ukrasa.

76 — Na lokalitetu Kraljičin nasip nalazi se nekropola sa 18 stećaka (8 ploča i 10 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenici nemaju ukrasa, osim što se na jednom sanduku primjećuje nekoliko slova natpisa koji zbog oštećenosti nije bilo moguće rekonstruirati.

Mokronoge

Selo na Duvanjskom polju, pokraj ceste ka Šuici, udaljeno od Duvna oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Jokin greb, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku ploča. Spomenici su osrednje obrađeni i slabo očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci Duvanjskog polja, Starinar VII—VIII, Beograd 1956—1957, 391.

Lug

Malo selo u krajnjem sjevernom dijelu Duvanjskog polja, udaljeno od Duvna oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — U samome selu, pokraj puta ka Sarajli-jama, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

3 — Na ravničastom uzvišenju iznad sela nalazi se nekropola sa 22 stećka (11 ploča i 11 sanduka). Smještena je u blizini prethodne nekropole.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

4 — Oko 200 m sjeverno od prethodne nekropole, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Osrednja obrada i očuvanost.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenik nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

5 — Na manjem uzvišenju u blizini sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su slabije obrađeni i utonuli su u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

6 — Na sedmom km puta od Luga ka Šuici, na lokalitetu Glavice, nalazi se nekropola sa 33 stećka (20 ploča i 13 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a zbog slabog kvaliteta kamena danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

Veće selo u sjeverozapadnom dijelu Duvanjskog polja, oko 3 km zračne linije sjeverno od Duvna.

7 — U dolinici pokraj ceste za novootvoreni rudnik, nalazi se ukupno 5 stećaka (3 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak), raspoređenih na nekoliko mjesta.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su stilizovan ljiljan, rozeta, friz od kosih paralelica i figura žene.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391.

8 — Oko 120 m sjeverno od prethodne nekropole nalazi se druga sa 46 stećaka (34 ploče i 12 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani, znatno su utonuli. Ima i amorfnih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi motivi su povijena lozica sa spiralicama, polumjesec i cikcak-linija.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 391—392.

9 — Podnu brda Klapavica nalazi se nekropola sa 10 stećaka (9 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je sljemenjak. Njegov motiv je scena lova na divljeg vepra i uz to jedna rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 393.

10 — Na brdu Klapavica, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 9 stećaka (8 ploča i 1 krstača).

Spomenici su osrednje obrađeni i znatno oštećeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašena je krstača. Njeni ukrasni motivi su polumjesec, krstići, razni geometrijski ornamenti i predstava perjanice.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 393.

11 — Nedaleko od nekropole br. 8, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka na postolju.

Spomenik je vrlo pažljivo klesan i dobro očuvan.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Originalno je ukrašen. Njegovi ukrasni motivi su arkade sa tordiranim stubovima i lukovima, u čijim interkolumnijama su figure muškarca, žene i konja sa jahačem, zatim, biljna stilizacija u vidu ljiljana i »svastika«.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 392.

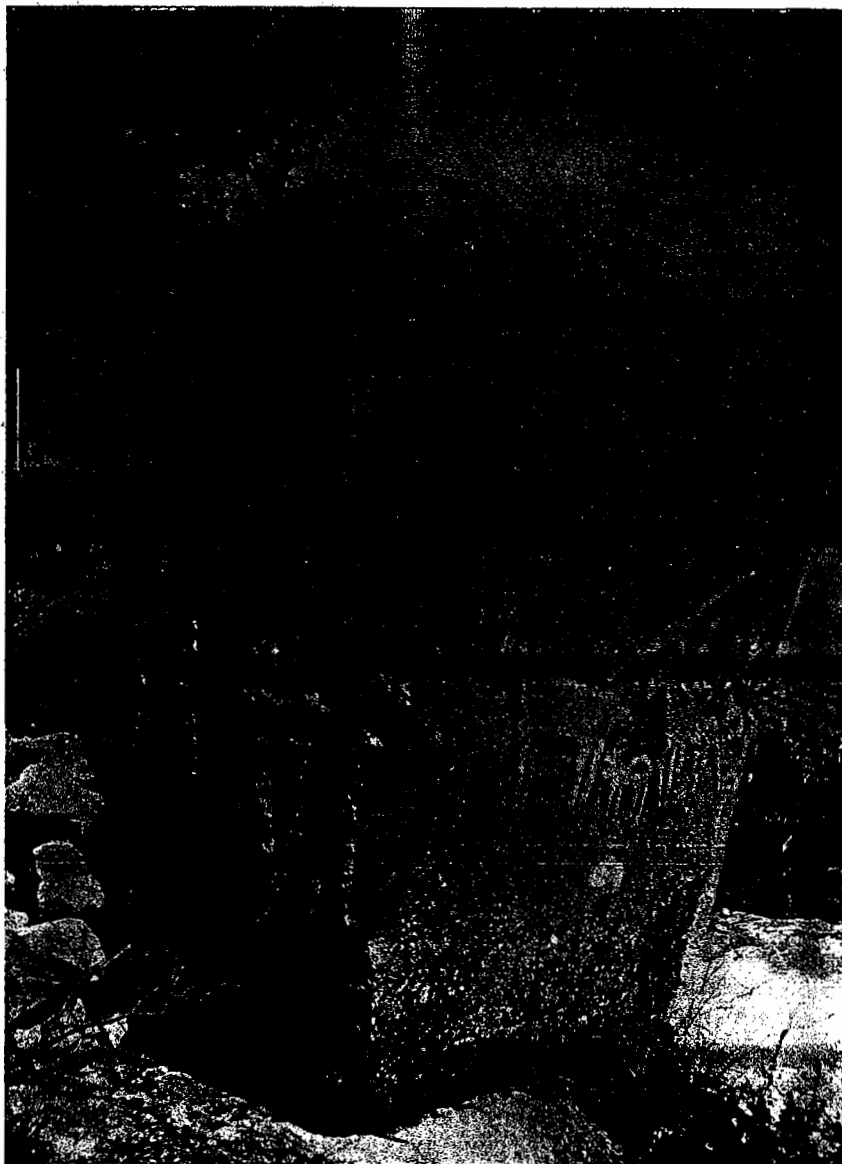
12 — Pokraj puta za Mokronoge, nešto dalje od naprijed navedenih nekropola, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, sada su oštećeni i skliznuli.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 393.

35 — *Ukrašeni sljemenjak iz Sarajlija, opština Duvno, Bosna i Hercegovina.*

Sarajlije

Selo u Duvanjskom polju, udaljeno od Duvna oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Na tumulu ispod sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča, 3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni. Ploča je nešto odvojena, a u zidovima njiva ima fragmenata stećaka.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, rozeta, biljna stilizacija, scene kola i lova na jelena i originalna scena lova na vepa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 389—390.

14 — Na lokalitetu Prika, pokraj puta ka selu Letka, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (32 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su znatno oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem i predstava jelena sa psom.

U blizini nekropole je Gradina na kojoj su ostaci starih nišana sa ukrasima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 387—388.

15 — Kod zaseoka Kuk, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.
Nemaju ukrasa.
Lit.: Isto tamo, 390.

Letka

Selo u sjevernom dijelu Duvanjskog polja, udaljeno od Duvna oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

16 — Na tumulu nedaleko od aktivnog rimokatoličkog groblja, desno od puta ka Vidašiću, nalazi se nekropola sa 2 stećka (1 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima i scena lova na jelena.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 387.

Duvno

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

17 — Na mjestu gdje je današnje rimokatoličko groblje, poznatom pod imenom Karaula, bila je nekada nekropola od koje je preostalo 8 stećaka (4 ploče, 3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su danas vrlo oštećeni, prevrnuti i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji ne stoje u prvobitnom položaju.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći motivi: povijena lozica sa spiralicama, rozeta, krst i snopovi povijenih linija.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 377—379.

Stipanići

Selo u sjeverozapadnom kraju Duvanjskog polja, udaljeno oko 5 km zračne linije jugozapadno od Duvna, pokraj ceste ka Livnu.

18 — Pokraj same ceste, ispod seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje očuvani i obrađeni. Orijentacija im je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Reljefni motivi su bordura od kosih paralelica, rozeta i krst.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 379.

19 — Na njivi Brižine, južno od ceste ka Livnu, nalazi se nekropola sa 52 stećka (44 ploče i 8 sanduka), raspoređena na 6 skupina.

Spomenici su osrednje obrađeni, a vrlo su slabo očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i. Neki primjerci su svrstani u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i kružni vijenac.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 380.

20 — Na humčici oko 200 m zapadno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 7 stećaka (5 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sljemenjak.

Imaju sljedeće ukrasne motive: tordirana vrpca, polumjesec, osmorokraka zvijezda i predstava konja.

Lit.: Isto tamo.

21 — U samome selu, zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 27 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, ali su danas oštećeni, a osim toga 3 primjerka su u ogradi groblja.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

22 — Na prevoju pokraj ceste ka Livnu, blizu Graca, oko 2 km zapadno od sela, nalazi se osamljeni stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas djelomično oštećen.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenik nema ukrasa.

Nekada je tu bilo više stećaka.

Lit.: Isto tamo.

Oplečani

Selo koje je od Duvna udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

23 — Kod savremenog rimokatoličkog groblja, odmah ispod sela, nalazi se nekropola sa 24 stećka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, a danas su znatno oštećeni i utonuli u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka je i savremeno pravoslavno groblje, a iznad sela izdiže se Gradina.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 387.

Jošanica

Seoce nedaleko od Stipanića, udaljeno od Duvna oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

24 — Uz cestu prema Livnu, u blizini sela, smještena je nekropola sa 4 stećka (2 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 380.

25 — Na lokalitetu Rivine, na njivama koje se zovu Podvornice, uz aktivno rimokatoličko groblje, oko 100 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 11 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni — nekropola je zbog potoka razrovanjena i upropaštena.

Primjerci koji nisu pomaknuti leže po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 prelomljena ploča. Njeni ukrasni motivi se sastoje od vrpce sa kosim paralelicama, cikcak-linijama ili od nešto povijenih paralelnih linija, zatim krsta, polumjeseca i rozeta.

U blizini je i muslimansko groblje, a u okolini ima ilirskih tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 380.

Mandino selo

Veće selo na istočnoj strani Duvanjskog polja, ispod Ljubuše planine, oko 6—8 km zračne linije jugoistočno od Livna.

26 — Na Mandinoj Gradini, oko 500 m zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro klesani, a osrednje očuvani

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 386.

27 — Na kraju jugoistočnog izduženja Mandine gradine nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku relativno velikih ploča. To je oko 100 m daleko od prethodne nekropole.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Sva 3 primjerka su ukrašena. Njihovi motivi su bordura od cikcak i kosih paralelnih linija, polumjesec, rozeta, friz od biljnih listova, krst, kružni vijenac, zrakasti krug, biljna stilizacija i predstava ruke.

Lit.: Isto tamo.

28 — U polju, zapadno i ispod Mandine gradine, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su prosječno obrađeni, a znatno su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 386—387.

Lipa

Veće selo u istočnom kraju Duvanjskog polja, oko 12 km zračne linije jugoistočno od Duvna.

29 — Na duguljastom izbočenju uz aktivno rimokatoličko groblje nalazi se nekropola sa 147 stećaka (122 ploče, 22 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su djelomično oštećeni i utonuli, dosta su razbacani — izgleda da je ranije nekropola bila brojnija.

Orijentacija je uglavnom po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Ovdje su zastupljeni motivi: tordirana vrpca, rozeta, stilizovani krst, štit sa mačem i tordiran kružni vijenac.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 383—384.

30 — U blizini prethodne nekropole, pokraj puta za selo Grla, nalazi se skupina sa 35 stećaka (5 sanduka i 30 ploča).

Spomenici su primitivno obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i raspoređeni u nizove.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 383.

31 — Na prostranom blagom uzvišenju oko 150 m sjeverno od nekropole br. 29 nalazi se velika nekropola sa ukupno 206 stećaka (176 ploča, 27 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada je slaba, postoji znatan broj amorfni spomenika, neki primjerci su oštećeni i utonuli u zemlju.

Velika većina spomenika postavljena je po pravcu sz—ji, a neznatan broj leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena je samo 1 ploča. Njeni motivi su polumjesec i rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 384—385.

32 — Između nekropole br. 29 i br. 30 ovoga sela nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro klesan, ali je danas veoma oštećen.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je bordurom od kosih paralelica i frizom od niza poluelipsa sa tačkicama.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 385.

Cebara

Selo u podnožju Grabovice planine, pokraj ceste ka Mostaru, oko 6 km zračne linije južno od Duvna.

33 — U ravnici blizu seoskih kuća, nedaleko od Gradine, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (50 ploča i 30 sanduka). To je osmi km ceste Duvno—Mostar.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 380.

Kongora

Veće selo koje je smješteno ispod planine Lib, udaljeno od Duvna oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

34 — Pokraj puta, oko 600 m zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 119 stećaka (94 ploče, 24 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, dosta su nepravilni i oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec i jabuke.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 382.

35 — U zapadnom podnožju planine Lib nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka), raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas znatno oštećeni i razbijeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

36 — U ravnici kod samog naselja, u neposrednoj blizini starog muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

37 — Na lokalitetu Tučevac, oko 800 m istočno od sela, nalazi se nekropolica sa 4 stećaka (2 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su osrednje klesani, a danas su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 383.

38 — Na njivi Todora Zečevića, u istočnom kraju sela, pokraj puta, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani; sanduci su skoro zatrpani zemljom.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su krst, arkade sa 2 ljudske figure, predstava čovjeka sa štitom i mačem, scena kola i scena lova na vepa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 382—383.

Donji Brišnik

Selo na Duvanjskom polju, udaljeno od Duvna oko 9 km zračne linije na južnu stranu.

39 — Kod samoga sela, pokraj ceste ka Mostaru, nalazi se nekropola sa 60 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, često su nepravilni i slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 381.

40 — U polju, oko 600 m istočno od ceste ka Mostaru, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka na postolju.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi motivi su stilizovan krst, krug i predstava konja sa jahačem.

Lit.: Isto tamo.

Mrkodol

Selo na Duvanjskom polju, udaljeno od Duvna oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

41 — Kod samoga sela, lijevo od ceste ka Mostaru, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je sanduk. Njegovi reljefni motivi su polumjesec, rozeta i biljna stilizacija — ljljan.

U blizini postoji nekoliko ilirskih tumula, a iznad sela se izdiže Gradina.

Lit.: Isto tamo.

Homolje

Selo na zapadnoj ivici Duvanjskog polja, udaljeno od Duvna oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

42 — U blizini aktivnog rimokatoličkog groblja, pokraj puta ka Borčanima, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je sanduk motivom rozete.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 382.

Crvenica

Selo u jugoistočnom kraju Duvanjskog polja, udaljeno je od opštinskog centra oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

43 — Na lokalitetu Grobnice, ispod sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (10 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani. Polovina broja spomenika je iskorištena za prelaz preko potoka.

Orijentacija nepomicanih spomenika je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U Crvenici su nađeni brojni ostaci ilirsko-rimskog naselja.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 381—382; I. Bojanovski, Bilješke iz arheologije, Naše starine IX, 194—195.

Vojkovići

Selo koje se nalazi oko 15 km zračne linije južno od Duvna.

44 — Na visokom prevoju Baba, nedaleko od sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka. Lokalitet je ovdje još poznat pod imenom Marasov grob.

Spomenik je dobro obrađen, ali je prevrnut.

Orijentacija je poremećena.

Spomenik nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 381.

PROZOR

Štimac

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na kosi istočno od sela, na lokalitetima Guvna i Brodac, gdje se nalazi sadašnje rimokatoličko groblje, ustanovljen je osamljen stećak u obliku sanduka.

Postavljen je po pravcu s—j.

Ostali podaci nisu poznati.

Do rimokatoličkog nalazi se i muslimansko groblje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, Rama u Bosni, Srpski etnografski zbornik, Naselja i poreklo stanovništva, knj. 35, Beograd 1955, 101.

Družinovići

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Lisine, gdje se nalazilo staro muslimansko groblje, smještena je skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su obrasli šumom, pa im je teško pristupiti i sasvim tačno ustanoviti brojno stanje i oblike.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 100.

3 — Na kosi Brig, između dolova Dolac i Zagreblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka i više grobova bez stećaka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Rumboci

Selo pokraj ceste ka Duvnu, udaljeno od Prozora oko 9 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — Pokraj putića koji izlazi na cestu ka Šćitu, u samome selu, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo je jedan prevaljen.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je sljemenjak. Na svim uspravnim stranama ovaj spomenik ima predstavljenu scenu kola.

5 — U zaseoku Pačevo, kod samih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni, a jedan je i prevaljen.

Postavljeni su nejednako, po oba glavna pravca.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi reljefni motivi su polumjesec, rozeta, krst, tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, stilizovan ljiljan i predstava konja sa jahačem.

U neposrednoj blizini je jedan vrlo stari muslimanski nišan na kojem je predstavljena figura konja.

Jaklići

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Na glavici Borak, ispod sela, nalazi se 5 stećaka (2 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak) kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Izgleda da su spomenici bili dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni i razbijeni.

Orijentacija se nije mogla utvrditi, ali izgleda da je bila po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

7 — Oko 500 m istočno od današnjeg rimokatoličkog groblja selâ Jaklića i Družinovića, na lokalitetu Rupin greb, na tumulu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i prevaljeni.

Orijentacija se nije mogla ustanoviti.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi reljefni motivi su jabuke i figura konja.

Lapsunj

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Na kosi Čardak, na lokalitetu Kneževe kuće, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Materijal stećaka je konglomerat, obrada je dobra, ali su danas spomenici oštećeni i zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu s—j i svrstani u niz.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 103.

9 — Na pošumljenom brdu Borak, u istočnom kraju sela, blizu puta u susjedno selo Gmiće, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su po svojim oblicima dosta neobični za ovaj kraj, osrednje su klesani, neki su okrnjeni i prevaljeni, a veoma su zarasli u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Njihovi motivi su polumjeseci i krstovi.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 102.

10 — Na kosi Brcu, zapadno od sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 103.

Gmići

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 2 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — U zaseoku Brig, na lokalitetu Selišće, u posjedu Ive Jurića, nalazi se nekropolica sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegov reljefni motiv je polumjesec.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 104.

12 — Oko 200 m jugoistočno od prethodne nekropole, na ravni koja se zove Hrast, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i veoma utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

13 — Oko 200 m jugoistočno od prethodne nekropole, pokraj puta, na zaravanku Mejdan, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Obrada spomenika je dobra, ali su oni danas vrlo oštećeni.

Orijentacija po pravcu sz—ji.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

14 — Oko 250 m jugoistočno od prethodne nekropole, na njivi koja je vlasništvo Ante Perana, nalazi se skupina sa 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su okrnjeni i djelomično zemljom zatrpani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su konj sa jahačem koji drži koplje, jelen i polujabuke.

Lit.: Isto tamo.

Ljubunci

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

15 — Na završetku kose Kozarine, između Rike i Potoka, na lokalitetu Vrdol, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (10 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 115.

16 — Na Rici, kod mlina, gdje je i staro rimokatoličko groblje sa brojnim stubovima, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su polumjesec i 2 kruga sa urezanim krstićima.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Here

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

17 — Na raskršću puteva jugozapadno od sela, na lokalitetu Ploče, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su veoma oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 132.

Kute

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

18 — Na Glavicama u Starom Selu nalazi se nekropola sa oko 6 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 133.

Uzdo

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 7 km zračne linije na istočnu stranu.

19 — Na lokalitetu Višnja, gdje je staro rimokatoličko groblje, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 130.

Sopot

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 5 km zračne linije na zapadnu stranu.

20 — Na lokalitetu Višnjevaca, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su osrednje obrađeni, ali su djelomično oštećeni i prevaljeni.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

21 — Oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole, na lokalitetu Vardino groblje, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (5 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

U blizini se nalaze stari muslimanski grobovi sa ostacima nišana.

Varvara

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Križ nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Orijentacija mu nije zabilježena.

Nema ukrasa.

Iznad Križa je brežuljak Crkvište, a neda-
leko su i druga dva uzvišenja, Velika i Mala Gra-
dina. U blizini je i muslimansko groblje, na kome
vidimo nekoliko vrlo starih nišana.

Kopčić

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 9 km
zračne linije na jugozapadnu stranu.

23 — Oko 800 m putem prema Prozoru na-
lazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka na
postolju. Spomenik ovdje zovu Kamen-baba.

Stećak je dobro obrađen, ali je danas pre-
valjen.

Postavljen je po pravcu s—j.

Ukrašen je motivima rozete i jabuke.

Mluša

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 4 km
zračne linije na jugozapadnu stranu.

24 — Ispod sela, na maloj kosi niže Krajčica,
nalaze se 2 osamljena stećka, u obliku sanduka,
od kojih je jedan pao u potok.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 76.

25 — Na Bilicama, iznad sela, bila je nekro-
pola od koje je do danas preostao samo 1 stećak
u obliku sanduka.

Ostale osobine nisu poznate.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Duge

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 3 km
zračne linije na jugoistočnu stranu.

26 — Na kosi Glavici, u Duškom polju, na-
lazi se »Grčko groblje« sa 8 stećaka u obliku stu-
bova.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 117.

Krančiči

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 5 km
zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Na Gracu, sjeveroistočno od Ošljana,
gdje je, po predanju, bio srednjovjekovni grad,
nalazi se nekropola sa oko 5 stećaka u obliku
sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 126.

28 — Na Glavici i na Pločama ima stećaka
čiji broj nije tačno ustanovljen, ali izgleda da su
3 sanduka.

Na jednom prevaljenom stećku isklesani su
motivi polumjeseca i jabuke.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Lug

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 4 km
zračne linije na južnu stranu.

29 — Na terasi Lanišća pod Šibenikom na-
lazi se nekropola na kojoj nije tačno utvrđen
broj spomenika, ali izgleda da se sastoji od 10
stećaka (7 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su prilično oštećeni i pomicali.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 119.

30 — Na Hasanića ravni nalazi se nekropo-
la čije brojno stanje nije sasvim tačno utvrđeno,
ali izgleda da se sastoji od 5 stećaka u obliku
sanduka.

Ostale osobine nisu poznate.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

31 — Na lokalitetu Bečića selišće nalazi se
osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Navodno je ukrašen mačem.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

32 — Na lokalitetu Stećak ili Glavica, blizu
Đukinih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka. Ob-
lici nisu precizirani, ali izgleda da se radi o
sanducima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Donja Vast

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 5—7
km zračne linije na jugoistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Smrike, gdje su današ-
nja groblja rimokatolika i muslimana, nalazi se
nekropola sa neutvrđenim brojem spomenika, ali
izgleda da ih ima oko 20 sanduka.

Spomenici su oštećeni i pomicali.

Ostale osobine nisu poznate.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 128.

34 — Na mjestu Poputnjača nalazi se nek-
ropola čije brojno stanje nije tačno utvrđeno, ali
izgleda da se sastoji od 12 stećaka u obliku san-
duka.

Nekropola je u ovome kraju poznata pod
imenom Čifutsko groblje.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 129.

35 — U šumi na Čeličkom brdu bila je ne-
kropola od koje je do danas preostao samo 1 ste-
ćak u obliku sanduka.

Spomenik je prevaljen.
Ostale osobine nisu poznate.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Isto tamo.

Borovnica

Selo koje se nalazi odmah do Prozora na južnoj strani.

36 — Na lokalitetu Umejak, blizu puta za selo Mlušu, nalazi se nekropola čije brojno stanje nije sasvim tačno utvrđeno, ali izgleda da se sastoji od 5 stećaka u obliku sanduka.

Na jednom primjerku nalazi se motiv rozete.
Ostale osobine nisu poznate.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 110.

Orašac

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

37 — Na savremenom rimokatoličkom groblju na Podoništu bila je nekropola stećaka od koje je do danas preostao samo 1 sanduk.

Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 70.

38 — Na putu za Maglice nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostale osobine nisu poznate.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Isto tamo.

39 — Na njivi Strane nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostale osobine nisu poznate.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Isto tamo.

Gorica

Selo koje se nalazi visoko iznad desne obale Rame, udaljeno od Prozora oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

40 — Na prostranoj i pošumljenoj blagoj humci, kod kuće Jozе Šimunovića, na lokalitetu Grovnice, nalazi se nekropola sa 100 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su uglavnom slabo obrađeni, ima dosta amorfnih primjeraka, utonuli su i zarasli u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.
Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 124.

41 — Oko 500 m jugoistočno od prethodne nekropole, pokraj puta za Paroš i Gračanicu, na lokalitetu Mašeta, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 sljemenjak).

Spomenici su od konglomerata, dobro obrađeni, ali su oštećeni.

Nemaju ukrasa.
Postavljeni su po pravcu z—i.
Lit.: Isto tamo.

42 — Na kosi koja se pruža između Gorice i Paroša, na lokalitetu Klanac, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u nekoliko skupina.

Spomenici su osrednje obrađeni, okrnjeni su i zarasli šikarom.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.
Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi motivi su polumjesec i polujabuke.

Oko 500 m južno izdiže se Gradina za koju je vezan vrh Tuk gdje je, vjerovatno, bio srednjovjekovni grad.

Lit.: Isto tamo.

43 — Oko 1 km putem ka Skrobučanima, na Brdu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je vrlo dobro obrađen, ali je prevaljen.

Postavljen je po pravcu s—j.
Nema ukrasa.

Proslap

Selo koje se nalazi na desnoj strani Rame, udaljeno od Prozora oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

44 — Na lokalitetu Šabići, kod Žilića kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je prevaljen.

Ukrašen je. Njegovi reljefni motivi su konj sa jahačem i polujabuke.

Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 77.

Ploča

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

45 — Zajedno sa današnjim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.
Nemaju ukrasa.

46 — Na kosi Grebak, idući ka selu Mluši, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 82.

47 — Na Gračacu iznad zaseoka Čuljaka nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostale osobine nisu poznate.
(Podaci po literaturi.)
Lit.: Isto tamo.

Skrobučani

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

48 — Na kosi iznad sela, na lokalitetu Bilov greb, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno od konglomerata, osrednje su obrađeni, a vrlo slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 primjerak motivom polumjeseca.

Do stećaka je savremeno muslimansko groblje.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 122.

Klek

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

49 — Na lokalitetu Glavičica, koji se nalazi u predjelu Kraljevina, sasvim blizu sela, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (1 ploča, 34 sanduka i 2 sljemenjaka), raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su od konglomerata, osrednje klesani, ali danas dosta oštećeni i zarasli u korov.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk motivom kružnog vijenca.

Oko 100 m sjeverozapadno odavde nalazi se krečnjačka stijena koja je istesana tako da čini tribinu sa naslonom i sa stepenicama za pristup, koja je ovdje poznata pod imenom Kraljev stolac.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 137.

50 — Na zaravanku kose koji se zove Rudno, oko 500 m sjeverno i iznad sela, nalazi se nekropola sa 90 stećaka (8 ploča, 80 sanduka i 2 sljemenjaka). Nekropolu presijeca put tako da je na istočnoj 9, a na zapadnoj strani 81 stećak.

Spomenici su nejednako obrađeni, pretežno slabo, a ima mnogo amorfnih primjeraka. Veći broj spomenika je oštećen, utonuo ili je prevallen.

Orijentacija je po pravcu z—i, ali 20 primjeraka leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka su muslimanski nišani i džamija.

Lit.: Isto tamo.

51 — Na tumulu u predjelu Seperovina, ispod sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit. Isto tamo.

Kučani

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

52 — Na zaravanku kose Stogir, na lokalitetu Rat, oko 500 m zračne linije zapadno od

sela, odmah do školske zgrade, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (4 ploče, 45 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada nejednaka, najviše slaba, ima amorfnih primjeraka i djelomično oštećenih, kao i zemljom zasutih.

Postavljeni su pretežno po pravcu s—j, ali ima dosta primjeraka koji leže po pravcu sz—ji. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sljemenjak (prelomljen). Na njegovom krovu vide se motivi polumjeseca, krsta i polujabuka.

53 — Na lokalitetu Zagrmica, uz brežuljak Vilinski klis, na putu za Klek, oko 300 m sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično utonuo u zemlju.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

U blizini se nalazi nekoliko starih muslimanskih nišana.

54 — Na lokalitetu Graščak, zajedno sa aktivnim muslimanskim grobljem, ispod sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, zatrpani zemljom i kamenjem i pomicali.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je polumjesec.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 138.

55 — Oko 1,5 km jugoistočno od sela, na zaravanku i prevoju, pokraj puta za Hudutsko, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su od slabijeg materijala, vrlo lijepo su klesani, sa krovom na strehu, ali su 2 prevallenjena i nešto skliznula.

Nepomaknuti sljemenjak leži po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva prevallenjena sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su biljne stilizacije u vidu ljiljana.

Jugoistočno od nekropole izdiže se krševito brdo Rajan, na kome ima ostataka zidova. Vjerovatno je tu bio srednjovjekovni grad po kome se ova nekropola nazvala Prigrađe.

Lit.: Isto tamo.

56 — Na lokalitetu Vrace, oko 1,5 km na sjever od sela, na prevoju i putu ka Doščici, nalazi se nekropola sa neutvrđenim brojem stećaka, ali izgleda sa 5 sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Grevići

Selo koje je od Prozora udaljeno oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

57 — Na lokalitetu Korita, oko 800 m putem ka Kućanima, na samome putu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su zatrpani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 139.

58 — Na lokalitetu Zagrebica, oko 1300 m putem ka Kućanima, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika je vrlo dobra, ali su oni prevaljeni i djelomično zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 140.

59 — Na lokalitetu Budimov greb, na kosi Lepenici ili Pozlačeniku, oko 2 km zračne linije na sjever od sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Orijentacija je po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Lit.: Isto tamo.

60 — Na lokalitetu Bjelan, na putu ka Kućanima, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Gračac

Selo na obali Rame, udaljeno od Prozora oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

61 — Na brdu iznad sela nalazi se nekropola sa 53 stećka (7 ploča, 43 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni, a mnogi su utonuli u zemlju i zarasli u korov.

Orijentacija je dvojaka — po obadva glavnog pravca.

Ukrašena su 3 sanduka. Motivi njihovih reljefa su polumjeseci, rozete i stilizovani krstovi.

Lit.: Š. Bešliagić, Stećci u dolini Neretve, Naše starine II, Sarajevo 1954, 203—206.

Ustirama

Selo na ušću istoimene rijeke, udaljeno od Prozora oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

62 — Kod samog ušća rijeke leži nekropola sa 66 stećaka (10 ploča, 50 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Orijentacija je uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi reljefni motivi su polumjeseci, krug i scena kola.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 202—203.

Slatina

Selo u donjem toku Rame, udaljeno od Prozora oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

63 — Na lokalitetu Bare, nedaleko od sela, na dvije humke, nalazi se nekropola sa 120 stećaka (35 ploča i 85 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a većina ih je od granita, tzv. »jablanita«.

Postavljeni su po obadva glavnog pravca.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi motivi su 2 polumjeseca.

Lit.: Isto tamo.

Mrkodo

Selo koje se nalazi ispod planine Ljubuše, udaljeno od Prozora oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

64 — Kod Čulina doca, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 15 sanduka (?).

Ukrašeno je 11 primjeraka. Nisu zabilježeni njihovi ukrasni motivi.

Ostale osobine nisu poznate.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr M. Filipović, n. d., 89.

JABLANICA

Rama

Selo kod ušća Rame u Neretvu, udaljeno od Jablanice oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na obali Neretve, ispod sela, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (3 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, neki su zasuti zemljom ili pomaknuti sa svog mjesta.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, Stećci u dolini Neretve, Naše starine II, Sarajevo 1954, 202.

Mrakovo

Selo na desnoj obali Neretve, sada Jablaničkog jezera, udaljeno od Jablanice oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Na lokalitetu Samar, na istaknutom zaravanku ispod sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično okrnjeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Obadva primjerka su ukrašena. Motivi njihovih reljefa su obične plastične vrpce, frizovi od položenih S spirala i kružni vijenci.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 200—201.

Žuglići

Selo na desnoj obali Neretve, sada Jablaničkog jezera, udaljeno od Jablanice oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na lokalitetu Grčko groblje, u polju kod samoga sela, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (11 sanduka i 6 ploča).

Izgleda da su spomenici osrednje klesani, a danas su veoma oštećeni i utonuli.

Orijentacija većine spomenika je po pravcu z—i, a manji broj je postavljen po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 201.

Doljani

Selo koje je od Jablanice udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na današnjem rimokatoličkom groblju nalazi se skupina sa 16 stećaka (13 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 sanduk koji je kasnije iskorišten kao nadgrobni spomenik nekom svešteniku. Na njemu vidimo motiv rozete.

Na ovom groblju je 1937. g. podignut spomenik u vidu sljemenjaka hrvatskom narodnom junaku Mijatu Tomiću, koji se u XVII v. istakao u borbi protiv Turaka.

Gornje Paprasko

Selo koje je od Jablanice udaljeno oko 2 km zračne linije na sjevernu stranu.

5 — Na lokalitetu Topalov greb, na prevoju puta za Dobrigošće (800 m jugoistočno od sela), gdje se nalazi savremeno muslimansko groblje, smještena je skupina sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i veoma su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Dobrigošće

Selo visoko u strani, udaljeno od Jablanice oko 3,5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Grčko groblje, odmah istočno iznad sela, gdje je i sadašnje pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Slaba obrada i očuvanost.

Manji broj spomenika postavljen je po pravcu s—j, a veći po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukrasni motiv je običan krst.

7 — Oko 500 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Kamen, na brdu pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je relativno visok i ima dva postolja, vrlo dobro je obrađen, ali je djelomično oštećen.

Postavljen je po pravcu s—j.

Bogato je ukrašen. Ima friz od povijene lozice sa trolistovima na svim uspravnim stranama, a na čeonim stranama ispod toga su biljne stilizacije sa grozdovima i krstovima, čiji su krakovi tordirani i završavaju se rozetama. U zabatima su po jedna rozeta i kratke kose tordirane vrpce.

Nedaleko od ovoga stećka nalazi se lokalitet Knez-polje.

Risovac

Selo na visokom kraškom polju između Čvrstnice i Vran-planine, udaljeno od Jablanice oko 15 km zračne linije na zapadnu stranu.

8 — Na kamenom tumulu i u njegovoj blizini, kod seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 44 stećka (12 ploča, 28 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas popucali, okrnjeni i nagnuti.

Većina ih je postavljena po pravcu z—i, odnosno sz—ji, a manji dio po pravcu s—j.

Ukrašeno je 14 spomenika, i to 2 ploče, 10 sanduka i 2 sljemenjaka. Po svome broju ističu se motivi bordura i frizova od povijene lozice sa trolistovima i od kosih ili cikcak-linija, kao i krstova, među kojima ima najviše stilizovanih, zatim dolaze rozete i polumjeseci, a onda i figuralne kompozicije — lov, turnir i kolo.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci na Blidinju, Zagreb 1959, 15—22.

9 — Sjeverno od naselja, pokraj mjesta gdje uvire mala rječica, u polju koje se zove Brčanj, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (7 ploča i 14 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sanduk, na kome se vidi plastična predstava čovjeka i polumjeseca.

Oko 1 km sjeverno od nekropole nalazio se kamenolom za stećke gdje je do danas ostao 1 skoro dovršen i ukrašen sanduk.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 22—24.

Ravna

Selo u dolini potoka Dragan, udaljeno od Jablanice oko 3,5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Podkula, uz kuću Mehe Potura, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada osrednja, stanje vrlo slabo.

Orijentacija je po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

36 — *Ukrašeni visoki sljemenjak sa nekropole br. 7 u Dobrigošću, opština Jablanica, Bosna i Hercegovina.*

11 — Oko 100 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, kod kuće Ahmeta Mešića, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost slabi.

Orijentacija po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

12 — Na lokalitetu Bieščak, oko 120 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašen je 1 primjerak kružnim vjenčićem.

Djevor

Seoce na lijevoj obali Neretve, od Jablanice je udaljeno oko 3 km na južnu stranu.

13 — Na lokalitetu Tulac, između rijeke i bivše uskotračne željezničke pruge, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, a ima i amorfnih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, u nizovima. Nemaju ukrasa.

U blizini je aktivno muslimansko groblje.

Donja Jablanica

Selo pokraj ceste i željezničke pruge s desne strane Neretve, udaljeno od Jablanice oko 3 km na južnu stranu.

14 — Na lokalitetu Lokve, kod same željezničke stanice, donedavno je bila nekropola sa više stećaka, od koje su preostala 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak), na većem razmaku.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i. Nemaju ukrasa.

Glogošnica

Selo koje je od Jablanice udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

15 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalazi se osamljen stećak u obliku relativno velikog sanduka.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

16 — U zaseoku Šanica, na lokalitetu Klanac, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Izgląda da je ovdje bio kamenolom za stećke i da su otuda preostala ova 3 spomenika.

Grabovica

Selo u dolini Neretve, udaljeno od Jablanice oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

17 — Na lokalitetu Nesibolje, na desnoj obali rijeke, donedavno je bila nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka, bez ukrasa, ali je izgradnjom normalne željezničke pruge uništena.

18 — Na malom rimokatoličkom groblju Dnje Grabovice, na lijevoj obali Neretve, pokraj ceste, od nekadašnje nekropole do danas je preostao samo 1 stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu s—j.

Nema ukrasa.

Čopi

Seoce u dolini Neretve, udaljeno od Jablanice oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

19 — U rimokatoličkom groblju bila je nekropola sa 5 sanduka, koja je, međutim, izgradnjom normalne željezničke pruge, nedavno uništena.

POSUŠJE

Badnje

Ljetno stočarsko naselje u Dugom polju, nedaleko od Blidinjskog jezera, udaljeno od Posušja oko 25 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Nekropola je situirana pokraj puta, oko 1 km zapadno od naselja. Broji 150 stećaka (72 ploče, 73 sanduka i 5 sljemenjaka).

Većina spomenika je dosta dobro klesana, ali je znatan broj danas okrnjen ili je popucao. Orijentacija je po pravcu jz—si, u nizovima.

Ukrašena su 32 primjerka, i to 5 ploča, 22 sanduka i 5 sljemenjaka. Od reljefnih motiva najbrojnije su rozete, a zatim krstovi, obični ili stilizovani. Česti su i motivi polumjeseca, raznovrsnih bordura i tordiranih vrpca. Među ostalim motivima vidimo kružne vijence, štitove sa mačevima i osamljen mač. Zanimljive su figuralne predstave i kompozicije. Tako je ovdje originalna predstava krilatog konja sa zmijom i dvije kompozicije sa ljudskim figurama koje su, vjerovatno, kultne scene. Tu su još scene kola, lova i turnira. Turniri su pješački, s mačevima i buzdovanima, što je neobična pojava.

Po svim svojim osobinama ova nekropola spada među najznačajnije.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci na Blidinju, Zagreb 1959, 25—38.

2 — Oko 2,5 km jugozapadno od naselja, na samoj obali Blidinjskog jezera, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, a sada su znatno oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju uobičajene bordure i frizovi, zatim krst, rozeta, polumjesec i biljna stilizacija (ljiljan), a od figurálnih prikaza scena lova i scena kola.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 38—41.

Barzonja

Ljetno stočarsko naselje nedaleko od Blidinjskog jezera, udaljeno od Posušja oko 19 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Pokraj puta, u blizini naselja i jezera, nalazi se nekropola sa 70 stećaka (17 ploča, 50 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, a danas su veoma oštećeni, ispreturani i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 10 sanduka. Njihovi reljefni motivi se sastoje od bordura sa spiralicama, rozeta, krstova (neki su stilizovani), predstave jelena i scene kola.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 47.

Bare

Stočarsko naselje na jugozapadnim padinama Velike Čvrstice, udaljeno od Posušja oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — U Donjim Barama nalazi se nekropola sa 26 stećaka (13 ploča, 5 sanduka, 4 sljemenjaka, 1 krstača i 3 fragmenta sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 3 ploče, 4 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 krstača. Po broju dominiraju motivi rozeta, polumjeseca, tordirane vrpce i raznovrsnih frizova. Javlja se još kružni vijenci, krst, »svastika« i štit sa mačem. Vrlo su zanimljive i rijetke 4 stilizacije ljiljana. Ovdje vidimo i scene kola i turnira, među kojima je jedna scena turnira originalno predstavljena.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 41—47.

Potklečani

Selo u Rakitnom polju, udaljeno od Posušja oko 12—14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Podi, pokraj ceste ka Posušju, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 200 stećaka (100 ploča, 50 sanduka i 50 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno vrlo slabo obrađeni, mnogo je primjeraka oštećeno i utonulo u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 ploče i 4 sanduka. Na njihovim stranicama pojavljuju se motivi krstova, »vodenice«, polumjeseca, »svastike«, rozete i arkada sa ukrasnim dodacima u obliku ljiljana.

6 — Na tumulu Paljenik, u polju između Potklečana i Dupovaca, smještena je nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

7 — Na lokalitetu Grudine, u Donjim Potklečanima, nalazi se nekropola sa 62 stećka (41 ploča, 21 sanduk).

Spomenici su različito obrađeni, ima amorfnih primjeraka, zatim, dosta oštećenih i u zemlju utonulih.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 ploče i 4 sanduka. Kao njihovi reljefni motivi javljaju se

stilizovan i običan krst, polumjesec, rozeta, »vodenica« i »svastika«.

8 — Na humci ispod Gornjih Potklečana, oko 500 m zapadno od savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 42 stećka (25 ploča i 17 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Izgleda da je ova nekropola prvobitno bila brojnija.

Zagorje

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Slavić i u njegovoj blizini, nedaleko od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (9 sanduka i 3 sljemenjaka), raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa dvolistovima i sa spiralicama, vrpca od cikcak linija, polumjesec, rozeta, krst, antropomorfnii krst, predstava čovjeka sa štitom i mačem i scena lova na jelena.

10 — Na lokalitetu Pogledavac, pokraj ceste i rimokatoličke kapelice, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost slabe, 2 primjerka pomiscana.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

11 — Na lokalitetu Debeli dub, oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, ispod ceste, nalazi se skupina sa 11 stećaka u obliku sanduka. Tu je i 1 fragment veće krstače.

Obrada i očuvanost slabe.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

12 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, a 3 primjerka su ugrađena u kapelicu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukras je scena lova na jelena u kojoj je lovac na konju, sa kopljem.

Dupovci

Selo u Rakitnom polju, udaljeno od Posušja oko 10—12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su skoro sasvim amorfnii komadi.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

14 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka. Spomenik je osrednje obrađen i očuvan. Postavljen je na malom tumulu po pravcu s—j.
Nema ukrasa.

Petrovići

Selo u Rakitnom polju, udaljeno od Posušja oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

15 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 100 stećaka (30 ploča i 70 sanduka).

Spomenici su od slabijeg materijala i uglavnom su slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi reljefni motivi su cikcak-bordura, polumjesec, osamljena figura jelena i scena lova na jelena.

Mukinje

Seoce u Rakitnom polju, udaljeno od Posušja oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

16 — U blizini naselja, pokraj ceste koja vodi u Posušje, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su od slabijeg materijala, slabo su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pavkovići

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

17 — Na brežuljku Jelovača, ispod sela, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (8 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni ili su amorfn.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Tribistovo

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

18 — Kod Osnovne škole, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (17 ploča, 40 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašene su 3 ploče. Njihovi reljefni motivi su rozete, polumjeseci i krst.

Obližnje brdo Orlov kuk naziva se i imenom Gradina.

19 — Oko 300 m daleko od prethodne nekropole, također pokraj ceste, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrađa i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

20 — Oko 600 m prije naselja, dolazeći od Posušja, lijevo od ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na vodoravnoj strani jednog primjerka urezana je uzdužna linija.

21 — Oko 300 m ispred sela, dolazeći iz Posušja, pokraj ceste, kod mosta, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Vir

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Stećak, oko 1 km cestom prema Pazavelinu, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Obrađa spomenika je osrednja, neki primjerci su veoma oštećeni i nalaze se na putu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

23 — Zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, ispod sela, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na jednoj krstači vidimo ćirilski natpis iz 1753. g.

Vinjani

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 6 km zračne linije na zapadnu stranu.

24 — Na humčici koja se nalazi u savremenom rimokatoličkom groblju smještena su 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Posušje

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

25 — U rimokatoličkom groblju na Ričini i uz njega nalazi se nekropola sa 31 stećkom (29 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, a znatno su oštećeni i utonuli.

37 — Nekropola u Posušju, opština Posušje, Bosna i Hercegovina.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Lit.: M. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Sarajevo 1957, 95.

26 — Oko 200 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, s druge strane Ričine, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (3 ploče, 2 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani. Skupina sa 7 stećaka ima relativno veće dimenzije i djeluje vrlo impozantno. Neki primjerci su djelomično oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Oni imaju okvire od obične plastične vrpce koji se pružaju i preko sredine strane.

Rastovača

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 3 km na istočnu stranu.

27 — Na Ilinu brdu, gdje je i rimokatoličko groblje, pokraj ceste ka Mostaru, nalazi se skupina sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su vrlo slabo očuvani. U zidu kapelice nalaze se 4 primjerka.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

28 — Na lokalitetu Brigovi, na tumulu, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (17 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su oštećeni, a sljemenjak je prevaljen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

29 — Oko 200 m daleko od prethodne nekropole, prema glavnoj cesti, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 ploče i 1 sanduk).

Obrađa je slaba, ploče su skoro amorfne.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

30 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, a 2 primjerka su uzidana u kapelicu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Batin

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 4 km na jugoistočnu stranu.

31 — U zaseoku Senjak, na lokalitetu Glavica, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i ili sa malim odklonom od toga pravca, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

32 — U zaseoku Penave, na lokalitetu Veliki rat, oko 1000 m sjeveroistočno od seoskih kuća, pri polju, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukrasni motiv je krst čiji se krakovi završavaju kao polumjeseci.

33 — U zaseoku Penave, oko 800 m istočno od seoskih kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Broćanac

Selo koje je od Posušja udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

34 — U kapelici savremenog rimokatoličkog groblja nalaze se 2 ugrađena stećka u obliku sanduka.

Dobro su obrađeni.

Nemaju ukrasa.

Gradac

Selo pokraj ceste ka Mostaru, udaljeno od Posušja oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

35 — U seoskom rimokatoličkom groblju nalazi se skupina sa 16 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, 1 primjerak je ugrađen u kapelicu, a 10 u ogradu groblja.

Ukrašen je primjerak koji se nalazi u zidu kapelice. Njegovi ukrasni motivi su rozeta i polumjesec.

Oko 200 m istočno odavde nalazi se 1 starija krstača.

Dodatak:

Prema naknadno dobijenim podacima od Petra Oreča, pravnika, koji se duže vremena bavi popisom i proučavanjem stećaka oko Posušja, na području ove opštine postoji još 5 lokaliteta stećaka, a na 5 već navedenih nađeno je još po nekoliko primjeraka spomenika, ili su viđeni neki ukrasi na već zabilježenim primjercima.

Evo podataka o novim lokalitetima:

Selo Vir, zaselak Kadin, lokalitet Kuk — 3 stećka (2 ploče i 1 sljemenjak), ukrašen 1 sljeme-

njak motivima tordirane vrpce, spirala i scenom lova na jelena i košute;

Selo Vinjani, lokalitet Mlaka ili Greblje — 2 ploče bez ukrasa;

Selo Rastovača, lokalitet Suhi bunari — 4 sanduka, svi primjerci ukrašeni. Njihovi motivi su polumjesec, rozeta u vijencu, tordirana vrpca, biljna stilizacija, scene kola i borbe pješaka, te scena sa konjem i vodičem;

Selo Čitluk, kraj Vučipolja — 56 sanduka, od kojih 5 sa ukrasima polumjeseca, krsta, »kamenice« i još nekim nejasnim motivom koji podsjeća na niz stubova; i

Selo Osoje, na tromedi sela Batin, Posušje i Osoje — 1 sanduk ukrašen motivom krsta.

Novi stećci ili samo ukrasi koji su pronađeni na već opisanim nekropolama:

Selo Gradac, lokalitet Groblje, nađeno još 19 sanduka, pretežno ugrađenih u ograde, od kojih su 2 ukrašena motivima polumjeseca i rozete;

Selo Batin I, još 8 sanduka, bez ukrasa;

Selo Batin II, još 2 sanduka, bez ukrasa;

Selo Rastovača I, ustanovljen motiv krsta na već navedenom jednom sanduku; i

Posušje I, ustanovljen motiv »svastike« na već zabilježenom sljemenjaku.

GRUDE

Sovići

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Prlići, oko 500 m sjeverozapadno od kuća, nalazi se nekropola sa 31 stećkom u obliku sanduka.

Obrada je dosta dobra, ali je nekoliko primjeraka prevaljeno.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su krst, »vodenica«, polumjesec i rozeta.

2 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole nalazi se nekropola sa 19 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom polumjeseca.

Miši

Selo u blizini Gruda.

3 — U samome selu, pokraj ceste, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Tu je i 1 rimski nadgrobni spomenik sa reljefom ljudske figure.

Blaževići

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

4 — Zajedno sa seoskim rimokatoličkim grobljem nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su pomicali. U zidu kapelice vidimo 2 primjerka, a 2 su postavljena na tumul.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i rozeta.

Pocrte

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 2 km na jugoistočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Grebine, oko 1000 m sjeverno od sela i ceste, na rastojanju od oko 80 m, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su vrlo lijepo klesani i dobro su očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec i rozeta.

Grude

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

6 — U zaseoku Vručice, na njivi I. Brnadića, pokraj puta ka Alegovcu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka na postolju.

Spomenik je dobro obrađen i sačuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, mač, vrpca od kosih paralelica i scena lova i kola.

7 — U polju, na Spajića njivi, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena je ploča. Njeni ukrasni motivi su tordiran vijenac i »vodennica« okružena tordiranim vijencem.

8 — Na lokalitetu Grovište, na izbrešku između prethodne nekropole i seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Orijentirani su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka. Ukrasni motivi su bordura od spiralice, krst, štit, polumjesec, rozeta, predstava jelena, konja sa jahačem i scene kola i lova na jelena (lovac je pješak, sa mačem i sokolom).

9 — Oko 500 m zapadno od naselja, pokraj ceste ka Ljubuškom, nalazi se osamljen stećak u obliku krstača.

Obrada je rustična, očuvanost slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenik je ukrašen. Tu je predstava žene, zatim, polumjeseca i kružnog vijenca.

Alegovac

Seoce koje je od Vručice, kao zaseoka Gruda, udaljeno oko 1 km na južnu stranu.

10 — Na lokalitetu Krčevine, pokraj tumula, oko 500 m putem ka Blaževićima, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, krst, polumjesec i mač.

11 — Kod kuće Stjepana Primorca, uvrh sela, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima krsta i »vodenice«.

12 — U samome selu, uz kuću Marka Šimića, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, ali je 1 primjerak ugrađen u štalu.

Spomenici nemaju ukrasa.

Drinovci

Veće selo i predio udaljen od Gruda oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

13 — U zaseoku Nuića Mahala, na lokalitetu Špriljine i u njegovoj blizini, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (38 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i dobro su sačuvani.

Postavljani su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 10 sanduka i 1 sljemenjak. Najčešći ukrasi su rozete, krstovi (ima ih i originalno stilizovanih) i »vodenice«, a zatim dolaze kružni vijenci, bordure od povijene lozice sa trolistovima, isti takovi frizovi, a onda štit sa mačem, figura osamljenog muškarca sa izdignutim rukama i scena kola.

14 — U zaseoku Erkapici, na lokalitetu Ratat, nedaleko od Plavila, ispod kuća, odmah uz polje, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su nešto oštećeni.

Postavljani su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, polumjesec, rozeta i »vodenica«.

15 — U zaseoku Vituša, na lokalitetu Bijeli greb, gdje je i savremeno rimokatoličko groblje sa kapelicom, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su obična vrpca, bordura od povijene lozice sa trolistovima, štit sa mačem, krst, rozeta, polumjesec i »vodenica«.

16 — U seoskom aktivnom rimokatoličkom groblju nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Sva tri primjerka su ukrašena. Njihovi ukrasni motivi su bordure od povijene lozice sa trolistovima i po jedna rozeta na vodoravnim stranama.

Docì

Seoce koje je od Gruda udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

17 — U samome naselju, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su krst, polumjesec, rozeta, jabuka i predstava konja sa sedlom, bez jahača.

Kordići

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

18 — U rimokatoličkom aktivnom groblju i oko njega nalazi se skupina sa 22 stećka (20 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo lijepo klesani i dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od cikcak linija sa umecima malih sidra, bordura od povijene lozice sa trolistovima, krst i štit sa mačem.

Nezdravica

Selo u predjelu Tihaljine, udaljeno od Gruda oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

19 — Na brijegu u blizini seoskih kuća nalazi se nekropola sa 66 stećaka (61 sanduk i 5 sljemenjaka).

Više primjeraka su slabije obrađeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 9 primjeraka, od kojih 7 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su okvir od obične vrpce, bordura od povijene lozice sa trolistovima, krstovi, stilizovani krstovi, polumjesec, rozeta, tordirani vijenac i »vodenica«.

20 — Kod zaseoka Jakšenica, na lokalitetu Gladiške, u blizini vrela Jakšenica, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa.

Kreštalice

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — Blizu bunara Banovca, oko 700 m od Lalovaca, pokraj ceste ka Lištici, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo je 1 sljemenjak prevaljen.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeni su 1 sljemenjak. Njegovi ukrasi su kolo sa 5 figura, jelen, polumjesec i motiv sličan štapu (?).

Prispa

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

22 — U zaseoku Lalovci, na brežuljku, postoji skupina sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su obični krstovi.

Seline

Selo koje je od Gruda udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Gromila, kod aktivnog rimokatoličkog groblja i u okolici, nalazi se nekropola sa 33 stećka (7 skoro amorfnih ploča, 25 sanduka i 1 sljemenjak).

Sanduci i sljemenjak su dobro obrađeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sanduka. Evo njihovih ukrasnih motiva: zupčast friz i zupčasta bordura, rozeta, krst, polumjesec i originalna predstava ležeće figure muškarca, sa kopljem i pticom.

24 — Na mjestu gdje je i rimokatoličko groblje nalazi se ukupno 20 stećaka (19 sanduka i 1 sljemenjak), od kojih 11 u samome groblju, 7 u ogradi i 2 na tumulu koji je oko 50 m jugoistočno odatle.

Vrlo dobra je obrada, kao i očuvanost, ali je nekoliko primjeraka prevaljeno.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 10 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, bordura od niza spirala, dvostruki krst, štit sa mačem, krst kombinovan sa »vodenicom«, kružni vijenac, pojedinačne predstave čovjeka i konja i scena lova na jelena.

25 — Na lokalitetu Lazina, oko 100 m sjeverozapadno od prethodne nekropole (Groblje), nalazi se skupina sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

26 — Na lokalitetu Tomina grobnica (zove se još i Brkušića ograda), oko 100 m istočno od nekropole br. 23, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Svi primjerci su ukrašeni. Evo njihovih ukrasnih motiva: bordura od povijene lozice sa trolistovima, bordura od cikcak-linije sa umecima u obliku sidra, obična bordura, štit sa mačem, polumjesec, rozeta, krst i predstava osamljenog muškarca.

27 — U Mikulića ogradi, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa spiralicama, polumjesec, krst i rozeta.

LIŠTICA

Crne Lokve

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Javorak, vrlo blizu seoskih kuća, nalazi se skupina sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, ali se 9 primjeraka nalaze u ogradi, a 1 u samoj cesti.

Orientacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta čiji se krakovi završavaju kao krugovi.

Ljubotići

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Vrt (Križ), u ogradi Jure Pomićuša, pokraj ceste, ispod sela, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Obrada spomenika je vrlo dobra; izgleda da su neki primjerci pomicali.

Orientacija je z—i.

Ukrašena je 1 krstača. Ona ima udubljenje kao arkadu.

3 — Na lokalitetu Kravarica, oko 50 m sjeverno od Crtanice, nalazi se nekropola sa 19 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost dosta dobre, ali su neki primjerci ugrađeni u ogradu.

Orientacija je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže nešto drugačije.

Ukrašena su 3 primjerka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: rozeta, krst, polumjesec i bordura od obične vrpce, unutar koje je predstava žene i žene sa djetetom.

4 — Na lokalitetu Crtanica, u blizini prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku relativno velikih sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Vodoravna strana jednoga podijeljena je povijenom lozicom sa spiralicama na pravougaonike u kojima su motivi polumjeseca i rozete, a na vodoravnoj strani drugoga primjerka prikazano je kolo sa 6 naizmjenično postavljenih figura muškaraca i žena, a do kola je muška figura sa ispruženim rukama na kojima su krstovi. Motiv drugog ukrašenog primjerka je sasvim neobičan.

Kočerin

Selo pokraj ceste ka Posušju, udaljeno od Lištice oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Stećci, kod Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 23 stećka u obliku sanduka.

Uglavnom slaba obrada, spomenici djelomično oštećeni i utonuli.

Orientacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od krstova i »svastike«.

6 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, u blizini aktivnog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su obična bordura, polumjesec, rozeta, štit sa mačem, »vodenica« i originalno stilizovan krst.

7 — U aktivnom rimokatoličkom groblju, oko 100 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od obične vrpce i od cikcak-linija sa umecima poput sidra, polumjesec, rozeta i predstava čovjeka sa lukom.

Na jednoj starijoj krstači vidimo ukrase polumjeseca i kruga.

8 — U zidu zgrade rimokatoličkog župskog dvora nalazi se stećak u obliku stuba sa dugačkim natpisom koji se odnosi na Vignja Miloševića. U zidu je još 1 sanduk, a 100 m sjeverozapadno od škole još 1 sanduk koji je ugrađen u ogradu.

Sanduk u zidu zgrade ima motiv krsta.

Stub sa natpisom prenesen je sa nekropole u Kočerinskom polju.

Lit.: Đ. Daničić, Viestnik 1881, br. I, 17 i br. 4, 98—99; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 86—87; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 430—433; Lj. Stojanović, Bosanska Vila 1892, br. 6, 92; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 261; Enciklopedija likovnih umjetnosti III, 203; M. Vego, Zbornik... I, br. 1.

Mamići

Selo u blizini Kočerina, udaljeno od Lištice oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — U rimokatoličkom groblju, pokraj puta ka Kočerinu, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (7 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, bordura od povijene lozice sa spiralicama, rozeta i štit sa mačem.

10 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 20 stećaka (12 sanduka i 8 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada, nekoliko primjeraka zatrpano zemljom.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

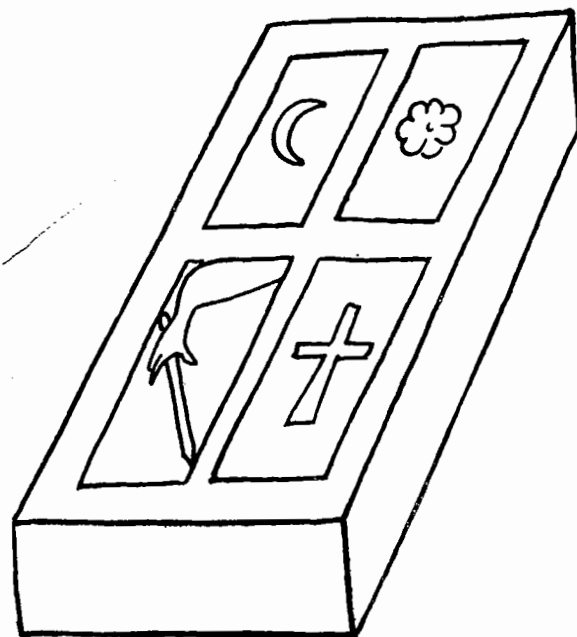
Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 4 sanduka i 3 sljemenjaka. Oni imaju sljedeće ukrasne motive: bordura od obične vrpce, tordirana vrpca, polumjesec, rozeta, štap, nekoliko krstova od kojih je 1 na sidru i predstavu 2 konjanika.

11 — U seoskom rimokatoličkom groblju nalazi se nekropola sa 9 stećaka (7 sanduka i 2 sljemenjaka) od kojih je 1 sljemenjak u zidu.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, bordura od obične vrpce, polumjesec, rozeta, mač, ruka, štit sa mačem i jedinstveno prikazana bordura od povijene lozice sa rozetama u međuprostorima.

38 — Ukrašeni sanduk iz okoline Lištice, opština Lištica, Bosna i Hercegovina.

39 — Ukrašeni sanduk iz Kočerina, opština Lištica, Bosna i Hercegovina.

12 — Oko 100 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (45 sanduka i 2 sljemenjaka), raspoređenih u 2 skupine na rastojanju od oko 50 m.

Spomenici su osrednje i slabije obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 sanduka. Ukrasi se sastoje od sljedećih motiva: »vodenice«, mača sa tordiranom drškom, povijene lozice sa trolistovima, polumjeseca, rozete i krsta.

13 — Oko 1 km zapadno od rimokatoličkog groblja i nekropole br. 11, kod lugarnice, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani, 1 je djelomično oštećen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasi se sastoje od sljedećih motiva: bordure od obične lozice i od povijene lozice sa spiralicama i dodcima od po 2 listića, polumjeseca, rozete, tordirane vrpce, scene lova na jelena i scene kola sa 6 figura.

Uz jedan sanduk do prije nekoliko godina bio je stub sa natpisom, koji se danas nalazi u zidu župskog ureda u Kočerinu, iz čega bi se moglo zaključiti da je ovo nekropola porodice Vignja Miloševića.

Privalj

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 6 km zračne linije na zapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Podkrajnica nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak), od kojih su 3 u ogradi.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 9 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od obične vrpce, zatim, od kosih

crtica i od spirala sa dvolistovima, polumjeseci, rozete, krstovi, štit sa mačem, predstava žene, scena sa 2 čovjeka, konjem i mačem između njih, predstava zmaja, scena lova i kola sa konjanikom i još 4 figure.

15 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 23 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

16 — U rimokatoličkom seoskom groblju, nedaleko od prethodne nekropole, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka, koji su ugrađeni u ogradu.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasi su bordura od kosih crtica i unutar ove polumjesec, rozeta i štit.

Trn

Seoce koje je od Lištice udaljeno 2 km na zapadnu stranu.

17 — Nekropola se nalazi desno od puta ka Kočerinu, gdje je i današnje rimokatoličko groblje. Broji ukupno 20 stećka (16 ploča, 1 sanduk i 3 krstače).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašen je 8 primjeraka, i to 5 ploča i 3 krstače. Ovdje se javljaju sljedeći motivi: cikcak-bordure, tordirane vrpce, polumjeseci, krstovi, rozete, zrakasti krug, motiv pentagrama, štita sa mačem i ruke sa mačem.

Lit.: Dr A. Benac, Široki Brijeg, Sarajevo 1962, 22—25.

Ledinac

Selo blizu Mamića, udaljeno od Lištice oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

18 — Odmah do zgrade rimokatoličke crkve situirana je nekropola sa 30 stećka (19 ploča, 9 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, dobro obrađeni, ali su neki od njih oštećeni.

Svi su postavljeni po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 16 primjeraka (53% od ukupnog broja), i to 8 ploča, 6 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača. Brojni su motivi bordura od povijenih lozica sa spiralicama, često se javljaju rozete i polumjeseci, a poslije njih najbrojniji su štitovi sa mačevima. Javljaju se još i motivi kružnog vijenca, tordirane vrpce i »vodenice«. Od figuralnih kompozicija postoje po 1 scena kola i lova. Osim toga, ovdje se javlja kompozicija sa ključevima, koja je vrlo neobičan motiv, zatim su neobične stilizacije ljiljana i štapa, a originalna je pojava ljudske maske na jednoj krstači.

Na jednoj ploči ustanovljen je natpis koji govori da su tu sahranjeni Marko i Divna Poimilić.

Uz nekropolu je smješteno savremeno rimokatoličko groblje u čijoj ogradbi se nalazi desetak razbijenih stećaka.

Lit.: Dr A. Benac, Široki Brijeg, Sarajevo 1962, 28—34; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 259—260; Isti, Zbornik... I, br. 2.

Podjelina

Selo u predjelu Mokro, udaljeno od Lištice oko 3 km na južnu stranu.

19 — U blizini sela i savremenog rimokatoličkog groblja nalazi se nekropola sa 11 stećka (5 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su dosta grubo obrađeni, a neki djeluju kao amorfni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi se sastoje od rozeta, polumjeseca, kruga i figure čovjeka.

20 — Na lokalitetu Barevište, u blizini prethodne nekropole, situirana je skupina sa 13 stećka (7 ploča, 4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici ove nekropole su dobro obrađeni, ali su danas dosta oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 5 primjeraka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 2 sljemenjaka. Pored standardnih motiva povijene lozice sa trolistovima, cikcak-vrpce, polumjeseca, štita sa mačem, krsta, zatim figuralnih scena lova i kola, ovdje se javljaju sljedeći originalni motivi: predstava lava, ključeva, stabla i čovjeka s djetetom i krstom, za koju se misli da je predstava sv. Kristifora.

Najukrašeniji sljemenjak ove nekropole ima i natpis koji nam kaže da je tu sahranjen neki Vitko.

Odmah do stećaka je savremeno rimokatoličko groblje.

Sljemenjak sa natpisom prenesen je u Zemaljski muzej u Sarajevu.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik 1880 (X), br. 3, 75; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4819; Dr A. Benac, n. d., 8—12 i 56; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 261; Isti, Zbornik... I, br. 3.

Knežpolje

Selo pokraj ceste ka Mostaru, udaljeno od Lištice oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — Na lokalitetu Varda, u šumici pokraj ceste, nekoliko stotina metara daleko od Žvatića, nalazi se nekropola sa 155 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je nejednaka, pretežno slaba, mnogo primjeraka je pokriveno mahovinom.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 primjeraka. Zastupljeni su ovi motivi: krst, kombinacija krsta i »vodenice«, čaša, polukružni štiti i predstava lava.

22 — Na lokalitetu Njivetine, oko 100 m od prethodne nekropole cestom ka Lištici, s desne strane, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su ovi motivi: polumjesec, krst, scena lova na jelena i scena turnira, u kojoj je jedna figura sa kopljem a druga sa mačem.

23 — Na rimokatoličkom groblju, zvanom Odžak, oko 500 m južno od Zadrugnog doma u selu, na tumulu, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploče.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča koja ima i natpis. Ukrasi se sastoje od cikcak-bordure, »svastike« i predstave ruku sa mačem. Natpis se odnosi na kneza Mirka Radičevića, brata kneza Jurja, koji je bio zet kralja Dabiše.

Lit.: M. Vego, Čirilski natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958 (Arheologija), 169—172; Isti, Zbornik... I, br. 4.

Donji Gradac

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 4 km na istočnu stranu.

24 — Na lokalitetu Smrdelj, uz savremeno rimokatoličko groblje, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (11 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak polumjesecom i sanduka. Ovdje se javljaju sljedeći motivi: bordura i friz od cikcak-linija i povijenih lozica sa troklistovima, polumjesec, rozeta, kukasti krst (»svastika«), krug i štiti sa mačem.

Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr A. Benac, n. d., 25—28.

25 — Na lokalitetu Olovica, u donjem polju, blizu kuće Marka Kopilaša Šaškura, oko 2,5 km jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

26 — Oko 500 m jugoistočno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 4 ploče i 2 »vodenicom« okruženom vijencem.

Dobrić

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem ovoga sela nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

28 — U blizini kuća zaseoka Žvatići, na cesti kod gostionice Ivanović i na susjednom lokalitetu Vakuf, nalaze se 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasi su rozeta i polumjesec.

29 — U samome selu, na brežuljku pokraj ceste za Lišticu, nalazi se osamljen stećak u obliku relativno velikog sanduka.

Vrlo dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su obična bordura, polumjesec, rozeta i štiti sa mačem.

30 — Na lokalitetu Njivetine, oko 200 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku relativno velikih sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas prilično zemljom zatrpani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

31 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole, pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Turčinovići

Selo u zapadnom dijelu predjela Mokro, udaljeno od Lištice oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Zapadno od naselja, na mjestu koje je ovdje poznato pod imenom Groblje i u njegovoj okolini, nalazi se ukupno 25 stećaka (19 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

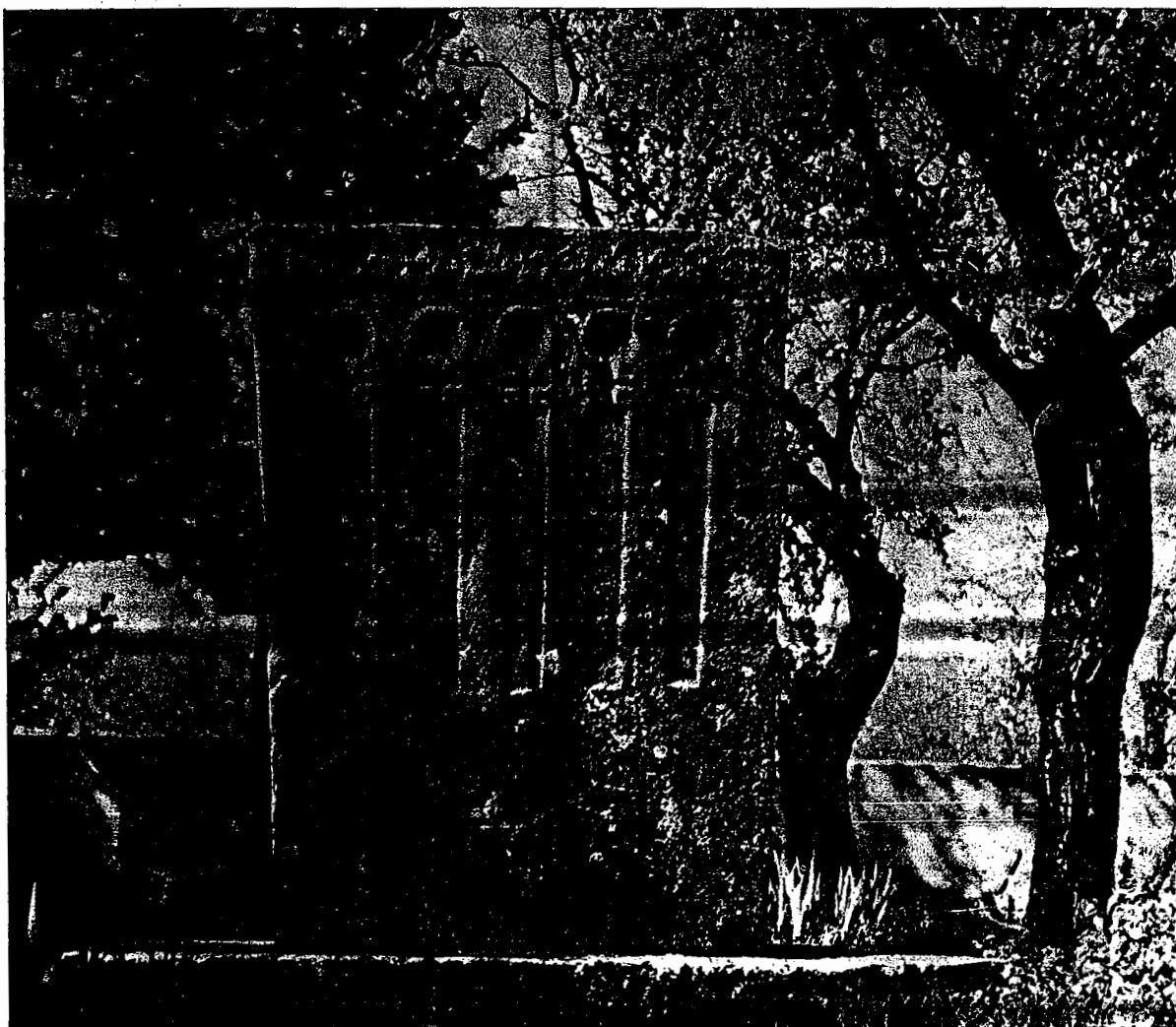
Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Na prvome je prikazana scena sa dvojicom muškaraca na konjima i ženom koja drži mač, a na drugome su motivi štita sa mačem u okviru od cikcak bordure.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr A. Benac, n. d., 13—14.

Uzarići

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

40 — *Ukrašeni visoki sanduk sa nekropole br. 33 u Uzarićima, opština Lištica, Bosna i Hercegovina.*

33 — Kod zaseoka Lovrići, na lokalitetu Šarampovo, zajedno sa aktivnim rimokatoličkim grobljem, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (3 ploče, 5 sanduka i 2 krstače sa pločama).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 2 ploče, 4 sanduka i 2 krstače. Na njihovim stranicama pojavljuju se ovi motivi: arkade, povijena lozica sa trolistovima, polumjeseci, rozete i okruglasta udubljenja.

Lit.: Dr A. Benac, n. d., 16—18.

34 — Na lokalitetu Gvožđa, oko 500 m daleko od Šarampova prema Biograticima, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su 4 primjerka uzidana u ogradu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom rozete.

35 — Na brežuljku gdje je kapelica Sv. Ante, oko 300 m daleko od prethodne nekropole prema Biograticima, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni, ali su okrnjeni. Na nekropoli ima i fragmenata stećaka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su obična bordura i bordura od povijene lozice sa trolistovima.

36 — Na lokalitetu Grovište, oko 100 m sjeverno od nekropole br. 33 (Šarampovo), nalazi se nekropola sa 15 stećaka (4 ploče, 9 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 3 ploče, 7 sanduka i 1 sljemenjak. Prevladuju geometrijski ornamenti — kratki spiralni zavoj i cikcak linije.

Dosta su česte i figuralne predstave — scene lova, kolo, samostalne ljudske i životinjske figure (čovjek sa mačem i štitom, žena s konjem i kotačem i lav). Javljaju se i motivi polumjeseca, kružnog vijenca, krsta i rozete. Na jednom spomeniku vidi se motiv nepoznate arhitekture.

Zapadno od nekropole vide se ostaci neke srednjovjekovne zgrade sa polukružnom apsidom na istočnom kraju, vjerovatno crkve.

Lit.: Dr A. Benac, n. d., 18—22.

Rasno

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

37 — Blizu lokaliteta Studenac, u polju, ispod kuća, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (24 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada dobra, više primjeraka oštećeno i pomicano.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže nešto drugačije.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su rozete i mač.

Ranije je nekropola bila brojnija — u okolnim ogradama vidimo fragmente stećaka.

38 — Na pošumljenom brežuljku oko 400 m sjeverno od sela nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su većina zarasli i teško pristupačni. Dva primjerka nalaze se u ogradi.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima i sa spiralicama, polumjesec, rozeta i rozete u tordiranom vijencu.

Jare

Selo između Uzarića i Biogradaca, udaljeno od Lištice oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

39 — Na njivi Čerezovci (vlasnik Mile Primorac), nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka na postolju.

Spomenik je dobro obrađen, ali je prevaljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je arkadama.

Buhovo

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 9 km zračne linije na južnu stranu.

40 — U polju, na istočnom kraju sela, ispod kuća, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Slaba obrada.

Orijentacija po pravcu z—i (2 primjerka su ugrađena u ogradu).

Ukrašen 1 primjerak predstavom čovjeka s mačem.

Biograci

Selo koje je od Lištice udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

41 — Na lokalitetu Dubnica, na putu između Jara i Biogradaca, gdje je današnje pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično poremećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta i uzdužna pruga.

Vlasnići

Selo u predjelu Pologa, udaljeno od Lištice oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

42 — Nekropola je smještena blizu zaseoka Troskoti, ispod ceste ka Mostaru, nedaleko od obale Mostarskog blata.

Broji ukupno 45 stećaka (2 ploče, 41 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas neki okrnjeni, nagnuti ili utonuli u zemlju.

Postavljeni su ili po pravcu z—i ili po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji leže okomito na takvu orijentaciju.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 6 sanduka i 2 sljemenjaka. Kao motivi relativno najbrojniji su frizovi i bordure od povijenih lozica sa trolistovima ili sa cikcak-linijama, zatim slijede polumjeseci, arkade, nizovi ljiljana, a onda krugovi (1 zrakasti), tordirane vrpce, štit sa mačem, predstava ruke, »vodenice« i konja sa jahačem.

Na sljemenjaku sa ljiljanima postoji natpis koji nam kaže da tu leži Ljupko Vlasnić, i da ga je pisao njegov sin dijak Dobrovoj. Ovaj spomenik je prenesen u Muzej Hercegovine u Mostaru.

Lit. M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962. (Arheologija), 191—194; Isti, Zbornik... II, br. 47.

Lištica

Varošica na obali istoimene rijeke u kojoj je sjedište opštine.

43 — Na lokalitetu Sajmište, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (7 ploča, 5 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici ove nekropole su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 2 sljemenjaka. Ovdje su zastupljeni sljedeći reljefni motivi: polumjeseci, rozete, krstovi (1 kukasti), cikcak-bordura, tordirana vrpca i friz od povijene lozice sa trolistovima.

Na istome mjestu situirano je i savremeno rimokatoličko groblje.

Lit.: Dr A. Benac, n. d., 5—7.

LJUBUŠKI

Dole

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Torina (vlasništvo Luje, Joze i Mile Tolja), u blizini tumula, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (14 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je njihovo današnje stanje vrlo slabo (ugrađeni su u ograde, oštećeni i razbijeni).

Primjerci koji su nepomicani leže po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka i 2 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi motivi: obični i stilizovani krstovi, obična vrpca, polumjesec, tordirani vijenac i »vodenica«.

Vojnići

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem koje se zove Gračine nalazi se i skupina od 12 stećaka (11 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas od atmosferilija prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašeno je 11 primjeraka, što je neobično veliki procenat. Samo 1 ploča nema ukrasa. Relativno su najbrojniji motivi štitova sa mačevima, zatim bordura od cikcak-linije ili povijene lozice sa trolistovima, a onda i motivi krstova i rozeta.

Nekropola je nekada bila brojnija. Pripisuje se vlaškom plemenu Vojnića. U blizini su ostaci rimskog naselja i bazilike iz V—VI v.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, Ljubuški, Sarajevo 1954, 29—32.

Klobuk

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na tumulu uz cestu ka Ljubuškom, na lokalitetu Borje, nalazi se nekropola sa 24 stećaka (5 ploča, 16 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno grubo obrađeni i dosta su oštećeni.

Orijentaciju spomenika nije bilo moguće ustanoviti, jer su mnogi pomicali. Izgleda da su bili postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 3 ploče, 7 sanduka i 1 sljemenjak. Relativno su najbrojniji motivi štitova sa mačevima, rozeta, krstova i polumjeseca, a zatim motivi obične vrpce i bordure, kružni vijenci, luk sa strijelom i scene kola i turnira. Uz jedan štit prikazana je vrlo malena figura muškarca.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr C. Truhelka, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 117; M. Vego, n. d., 33—36.

Šipovača

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na njivi zvanoj Latice (vlasništvo Jakova Grbavca), u samome selu, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (6 ploča i 11 sanduka).

Uglavnom dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 2 ploče i 10 sanduka. Pojavljuju se sljedeći motivi: bordure od kosih i cikcak-crtica, te od lozica sa spiralicama, zatim polumjeseci, rozete, mač, štit sa mačem, »vodenica« u tordiranom vijencu, krst i predstava jelena i psa.

5 — Na blagom izbočenju u polju, pokraj rijeke Mlade i puta Vitina—Veljaci, u temeljima ruševne crkve i u njenoj blizini nalazi se ukupno 30 stećaka (28 sanduka i 2 sljemenjaka). U ovaj broj uključeno je i nekoliko fragmenata sanduka.

Obrada je uglavnom dobra, samo su oštećenja dosta velika.

Orijentacija nepomicanih stećaka je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasi su arkade, povijena lozica sa trolistovima, krst, rozeta i štit sa mačem.

Među stećcima ima i antičkih spolija.

Vitina

Veliko selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

6 — Nekropola se nalazi na tumulu koji se zove Lazine. Tu ima 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su relativno većih dimenzija, bili su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi motivi su fino rađene bordure od povijenih lozica sa trolistovima i unutar ovih štitovi sa mačevima i rozete.

Ustanovljeno je da su neki stećci ove nekropole uništeni.

Lit.: M. Vego, n. d., 37—38.

Grab

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetima Grebine, Guvnine, Tremine i Kostenica, koji se nalaze na području sela, smještena su ukupno 43 stećka (8 ploča i 35 sanduka).

Spomenici su grublje obrade i dosta su oštećeni.

Orijentacija im nije ustanovljena.

Na 5 sanduka evidentirani su ukrasi. Kao motivi ovdje su zastupljeni krstovi, bordure od cikcak-linija, polumjeseci, rozete i štit sa mačem.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, n. d., 39—40.

Utvica

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Na lokalitetu Lastva, oko 500 m desno od ceste ka Grudama, na brijegu, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 krstača). Među njima je i 5 primjeraka skoro amorfnih oblika.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 3 primjerka, koji leže okomito na taj pravac.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa spiralicama, polumjesec, rozeta i predstava čovjeka sa lukom.

9 — Na lokalitetu Tabakovac, koji pripada Klobučkim lazinama, oko 1 km od sela prema Grudama, na glavici, nalazi se skupina od 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašeni su svi primjerci. Na njihovim vodoravnim stranama nalaze se motivi povijene lozice sa trolistovima, a neki imaju još rozetu ili štit sa mačem.

Radišići

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na lokalitetu Česmine, u Donjim Radišićima, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (24 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada je pretežno slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeni su 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i krst.

Kutac

Seoce koje je od Ljubuškog udaljeno 2 km na zapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Križine nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Obrada je dobra, ali su neki primjerci utonuli ili su ugrađeni u ogradu.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeni su 2 sanduka i 1 krstača. Zastupljeni su ovi motivi: arkade, rozete, krst, mač, povijena lozica sa trolistovima i scene lova i mačevanje.

Uz stećke se nalazi rimokatolička crkvice, a malo dalje je ilirski tumul.

Lit.: M. Vego, n. d., 40.

Cerno

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

12 — U gaju ispod seoskih kuća, u polju, na zemljištu Petra Gazdića, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka i sa nekoliko fragmenata.

Dobra obrada, spomenici djelomično oštećeni i utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak i još 1 fragment. Njihovi su ukrasi povijena lozica sa trolistovima i polumjesec.

13 — Na lokalitetu Tulekovina, oko 500 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

Miletina

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

14 — U šumici pokraj ceste, na lokalitetu Lučine, nalazi se nekropola sa 32 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je nejednaka, ima amorfnih primjeraka, prilično utonulih. Dio nekropole smješten je na tumulu.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka. Javljaju se ovi motivi: bordura od spiralice, friz od cikcak linija i spiralice, krst, polumjesec, rozeta, »vodenica« i uzdužna pruga.

Vitaljina

Malo selo na lijevoj strani Trebižata, oko 4 km jugoistočno od Ljubuškog.

15 — Na lokalitetu Grebine, u polju ispod Luburića kuća, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (5 sanduka i 2 ploče).

Obrada nejednaka, uglavnom osrednja.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašene su 2 ploče. Na njihovim stranicama vide se ovi motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima, štit sa mačem, polumjesec, rozeta i još jedan motiv sličan predstavi čovjeka.

16 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, na njivi Luke Grbavca, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je uglavnom slaba, stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Gornji Studenci

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Do savremenog rimokatoličkog groblja situirana je skupina sa 74 stećka (44 ploče, 26 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 23 primjerka, i to 5 ploča, 17 sanduka i 1 sljemenjak.

Najčešće se javljaju motivi krstova, a zatim polumjeseca i rozete. Osim ovih, vidimo i motive štita sa mačem, »vođenice«, tordirane vrpce i povijene lozice sa trolistovima. Predstave ljudskih figura ovdje se javljaju nekoliko puta, ali su one vrlo primitivno date i više podsjećaju na antropomorfne krstove.

Lit.: M. Vego, n. d., 7—14.

Crveni Grm

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

18 — Na lokalitetu Soboč, oko 1 km jugoistočno od sela, a oko 600 m lijevo od ceste ka Gornjoj Bijači, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (7 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krstovi, ptice i muške figure.

Hardomilje

Selo u dolini Trebižata, udaljeno oko 5 km južno od Ljubuškog.

19 — Pored same rijeke, naporedo sa nekropolom u Vitaljini, postoji skupina sa 13 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki pomaknuti i uzidani u ogradu.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukrasni motiv je krst u kružnom vijencu.

Lit.: M. Vego, Naselja Bosanske srednjovjekovne države, Sarajevo 1957, 117.

Gornja Bijača

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno oko 7 km zračne linije na južnu stranu.

20 — Na lokalitetu Dražnica, na brdu lijevo od ceste, uz veliki tumul, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (18 sanduka i 1 sljemenjak). Ima i amorfnih primjeraka.

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, neki su pomicali i ugrađeni u ograde.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krst i polumjesec.

Na bivšem tumulu pored same ceste nalazi se 1 razbijen sanduk na kome se vidi motiv lozice sa trolistovima.

Donja Bijača

Selo koje je od Ljubuškog udaljeno također oko 7 km zračne linije na južnu stranu.

21 — Na lokalitetu Pržine, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su lijepo obrađeni, a osrednje su očuvani.

Ukrašena je 1 ploča. Njeni ukrasni motivi su bordura od S spiralice, štit sa mačem, luk sa strijelom, polumjesec, rozeta, tordirani kružni vijenac i scena lova na jelena.

Lit.: M. Vego, Ljubuški, Sarajevo 1954, 23—24.

22 — U neposrednoj blizini sela situirana je nekropola sa 33 stećka (12 ploča, 20 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 17 primjeraka (52%), i to 4 ploče, 12 sanduka i 1 sljemenjak. Najbrojniji su motivi povijene lozice sa trolistovima, potom krstovi i štitovi sa mačevima, a onda slijede ostali: luk sa strijelom, polumjesec, rozeta, tordirane vrpce, arkade, predstave pojedinačnih ljudskih figura i scene kola i lova. Nekropola ima veliku likovnu vrijednost.

Stećci ove nekropole pripisuju se porodici knezova Rupčića.

Lit.: M. Vego, n. d., 15—22.

Zvirici

Selo pokraj ceste Ljubuški—Vid, udaljeno od opštinskog centra oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — U blizini sela i rijeke Trebižat nalazi se nekropola sa 24 stećka (10 ploča, 13 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 4 ploče, 3 sanduka i 1 sljemenjak. Ovdje se javljaju motivi bordura i vrpce od povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, krstovi, tordirani vijenac, štit sa mačem, rozeta i stilizovani ljiljan. Od figuralnih predstava tu su ptice i scene kola i lova.

Lit.: M. Vego, n. d., 25—28.

24 — Na lokalitetu Crkvina (zovu ga i Poratak), oko 1 km jugoistočno od sela, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrađeni i orijentacija nisu ustanovljene.

Spomenici nemaju ukrasa.

Uz stećke nalaze se ostaci temelja stare rimokatoličke crkve.

25 — Na lokalitetu Paprikuša, u polju, oko 500 m istočno od sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

26 — Na lokalitetu Bunar, oko 800 m sjeveroistočno od sela, u polju, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, neki primjerci oštećeni.

Orijentacija nejednaka, spomenici su pomicali...

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov motiv je kolo sa 8 naizmjeničnih figura, s kolovodom koji u jednoj ruci drži pticu.

27 — Na lokalitetu Kosa, oko 1300 m sjeveroistočno od sela, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ovdje se vidi i nekoliko fragmenata stećaka.

ČITLUK

Hamzići

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Kriповac, koji se nalazi ispod sela, pokraj puta, zatim na susjednom lokalitetu Vakuf i na brežuljku s druge strane Kriповca, nalazi se ukupno 9 stećaka (1 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni. Od jednog velikog sanduka napravljeno je korito za bunar Sritnicu, koji se nalazi na Kriповcu, a neki sanduci su ugrađeni u susjednu ogradu.

Spomenici koji leže u prvobitnom položaju postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Bogato je ukrašen sanduk od koga je napravljeno korito. Njegovi motivi su bordura od niza spiralice, kolo sa 6 figura, scena lova na jelena, zatim scena u kojoj je ratnik sa topuzom i do njega još 3 stojeće figure, a iza ovih silueta utvrđenog grada. Ostali ukrasi se sastoje od polumjeseca, rozete i predstave jelena.

U blizini su još 2 fragmenta stećaka na kojima se zapažaju ukrasi u vidu arkada i ljudske figure. U selu je pronađen mali bronzani kip iz kasnog srednjeg vijeka.

Lit.: M. Vego, *Historija Broćna...*, Sarajevo 1961, 98.

Čerin

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na zaravanku kamene gromade, kao dijelu dvorišta rimokatoličke crkve, u samome

naselju, i u neposrednoj okolini, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka. Jedan od njih ima relativno vrlo velike dimenzije, a ostala dva su ugrađena u zgradu samostana i u ogradni podzid.

Spomenici su vrlo lijepo obrađeni.

Nepomaknuti sanduk postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od lozice sa trolistovima, krst i štit sa mačem.

Veliki sanduk ima natpis koji se odnosi na Radovana Rakijevića.

Uz stećke nalazi se jedan starokršćanski sarkofag i nekoliko antičkih fragmenata.

Lit.: P. Bakula *Schaematismus...*, Mostar 1873, 85; L. Zore, *Slovinac*, 1880 (III), 212; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4801; M. Vego, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1959 (*Arheologija*), 224—227; *Isti, Historija Broćna...*, Sarajevo 1961, 86; *Isti, Zbornik...* I, br. 5.

3 — Usred naselja, ispod brijega na kome je prethodna nekropola, nalaze se 2 korita za česmu napravljena od stećaka u obliku sanduka.

Na spomenicima se ne primjećuju ukrasi.

4 — Na zaravanku iznad Čerinskog polja, nekoliko stotina metara južno od naselja, raspoređena u 4 skupine, nalazi se nekropola sa 36 stećaka (35 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, neki primjerci su pomaknuti i zasuti zemljom.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 11 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordura od povijene lozice sa spiralicama, bordura od cikcak-linija sa umecima u obliku sidra, friz od kosih crtica i od povijene lozice sa spiralicama, štit sa mačem, rozeta, polumjesec, antropomorfni krst, predstava konjanika i scena kola sa 6 figura žena.

Na ovoj nekropoli bio je i sljemenjak na kome su predstavljene ptice (sokoli) sa figurom čovjeka, koji je prenesen u Zemaljski muzej u Sarajevu.

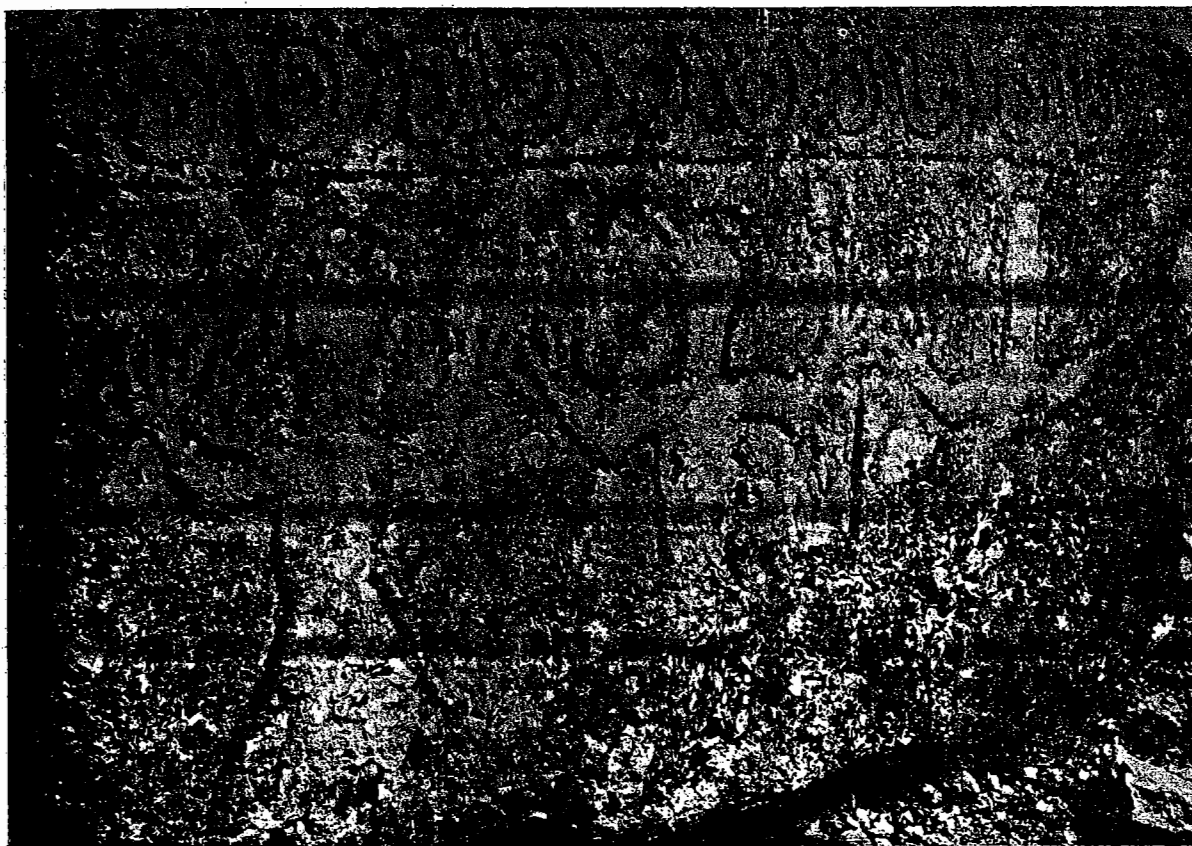
Dragičina

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — U tzv. Stojića groblju (aktivno rimokatoličko groblje), na putu pokraj groblja i u njivici s druge strane puta, u sjevernom kraju sela, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (17 sanduka i 1 ploča). Spomenici su vrlo dobro obrađeni, sada su djelomično oštećeni, 5 primjeraka su u ogradni, a 1 u podu kapelice. Ovdje ima i nekoliko starijih krstača.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 ploča. Ukrasi se sastoje od sljedećih motiva: bordure od povijene lozice sa spiralicama, friza od cikcak-linija i spiralnih zavoja, bordure od samih spiralnih zavoja ili od običnih i od kosih crtica, rozete, jelena, scene lova na jelena (sa predstavom utvrđenog rada) i scene sa 3 ženske figure koje su visoko podigle svoje ruke.

41 — Motiv sa sanduka u Dragičini, opština Čitluk, Bosna i Hercegovina.

6 — Na lokalitetu Grab, na glavici oko 800 m istočno od prethodne nekropole, pokraj ceste za Čerin, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani (ima pomjerenih i razbijenih primjeraka).

Orijentacija je različita, ali nesigurna.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od »vodenice« i krsta.

Mali Ograđenik

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U seoskom rimokatoličkom groblju nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku nešto većih sanduka.

Obrađa spomenika je vrlo dobra, očuvanost također.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukrasni motiv je bordura od povijene lozice sa trolistovima i unutar lozice štit sa mačem.

8 — Na tumulu iznad sela, na lokalitetu Gradina, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabije obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Među stećcima je jedna antička spolija, a u blizini su nađeni ostaci rimskog građevinskog materijala.

Veliki Ograđenik

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — U šumici blizu kuće Mije Miličevića, pokraj ceste, smještena je nekropola sa 9 stećaka (4 ploče, 4 sanduka i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su 3 ploče u ogradbi.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 ploče i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima, arkade, štit sa mačem, polumjesec i rozeta.

10 — Na malom izbočenju u polju, na lokalitetu Bakri (Visočica), nalazi se nekropola sa 37 stećaka (28 sanduka i 9 sljemenjaka), raspoređenih u dvije skupine koje razdvaja put.

Obrađa spomenika je vrlo dobra, neki primjerci su dijelom utonuli i prevaljeni. Jedinstvena je pojava 2 sljemenjaka na 1 primjerku.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 5 sanduka i 6 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su obična i tordirana vrpca, obična pravougaona bordura i bordura od povijene lozice sa trolistovima, polumjesec, rozeta i krst.

Na 3 sljemenjaka i 1 ploči uklesana su 4 natpisa u kojima se spominju Ivaniš Komlinović, Grgur Vukotić i knez Pavao Komljenović.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 226—234; Isti, Historija Broćna..., 86—90; Isti, Zbornik... I, br. 9—12.

Dobro Selo

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Na mjestu gdje je i savremeno rimokatoličko groblje nalazi se skupina sa 24 stećka (22 ploče, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i krst.

Gradnići

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

12 — U dvorištu Osnovne škole nalazi se osamljen stećak u obliku ploče.

Dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik je ukrašen motivom rozeta u vijencima. On ima i natpis u kome se spominje neki Petar Milanov i pisar natpisa Ivan.

Lit.: M. Vego, Historija Broćna..., 93.

Služanj

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 2 km zračne linije na zapadnu stranu.

13 — Na lokalitetu Šamčevina, pokraj aktivnog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 sljemenjak.) Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasi su bordura i friz od povijene lozice sa trolistovima, arkade, štit sa mačem i scena lova na jelena.

14 — Na lokalitetu Orlac, oko 500 m istočno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se skupina sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Obrada slaba, više primjeraka utonulo.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka. Ovdje se javljaju sljedeći motivi: krst kombinovan sa »vođenicom« u centru i dvostruki krst (2 para poprečnih krakova).

Lit.: M. Vego, n. d., 101.

15 — Na lokalitetu Grmci, oko 300 m istočno od prethodne nekropole, u blizini vrela Osredak, nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Čitluk

Varošica na cesti Mostar—Ljubuški u kojoj je sjedište opštine.

16 — Na lokalitetu Podadvor, kod aktivnog rimokatoličkog groblja, u samome naselju, na brijegu, nalazi se skupina sa 12 stećaka (11 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, bordura od povijene lozice sa trolistovima ili sa kosim crticama, štit sa mačem, polumjesec, rozeta i originalno predstavljen kukasti krst (»svastika«).

Lit.: M. Vego, n. d., 100.

17 — Na lokalitetu Grudine, oko 500 m zapadno od naselja, nalazi se nekropola sa 95 stećaka (92 sanduka i 3 sljemenjaka).

Obrada nejednaka, mnogi spomenici veoma zarasli u trnje, zbog čega brojanje možda nije sasvim pouzdano.

Orijentacija po obadva glavna pravca, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Ukrasi se sastoje od sljedećih motiva: friza od povijene lozice sa trolistovima, krsta, stilizovanog krsta, polumjeseca i mača.

Među stećcima ima antičkih spolija.

18 — Na lokalitetu Luke, na uzvišenju u polju, oko 1 km zapadno od Čitluka, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su tordirane vrpce.

19 — Na lokalitetu Krvavci, oko 500 m sjeverozapadno od Čitluka, nalazi se skupina sa 6 sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas vrlo oštećeni, razbijeni.

Orijentacija im je poremećena.

Nemaju ukrasa.

20 — Na lokalitetu Šolini stećci, na malom uzvišenju u polju, u šumici, oko 600 m sjeverno od Čitluka, nalazi se nekropola sa 58 stećaka u obliku sanduka.

Obrada osrednja, neki primjerci znatno oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Tepčići

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

21 — Na lokalitetu Crkvina, pokraj aktivnog rimokatoličkog groblja i ceste, nalazi se nekropola sa 39 stećaka (10 ploča, 27 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada je nejednaka, ploče su vrlo slabo klesane. Ima oštećenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i krst.

Krehin Gradac

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 2 km na jugoistočnu stranu.

22 — Kod rimokatoličkog groblja postoji skupina sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je dobra, nekoliko primjeraka su u ogradi ili su nagnuti.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi motivi su bordura od cikcak-linija i od povijene lozice sa spiralicama, rozeta, »vodenica«, polumjesec, štit sa mačem i predstave čovjeka i konja.

Među stećcima se nalazi i 1 starija krstača na kojoj vidimo ukrase polumjeseca i krsta.

Lit.: M. Vego, n. d., 102.

23 — Na lokalitetu Barovina ili Vinogradi nalazi se skupina sa 24 stećka (23 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krst i pravougaono udubljenje.

Lit.: M. Vego, n. d., 102

Vionica

Selo koje se nalazi oko 3 km južno od Čitluka.

24 — Na lokalitetu Vioničko groblje, oko 100 m istočno od savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku sanduka. To su pretežno antičke spolije i amorfnog kamenja.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

25 — Na lokalitetu Vionički stećci, oko 500 m zapadno od naselja, na brijegu pokraj puta, nalazi se nekropola sa 120 stećaka (119 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je nejednaka — ima antičkih spolija i više amorfnih primjeraka. Dosta su utonuli u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su krst u pravougaonom okviru i kosi krst u okviru.

Lit.: M. Vego, n. d., 101.

26 — Oko 250 m zapadno od prethodne nekropole, na brijegu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku relativno velikih ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima i štit sa mačem.

27 — Oko 150 m sjeverozapadno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 ploče i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, arkade i štit sa mačem.

28 — Kod bunara Stubo, na putu, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka, od koga je napravljeno korito za vodu.

Spomenik je ukrašen povijenom lozicom sa trolistovima, polumjesecom i rozetom.

Donja Vionica

Selo koje je od Čitluka udaljeno oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

29 — Oko 1 km jugozapadno od naselja i oko 300 m istočno od plantaže vinograda u Podpolju, na lokalitetu Šumarak, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (25 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 8 sanduka i 1 sljemenjak. Javljaju se sljedeći motivi: tordirana vrpca, bordura od cikcak-linija, bordura od spiralice, rozeta, polumjesec, krst, krst-rozeta na stalku, »vodenica« i štit sa mačem.

ČAPLJINA

Bivolje Brdo

Selo blizu ceste Mostar—Stolac, udaljeno oko 10 km zračne linije sjeveroistočno od Čapljine.

1 — Na lokalitetu Grčke grobnice, oko 500 m jugozapadno od stambene kule u selu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 75 stećaka (4 ploče, 67 sanduka, 2 sljemenjaka i 2 krstače sa pločama).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično okrnjeni i ispreturani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 20 primjeraka, i to 1 ploča, 16 sanduka, 1 sljemenjak i 2 krstače sa pločama. Ovdje su zastupljeni sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst-rozeta, »vodenica«, štit sa mačem, friz i bordura od povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, stilizovana biljka sa krstom, spiralama i grozdovima i stilizovane arkade.

U blizini je bio utvrđeni srednjovjekovni grad.

Lit.: M. Vego, *Naselja...*, 13—14.

2 — Oko 600 m južno od prethodne nekropole, na lokalitetu Kulješevine, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 40 stećaka uglavnom slabo obrađenih i amorfnih sanduka.

Veći broj primjeraka znatno utonuo u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, »vođenica« i mač.

Šurmanci

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 6—8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — U blizini željezničke stanice nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Prema obavještenju mještana.)

Lokve

Selo u blizini poznate velike Šator-gromile, udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu od Čapljine.

4 — Na zaravanku sjeverno od Šator-gromile nalazi se nekropola sa 11 stećaka (3 ploče, 7 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

5 — U savremenom pravoslavnom groblju ispod Šator gromile nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 ploče i 2 krstače).

Ploče su pažljivo klesane, dok su krstače dosta rustične.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče i 2 krstače. Njihovi reljefni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, krst i polumjesec.

Gagrice

Seoce u blizini Lokvi, udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu od Čapljine.

6 — Na lokalitetu Stećci, u šumici Ljubice Gačić, oko 200 m južno od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (10 ploča i 20 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo očuvani; znatan broj je oštećen, zarastao ili sasvim utonuo u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 sanduka. Na njihovim stranicama prikazani su motivi štita sa mačem, zatim polumjesec i povijena lozica sa trolistovima.

Oko 800 m sjeverozapadno bio je kamenolom za stećke, gdje se i danas nalaze 2 nedovršena sanduka.

Dretelj

Selo koje je od Čapljine udaljeno 2 km na sjeveroistočnu stranu.

7 — U polju, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom mača. Nekropola je nekada bila brojnjija.

Rječice

Selo pokraj ceste ka Stocu, oko 9 km zračne linije sjeveroistočno od Čapljine.

8 — Sjeverno od naselja, uz potok Rječicu i džamiju, blizu ceste, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (4 ploče, 6 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je dobra, samo su 2 sanduka amorfnia i neki primjerci su utonuli u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i bordura od povijene lozice sa trolistovima.

Oplićići

Veće selo južno od ceste ka Stocu, udaljeno od Čapljine oko 10 km zračne linije na istočnu stranu.

9 — Nekropola je situirana na lokalitetu Ploče, u samome selu. Broji ukupno 61 stećak (30 ploča, 25 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i znatno utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 21 primjerak, i to 6 ploča, 10 sanduka i 5 sljemenjaka. Ovdje su zastupljeni sljedeći reljefni motivi: plastične vrpce, povijene lozice sa trolistovima, rozete, krst-rozete, arkade, polumjesec, ljiljani, zatim scene lova i kola, te originalne predstave lava, ptice, i stilizovane rozete. Osim toga, ovdje su i 5 natpisa (na 1 ploči, 3 sanduka i 1 sljemenjaku) koji govore da su tu sahranjeni knez Radivoje Vlatković, Vukić Vukčić, Božidar Vukačić i Radoje Bogčinić. Na ovoj nekropoli je kao klesar i pisar djelovao majstor Grubač.

Sljemenjak ukrašen arkadama i ljiljanima i sa natpisom u kome se spominje Radoje Bogčinić prenesen je u Zemaljski muzej u Sarajevu.

42 — Ukrašeni sljemenjak iz Oplićića, opština Čapljina, Bosna i Hercegovina.

Lit.: L. Zore, Slovinac, 1880 (III), br. 4, 70 i 1883 (VI), br. 16, 250—251; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik VI (1884), 28 i V (1883), br. 4, 119—120; Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 260—263; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 437 i V, 227 i 278—279; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4809—4812; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 271—272; Isti, Zbornik... I, br. 33—37; B. Hrabak, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1953, 325—326; Š. Bešlagić, Stećci u Oplićićima, Naše starine VII, 145—153.

10 — Nešto sjeveroistočno od prethodne nekropole nalazi se mala nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci u Oplićićima, Naše starine VII, 148.

11 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole nalazi se nekropolica sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su znatno utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak predstavom mača.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 148.

12 — Oko 150 m sjeverno od nekropole na lokalitetu Ploče, nalazi se nekropola sa 20 stećka (8 ploča, 11 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo su očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče, 1 sanduk i 1 krstača. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih paralelica, štit sa mačem, rozete i krst-rozete.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 148—149.

13 — Nešto zapadno od nekropole broj 11 ovoga sela nalazi se osamljen stećak u obliku velike krstače sa sandukom.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Krstača je ukrašena rozetama i bordurom od cikcak-linija.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 148.

14 — Oko 100 m zapadno od osamljene krstače nalazi se osamljen stećak u obliku ploče. Lokalitet se zove Mejdan.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je rozetama i povijenom lozicom sa trolistovima.

U sredini sela, u blizini naprijed navedenih nekropola, nalazi se pravoslavna crkva.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 148.

15 — Na njivi zvanoj Jelača, koja pripada Oplićićima, nalazi se nekropola sa 6 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, scena kola i lova na jelene.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 149.

16 — Na lokalitetu Žarkovina, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka motivima povijene lozice sa trolistovima i štita sa mačem.

Lit.: Isto tamo.

Čapljina

Gradić i centar opštine.

17 — U okviru utvrđene antičke vile na Mogorjelu, na južnoj periferiji varošice, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Izgleda da nisu na svom prvobitnom položaju, jer 3 primjerka služe kao klupe pri ulazu, a jedan je blizu ulaza, sa unutarne strane ograde.

Ukrašen je 1 primjerak. Na njegovoj vodoravnoj strani je prikazana bordura od povijene lozice sa trolistovima i unutar nje štit sa mačem i polumjesec.

Vjerovatno je ovdje nekada bilo više stećka.

Lit.: Đ. Basler, Konzervatorski zahvat na Mogorjelu, Naše starine 1953, 145—150; Isti, Bazičke na Mogorjelu, Naše starine 1958, 45—62;

43 — Ukrašeni sanduk iz Mogorjela, opština Čapljina, Bosna i Hercegovina.

E. Dyggve und Herman Veters, Mogorjelo, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 1966.

Tasovčići

Selo na lijevoj obali Neretve, sasvim blizu Čapljine.

18 — Na brdu, sjeverno iznad sela, zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem, nalazi se osamljen stećak u obliku krstače.

Vrlo dobra obrada.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik je ukrašen bordurom od cikcak-linija i arkadama.

Spomenik ovdje zovu Tasov krst i vjeruju da je po sahranjenom prozvano selo Tasovčići.

19 — Na lokalitetu Žagrovci, oko 150 m južno od raskršća ceste Čapljina—Stolac i Čapljina—Klepci, u baštama, nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni i pomjereni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

20 — Na lokalitetu Baštine, oko 100 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, lijevo od ceste ka Klepcima, pokraj Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak frizom od povijene lozice sa trolistovima.

Klepci

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — Na humci u polju, ispod sela, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas prilično oštećeni.

Ovdje ima i fragmenata. Po svemu se vidi da je ranije bilo više stećaka.

Orijentacija je nejednaka — spomenici su postavljeni kao tetive kruga.

Ukrašen je 1 sanduk motivom običnog krsta.

Pribilovci

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

22 — U vinogradima Milana Ždrakanovića postoji nekropola sa 7 stećaka (6 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk frizom od S spirala, štitom sa mačem i scenom lova, u kojoj se vide lovac sa lukom, jelen i pas.

U obližnjem seoskom pravoslavnom groblju ima vremenski nešto kasnijih ploča na kojima su ukrasi štita sa mačem, a u blizini ima i ilirskih tumula.

Doljani

Selo lijevo od ceste ka Metkoviću, udaljeno od Čapljine oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

23 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalaze se 2 stećka u obliku stubova. Dobro su obrađeni i očuvani.

Na spomenicima su kratki natpisi u kojima se spominje gospođa Marica Ubijećin.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Slovinac, 1884 (VII), br. 4, 63; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4887; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 282; Isti, Zbornik ... I, br. 23.

Svitava

Selo na jugoistočnoj obali Hutovog blata, udaljeno od Čapljine oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

24 — Pokraj puta, uz kuću Pere Kršića, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (2 ploče, 26 sanduka i 2 krstače).

Spomenici su osrednje klesani, a danas su oštećeni, utonuli u zemlju i zarasli u šumu.

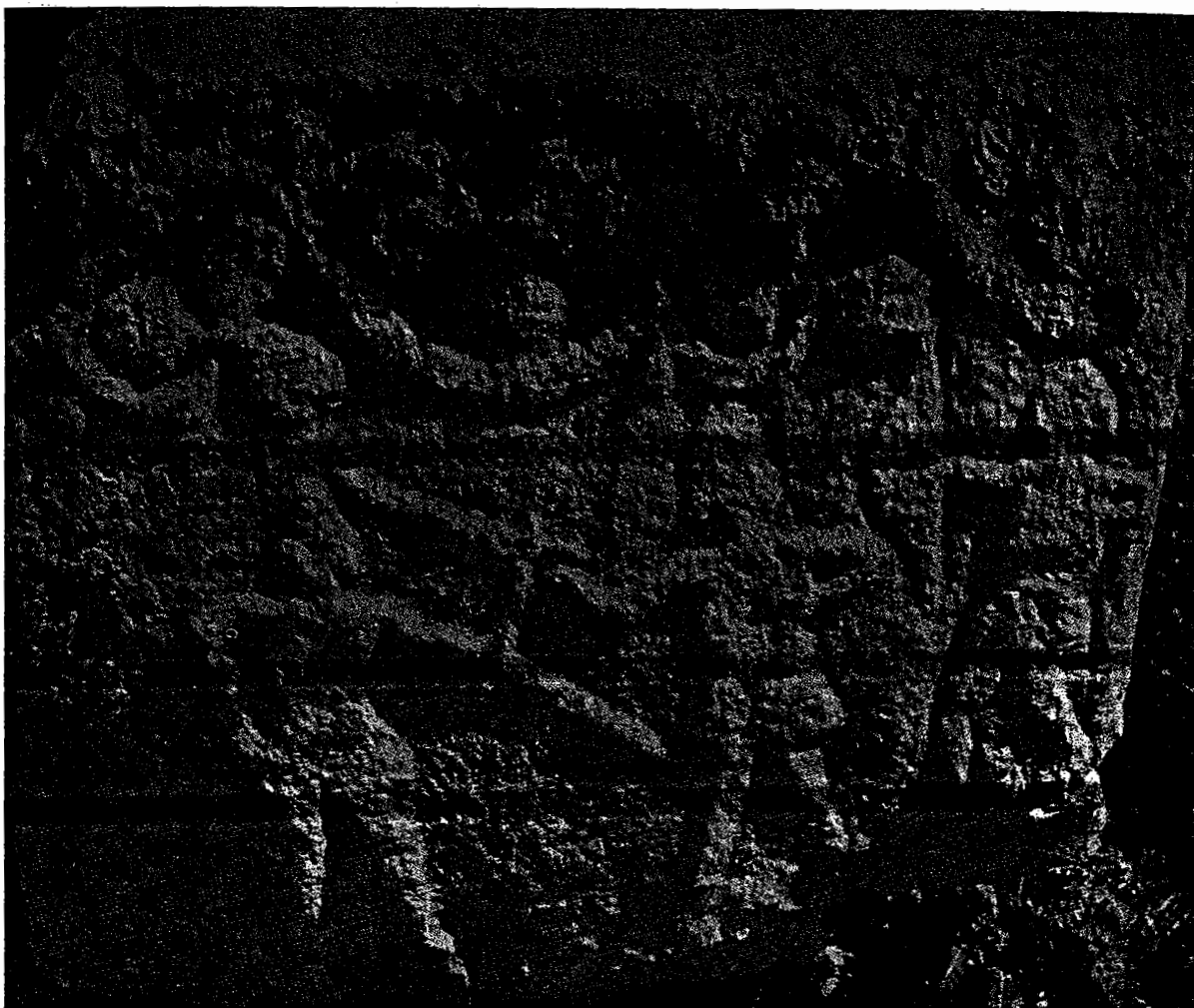
Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Na jednome se vidi predstava mača, a na drugome polumjesec i dvije »vodenice«.

25 — Zajedno sa savremenim rimokatoličkim grobljem nalaze se 2 stećka (1 ploča i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Ukrašena je ploča, a obadva spomenika imaju natpise.

44 — *Scena mačevanja na sanduku u Brštanici, opština Čapljina, Bosna i Hercegovina.*

Na krstači je predstavljen polumjesec, s jedne strane, i luk sa strijelom, s druge strane. Natpis toga spomenika spominje sina Luke Stjepanova, a natpis na ploči Luku Brajkova.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. III, 219—220; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4861; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 276—277; Isti, Zbornik... I, br. 30 i 31.

26 — Oko 250 m sjeverozapadno od današnjeg rimokatoličkog groblja i prethodne nekropole postoji mala nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 krstača).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Brštanica

Selo u području Donjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

27 — U samome selu, uz rimokatoličku crkvicu sa grobljem, nalazi se nekropola sa 76 stećaka (6 ploča, 63 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki danas djelomično oštećeni i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 2 ploče, 4 sanduka i 5 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći motivi: obične i tordirane vrpce, povijene lozice sa trolistovima, stilizovani krstovi, štit sa mačem, rozeta, predstava ruke, scene lova i turnira i stilizacija fantastičnih životinja-zmajeva.

Lit.: Š. Bešlagić, Popovo, Sarajevo 1966, 60—62.

Cerovica

Selo u području Donjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

28 — Na lokalitetu Obaljeno groblje, uz savremene rimokatoličke grobove i priprostu kapelicu, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk, na kome vidimo motive rozete, polumjeseca i luka sa strijelom.

U zidovima kapelice ugrađeno je nekoliko fragmenata stećaka od kojih 1. posjeduje ukras krsta.

Dašnica

Seoce visoko iznad Hutova blata, udaljeno od Čapljine oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

29 — Uz put, rimokatoličko groblje i kapeлицu, nalazi se nekropola sa 45 stećaka (43 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, ali pretežno vrlo dobro, neki primjerci su okrnjeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 12 sanduka i 1 sljemenjak. Tu su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst, stilizovani krst, mač, rozeta, štit sa mačem, »vodenica«, tordirana vrpca i povijena lozica sa trolistovima.

Kamenolom za stećke bio je odmah sjeverno do nekropole.

Dobrovo

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 20 km zračne linije na južnu stranu.

30 — Na lokalitetu Greblje, nedaleko sela, u ogradi Vidana Butigana, nalazi se nekropola sa 101 stećkom (97 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada nejednaka — u istočnom kraju je amorfnu kamenje, a u zapadnom je obrada dobra. Neki primjerci su oštećeni, a izvjestan broj je u ogradi.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 12 sanduka i 3 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći motivi: štit sa mačem, polumjesec, krstovi, »vodenica«, obična i tordirana vrpca, bordura od povijene lozice sa trolistovima, isti takav friz i predstava konja sa jahačem.

U neposrednoj blizini nekropole je lokalitet Crkvetina, na kome postoje temelji stare crkve.

Broćanac

Selo pokraj ceste Hutovo—Neum, udaljeno od Čapljine oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Zacrkovnica, lijevo od ceste, ispod sela, nalazi se nekropola sa 23 stećka (21 ploča i 2 sanduka).

Nejednaka, uglavnom slabija obrada. Više primjeraka utonulo i djelomično oštećeno.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk bordurom od kosih paralelica i predstavom štita sa mačem.

Uz neke spomenike pobijena je uzglavna ploča. Na nekropoli se primjećuju temelji neke stare zgrade, vjerovatno crkve.

Gradac

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 20 km zračne linije na južnu stranu.

32 — Na lokalitetu Granač-greb, u samome naselju, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča i 4 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka. Na njihovim stranama vidimo scene lova na jelena i kola, zatim trouglasti štit sa mačem, te obične plastične vrpce i povijenu lozicu sa trolistovima.

Na fragmentu stećka koji se nalazi na obližnjem lokalitetu Dobroštit ustanovljen je natpis u kome se spominje Boško Simeunović.

U neposrednoj blizini nekropole nalazi se aktivno rimokatoličko groblje.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starinar I (1884), 143; Lj. Stojanović, n. d. br. 4888; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 280; Š. Bešlagić, n. d., 59—60.

33 — U groblju kod rimokatoličke crkve u Gracu nalazi se osamljeni stećak u obliku velike krstače sa sandukom, a u zidu same crkve stećak u obliku sanduka.

Sva 3 komada su ukrašeni. Na krstači i njenom sanduku nalaze se motivi rozeta u vijencima, polujabuke u vijencu, krst-rozeta, polumjeseca i obične bordure, a na uzidanom stećku vidimo trouglast štit na kome su prečka, ljljan i rozeta.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski grob u Gracu, Starinar VI, knj. I, 7; Š. Bešlagić, n. d., 59.

34 — Na lokalitetu Grdoman, pokraj ceste, oko 1000 m zapadno od crkve u Gracu, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje klesani, a danas su u vrlo slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Motivi njihovih reljefa su tordirana vrpca, luk sa strijelom i štit sa mačem.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 60.

35 — Uvrh polja sa istočne strane, oko 1 km daleko od seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 32 stećka (31 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično oštećeni, utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći motivi: polumjesec, krst i vrpca od povijene lozice sa trolistovima kod kojih su treći listići izduženi i valoviti.

Dubravica

Selo nedaleko od Graca, udaljeno od Čapljine oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

36 — Na lokalitetu Crkvina, na kamenom tumulu u malom polju ispod kuća, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (6 ploča i 21 sanduk).

Obrada je neujednačena — ima i samo pritesanih primjeraka, zatim, oštećenih i utonulih.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordure od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima, štit sa mačem, polumjesec, rozeta i »vodenica« okružena vijencem.

Prapratnica

Selo koje je od Čapljine udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

37 — Kod starog rimokatoličkog groblja nalazi se nekropola sa 7 stećaka (3 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su slabije obrade i očuvanosti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivima rozete i stilizovanog krsta.

Na više mjesta se vide komadi nekadašnjih stećaka.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 59.

Moševići

Selo pokraj ceste Hutovo—Neum, udaljeno od Čapljine oko 21 km zračne linije na južnu stranu.

38 — Na tumulu u njivi Nagrebnice, lijevo od ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su pomicali i zasuti zemljom i kamenjem.

Na jednom primjerku se vidi motiv povijene lozice sa trolistovima.

Oko 500 m daleko je seoska katolička crkva. Tu je nađena okrnjena ploča sa natpisom koji govori o sv. Petru i Pavlu i sv. Varvari, koja vjerovatno potiče sa stare crkve s kraja XII v.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 270.

Vranjevo Selo

Selo uz staru cestu Metković—Dubrovnik, udaljeno od Čapljine oko 22 km na jugozapadnu stranu.

39 — Zapadno od sela, ispod brda Žernova, nalazi se nekropola sa 145 stećaka (70 ploča i 75 sanduka), raspoređenih u dvije skupine.

Obrada spomenika bila je dobra, ali su danas mnogi primjerci veoma oštećeni, a neki razbijeni i ugrađeni u ogradu.

Orijentacija nije precizirana.

Ukrašen je 15 sanduka, a na 1 sanduku i 1 fragmentu nalaze se natpisi. Ovdje se pojavljuju sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, krst, ljiljan, povijena lozica sa trolistovima, ruka sa mačem, scene lova na jelene i košute, scena borbe sa medvjedom, kolo i scene sa konjima i jahačem koji drži sokola, zatim, scena sa ženom i konjanikom i sa konjima i vodičem. Originalan je motiv kombinacije krsta sa polumjesecom na čijim završecima su rozete. Natpis na sanduku spominje kneza Vladislava, sina župana Nikole, a natpis na fragmentu odnosi se na sahranjenju gospođu Katalinu i njenog gospodina župana Nikolu.

Na nekropoli i u njenoj blizini ima rimskih građevinskih ostataka, a tu su i temelji neke stare zgrade za koju se pretpostavlja da je bila crkva.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr A. Benac, Srednjovjekovni stećci od Slivna do Čepikuća, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, 1953, 64—69; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961, 268—270; Isti, Zbornik... I, br. 24 i 25.

Hutovo

Selo i željeznička stanica koje je od Čapljine udaljeno oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

40 — Na lokalitetu Karusovice, na tumulu između Gornjeg i Donjeg Hutova, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (3 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, a neki su i pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Kao reljefni motivi ovdje se ističu arkade (jedna strana ima figure muškaraca u interkolumnijama), zatim se javljaju bordure i frizovi od kosih paralelica, a onda tordirano uže i scena kola.

U blizini je rimokatoličko groblje sa crkvicom (u groblju je 1 sanduk). U Novkovića klanu, pokraj puta za Velju Među, urezan je u živu stijenu natpis u kome se spominje Radovan Vukanović.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starinar I (1884), 72; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4875; Š. Bešlić, n. d., 55—56 i 88; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 281—282; Isti, Zbornik... I, br. 29.

41 — Na lokalitetu Crkvina, oko 400 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 101 stećkom (69 ploča i 32 sanduka).

Spomenici su nejednako, ali pretežno dobro obrađeni, neki primjerci su veoma oštećeni.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašen je 6 primjeraka, i to 2 ploče i 4 sanduka. Najviše motiva je u vidu bordura i frizova sa kosim ili cikcak-crticama, a onda se javljaju i motivi polumjeseca, rozete, luka sa strijelom i predstava ruke.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 56.

42 — Na lokalitetu Lišće, u ravničastom kamenjaru, pokraj puta za Cariće, oko 2 km jugozapadno od Hutova, nalazi se nekropola sa 48 stećaka (35 ploča, 10 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, ali je zнатan broj danas popucaao, okrnjen, nagnut i uto-
nuo u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 ploče, koje su postavljene po pravcu s—j.

Ukrašen je 19 primjeraka, i to 9 ploča, 7 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača. Po procentu ukrasa, ova nekropola spada među najukrašenije (40%). Relativno najbrojniji su motivi rozeta, krstova (3 stilizovana), polumjeseca, a zatim bordura od povijene lozice sa trolistovima ili sa kosim crticama, štitova sa mačevima i arkada. Od ostalih motiva ovdje imamo još tordirane vrpce, kružne vijence, lukove sa strijelama, »vo-

denicu» i figuralne kompozicije sa čovjekom, konjem i jelenima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 57—58 (pod »Papratnica«).

Elezovići

Selo u području Gornjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

43 — Na lokalitetu Podgradinje (ispod preistorijske gradine), kod pravoslavne crkve i malog groblja, nedaleko od naselja, nalazi se nekropola sa 91 stečkom (21 ploča, 58 sanduka, 11 sljemenjaka i 1 krstača).

Spomenici su, pretežno, relativno većih dimenzija, vrlo lijepo su obrađeni i dobro očuvani.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i, samo je mali broj primjeraka postavljen po pravcu s—j, odnosno si—jz.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 9 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći reljefni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, rozeta, štit sa mačem, stilizovani krst, arkade, predstave ptica, lava i fantastične životinje, te scene lova, kola i borbe sa medvjedom. Osim toga, ovdje su i 4 natpisa (1 ploča, 2 sljemenjaka i 1 krstača) koji spominju Radivoja Draščića, Ivana Vukićevića, Ninoja Lupovića i Vuka, sina kneza Obrada.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik, 1885, br. 2, 56, br. 3, 85 i br. 4, 99, 1888, br. 3, 74; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 91—92; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 453—456; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4877—4880 i 4885; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 216—219; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 80—83; Š. Bešlagić, Stećci u Gornjem Hrasnu, Naše starine VII (1960), 92—97.

Radiševina

Selo u području Gornjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 24 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

44 — Na prelomljenom kamenom krstu koji stoji pokraj nove ceste za Burmaze, pored tordirane bordure, ni krugova, urezan je natpis koji kaže da je tu sahranjen Vukas Majstorović.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, Zbornik ... II, br. 85.

Lastva

Selo u području Gornjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 26 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

45 — U samome selu nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka koji je ukrašen arkadama i koji ima natpis u kome se spominje Vlatko Branković.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik, 1887, br. 1, 12; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, knj. I, 93; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 457; M. Vego, Zbornik ... II, br. 84.

Toplica

Selo u području Gornjeg Hrasna, udaljeno od Čapljine oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

46 — Na lokalitetu Vinjine, do savremenog rimokatoličkog groblja, nalazi se nekropola sa 84 stećka (32 ploče, 40 sanduka i 12 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 22 primjerka, i to 2 ploče, 13 sanduka i 7 sljemenjaka. Reljefni motivi su povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, rozete, krstovi, arkade i scene lova i kola. Neobična je scena kola u kome kolovođa jaše na jenu.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 97—101.

Glumina

Selo koje pripada području Gornjeg Hrasna, a od Čapljine je udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

47 — Nekropola se nalazi na lokalitetu Međugorje koji je od naselja udaljen oko 1,5 km jugozapadno. Tu su ukupno 62 stećka (18 ploča, 39 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuvani.

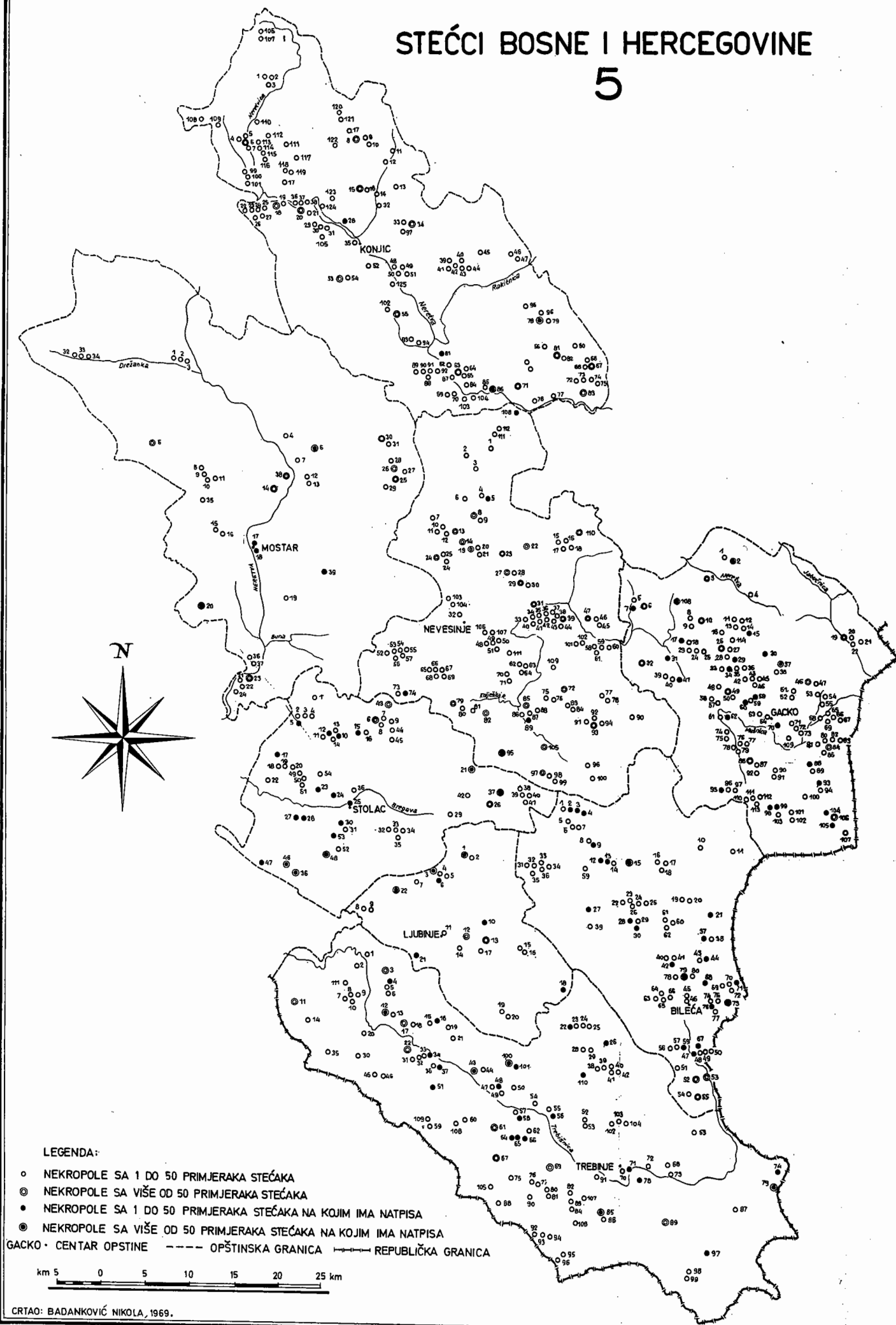
Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani su u nizove okomito na taj pravac.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 9 sanduka i 5 sljemenjaka. Na njihovim stranama zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, štit sa mačem, krst sa pticama, zatim scene lova na jelena i kola, kao i originalne stilizacije fantastičnih životinja (zmajeva).

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 101—106.

STEĆCI BOSNE I HERCEGOVINE

5

ISTOČNA HERCEGOVINA

KONJIC

Bare

Selo u gornjem toku Neretvice, udaljeno od Konjica oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Krstovi, u blizini seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (15 sanduka i 2 sljemenjaka).

Materijal spomenika je sedra, obrada je gruba.

Orijentacija nije poznata.

Nemaju ukrasa.

Do nekropole je muslimansko, a iza ovoga rimokatoličko savremeno groblje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, Srednjovjekovni gradovi u Neretvi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958, 217.

2 — Na lokalitetu Rasov greb, u blizini Tađića kuća, nedaleko prethodne nekropole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su grubo obrađeni.

Orijentacija nije poznata.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

3 — Na lokalitetu Boriše, iznad zaseoka Sudari, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Anđelić, n. d., 218.

Gorani

Selo u dolini Neretvice, udaljeno od Konjica oko 25 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na Glavičini u samome naselju, u blizini džamije i Osnovne škole, pokraj puta, nalazi se ukupno 17 stećaka (2 sanduka i 15 sljemenjaka), raspoređenih na tri mjesta.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i zemljom zasuti, a ima i prevaljenih primjeraka. Sljemenjaci su sa postoljima i imaju krovove sa nadstrešnicama.

Orijentacija je po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasi su u vidu štapa, polumjeseca i jabuka koje se nalaze i na hrbatu.

Preko puta ove nekropole nalaze se staro i novo muslimansko groblje. Oko 400 m južno, na lokalitetu Pavlovina, nalaze se »duvarine« i pećina koja je iznutra obrađena, što se pripisuje Grcima. Tu je negdje bio dvorac Ivaniša Pavlovića, a pretpostavlja se da je tu mogla biti i patarska hiža. Oko 600 m zapadno od nekropole nalazi se lokalitet Crkvina, gdje se primjećuju ostaci neke stare crkve.

Lit.: Dr A. Solovjev, Jesu li bogomili poštovali krst, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1948, 92; Dr fra L. P. Krščani bosanske crkve, Sarajevo 1953, 169, bilješka 358; Š. Pašić, Gorani, nedjeljni list Sloboda, Mostar 1966, br. 8 od 14. februara.

5 — Na lokalitetu Barevišće, oko 150 m putem uzbrdo od Neretvice ka Goranima, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje brojnije nekropole.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

6 — Oko 600 m sjeverno nekropole 4, iznad mahale Liješće, na pošumljenom brdu Šarčevina, nalazi se nekropola sa 150 stećaka u obliku relativno velikih sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je osrednje — ima utonulih i zaraslih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

7 — Zapadno iznad sela izdiže se brdo Ilino, a 300 m sjeverno je prevoj Trnovnik, na putu za selo Bukovicu. Na samome prevoju nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas obrasli mahovinom ili su ugrađeni u ogradu. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ne primjećuju se ukrasi.

U susjednom selu Bukovici nalazi se poznata kamena stolica sa ukrasima i natpisom.

Repovci

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

8 — Na sedlu između Lisine planine i platoa Velika, na lokalitetu Mašeti, lijevo od puta ka Bradini, nalazi se nekropola sa 75 stećaka (37 sanduka i 38 sljemenjaka) i više fragmenata stećaka.

Materijal stećaka je sedra, obrada je bila dobra, ali je današnje stanje slabo (stećci su trošni, iskrivljeni i utonuli).

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 20 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Spomenici ove nekropole nemaju ukrasa.

Nedaleko su ostaci srednjovjekovnog grada.

9 — Na grebenastom i nešto povijenom zemljištu, zvanom Gorica, oko 1000 m zapadno od kuća Repovaca, nalazi se osamljen stećak u obliku većeg sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, a osrednje je očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

10 — Oko 300 m sjeverozapadno od prethodnog lokaliteta sa sljemenjakom, na mjestu koje je ovdje poznato pod imenom Mašeta ili Grčko groblje, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (21 sanduk i 4 sljemenjaka).

Materijal stećaka je slab, obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, u nizovima. Spomenici nemaju ukrasa.

Nekropola je pokraj starog dubrovačkog puta kojim se dogonila so u Sarajevo. Do stećaka su muslimanski nišani.

Bradina

Selo pokraj ceste ka Sarajevu, udaljeno od Konjica oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Iznad naselja Gornja Bradina, uz seosko pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 57 stećaka (53 sanduka i 4 sljemenjaka), raspoređenih u dvije skupine.

Obrada spomenika je bila dobra, ali su danas neki stećci znatno oštećeni, zatim su uto-nuli u zemlju i obrasli mahovinom.

Orijentacija je po pravcu si—jz, osim 3 primjerka, koji leže okomito na takvu liniju orijentacije.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 sanduka i 3 sljemenjaka. Njihovi su ukrasi polumjeseci, rozete, krug, polujabuke, stilizovani ljiljani i scena turnira.

U južnom kraju nekropole je ostatak starog muslimanskog groblja.

Zukići

Selo povišoko u strani, lijevo od ceste ka Sarajevu, udaljeno od Konjica oko 9 km zračne linije na sjeveroistok.

12 — Na mjestu gdje je aktivno pravoslavno groblje, ispod seoskih kuća, nalazi se skupina sa 51 stećkom (45 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, a neki su i amorfni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

U blizini je i savremeno muslimansko groblje.

Brđani

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Groblje, kod Stojanovića kuća, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično zasuti zemljom i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su kružni vijenci, polumjesec, arkade, povi-jena lozica sa spiralicama i biljna stilizacija — dvostruka spirala s krst-rozetama.

Podorašac

Selo na cesti ka Sarajevu, udaljeno od Konjica oko 6 km na sjeveroistočnu stranu.

14 — Na lokalitetu Kraljica (voćnjak dr Mehe Džumhura), na desnoj obali rječice Trešani-ce, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, obrada je dobra, kao i očuvanost.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Stećaka je bilo i na Kosovoj luci, oko 200 m sjeverno odatve, ali su u međuvremenu uništeni.

Vrbljani

Selo visoko u strani, oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu od Konjica.

15 — Nešto iznad kuća, desno i lijevo od puta za Bale, na lokalitetu Kaursko groblje, nalazi se nekropola sa oko 200 stećaka (3 sljemenjaka sa postoljima i oko 197 sanduka).

Materijal je slabiji vapnenac, obrada nije ujednačena, današnje stanje nekropole dosta je slabo — ima više oštećenih i uto-nulih primjeraka. U sanduke smo uračunali i izvjestan broj amorfni stećaka.

Spomenici su postavljeni po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 sanduka i 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasi su obična debela vrpca niz sredinu čeonih strana sljemenjaka, dvostruka spirala, polumjesec, krst, kružni vijenac i predstava konja sa jahačem.

Među stećcima se nalazi i 1 rimski miljokaz i nekoliko fragmenata rimske arhitekture. U dnu nekropole je lokalitet Crkvina, na kome se primjećuju temelji stare crkve.

16 — Kod zadnje seoske kuće, oko 200 m daleko od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Ovi spomenici su dobro klesani, samo su izlizani i pomaknuti.

Izgleda da je orijentacija bila po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasi su dvostruka spirala, polumjesec, kružni vijenac, arkade, rozete, predstava čovjeka na konju i čovjeka s konjem, čovjek sa štitom i mačem i čovjek sa štapom.

Tuhobići

Selo zapadno od Repovaca, udaljeno od Konjica oko 12 km zračne linije na sjevernu stranu.

17 — Na brijegu iznad sela nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada spomenika je dobra, danas su neki primjerci oštećeni.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Radešine

Selo na lijevoj obali Neretve, danas Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

18 — U neposrednoj blizini naselja nalazi se nekropola sa 78 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su sada znatno oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešlagić, Stećci u dolini Neretve, Naše starine II (Sarajevo 1954), 191.

19 — Oko 1000 m nizvodno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 6 stećaka (4 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u dosta trošnom stanju.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Isto tamo.

Čelebići

Selo na lijevoj obali Neretve, sada Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

20 — U blizini seoskih kuća i savremenog pravoslavnog groblja smještena je nekropola sa 109 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su dosta dobro obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 186—187.

21 — Na lokalitetu Mravinjac, na lijevoj obali Idbra, lijeve pritoke Neretve, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

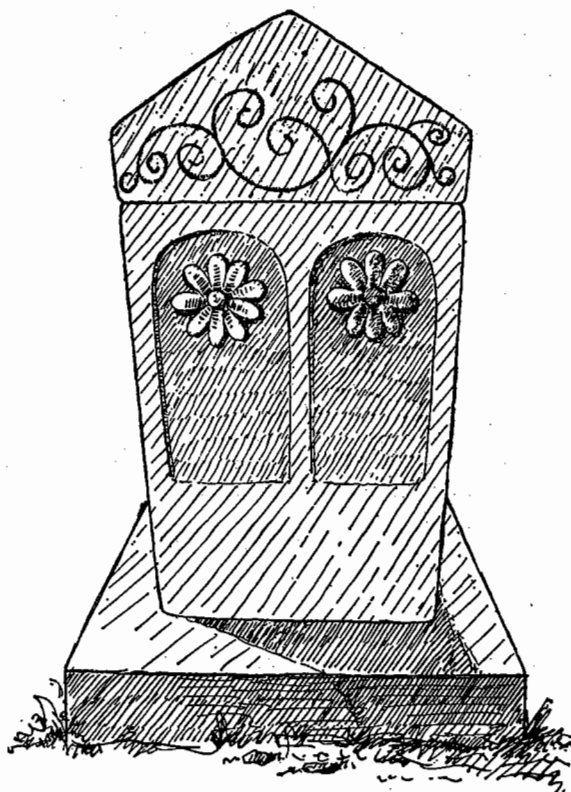
Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 188.

Ostrožac

Varošica na lijevoj obali Neretve, sada Jablaničkog jezera, udaljena od Konjica oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na lokalitetu Gošića han, oko 1500 m istočno od bivšeg Ostrošca, na desnoj strani Ne-

45 — Ukrašeni visoki sljemenjak iz Ostrošca, opština Konjic, Bosna i Hercegovina — sada u Konjicu.

retve, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (3 ploče, 6 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su vremenom znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Kao motivi njihovih ukrasa javljaju se tordirane vrpce, povijene lozice sa spiralicama, rozete, rozete u kružnim vijencima, arkade, stilizovan krst, ljudska figura sa štapom u ruci i scena lova na jelena.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom. Prije toga su ukrašeni sljemenjaci preneseni u Konjic. U vezi s tim, istraženo je nekoliko grobova ispod stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 192—197.

23 — Na brijegu Konjski rat, u blizini Ostrošca, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni i vrlo su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi reljefni motivi su tordirana vrpca, friz od položenih S spirala i biljna stilizacija.

U blizini nekropole je rimokatolička crkva i uz nju savremeno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 197—198.

24 — Također na brijegu Konjski rat, ali na njivi Bilice, oko 250 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 21 stećkom u obliku sanduka.

Spomenici su, izgleda, bili obrađeni, ali su vremenom, najviše zbog slabog kvaliteta kamena, znatno oštećeni, a i u zemlju utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi reljefni motivi su polumjesec i rozeta.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 198.

25 — U centru bivše varošice Ostrožac bila je nekropola sa 22 stećka (1 ploča i 21 sanduk) koji su skoro svi uzidani u zgradu džamije.

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni.

Na njihovim vidljivim stranama nije bilo ukrasa.

Stećci ove nekropole, zajedno sa građevinom, potopljeni su Jablaničkim jezerom.

Lit.: Isto tamo.

26 — Na lijevoj obali Neretve, nešto istočno od Ostrošca, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je bio dobro obrađen, ali je vremenom oštećen; prevrnut i djelomično utonuo u zemlju.

Ukrašen je. Na vidljivim stranama ima friz od povijene lozice sa spiralama, tordiranu vrpću i kružni vijenac.

Spomenik je potopljen.

Lit.: Isto tamo.

27 — Na desnoj obali Neretve, na južnoj padini brda Križ, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je bio dobro obrađen, ali je sada oštećen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi ukrasi se slabo raspoznaju. Vide se spirale i kružni vijenac.

Nedaleko od ovoga spomenika bio je još 1 stećak, koji je, međutim, prilikom izgradnje željezničke pruge uništen.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 200.

Donje Selo

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 2 km na sjeverozapadnu stranu.

28 — Na lokalitetu Gradac, na desnoj obali Neretve, nalazi se nekropola sa 22 stećka (6 ploča, 15 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani i očuvani, samo su neki djelomično utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Na vodoravnim stranama tih spomenika prikazane su 4 »vode-nice« i 1 krst.

Na dvije strane 1 sanduka urezan je natpis koji nam govori da je tu sahranjen Stoisav Milošević.

Odmah do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 183—186; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 264; Isti, Zbornik... I, br. 16.

Orahovica

Selo na lijevoj obali Neretve, sada Jablaničko jezero, udaljeno od Konjica oko 4 km na zapadnu stranu.

29 — Ispod sela, nedaleko od savremenog muslimanskog groblja, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 186.

30 — U zaseoku Paradžići nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Uz stećke nalazi se savremeno rimokatoličko groblje.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 187.

31 — Oko 150 m nizvodno od nekropole broj 29 nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, ali su danas dosta oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 186.

Kanjina

Selo pokraj ceste ka Sarajevu, udaljeno od Konjica oko 5 km na sjeveroistočnu stranu.

32 — U savremenom rimokatoličkom groblju pokraj ceste nalazi se skupina sa 12 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih na dva mjesta. Obrada je dobra, ali je više primjeraka danas oštećeno i utonulo.

Orijentacija je po pravcu s—j, osim 3 primjerka koji leže po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Džepi

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Jezerac, izbrešku ispod prvih kuća, dolazeći od Blaca, nalazi se skupina sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su relativno većih dimenzija, lijepo su klesani, ali su neki danas raspuknuti.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

34 — Oko 300 m zapadno od prethodne nekropole, na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, situirana na brežuljčima, leži

nekropola sa ukupno 99 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je pretežno vrlo slaba, ima mnogo amorfnih primjeraka, prilično je oštećeno.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašen je 1 primjerak motivom krsta.

Konjic

Grad u kojem je sjedište opštine.

35 — U cilju spasavanja najvrednijih stećaka iz dijela doline Neretve koja je određena da se potopi jezerom Jablaničke hidrocentrale, a u pripremi stvaranja Zavičajnog muzeja u Konjicu, akcijom Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH 1952. god. preneseno je u Konjic 5 sljemenjaka, i to 3 sa nekropole Gošića han kod Ostrošca i 2 sa nekropole Memidžanovo groblje kod Lisičića.

Ovi stećci su postavljeni kod Repovačke džamije, na desnoj strani Neretve, nedaleko od starog mosta.

Svi primjerci su ukrašeni. Njihovi motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa spiralicama, rozeta, kružni vijenac arkade, stilizovani krst, »svastika«, cikcak-vrpca, scene lova, ljudske figure sa štapom, grupa divokoza i scena kola.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 188—189 i 192—197.

Lisičići

Selo na desnoj obali Neretve, sada Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

36 — Na tzv. Memidžanovom groblju, u blizini seoskih kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas djelomično okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi reljefni motivi su tordirana vrpca, cikcak-vrpca, krst, »svastika«, biljna stilizacija, scena lova, grupa divokaza i 3 ljudske figure u arkadama.

U neposrednoj blizini je savremeno muslimansko groblje.

Spomenik je prenesen u Konjic.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 188—190.

37 — Oko 300 m istočno od osamljenog sljemenjaka nalazi se još 1 osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, samo je nešto okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Njegovi motivi su biljna stilizacija, cikcak-friz i arkade.

Na području Lisičića nedavno su otkriveni temelji bazilike iz XII—XIV v., sa grobljem, a ranije su nađeni ostaci Mitrasovog reljefa.

Sljemenjak je prenesen u Konjic.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 190—191; Dr K. Pač, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1894, 346; Dr I. Čremošnik, Izvještaj o iskopavanju na Crkvinu u Lisičićima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1954, 211—226.

38 — Oko 500 m zapadno od Memidžanovog groblja nalazi se nekropola sa 4 stećka (2 sanduka i 2 sljemenjaka). Ona je situirana na samom ušću potoka Slatinca.

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je potopljena Jablaničkim jezerom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 192.

Blace

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

39 — Na lokalitetu Kosan krst, na blagaj izbočini pokraj puta, oko 2 km pred selom, dolazeći od Čuhovića, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašena su 2 primjerka. Na njihovim vodoravnim stranama nalaze se motivi krsta, stilizovanog krsta, rozete, polumjeseca i kružića.

40 — Oko 2 km putem na istok, prema Čuhoviću, odnosno oko 100 m zapadno od nekropole, pokraj puta, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada slaba.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

U blizini se nalazi nekoliko ilirskih tumula.

41 — Oko 600 m zapadno od nekropole broj 39, na istaknutoj glavici Viš stijena, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (2 ploče, 8 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas vrlo oštećeni.

Sanduci su postavljeni po pravcu z—i, a ostali spomenici po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

42 — Na lokalitetu Bubaluša, oko 600 m sjeverno od sela, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka, raspoređena na 3 brežuljčica.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

43 — Oko 150 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na nešto nižem brežuljku, na lokalitetu Kod Čekića, nalazi se skupina od 10 stećaka u obliku sanduka. (Jedan od navedenih izmaknut je oko 70 m, na lokalitetu Komadinov do.)

Obrada je nejednaka, ali pretežno dobra, stanje je slabo.

Orijentacija je po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 primjerak stilizovanom krst-rozetom.

U blizini nešto osamljenog sanduka nalazi se ilirski tumul.

44 — U savremenom pravoslavnom groblju, odmah do seoskih kuća, nalazi se skupina sa 7 stećaka (5 sljemenjaka i 2 krstače).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su oštećeni, a 4 sljemenjaka su prevalljena.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 sljemenjaka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 2 krstače. Ukrasi sljemenjaka su obična i tordirana plastična vrpca, rozeta, i frizovi od spiralice i motiva sličnih tučkovima cvjetova i girlandama. Ukrasi krstača su cikcak-vrpca, polumjesec, jabuka, štit sa mačem i topuz.

Čuhovići

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 15 km zračne linije na istočnu stranu.

45 — Na lokalitetu Šipovice, na zaravanku brijege, oko 800 m južno i iznad sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 sljemenjaka i 5 krstača).

Sljemenjaci su uski a visoki, dobro su obrađeni, ali danas veoma oštećeni i prevaljeni. I krstače su prevaljene i oštećene.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sljemenjak i 1 krstača. Njihovi ukrasi su krug i jabuke.

Odmah do stećaka vidimo nekoliko starih nišana sa ukrasima sjekirice i topuza (čomage).

Gornji Lukomir

Selo koje se nalazi na južnim obroncima planine Bjelašnice, udaljeno od Konjica oko 18 km zračne linije na istočnu stranu.

46 — Na lokalitetu Vlaško groblje, na izbrešku odmah istočno od kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 22 stećaka (21 sanduk i 1 sljemenjak). Put je razdvajao nekropolu.

Obrada spomenika je nejednaka, ima i amorfnih primjeraka. Neki primjerci su oštećeni atmosferilijama.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su mač, stilizovan krst, »svastika« i urezana linija.

Do stećaka je aktivno muslimansko groblje.

47 — Na lokalitetu Jezerine, u blizini kuće Halila Čomora, oko 100 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina od 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je slaba, stećci su utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

Spiljani

Selo na desnoj strani Neretve, udaljeno od Konjica oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

48 — Na lokalitetu Laništa (bliži lokalitet Odsječak), blizu kuće Klare Blažević, pokraj puta, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su zarašli u korov.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

49 — Oko 150 m jugoistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Stećci, nalazi se skupina sa 4 spomenika u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

50 — Na lokalitetu Ivanjica, na desnoj obali Neretve, oko 1 km jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 38 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su skoro sasvim amorfnji, utonuli su i obrasli mahovinom.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

51 — Na ulazu u savremeno muslimansko groblje, u samome selu, nalaze se 2 stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Dobro su obrađeni, ali su pomaknuti.

Nemaju ukrasa.

Madeškovići

Selo koje se nalazi nedaleko od Gornje Bijele, udaljeno od Konjica oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

52 — Na lokalitetu Glavičine (zove se i Podvrbač), pokraj ceste Konjic—Borci, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 sanduka i 1 sljemenjak), postavljenih u dvije skupine.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak frizom od povijene lozice sa trolistovima.

U blizini je 1 stariji muslimanski nišan. Oko 1 km zračne linije na jugoistočnu stranu izdiže se Gradina. Tu je bio srednjovjekovni grad Vrabac koji se više puta spominje u XV v.

Lit.: P. Anđelić, n. d., 185—189.

Gornja Bijela

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 5 km na južnu stranu.

53 — Kod Jakovljevića kuća, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa ukupno 117 stećaka (87 ploča i 30 sanduka), raspoređenih u nekoliko skupina.

Obrada je nejednaka, pretežno vrlo slaba, ploče su samo pritesane.

Orijentacija je uglavnom po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta i krst.

Tu su nađeni ostaci stare trobrodne crkve koji su nedavno ispitani.

Lit.: M. Vego, Arheološki pregled, Beograd 1960, br. 2, 148—155.

54 — U zaseoku Janjići, na njivi Jove Lazarevića, pokraj puta, nalazi se skupina sa 13 fragmenata stećaka u obliku sanduka.

Spomenici ne leže u prvobitnom položaju.

Na jednom fragmentu vidi se motiv stilizovanog krsta.

Borci

Selo pokraj ceste Konjic—Boračko jezero, udaljeno od Konjica oko 8—10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

55 — Na ravničastom terenu pokraj ceste, na lokalitetu Kaursko groblje, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 121 stečkom (119 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom slabo obrađeni, a veliki je broj amorfno kamenja. Osim toga, većina su oštećeni atmosferilijama, a ima ih uto-
nilih, nagnutih i zaraslih u korov.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 10 sanduka i 2 sljemenjaka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se krstovi (2 stilizovana), tordirane vrpce, mačevi, štit, rozeta u tordiranom vijencu i jabuka.

Luka

Seoce nedaleko od Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

56 — Na lokalitetu Krivača, nedaleko od kuće Alije Brkana, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (6 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su frizovi od povijene lozice sa trolistovima.

Bale

Seoce koje je od Konjica udaljeno oko 9 km zračne linije na sjevernu stranu, visoko u strani.

57 — Na lokalitetu Hrast, na raskrsnici puteva Podorašac—Repovci i Bale—Zukići, oko 2 km zapadno od Zukića, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Ježeprasina

Selo u blizini Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

58 — Na glavičici Kraljuši, sasvim blizu kuća, pokraj puta, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Malo dalje na sjever izdiže se Gradina.

59 — Na lokalitetu Vuč-kamen ili Grkovina, na glavičici i u njejoj blizini, prostire se nekropola sa 130 stećaka (123 sanduka i 7 sljemenjaka).

Obrada je uglavnom dobra, ali ima i primjeraka koji su samo pritesani.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 4 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći motivi: tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima, rozeta, dvostruka spirala, predstave konja sa jahačem, jelena, muškarca sa štapom, scena kola i originalna scena sa ženom, konjanikom i zmajem.

Sjeverno od nekropole je muslimansko groblje, a oko 150 m sjeveroistočno izdiže se Gradina.

60 — Oko 300 m od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Kašići

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 16 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

61 — Na lokalitetu Kremešine, oko 300 m istočno od seoskih kuća, na glavičici i u njenom podnožju, leži 5 stećaka (3 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak običnom vrpcom, a 1 sanduk (razbijen) ima oštećen natpis koji se odnosi na Kurjaka Vučića.

Oko 1200 m sjeverno izdiže se visoka gromada Kom, na kojoj se vide ostaci zida. Tu se nalazi i 1 ploča. Oko 400 m dalje na sjever (lokalitet Pivnica) nalazi se 1 sanduk. Kom je bio srednjovjekovni grad.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 199—200; Isti, Zbornik... III, br. 177; P. Anđelić, n. d., 202—206.

Ribari

Selo u blizini Glavatičeva, udaljeno od Konjica oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

62 — U ogradbi pravoslavnog groblja, na Vukovoj glavičici i u neposrednoj blizini, nalazi se 8 stećaka (3 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su urezana linija, polumjesec i »vodenica«.

Razići

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

63 — U zaseoku Crkvine, na njivi Avde i Halila Smajića, pokraj Neretve, nalazi se nekropola s 93 stećka (91 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni, ima vrlo grubih primjeraka i dosta utonulih.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, u nizovima. Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi motivi su polumjesec, krst i predstava ljudske glave.

Ovdje je Zemaljski muzej iz Sarajeva vršio iskopavanja 1956. god. i ustanovio temelje crkve koja je mogla biti građena krajem XII ili početkom XIII v.

Lit.: M. Vego, Crkva u Razićima kod Konjica, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, 1958 (Arheologija), 159—166.

64 — Na lokalitetu Previl (prevoj na putu Razići—Stidelj), nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su oštećeni i zasuti zemljom.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

65 — U zaseoku Račica, na lokalitetu Gromile, na samome putu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku visokih sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Jedan od njih je oblikovan tako da ima dva postolja, što je vrlo rijedak slučaj.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Argud

Selo nedaleko od Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 30 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

66 — Na lokalitetu Muzge, na brijegu kod samog sela, uz put, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (16 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, tordirana vrpca, kružni vijenac, krug, povijena lozica sa trolistovima, obična vrpca, krst i rebro na stubu.

Odmah do stećaka je savremeno muslimansko groblje.

67. — Na lokalitetu Kunja, na pošumljenoj glavici desno od puta za Sviženju, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (77 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima, štit sa mačem i predstava ruke.

68 — Na lokalitetu Jasenice, oko 500 m južno od nekropole broj 66, na kosici, nalazi se nekropola sa 23 stećka (13 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Uz jednu ploču usađen je stub na kojem je predstavljen ljudski lik.

Glavatičevo

Selo na lijevoj obali Neretve, udaljeno od Konjica oko 20 km zračne linije na jugoistočnoj strani.

69 — Kod zaseoka Karlušići, oko 1 km sjeverozapadno od Glavatičeva, na lokalitetu Gaine, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (11 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Orijentacija je dvojaka: po pravcu sz—ji i po pravcu si—jz.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 3 sanduka i 4 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima, tordirani vijenac, arkade, dvostruka spirala, štap i paralelna rebra.

70 — U zaseoku Pjevnik, oko 1 km sjeverozapadno od Glavatičeva, na brežuljku, pokraj puta kojim se ide u Čičevo, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su skliznuli niza stranu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Tinja

Seoce nedaleko od Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 26 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

71 — Na lokalitetu Grepci, u blizini brda Kruševo, nalazi se nekropola sa 65 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

Mokro

Selo nedaleko od Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 32 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

72 — Pokraj puta kod kuće Mate Bilića nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Nemaju ukrasa.

73 — Oko 100 m dalje putem od prethodne nekropole, na brežuljku, nalazi se skupina sa 15 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

74 — Oko 150 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, na glavici i u njenoj blizini (lokalitet zovu Harem), nalazi se nekropola sa 24 stećka (23 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem i uzdužna pruga.

Do stećaka nalazi se aktivno muslimansko groblje.

75 — Na lokalitetu Calijin greb, na brdu i kosi iznad sela, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 sanduk, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Obrada spomenika je vrlo dobra, ali su djelomično oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeni su 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima i stlizovane arkade.

Zabrđani

Selo na cesti Glavatičevo—Bjelimići, udaljeno od Konjica oko 28 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

76 — Na lokalitetu Branjovčići, na brežuljku pokraj puta ka Bjelimićima, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su okrnjeni i nagnuti.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su sva 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima i sa razvijenim grančicama, arkade i dvostruka spirala.

Doljani

Selo u blizini Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 30 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

77 — Na lokalitetu Križevac, na putu, nešto prije i iznad sela, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (12 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su zarasli u korov, a 1 sljemenjak je prevaljen.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sanduka i 2 sljemenjaka.

Njihovi ukrasni motivi su obična vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima, rozeta u tordiranom vijencu, štit sa mačem i scena kola sa 3 figure i konjem sa jahačem koji je okrenut kolu.

Poljice

Ljetno stočarsko naselje na jugoistočnom kraju Visočice planine, udaljeno od Konjica oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

78 — Na lokalitetu Dolovi, pokraj starog i sadašnjeg konjskog puta, nalazi se nekropola sa 53 stećka (9 ploča, 37 sanduka, 3 sljemenjaka i 4 krstače).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su atmosferilijama oštećeni, a neki primjerci su i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 16 primjера, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 6 primjера, od čega 2 sanduka, 1 ploča, 2 sljemenjaka i 1 krstača (2 od njih imaju i natpise). Ukrasni motivi su tordirani i obična vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima; bordura od cikcak-linija, bordura od kosih linija, scene lova i kola, te predstave žene i zmaja, kao i žene, konjanika i zmaja. Ove predstave sa zmajevima su jedinstvena pojava na stećcima.

Natpis na krstači spominje Rabrena Vukića Dolinovića, a na sljemenjaku Vukosava Lupčića.

Lit.: V. Vuletić—Vukasović, *Viestnik*, 1885 (VII), 85; *Viestnik*, 1887 (IX), 13 i *Viestnik*, 1888 (X), 74; Dr. Č. Truhelka, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1891; 92, 1892, 30 i 112; 1895, 571; Isti, *Wissenschaftliche Mitteilungen* III, 453—454; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4878 i 4879; M. Vego, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1962 (*Arheologija*), 217 i 1964 (*Arheologija*), 198—199; Isti, *Zbornik...* III, br. 175 i 176.

79 — Kod Velikog jezera, sjeveroistočno ispod brda Ljeljen, na Visočici planini, oko 2 km zapadno od prethodne nekropole, na poljani, nalazi se nekropola sa 49 stećaka (33 ploče, 10 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas nešto oštećeni, a neki su i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjера, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 11 primjера, i to 7 ploča, 1 sanduk i 3 sljemenjaka. Njihovi ukrasi su bordura od povijene lozice sa trolistovima i od kosih crtica, friz od povijene loze sa trolistovima, tordirana vrpca, bordura od cikcak-linija, jednostavne arkade, polumjesec i originalne predstave muškarca koji drži dijete i muškarca sa štapom, uz konja i pticu.

Sopot

Selo u blizini Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 30 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

80 — Na vrlo istaknutom ravničarskom brdu Visočica, oko 600 m istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 43 stećka (42 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni od atmosferilija.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjера, od čega 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasi su friz od povijene lozice sa trolistovima, polumjesec, rozeta u tordiranom vijencu, štit sa mačem i krst.

Bjelimići

Selo i sjedište mjesnog ureda, udaljeno od Konjica oko 27 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

81 — Na kosi Gradić, oko 1 km putem na sjevernu stranu, nalazi se nekropola sa 79 stećaka (77 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada spomenika je nejednaka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima i dvostruka spirala.

82 — Na lokalitetu Česmina glava, oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole, u šumi, nalazi se nekropola sa 40 stećaka (35 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su utonuli i zarasli, a neki su i prevaljeni. Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Ocrkavlje

Selo nedaleko od Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 32 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

83 — Nekoliko stotina metara zapadno od sela izdižu se iznad Neretve ostaci srednjovjekovnih gradova Ključa i Veletina. Oko 150 m sjeverno od bivšeg ulaza u grad smještena je nekropola sa 105 stećaka (104 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro klesani i dosta dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Ključ i Veletin su dvije vrlo istaknute kamene gromade povezane zidom, od koga danas ima ostataka. Između njih je bila kula. Pristup je sa sjeverne strane.

Lit.: M. J. Dinić, *Zemlje hercega Svetog Save*, Glas SKA 182, Beograd 1940, 216; M. Vego, *Naselja ...*, 123.

Stidelj

Selo u blizini Glavatičeva, udaljeno od Konjica oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

84 — Na brežuljku pokraj puta, ispod kuća, iznad vrela Stidelj, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su nešto pomaknuti, ili su skliznuli.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 primjerak običnom bordurom.

Biskup

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

85 — Na livadi kod vrela Krupac, blizu kuće Pere Pranića, na lijevoj obali Neretve, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Obrada spomenika je dobra.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi motivi su polumjesec i plastičan pravougaonik.

86 — Na lokalitetu Grčka glavica, oko 1 km istočno od prethodne nekropole, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 115 stećaka (114 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično obrasli mahovinom i utonuli.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak, a osim toga 1 sanduk ima natpis. Njihovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima, ali je treći listić izdužen i povijen, zatim friz od kosih paralelica i arkade.

Natpis nam kaže da je tu sahranjena Goisava, druga žena vojvode Radića, gospodara Humske zemlje i nekih krajeva sjeverne Hercegovine, iz ugledne porodice Sankovića.

Pretpostavlja se da je ovdje bila crkva, a nedaleko odavde, u Zaboranima, bio Radičev dvor. Uz stećke je malo rimokatoličko groblje porodice Krezić, iz Biskupa.

Lit.: M. Vego, *Nadgrobnici porodice Sankovića u selu Biskupu kod Konjica*, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1955 (Arheologija), 157—166 i 1957, 127—139; Isti, *Zbornik ...* III, br. 178.

Striježevo

Selo u blizini Glavatičeva, udaljeno od Konjica oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

87 — U pravoslavnom groblju nalazi se nekropola sa 21 stećkom (20 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu si—jz. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: friz od povijene lozice sa spiralicama, obična plastična vrpca i tordirani kružni vijenac.

Čičevo

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

88 — Na lokalitetu Kaurško groblje, oko 250 m zapadno od Glogovčevih kuća, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 81 stećkom (77 sanduka i 4 sljemenjaka).

Uglavnom vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija dosljedno po pravcu z—i i strogo u nizovima. Spomenici su, inače, gusto postavljeni.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima, krst okružen tordiranim vijencem, kombinovan sa trolistovima i kosim crticama, rozeta, predstava čovjeka, sa rukama na boku, i scena sa konjanikom, ženom i jednim muškarcem.

89 — U samome selu, kod kuće Špire i Maksima Glogovca, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i. Nemaju ukrasa.

90 — Na glavici pred kućom Milana Bovana nalaze se 3 velika sljemenjaka sa postoljima. Vrlo dobro su obrađeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji i svrstani u niz po dužini.

Ukrašena su sva 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, friz od povijene lozice sa trolistovima, friz kombinovan od rozeta u tordiranim vijencima, uspravno izlomljenih linija i kosih krstova, rozeta i predstava žene i muškarca.

91 — Na lokalitetu Ograda, oko 2,5 km istočno od sela, desno i lijevo od puta kojim se dolazi iz Glavatičeva, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (15 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak običnom vrpcom i dvostrukom spiralom.

92 — Na lokalitetu Gračane, na kosi pokraj puta ka Striježevu, nalazi se nekropola sa 22 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su većinom skliznuli niza stranu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Bahtijevice

Planinsko ljetno stočarsko naselje i predio na istočnim padinama planine Prenj, udaljeno od Konjica oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

93 — Na Velikoj poljani, pokraj starog puta Konjic—Nevesinje, nalazi se nekropola sa 55 stećaka (47 sanduka, 7 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuvani, samo je nekoliko primjeraka nagnuto i prevrnut.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 9 sanduka i 1 sljemenjak. Kao reljefni motivi svojim brojem ističu se biljne stilizacije u vidu simetričnih spirala i spirala kombinovanih sa krstom, zatim dolaze bordure i frizovi od povijenih lozica sa trolistovima ili od kosih paralelica, a onda tordirane vrpce, rozete, polumjesec i kružni vijenac. Od figuralnih predstava ovdje je osamljen jelen i scena turnira u kojoj učesnici nisu na konjima, kako je to uobičajeno.

Nedaleko od nekropole nalazi se nekoliko kamenih tumula.

94 — Na manjem polju Bahtijevice, oko 1200 m južno od Velike poljane, pokraj puta, u blizini Glogovčevih koliba, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 sanduka i 3 ploče).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na jednoj ploči zapaža se motiv stilizovanog krsta.

Slatinica

Seoce u blizini Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

95 — Na lokalitetu Vlah (zemljište Salka Mujana) nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni, zarasli su u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pavaj Do

Seoce u blizini Bjelimića, udaljeno od Konjica oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

96 — Na Golom brdu (njiva porodice Lopata) nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Dobro je obrađen, ali je danas prelomljen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Ukrasni motivi su mu friz od povijene lozice sa spiralicama, vrpca od kosih crtica, štit i biljna stilizacija u vidu dvostruke spirale.

Hum

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

97 — U šumi oko 3 km jugozapadno od sela nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Na 2 primjerka vide se motivi polumjeseca i rozete.

(Prema izjavi Koste Magazina iz sela Džepi.)

Krvavo Polje

Selo na desnoj obali Neretve, danas Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 4 km na sjeverozapadnu stranu.

98 — Na kamenom tumulu u Terzića luci nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je vrlo dobro klesan i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je. Preko uspravnih strana pruža se friz od povijene lozice sa trolistovima, a ostali njegovi motivi su u vidu biljne stilizacije sa spiralama i grozdovima, zatim, rozete i tordiranog kružnog vijenca.

Spomenik je potopljen Jablaničkim jezerom. Lit.: Š. Bešlić, n. d., 187—188.

Kostajnica

Selo u dolini Neretvice, udaljeno od Konjica oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

99 — U blizini Buturović-polja nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas vrlo oštećeni.

Orijentacija im nije ustanovljena.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 200.

100 — Na brežuljku Igrište, nedaleko od Buturović-polja, pokraj ceste ka Ostrošcu, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas prevaljen i raspuknut.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 199.

101 — U predjelu Dubica u Buturović-polju, pokraj ceste ka Ostrošcu, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas 2 od njih razbijena na komade.

Ukrašena su 2 primjerka. Ukasni motivi njihovih vidljivih strana su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, kružni vijenac i jabuka.

U neposrednoj blizini nađeni su ostaci rimskog naselja i svetišta Venere.

Lit.: Dr K. Pač, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu XIV (1902), 303—333; Dr I. Čremošnik, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1954, 182—186; Š. Bešlagić, n. d., 199.

Borci

Selo pokraj ceste Konjic—Boračko jezero, udaljeno od Konjica oko 8—10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

102 — Osim nekropole koja je navedena pod brojem 55, na području ovoga sela nalazi se još jedna nekropola sa stećcima. Ona je oko 200 m istočno od pravoslavne crkve, pokraj puta, na tumulu. Tu su 3 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Pave Anđelića.)¹⁸⁴

Lađanica

Selo u blizini Glavatičeva, udaljeno od Konjica oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

103 — Na desnoj obali Neretve, oko 500 m zapadno od Tucakovića kuća, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su cikcak-vrpca i spirala.

104 — Druga nekropola ovoga sela smještena je pokraj puta ka Nevesinju. Broji 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

¹⁸⁴ Podatke za nekropole br. 102—124 opštine Konjic prikupio i ustupio Pavo Anđelić, v. kustos Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

Orahovica Gornja

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

105 — U rimokatoličkom groblju ovoga sela nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka. Ima i nekoliko fragmenata stećaka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Pogorelica

Seoce i istoimena planina nedaleko od izvorišta Neretvice, oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu daleko od Konjica.

106 — Na Tadića polju nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

107 — Kod Sudarevih staja na planini nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

Studenčica

Selo koje se nalazi u slivu Neretvice, udaljeno od Konjica oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

108 — Na lokalitetu Lokve nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

Čelina

Seoce u slivu Neretvice, koje je od Konjica udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

109 — Na lokalitetu Stolac, nedaleko od sela, nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Na nekropoli se primjećuju temelji srednjovjekovne crkve. Mještani ovaj lokalitet zovu i Kaursko groblje.

Ostali podaci nisu poznati.

Preslop

Selo u slivu Neretvice, udaljeno od Konjica oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

110 — Na lokalitetu Grčko groblje kod Gornjeg Preslopa nalazi se nekropola sa 30 stećaka (28 sanduka i 2 sljemenjaka).

Neki primjerci su uzidani u susjedne zgrade. Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su arkade, predstava ruke i predstava ljudskih figura.

Na obližnjoj njivi Mračaj, po predanju, bila je crkva.

Ostali podaci nisu poznati.

Seonica

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

111 — Na mjestu gdje je savremeno muslimansko groblje nalazi se nekropola sa 20 stećaka (15 sanduka i 5 ploča), od kojih su neki ugrađeni u ogradu.

Ostali podaci nisu poznati.

Ljesovinja

Seoce koje je od Konjica udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

112 — Ispod Gradine na Bojišću nalazi se nekropola sa 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak), uz više grobova bez nadgrobnih spomenika.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, polumjesec, rozeta i koncentrični krugovi.

Na padini brda bio je kamenolom za stećke, gdje se i danas nalazi 1 nedovršeni stećak.

Podhum

Selo u slivu Neretvice, udaljeno od Konjica oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

113 — Na lokalitetu Kosa, na razmaku od 100 m, nalaze se 2 stećka u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

114 — Na lokalitetu Bravuša nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenik je ukrašen. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i rozeta.

Gostovići

Selo u slivu Neretvice, udaljeno od Konjica oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

115 — Na lokalitetu Pratljevac nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak) i više drugih grobova bez stećaka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su polumjesec i rozeta.

116 — Na lokalitetu Papratnice, na njivama porodica Kostić i Kuribak, nalaze se 3 stećka, na manjim razmacima (1 ploča i 2 sljemenjaka).

Obrada i orijentacija nisu poznate. Jedan sljemenjak je prevaljen.

Spomenici nemaju ukrasa.

Gradac

Seoce koje je od Konjica udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

117 — Na lokalitetu Drijen ili Kaursko groblje, u blizini Gornjeg Graca, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka i još mnogo grobova bez stećaka.

Ostali podaci nisu poznati.

Obri

Selo koje je od Konjica udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

118 — Na lokalitetu Borak nalazi se skupina od 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Ostali podaci nisu poznati.

119 — Na humčici blizu štala porodice Gabela, na ivici Obarskog polja, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka).

Ostali podaci nisu poznati.

Stojkovići

Seoce koje se nalazi oko 12 km zračne linije na sjeverozapad od Konjica.

120 — Na lokalitetu Varda nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča i 4 sljemenjaka) i više grobova bez stećaka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

121 — Na lokalitetu Glavica nalazi se skupina sa 2 stećka u obliku sanduka. Ovdje ima više grobova bez stećaka, ali neki od njih imaju samo amorfne kamenove kao nadzemna obilježja.

Ostali podaci nedostaju.

Trešnjevica

Selo u dolini Kraljušćice, udaljeno od Konjica oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

122 — Na lokalitetu Grepčani nalazi se nekropola sa 15 stećaka (10 sanduka i 5 sljemenjaka) i više grobova bez stećaka.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i krug.

Ostali podaci nisu poznati.

Bjelovčina

Selo koje se nalazi nedaleko od desne obale Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

123 — Na lokalitetu Grebine nalazi se nekropola sa 50 stećaka (30 ploča i 20 sanduka) i više grobova bez stećaka.

Ostali podaci nisu poznati.

Pokojište

Selo koje se nalazi na desnoj obali Neretve, odnosno Jablaničkog jezera, udaljeno od Konjica oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

124 — Na lokalitetu Grebine nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Džajići

Selo koje se nalazi na lijevoj obali Neretve, udaljeno od Konjica oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

125 — Na Dugoj njivi (vlasništvo Mutić Pave i Salka Džajića), sasvim blizu kuća, nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, djelomično su upali u zemlju i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su obična uzdužna linija i »vodenica«.

MOSTAR

Donja Drežnica

Selo u dolini Drežanke, udaljeno od Mostara oko 22 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Crkvina, oko 300 m nizvodno od ušća Drežanke, na lijevoj obali Neretve, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, okrnjeni i utonuli. Cesta Sarajevo—Mostar je ovu nekropolu presjekla na dvije skupine.

Orientacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi reljefni motivi su kružni vijenac, friz od cikcak-linija, predstava čovjeka sa štitom i mačem i scena lova na jelena.

Na nekropoli se primjećuju ostaci temelja neke stare zgrade, vjerovatno crkve. Ovaj lokalitet zovu i Pod.

Lit.: Š. Bešlić, Mastan Bujanjić, Godišnjak Istorijškog društva Bosne i Hercegovine VII (1955), 71—72.

2 — Oko 500 m uzvodno od prethodne nekropole, na Stritnoj njivi, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su veoma zarasli u džbunje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka motivima bordura od povijene linije sa trolistovima i od cikcak-linije.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 71.

3 — U neposrednoj blizini prethodne nekropole, također na Stritnoj njivi, pored same Drežanke, nalazi se nekropola sa 29 stećaka (7 ploča, 20 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su friz od cikcak ili kosih paralelnih linija, polumjesec i predstava čovjeka sa štitom i mačem.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 70—71.

Prigrađani

Selo koje se nalazi u Bijelom polju, udaljeno od Mostara oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Borine, na malom uzvišenju između ceste i Neretve, oko 1,5 km južno od naselja, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas od atmosferilija prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča. Njen motiv je »vodenica« okružena tordiranim vijencem.

Bogodol

Selo koje je od Mostara udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Križi, nalazi se nekropola sa 84 stećka (83 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređena u dvije skupine na razmaku od oko 40 m.

Obrada je slaba, neki primjerci su od konglomerata, pa su znatno oštećeni.

Orientacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su obične bordure i »vodenica« stilizovana slično krstu.

Ovdje ima oko 20 starijih krstača, a neke od njih su usađene uz stećke.

Humilišani

Selo u Bijelom polju, udaljeno od Mostara oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — U blizini seoskih kuća, pokraj ceste ka Mostaru, nalazi se nekropola sa 61 stećkom (3 ploče, 56 sanduka i 2 krstače sa pripadajućim sanducima). Nekropola se sastoji od 4 skupine koje su raspoređene s jedne i druge strane ceste.

Spomenici su dobro i osrednje obrađeni, a nejednako su očuvani; nekoliko primjeraka je skliznulo, a ima i okrnjenih i utonulih.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 6 sanduka i 1 krstača. Kao motivi njihovih reljefa pojavljuju se bordure ili frizovi od kosih ili cikcak-

-linija, odnosno od povijene lozice sa trolistovima, zatim krstovi (jedan antropomorfni), »vodenice«, štit sa mačem i čovjek sa štitom i mačem.

Na jednom sanduku postoji natpis koji nam kaže da tu leži Vladisava divica.

Lit.: Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. I. br. 13 i knj. VI, br. 10037; M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 279; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH I, br. 17.

Željuša

Selo u Bijelom polju, udaljeno od Mostara oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Borine, između ceste i Neretve, na udaljenosti oko 1 km zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 31 stečkom (29 sanduka i 2 sljemenjaka), raspoređenih u tri skupine.

Spomenici su nejednako obrađeni, ima i amornih primjeraka, a više primjeraka je znatno oštećeno.

Orijentacija je po pravcu z—i, a neki primjerci su postavljeni i po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 3 spomenika, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su obična vrpca i friz od niza spiralice.

U neposrednoj blizini je do prvog svjetskog rata bilo pravoslavno groblje, koje je preneseno na groblje sela Potoci, oko 1,5 km južno odavde.

Goranci

Selo koje je od Mostara udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — U seoskom pravoslavnom groblju nalazi se nekropola sa 23 stečka (3 ploče, 19 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas oštećeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 3 ploče i 4 sanduka. Zastupljeni su ovi motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima ili od cikcak-linija, tordirana vrpca, krst kombinovan sa »vodenicom«, mač, polumjesec, stilizovan krst, i scene kola i lova.

9 — Na lokalitetu Bili greb, koji pripada zaseoku Puzevina, nalazi se skupina sa 8 sanduka od kojih su 3 ugrađena u zid.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 1 primjerak tordiranom vrpcom i scenom kola žena na svim uspravnim stranama.

10 — Ispod zaseoka Kubatovci, oko 500 m putem dalje od prethodne nekropole, na njivi Danice Marić, nalazi se nekropola sa 17 stečaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 4 primjerk, koji leže po pravcu s—j. Uz jedan san-

duk bila je krstača koja je danas skoro sasvim stradala.

Ukrašena su 2 primjerk. Njihovi ukrasni motivi su bordura od povijene lozice sa urezanim duguljastim listićima i »vodenica«.

11 — U zaseoku Podgradina, na tzv. Raičevom groblju (rimokatoličko groblje), oko 300 m putem sjeverno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 15 stečaka (2 ploče i 13 sanduka), od kojih su neki ugrađeni u kapelicu kod groblja.

Spomenici su slabo obrađeni.

Orijentacija je nesigurna, neki primjerci leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 1 sanduk u zidu kapelice. Njegovi ukrasni motivi su obične arkade. Osim toga, na fragmentu, također u zidu kapelice, vidimo motiv antropomornog krsta.

Potoci

Selo u Bijelom polju, udaljeno od Mostara oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

12 — U zaseoku Bošnjaci, blizu Aćimovića kuća, oko 1000 m istočno od ceste ka Humilišanima, u rijetkoj šumici, nalazi se nekropola sa 10 raštrkanih stečaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, stanje osrednje.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 1 primjerk, koji leži okomito na taj pravac.

Ukrašeno je 1 manji sanduk. Njegovi motivi su tordirana vrpca, stilizovan krst sa sidrom, čovjek sa štitom i mačem, scena lova, turnir između dvojice konjanika, sa ženom u sredini, i još jedna predstava sa 2 ljudske figure.

13 — Na tumulu oko 150 m sjeverozapadno od pravoslavne crkve i groblja, između ceste i rijeke Neretve, nalazi se osamljen stečak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Nema ukrasa.

Raška Gora

Selo na desnoj obali Neretve, udaljeno od Mostara oko 12 km zračne linije na sjevernu stranu.

14 — Na lokalitetu Janjića spile, na brežuljku u blizini obale rijeke, nalazi se nekropola sa 65 stečaka (35 ploča i 30 sanduka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 2 primjerk, koji leže po pravcu si—jz. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 6 sanduka. Pojavljuju se ovi motivi: čovjek sa štitom i mačem, jelen, pas, 4 krsta stilizovana u obliku kotača, običan krst i originalna pojava antropomornog krsta.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci kod Raške Gore, Naše starine III, Sarajevo 1956, 253—260.

Cim

Selo koje se nalazi oko 2 km sjeverozapadno od Mostara i zapravo predstavlja periferiju Mostara.

15 — Na rimokatoličkom groblju Smrčenjaci nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada je dobra, ali je 1 primjerak prelomljen.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Ima motiv rozete sa udubljenim centrom.

Kod kuće Ilije Dujmovića vidjeli smo fragmenat kamena sa ukrasom palmete.

16 — Na savremenom rimokatoličkom groblju Gorica nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordura od cikcak-linija sa umecima u vidu sidra, arkade, friz od cikcak-linija, štit sa mačem, polumjesec i rozeta.

Mostar

Glavni grad Hercegovine, sjedište opštine.

17 — U malom gradskom parku na Carini u Mostaru već duže vremena postavljen je 1 stećak u obliku sanduka koji vjerovatno potiče sa nekropole koja je nekada bila u blizini.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Na vodoravnoj strani ovoga sanduka prikazan je četverouglast štit sa mačem, a na dvije vertikalne strane urezan je natpis koji nam kaže da je tu sahranjen Radivoje Krivoušić.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958 (Arheologija), 174—176; Isti, Zbornik... I, br. 18.

18 — U lapidariju Zavičajnog muzeja u Mostaru nalaze se 4 stećka (1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak) koji su posljednjih godina preneseni sa raznih lokaliteta Hercegovine, i to:

sljemenjak sa ljljanima, konjanikom i natpisom koji se odnosi na Ljupka Vlasnića, iz Troškota;

veća ploča iz Bišća polja (Blagaj), ukrašena bordurom od povijenih kukica i štitom sa mačem;

visoki sanduk na postolju sa stilizovanim arkadama i frizom od niza rozeta u vijencima, iz Panika (Bileća); i

mali sanduk iz Humilišana (Bjelo polje), ukrašen scenom lova, turnira, biljnom stilizacijom i scenom sa dvije ljudske figure.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 191—194; Isti, Zbornik... II, br. 47.

Gnojnice

Selo u Bišća polju, udaljeno od Mostara oko 3—5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

19 — Na lokalitetu Markovac, na tumulu pokraj ceste Mostar—Blagaj, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku ploča.

Obrada i očuvanost slabe, nekropola oštećena buldožerom 1960. god.

Orijentacija je po pravcu s—j, ali su neki primjerci pomjereni.

Nemaju ukrasa.

Povodom oštećenja tumula, Zavod za zaštitu spomenika kulture iz Mostara istražio je grob ispod centralnog stećka 1960. g. Od grobnih priloga nađeni su 1 pečatni prsten i 2 dugmeta.

Lit.: V. Atanacković-Salčić, Zaštita srednjovjekovne nekropole u Gnojnicama kod Mostara, Naše starine IX, 175—179.

Kruševo

Selo pokraj ceste ka Čitluku, udaljeno od Mostara oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Na sjevernom kraju naselja, uz rimokatoličku crkvu i groblje, nalazi se nekropola sa 52 stećka (10 ploča, 39 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično zarasli šikarom i trnjem.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 19 primjeraka, i to 5 ploča, 11 sanduka i 3 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: bordure i frizovi od povijene lozice sa trolistovima, bordura od cikcak-linija sa umecima, friz od cikcak-linija, bordura i friz od povijene lozice sa spiralicama, polumjesec, rozeta, štit sa mačem, »vodenica«, arkade, predstava žene sa štitom i scena lova na jelena.

Na nekropoli su i 2 natpisa na pločama. U njima se spominju Ivan Maršić i knez Radiša Zloušić.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 277—278; Isti, Zbornik... I, br. 6—7.

Žitomislići

Selo pokraj rijeke Neretve i auto-puta, udaljeno od Mostara oko 16 km zračne linije na južnu stranu.

21 — Na desnoj obali Neretve, kod željezničke stanice, nalaze se 2 osamljena stećka (1 visoki sanduk sa postoljem i 1 velika krstača sa pločom).

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu s—j.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi motivi su povijena lozica sa trolistovima, scene kola i lova na jelena i prikaz lova dvojice lovaca sa lukom na košute i jelene.

22 — Oko 1000 m sjeverno od prethodne nekropole, također na desnoj obali Neretve, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (1 ploča i 12 sanduka).

Obrada je nejednaka, uglavnom slaba.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 visoki sanduk. Njihovi ukrasni motivi su friz od povijene lozice sa trolistovima, bordura od cik-

cak-linija, polumjesec, stilizovan krst, arkade i predstava konja sa jahačem.

23 — Na lijevoj strani Neretve, između rijeke i auto-puta, u ravnici, oko 1000 m sjeveroistočno od pravoslavne crkve i manastira, nalazi se nekropola sa 98 stećaka (40 ploča, 57 sanduka i 1 sljemenjak). Lokalitet je poznat pod imenom Crkvina.

Spomenici su nejednako obrađeni, ima mnogo primjeraka amorfnih oblika. Zanimljiv je oblik jedne ploče koja je izduženi šesterougao i u tlocrtu.

Orijentacija je po pravcu z—i, ili sa manjim odklonom, u nizovima.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su »vodenica«, »svastika« i veliko pravougaono udubljenje.

Po oblicima, načinu klesanja i ukrasima, izgleda da se ovdje radi o jednoj relativno najstarijoj nekropoli stećaka.

U sjevernom dijelu nekropole nalaze se savremeni pravoslavni grobovi, a u istočnom ima mnogo kamena od starih zgrada. Tu se primjećuju i temelji jedne stare zgrade. Po predanju, tu je nekada bio manastir. Današnji manastir sa crkvom u Žitomisliću podignut je u XVII v.

Lit.: VI. Čorović, Hercegovački manastiri — manastir Žitomislić, Starinar X—XI (III serija), Beograd 1935—1936, 3—36; P. Momirović, Carske dveri manastira Žitomislića u Hercegovini, Naše starine II, 99—112.

24 — Oko 900 m sjeverno od željezničke stanice ovoga sela, na njivi Ilije Miloša, iz Tepčića, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (20 ploča i 30 sanduka), raspoređenih u 3 skupine.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani; mnogo ih je veoma utonulih u zemlju, pa im se ne može utvrditi oblik, a ima i amorfnih primjeraka.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Motivi njihovih reljefa su arkade, polumjesec, rozeta, stilizovan krst, bordura od cikcak-linija i predstava konja sa jahačem.

(Podaci nisu sasvim sigurni.)

Rančiči

Seoce u Donjem Ziemlju, udaljeno od Mostara oko 17 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

25 — Oko 400 m jugozapadno od seoskih kuća nalazi se nekropola sa 100 stećaka (70 ploča i 30 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas okrnjeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 4 ploče i 4 sanduka.

Zastupljeni su sljedeći motivi: polumjesec, rozeta, krst, stilizovan krst, »vodenica«, kružni vijenac, biljna stilizacija, povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem i porodična scena.

U blizini su staro muslimansko groblje sa ukrasnim nišanima i jama sa vodom uz koju je jedan izdubljen stećak.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci u Ziemlju, Starinar KV—XVI (Nova serija), Beograd 1964—1965, 280—281.

Padežine

Seoce u Donjem Ziemlju, udaljeno od Mostara oko 17 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

26 — U blizini seoskih kuća, kod savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se nekropola sa 64 stećka (45 ploča, 17 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Stećci su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 11 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 6 ploča, 7 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača (tj. njezina ploča). Zastupljeni su ovi reljefni motivi: obična i tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima ili sa uvojcima, bordura od cikcak-linija, polumjesec, rozeta, »vodenica«, mač, štit sa mačem, predstava konja sa jahačem, scene lova i turnira i originalan friz od lukova u čijim površinama su simboli krsta, mača, luka i dr.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 281—284.

27 — Oko 800 m jugozapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Krst, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (12 ploča, 7 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro klesani i dosta su dobro očuvani.

Orijentacija im je različita — po obadva glavna pravca i unaokolo tumula.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 2 ploče, 3 sanduka i 1 krstača. Njihovi reljefni motivi su vrpca i bordura od cikcak-linija ili od kosih paralelica, rozeta, polumjesec, kružni vijenac, krst u kružnom vijencu i štit.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 284—285.

Jankovina

Seoce blizu Padežina u Donjem Ziemlju, udaljeno od Mostara oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

28 — Oko 800 m sjeverno od nekropole br. 27, koja pripada Padežinama, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (4 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, povijena lozica sa uvojcima i arkade.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 285.

Dnopolje

Selo u Donjem Ziemlju, udaljeno od Mostara oko 17 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

29 — U malom polju Smrčanj, oko 2 km južno od sela, pokraj puta i bunara, nalazi se nekropola sa 29 stećaka (16 ploča, 12 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređenih u 5 skupina.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 7 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 2 ploče i 6 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, »vodenica«, biljna stilizacija, antropomorfni krst i čaša (pehar).

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 280.

Kušići

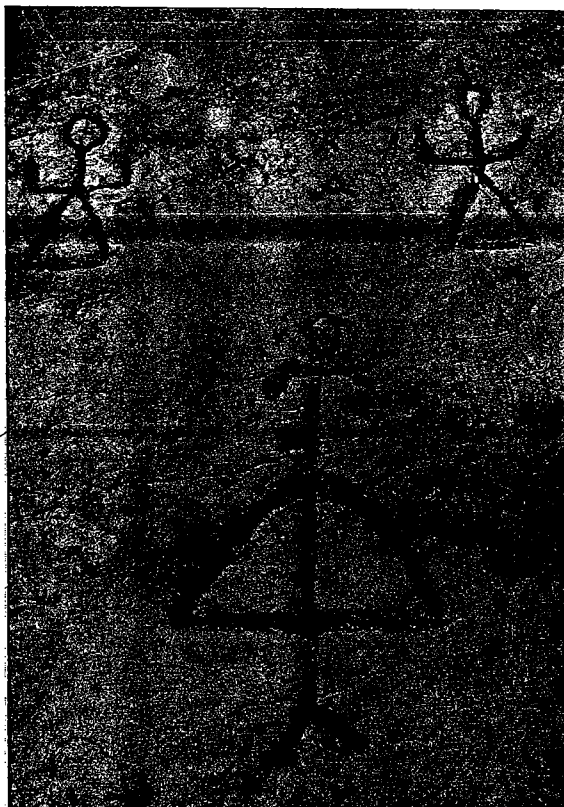
Seoce u Gornjem Ziemlju, udaljeno od Mostara oko 19 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

30 — Na lokalitetu Golo brdo, na putu i prevoju od Donjeg u Gornje Ziemlje, nalazi se nekropola sa 83 stećka (6 ploča, 74 sanduka i 3 sljemenjaka). Nekropola je udaljena od sela oko 1 km na jugozapadnu stranu.

Spomenici su veoma zarasli u trnje i oštećeni su, a bili su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, bordura od cikcak-linija, rozeta, povijena lozica sa trolistovima, stilizovani krst, štap, predstava konja sa jahačem i originalni antropomorfni krstovi.

46 — Ukrasni motivi na sanduku nekropole br. 30 u Krušićima, opština Mostar, Bosna i Hercegovina

U blizini nekropole su pravoslavno i staro muslimansko groblje, a oko 1000 m jugoistočno izdiže se Gradina.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 285—286.

31 — Kod izvora vode Žvorak, oko 2,5 km sjeveroistočno od sela, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (4 ploče, 45 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni, a danas su dosta oštećeni i ponešto pomaknuti djelovanjem bujica.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su običan krst i scena lova na jelena.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 286—287.

Striživo

Selo u dolini Drežanke, udaljeno od Mostara oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

32 — U blizini sela, pokraj rijeke, nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se frizovi i bordure od cikcak-linija, polumjeseci, rozete, »vodenica« i »svastika«.

33 — Na padinama Humca, u zaseoku Sveća, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo su očuvani.

Orijentacija im nije zabilježena.

Nemaju ukrasa.

34 — Na lokalitetu Križevi, pokraj puta i rijeke Drežanke, kod zaseoka Sveća, nalazi se nekropola sa 4 spomenika u obliku krstova.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Svi primjerci su ukrašeni. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se krstovi, polumjeseci, »svastika«, obična i cikcak-bordura, predstava čovjeka, konja, zmije i scena kola.

Lit.: Š. Bešliagić, Stari krstovi u Drežnici, Naše starine III (Sarajevo 1956), 179—188.

Sovići

Seoce pokraj ceste ka Gorancima, udaljeno od Mostara oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

35 — Na lokalitetu Stećci, na tumulu lijevo od ceste, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Milošević

Selo na desnoj obali Neretve, udaljeno od Mostara oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

30 — Na uzvišenju blizu obale i željezničke pruge nalazi se nekropola sa 25 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro klesani, ali su izgradnjom normalne željezničke pruge vrlo oštećeni i poremećeni.

Danas se ne primjećuju ukrasi.

37 — Oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj same željezničke pruge, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je povijena lozica sa trolistovima koja se pruža preko svih uspravnih strana.

Bučići

Selo koje se nalazi na desnoj obali Neretve, udaljeno od Mostara oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

38 — Na samoj obali Neretve, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 165 stećaka (4 ploče, 15 sanduka, 1 sljemenjak i 145 amorfnih kamenova koji su najsličniji sanducima).

Spomenici su slabije obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i a mali broj po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se povijene lozice sa trolistovima, »vode-nice«, luk sa strijelom i predstava čovjeka sa štitom i mačem.

Šipovac

Selo koje se nalazi povišoko u Podveležju, udaljeno od Mostara oko 7 km zračne linije na istočnu stranu.

39 — Krajem prošlog vijeka ovdje je ustanovljena krstača sa pločom, na kojoj je bio urezan natpis u kome se spominje župan Radan.

Danas ovaj spomenik nije nađen, vjerovatno je uništen.

Lit.: S. N. Semiz, Zora, Mostar 1898, 327; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 5967; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 198; Isti, Zbornik... III, br. 174.

Slipčići

Selo koje se nalazi visoko na desnoj strani Neretve, udaljeno od Mostara oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

40 — Kod zaseoka Arapi nalazi se osamljen stećak u obliku relativno velike krstače sa pločom.

Na sve četiri strane ovoga spomenika urezan je natpis koji kaže da je tu sahranjen Juraj Ivanović i da je kamen »usjekao« Radić kovač. (Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1893, 96; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4800; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 279—280; Isti, Zbornik... I, br. 13.

NEVESINJE

Kruševljani

Selo u sjevernom kraju Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 21 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — U blizini seoskih kuća i aktivnog muslimanskog groblja nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča. Izgleda da su to ostaci nekadašnje nekropole.

Spomenici su osrednje obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Luka

Selo u sjevernom kraju Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 20 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — Oko 900 m istočno od naselja, na mjestu koje se zove Ocrkavlje, nalazi se nekropola sa 42 stećka (24 ploče, 12 sanduka, 4 sljemenjaka i 2 krstače).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 4 ploče, 6 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača. Ovdje se češće javljaju motivi tordiranih i običnih vrpca i bordura, polumjeseca, rozeta i rozeta u kružnim vijencima, zatim vidimo motive mačeva, štitova sa mačevima, arkada, biljnih stilizacija, običnih i stilizovanih krstova, a onda i figuralnih predstava — lik čovjeka i scena lova na jelenu.

Uz stećke su pravoslavna crkva i savremeno groblje sa krstačama. U zgradi crkve i u ogradi groblja ima više primjeraka uzidanih stećaka i rimskih spolija, sa ukrasima.

Lit.: D. Sergejevski, Putne bilješke sa Nevesinjskog polja, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1948, 53—55 i 239—240.

Borovčići

Seoce u Kruševskom polju (sjeverni dio Nevesinjskog polja), udaljeno od Nevesinja oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na glavici Drijenjak, u samome selu, pokraj ceste, leži osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada dobra, ali je spomenik pomjeren. Vjerovatno je tu ranije bilo više stećaka.

Nema ukrasa.

Presjeka

Selo u sjevernom kraju Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na blagoj glavici zvanoj Brdo, u blizini seoskih kuća, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

5 — Pokraj same ceste, na mjestu koje je od seoskih kuća udaljeno oko 1,5 km na jugozapadnu stranu, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (2 ploče, 4 sanduka i 3 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada, danas neki primjerci djelomično oštećeni i prevrnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali i po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sljemenjaka. Njihovi reljefni motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima i arkade. Na jednom je i natpis koji je toliko oštećen da se ne može rekonstruirati.

Kljuni

Selo u sjevernom dijelu Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 15 km zračne linije na sjevernu stranu.

6 — Na kosi kod sela, do aktivnog muslimanskog groblja, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (8 ploča i 12 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas prilično utonuli u zemlju ili su zasuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašene su 4 ploče. Njihovi reljefni motivi su bordure od povijene lozice sa trolistovima i rozete u kružnim vijencima.

Lakat

Selo u sjevernom dijelu Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Duge njive, oko 500 m jugoistočno od sela, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (14 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, ali su danas djelomično oštećeni.

Orijentacija je i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 ploče i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su mač, štit sa mačem i rozeta u tordiranom vijencu.

Uz stećke su savremeni pravoslavni grobovi.

Kovačići

Selo koje leži u sjevernom dijelu Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 12 km zračne linije na sjevernu stranu.

8 — Pokraj ceste, na polovini puta od Kovačića do Kljuna, nalazi se nekropola sa 116 stećaka (66 ploča i 50 sanduka).

Obrada i očuvanost spomenika su vrlo dobre, ali je nekoliko primjeraka skliznulo prema cesti.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 27 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 6 ploča i 7 sanduka. Na njihovim stranicama najviše se javljaju motivi osamljenih mačeva i povijene lozice sa trolistovima, zatim ovdje vidimo polumjesec, rozetu u tordiranom vijencu i štit sa mačem. Na jednom sanduku predstavljen je čekić, koji je, inače, vrlo rijetka pojava na stećcima.

U blizini stećaka, sa sjeverne strane, nalaze se ostaci starog muslimanskog groblja sa nišanim.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 40.

9 — Oko 500 m južno od prethodne nekropole, na tumulu pokraj ceste, smještena je nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka. Lokalitet je poznat pod imenom Henkovača.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Hrušta

Selo u sjevernom dijelu Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Oko 600 m sjeverozapadno od naselja, na lokalitetu Krst, u Hruštanskom polju, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (6 ploča, 12 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći motivi: povijena lozica sa trolistovima, rozeta, rozeta u kružnom vijencu, krst, stilizovani krst, mač, štit sa mačem, polumjesec, »vodenica«, biljna stilizacija sa spiralama i grozdovima i dosta originalna predstava ljudskog lika sa naznačenim očima, nosom, brkovima, bradom i kosom.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 245.

11 — Oko 150 m jugozapadno od prethodne nekropole, na blagom uzvišenju pokraj puta, na lokalitetu Brašljeva, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (19 ploča, 20 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača sa pločom).

Obrada je vrlo dobra, ali je današnje stanje slabo. Neke ploče se veoma ističu svojim relativno velikim dimenzijama.

Spomenici su postavljeni dosta gusto po pravcu sz—ji, osim 14 primjeraka, koji leže okomito na takav pravac. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 3 ploče, 8 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača. Zastupljeni

47 — Krstača sa nekropole u Hruštima, opština Nevesinje, Bosna i Hercegovina.

su sljedeći ukrasni motivi: bordure od običnih, cikcak-linija ili povijenih lozica sa trolistovima, tordirane vrpce, rozete, rozete u kružnim vijencima, mačevi, štitovi sa mačem, polumjesec, biljna stilizacija sa spiralama i scena kola.

U neposrednoj blizini su ostaci starog muslimanskog groblja sa nišanima.

12 — Na lokalitetu Igriste, u jugozapadnom kraju sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (28 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 10 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 9 ploča. Njihovi reljefni motivi su bordure od običnih, cikcak-linija ili povijenih lozica sa trolistovima, mač, štit sa mačem, rozeta, »vođenica« i predstava čovjeka sa štitom i mačem.

Odmah do nekropole je savremeno muslimansko groblje.

13 — Na lokalitetu Mačipolje, oko 1,5 km jugozapadno od sela, pokraj ceste ka Ziemlju, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (35 ploča, 23 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro očuvani.

Nešto je odvojen 1 oštećeni sljemenjak.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 18 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 4 ploče, 2 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su bordura od običnih urezanih linija ili od povijene lozice sa trolistovima, rozeta, rozeta u kružnom vijencu, polumjesec i mač.

Pridvorci

Selo koje od Nevesinja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu, pokraj ceste ka Kruševljanima.

14 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, u samome selu, nalazi se nekropola sa 57 stećaka (41 ploča, 15 sanduka i 1 krstača).

Obrada vrlo dobra, današnje stanje slabo. Orijentacija po pravcu z—i, osim 4 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 6 ploča i 6 sanduka. Pojavljuju se sljedeći motivi: povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, zvijezda, krst, stilizovani krst, mač, originalan motiv čaše i originalna predstava lava sa dugačkim razigranim repom.

Morine

Seoce i planinski predio oko 16 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu od Nevesinja.

15 — Na malom uzvišenju pokraj ceste ka Ulogu, na lokalitetu Svatovsko groblje, nalazi se nekropola sa 59 stećaka (18 ploča, 36 sanduka i 5 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a osrednje su očuvani. Ima okrnjenih, prevallenih i pomaknutih primjeraka.

Orijentacija je dvojaka: skupina od 42 spomenika, koja je smještena s jedne strane ceste, postavljena je po pravcu z—i, a skupina od 17 spomenika, koja se nalazi s druge strane ceste, ima orijentaciju po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 21 primjerak, i to 2 ploče, 15 sanduka i 4 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: povijena lozica sa trolistovima, originalno stilizovani krstovi, polumjesec, rozeta, štit sa mačem, arkade, predstava zmije i scene lova, kola i turnira.

16 — Oko 1 km sjeverno od prethodne nekropole, na maloj humci, takođe pokraj ceste, smješteni su 1 stećak u obliku sanduka i 1 krstača.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali je krstača danas nagnuta i odbijeni su joj vodoravni krakovi.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Na jednoj strani krstače prikazan je lik muškarca, koji se, usljed oštećenja i krećenja, danas teško raspoznaje.

17 — Oko 1000 m sjeverno od prethodne nekropole, takođe na maloj humci pokraj ceste ka Ulogu, na lokalitetu koji se zove Djevojačko groblje, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u slabom stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka koji leži po pravcu s—j, i drugog, koji leži sz—ji.

Ukrašeno je 1 primjerak. Na njegovoj vodoravnoj strani urezana je uzdužna linija.

18 — Na Pašinoj livadi, koja se nalazi na brdu iznad vrela Jakomira, na mjestu koje se ovdje zove Jakomir, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (17 ploča, 17 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje klesani, djelomično su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su rozeta, stilizovani krst, ruka sa mačem i originalna predstava ležeće figure muškarca sa mačem i štitom.

Humčani

Selo koje leži u podnožju planine Crvanj, udaljeno od Nevesinja oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

19 — Na tumulu kraj puta, nedaleko od sela, na lokalitetu Radojev kamen, nalazi se nekropola sa 193 stećka (82 ploče, 107 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su nejednako ali uglavnom dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni i u zemlju utonuli. Oko 20 primjeraka su amorfnih kamenova.

Većina ih je postavljena po pravcu z—i, a 70 primjeraka je postavljeno po pravcu s—j.

Ukrašeno je 19 primjeraka, i to 3 ploče, 13 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 stub. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: tordirana vrpca, obični i stilizovani krst, mač, štit sa mačem, rozeta, polumjesec i jabuka. Na jednom sanduku je neobičan i rijedak motiv lava sa dugačkim i zavijenim repom, a na dva sanduka su originalni motivi — predstave muškaraca izdignutih ruku sa raširenim prstima i nešto raširenih nogu. Iznad glave jednog od njih lebdi sjekira.

Na ovoj nekropoli su 2 rimska miljokaza iskorištena za stečke. Pretpostavlja se da je ovuda išao rimski put.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 40.

20 — Oko 2 km sjeverozapadno od seoskih kuća, na tzv. Magarečoj glavici, humci pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (4 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su loše obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Jedan stećak je napravljen od rimskog miljokaza.

21 — Oko 300 m južno od prethodne nekropole, na jednoj drugoj Magarečoj glavici, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (6 ploča i 11 sanduka).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i, osim jednog primjerka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk tordiranom vrpcom na uspravnim stranama.

Gornja Bijenja

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

22 — Na Ilinom brdu, koje se izdiže odmah iznad sela (na specijal-karti Dernek, 1061 m), nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje i slabo obrađeni, današnje stanje je slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak stilizovanim krstom sa ljetinama.

Na nekropoli ima antičkih spolija. Po predanju, tu je bila crkva Sv. Ilije.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 241—242.

Donja Bijenja

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

23 — Na lokalitetu Orašnice (Dubravica), pored puta, leži nekropola sa 74 stećka (23 ploče, 50 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro klesani, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 13 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 3 ploče i 12 sanduka.

Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, razne bordure, krst, polumjesec, rozeta, kružni vijenac, mač i štit sa mačem. Ističe se relativno veliki broj motiva štitova sa mačevima kod kojih se u dva slučaja mač nalazi preko štita, umjesto ispod štita.

Do stećaka je aktivno pravoslavno groblje, a oko 200 m sjeverozapadno situirano je veoma veliko muslimansko groblje sa starim i novim nišanima. U blizini je i stara čatrnja uz koju je usađen rimski miljokaz.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 40.

Sopilji

Oko 7—8 km zračne linije na sjeverozapad od Nevesinja leži selo Sopilji.

24 — Na Bašića brijegu, u samome selu, nalazi se nekropola sa 106 stećaka (80 ploča i 26 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni, a ima i amorf-nih primjeraka. Veoma su oštećeni i utonuli u zemlju.

Orijentacija im je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašene su 3 ploče. Njihovi motivi su stilizovani krstovi i polumjesec.

25 — U rimokatoličkom groblju zaseoka Ždrijelo nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljani su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivom mača.

26 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem zaseoka Ždrijelo situirana je nekropola sa 6 stećaka (3 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Postoljani

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

27 — Na ovećoj glavici koja se zove Haliluša, oko 600 m sjeverozapadno od seoskih kuća, smještena je nekropola sa 144 stećka (99 ploča i 45 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 13 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 9 ploča i 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, stilizovani krst, mač i predstava lava. Ističu se predstava lava, slična onim u Privorcima, i stilizacija krsta-čovjeka.

U blizini su ostaci starog muslimanskog groblja sa nišanima neobičnog oblika i ukrasima arkada, »vodenice« i krst-rozete.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 242.

28 — Oko 1 km jugozapadno od prethodne nekropole, u polju, leži nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka, raspoređenih u dvije skupine. Obrada i očuvanost osrednje. Orijentacija po pravcu z—i. Spomenici nemaju ukrasa.

Krekovi

Selo u podnožju planine Crvanj, udaljeno od Nevesinja oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

29 — Iznad zaseoka Mijatovci, na lokalitetu Kalufi, nalazi se jedna od najvećih nekropola uopšte. Tu su ukupno 452 stećka (305 ploča, 144 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni; najveći broj je dobro klesan, ali ima i vrlo slabih pa i amorfnih primjeraka.

Mnogo je oštećenih i utočulih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, sa iznimkom od 7 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 44 primjerka, i to 14 ploča, 28 sanduka i 2 sljemenjaka. Najbrojniji ukrasni motivi ovih stećaka su mačevi i štitovi sa mačevima, zatim tordirane vrpce i povijene lozice sa trolistovima, a dosta su brojni i tordirani vijenci i polumjeseci. Osim toga, ovdje se javljaju motivi rozeta, rozeta u vijencima, krstova (običnih, stilizovanih i antropomorfnih), polujabuka i arkada. Od figuranih predstava tu su čovjek, konj, čovjek sa kopljem, scena lova na jelenu i scene kola i turnira. Zanimljivo je da u kolu od 11 izmiješanih figura žena fungira kao kolovođa, kao i to da u turniru učestvuju po 2 viteza na konjima, sa svake strane.

Na samoj nekropoli korišteno je više primjeraka antičkih spolija.

Sa ove nekropole su 1960. g. prenesena u Vojni muzej JNA u Beograd i izložena na Kalemegdanu 2 sanduka, od kojih je 1 ukrašen turnirom i kolom. Povodom toga je Zavod za zaštitu spomenika kulture iz Mostara 1964. g. izvršio istraživanja grobova ispod odnesenih stećaka.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 57—58 i 243—244; S. Bešlić, Izbor stećaka i nišana za izložbu Vojnog muzeja JNA, Vesnik Vojnog muzeja JNA u Beogradu, 1962, br. VI—VII, 42—45.

30 — Oko 300 m jugozapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Rajkov kamen, nalazi se nekropolica sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, polumjesec, krst, polujabuka i arkada.

Krstaču mještani često kreće, vjerujući da je to »sevap« i da takova djela čuvaju kraj od grada, a da za sušnih dana to donosi kišu.

Kifino Selo

Selo pokraj ceste ka Gacku i Kalinoviku, udaljeno od Nevesinja oko 8 km na sjeveroistočnu stranu.

31 — Na lokalitetu Drenovik, uz savremeno pravoslavno groblje i crkvu, pokraj ceste, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 124 stećka (54 ploče, 64 sanduka, 4 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani, mnogo ih je okrnjeno i utočululo.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 18 primjeraka, i to 8 ploča, 9 sanduka i 1 sljemenjak. Najčešći ukrasni motivi su tordirane vrpce, bordure od obične ili povijene linije sa trolistovima, zatim dolaze polumjeseci, rozete i štitovi sa mačevima, a onda se javljaju obični i stilizovani krstovi, biljna stilizacija, tordirani vijenac, krug i »vodenica«. Ovdje se ističe biljna stilizacija kod koje su spirale kombinovane sa krstom, a posebno originalan motiv sa 3 kruga-sunca.

Na ovoj nekropoli su korišteni i rimski spomenici kao stećci. Neki stećci su iskorišteni za kasnije nadgrobnike.

Bojište

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 2 km na sjevernu stranu.

32 — Pokraj ceste, kod samih seoskih kuća, smještena je nekropola sa 37 stećaka (22 ploče i 15 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 sanduk. Tu se nalaze sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, rozeta, kružni vijenac, povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem i luk sa strijelom.

Među stećcima su i 2 antička arhitektonska fragmenta kao spolije.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 58 i 245.

Gornji Bratač

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 9 km zračne linije na istočnu stranu.

33 — Na lokalitetu Lučila, u samome selu, uz aktivno pravoslavno groblje, smještena je nekropola sa 18 stećaka (16 sanduka i 2 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 12 sanduka i 2 krstače. Zastupljeni su sljedeći motivi: obična i tordirana vrpca i bordura, povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, rozeta u vijencu, polumjesec i stilizovani krst. Vrlo su zanimljivi, inače vrlo rijetki, motivi čovjekovog lika sa naznačenim očima, ustima, brcima i nosom, kao i biljne stilizacije sa 5 pari spiralno povijenih listova, koji se ovdje javljaju po jedanput.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 246.

34 — Na lokalitetu Brijeg, oko 500 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka i 1 krstača).

Obrada i očuvanost dosta dobre.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su sva 3 primjerka. Ukrasni motivi su sljedeći: rozeta u vijencu, štit sa mačem, stilizovani krst, polumjesec i vrlo rijedak motiv biljne stilizacije sa 3 para spiralno povijenih listova i sa završetkom u vidu krsta, kao i vrlo rijedak motiv čovječijeg lika sa očima, nosom, ustima i brcima.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 246.

35 — Na brijegu Cvrkovac, iznad kuća Govedarica i Radovića, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 ploča, 3 sanduka i 1 krstača sa pločom.)

Obrada je bila dobra, ali su spomenici danas u vrlo slabom stanju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača (prelomljena). Njeni ukrasni motivi su biljne stilizacije, slične onim na prethodnim nekropolama.

36 — Na lokalitetu Ljubičin do, oko 600 m sjeverno od nekropole broj 33, nalazi se vrlo visoka krstača sa pločom.

Dobro je obrađena i očuvana.

Postavljena je po pravcu z—i.

Ukrašena je i krstača i njena ploča. Na krstači je predstavljen muški lik sa naznačenim očima, nosom, ustima i brcima, zatim, biljna stilizacija slična onim na prethodnim nekropolama, te polumjesec, rozeta u vijencu i stilizovan krst. Na ploči je predstavljen motiv štita sa mačem.

37 — U polju ispod sela, oko 1000 m jugozapadno od nekropole br. 33, na glavici kod vode Brestovik, nalazi se nekropola sa 33 stećka (30 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljani su po pravcu z—i, ali su neki primjerci postavljeni kao tetive kruga.

Nemaju ukrasa.

38 — Na lokalitetu Vujićino groblje, oko 500 m sjeverno od prethodne nekropole, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Obrada i očuvanost slabe.

Orijentacija u pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Donji Bratač

Selo u istočnom kraju Nevesinjskog polja, udaljeno od Nevesinja oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

39 — Na blago uzdignutoj prostranoj površini, u kamenjaru, u samome selu, na lokalitetu Pupoš, nalazi se nekropola sa 130 stećaka (50 ploča, 76 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 krstača).

Spomenici su nejednako obrađeni, znatan broj je slabih ili amorfni. Današnje stanje je slabo.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 11 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 2 ploče, 8 sanduka i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: obične vrpce i bordure, rozete, ro-

zete u vijencima, polumjeseci, krugovi, mač, štit, štit sa mačem, ruka, stilizovan krst, povijena lozica sa trolistovima i predstava lika čovjeka, kod koga osim očiju, nosa, usta i brkova, vidimo i bradu.

Na ovoj nekropoli ima desetak antičkih spomenika — arhitektonskih dijelova i nadgrobnih spomenika — koji su upotrijebljeni kao stećci. Na jednom od njih prikazane su 3 ljudske figure do pasa.

40 — Oko 500 m sjeverozapadno od Pupoša, pokraj puta za Kifino selo, u kraju koji se zove Bogdanci, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (7 ploča, 6 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su djelomično oštećeni.

Postavljani su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 ploča, 3 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su bordura od obične linije, bordura od povijene lozice sa trolistovima, rozeta, vijenac, polumjesec, mač, štit sa mačem, štap, biljna stilizacija i predstave kola i lova na jelene. Originalno je to što se na štitu vidi oklopljena ruka do iznad lakta.

41 — Oko 200 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, takođe na glavici, lijevo od puta ka Kifinom selu, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (1 ploča, 5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro klesani i očuvani.

Postavljani su dvojako — 4 primjerka po pravcu z—i, a 3 po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Ovo su njihovi ukrasni motivi: povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca, rozeta, rozeta u vijencu, tordirani vijenci, krst, mač, štit sa mačem, biljna stilizacija i predstava čovjeka sa štitom i mačem.

U blizini su ostaci starog muslimanskog groblja sa nišanima.

42 — Kod bunara Vrba, nedaleko prethodne nekropole, zabilježeno je 10 stećaka u obliku sanduka koji su ugrađeni u ovaj bunar.

Spomenici su dobro obrađeni.

Ukrašena su 2 primjerka. Na jednome vidimo običnu borduru i polumjesec, a na drugome borduru od kosih paralelica.

43 — Oko 900 m južno od sela, na tumulu, na lokalitetu Šurića greb, nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada vrlo dobra, 1 primjerak prevaljen.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca, arkade, kružni vijenci i biljna stilizacija sa spiralama i grozdovima.

44 — Oko 1200 m južno od Šurića greba, na brdu koje se zove Bratičevac, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Rilje

Selo nedaleko od ceste ka Gacku, udaljeno od Nevesinja oko 15 km zračne linije na istočnu stranu.

45 — Na lokalitetu Rijeka, koji pripada zaseoku Dogovići, nalazi se nekropola sa 130 stećaka (89 ploča, 40 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i arkade.

Oko 100 m istočno vide se ostaci starog muslimanskog groblja.

46 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, u malom pravoslavnom groblju zaseoka Dogovići, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Obrada dobra, ali su spomenici ugrađeni u ogradu i iskorišteni za novije nadgrobnike.

Ukrašen je 1 primjerak na kome se vide koncentrični kružni vijenci kao motivi.

47 — Oko 700 m istočno od nekropole broj 45, na brežuljku koji se zove Grude, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (8 ploča i 6 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Na spomenicima nema ukrasa.

Žiljevo

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 4 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

48 — Kod savremenog pravoslavnog groblja (Miljevačko groblje) i u njegovoj blizini nalazi se nekropola sa ukupno 47 stećaka (18 ploča, 28 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređenih u dvije skupine.

Spomenici su nejednako obrađeni, a slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 2 ploče i 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: obična vrpca i vrpca od kosih paralelica, povijena lozica sa trolistovima, arkade, štit sa mačem, predstava ašova i predstava čovjeka sa mačem.

49 — Oko 400 m južno od Miljevačkog groblja, na lokalitetu Grab, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (1 ploča i 9 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

50 — Na brežuljku Grebak, sjeveroistočno od sela, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Žiljeva.)

51 — Na pošumljenom brdu Bukvici, između Žiljeva i Udrežnja, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (7 ploča i 2 sanduka).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Žiljeva.)

Rabina

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

52 — Na lokalitetu Polje, u blizini Osnovne škole, na tumulu, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

53 — Oko 150 m zapadno od prethodne nekropole, na tumulu (vlasništvo Miloša Čabrila), nalazi se nekropola sa 14 stećaka (1 ploča i 13 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, a neki su i prevrnuti.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 ploča.

Oni imaju sljedeće ukrasne motive: obične i tordirane vrpce, arkade, povijenu lozicu sa trolistovima, štit sa mačem, »vodenicu«, predstavu jelena i predstavu fantastične životinje (zma-ja).

54 — Malo sjeverno od nekropole broj 52, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, očuvanost osrednja.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa.

55 — Na lokalitetu Jedinak, oko 250 m sjeverozapadno od nekropole broj 53, na njivi Salke Stranjaka, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik nema ukrasa.

56 — Na brdu Mukljevac, oko 5 km istočno od Osnovne škole, pokraj puta, nalazi se velika osamljena krstača.

Obrada i očuvanost dobre.

Na jednoj strani spomenika prikazan je lik muškarca, a na drugoj polumjesec i zvijezda. (Podaci Dobriše Pudara iz Rabine.)

57 — Na lokalitetu Luka, koji pripada zaseoku Pakračuša, pokraj ceste Nevesinje—Mostar, na livadi, nalazi se nekropola sa 19 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani, većinom su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi reljefni motivi su običan krst i krst kombinovan sa »vodenicom«.

Zalom

Veće selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu, u jugoistočnom dijelu Nevesinjskog polja.

58 — Na lokalitetu Prisadi, kod zaseoka Crnče, na putu za Bukanje, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (9 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su mač i nakanj sa čekićem, što je jedinstvena pojava.

59 — Oko 300 m od prethodne nekropole putem za Bukanje, na mjestu gdje je pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (4 ploče i 13 sanduka), raspoređenih u dvije skupine.

Obrada i očuvanost dobre. Neki primjerci su iskorišteni za nove nadgrobnike.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

60 — Na lokalitetu Primet, na putu Bukanje—Misaonik, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki primjerci ugrađeni u zgradu crkve i u ogradu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak.

Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca i scena lova na jelena u kojoj se koriste pas i soko. Na sceni lova vide se i 2 luka sa strijelom.

Uz stećke su savremeni pravoslavni grobovi i crkva. Nekropola je nekada bila brojnija.

61 — Na lokalitetu Struge, pokraj puta, kod zaseoka Misaonik, smještena je nekropola sa 10 stećaka (4 ploče i 6 sanduka.)

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Njihovi ukrasni motivi su obična pravougaona bordura i originalna predstava u kojoj je veća ženska figura zagrlila manju.

Odžak

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

62 — Na lokalitetu Brijeg, blizu ceste, nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku sanduka.

Nejednaka, uglavnom slaba obrada, današnje stanje slabo.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

63 — Na raskršću blizu kuće Lazara Vujađinovića nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

64 — Na brežuljku Grebak, blizu Dželetovića kuća, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada dobra, stanje slabo.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenik je ukrašen motivom mača.

Udrežnje

Veće selo koje se nalazi oko 6 km jugozapadno od Nevesinja.

65 — U savremenom pravoslavnom groblju zaseoka Kula, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, samo su veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 visoki sanduk. Njegovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, rozeta, krst-rozeta, štit sa mačem i predstava konja sa jahačem.

Nekoliko stećaka iskorišteno je za kasnije nadgrobnike. Nekropola je prvobitno bila brojnija.

66 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem zaseoka Guberaš, usred polja i naselja, nalazi se nekropola sa ukupno 46 stećaka (43 sanduka i 3 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sanduka i 2 krstače. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, arkade, krst u vijencu, rozeta, štit, štit sa mačem i predstava lika čovjeka.

Nekoliko stećaka iskorišteno je za kasnije nadgrobnike. Oko 200 m sjeveroistočno je pravoslavna crkva.

67 — Na lokalitetu Atlića groblje, oko 600 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se osamljena krstača.

Spomenik je dobro obrađen, djelomično je okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima tordirane vrpce i rozete.

68 — Na lokalitetu Grebnice, u blizini kuće Tripe Dragovića, u zaseoku Zubače, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada dobra, spomenici su djelomično oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su obična vrpca, scena kola, scena lova na jelena, dosta neobičan motiv štita sa 2 žene i scena sa 2 figure između kojih je žena-krst.

69 — U blizini Osnovne škole i nekropole br. 66, na brijegu sa tumulom na njegovom vrhu, zvanom Stup, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku amorfnih ploča.

Orijentacija je uokrug, kao tetive kruga. Na spomenicima se ne primjećuju ukrasi.

Rast

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

70 — Na lokalitetu Brijeg, blizu Vukovića kuća, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku ploča.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija nije poznata.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Osnovne škole iz Rasta.)

71 — Na lokalitetu Širin brijeg, na uzvišici u Raštanskom polju, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Rasta.)

Grabovica

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

72 — Na lokalitetu Serezov do, blizu sela, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 167 stećaka (26 ploča, 140 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su veoma zarasli u šumu, zbog čega su nepristupačni.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i (manji broj leži po pravcu s—j).

Koliko je bilo moguće vidjeti, ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, predstava psa, predstava 3 laneta i scena kola sa 6 figura.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje, a oko 300 m istočno nalazi se staro muslimansko groblje.

Jasena

Seoce koje je od Nevesinja udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

73 — Na gredi južno od seoskih kuća nalazi se nekropola sa 63 stećka (62 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su nejednako obrađeni — istočna polovina nekropole slabo, a zapadna dosta dobro. Neki primjerci su okrnjeni i utonuli u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 8 sanduka i 1 krstača. Zastupljeni su sljedeći motivi: povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, koplje, bordura od kosih paralelica, rozete u kružnim vijencima, stilizovan krst, arkade i predstava konja sa jahačem. Na jednom sanduku uklesan je natpis u kome se spominju Milobrat Mrčić i sin mu Ivaniš.

U blizini je aktivno pravoslavno groblje, a oko 400 m sjeverno je lokalitet Ploče, gdje je bio kamenolom za stećke.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik IX (1888), 52—53; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4802; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 198; Isti, Zbornik... III, br. 173.

74 — Oko 400 m istočno od prethodne nekropole nalazi se osamljen relativno velik sanduk.

Vrlo lijepo je klesan, ali je danas okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je i ima natpis. Na vodoravnoj strani mu je bordura od povijene lozice sa trolistovima, sredinom uska vrpca i u jednoj polovini te strane motiv koplja. Uz zapadnu ivicu bio je natpis od koga se danas raspoznaje samo nekoliko slova.

Donji Drežanj

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

75 — Na prevoju puta, na lokalitetu Pleće, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (7 sanduka i 3 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka su savremeni pravoslavni grobovi.

76 — Na prostranom uzvišenju, pokraj puta, na lokalitetu Mejdan, nalazi se nekropola sa 47 stećaka (4 ploče, 39 sanduka i 4 krstače).

Spomenici su slabo obrađeni, a među njima ima i amorfni primjeraka. Današnje stanje vrlo slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 krstača. Njeni motivi su rozete i arkade.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

Podgrađe

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 17—19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

77 — U Malom Šipačnom, na mjestu gdje je i aktivno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (20 ploča i 10 sanduka).

Obrada osrednja, više primjeraka je znatno utonulo u zemlju.

Ostali podaci nisu poznati.

U blizini se nalazi više ilirskih tumula.

(Podaci učitelja K. Stojanovića.)

78 — Na lokalitetu Miljanovac (vlasnik zemljišta je Đorđe Skočajić) nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Na jednom primjerku je predstavljena ruka.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja K. Stojanovića.)

Biograd

Selo i čitav kraj, oko 6—10 km zračne linije na jugoistočnu stranu od Nevesinja.

79 — Blizu zaseoka Kosovača, na Grebnom brdu, nalazi se nekropola sa 135 stećaka (134 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika je nejednaka, ima mnogo slabo obrađenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i. Spomenici su raspoređeni na 3 glavice i oko njih.

Ukrašeno je 12 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su mač, štit sa mačem, tordirana vrpca, »vodenica« i stilizovani krst.

Na nekropoli se nalazi 1 rimska spolija. U blizini stećaka ima i nekoliko novijih krstača.

80 — Oko 300 m jugozapadno od prethodne nekropole, na glavici gdje je i Mučibabića groblje, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Obrada spomenika je dobra, neki primjerci su oštećeni i pomicali.

Orijentacija im nije sigurna.

Ukrašen je 1 primjerak motivom »vodenice«.

81 — Nedaleko od zaseoka Buklići postoji pravoslavna crkva Velike Gospojine u čijim temeljima primjećujemo više uzidanih stećaka, a u njoj blizini 2 stećka u obliku sanduka.

Obrada je dobra.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi motivi su krst, »vodenica« i plastičan pravougaonik. Nekropola je prvobitno bila dosta velika.

82 — Oko 500 m sjeverozapadno od prethodne nekropole (crkve), na lokalitetu Dubine, u blizini zaseoka Buklići, nalazi se nekropola sa 68 stećaka (67 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, a sada su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 6 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, krst i »vodenica«.

Gornji Drežanj

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

83 — Na glavici pokraj puta, na lokalitetu Pasja jabuka, oko 300 m od Savića kuća na Slatom, smještena je nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Na njegovoj vodoravnoj strani urezana je linija dužinom, po sredini.

84 — Na mjestu gdje je Miljanovića groblje, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (7 ploča i 7 sanduka).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Nemaju ukrasa.

Zovi Do

Selo pokraj ceste Nevesinje—Stolac, udaljeno od Nevesinja oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

85 — Na brijegu u polju, na lokalitetu Vranićke kuće, oko 300 m od kuće Mila Gutića, nalazi se nekropola sa 108 stećaka (72 ploče, 33 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, ali ima i amorfni primjeraka. Današnje stanje je slabo. Postoje 2 sljemenjaka sa 3 uzdužne krovne plohe.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j, i 27 primjeraka, koji leže po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk stilizovanim krstom.

Među stećcima ima rimskih spolija.

86 — Na lokalitetu Baljkuša, koji pripada zaseoku Podkula, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

87 — U zaseoku Podkula, na tzv. Ivezića groblju, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali je danas 1 primjerak razbijen, a 3 su ugrađena u ogradu groblja.

Na dijelu sanduka vide se arkade.

Uz stećke je savremeno pravoslavno groblje.

88 — Oko 300 m od Ivezića groblja, na glavici pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na spomeniku nema ukrasa.

89 — U blizini zaseoka Podkula izdiže se brdo na kome se nalaze ostaci srednjovjekovnog grada, na lokalitetu Zaposti, koji narod zove Hercegov grad.

Na malom platou ispred grada nalazi se ploča sa natpisom u kome se spominje Vukša Mitrović, koji je ubijen, ali je osvećen od Rada Pribisalića. Izgleda da ploča nije u svom prvobitnom položaju.

Grad nije ispitan, ali se vjerovatno radi o Saslonu ili o Medvedgradu. Unutar preostalih zidina i danas se vidi kamena stolica uklesana u živoj stijeni.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 197—198; Isti, Zbornik... III, br. 172.

Šipačno

Selo povisoko, zabačeno, udaljeno od Nevesinja oko 22 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

90 — Na lokalitetu Poljice (vlasništvo Spasoja Bratića) smještena je nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Ostali podaci nisu poznati.

U blizini postoji nekoliko ilirskih tumula. (Podaci učitelja Koste Stojanovića.)

Slato

Selo i polje u jugoistočnom kraju nevesinjske opštine, udaljeno od Nevesinja oko 17—20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

91 — Na brdu Nekudina, a na lokalitetu Srđevo groblje, na putu ka Grabovici, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (3 ploče i 22 sanduka).

Spomenici su relativno velikih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su arkade i povijena lozica sa trolistovima.

Ovdje se nalazi 1 baza rimskog stuba koja je upotrijebljena kao stećak.

92 — Oko 800 m od prethodne nekropole, također na Nekudini, a na lokalitetu Krst, nalazila se nekropola od koje je do danas preostala 1 krstača i oko nje nekoliko fragmenata stećaka, koji bi se mogli sastaviti u 3 ploče.

Spomenici su veoma oštećeni.

Izgleda da je orijentacija bila po pravcu z—i.

Na krstači vidimo vrlo stilizovan motiv arkada.

93 — Na dugačkoj gredi, u polju ispod sela, gdje se nalaze pravoslavna crkva i groblje, smještena je nekropola sa 63 stećka (4 ploče i 59 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima i stilizovan krst.

94 — U južnom kraju Slatu, povišoko — u strani, kod Savića kuća, pokraj puta, raspoređena na 3 glavice, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je nejednaka, uglavnom slaba.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su mač i »vodenica«.

Trusina

Selo koje se nalazi u području Trusine planine, udaljeno od Nevesinja oko 15 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

95 — U gaju pokraj puta, u blizini sela, na lokalitetu Kosa (pripada zaseoku Košuta), nalazi se nekropola sa 176 stećaka (66 ploča i 110 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, a nekoliko primjeraka je skliznulo prema putu.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 12 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst, rozeta, polukružan štit sa mačem, luk sa strijelom, bordura od kosih paralelica, tordiran koncentričan vijenac i obična urezana crta.

Na jednom sanduku je vrlo oštećen natpis koji se nije mogao rekonstruirati.

U sjeverozapadnom kraju nekropole su nešto odyojena 3 sanduka, a u istočnom kraju 1 sanduk. U mostiću preko rječice, u neposrednoj blizini, ugrađeno je 5 stećaka

Gornji Lukavac

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

96 — Na uzvišenju usred polja, oko 1 km južno od sela, na lokalitetu Grčka glavica, nalazi se nekropola sa 154 stećka (153 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, ali su danas većim dijelom zarasli u šumicu. Raspoređeni su u dvije skupine.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi se sastoje

od tordiranih vrpca, povijenih lozica sa trolistovima, polumjeseca, stilizovanog krsta, biljne stilizacije sa spiralama, te predstave konja sa jahačem i konja sa pješakom.

Bezđeđe

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

97 — U blizini sela, pokraj puta, na mjestu gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (11 ploča, 6 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u lošem stanju.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašena je krstača. Njeni ukrasni motivi su obična bordura i rozeta u vijencu.

98 — Na lokalitetu Badžalica, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, današnje stanje osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su arkade.

(Podaci Osnovne škole iz Bezđeđa.)

99 — Oko 100 m istočno od prethodne nekropole, iznad puta, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je krstača danas veoma oštećena.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 krstača i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od arkada, obične bordure, rozete i rozete u kružnom vijencu.

(Podaci Osnovne škole iz Bezđeđa.)

Donji Lukavac

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 23 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

100 — Na maloj uzvišici blizu sela nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Obrada je osrednja.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Osnovne škole iz Lukavca.)

Knežak

Seoce koje je od Nevesinja udaljeno oko 13 km zračne linije na istočnu stranu.

101 — Na lokalitetu Džuburov brijeg nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 ploča i 1 sanduk).

Obrada nejednaka, ploče su slabo obrađene, očuvanost nekropole slaba.

Orijentacija spomenika po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. On ima sljedeće ukrasne motive: povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca, kružni vijenac, predstava muškarca

sa štitom i mačem i dosta originalna biljna stilizacija sa dva para spirala, grozdovima i krstom. Uz stečke je situirano savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: D. Sergejevski, n. d., 246.

102 — Na lokalitetu Kovačev do, oko 500 m južno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 23 stečka u obliku ploča.

Obrada i očuvanost slabe.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Čitluk

Selo koje je od Nevesinja udaljeno 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

103 — Oko 1000 m južno od sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 13 stečaka (10 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, krst-rozeta, štit sa mačem, friz od niza ljiljana, scene lova na jelene i turniri, te predstava kola u kojemu kolovođa jaše na jelenju. Nekropola ima veću likovnu vrijednost.

104 — Oko 900 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 4 stečka u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost dosta dobre.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

Udbina

Malo selo pokraj ceste za Lukavac, udaljeno od Nevesinja oko 17 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

105 — Između Udbine i Kljena, u blizini Gaćinovića kuća, nalazi se nekropola sa 66 stečaka, u obliku sanduka, raspoređenih u 2 skupine.

Spomenici su nejednako obrađeni, pretežno slabo, današnje stanje je loše.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem i scene lova na jelena i turnira.

Među stećcima su i 3 rimska geizmsa korištena kao stećci. Do stečaka se prostire savremeno pravoslavno groblje.

Šurići

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 4 km zračne linije na istočnu stranu.

106 — Južno od sela, na zaravanku brijega, a na lokalitetu Luka, nalazi se nekropola sa 42 stečka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

Zapadno od nekropole je aktivno pravoslavno groblje.

(Podaci Osnovne škole iz Šurića.)

107 — Na brežuljku Bablja glava, nedaleko od sela, na zemljištu Maksima Skočajića, nalazi se skupina sa 3 stečka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Šurića.)

Živanj

Selo blizu ušća Živašnice u Neretvu, udaljeno od Nevesinja oko 25 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

108 — Na osamljenom sljemenjaku sa postoljem, koji se nalazi u sekundarnom položaju kod kuće Draga i Rade Kostića, urezan je dugačak natpis koji navodi da je tu sahranjen Milat Pripčin.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, Čirilski natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1958. (Arheologija), 173—174; Isti, Zbornik... III, br. 179.

Čanje

Selo koje je od Nevesinja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

109 — Sjeveroistočno od sela, na uzvišici koja se zove Bijela stijena, nalaze se 2 osamljena stečka (1 sanduk i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sanduk, i to motivom stilizovanog krsta.

Za stečak u obliku stuba korišten je lijepo profiliran rimski geizms.

Somine

Malo planinsko ljetno stočarsko naselje u području Morina, udaljeno od Nevesinja oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu (oko 4 km istočno od nekropole br. 15. na Morinama).

110 — Pokraj puta, ispod Golog brda, u blizini koliba, nalazi se nekropola sa 87 stečaka (10 ploča, 76 sanduka i 1 sljemenjak). Skupina sa 10 primjeraka je nešto izdvojena od glavnine nekropole.

Spomenici su vrlo dobro klesani, neki primjerci su nedavno razbijeni, a neki su djelomično utonuli.

Orijentacija je različita: glavina je po pravcu z—i, 16 primjeraka leže po pravcu s—j, a 5 si—jz.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 2 ploče, 5 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: rozeta, jabuka, krst, povijena lozica sa trolistovima, štit, štit sa mačem, biljna stilizacija sa spiralama, grozdovima i krstom, predstava ruke, dviju figura u kolu i čovjeka sa štitom i mačem.

Seljani

Seoce na području Crvanj-planine, udaljeno od Nevesinja oko 23 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu (oko 3 km sjeveroistočno od Kruševljana).

111 — Na lokalitetu Stećak, kod savremenog pravoslavnog groblja, u samome selu, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa ukupno 16 stećaka (13 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su slabo obrađeni, a i današnje stanje im je slabo.

Postavljeni su dvojako: po pravcu sz—ji i po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 ploče i 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, tordirana vrpca, mač, ruka i čekić i neka nejasna životinja.

112 — Oko 300 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Ravni, pokraj puta za selo Živanj i savremeno rimokatoličko groblje, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (11 ploča i 2 sljemenjaka).

Spomenici su nešto zarasli džbunjem. Obrada dobra.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, tordirana vrpca, spirala, štit sa mačem i zastava (?).

(Podaci za nekropole broj 111 i 112 dobijeni naknadno od Dr Vlačja Palavestre.)

GACKO

Pridvorica

Veće selo u predjelu Borač, udaljeno od Gacka oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Kod zaseoka Stoičići, u dvorištu džamije, nalazi se nekropola sa 24 stećka (1 sljemenjak i 23 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Mnogi ne leže u prvobitnom položaju, a neki su u zidovima zgrade i dvorištu džamije.

Na vidljivim stranama ovih spomenika nema ukrasa.

2 — Na ovećoj glavici, i u njoj blizini, pokraj puta i vode, kod zaseoka Šusteri, raspoređena u 3 skupine, nalazi se nekropola sa 111 stećaka (16 ploča, 92 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Većina je postavljena po pravcu s—j, a manji broj po pravcu z—i. Svrstani su u nizove.

Nemaju ukrasa, ali jedan sanduk ima urezan natpis koji nam kaže da je to kamen nekog Ostoje i da ga je pravio Radoje.

Na samoj nekropoli sagrađena je novija pravoslavna crkva a u njoj blizini se nalazi savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, 136—137; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1964, (Arheologija), 200—201; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa III, br. 181.

Podi

Seoce u Borču, oko 16 km zračne linije sjeverozapadno od Gacka.

3 — Pokraj puta ispod sela, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 78 stećaka (12 ploča, 65 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim malog broja, koji leži okomito na taj pravac.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 1 ploča i 11 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, polumjesec, krugovi, krst i rozeta u vijencu.

Jedan sanduk ove nekropole je uspravno postavljen, što je u ovome kraju sasvim neobično. Između stećaka prve skupine nalaze se savremeni pravoslavni grobovi.

Soderi

Selo u Borču, udaljeno od Gacka oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na tumulu i ispod njega, pokraj puta i izvora, iznad sela, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa, osim što 2 sanduka imaju urezanu liniju po sredini koja označava dvojne grobove.

U neposrednoj blizini je savremeno muslimansko groblje.

Slivlja Donja

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na aktivnom pravoslavnom groblju, iznad sela, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (20 ploča, 10 sanduka, 2 sljemenjaka, 1 amorfní spomenik i 4 fragmenta sanduka).

Obrada spomenika uglavnom je dobra. Orijentacija je po pravcu z—i, osim 2 ploče, koje su položene po pravcu s—j.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 8 ploča, 3 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: krst, stilizovani krst, polumjesec, rozeta, kružni vijenci, svastika, sjekirica, štit, mač, štit sa mačem, čovjek sa mačem, friz od povijene lozice sa razvijenim trolistovima i biljna stilizacija sa 2 ptice.

Neke ploče su iskorištene za novije nadgrobne.

6 — U blizini vode Ubla i osamljene kuće Obrada Draškovića, na lokalitetu Zagrebnice, oko 2 km istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 68 stećaka (63 sanduka i 5 sljemenjaka).

Dobro su klesani, ali danas djelomično utonuli, okrnjeni, a ima i prevaljenih primjeraka ili ugrađenih u ogradu.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Ukrasni motivi su sljedeći: friz od povijene lozice sa trolistovima, krst, krug i štit sa mačem.

Slivlja Gornja

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 21 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U ogradi savremenog pravoslavnog groblja nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Obrada uglavnom dobra. Neki primjerci su od slabijeg materijala pa su oštećeni. Izgleda da je ovdje bilo više stećaka.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, a jedan od njih ima i natpis. Kao ukrasi javljaju se motivi friza od povijene lozice sa trolistovima, rozeta, polumjesec i predstava konja sa jahačem. Natpis kaže da je spomenik postavio neki Vitoje na se i na svoju milu i dragu kućnicu.

Drugi objavljeni natpis iz Slivlja nije pronađen.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1896, 326—327; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen VI, 536—537; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4803 i 4804; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 196; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 165 i 166.

Gornji Jugovići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Uz pravoslavnu crkvu i groblje, između Gornjih i Donjih Jugovića, nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku ploča.

Obrada uglavnom dobra, ali 15 primjeraka se nalaze u zidovima crkve.

Ukrašena su 2 primjerka motivima štita sa mačem, sjekirice, koplja, krsta i rozete.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)

9 — Oko 200 m istočno od crkve i groblja nalazi se nekropola sa 18 stećaka (10 ploča i 8 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu si—jz.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića.)¹⁹⁵

Donji Jugovići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Na zaravanku Kalupi, kod prvih seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 54 stećaka (37 ploča, 15 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada dobra, današnje stanje vrlo slabo (neki primjerci su razbijeni, prevaljeni ili potkopani).

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 4 ploče, 4 sanduka i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: tordirana vrpca, obične i stilizovane arkade, povijena lozica sa spiralicama i sa palmetom, mač, rozete u vijencu, krst, povijena lozica sa trolistovima, mreža rombova i predstava srpa.

Nešto zapadno nalaze se još 2 ploče.

Gornja Bodežišta

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — Na lokalitetu Rat, pokraj puta za selo Kokorine, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (10 ploča i 4 sanduka).

Obrada osrednja, današnje stanje vrlo slabo.

Orijentacija po pravcu si—jz, osim jednog primjerka koji leži okomito na taj pravac.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Njihovi motivi su polumjeseci, rozete, mač, ruka i dio scene lova na jelene.

12 — Na lokalitetu Brežine, u polju ispod sela, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (10 ploča i 5 sanduka).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

13 — Na kosi iznad prethodne nekropole nalaze se 2 stećaka (1 ploča i 1 visoki sanduk).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašen je sanduk. Njegovi motivi su stilizovane arkade i friz od rozeta u kružnim vijencima.

14 — Na putu ka Donjim Bodežištima nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

15 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem nalazi se skupina sa 4 stećaka (2 ploče i 2 krstače).

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Ukrašene su obadvije krstače, a 1 od njih ima i natpis. Njihovi ukrasi su obični i antropo-

¹⁹⁵ Podatke za nekropole br. 9—14, 16, 18, 23—30, 37—41, 46—48, 53, 56—57, 59, 61—62, 65—69, 71—82, 88—90, 93—95, 100, 106, i 108—109 opštine Gacko prikupio Z. Kajmaković.

morfni krstovi, zatim rozete u vijencima i polujabuke.

Lit.: Z. Kajmaković, Natpisi i krstače sa Gatačkog polja, Naše starine IX, 145.

Donja Bodežišta

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

16 — U dvorištu Vukovića Rade stoji osamljen oveći sanduk.

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Na sanduku nema ukrasa.

Domrke

Selo koje je od Gacka, centra opštine, udaljeno oko 13 km na sjeverozapadnu stranu.

17 — Lijevo od puta kojim se ide od sela ka crkvi nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača sa pločom, a osim toga na krstači je i natpis. Ukrasi se sastoje od bordura sa kosim crticama, od stilizovanih arkada, polumjeseca, kružnog vijenca i stilizovane ljudske glave. Pored toga, na ploči vidimo povijenu lozicu sa trolistovima. Natpis spominje Vukosava Vukčića.

Lit.: Z. Kajmaković, n. d., 152—153.

18 — Na brijegu južno od sela, u pravcu Ravnog, nalazi se pravoslavna crkva Sv. Dimitrija, obnovljena 1883. g., za koju se vjeruje da je najstarija u ovome kraju. Uz crkvu je i groblje.

U zapadnom dijelu poda crkve nalazi se ploča na kojoj se vide 1 krug i 12 rozeta.

Izgori

To je niz malih naselja ispod Volujaka, oko 15 km zračne linije sjeveroistočno od Gacka.

19 — Na lokalitetu Borovno, u blizini pravoslavne crkve, nalazi se nekropola sa 76 stećaka (70 ploča i 6 sanduka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Dušana Davidovića.)

20 — Na lokalitetu Krst, na poljani kod Brajčina Laza, nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku ploča.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Dušana Davidovića.)

21 — Na lokalitetu Potkućnica, blizu Brajčina Laza, na obradivom zemljištu Poljoprivredne zadruge, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Ostali podaci nedostaju.

(Podaci učitelja Dušana Davidovića.)

22 — Na lokalitetu Vrtine, uz savremeno pravoslavno groblje, u blizini Buljevog Laza, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Dušana Davidovića.)

Gornje Ravni

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

23 — Na lokalitetu Glavica, između Gornjih i Donjih Ravni, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (6 ploča, 4 sanduka i 2 fragmenta sanduka).

Obrada dobra, današnje stanje loše.

Orijentacija po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašen 1 fragmenat. Njegov reljefni motiv je krst.

U centru Gornjih Ravni nalazi se lokalitet Crkvina na kome se primjećuju ostaci stare zgrade, vjerovatno crkve.

Donje Ravni

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

24 — Na lokalitetu Glavica, iznad sela, nalazi se nekropola sa 37 stećka (27 ploča i 10 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu sz—ji, osim 3 primjerka, koji su postavljeni okomito na takovu orijentaciju.

Ukrašena je 1 ploča sa motivom krsta na postolju.

25 — Na lokalitetu Kalupi, u polju, uz rječicu, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (23 ploče i 7 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su rozete, polumjesec i mač.

Između Ravni i Brajčevića nalazio se kameolom za stećke, gdje su ostala još 3 nedovršena spomenika.

Brajčevići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

26 — Na grebenastom izduženju usred sela, na putu, a na mjestu koje se zove Lumer, nalazi se nekropola sa 147 stećaka (118 ploča, 27 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača) raspoređenih u dvije skupine.

Obrada je osrednja, dosta su oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 9 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 27 primjeraka, i to 14 ploča, 12 sanduka i 1 krstača. Njihovi reljefni motivi su sljedeći: krst, rozeta, polumjesec, tordiran vijenac, mač, arkade, stilizovani krst, ruka, dvije ruke, ruka s mačem, konj sa jahačem, scene lova

i turnira i scena u kojoj dvojica muškaraca pridržavaju antropomorfni krst.

27 — Na jednoj humčici u polju, ispod nekropole Lumer, postoji osamljen stećak u obliku ploče.

Spomenik je relativno velikih dimenzija.

Nema ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

28 — Na brežuljku kod savremenog pravoslavnog groblja nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 ploče i 3 sanduka).

Obrada dobra.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

29 — Na lokalitetu Babov greb, na prevoju puta ka selu Višnjevu, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 ploča i 1 krstača).

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Na krstači je natpis u kome se spominje Batrić Semirović. Inače, spomenici nemaju ukrasa.

Č. Truhelka je tu vidio i 1 ploču sa natpisom, koja sada nije pronađena.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 281; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4808; Z. Kajmaković, n. d., 159; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 164.

Mrđenovići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 7 km zračne linije nije na sjevernu stranu.

30 — Na izduženoj kosi zapadno od sela, na lokalitetu Brdo (Grčko groblje), nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 ploče i 1 krstača).

Obrada dobra, današnje stanje vrlo slabo, usljed erozije zemljišta.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa, ali se na jednoj ploči nalazi natpis u kome se spominje Radoje Ivanišević.

Lit.: Z. Kazmaković, n. d., 145.

Fojnica

Selo pokraj ceste ka Nevesinju, udaljeno od Gacka oko 13 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

31 — Na kamenoj uzvišici istočno od pravoslavne crkve nalazi se skupina sa 21 stećkom (16 ploča, 2 sanduka i 3 sljemenjaka), kao preostali dio nekadašnje veće nekropole.

Obrada dobra, ali današnje stanje vrlo slabo.

Orijentacija je dvojaka: 13 primjeraka po pravcu s—j, a 8 primjeraka po pravcu z—i.

U obližnju crkvu Hristova vaznesenja ugrađeno je više stećaka. Uz stećke je i savremeno pravoslavno groblje. Nad jednim grobom je starija ploča sa natpisom koji se odnosi na protopopa Strahinju. Kod Hercegova vrela, oko 2 km sjeverno, pokraj ceste, postoji kamena stolica koja se pripisuje hercegu Stjepanu. Na stolici je isklesana predstava mača.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1896, 325; Lj. Stojanović, n. d., I, br. 1232; Z. Kajmaković, n. d., 158—159.

Ljeskov Dub

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapad.

32 — Na golom brijegu nešto prije sela, gdje je savremeno pravoslavno groblje, s obje strane puta, nalaze se ukupno 64 stećka (11 ploča, 51 sanduk i 2 krstače).

Obrada nejednaka, ali pretežno dobra, neki primjerci su utonuli i oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 6 sanduka. Kao ukrasni motivi ovdje se javljaju krstovi, tordirani vijenci, bordura od niza trolistova, arkade i povijena lozica sa groždem.

Višnjevo

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

33 — Na lokalitetu Močila, u predjelu Dinare, oko 1 km istočno od naselja, na kamenom tumulu i oko njega, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (6 ploča i 4 sanduka).

Obrada nejednaka, pretežno dobra. Spomenici su djelomično oštećeni.

Na 1 sanduku se vidi predstava mača.

34 — U malom savremenom pravoslavnom groblju, iznad seoskih kuća, nalazi se 1 krstača.

Dobra obrada i očuvanost. Grob je ograđen obrađenim kamenovima.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Na spomeniku je uklesan motiv krsta i natpis, iz koga doznajemo da je to grob protopopa Gavrila.

35 — Na lokalitetu Međugrebine, oko 1 km sjeverozapadno od sela, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada osrednja, spomenici dosta utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Po obavještenju Milutina Višnjevca.)

36 — U predjelu Zorovići, na lokalitetu Grčko groblje, sjeverno od naselja, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (16 ploča i 2 sanduka).

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

(Podaci učitelja Maksima Jeremića.)

Bahori

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

37 — Na lijevoj strani Bahorskog potoka, između Bahora i Tarahin-Dola, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 ploče i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su dobro obrađeni.
Postavljeni su po pravcu z—i.
Nema ukrasa, ali na krstači je natpis u kome se spominje neki Vučeta.

Lit.: Z. Kajmaković, n. d., 146.

38 — Na lokalitetu Ploče, pokraj puta ka selu Vrbi, nalazi se nekropola sa 106 stećaka (90 ploča i 16 sanduka).

Dobra obrada i relativno dobra sačuvanost. Neki primjerci su oštećeni.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 4 ploče i 9 sanduka. Reljefni motivi su sljedeći: obične i stilizovane arkade, obični i stilizovani krstovi, polumjeseci, kružni vijenci, vrpce tordirane ili sa cikcak crticama, odnosno sa spiralnim zavojima i trolistovima, a od figuralnih predstava ovdje je scena lova na jelena.

Gradina

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

39 — Uz cestu prema Nadinićima, nešto dalje od majdana pržine, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (5 ploča i 4 sanduka).

Obrada dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija uglavnom po pravcu s—j.

Spomenici nemaju ukrasa.

40 — U polju, ispod Bratića kuća, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 sanduk).

Obrada i orijentacija nisu poznati.

Spomenici nemaju ukrasa.

41 — Na raskršću puteva, u samome selu, nalazi se osamljena krstača. Dobra obrada, djelomično okrnjen spomenik.

Orijentacija po pravcu z—i.

Krstača je ukrašena i ima natpis. Ukrasi su u vidu tordiranih kružnih vjenčića i bordure od kosih paralelica. Natpis nam kaže da je tu sahranjen Pavle Županović.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1896, 327—328; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen VI, 537; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4805; Z. Kajmaković, n. d., 158; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 163.

Kravarevo

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

42 — Na lokalitetu Klupca, na putu ka Gračanici, oko 1 km daleko od sela, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, a i utonuli su.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

43 — Na raskršću puteva za Kravarevo i Višnjevo, oko 1 km ispred sela, kod Lokve, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su samo pritesani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

44 — Na tumulu uz kuću Nikole Mastilovića, u samome selu, na lokalitetu Okrugli do, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku ploča.

Obrada nejednaka, uglavnom slaba, spomenici utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

45 — Na putu za vir Okrugljaš, pokraj Studenca, oko 1000 m istočno od kuća, nalazi se 1 relativno veliki stećak u obliku sanduka.

Dobro obrađen.

Postavljen po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Dramešina

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

46 — Na lokalitetu Drum, ispod sela, nalazi se nekropola sa 56 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, a dosta su oštećeni i utonuli.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegov ukras je motiv mača.

47 — Na mjestu gdje je i savremeno pravoslavno groblje nalazi se 1 osamljeni stećak u obliku ploče.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je pravougaonom bordurom od povijene lozice sa trolistovima i biljnom stilizacijom koja ima 2 para spiralno povijenih grana.

Nadinići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

48 — Na polju koje se zove Jelica, sjeverozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (6 ploča i 7 sanduka).

Obrada osrednja.

Orijentacija dvojaka: 7 primjeraka po pravcu z—i, a 6 primjeraka po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 visoki sanduk. Njegovi motivi su stilizovane arkade i friz od kosih crtica.

U blizini nekropole primjećuju se ostaci temelja stare crkvice.

Lit.: P. Slijepčević, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1928, 58.

Rudo polje

Selo pokraj ceste ka Nevesinju, udaljeno od Gacka oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

49 — Nekropola se nalazi s lijeve i desne strane ceste. Tu je ukupno 109 stećaka (40 ploča i 69 sanduka).

Obrada nejednaka, uglavnom slaba a ima i amorfnih primjeraka. Današnje stanje vrlo loše.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i, ali su neki od njih i pomicali.

Nemaju ukrasa.

Na nekropoli se primjećuju temelji neke stare zgrade, po tradiciji crkve.

50 — Oko 150 m jugoistočno od prethodne nekropole nalazi se nekropola sa 17 stećaka (3 ploče i 14 sanduka).

Obrada dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Na jednome je predstavljen mač, a na drugome kao da je antropomorfan krst.

Ulinje

Selo nedaleko od ceste za Foču, udaljeno od Gacka oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

51 — Na lokalitetu Okiljevo groblje, na brežuljku pokraj savremenog pravoslavnog groblja u Donjem Ulinju, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (27 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su znatno utonuli u zemlju.

Nemaju ukrasa.

(Podaci učitelja Mirka Vukovića.)

52 — Na lokalitetu Desivoje, na brežuljku pokraj rijeke, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (9 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su znatno utonuli u zemlju.

Nemaju ukrasa.

(Podaci učitelja Mirka Vukovića.)

Platice

Seoce koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

53 — Na brežuljku blizu Ciganske doline, pokraj staroga puta za Crnu Goru, nalazi se nekropola sa 29 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, a dosta su utonuli u zemlju.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi motivi su tordirana vrpca, bordura od cikcak linija, krst, kružni vijenac i mač.

54 — Na brežuljku Glavice, gdje je i savremeno seosko pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (5 ploča, 5 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dosta oštećeni.

Orijentacija nije poznata.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 2 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od arkada, povijene lozice sa trolistovima i od niza rozeta u kružnim vijencima.

(Podaci učitelja Mirka Vukovića i Zdravka Kajmakovića.)

55 — Na lokalitetu Ravnice nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nedostaju.

(Podaci učitelja Mirka Vukovića.)

Medanići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

56 — Izvan sela, u pravcu Srđevića, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (28 ploča i 9 sanduka). Osim toga, tu ima i nekoliko fragmenata.

Obrada je osrednja, današnje stanje, zbog kopanja pijeska, vrlo slabo.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sanduka. Ukrasni motivi su sljedeći: arkade, povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca, tordirani vijenac, krst, rozeta i 2 ljudske figure od kojih jedna drži mač.

Neki primjerci stećaka sa ove nekropole korišteni su za gradnju crkve u Srđeviću, krajem prošlog vijeka.

57 — Kod Kovačevića kuće, na putu prema Srđevićima, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Ukrašena su 2 primjerka motivima krstova.

Gračanica

Selo pokraj ceste ka Nevesinju, udaljeno od Gacka oko 3 km na sjeverozapadnu stranu.

58 — Uz pravoslavnu crkvu i savremeno groblje, iznad sela, nalazi se nekropola sa 22 stećka (17 ploča, 3 sanduka i 2 krstače sa pločama).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 krstače. Ukrasi su u vidu rozeta. Dvije krstače imaju natpise u kojima se spominju Milko Tasovčić i neki Miloš.

Ukrašena ploča je u podu crkve. Na nekropoli ima i nekoliko rimskih spolija sa reljefima konjanika i lavice.

Lit.: Z. Kajmaković, n. d., 151—152; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 197; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 170 i 171.

59 — U blizini sela, lijevo od puta ka Gacku, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 visoki sanduk).

Ostali podaci nisu poznati.

60 — Istočno od muslimanskog seoskog groblja, na Glavičici, nalaze se 2 stećka u obliku ploča.

Obrada i orijentacija nisu poznate.

Spomenici nemaju ukrasa.

P. Slijepčević je ovdje vidio i stećak sa natpisom koji spominje Aliju i Jusufa Miloševića, ali on sada nije nađen.

Lit.: P. Slijepčević, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1928, 58.

Srđevići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 4 km zračne linije na zapadnu stranu.

61 — Kod pravoslavne crkve i groblja nekada je bila nekropola sa stećcima od koje smo našli samo 2 sanduka iskorištena za dovratke.

Obadva ta primjerka imaju motive arkada.

62 — Na kosi zapadno od sela, blizu Kovačevića kuća, na lokalitetu Vratina, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (4 ploče i 17 sanduka).

Spomenici su nejednako obrađeni, većina sanduka je samo pritesana i iskorištena za zidove novije porodične grobnice.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa, ali se ovdje nalaze 4 natpisa, od kojih su 2 nepotpuna i nejasna. Druga 2 spominju vojvodu Petra Trkovića i vojvodu Ivana.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 63; Lj. Stojanović, n. d., br. 891; Z. Kajmaković, n. d., 156—157; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 196; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 167—169.

Gacko

To je varošica i centar opštine.

63 — U dvorištu pravoslavne crkve nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su nejednako očuvani (2 su u sekundarnom položaju).

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi reljefni motivi se sastoje od povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, štita sa mačem (na štitu su kosa prečka, polumjesec i rozeta) i predstave kola sa 7 figura.

Prvobitno je ovdje bilo više stećaka, koji su u međuvremenu ugrađeni u crkvu i u cestu Gacko—Avtovac.

Lit.: Dr Ć. Truhelka, Starobosanski mramorovi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 383;

64 — Oko 500 m južno od Gacka, na lokalitetu Kruščice, u polju, nalazi se 1 osamljen sanduk.

Dobro je obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na spomeniku se primjećuje predstava čovjeka.

(Podaci učitelja Novice Bjeloplava.)

Jasenik

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na istočnu stranu.

65 — Na manjoj glavici zapadno od sela, na lokalitetu Vrelo, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (3 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak).

Obrada je dobra, današnje stanje slabo.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu si—jz.

Spomenici nemaju ukrasa.

66 — Na lokalitetu Hrst—Vrelo, sjeverozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (7 ploča, 4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas u vrlo lošem stanju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 visoki sanduk. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, arkade i mač.

Lit.: V. Vuletić—Vukasović, Viestnik XIII (1891).

67 — Na brdu, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (7 ploča i 5 sanduka).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su arkade, mreža rombova, niz rozeta i mač.

68 — Na lokalitetu Gaj, zajedno sa ostacima stare crkve, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka koja su korištena kao dovrazi crkve. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima.

69 — Na lokalitetu Rudo brdo nalazi se 1 osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lazarići

Seoce koje je od Gacka udaljeno svega 3 km na jugoistočnu stranu.

70 — U zapuštenom malom pravoslavnom groblju, na brijegu pokraj nove ceste ka Foči, nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča i 2 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično okrnjeni. Vjerovatno je prvobitno ovdje bilo više stećaka, što se vidi i po 2 fragmenta sanduka koja se nalaze u ogradbi.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašene su 2 krstače, a jedna od njih ima i natpis. Reljefni motivi se sastoje od stilizovanih arkada, cikcak vrpce, kružnih vijenaca i krsta. Natpis kaže da je spomenik postavio neki knez Dragutinović.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 58.

Miholjače

Selo koje se nalazi lijevo od puta ka Avtovcu, udaljeno od Gacka oko 3 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

71 — Na zaravanku lijevo od ceste nalazi se pravoslavna crkva, obnovljena 1899. g., i groblje u kome se sahranjuju stanovnici Lazarića i Miholjače. U južnom zidu crkve nalazi se stećak u obliku sanduka na kome se vide motivi tordiranog vijenca i stilizovanog krsta i još 3 sanduka, od kojih su 2 ukrašena tordiranim vijencem i krstom.

Pretpostavlja se da je na ovome mjestu bila nekropola sa više stećaka.

72 — Na vrhu Jovanovog brda, više kuća Govedarica, lijevo od ceste Foča—Gacko, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (40 ploča i 1 visoki sanduk).

Većina primjeraka postavljena je po pravcu z—i, a manji broj po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 ploče i 1 sanduk. Kao reljefni motivi ovdje se pojavljuju stilizovane arkade, nizovi rozeta sa vijencima, mreža rombova, cikcak i tordirana vrpca, štit sa mačem, rozeta, polumjesec i kružni vijenac.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 58.

73 — Oko 1 km sjeverno od prethodne nekropole i kuće Petra Govedarice, nalazi se 1 osamljeni stećak u obliku ploče.

Obrada i orijentacija nisu poznati.

Spomenik ima ukrase koji nisu jasni.

Muhovići

Seoce koje je od Gacka udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

74 — Na rječici Mušnici, na putu za Gacko, nalazi se prelaz napravljen od 9 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su vjerovatno doneseni sa Duge glavice, iz neposredne blizine.

Ne zapažaju se ukrasi na ovim spomenicima.

75 — Na lokalitetu Duga glavica, na brijegu u samome selu, nalaze se 3 stećka (1 ploča i 2 sanduka), kao ostaci nekadašnje nekropole.

Obrada dosta dobra.

Orijentacija po pravcu z—i, osim jednog primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi motivi su stilizovane arkade, nizovi rozeta u vijencima, tordirani vijenac i mač.

Bašići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

76 — Na padini glavice, oko 1,5 km ispred sela, nalazi se nekropola sa 46 stećaka (32 ploče i 14 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 visoka sanduka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovane arkade.

Odavde su mještani Bašića polupali i odnijeli 11 stećaka, od kojih su 2 sanduka imala dekoracije.

77 — Na glavici istočno od sela, na lokalitetu Djevič-kamen, lijevo od puta prema Gacku, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku ploča.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka. Njihovi reljefni motivi se sastoje od obične i cikcak bordure, povijene lozice sa trolistovima, urezane linije po sredini gornje strane i štitom sa mačem.

Oko 350 m istočno nalazi se 1 osamljena ploča.

78 — Uz prve kamene obronke masiva Ljut, na lokalitetu Mora—Krušćica, nalaze se 2 stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Obrada dobra, 1 primjerak u ogradi.

Spomenici nemaju ukrasa.

79 — Oko 200 m istočno od prethodne nekropole, na rastojanju od gotovo 100 m, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je krstača prelomljena.

Ostali podaci nisu poznati.

Lipnik

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

80 — U polju ispod sela, idući od Mulja, sa sjevera na jug, nalaze se 3 skupine stećaka. Prva je na glavici i ima 3 primjerka (1 ploča i 2 sanduka).

Obrada je dobra, ali spomenici su prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

81 — Drugi lokalitet u polju, ispod sela, nedaleko od prethodne nekropole, ima samo 1 visoki sljemenjak na postolju.

Dobro je obrađen.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa.

82 — Treći lokalitet u polju zove se Čengića vješala. Tu je 8 stećaka (4 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su prilično oštećeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 visoka sanduka. Njihovi reljefni motivi su obične i stilizovane arkade i povijena lozica sa trolistovima.

83 — Na brežuljkastom okruglom izbočenju, u polju, uz zemljište porodice Bjelogrić, ispod zaseoka Glavice, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 ploče i 3 sanduka).

Dobro su obrađeni i očuvani.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sanduka. Na njihovim stranama vidimo obične i stilizovane arkade i nizove rozeta u kružnim vijencima.

84 — Na Grgurevim barama, pokraj puta za planinsko naselje Ravno, koje pripada teritoriju Crne Gore, nalazi se nekropola sa 88 stećaka (51 ploča, 36 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je dosta dobra, ali ima mnogo oštećenih i prevaljenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 2 ploče i 12 sanduka. Najčešći ukrasni motivi su arkade, povijena lozica sa trolistovima, nizovi rozeta i rozete, a osim toga javljaju se štitovi sa mačevima, polumjeseci, krstovi, tordirane vrpce i scene lova na jelena.

85 — Između Lipnika i Grgurevih bara, pokraj puta, nalazi se osamljen 1 stećak u obliku velike krstače sa okruglastom glavom i spuštanim ramenima.

Spomenik je dobro obrađen, ali je danas prevaljen.

Ukrašen je rozetom u gornjem dijelu.

Hodinići

To je selo koje je od Gacka udaljeno oko 4 km zračne linije na južnu stranu.

86 — Na lokalitetu Krst u Radakovom dolu, istočno od sela, nalazi se nekropola sa 75 stećaka (31 ploča, 33 sanduka i 11 amorfnih spomenika sličnih sanducima.)

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija je po pravcu z—i, sa malim skretanjem, osim 5 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 4 ploče i 4 sanduka. Njihovi reljefni motivi sastoje se od stilizovanih arkada, niza rozeta u vijencima, kruga, mača, polumjeseca i predstave ruke sa sokolom.

Na nekropoli se primjećuju manji tumuli i ostaci stare crkve sa polukružnom apsidom na istočnoj strani.

(Podaci Zdravka Kajmakovića i učitelja Đorđa Slijepečevića.)

87 — Na brdu Čavlavica, istočno od sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

Spomenici su lijepo klesani i očuvani su dobro.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Zdravka Kajmakovića i učitelja Đorđa Slijepečevića.)

Samobor

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

88 — Na Savića glavici, u polju kraj sela, nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sanduka).

Obrada osrednja.

Orijentacija pretežno po pravcu sz—ji.

Na jednoj ploči urezan je nečitak natpis.

89 — Desno od poljskog puta, prema Lipniku, nalazi se osamljena krstača velikih dimenzija.

Vrlo lijepo je klesana, ali je danas okrnjena i prevaljena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Krstača je bogato ukrašena. Njeni motivi su frizovi od rozete u vijencima i od povijene lozice sa spiralicama i stilizovane arkade.

Međuljići

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

90 — Na Glavici u polju, sjeverozapadno od sela, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (2 ploče i 6 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. On je u gornjem dijelu usječen po dužini sa obadvije strane, a na vodoravnom dijelu ima motiv dvostrukog krsta.

91 — Na manjoj glavici ispod sela nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča i 2 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i, ali 1 sanduk leži po pravcu s—j.

Ukrašena je ploča. Na njenoj vodoravnoj strani nalazi se motiv štita sa mačem.

Mekavci

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 6 km zračne linije na južnu stranu.

92 — Na lokalitetu Prečica, između Mekavaca i Stoca, nalazi se nekropola sa 21 stećkom u obliku ploča.

Spomenici su znatno utonuli i zarasli u šumicu. Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Dragutina Boškovića.)

Gareva

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

93 — Prema ranijim podacima, pred pravoslavnom crkvom, koja je podignuta 1888. g., bile su 2 ploče. Na jednoj je pisalo da tu leži Martin Vuja i Raško Radovčić, a na drugoj Dena, mati popa Vukašina.

Ovom prilikom te ploče nisu nađene.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik muzeja u Sarajevu, 1895, 279—281; V. Vuletić—Vukasović, Viestnik, 1890, 84—85; Lj. Stojanović, n. d., br. 4806 i 4807; P. Slijepečević, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1928, 60; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 161 i 162.

94 — Na brijegu sjeverno od sela, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 42 stećka (30 ploča, 11 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Ukrašena je samo 1 ploča, koja ima motiv krsta.

Stećci ove nekropole korišteni su i za novije nadgrobnike.

Ključ

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

95 — Na glavici, oko 1000 m od starog grada Ključa, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada dobra, stanje osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa, ali sljemenjak ima natpis koji se odnosi na Radonju Ratkovića, poginulog pod gradom Ključem za svoga vojvodu Sandalja.

Sljemenjak sa natpisom prenesen je u Vojni muzej JNA u Beogradu 1960. g.

Lit.: S. Delić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1911, 491—502; P. Slijepčević, n. d., 61—62; M. J. Dinić, Zemlje hercega sv. Save, Glas SAN, 248—249; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 6132; H. Kreševljaković i H. Kapičić, Stari hercegovački gradovi, Naše starine II, 19; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 194; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 159.

96 — Na lokalitetu Stublina nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Blaža Mandića.)

97 — Na lokalitetu Konjska glava nalazi se nekropola sa 13 stećaka (2 ploče i 11 sanduka).

Obrada i orijentacija spomenika nisu poznate.

Ukrašena je 1 ploča (ukrasni motiv nije zabilježen).

(Podaci učitelja Blaža Mandića.)

Stepen

Selo pokraj ceste Gacko—Bileća, udaljeno oko 10 km zračne linije južno od Gacka.

98 — Na brijegu pokraj ceste, gdje se odvajaju putovi za Cernicu i Daniće, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 ploče i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 ploče, koja je postavljena po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 krstača.

Njihovi ukrasni motivi su bordura od cikcak crtica, stilizovane arkade, polumjesec i rozeta. Krstača ima i natpis, koji se ne može rekonstruirati.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 59; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 196; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 158.

99 — U Pustom polju, u blizini Zborne gornje, na lokalitetu Veliko groblje, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (9 ploča, 5 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 sljemenjaka koji imaju i natpise. Njihovi ukrasni motivi sastoje se od ljljanina, rozeta i scena lova i turnira. U jednom natpisu se kaže da tu leži knez Vukosav Pliščić, a u drugom Viganj Vukosava Pliščića.

Stećak Vignja Pliščića prenesen je u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 62; Lj. Stojanović, Stare srpske povelje i pisma II, br. 672; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 194—195; Isti, Zbornik . . . III, br. 160 i 199.

Dobrelji

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

100 — Sjeverozapadno od crkve Sv. Nikole u Dobreljima, lijevo od puta ka Gacku, na obradivoj površini, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 visoki sanduk).

Obrada dobra, spomenici djelomično utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašen je sanduk nizom rozeta u kružnim vijencima, cikcak vrpcom i arkadama.

Danići

Manje selo nedaleko od Stepena, udaljeno od Gacka oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

101 — Uvrh sela, na lokalitetu Barice, uz oranicu Mihajla Perovića, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (8 ploča i 6 sanduka).

Obrada osrednja, spomenici djelomično oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji su postavljeni po pravcu s—j i jz—si.

Ukrašena je 1 ploča pravougaonom bordurom od povijene lozice sa trolistovima.

102 — Na lokalitetu Žabljak, oko 500 m istočno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom arkada.

Pržine

Seoce nedaleko od Stepena, udaljeno od Gacka oko 10 km zračne linije na južnu stranu.

103 — Lijevo od puta ka Danićima, na lokalitetu Palučci, oko 500 m sjeveroistočno od prve seoske kuće, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (7 ploča i 4 sanduka), raspoređenih u dvije skupine na rastojanju od oko 80 m.

Spomenici su dosta dobro obrađeni, neki su oštećeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su friz od niza rozeta u kružnim vijencima, bordura od cikcak linija i stilizovane arkade.

Dulići

Selo koje se nalazi oko 14 km zračne linije jugoistočno od Gacka.

104 — Na brežuljku gdje se nalaze staro i novo pravoslavno groblje, tzv. Mandića groblje, ističu se 2 stećka (1 ploča i 1 visoki sanduk na postolju).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i. Ukrašena su obadva primjerka, a ploča ima još i natpis. Ukrasni motivi su arkade, nizovi rozeta u kružnim vijencima, okvir od obične plastične vrpce i krst. U dosta nevješto pisanom natpisu spominje se Ivo Mandić.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 61; Z. Kajmaković, n. d., 158.

105 — Na seoskom pravoslavnom groblju, koje se nalazi na Rogatinoj glavici, u istočnom kraju sela, smještena je nekropola sa 29 stećaka (21 ploča, 2 sanduka, 1 sljemenjak i 5 krstača), raspoređenih na tri mjesta.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija pretežno po pravcu z—i.

Ukrašene su 2 krstače, a 1 od njih ima i natpis. Ukrasni motivi se sastoje od bordurice sa kosim ili sa snopom paralelno urezanih linija, rozeta i krst-rozeta u kružnim vijencima. Natpis nam kaže da tu leži Milovan Stepanović, koji je poginuo od haramije.

Lit.: P. Slijepčević, n. d., 161.

106 — Oko 2 km istočno od seoskih kuća, na mjestu koje se zove Trgovište, smješteni na dvije terase-livade, nalazi se ukupno 92 stećka (82 ploče, 9 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika je dosta dobra. Za stećke je iskorišteno 8 antičkih spolija, uglavnom fragmenata stubova.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i, u nizovima.

Na jednoj ploči se uočava predstava mača. Ovdje je prije stećaka postojala neka antička zgrada, a u južnom kraju nekropole je jedan ilirski tumul.

Kazanci

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

107 — Na brežuljku zapadno od pravoslavne crkve nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, a slabo su očuvani.

Ukrašen je 1 primjerak. Ukrašen nije zabilježen.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učiteljice Vidosave Tepavčević.)

Kokorina

Selo koje je od Gacka udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

108 — Na malom brijevu, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (42 ploče, 9 sanduka, 1 sljemenjak i 8 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su prilično u zemlju upali i zarasli u trnje.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 4 ploče, 3 sanduka, 1 sljemenjak i 7 krstača. Osim toga,

ovdje su i 7 natpisa, od kojih 5 na krstačama. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: arkade, povijena lozica sa trolistovima ili sa akantusovim listovima, krstovi, rozete, polumjeseci, tordirane vrpce, luk sa strijelom, stilizovani krst, stilizovano stablo i predstava ljudske glave na gornjim uspravnim kracima krstača. Natpisi spominju Bračka, Gavru Mitrova, Stojana Vučeti-na i druge.

Lit.: Z. Kajmaković, n. d., 147—151.

Mulje

Seoce koje je od Gacka udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

109 — Na glavici jugoistočno od savremenog pravoslavnog groblja stoji osamljen stećak u obliku visokog sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je arkadama, tordiranom vrpcom, frizom od povijene lozice sa trolistovima i predstavom konja sa jahačem koji drži koplje i ispred koga stoji žena.

Po predanju, ovdje je nekada bio manastir. U ogradi groblja ima fragmenata stećaka sa ukrasima rozete.

Cernica

Selo pokraj puta Stepen—Ključ, udaljeno od Gacka oko 9 km zračne linije na južnu stranu.

110 — U samome selu, u ogradi savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (14 ploča i 24 sanduka).

Obrada spomenika je vrlo dobra, ali je današnje stanje dosta slabo, jer su neki primjerci oštećeni i duboko utonuli u zemlju, a neki su iskorišteni za nove nadgrobnike. Nekoliko fragmenata je u ogradi groblja.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Koliko se to danas vidi, ukrašeno je 8 primjeraka, i to 1 ploča i 7 sanduka. Njihovi ukrasni motivi se sastoje od bordura sa cikcak linijama ili od povijenih lozica sa trolistovima, frizova od niza rozeta u vijencima, arkada, kružnog vijenca i štitova sa mačevima.

Prvobitno je ovdje bilo mnogo više stećaka. Izgleda da je u sjevernom kraju nekropole bila crkva. Kamenolom za stećke bio je odmah sjeverno do nekropole.

U XIV i XV v. ovdje su bili carinarnica, trg i dubrovačka kolonija.

Lit.: M. Vego, Naselja..., Sarajevo 1957, 26.

111 — Na lokalitetu Crkvina (vlasništvo Der- viša Habiba) nalazi se 1 osamljen stećak u obliku sanduka.

Ukrašen je scenom lova (?).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Blaža Mandića.)

112 — Na lokalitetu Ljubišnica nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 sanduk).

Ukrašena je 1 ploča. Ukraš nije zabilježen. Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci učitelja Blaža Mandića.)
113 — Na lokalitetu Gubinov do nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka). Spomenici nemaju ukrasa. Ostali podaci nisu poznati.
(Podaci učitelja Blaža Mandića.)

Vratlo

Napušteno selo koje je od Gacka udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

114 — Na prevoju i putu između Bodežišta i Tarahin-Dola nalazi se nekropola sa 18 stećaka (13 ploča i 5 sanduka).

Izgleda da su spomenici bili lijepo klesani, a danas su u vrlo slabom stanju, jer su prilično oštećeni a i pomicali su.

Orijentacija im je nejednaka i nesigurna zbog pomicanja, ali, izgleda, pretežno po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 visoki sanduk. Na njegovim uspravnim stranama vidimo motiv arkada.

STOLAC

Rotimlja

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na zaravanku brda Zmijac, na lokalitetu Humčine, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Spomenici nemaju ukrasa, osim što 2 veća sanduka imaju urezanu liniju dužinom po sredini vodoravnih strana, koja označava dvojne grobove, a 1 sanduk ima veće pravougaono udubljenje na vodoravnoj strani.

Trijebanj

Selo u Dubravama, udaljeno od Stoca oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — U centru sela, kod pravoslavne crkve, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, neki su samo djelomično utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče i 2 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se štitovi sa mačevima i bordure od povijene lozice sa trolistovima.

Crkva je zadužbina Hrabrena-Miloradovića, iz XVI v.

Lit.: V. Čorović, Starinar X—XI (1935—1936) 30—31; M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 194—196.

3 — Na lokalitetu Rosulja, oko 1 km sjeveroistočno od crkve, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično utonuli i zasuti.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Kao motivi reljefa zastupljeni su povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce i scena lova.

4 — Na lokalitetu Stublina, pokraj puta za Rotimlju, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro klesani, samo su danas malo nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 sljemenjak. Na njihovim stranicama vidimo borduru i friz od povijene lozice sa trolistovima i mač sa štitom.

5 — Na lokalitetu Krst, oko 500 m od seoskih kuća, na putu prema Žitomislčićima, nalazi se nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 krstača sa pripadajućim sandukom).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su sva 3 primjerka. Na njihovim stranama predstavljeni su motivi arkada, štita sa mačem, jabuka, rozeta, rozeta u kružnim vijencima, krsta i bordura od tordirane vrpce, odnosno od povijene lozice sa trolistovima. Na sanduku uz krstaču urezan je natpis koji kaže da tu leži Ljubo Vuksalović.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik XI (1889), 10; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, knj. III, br. 4817; M. Vego, n. d., 194; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 48; Š. Bešlić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, 134—135.

Dabrica

Veće selo koje je od Stoca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Crkvine, na pošumljenom blagom uzvišenju, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 168 stećaka (10 ploča, 155 sanduka i 3 sljemenjaka).

Spomenici su pretežno vrlo dobro klesani, iako ima i slabo obrađenih, djelomično su utonuli i okrnjeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča, 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, stilizovana biljka sa spiralama, štit sa mačem, konj, jelen, pas, čovjek, kolo i krug sa rozetom.

Usred nekropole podignuta je otvorena kapelica koja je ograđena sa nekoliko manjih stećaka. Uz stećke je savremeno pravoslavno groblje, a u blizini je i muslimansko groblje. Istočno

od sela izdiže se stari grad Koštur (Koštun) koji spada među naše najstarije srednjovjekovne gradove.

Lit.: M. S. Popović, Dabrica i grad Koštun (Koštur), Bosanska Vila IV (1889), 12; H. Kreševljaković i H. Kapidžić, Stari hercegovački gradovi, Naše starine II, 14.

7 — Oko 800 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj ceste i Zadružnog doma, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

U blizini je staro muslimansko groblje.

8 — Oko 400 m sjeverno od Zadružnog doma i osamljenog stećka, također pokraj ceste, nalazi se još jedan osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

9 — Na malom uzvišenju u blizini kuća zaseoka Brijeg nalazi se nekropola sa 21 stećkom u obliku sanduka.

Obrada je dobra, ali je 7 primjeraka pomaknuto zbog puta koji tuda prolazi.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Hodovo

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — U blizini Baškailovih kuća, pokraj ceste, postavljena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 53 stećka (49 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su odlično obrađeni, ali su neki od njih okrnjeni.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i, ali ima nekoliko primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašena su 22 primjerka, i to 18 sanduka i 4 sljemenjaka. Najčešći ukrasi su povijena lozica sa trolistovima i štit sa mačem, zatim po broju dolaze arkade, stilizovane biljke sa spiralama i grozdovima, bordure i frizovi od kosih paralelica, a onda rozete, jabuke, kružni vijenci, luk sa strijelom i mačem, te predstave čovjeka, čovjeka sa štitom i mačem i predstava dviju ljudskih figura. Zanimljiva je pojava sljemenjaka na 4 vode i sljemenjaka sa krupnim jabučastim ispupčenjima na krovu.

Neki stećci su na tumulu, a tumula ima i u blizini nekropole. U neposrednoj blizini je muslimansko groblje.

Na jednom visokom sanduku uklesan je natpis koji kaže da tu leži Pavko Radohnić.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Hercegovački natpisi, Viestnik VI (1884), br. 1, 29; M. S. Popović, n. d., 43; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. II, 114; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, (1895), 445; Lj. Stojanović, n. d., br. 4821 i 4876; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962, 196—197; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, Br. 51; Š. Bešlić, Stećci u Hodovu, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku XII (1970), 115—123 i 154—156.

11 — Oko 500 m sjeveroistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Radan-krst, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 ploča, 5 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim krstače, koja stoji po pravcu s—j.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača sa pločom. Njihovi reljefni motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, arkade, štit sa mačem, rozeta i scena lova u kojoj lovac strijelom gađa jelena.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 123—124.

12 — Oko 500 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Pogrebniće, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (2 ploče, 19 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 4 sanduka i 6 sljemenjaka. Kao reljefni motivi javljaju se tordirane vrpce, povijena lozica sa trolistovima, stilizovani krstovi, rozete, koncentrični kružni vijenci i štit sa mačem. Ovdje ima više figuralnih predstava, a među njima nekoliko originalnih — to su scene lova na jelena, scena u kojoj su prikazani žena sa djecom, muškarac na konju i lane, te 2 stilizovana krilata zmaja. Osim toga, na jednom sljemenjaku je natpis u kome se spominje Stapjan Trjedanović.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik VI (1884), br. 2, 62 i VII (1885), br. 1, 19; V. Jagić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, knj. I, 7; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 197—199; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 52; Š. Bešlić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI (1967), 43—44; Isti, Stećci u Hodovu, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku XII, 124—130 i 156—158.

13 — Oko 1,5 km istočno od prethodne nekropole, pokraj Lokve, nalazi se nekropola sa 34 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro klesani i osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi reljefni motivi su polumjesec, stilizovani krst i krug.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 135—136.

14 — Oko 2 km sjeverozapadno od Zadružnog doma, na platou oko 300 m istočno od ceste, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (12 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki od njih djelomično oštećeni i nagnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Kao ukrasni motivi javljaju se povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, rozeta, krst-rozeta i 3 scene kola.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 130—133.

Ljubljenica

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 7 km zračne linije na sjevernu stranu.

15 — Na zaravanku iznad sela, pokraj puta, smještena je nekropola sa 15 stećaka (2 ploče, 12 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su izvanredno lijepo klesani i dobro su očuvani. Sljemenjak i većina sanduka su visoki i sa postoljima.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu sz—ji. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 6 sanduka i 1 sljemenjak. Kao reljefni motivi zastupljeni su povijena lozica sa trolistovima, biljna stilizacija sa spiralama, krstom i grozdovima, arkade, štit sa mačem, rozeta u tordiranom vijencu, »vodenica« i predstava čovjeka sa štitom i mačem. Na jednom visokom sanduku je natpis koji spominje Vukosava Crjepovića.

Uz stećke su aktivni pravoslavni grobovi sa krstačama.

Lit.: Š. Bešlagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 43—44; Isti. Stećci Hodova, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku XII, 137—142 i 158—159.

16 — Oko 1,5 km sjeverozapadno od naselja, u blizini ceste Hodovo-Dabrica, nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani, samo su djelomično zemljom zasuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na jednom primjerku vidi se duboka pravougaona »vodenica«.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 144.

Crnići

Selo u predjelu Dubrava, od Stoca je udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

17 — Pokraj savremenog rimokatoličkog groblja i ceste nalaze se 2 stećka u obliku krstača, od kojih jedan ima i ploču.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa, ali na jednoj krstači je urezan natpis u kome se spominje Stjepko Radivojević.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX (1964), 133—134.

Aladinići

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

18 — Na Aladinskom brdu, uz novije rimokatoličko groblje, oko 400 m istočno od sela, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (12 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni, prevrnuti i ugrađeni u ogradu groblja.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j i 2 po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su tordirana vrpca, krst, rozeta i urezana linija na vodoravnoj strani.

19 — Oko 500 m putem ka Pješevcu, na humčici, nalazi se osamljeni stećak u obliku sljemenjaka.

Dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

20 — Oko 400 m dalje od prethodne nekropole, seoskim putem ka Pješevcu, na humčici zvanj Janjčica, nalazi se skupina sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Nemaju ukrasa.

Ljuti Do

Selo u zapadnom kraju Dabar-polja, udaljeno od Stoca oko 14 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

21 — Kod pravoslavne crkve i groblja (u samome selu) nalazi se nekropola sa 81 stećkom (75 sanduka i 6 sljemenjaka).

Vrlo dobra obrada, neki spomenici su djelomično utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 2 sanduka i 5 sljemenjaka, od kojih 2 imaju i natpise. Ovdje su zastupljeni sljedeći ukrasni motivi: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, vrpca od kosih paralelica, arkade, štit sa mačem stilizovani krst, polumjesec i rozeta. Jedinstven je motiv krsta u krugu, sa rozeticama između krakova. U natpisima se spominju Radisav i Radivoj Vukčić, sinovi Vukca Pićevića.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Stari hercegovački natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1893, 95; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, (1895), 429—430 i 439; Lj. Stojanović, n. d., br. 4836 i 4837; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 206—207; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 91 i 92.

Prenj

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na livadi sa lijeve strane Bregave nalazi se nekropola sa 28 stećaka (27 ploča i 1 sanduk).

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci učitelja Hajrudina Selimovića.)

Selo na kraju Vidovog polja, udaljeno od Stoca oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

23 — Na lokalitetu Vidošćak, kod bunara koji je od sela i ceste udaljen oko 300 m, u polju, nalazi se nekropola sa 98 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje nekropole je vrlo slabo. Postoji i nekoliko rimskih spolija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 sanduka, a jedan od njih ima i natpis. Javlja se sljedeći ukrasi: polumjesec, krst i štit. U natpisu se spominje Marija zovom Divica...

Lit.: S. Kosanović, Glasnik Srpskog učenog društva 1871, knj. XII, 186—187; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik V (1883), br. 2, 61; VI (1884), br. 3, 75—76; XI (1889), br. 3, 77—78; Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. II, 113—114; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III (1895), 444—445; Lj. Stojanović, n. d., I, br. 13 i VI, br. 10037; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 200—202; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 53.

Ošanići

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 3 km cestom na sjeverozapadnu stranu.

24 — Pred crkvom Sv. Petra i Pavla, podignutom 1833. g. na temeljima stare crkve, nalaze se 2 osamljene ploče.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Na jednoj ploči nalazi se natpis u kome se spominje vojvoda Radoslav Hrabren, a na drugoj je predstava čovjeka sa mačem i lukom.

U blizini crkve se nalazi ploča sa natpisom u kome se kaže da je tu sahranjena monahinja Marta 1572. god.

Oko 80 m zapadno, nalaze se 2 veće kamene stolice. Na jednoj je natpis u kome se spominje vojvoda Stipan Miloradović. Nedaleko od naselja nalazi se Ošanićka gradina na kojoj su ostaci monumentalnog ilirsko-grčkog naselja.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik V (1883), br. 1, 22—23; Hormann-Radinsky, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. I, 46—49; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4722 i I, br. 397; B. Hrabak, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1953 (Arheologija), 326—327, bilj. 13 i Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1956, 33—35; Dr A. Solovjev Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1948, 93; V. Bogićević, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1952, 141—159; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1962, 202—203; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 55—57; Đ. Basler, Gradina na Ošanićima kod Stoca, Naše starine III, 79—93.

Gradić i centar opštine.

25 — Oko 2 km zapadno od Stoca, cestom ka Mostaru, na lokalitetu Gorica, s lijeve i desne strane ceste, nalazi se nekropola sa 69 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni i pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka. Zastupljeni su sljedeći motivi: polumjesec, krst, ornamenat stiliziran od trouglova, predstava jelena i scena lova. Na vodoravnoj strani sanduka sa scenom lova nalazi se djelomično oštećen natpis u kome se spominje županica Rudi.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik V (1883), br. 2, 60; VII (1885), br. 1, 20; K. Hormann—W. Radinsky, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. I, 49; Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, knj. IV, 381; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen II (1894), 44; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 199—200; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 54.

Suzina

Seoce na južnoj ivici Dabarskog polja, udaljeno je od Stoca oko 16 km zračne linije na istočnu stranu.

26 — Nekropola je smještena ispod glavice Zagrad, pokraj puta ka Vlahovićima, u blizini sela. Broji ukupno 59 stećaka (7 ploča, 51 sanduk i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su osrednje očuvani i obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 krstača. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se arkade, povijena lozica sa trolistovima, rozeta i štit sa mačem.

Krstača je nešto odvojena od ostalih spomenika.

Kruševo

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

27 — U poljicu kod sela, na lokalitetu Lužine, oko 200 m sjeverozapadno od kuća Raguža, nalazi se nekropola sa 52 stećka (5 ploča, 45 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača).

Vrlo dobro je klesano, spomenici su dosta dobro očuvani, samo veoma zarasli u šumicu i trnje.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 20 primjeraka, i to 2 ploče, 17 sanduka i 1 sljemenjak. Pojavljuju se sljedeći ukrasi: povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, biljna stilizacija sa spiralama, grozdovima i krstom, polumjesec, rozeta, tordirana vrpca, bordura od kosih crtica i predstava čovjeka sa štitom i mačem. Na 2 primjerka (1 ploča

i 1 sanduk) urezani su natpisi u kojima se spominju Vukosav Kučmanić i Radosav Radičević.

Lit.: Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1892, (IV), knj. II, 111; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III (1895), 446—447; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4824 i 4825; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 273—274; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH I, br. 38 i 40.

28 — Na lokalitetu Podvornice, oko 120 m jugoistočno od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (1 ploča i 29 sanduka).

Dobra i osrednja obrada, neki primjerci oštećeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 6 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su sljedeći: običan i stilizovan krst, »vodenica«, rozeta, polumjesec i friz od povijene lozice sa trolistovima.

Ranije je evidentiran još jedan natpis na sanduku u kome se spominje župan Juroje, koji sada nije pronađen.

Oko 150 m jugoistočno odavde, na lokalitetu Crkvina, primjećuju se temelji stare crkvice sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i više grobova sa amorfnim kamenovima na površini zemlje.

Lit.: Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. II, 110—111; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 446; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4823; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH I, br. 39.

Predolje

Selo pokraj ceste ka Dabar-polju, udaljeno od Stoca oko 12 km zračne linije na istočnu stranu.

29 — U samome selu, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Obrada dobra, neki primjerci su pomicali. Izgleda da je orijentacija bila po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka bordurom od kosih crtica i štitom sa mačem.

Poplat

Selo i predio odmah južno od Stoca.

30 — Na lokalitetu Šehitluci, koji pripada Gornjem Poplatu, odnosno njegovom zaseoku Nekuk, nalazi se nekropola sa 79 stećaka (25 ploča, 51 sanduk, 2 sljemenjaka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni i utonuli u zemlju. Stećci su raspoređeni na nekoliko skupina.

Orijentacija im je po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 22 primjerka, od čega 6 ploča, 12 sanduka, 3 sljemenjaka i 1 krstača. Osim toga, krstača ima i natpis. Kao reljefni motivi ovdje su zastupljeni: tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, rozeta, stilizovani krst, kružni vijenac, te predstava niza srna, scene kola i originalne predstave ruke sa mačem koji se

zabada u ralje lava, kao i kola u kojemu kolo vođa jaše na konju. U natpisu se spominje Radosav Vlahović.

U blizini je staro muslimansko groblje.

Lit.: S. Kosanović, Glasnik Srpskog učenog društva XII (1871), 186; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik VII (1885), 19; Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 24—26; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4820 i 4834; Dr J. Dedijer, Hercegovina, Srpski etnografski zbornik 1909, knj. XII, 102; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 58; Š. Bešlić, Stećci na Nekuku kod Stoca, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XXI (1958), 155—174.

31 — Oko 800 m jugoistočno od prethodne nekropole, kod zaseoka Tanoge, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro klesani, ali su djelomično nagnuti i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka. Njihovi reljefni motivi su bordura od povijene lozice sa trolistovima, rozeta, stilizovan krst i urezana linija sredinom vzdoravne strane kod tzv. dvojnih grobova.

U neposrednoj blizini je savremeno muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 166—168.

Bitunja

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 6—8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

32 — Na lokalitetu Zakuk, kod zaseoka Zabrđe, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (9 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 sanduka. Zastupljeni su sljedeći motivi: bordura od kosih paralelica, rozete u kružnim vijencima i štap.

Na nekropoli se dobro uočavaju ostaci temelja crkvice sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Stub časne trpeze klesan je kao manji stećak u obliku ploče ukrašene povijenom lozicom sa trolistovima i sa predstavom konja s jačem. U blizini je »Grčki bunar«.

Lit.: Š. Bešlić, Stećci u Bitunjoj, Naše starine IX, 79—80 i 93—94.

33 — Na lokalitetu Potkuk kod zaseoka Zabrđe, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se nekropola sa 241 stećkom (5 ploča, 234 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, desetak njih su samo pritesani. Neki primjerci su djelomično utonuli, a inače je nekropola dosta dobro očuvana.

Orijentacija je po pravcu z—i, ili sa manjim skretanjem, a 11 primjeraka je postavljeno po pravcu s—j. Svrstani su strogo u nizove.

Ukrašeno je 46 primjeraka, od toga 5 ploča, 36 sanduka i 1 sljemenjak. Najviše su zastupljeni motivi povijenih lozica sa trolistovima, tordirane vrpce i običnih i stilizovanih krstova, zatim dolaze bordure i okviri od kosih paralelica i predstave jelena, konja, lava, ptica, te scena lova na jelena, a onda se pojavljuju i »vodenica«, arkade,

polumjesec, rozeta, kružni vijenac i predstave čovjeka sa štapom, ruke s mačem, konjanika i žene, čovjeka sa mačem i štitom, i kola.

Odmah do nekropole je bio kamenolom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 80—90.

34 — Oko 500 m zapadno od prethodne nekropole, na kosi Brijeg, takođe kod zaseoka Zabrdje, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (1 ploča i 6 sanduka), raspoređenih na tri mjesta dužinom te kose. Lokalitet se zove i Lokve.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasi su štit sa mačem i nejasna životinjska figura.

U blizini se nalazi oko 40 starih bunara. U blizini je takođe i muslimansko groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 90—91.

35 — Oko 300 m sjeveroistočno od nekropole br. 32, na zaravanku brda Baba, pokraj puta, situirana je nekropola sa 24 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a osrednje su očuvani (ima okrnjenih i prevrnutih primjeraka). Postoji i nekoliko fragmenata.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 11 primjeraka. Ukrasni motivi su sljedeći: obične i stilizovane arkade sa tordiranim stubovima i lukovima, frizovi od povijene lozice sa trolistovima, od nizova rozeta u kružnim vijencima, ili od mreže rombova, zatim plastična paralelna rebra, »vodenica«, štit sa mačem, svastika, bordura i friz od kosih paralelica, te friz od povijene lozice sa umecima od listića i spirala.

U blizini se nalazi nekoliko ilirskih tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 91—92.

Radimlja

Radimlja je lokalitet u Vidovom polju, udaljen oko 500 m na istočnu stranu od sela Poprati, a oko 2 km zapadno od Stoca.

36 — Nekropola broji ukupno 133 stećka (37 ploča, 60 sanduka, 33 sljemenjaka i 3 krstače). Cesta Mostar—Stolac presjekla je ovu nekropolu, tako da se danas na jednoj strani nalazi 121 spomenik a na drugoj 12.

Osnovni pravac orijentacije spomenika je sz—ji, ali neki primjerci su postavljeni okomito na taj pravac.

Spomenici su lijepo klesani i relativno vrlo dobro su očuvani.

Ukrašena su 63 primjerka, i to 12 ploča, 22 sanduka, 26 sljemenjaka i 3 krstače, što čini 47% od ukupnog broja. Najviše su ukrašene krstače, a onda sljemenjaci. Među ukrasima, po broju se ističu povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, pravougaoni štitovi sa mačevima, krstovi, zatim predstave ljudskih i životinjskih figura, te scene lova, kola i turnira. Osim toga, ovdje se vide i motivi arkada, frizovi od cikcak linija, spiralno povijene loze sa grozdovima i dr. Pojedinačne muške figure imaju uzdignutu ruku sa relativno velikom šakom i prstima. One i motivi stilizovanih krstova jesu izrazite karakteristike ove nekropole.

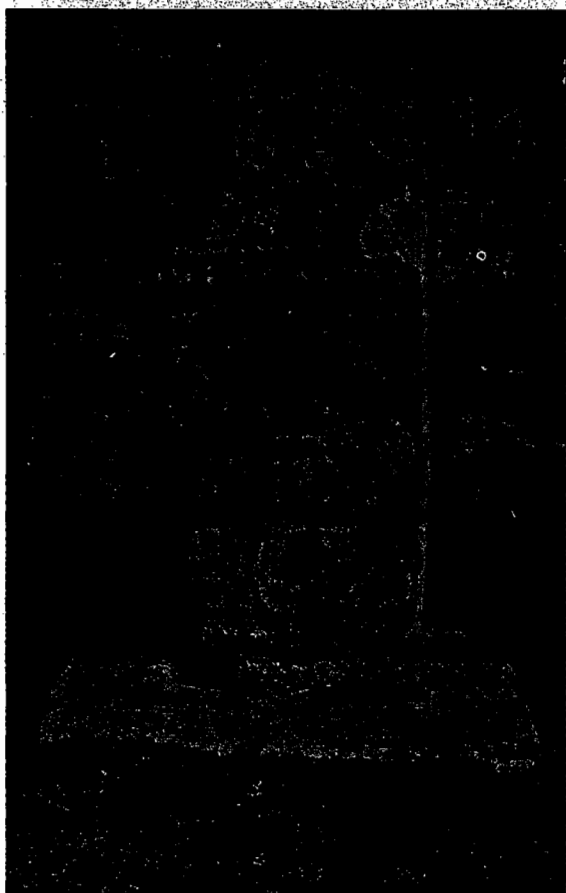
Ovdje je zastupljeno i 5 natpisa (1 sanduk i 4 sljemenjaka) koji se odnose na Radoja iz porodice Miloradovića-Hrabrena, zatim na Radoja Vukovića, Vukca Napetovića i Vlača Vlahovića, te još nekoga Stipana. Zabilježena su i trojica majstora: Miogost, Ratko Brativojić i Bolašin Bogavčić.

Nekropola Radimlja je nedavno konzervirana i uređena za razgledanje.

Lit.: S. Kosanović, n. d., 186; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik V (1883), br. 4, 117—118; V. Jagić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, knj. I, 7; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu IV, 1892, knj. I, 26—27 i 112—113; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 442—443; Lj. Stojanović, n. d. III, br. 4813—4816; A. Benac, Radimlja, Sarajevo 1950; B. Hrabak, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1953, 326—327; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1960—1961 (Arheologija), 275—276; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH I, br. 42—46.

48 — Ukrašeni visoki sanduk sa Radimlje, opština Stolac, Bosna i Hercegovina.

49 — Ukrášeni visoki sljemenjak sa Radimlje, opština Stolac, Bosna i Hercegovina.

Milavići

Selo u Dabar-polju, udaljeno od Stoca oko 22 km zračne linije na istočnu stranu.

37 — U gaju, oko 300 m istočno od naselja, na lokalitetu Crkvina, nalazi se jedna od nekoliko najvećih nekropola u Hercegovini. Tu su ukupno 352 stećka (89 ploča, 262 sanduka i 1 sljemenjak).

Veća polovina je vrlo lijepo klesana, ali ima mnogo primjeraka koji su ovlaš pritesani, pa i amorfni. Osim toga, znatan broj je okrnjen, popucao, utonuo u zemlju i obrastao mahovinom.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i i svrstani u nizove na taj pravac.

Ukrášena su 23 primjerka, od toga 3 ploče, 19 sanduka i 1 sljemenjak. Od ukrasnih motiva ovih spomenika brojem se ističu frizovi i bordure od povijenih lozica sa trolistovima i tordirane vrpce, zatim motivi krstova, među kojima ima najviše stilizovanih, a i amorfni. Ostali motivi su malobrojni: arkade, polumjeseci, štiti sa mačevima, mačevi, bordure od kosih paralelica, kružni vijenac, spirala, predstave kola, lova i dviju ljudskih figura.

Na jednom sanduku urezan je veliki natpis koji nam kaže da je tu sahranjen Bogdan Hate-ljević iz Dabra.

U jednom dijelu nekropole sahranjuju se i stanovnici obližnjih naselja. U jugoistočnom kraju nekropole primjećuju se ostaci temelja neke stare zgrade, vjerovatno crkve. Nedaleko odavde je seoce koje se zove Grk.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Stari hercegovački natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1893, 93—94; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 429—430; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4835; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 205—206; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 93.

Hatelji

Selo u Dabar-polju, udaljeno od Stoca oko 20 km zračne linije na istočnu stranu.

38 — Na blagoj humci kod njive Ogrlica, oko 300 m od naselja cestom ka Bileći, nalazi se nekropola sa 25 stećaka (24 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada nejednaka, neki primjerci oštećeni i utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrášen je 1 sanduk motivom friza od kosih paralelica.

Krajem XIV v. gospodar Hatelja bio je Bogdan Hateljević, čiji se grob sa stećkom nalazi u Milavićima.

Lit.: M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 93.

39 — Na blagoj humci, oko 1 km od prethodne nekropole cestom ka Bileći, nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljan po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

40 — Na lokalitetu Harem, oko 120 m cestom od prethodne nekropole, smještena je skupina sa 3 stećka (1 sanduk i 2 sljemenjaka).

Obrada i očuvanost dosta dobre.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrášen je 1 sljemenjak. Na bočnim stranama prikazane su arkade.

41 — Na lokalitetu Šiljak, oko 240 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalaze se 2 osamljena sanduka.

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Blace

To je selo u Dabar-polju, udaljeno od Stoca oko 15 km zračne linije na istočnu stranu.

42 — Pokraj ceste Stolac-Berkovići nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično su oštećeni i utonuli u zemlju.

Orijentacija im je po pravcu z—i.
Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovani krst i štit sa mačem.

Stjepan-Krst

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

43 — Na blagom uzvišenju kod pravoslavne crkve i prekoputa, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, smještena je nekropola sa 151 stečkom (149 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su nejednako obrađeni — zapadni dio slabije, a istočni bolje. Ima okrnjenih, utonulih i amorfnih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 6 primjeraka koji su postavljeni po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 9 sanduka i 2 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći motivi: krst, polumjesec, »vodenica«, tordirana vrpca, jabuka i ruka s mačem.

Koritnik

To je seoce nedaleko od Dabrice, udaljeno od Stoca oko 9 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

44 — Uz same seoske kuće nalazi se nekropola sa 14 stećaka u obliku sanduka.

Obrađena je dobra, neki primjerci su utonuli u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 visoki sanduk sa postoljem. Njegovi ukrasni motivi su obične arkade.

Bračići

Selo nedaleko od Dabrice, udaljeno od Stoca oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

45 — Ispod naselja, pokraj puta i žive vode, nalazi se nekropola sa 23 stećka (13 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su pretežno slabo obrađeni, a ima i amorfnih primjeraka. Neki su okrnjeni i pomisani.

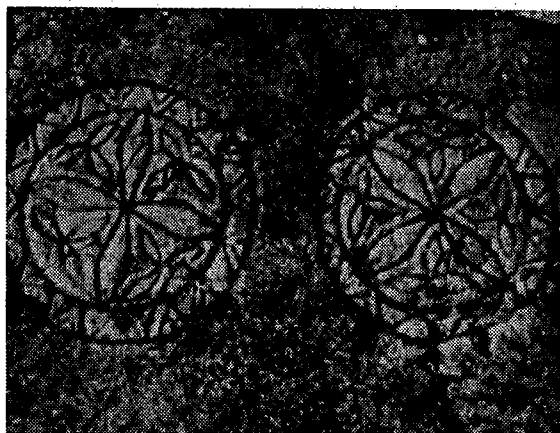
Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Zastupljeni su motivi arkada, niza rozeta u vijenecima, bordura od kosih paralelica i štita sa mačem.

Kamenolom za stećke bio je uz samu nekropolu.

Boljuni

Seoce koje je u sastavu Bjelojevića, udaljeno od Stoca oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

50 — Stilizovane rozete majstora Grubača sa nekropole u Boljunima, opština Stolac, Bosna i Hercegovina.

46 — Nekropola je smještena u ravnici odmah ispod seoskih kuća. Broji ukupno 269 stećaka (78 ploča, 176 sanduka, 12 sljemenjaka i 3 krstače sa pločama), raspoređenih u dvije skupine na rastojanju od oko 400 m.

Spomenici su lijepo klesani, ali su neki primjerci okrnjeni i oštećeni atmosferilijama, a ima nešto i utonulih.

Orijentirani su isključivo po pravcu z—i ili sa malim skretanjem od toga pravca. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 92 primjerka ili 34%. Po osnovnim oblicima, to su 29 ploča, 57 sanduka i 6 sljemenjaka (uz ploče su ukrašene i njihove krstače). Među reljefne motive koji se najviše javljaju spadaju povijene lozice sa trolistovima, poslije toga dolaze štitovi sa mačevima, a onda rozete, koje su nekada stilizovane a nekada predstavljene kao krst-rozete. Zatim slijede plastične vrpce, razne bordure, krstovi, obični i stilizovani, i polumjeseci. Brojne su figuralne predstave i kompozicije: scene lova na jelena, turnira i kola, fantastične životinje, figure lava i jahača na konju. Ovome treba dodati i motive ljiljana, biljne stilizacije sa spiralama i grozdovima, arkade i mačeve. Originalni motivi Boljuna su: lav, žena sa djetetom u naručju, stilizovane rozete, fantastične životinje u vidu guštera i kolo sa kolovodom koji jaše na jelenu.

Ovdje ima i 19 natpisa, što čini nekropolu najvrednijom u tome pogledu. U natpisima se spominju imena sahranjenih ličnosti: Tarah Boljunović, Radosav Heraković, Grubač, Vukić Vučić, Vukac, Vlatko Vuković, Ljubica Vlatkovića, Jerina Vukocamić, Jerina Ivkovića, Petar Vukčić, Radić Vladisalić, Radića brat, Vlač Vladisalić, Radić Vučić i Stana Đurenovića. Na više primjeraka zabilježena su imena majstora: Grubač, Semorad i dr.

Uz nekropolu je »Grčki bunar«, zvani Neveš, blizu je lokalitet Crkvina, a u okolici ima ilirskih tumula.

Lit.: Viestnik VII (1885), 1, 20, 48 i 76—77; XII (1890), 119; Dr Č. Truhelka, Stari bosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu,

1891, 88—90 i 385—387; Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 108—110 i 217—220; Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 259—262, 282 i 569; Lj. Stojanović, n. d., III br. 4863, 4864, 4865, 4866, 4867, 4868, 4869, 4870, 4871, 4872, 4873, 4883; Dr J. Dedijer, n. d., 340—341; Dr A. Solovjev, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1948, 91 i 93; B. Hrabak, Prilog datovanju hercegovačkih stećaka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1953, 325—326; Isti, O hercegovačkim vlaškim katunima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1956 (Istorija i etnografija), 31—32; Š. Bešlić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 241—242; Isti, Boljuni, Starinar XII (1961), 175—205; M. Vego, Novi i revidirani natpisi..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 209—215; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 62—79.

Zaušje

Seoce nedaleko od Boljuna, udaljeno od Stoca oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

47 — Na lokalitetu Blatski do, nedaleko od obale Hutova blata, nalazi se osamljena velika krstača sa pločom.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je i ima natpis. Ukrasni motivi su bordura od cikcak linija, rozete, rozeta u kružnom vijencu, bordura od povijene lozice sa trolistovima i predstava ruke sa lukom i strijelom. Po natpisu se vidi da tu leži neki Herak.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 92 i 1892, 220; Lj. Stojanović, n. d., br. 4873; Š. Bešlić, Boljuni, Starinar 1961, 197; M. Vego, Zbornik... I, br. 32.

Udora

Selo u predjelu Burmazi, pokraj ceste ka Hutovu, oko 9 km zračne linije jugozapadno od Stoca.

48 — Nekropola je smještena blizu seoskih kuća i pokraj ceste ka Hutovu. Broji ukupno 78 stećaka (25 ploča, 52 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro klesani, ali su danas znatno zasuti kamenjem i zarasli u džbunje tako da ih nije moguće tačno izbrojati niti ustanoviti njihove ukrase.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 11 primjeraka u obliku sanduka, a 2 od njih imaju natpise. Češći motivi njihovih reljefa su arkade i povijene lozice sa trolistovima, a onda su zastupljeni krstići u kružićima, bordure i frizovi od kosih paralelica, stilizovani krst i scene kola i lova. U natpisima se spominju Đuren Pukšić i Milutin Radovanić.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik 1890, br. 4, 119; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, knj. I, 88 i 94; Isti,

Wissenschaftliche Mitteilungen III, 459; Lj. Stojanović n. d., III, br. 4881 i 4882; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 208; Isti, Zbornik... II, br. 59.

Pješevac

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

49 — U blizini Boškovića kuća, na samome putu, a na lokalitetu Humka, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

50 — Kod Stubla, na raskršću putova, u samome selu, u neposrednoj blizini malog muslimanskog groblja, nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su, izgleda, bili dobro klesani, ali su danas veoma oštećeni. Po svoj prilici, ovdje je bilo više spomenika.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

51 — Na lokalitetu Mejdan, na zemljištu Zemljoradničke zadruge »Branko Šotra«, nalazi se nekropola sa 24 stećka (9 ploča, 9 sanduka i 6 sljemenjaka).

Spomenici nemaju ukrasa.

Ostali podaci nisu poznati.

(Podaci Osnovne škole iz Pješevca).

Kučinari

Selo i čitav predio lijevo od ceste ka Hutovu, oko 8—9 km zračne linije južno od Stoca.

52 — Na lokalitetu Deminov krst (Demilov), na kamenom tumulu, na prevoju puta između sela Prokazića i Ridice, nalaze se 2 stećka u obliku krstača sa pripadajućim im pločama.

Dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Zastupljeni su sljedeći ukrasi: plastična vrpca, rozete u kružnim vijencima, polumjesec, arkade, bordure od povijene lozice sa trolistovima koji su sa romboidnim ili nazubljenim listovima.

U blizini je aktivno pravoslavno i staro muslimansko groblje.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: H. Gruber, Das Demilov-Kreuz bei Kučinari, Mandićev zbornik, Rom 1965, 157—167; Vl. Palavestra, Nekropola »Deminov krst«..., Naše starine X (1965), 201.

Grdijevci

Selo koje je od Stoca udaljeno oko 6 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

53 — Prema podacima iz literature, ovdje je nekada bila krstača (oborena) sa natpisom u kome se kaže da tu leži Veselica, Perovica.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr J. Dedijer, n. d., 301; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962, (Arheologija), 208—209; Isti, Zbornik... II, br. 61.

Masline

Seoce na cesti Stolac—Mostar, oko 5 km zračne linije sjeverozapadno od Stoca.

54 — Na samoj cesti, na mjestu koje je od ranije poznato pod imenom Han Pobrdica, nalazi se osamljen stećak u obliku krstača.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Spomenik je ukrašen i ima natpis. Ukrasi su bordura sa kosim crticama, a natpis se odnosi na Breška Borovičića.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, knj. I, 27—28 i 1893, 97; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 463; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4822; M. Vego, Zbornik... I, br. 41.

Bjelojevići

Veće naselje koje se nalazi oko 9 km zračne linije jugozapadno od Stoca.

55 — Kod zaseoka Podosoje, oko 900 m južno od nekropole u Boljunima, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (5 ploča, 3 sanduka i 1 sljemenjak). Lokalitet je ovdje poznat pod imenom »Grčko groblje«.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim jedne ploče koja je postavljena po pravcu s—j.

Ukrašena je 1 ploča. Njen reljefni motiv je štit sa mačem.

Lit.: Š. Bešlić, Boljuni, Starinar XII (1961), 197.

LJUBINJE

Vlahovići

Selo povisoko u brdima, udaljeno od Ljubinja oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Uz pravoslavnu crkvu i savremeno groblje oko nje, istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 70 stećaka (3 ploče i 67 sanduka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, a 47 primjeraka je ugrađeno u zgradu crkve i u dvorišne zidove.

Slobodno stojeći spomenici su postavljeni po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 15 stećaka, i to 5 slobodno stojećih i 10 ugrađenih sanduka. Osim toga, 3 ploče imaju natpise. Reljefni motivi ukrašenih spo-

menika su povijena lozica sa trolistovima, vrpca od kosih paralelica, polumjesec, krst, rozeta u vijencu, štit, arkade, predstava jelena i konja sa jahačem, scene lova na jelena i scena koja prikazuje 4 žene uzdignutih ruku, te originalna predstava muškarca pri plesu, kao i originalna predstava zmaja koji upravo guta kozu.

Natpisi se odnose na kneza Vlača Bijelića, vojvodu Vukosava Vladevića i Vukca Vučinića.

Lit.: L. Zore, Starinski natpisi, Slovinac 1880, 278 i 295; M. Bijelić, Dva starobosanska natpisa u Vlahovićima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, 225—228; K. Hörmann, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 492—494; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4832 i 4833; V. Vuletić—Vukasović, Starohrvatska prosvjeta 1895, br. 1, 40—41; B. Hrabak, O hercegovačkim vlaškim katunima..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1956 (Istorija i etnografija), 30—31; M. Vego, Zbornik... II, br. 94—96; Š. Bešlić, Ljubinja, Naše starine X, 144—148 i 160—161.

2 — Druga nekropola ovoga sela nalazi se kod zaseoka Drvenica. Tu je ukupno 41 stećak u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je pomaknut.

Ukrašeno je 5 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su obična urezana linija, povijena lozica sa trolistovima, vrpca od kosih paralelica, stilizovan krst, prikaz dviju žena kao da su u kolu i scena lova na jelena.

Na nekropoli se primjećuju ostaci temelja nekadašnje crkvice.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 147—148.

Ubosko

To je veće selo na istoimenom polju, udaljeno od Ljubinja oko 8—10 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — U istočnoj polovini polja, odmah ispod sela, nalazi se nekropola sa 57 stećaka (22 ploče, 32 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas od atmosferilija znatno oštećeni, zatim su okrnjeni i obrasli trnjem.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 4 primjerka, koji leže si—jz.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 1 ploča, 9 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 krstača. Lista njihovih ukrasnih motiva izgleda ovako: tordirana vrpca, vrpca sa kosim paralelicama, povijena lozica sa trolistovima, rozeta, rozeta u vijencu, polumjesec, običan i stilizovan krst, arkade, predstave jelena, gazela, konja, ptica, konja sa jahačem, scena kola i lova na jelena, scena ljudi sa uzdignutim rukama, te originalne predstave fantastičnih životinja, jelena i gazela sa pticama, stilizovanog krsta sa pticama, lava sa zmijom i lava sa zmajem, kao i originalne predstave borbe čovjeka sa medvjedom, ljudi sa mačevima i žene na čijim ramenima stoje ptice.

Na jednom sanduku je natpis koji spominje Pomoćana Ostojića.

51 — Motiv sa visokog sanduka u Uboskom, opština Ljubinje, Bosna i Hercegovina.

Odmah do stećaka situirano je starije i novo pravoslavno groblje.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 222—223; Isti, Zbornik... II, br. 97; Š. Bešlagić, n. d., 131—141 i 160.

4 — Druga nekropola ovoga sela je usred Uboskog polja, oko 800 m zapadno od prethodne. Tu je ukupno 31 stećak (30 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci oštećeni, nagnuti ili utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu si—jz.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 7 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih paralelica, polumjesec, rozeta, rozeta u kružnom vijencu, »vodenica«, stilizovani krst, stilizovani krst sa pticom, štit sa mačem, predstava jelena, scena lova na jelena i originalan motiv lava (?) sa »vodenicom«.

Do stećaka se nalazi savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 139—141.

5 — Treća nekropola ovoga sela nalazi se na kamenom tumulu u istočnom kraju polja, na lokalitetu Crkvina. Tu je 48 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i, ali ima primjeraka koji leže po pravcu s—i, pa i nešto drugačije.

Ovdje nema ukrasa.

U neposrednoj blizini su još 2 kamena tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 142.

6 — Na lokalitetu Grebuša, u jugozapadnom kraju Uboskog polja, nalazi se četvrta nekropola sa 6 stećaka (1 ploča i 5 sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni. Nekada je to bila veća nekropola.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Ukasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od cikcak linija, polumjesec i rozeta.

Na ukrašenoj ploči se nalazi i natpis koji spominje Dabižiya Radovanovića.

Ovdje se primjećuju ostaci temelja stare crkvice, a u blizini je bio i kamenolom za stećke.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, *Viestnik* X (1888), 52; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4886; M. Vego, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1962 (Arheologija), 223; Isti, *Zbornik... II*, br. 98; Š. Bešliagić, n. d., 142 i 160.

Pocrnje

Selo koje se nalazi na gredi između Uboskog i ceste ka Stocu, udaljeno od Ljubinja oko 9 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

7 — U zaseoku Rđusi, kod pravoslavne crkve i savremenog groblja, smještena je skupina sa 40 stećaka (13 ploča, 25 sanduka i 2 krstače sa pripadajućim im sanducima).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, manji broj je oštećen i zarastao u grmlje. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 5 sanduka i 2 krstače. Njihovi reljefni motivi su frizovi od cikcak linija, od kosih paralelica i povijene lozice sa trolistovima, zatim rozete, kružni vijenci sa krstovima i arkade, te paralelna rebra.

Jedna velika ukrašena krstača je 1963. g. prenesena u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 142—143.

Bančići

Selo i predio koji se nalaze oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu od Ljubinja.

8 — Uz Mihića groblje (savremeno pravoslavno), kod Osnovne škole i ceste, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (8 sanduka i 5 krstača sa pločama).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 sanduka i 3 krstače. Njihovi reljefni motivi su bordura i friz od cikcak i kosih paralelnih linija, povijena lozica sa trolistovima, rozete u kružnim vijencima, polujabuke, arkade i predstava ruke do iznad lakta.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 122—123.

9 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole, pokraj Janjića groblja, nalazi se skupina sa 16 stećaka (13 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 ploče i 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, okvir od kosih paralelica, paralelna rebra, štit sa mačem, rozete u kružnim vijencima i stilizovani krst.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 123.

Donja Kapavica

Seoce koje je od Ljubinja udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

10 — Na lokalitetu Sikimuša, ukraj Miljanovića groblja (savremeno pravoslavno groblje), nalazi se osamljen stećak u obliku krstače.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Ima ukrasa i natpis. Ukrasi su mu bordura od kosih paralelica, rozeta i biljna stilizacija. Po natpisu se vidi da je tu sahranjen Tvrtko Vukac.

Lit.: Š. Bešliagić, *Novopronađeni natpisi na stećcima*, Naše starine IX, 143—144; Isti, *Ljubinja*, Naše starine X, 123—124 i 157—158; M. Vego, *Zbornik... III*, br. 304.

Ljubinja

Varošica i sjedište opštine.

11 — Kod pravoslavne crkve i savremenog groblja, u samoj varošici, nalazi se nekropola sa 41 stećkom (10 ploča, 27 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, a izvjestan broj je ugrađen u crkvu i ogradni zid. Ranije je tu moralo biti više spomenika.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 sanduka i 3 sljemenjaka. Ovdje su zastupljeni sljedeći ukrasni motivi: povijena lozica sa trolistovima, tor-dirana vrpca i vrpca sa kosim paralelicama, krst-rozeta, stilizovani krst, arkade, »vodenica«, scena lova na jelena, predstava žene sa dva konja i originalna predstava čovjeka sa štitom na kome je jelen kao heraldička oznaka.

Lit.: H. Kreševljaković i H. Kapidžić, *Stari hercegovački gradovi*, Naše starine II, 15; Š. Bešliagić, n. d., 120—121.

Dubočica

Selo u sjeveroistočnom kraju Ljubinskog polja, udaljeno od Ljubinja oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

12 — U ravnici južno od sela nalazi se nekropola sa 150 stećaka (149 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrađa stećaka je vrlo neujednačena, ima više utonulih i oštećenih primjeraka.

Orijentacija je po pravcu z—i, u dosta gustim nizovima.

Ukrašeno je 12 sanduka. Njihovi reljefni motivi su »vodenica«, obični i stilizovani krstovi, polumjesec, štit sa mačem, bordura od povijene lozice sa trolistovima, rozeta i scena lova na jelena.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 119—120.

Gradac

Selo u istočnom kraju Ljubinskog polja, udaljeno od Ljubinja oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na zaravanku ispod sela, kod pravoslavne crkve i aktivnog groblja, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (11 sanduka i 1 krstača sa pripadajućom pločom).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su neki od njih ugrađeni u podzid.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 krstača. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, arkade i stilizovan krst.

Ovdje nailazimo na ostatke rimskog građevinskog materijala, a 2 miljokaza su korištena kao stećci.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 119.

Vodeni

Seoce u Ljubinskom polju, udaljeno od Ljubinja 2 km na južnu stranu.

14 — Na kamenom tumulu između seoskih kuća i ceste ka Trebinju nalazi se skupina sa 4 stećka (1 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivima štita sa mačem i luka sa strijelom.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 118—119.

Žrvanj

Selo visoko u brdima, oko 10 km zračne linije na jugoistočnu stranu od Ljubinja.

15 — Pokraj puta u zaseoku Vrtine nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi motivi su bordura od kosih paralelica, friz od cikcak linija sa uvojcima, rozeta u kružnom vijencu, arkade, mreže malih romboida i predstava žene i konja sa jahačem.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 117—118.

16 — Na lokalitetu Godi, oko 2 km sjeveroistočno od prethodne nekropole u Vrtinama, nalazi se nekropola sa 15 stećaka u obliku sanduka.

O obradi i orijentaciji ovih stećaka nedostaju podaci.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 118.

Grablje

Selo u Ljubinskom polju, udaljeno od centra opštine oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

17 — Na lokalitetu Grubačev kamen, blizu seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Na njegovoj vodoravnoj strani prikazan je štit sa mačem.

Odmah do stećaka primjećuju se temelji stare crkvice.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 117.

Krtinje

Selo na starom putu ka Ljubomiru, udaljeno od Ljubinja oko 14 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

18 — Pokraj puta u Gornjem Krtinju nalazi se osamljen stećak u obliku krstače.

Spomenik je oštećen i po svom obliku podsjeća na rimski miljokaz.

Ukrašen je tordiranom vrpcom i predstavom čovjeka do pasa. Ima i oštećen natpis koji kaže da tu počiva Radosav Grubač.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 569; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen V (1897), 301; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4859; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 233; Isti, Zbornik... II, br. 112.

Gornja Žabica

Selo koje je od Ljubinja udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

19 — Na izbrešku kod Gornje lokve nalazi se skupina sa 8 stećaka (1 ploča i 7 sanduka).

Vrlo dobro je klesano, spomenici su djelomično oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordura i friz od kosih crtica, štit sa mačem i luk sa strijelom.

Donja Žabica

Selo koje je od Ljubinja udaljeno oko 11 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

20 — Na brijevu uz pravoslavnu crkvu i aktivno groblje nalazi se skupina sa 44 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su bili vrlo dobro klesani, a danas su znatno oštećeni, ima primjeraka uzidanih u crkvu i ogradu. Dva primjerka služe kao dovraci dvorišnih vrata.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka. Motivi su povijena lozica sa trolistovima, kod kojih je treći listić izdužen i povijen, krst, »vodenica«, luk sa strijelom i predstava jelena.

Miljanovići

Selo pokraj ceste ka Trebinju, udaljeno od Ljubinja 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

21 — Na kamenom tumulu pokraj ceste nalazi se nekropolica sa 3 stečka (2 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Dva primjerka imaju orijentaciju po pravcu z—i, a jedan po pravcu s—j.

Krstača ima ukrase i natpis. Njeni reljefni motivi su bordura od cikcak linija i kosih paralelica, rozeta u kružnom vijencu i ruka sa štitom i mačem. Natpis govori da je tu sahranjen junak Radihna.

Lit.: L. Zore, Starinski natpisi, Slovinac 1881, 66; M. Bijelić, Natpis iz Miljanovića, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 54—55; K. Hörmann, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 495; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4858; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962, 222; Isti, Zbornik... II, br. 99; Š. Bešlić, n. d., 116—117 i 157.

Premilovo Polje

Seoce koje pripada Gleđevcima, udaljeno od Ljubinja oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — U ravnici ispod sela smještena je nekropola sa 90 stečaka (20 ploča, 66 sanduka, 1 sljemenjak i 3 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su djelomično oštećeni, prevrnuti, zasuti zemljom i kamenjem i ugrađeni u ogradne zidove.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 19 primjeraka, i to 4 ploče, 14 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, vrpca sa kosim paralelicama, polumjesec, rozeta, rozeta u kružnom vijencu, krst, stilizovani krst, krst-rozeta, štit sa mačem, arkade, predstave konja, ptica, jelena, lova, kola, te originalna predstava žene u plesu.

Osim toga, 3 sanduka i 2 ploče imaju natpise u kojima se spominju Radosav Dučić, Stipko Radosalić, Poznanj Bogdanić i Pavle Radović.

Nedaleko od ove nekropole nalaze se 3 stare krstače, od kojih 2 imaju također natpise — jedan je tek započeo, a drugi spominje Raškoja.

U blizini nekropole su kamenolom za stečke, muslimansko groblje i 2 ilirska tumula.

Lit.: V. Vuletić—Vukasović, Viestnik XII (1890), 43 i X (1888), 73; M. Bijelić, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 298—304; K. H. Hörmann, Wissenschaftliche Mitteilungen III,

495—498; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4826—4830; Dr C. Fisković, Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku, Zagreb 1947, 31; B. Hrabak, O hercegovačkim vlaškim katunima..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1956 (Istorija i etnografija), 31 i 37; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 219—221; Isti, Zbornik... II, br. 86—90; Š. Bešlić, n. d., 124—131 i 158—159.

BILEĆA

Davidovići

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Ograda ili Posijena glavica, u Donjim Davidovićima, nedaleko od kuće Petra Miloševića, na kamenom tumulu, nalazi se osamljen stečak u obliku sanduka.

Spomenik je relativno velikih dimenzija, na postolju, vrlo dobro je obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašeno je. Njegovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, mreža od rombova, stilizovane arkade, vrpca od niza kosih paralelica i štit sa mačem.

2 — Oko 200 m istočno od prethodne nekropole, blizu kuće Petra Ilića, također na tumulu, nalazi se osamljen stečak u obliku krstače.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašeno je i ima natpis. Njegovi ukrasi su krst-rozete u kružnim vijencima, a natpis kaže da tu leži neki Vukman.

Lit.: M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 209; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine III, (Sarajevo 1964), br. 200.

3 — Na lokalitetu Galjipov do, oko 1,5 km istočno od prethodne nekropole, blizu kuće Jovana Miloševića, u Donjim Davidovićima, nalazi se nekropola sa 26 stečaka (22 ploče i 4 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani. Ploče su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 4 ploče i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su frizovi od niza rozeta u kružnim vijencima, stilizovane arkade, bordura od povijene lozice sa trolistovima i kružni vijenac.

Na vodoravnim stranama dviju ploča urezani su natpisi. Prvi se odnosi na sahranjenog Radića Radojevića, a drugi na Radoja Dobromića.

U blizini ima više ilirskih tumula.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 209—210; Isti, Zbornik... III, br. 202 i 203.

4 — Oko 150 m jugoistočno od prethodne nekropole, u blizini savremenog pravoslavnog groblja, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 ploča i 1 krstača).

Spomenici su relativno vrlo velikih dimenzija, vrlo dobro su obrađeni, a i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 krstača, odnosno ploče imaju natpise. Ukrasi krstače su bordura od kosih paralelica, jednostavne arkade, krstovi u vijencima i predstava konja sa vodičem. Prvi natpis se odnosi na Vukana Radonjića, a drugi je nečitljiv.

U blizini se nalazi više ilirskih tumula.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 209; Isti, Zbornik... III, br. 201.

Bijeljani

Selo koje se nalazi pokraj ceste ka Stocu, udaljeno od Bileće oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Gorica, pokraj same ceste, kod Zadrugnog doma, nalazi se nekropola sa 22 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su sada djelomično oštećeni, osim toga, 1 primjerak je u ogradi a 2 služe kao dovrazi.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su bordure od kosih crtica i povijene lozice sa spiralicama, štit sa mačem, krst, polumjesec i koplje.

Č. Truhelka je ovdje vidio 2 ploče sa natpisima, od kojih je jedan bio nečitljiv, a drugi se odnosio na Dragišu Vidojevića. Sada tih ploča nema.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1892, 114—115; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4839; M. Vego, Zbornik... III, br. 151 i 152.

6 — Na lokalitetu Glavica, oko 1,5 km cestom ka Bileći, sa obadje strane ceste, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka. Njihovi ukrasi su bordure od kosih paralelica.

7 — Na lokalitetu Pošekanovi dolovi, cestom oko 1 km dalje od prethodne nekropole, na razrušenom tumulu, nalazi se skupina sa 5 stećaka (3 ploče i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Orijentacija im je poremećena.

Nemaju ukrasa.

Divin

Selo pokraj ceste ka Stocu, udaljeno od Bileće oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Iznad zaseoka Bačevica, oko 500 m cestom ka Fatnici, na lokalitetu Misa i u blizini,

nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni i pomicali.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su krst, polumjesec i mač.

Narod priča da je ovdje nekada bila crkva. U blizini je savremeno muslimansko groblje.

9 — Oko 1,5 km cestom ka Fatnici, na mjestu gdje je današnje pravoslavno groblje Divina, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, a slabo je očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na vodoravnoj strani ovaj spomenik ima predstavu muškarca koji drži mač i koplje. Tu je i slabo čitljiv natpis u kome se spominje Radich Vukmanović.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 191; Isti, Zbornik... III, br. 198.

Hodžići

Seoce u području Meke Grude, udaljeno od Bileće oko 18 km zračne linije na sjevernu stranu.

10 — Kod pravoslavne crkve i groblja nalazi se skupina sa 31 stećkom (26 ploča i 5 sanduka). Osim toga, u temeljima crkve je uzidano 13 sanduka.

Spomenici su dobro klesani, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i a nekoliko primjeraka po pravcu jz—si.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, rozeta, stilizovan krst, arkade i štit sa mačem.

Korita

Seoce u području Meke Grude, udaljeno od Bileće oko 18 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Kod savremenog pravoslavnog groblja, oko 2 km cestom ka Gacku, s desne strane, raspoređena na 4 obližnja tumula, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (17 ploča, 10 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni i prevaljeni.

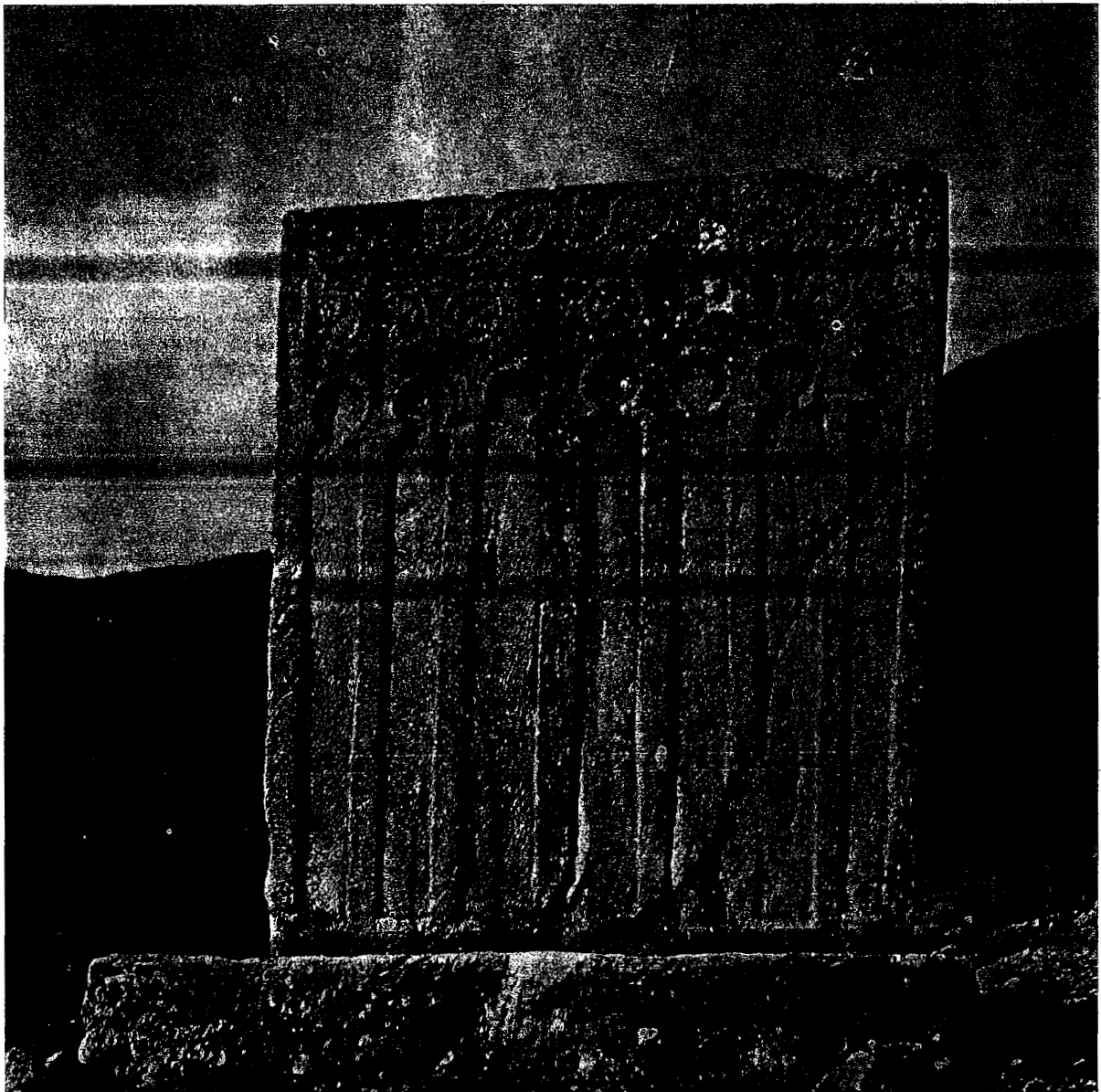
Postavljeni su po pravcu z—i, ali manji broj leži po pravcu s—j, odnosno po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 visoka sanduka. Njihovi ukrasni motivi su arkade i nizovi rozeta u vijencima.

Fatnica

Veće selo i kraj pokraj ceste ka Stocu, oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu udaljeni od Bileće.

12 — Na lokalitetu Teklica, u dvorištu Osnovne škole, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sanduka.

52 — Ukrašeni visoki sanduk na nekropoli br. 12 u Fatnici, opština Bileća, Bosna i Hercegovina.

Spomenici su vrlo lijepo klesani i očuvani su dobro.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka, a na jedno-me je još i natpis. Na vodoravnoj strani običnog sanduka nalazi se motiv krsta. Drugi sanduk je vrlo visok. Ukrašen je frizom od niza rozeta u kružnim vijencima i arkadama. U natpisu se spominje Ivan Mrčić.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1892, 115—116 i 1895, 278 — 279; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4844; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 190—191; Isti, Zbornik... III, br. 150.

13 — Oko 400 m zapadno od Osnovne škole, na lokalitetu Miljuša glavica, desno iznad ceste, nalazi se neuredno staro muslimansko groblje na kome se vidi osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je sličan starom nišanu, dobro je obrađen.

Orijentacija nije zabilježena.

Spomenik je ukrašen i ima natpis. Ukrasni motiv je krst-rozeta, a natpis kaže da tu leži neki Skender.

Na ovome lokalitetu postoji nišan sa turbanom koji je napravljen od stare krstače.

Lit.: Š. Bešliagić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Naše starine XI, 42.

14 — Na Župskoj glavici (zovu je i Fatnička glavica), ispod sela i ceste, nalazi se nekropola sa 27 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su slabije očuvani; ima okrnjenih, utonulih i skliznutih primjeraka.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu z—i, osim 1 stećka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 8 primjeraka. Njihovi ukrasni motivi su uzdužna i poprečna plastična rebra, polumjesec čiji se krakovi završavaju kao trolistovi (originalna pojava), povijena lozica sa trolistovima, arkade i tordirani vijenac.

Kalac

Selo koje pripada području Fatnice, udaljeno od Bileće oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

15 — U blizini sela, desno i lijevo od ceste ka Stocu, nalazi se nekropola sa 210 stećaka (39 ploča, 147 sanduka, 1 sljemenjak, 1 krstača i 22 amorfnog sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni, neki su utonuli ili pomaknuti.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 2 ploče, 11 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača. Najčešći ukrasi su povijena lozica sa trolistovima, rozete u tordiranim vijencima i arkade, a onda polumjesec, mač, »vođenica« i kolo. Osim ovih ukrasa, ovdje su zastupljena i 3 originalna motiva: krug sa nizom spirala, predstava muškarca sa bubnjem i batom i scena sa ženom i muškarcem koji drže vijenac, krst i još neke druge predmete.

Na krstači je natpis koji spominje pisara Ivana.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 190; Isti, Zbornik... III, br. 149.

Meka Gruda

Selo pokraj ceste ka Gacku, udaljeno od Bileće oko 15–17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

16 — Na lokalitetu Mijatovina, kod zaseoka Dužica, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (6 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni, poremećeni i ugrađeni u zid susjedne zgrade.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, vrpca od kosih paralelica i stilizovan krst.

17 — Zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, kod dola Pakostulje, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašeno je. Na njegovoj vodoravnoj strani prikazan je muškarac koji je na jednu ruku naslonio glavu, a u drugoj drži kolut, što je prilično neobična pojava.

18 — Na tumulu u Andrijinom dolu, oko 200 m zapadno od Osnovne škole, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Lađevići

Selo nedaleko od ceste ka Gacku, udaljeno od Bileće oko 11 km zračne linije na sjevernu stranu.

19 — Na lokalitetu Krst, na zaravanku kose, blizu dola Prijepletin, lijevo od ceste ka Gacku, nalazi se osamljen stećak u obliku krstača sa pripadajućim joj sandukom.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i.

Na širim stranama krstača nalaze se stilizovane arkade.

20 — Na lokalitetu Dervisevina, u blizini sela, nalazi se osamljen stećak u obliku krstača sa pripadajućom pločom.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašeno je motivom štita sa mačem.

Preraca

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

21 — U zaseoku Drenov do, uz pravoslavnu crkvu Sv. Trifuna i groblje oko nje, nalazi se skupina sa 6 stećaka (2 ploče, 3 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dosta dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su nizovi rozeta u vijencima, stilizovane arkade, krstići u vijencima i širok friz od mreže rombova.

Na krstači je natpis koji kaže da tu počiva neki Mićan.

(Po podacima gimnazijalca Borisa Vujovića iz Prerace.)

Pađeni

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

22 — Na nekropoli Donje grobnice, u samom selu, nalazi se skupina sa 36 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

(Po podacima prof. Sime Albijanića.)¹⁹⁶

23 — Oko 250 m južno od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 7 stećaka (4 ploče i 3 sanduka).

¹⁹⁶ Podatke za nekropole br. 22–26 opštine Bileće prikupio S. Albijanić, direktor Zavičajnog muzeja u Trebinju.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je bordura od kosih paralelica.

24 — Na lokalitetu Aleksin greb, nedaleko od prethodne nekropole, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

25 — Na lokalitetu Golo brdo, na sjevernom kraju sela, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (8 ploča i 2 krstače sa pripadajućim im pločama).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašene su 2 krstače. Njihovi ukrasi su bordure od kosih paralelica i rozete.

26 — Na lokalitetu Boškov do, na istočnom kraju sela, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku krstača sa pripadajućim im pločama.

Obrada spomenika je dobra.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Motivi ove krstače su povijena lozica sa trolistovima i rozete.

Simiova

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

27 — U blizini Delića kuća, pokraj ceste i malog pravoslavnog groblja, na tumulu i blizu njega, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (2 ploče, 3 krstače i 15 sanduka).

Spomenici su bili vrlo dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni — ima i razbijenih primjeraka.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j, odnosno sa malim odklonom od toga.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 sanduka i 3 krstače. Njihovi ukrasni motivi su obična i tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, arkade, štit sa mačem, krst, polumjesec i rozeta.

Sve tri krstače imaju natpise. U njima se spominju Pilat Radivojević, Cvjetko Dragišić i neki Đuro (?).

Krstača Cvjetka Dragišića prenesena je u Zemaljski muzej u Sarajevu 1963. g.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 275—277; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4840, 4841 i 4842; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 192—193; Isti, Zbornik... III, br. 154—156.

Njeganovići

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

28 — Na glavičici u samome selu, na lokalitetu Zakuća, blizu kuće Bajre Đape, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i osrednje očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 krstača. Njihovi ukrasi su jabuke i krst.

Na krstači se nalazi natpis iz kojega doznajemo samo ime pisara — Milko Vukmir.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 568; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4843; M. Vego, Zbornik... III, br. 148.

29 — Oko 600 m zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Vukov greb, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku ploča.

Obrada je nejednaka, spomenici su zarasli u šumicu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

30 — Oko 1 km zapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Petrovina (pripada Gornjim Njeganovićima), pokraj puta, nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 ploče i 1 krstača).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Posatavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su vrpca od kosih paralelica, štit sa mačem, mač, štit, polumjesec, rozeta i predstava goluba.

Na krstači se nalazi natpis koji nam kaže da tu leži dijak Vujan Dragišić.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1895, 567—568; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4843; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 189; Isti, Zbornik... III, br. 147.

Vranjska

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 20 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

31 — U neposrdnoj blizini Osnovne škole, na kamenom tumulu i u blizini, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Oko 150 m sjeverozapadno nalazi se pravoslavna crkva.

32 — Uz pravoslavnu crkvu, koju zovu »Račeva«, i groblje oko nje, bila je nekropola stećaka, od koje je do danas preostalo 18 stećaka (5 ploča i 13 sanduka), i to pretežno u zidu crkve i ogradi groblja.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija im je poremećena.

Nemaju ukrasa.

33 — Oko 2 km cestom od Račeve crkve i škole ka zaseoku Dlakoše, u blizini Hrnjazovića kuća, na tumulu i uz malo pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

34 — Oko 1,5 km dalje cestom ka Dlakošama, na lokalitetu Jasenje, pokraj puta, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.
Nema ukrasa.

35 — Oko 500 m cestom dalje od osamljenog sljemenjaka nalazi se pravoslavna crkva Sv. Đurđa, sa grobljem koje pripada zaseoku Dlačke. Tu je i skupina od 17 stećaka (2 ploče, 14 sanduka i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je 8 primjeraka ugrađeno u temelje crkve a 6 u ogradu groblja.

Dvije ploče, koje leže izvan ograde groblja, postavljene su po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

36 — Oko 400 m zapadno od crkve Sv. Đurđa, u blizini seoskih kuća, u polju, raspoređena na dvije glavice, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (1 ploča i 14 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašen je 1 sanduk. Na njegovoj vodora-vnoj strani nalazi se predstava lava u čije ralje ruka zabada mač, vrlo rijetka pojava na stećcima.

Trnovica

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 8 km zračne linije na sjevernu stranu.

37 — Na tumulu i oko njega, uz pravoslavnu crkvu i aktivno groblje, nalazi se skupina sa 25 stećaka (10 ploča, 14 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Spomenici nemaju ukrasa, ali krstača ima natpis koji spominje Vuka Batričevića.

U temeljima crkve vidi se nekoliko uzidanih stećaka.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 273—274; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4846; M. Vego, Zbornik... III, br. 157.

38 — Oko 600 m istočno od prethodne nekropole, na tumulu, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (3 ploče i 10 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Krivača

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 8 km zračne linije na sjevernu stranu.

39 — Na lokalitetu Gradina ili Mobin brijeg, oko 800 m istočno od seoskih kuća, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su relativno malih dimenzija, slab su obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, ali su pomicali.

Ukrašena su obadva primjerka. Na njihovim vodoravnim stranama predstavljen je po jedan muški lik i uz to još bordura i vrpca od kosih paralelica.

U blizini je ozidana lokva koju zovu Grčki bunar.

Bijela Rudina

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

40 — Na platou desno od ceste ka Gacku 1 Stocu, raspoređena na 4 manja susjedna tumula, nalazi se nekropola sa 27 stećaka (10 ploča, 15 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su bili vrlo dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni, a neki i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 1 ploča i 7 sanduka. Najčešći ukrasni motiv je povijena lozica sa trolistovima, zatim vrpca od kosih crtica i arkade, a onda se javljaju stilizovani krstovi sa pticama, polumjesec, štit sa mačem i scene lova i turnira. Originalno je komponovana scena turnira u kojoj učestvuju 3 konjanika, 1 žena i još 1 muškarac.

41 — Oko 400 m sjeverno od prethodne nekropole, na manjem tumulu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, a sanduci su i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk motivom arkada.

42 — Na lokalitetu Selina, oko 2 km sjeverno od seoskih kuća, a oko 600 m južno od ceste ka Plani, nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku krstača.

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas oštećeni, nagnuti ili prevaljeni.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasi su krst, polumjesec i krug u vijencu.

Obadva primjerka imaju natpise, ali je samo jedan čitljiv. Spominje se Gligor Jovanović.

Oko 100 m sjeverozapadno nalaze se omeđine starih zgrada, a tu blizu je i lokalitet Gligorova kamenica.

Bogdašići

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 5 km zračne linije na sjevernu stranu.

43 — U polju ispod sela, uz crkvicu i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 23 stećka (15 ploča, 5 sanduka i 3 stuba).

Materijal od koga su spomenici klesani dosta je mekan, obrada je dobra, neki primjerci su iskorišteni za novije nadgrobnike. Ovdje su ploče relativno velike, ali su stubovi niski i debeli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

U šumarku izvan ograde groblja, oko 100 m jugozapadno, nalazi se osamljen stećak u obliku vrlo visokog ali prevallenog sanduka sa postoljem, koji na vidljivoj bočnoj strani ima motiv stilizovanih arkada. Spomenik je vrlo lijepo klesan.

44 — Na lokalitetu Kamenica, nedaleko od kuće Bogdana Aleksića, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Obrada je dosta slaba.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na vodoravnoj strani jedne ploče nalazi se natpis u kome se saopštava da tu leži Veselica sa svojim sinom Stjepanom. Natpis nije dosada publiciran.

Bileća

Varošica u kojoj je i sjedište opštine.

45 — Na lokalitetu Kuletina, vrlo blizu prvog izvora rijeke Trebišnjice, oko 2 km južno od Bileće, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Obadva primjerka su ukrašena. Njihovi reljefni motivi su bordura od kosih paralelica, friz od povijene lozice sa trolistovima i mač.

U neposrednoj blizini primjećuju se ostaci temelja neke stare zgrade. Narod priča da je tu bila crkva Ružica.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom za hidrocentralu.

Lit. Š. Bešliagić, Naše starine VIII, 18.

46 — Na prostranom platou iznad vrela Trebišnjice, pokraj ceste, oko 1,5 km južno od Bileće, stvorena je skupina sa 86 stećaka (40 ploča, 42 sanduka, 1 sljemenjaka i 3 krstače) koji su preneseni iz doline Trebišnjice, prije njenog potapljanja, u cilju formiranja jedne umjetne nekropole koja će biti u sastavu budućeg etnoparka.

Skupina je sastavljena od stećaka sa slijedećih lokaliteta:

Vrelo Trebišnjice — 2 ploče, Panik (Misti-halj) — 69 primjeraka (29 ploča, 38 sanduka, 1 sljemenjak i 1 krstača), Panik — 6 primjeraka (4 ploče i 2 sanduka), Orah — 3 primjerka (2 ploče i 1 sanduk), Kolanjevići — 2 krstače i Gornje Selo u Mirušama — 4 primjerka (3 ploče i 1 sanduk).

Gotovo svi primjerci ove skupine su ukrašeni. Među ukrasima se ističe originalna predstava turnira.

U sastavu ove skupine su 2 ploče i 1 krstača sa natpisima.

Miruše

Veliko selo i kraj na lijevoj strani Trebišnjice, udaljeni od Bileće oko 8—9 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

47 — Kod crkve Sv. Đorđa u blizini zaseoka Kolanjevići, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 20 stećaka (12 ploča, 6 sanduka i 2 krstače).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su oštećeni, utonuli i zarasli. Izgleda da je ovdje ranije bilo više stećaka.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašene su 2 ploče, a 1 krstača ima natpis. Ukrasni motivi su bordura od kosih paralelica i originalna predstava žene sa preslicom. Pod krstačem leži Vukobrat Đurđević.

Nekropola je potopljena jezerom hidrocentrale Grančarevo.

Lit.: L. Ninković, Bosansko-hercegovački istočnik, Sarajevo 1899, br. 10, 309; Isti, Monografija manastira Dobričeva s područnim crkvama, Mostar 1908, 77; M. Vego, Zbornik... III, br. 135; Š. Bešliagić, n. d., 26—27.

48 — Oko 250 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Grobnice, nalazi se nekropola sa 48 stećaka (37 ploča, 10 sanduka i 1 sljemenjak).

Većina spomenika je dobro klesana, samo što su neki danas djelomično oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 4 ploče, 7 sanduka i 1 sljemenjak. Najviše se javljaju motivi povijene lozice sa trolistovima, a zatim arkade, štit sa mačem, rozeta, krst i scena sa konjima i konjanicima.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 27—28.

49 — Nedaleko od prethodne nekropole, na sjevernu stranu, nalazi se treća nekropola koja pripada zaseoku Kolanjevići. Ima 9 stećaka (7 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su pravougaona bordura od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima i štit sa mačem.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 29.

50 — Kod zaseoka Aleksići, na lokalitetu Mostište, nalazi se nekropola sa 33 stećka (19 ploča, 13 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 4 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi reljefni motivi su bordura od kosih paralelica, arkade, rozete u kružnim vijencima, »vodenica« i originalna bordura od polukrugova.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 29—30.

Orah

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 8 km zračne linije na južnu stranu.

51 — Na lokalitetu Crkvina, kod Vučinića kuća, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni, a dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od kosih paralelica i originalna predstava kudjelje na štapu (?).

Na nekropoli se primjećuju ostaci temelja neke stare crkvice.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom za hidroelektranu Grančarevo.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 18—19; L. Ninković, Monografija manastira Dobričeva s područnim crkvama, Mostar 1908, 75.

Panik

Selo koje se nalazi oko 8 km zračne linije na južnu stranu od Bileće.

52 — Na lokalitetu Mistihalj, uz pravoslavnu crkvu Sv. Nikole i aktivno groblje, nalazi se skupina sa 178 stećaka (110 ploča, 67 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su većinom vrlo lijepo klesani, ali su neki od njih danas djelomično okrnjeni i prevaljeni. Desetak primjeraka imaju relativno vrlo velike dimenzije.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 26 primjeraka, i to 8 ploča i 18 sanduka. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca, vrpca od kosih paralelica, nizovi rozeta u kružnim vijencima, krst, štit sa mačem, »vodenica«, polumjesec, arkade, predstava konja sa jahačem, scene kola i lova i originalna scena sa čovjekom i veprom.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom.

Lit.: L. Ninković, n. d., 75—76; Š. Bešliagić, n. d., 19—25; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1964, 185—186.

53 — Ispod zaseoka Parežani, na lokalitetu Crkvina, nalazi se nekropola sa 103 stećka (100 ploča i 3 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni su i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na samoj nekropoli i u njenoj blizini nađeni su ostaci rimskih građevina.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom hidroelektrane Grančarevo.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 25—26; Dr I. Čremošnik, Prethodna istraživanja na rimskom lokalitetu na Paniku, GZM 1960—61 (Arh.), 173—184; Lj. Kojić, Nalazi fresaka iz grobnice na Paniku, GZM 1960—61, 185—187.

Skrobotno

Selo nedaleko od stare ceste ka Trebinju, udaljeno od Bileće oko 11 km zračne linije na južnu stranu.

54 — Na tumulu koji se nalazi oko 500 m zapadno od ceste, smještena je nekropola sa 42 stećka (37 sanduka i 5 ploča).

Spomenici su vrlo dobro klesani, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su mač i obična pruga sredinom vodoravne strane.

55 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole, na blago izbočenoj većoj glavici i u njenoj blizini, nalazi se nekropola sa 100 stećaka (74 ploče i 26 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni. Danas je mnogo primjeraka prekriveno mahovinom.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su bordura od kosih paralelica, rozeta, štit sa mačem i stilizovan krst.

Prije desetak godina oдавde je u Zavičajni muzej u Trebinju prenesena 1 velika krstača sa scenom lova na jelena.

Čepelica

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 5 km zračne linije na južnu stranu.

56 — Kod zaseoka Zadublje, na preistorijskom tumulu u blizini kuće Dušana Miševića, nalazi se nekropola sa 50 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Nedaleko od nekropole je kamenolom za stećke, gdje se i danas nalazi nekoliko spomenika.

Nekropola je potopljena akumulacionim bazenom za hidroelektranu Grančarevo.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 18.

57 — Nedaleko od kuća, ispod Ljubić-njiva, nekada je bio kamenolom za stećke, gdje se i danas nalaze 3 spomenika (2 ploče i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas oštećeni.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegovi motivi su frizovi od povijene linije sa trolistovima i od cikcak linija, i arkade.

Lit.: Isto tamo.

58 — Na lokalitetu Zidak, nedaleko od naselja, nekada je bio kamenolom za stećke, gdje se i danas nalazi 8 spomenika (6 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Nemaju ukrasa.

Lokalitet je potopljen akumulacionim bazenom za hidroelektranu Grančarevo.

Lit.: Isto tamo.

Kuti

Seoce nedaleko od Divina, udaljeno od Bileće oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

59 — Na aktivnom pravoslavnom groblju, uz crkvicu Sv. Trojice, nalazi se nekropolica sa 5 stećaka u obliku ploča.

Osrednja obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

U zidu crkvice vidi se fragmenat stečka sa nekoliko slova bivšeg natpisa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: M. Vego, Zbornik... III, br. 153.

Plana

Selo pokraj ceste ka Gacku, odnosno Stocu, udaljeno od Bileće oko 10 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

60 — U samome selu, uz cestu kod Zadružnog doma, na tumulu, nalazi se nekropola sa 18 stečaka (11 ploča i 7 sanduka).

Obrada spomenika je nejednaka, uglavnom slaba, ima 9 amorfnih primjeraka. Inače su vrlo oštećeni.

Orijentacija je dvojaka, pretežno po pravcu z—i, ali je manji dio postavljen po pravcu s—j. Jedan sanduk je nešto izdvojen od ostalih spomenika.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov motiv je tordirana vrpca, a osim toga je pravougaono izdubljen na vodoravnoj strani.

61 — Oko 100 m sjeverno od prethodne nekropole nalazi se skupina sa 7 stečaka u obliku sanduka.

Obrada je dobra, a današnje stanje slabo.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Spomenici nemaju ukrasa.

62 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, s druge strane ceste, nalazi se skupina sa 5 stečaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas slabo očuvani.

Orijentacija im je poremećena.

Nemaju ukrasa.

Ljubišići

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 7 km cestom na zapadnu stranu.

63 — Na lokalitetu Krstati kamen, kod Kišića vrta, na malom tumulu, nalazi se nekropola sa 4 stečka (3 ploče i 1 krstača sa pripadajućom pločom).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena je krstača stilizovanim krstom.

64 — Oko 300 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, na lokalitetu Stankov kamen, također na tumulu, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 3 stečka (2 ploče i 1 sanduk).

Obrada osrednja, sanduk razbijen.

Orijentacija po pravcu z—i.

Na dijelovima razbijenog sanduka vidi se ukrasni motiv arkada.

65 — Oko 200 m istočno od prethodne nekropole, na putu, pod Alibegovom njivom, nalazi se nekropola sa 7 stečaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

66 — Oko 100 m dalje putem, prema Šobadinama, na lokalitetu Prodo, nalazi se nekropola sa 21 stečkom (5 ploča i 16 sanduka).

Obrada neujednačena, stanje slabo.

Orijentacija po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sanduk. Na njegovim uspravnim stranama vidimo povijenu lozicu sa trolistovima.

Gornje Selo

Selo u području Miruša, udaljeno od Bileće oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

67 — Uz ruševinu crkve Sv. Petke i novije pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 4 stečka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni, slabo su očuvani, a jedan je služio kao crkveni prag.

Orijentacija nije zabilježena.

Dvije ploče imaju natpise u kojima se spominju Vukobrat Vlačević i neki Mirušić.

Ploče sa natpisima su prenesene u Bileće.

Lit.: L. Ninković, n. d., 79; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 277—278; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4845 i 5965; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 186—187; Isti, Zbornik... III, br. 136—137; Š. Bešlić, n. d., 30.

Vranja Dubrava

Selo koje je od Bileće udaljeno oko 4 km zračne linije na sjevernu stranu.

68 — Na mjestu gdje se nalazi savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 20 stečaka u obliku ploča.

Spomenici su veoma utonuli u zemlju.

Orijentacija nije zabilježena.

Č. Truhelka je ovdje vidio dva natpisa. U jednom se spominje Duica Troković, a drugi natpis je veoma oštećen.

I jedan spomenik u obliku starije krstače ima natpis u kome se spominje neki Đura.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 272; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4854; M. Vego, Zbornik... III, br. 146.

Baljići

Selo u području Radmilović-Dubrave, udaljeno od Bileće oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

69 — Na lokalitetu Ljeskova dubrava, nešto prije sela, dolazeći od Bileće, na pošumljenom tumulu, lijevo od ceste, nalazi se nekropola sa 27 stečaka (22 ploče i 5 sanduka).

Dobro je klesano i očuvano.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

53 — Dio nekropole u Bunčićima, opština Bileća, Bosna i Hercegovina.

70 — Oko 100 m dalje cestom, na lokalitetu Grobniče, raspoređena na dvije humčice, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (6 ploča i 3 sanduka). Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

71 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Krst, raspoređena na 3 humčice, nalazi se skupina sa 15 stećaka (5 ploča, 9 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su relativno manjih dimenzija, slabo su obrađeni i u slabom stanju danas.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su bordura od kosih paralelica i krug.

Na 2 ploče urezani su natpisi. U jednome se spominje Dobriš Vukičević, a u drugome Radan Božurović.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 269; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4847; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 189; Isti, Zbornik... III, br. 139 i 196.

72 — Nedaleko od prethodne nekropole, na humčici lijevo od ceste, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (4 ploče i 2 sanduka).

Obrada i očuvanost su vrlo slabe.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

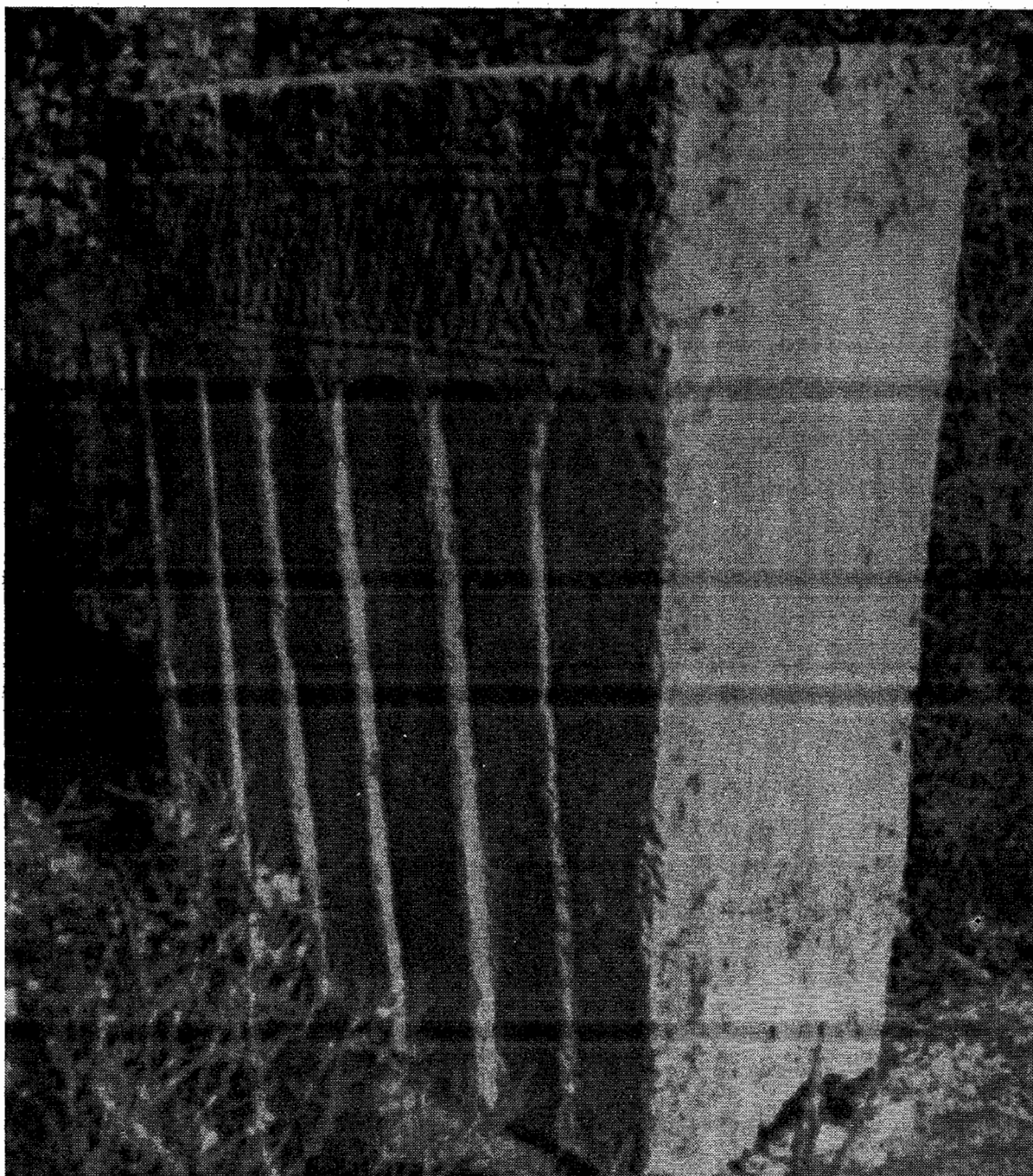
Bunčići

Selo u području Radmilović-Dubrave, udaljeno od Bileće oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

73 — Na tumulu i u šumici zapadno od njega, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 190 stećaka (59 ploča i 131 sanduk).

Spomenici su vrlo lijepo klesani, ali su danas djelomično oštećeni; ima i prevaljenih primjeraka.

Orijentacija je pretežno po pravcu z—i, ali ima primjeraka koji su postavljeni po pravcu sz—ji.

54 — *Ukrašeni visoki sanduk u Bunčičima, opština Bileća, Bosna i Hercegovina.*

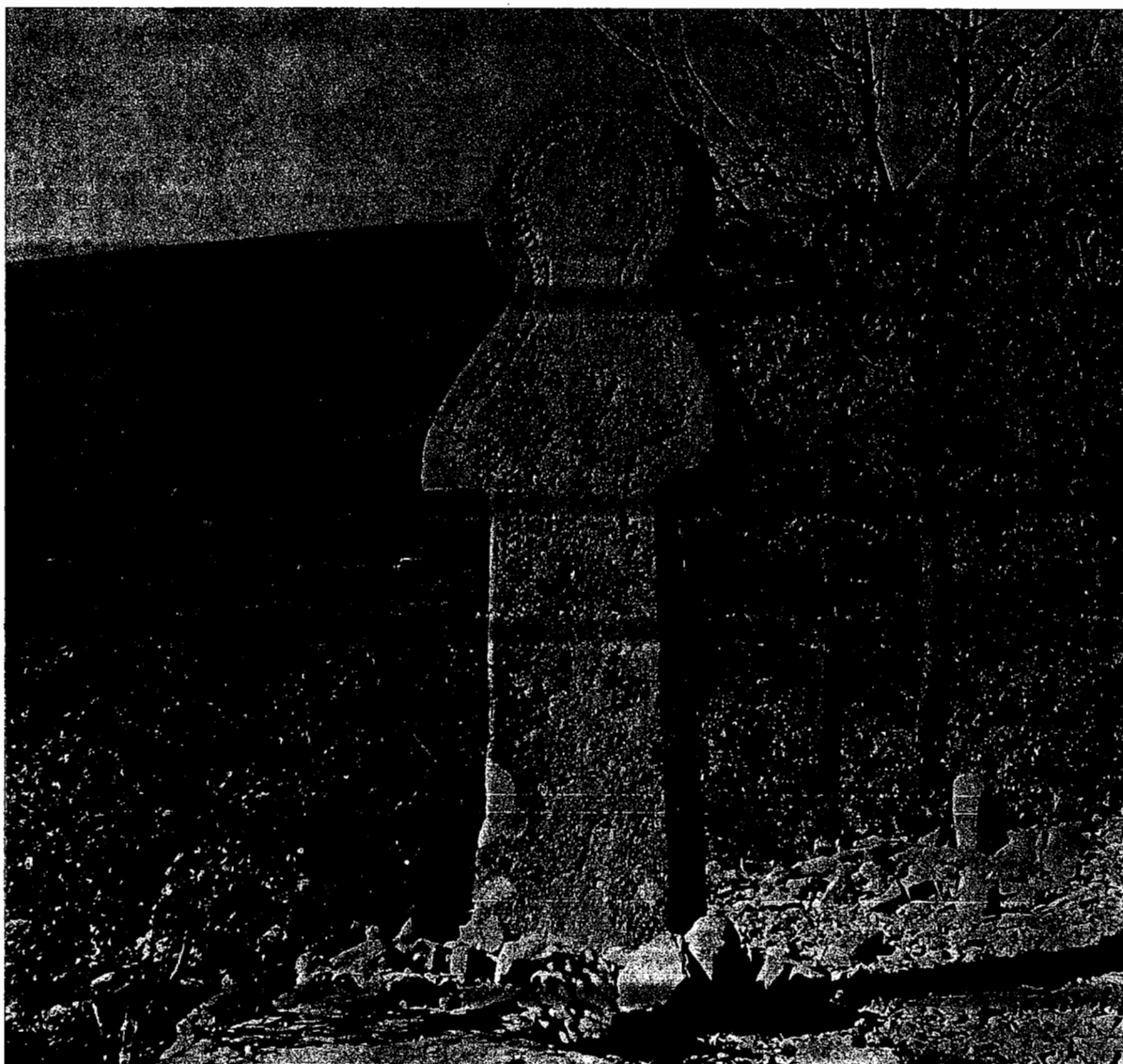
Ukrašeno je 40 sanduka, pretežno visokih. Njihovi ukrasni motivi su arkade, povijena lozica sa trolistovima, obični i stilizovani krstovi, polumjesec, štit sa mačem, nizovi rozeta u kružnim vijencima, mreže rombova, tordirani vijenci, »vodenica« i kukasti krst (»svastika«). Tu su i predstave nizova ptica i drugih životinja.

Na ovoj nekropoli se nalaze i 7 natpisa, koji su publicirani. Oni su urezani na 2 ploče, 4 sanduka i 1 sljemenjaku. Natpisi spominju Vukšu Dubčevića, Bunca Rušovića, Rašoja, Crijepa i Raška Vlahovića, Vitoja Dakovića, kaluđera Gligorija i Radu Raičevu.

Dva visoka sanduka, sa scenom kola, pticama i životinjama u trku (srne?), sa portretom konjanika i natpisom koji se odnosi na Vukšu Dubčevića, preneseni su u Zemaljski muzej u Sarajevu.

Na periferiji glavne skupine stećaka ima novijih pravoslavnih krstača, a nešto zapadno od te skupine ima i muslimanskih nišana.

Lit.: Dr Ć. Truhelka, n. d., 269—272; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 454; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4848—4853; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 188—189; Isti, Zbornik... III, br. 140—145 i 197.

55 — Krstača sa nekropole br. 75 u Čardaku, opština Bileća, Bosna i Hercegovina.

Čardak

Selo u blizini Baljaka, udaljeno od Bileće oko 2,5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

74 — Na ovcem kamenom tumulu, u blizini zgrade Osnovne škole i crkve, nalazi se nekropola sa 12 stećaka (10 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su prilično oštećeni.

Orijentacija primjeraka u centralnom dijelu nekropole je po pravcu z—i, dok su ostali postavljeni oko tumula poput tetiva kruga.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 4 ploče i 2 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su stilizovane arkade, nizovi rozeta u kružnim vijencima, stilizovani krst, povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih crtica, rozeta i krst.

U blizini je aktivno pravoslavno groblje.

75 — Oko 150 m sjeverno od prethodne nekropole, sasvim blizu crkve i groblja, postavljena na dva kamena tumula, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 ploča i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas prilično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 krstača. Njihovi ukrasi su bordura i okvir od kosih paralelica.

76 — U blizini nekropole br. 74, na tumulu odmah do zgrade Osnovne škole, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 ploče i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično oštećeni, a sanduk je prevrnut.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Na sanduku je motiv arkada, a na vodoravnoj strani ploče nalaze se krst, zatim, po jedna rozeta u svakom uglu i ostatak nekadašnjeg natpisa.

77 — Oko 300 m jugoistočno od prethodne nekropole, na livadi, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Obrada je bila dobra, ali su danas spomenici u komadima.

Orijentacija se nije mogla ustanoviti.

Spomenici nemaju ukrasa.

Podubovac

Selo pokraj ceste ka Gacku, udaljeno od Bileće oko 3 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

78 — Na lokalitetu Jezerina, na tumulu u polju, desno od ceste, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (5 ploča i 13 sanduka).

Obrada spomenika je dobra, a današnje stanje slabo.

Orijentacija centralnog primjerka je po pravcu z—i, a ostalih oko tumula.

Ukrašen je centralni visoki sanduk. Njegovi ukrasi su nizovi rozeta u vijencima, kolo i niz od četiri jelena.

79 — Oko 150 m južno od prethodne nekropole, također na tumulu i na lokalitetu Jezerina, nalazi se nekropola sa 53 stećka (23 ploče, 26 sanduka i 4 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas djelomično oštećeni.

Orijentacija im je po pravcu z—i, ali ima nekoliko primjeraka koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su arkade, povijena lozica sa trolistovima, vrpce od kosih paralelica i stilizovan krst. Na jednom primjerku su arkade predstavljene tako da između dva stuba postoje dva luka, što nije uobičajeno na drugim stećcima sa arkadama.

Na sljemenjaku se nalazi natpis u kome se spominje Zagorac Brajanović.

Oko 50 m zapadno je lokalitet Crkvina na kome se nalaze 2 ploče.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, *Viestnik* XII (1890), 87—88; Dr Č. Truhelka, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1895, 568; *Isti*, *Wissenschaftliche Mitteilungen* V, 299; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4857; M. Vego, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 1964, 188; *Isti*, *Zbornik* ... III, br. 138.

80 — Oko 150 m jugozapadno od prethodne nekropole, na tumulu, nalazi se skupina sa 4 stećka (2 ploče, 1 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je vrlo visoki sanduk na postolju (250 × 60 × 240 cm). Njegovi ukrasni motivi su plastična vrpca i stilizovane arkade kod kojih su kapiteli povezani vrpcom, što je sasvim neobična pojava.

TREBINJE

Orašje Popovo

Seoce na sjeveroistočnoj ivici Popovog Polja, oko 39 km zračne linije na sjeverozapad od Trebinja.

1 — Nedaleko od sela, uz savremeno pravoslavno groblje i crkvu, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (6 sanduka, 2 ploče i 3 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani. Ranije je ovdje bilo više stećaka.

Orijentacija z—i.

Ukrašene su 3 krstače. Njihovi ukrasni motivi su bordure od cikcak i kosih crtica, zatim rozete, a onda i rozete u kružnim vijencima i krstovi.

U Priljepcima, oko 400 m odavde, bio je kamenolom za stećke, i tu se i danas nalaze 4 sanduka. Pravoslavna crkva u Orašju se spominje 1664. g.

Lit.: M. Filipović i Lj. Mićević, *Popovo u Hercegovini*, Sarajevo 1959, 184; S. Bešliagić, *Popovo*, Sarajevo 1966, 19—20.

Dvorsnica

Selo pokraj željezničke pruge Čapljina—Dubrovnik, nedaleko od Ravnog, udaljeno od Trebinja oko 40 km zračne linije na sjeverozapad.

2 — U ogradi Pljevnica, ispod sela i željezničke pruge, nalaze se 2 osamljena sanduka.

Dobro su obrađeni.

Orijentacija z—i.

Nemaju ukrasa.

U blizini je pravoslavna crkva sa savremenim grobljem, a nedaleko je staro muslimansko groblje sa nišanima.

Lit.: Š. Bešliagić, *Popovo*, Sarajevo 1966, 55.

Kotezi

Selo koje je od Trebinja udaljeno 34 km na sjeverozapadnu stranu.

3 — Oko 700 m istočno od sela, pokraj ceste Ljubinja—Trebinje, nalazi se nekropola sa 59 stećaka (7 ploča, 49 sanduka i 3 krstače sa pločama).

Spomenici su vrlo dobro klesani i uglavnom dobro očuvani. Nekoliko primjeraka je pomaknuto i prevrnuto.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 8 sanduka i 2 krstače. Najviše se javljaju motivi bordura i frizova od kosih paralelica ili povijene linije sa trolistovima, zatim rozete, a, osim toga, i motivi luka sa strijelom, krsta, štita i polumjeseca. Od figuralnih predstava tu su scene lova, kola, niza ptica i čovjeka na konju.

Uz nekropolu je situirano savremeno rimokatoličko groblje.

Lit.: Š. Bešliagić, Popovo, Sarajevo 1966, 20—21.

Strujići

Selo pokraj ceste Trebinje—Mostar, udaljeno od Trebinja oko 33 km na sjeverozapadnu stranu.

4 — Ispod sela, pokraj same ceste, smještena je nekropola sa 11 stećaka (2 ploče, 8 sanduka i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su osrednje očuvani i obrađeni.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača i njena ploča. Kao reljefni motivi javljaju se rozete u kružnicama, zatim povijena lozica sa trolistovima i vrpca od cikcak linija. Na istom spomeniku je i natpis koji spominje nekog Božićka.

Oko 150 m zapadno, nalazi se 1 osamljen stub sa krstom na jednoj strani.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 21—22.

5 — Kod pravoslavne crkve nalazi se nekropola sa 21 stećkom u obliku sanduka. Ima i fragmenata.

Spomenici su bili dobro obrađeni, sada su znatno utonuli.

Orijentacija nejednaka, i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašena su 2 primjerka. Ukasni motivi su rozeta, »vodenica« i motiv čaše.

Sadašnja crkva Sv. Varvare sagrađena je prije 150 g. na temeljima neke stare crkve.

Lit.: M. Filipović i Lj. Mićević, n. d., 180; Š. Bešliagić, n. d., 21.

6 — Uz pravoslavno i rimokatoličko groblje zaseoka Do, oko 600 m istočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Janjilo, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (4 ploče i 6 sanduka).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 22.

Ravno

Veće selo koje je udaljeno od Trebinja oko 37 km zračne linije na sjeverozapad.

7 — U blizini sela, na njivi koja se zove Teg, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Bržljivo su klesani i dobro očuvani.

Orijentacija dvojaka: z—i i s—j.

Ukrašena su 2 primjerka. Reljefni motivi su frizovi od kosih paralelica i povijenih lozica sa trolistovima, scene lova i kola, zatim niz košuta, konjanik, štit sa mačem i pticama, te polumjesec kao heraldički elemenat.

U zidu crkve Blažene Gospe ugrađena je ploča sa natpisom »bosančici«, koji govori o građnji crkve 1578. g.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Stari hercegovački natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 116; Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i

natpisi, knj. I, br. 737 i knj. IV, br. 6391; M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962, 227.

8 — Ispod rimokatoličke crkve Blažene Gospe nalazi se nekropola sa 11 stećaka (2 ploče i 9 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni; pomicali su i oštećeni.

Orijentacija nije mogla biti ustanovljena.

Ukrašena su 2 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se rozete, štit sa mačem, polumjesec i bordura od kosih paralelica.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 52.

9 — Blizu rimokatoličke crkve Sv. Ivana, na lokalitetu Jasenje, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (2 ploče i 7 sanduka).

Obrada dobra, ali su spomenici danas oštećeni i pomicali.

Orijentacija po pravcu si—jz i s—j.

Ukrašena su 4 sanduka. Na njihovim stranicama pojavljuju se motivi bordure od kosih paralelica, friza od povijene lozice sa trolistovima, štita sa mačem, polumjeseca i prizora kola.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 52.

10 — Na visokoj glavici Oblat, uz rimokatoličko groblje i zapuštenu crkvicu Sv. Dimitrija, nalaze se 2 stećka (1 ploča i 1 stub sa sandukom).

Obrada dobra.

Orijentacija sz—ji.

Ukrašen je stub. Njegov reljefni motiv je krst.

Po arhitektonskim osobinama, crkvice spada u period od XV do XVII v., kao i većina pravoslavnih crkvi u ovom kraju.

Lit.: V. Korać—V. Đurić, Crkve s prislonjenim lukovima u staroj Hercegovini, Zbornik Filozofskog fakulteta Beograd VIII, Beograd 1964, 567—568; M. Filipović—M. Mićević, n. d., 50, 104, 157—158; Š. Bešliagić, n. d., 52.

Trebimlja

Selo zapadno od Ravnog, udaljeno od Trebinja oko 44 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

11 — U blizini seoskih kuća, raspoređena u dvije skupine, nalazi se nekropola sa 91 stećkom (24 ploče i 67 sanduka).

Dosta dobra obrada, spomenici su danas djelomično oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 24 primjerka, i to 1 ploča i 23 sanduka. Kao reljefni motivi najviše se javljaju bordure od kosih paralelica i štitovi sa mačevima, a onda rozete, obični i stilizovani krstovi, te tordirani vijenci.

Do stećaka je rimokatoličko groblje sa crkvom. U blizini je nađeno više ostataka rimskog građevinskog materijala, koji, vjerovatno, potječe od rimskog municipija Diluntum.

Lit.: D. Sergejevski, Iz rimske arheologije, Glasnik Zemaljskog muzeja, 1935, 17—18; Dr E.

Pašalić, Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1964, 63—64; Š. Bešliagić, n. d., 55.

Veličani

Veće naselje na istočnoj strani Popovog polja, udaljeno od Trebinja oko 31 km na sjeverozapadnu stranu.

12 — Ispod sela, lijevo od ceste Mostar—Trebinje, nalazi se nekropola sa 62 stećka (31 ploča, 20 sanduka, 1 sljemenjak, 2 krstače i 8 stubova).

Spomenici su dobro obrađeni, ali je danas znatan broj oštećen, neki su i djelomično utonuli u zemlju.

Postavljeni su isključivo po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 18 primjeraka, i to 6 ploča, 7 sanduka, 1 sljemenjak, 2 krstače i 2 stuba. Relativno najbrojniji reljefni motivi ovih spomenika su bordure i frizovi od kosih paralelica ili povijene lozice sa trolistovima, zatim, arkade, rozete i krstovi. Pored ovih, javljaju se štitovi sa mačevima, polujabuke, tordirane vrpce i polumjeseci, a, kao pojedinačni, još mač i ljiljan.

Dva spomenika u obliku sanduka imaju natpise. Jedan nam kaže da tu leži Rać Galčić, a drugi se odnosi na Polihraniju Radaču, ženu župana Nenca Čihorića.

Uz stećke se nadovezuju recentni pravoslavni grobovi, a uz groblje je i crkva.

Lit.: Dr Č. Truhelka, n. d., 215—216; Lj. Stojanović, n. d., knj. III, br. 4889; H. Mihajlović, Slovinac 1880 (III), 397; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik VIII (1886), br. 1 i br. 4, 14—15, 37 i 123; K. Jireček, Vlastela humska..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 279—285; Lj. Stojanović, n. d., knj. III, br. 176; M. Vego, n. d., 228—231; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine II, Sarajevo 1964, br. 101 i 102; Š. Bešliagić, n. d., 22—25 i 80—83.

13 — U zapadnom kraju sela, pokraj ceste, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploče.

Dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Jedan spomenik je ukrašen. Na vodoravnoj strani prikazani su štit sa mačem i 4 rozete.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 24.

Cicrina

Selo koje je udaljeno od Trebinja oko 40 km zračne linije na sjeverozapad.

14 — Ispod zaseoka Brijeg smještena je nekropola sa 36 stećaka (26 ploča i 10 sanduka).

Dobra obrada, spomenici su danas znatno oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i (2 ploče leže po pravcu s—j).

Ukrašeno je 12 primjeraka, i to 6 ploča i 6 sanduka. Kao reljefni motivi ovdje su najviše zastupljene bordure od kosih paralelica, zatim štitovi sa mačem, polumjesec i rozeta.

Uz stećke je situirano savremeno rimokatoličko groblje sa crkvom.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 54.

Dračevo

Selo pokraj ceste Trebinje—Stolac, oko 28 km sjeverozapadno od Trebinja.

15 — Ispod sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (2 ploče, 8 sanduka i 3 krstače).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 2 ploče, 3 sanduka i 2 krstače. Njihovi ukrasni motivi su polujabuke, zastava, ruka sa sabljom, štit sa mačem, polumjesec, krst i kružni vijenac.

Na 2 spomenika urezani su natpisi. Jedan se odnosi na kneza Radiča, a drugi ne spominje ličnost, nego slavi boga.

Uz stećke, situirano je savremeno pravoslavno groblje sa crkvom koja je sagrađena krajem prošlog vijeka. U crkvu je ugrađeno nekoliko stećaka.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski natpisi..., Viestnik, 1887 (IX), br. 1, br. natpisa IV, 11; M. Vego, Novi i revidirani natpisi..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Arheologija) 1962, 232; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 107 i 108; Š. Bešliagić, n. d., 27 i 83—84.

16 — Oko 600 m zapadno od prethodne nekropole i crkve nalazi se skupina sa 3 stećka (1 ploča, 1 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača. Ona ima 3 motiva krstova.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 27.

Dubljeni

Selo na istočnoj strani Popovog polja, oko 30 km sjeverozapadno od Trebinja.

17 — Ispod sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 67 stećaka (23 ploče i 44 sanduka).

Spomenici su dobro očuvani i obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašena je 1 ploča bordurom od kosih paralelica. Osim toga, ukrašena su 2 sanduka u zidu crkve bordurom od kosih paralelica i nizovima rozeta u kružnim vijencima.

Uz stećke je savremeno pravoslavno groblje sa crkvom Sv. Đorđa. U zidove crkve ugrađeno je 19 stećaka u obliku sanduka.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 25—26.

18 — Na tumulu pokraj ceste, oko 150 m sjeverozapadno od prethodne nekropole, nalaze se 2 osamljena stećka (1 ploča i 1 sanduk).

Dobro su obrađeni, ali je ploča znatno okrnjena.

Na stranama sanduka prikazane su arkade i friz od kosih paralelica.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 26.

Selo u Popovom polju, oko 27 km sjeverozapadno od Trebinja.

19 — Uz savremeno pravoslavno groblje sa crkvicom nalazi se nekropola sa 8 stećaka (2 ploče i 6 sanduka).

Spomenici su od slabijeg materijala, inače su dobro klesani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

U zidove crkvice ugrađeno je nekoliko stećaka.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 27.

Zavala

Selo pokraj željezničke pruge i ceste ka Slanom, oko 33 km sjeverozapadno od Trebinja.

20 — Usred naselja, na lokalitetu Crkvište, nalazi se nekropola sa 28 stećaka (18 ploča, 9 sanduka, i 1 stub). Stećci su raspoređeni u dvije skupine odvojene cestom.

Dobro su obrađeni, ali su djelomično oštećeni i pomicali, a 3 sanduka su ugrađena u temelje stare porušene crkve.

Orijentacija uglavnom po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sanduk. Ima pravougaonu borduru od kosih paralelica i unutar ove pravougaon štiti sa mačem.

Ovdje postoje ostaci dviju crkava — Sv. Petke i Sv. Petra, iz XVII i XIX v. Blizu nekropole je savremeno pravoslavno groblje, a s druge strane polupećinska manastirska crkva Vavedenja bogorodičinog, sa živopisom Georgija Mitrofanovića iz 1619. god.

Lit.: Vl. Čorović, Hercegovački manastiri..., Starinar I (Treća serija), Beograd 1923, 210—211; A. Skovran, Freske manastira Zavale, Naše starine VI (1959), 59—61; I. Zdravković—A. Skovran, Manastir Zavala, Naše starine VI, 37—62; H. Mihajlović, Manastir Zavala i Vjetrenica pećina, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, 130—143 i 271—273; S. Tihčić i Đ. Basler, Crkva Sv. Petra u Zavali, Peristil 1957 (II), 109—111; M. Vego, Arheološko iskopavanje u Zavali, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (N. s., sv. XIV), 192—199; Š. Bešliagić, n. d., 49—50.

Mrkonjići

Selo u Popovom polju, južno od Drijenjane, oko 26 km sjeverozapadno od Trebinja.

21 — Ispod sela, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (6 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su osrednje klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča koja ima borduru od kosih paralelica.

Do stećaka se nalazi aktivno pravoslavno groblje sa crkvom sv. Nikole.

Lit.: Š. Bešliagić, n. d., 27—28.

Selo u zapadnom kraju Ljubomira, oko 15 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

22 — Kod zaseoka Mušići, na lokalitetu Đurđeva crkva, nalazi se nekropola sa 122 stećka (37 sanduka i 85 ploča). Smještena je na blagom šumovitom uzvišenju, pokraj puta.

Obrada vrlo dobra, ali je znatan broj spomenika utonuo u zemlju.

Orijentacija po pravcu z—i, strogo u nizovima.

Ukrašeno 15 primjeraka, i to 9 sanduka i 6 ploča. Ukrasi su: povijena lozica sa trolistovima, ptice, kolo, figura žene, konji, niz ljiljana, vrpce od kosih crtica, stilizovani krst, polumjesec, rozeta, arkade, štiti sa mačem, štap (?) i scena lova. Po brojnosti ističu se povijene lozice sa trolistovima i arkade.

Na visokom sanduku, uz ptice i povijenu lozicu, postoji kratak natpis u kome se spominje Radosava sa sinom Brankom.

Do stećaka su ostaci temelja stare crkve u kojima vidimo nekoliko ugrađenih stećaka. U obližnjem pravoslavnom groblju nalazi se krstača sa natpisom u kome se spominje knez Zot.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Stari bosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 568; Isti, Wissenschaftliche Mitteilung V (1897), 300; Lj. Stojanović, n. d., knj. III, br. 4860; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 113.

23 — Oko stotinu metara sjeveroistočno od prethodne nekropole, na tumulu, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 sanduka i 5 ploča). Lokalitet se zove Obradov kamen.

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija z—i, u nizu.

Ukrašena 1 ploča bordurom od povijene lozice sa trolistovima.

24 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole, također na tumulu, u šikari, nalazi se veći osamljen sanduk.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija z—i.

Bez ukrasa.

25 — Oko 300 m od prethodne nekropole ka selu, na lokalitetu Naplav, također na tumulu i u šikari, nalaze se 2 oveće ploče.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija z—i.

Nemaju ukrasa.

Šćenica

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 28 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, u predjelu Bobani.

26 — Na lokalitetu Ivanj-greb, u ravnici ispod sela, gdje su novija pravoslavna crkva i savremeno groblje, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (8 sanduka i 5 ploča).

Dobra obrada, neki primjerci utonuli i zasuti. U zidovima crkve ima ugrađenih stećaka. Nekropola je nekada bila brojnija.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 ploča (1 sanduk u zidu crkve). Ukrasi su friz od povijene lozice sa trolistovima, štit sa mačem, arkade, polumjesec, rozeta i čekić.

Ranije je ovdje bio i natpis u kome se spominje neki Pribilo, koji sada nije nađen.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Starobosanski natpisi..., Viestnik XI (1889), 47; Lj. Stojanović, n. d., br. 4890; M. Vego, Novi i revidirani natpisi u Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964, 175; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, 119; Š. Bešlagić, n. d., 45 i 89.

Grmljani

Selo u blizini Sedlara, oko 30 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

27 — Kod pravoslavne crkve i aktivnog groblja nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka ugrađena u grobljanska vrata i 1 ploča).

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija ploče po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 48.

Ždrijelovići

Selo u području Ljubomira, oko 14 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

28 — Na većem tumulu, nedaleko od Bjeliša (Ugarci), nalazi se nekropola sa 15 stećaka (1 sljemenjak sa postoljem, 3 sanduka i 11 ploča).

Obrada vrlo dobra, očuvanost dobra.

Orijentacija različita: 10 primjeraka po pravcu z—i, a 5 primjeraka po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašen visoki sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su srna pognute glave i na njoj 2 ptice, jelen na kome je djevojka, konjanik i žena, te fantastična životinja koju progoni pas.

29 — Oko 60 m istočno od prethodne nekropole, na glavici, nalazi se osamljena ploča.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

Golubinac

Selo u predjelu Bobani, udaljeno od Trebinja oko 34 km na sjeverozapadnu stranu.

30 — Na mjestu gdje je savremeno rimokatoličko groblje sa crkvicom Sv. Marije, nešto izvan naselja, nalazi se nekropola sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Dobro obrađeno i očuvano.

Orijentacija z—i.

Ukrašen 1 primjerak. Motiv mu je friz od povijene lozice sa trolistovima, zatim predstava jelena i scena kola.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 47.

Sedlari

Selo na južnoj ivici Popovog polja, oko 28 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

31 — Na Ilijinoj Glavici, u samome selu, uz pravoslavno groblje i crkvu Sv. Ilije, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 sanduka i 3 ploče).

Dobro obrađeno i očuvano.

Orijentacija z—i.

Jedan sanduk ima ukrase polumjeseca i krsta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 48.

32 — Na njeni Rade Obradovića, zvanog Čaklina, pokraj željezničke pruge, nalazi se 1 osamljen sanduk.

Dobro obrađen ali zatrpan zemljom.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 48.

33 — S druge strane Trebišnjice, oko 300 m nizvodno od mosta, nalazi se 1 osamljena ploča.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija z—i.

Ukrašena je bordurom od niza rozeta u kružnim vijencima.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 48.

34 — Na lokalitetu Kladenac, na lijevoj obali Trebišnjice nalazi se 1 stub, koji zovu »Grčki stub«, a na suprotnoj strani rijeke još 1 (prevaljen) sa natpisom u kome se spominje gospodin bog.

Oko 300 m daleko od drugog stuba nalazi se 1 starija krstača sa ukrasom bordure i krsta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 48.

Orahov Do

Selo pokraj ceste Zavala—Slano, oko 35 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

35 — U Donjem polju, ispod sela, nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sljemenjak i 4 ploče).

Obrada vrlo dobra, današnje stanje osrednje.

Orijentacija z—i.

Ukrašen 1 sljemenjak (prevaljen). Njegovi ukrasi su tordirana vrpca, obične arkade sa tordiranim stubovima i lukovima, te još neki ukrasi na stranici koja je okrenuta ka zemlji.

Poljice

Selo i željeznička stanica koja se nalazi oko 26 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

36 — Usred sela, u današnjem pravoslavnom groblju sa dvije crkvice, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (10 sanduka, 5 ploča i 1 stub), raspoređenih u 2 skupine.

Obrada dobra, ali spomenici dosta oštećeni. Dva sanduka su iskorišteni kao dovraci grobljanskih vrata, a neki drugi za novije nadgrobnike. Ovdje je nekada bilo više stećaka.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Kao ukrasni motivi javljaju se pravougaona bordura od kosih paralelica i štit sa mačem.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 47.

37 — Na lokalitetu Kriva rijeka, na lijevoj obali Trebišnjice, oko 2 km istočno od naselja, nalazi se nekropola sa 2 stećka (1 sanduk i 1 krstača).

Obrada dobra.

Orijentacija z—i.

Ukrašena je krstača. Ukrasni motivi su obična bordura, krst i rozeta. Ima i natpis koji se odnosi na Nikolu Vudraga.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Nekoliko hercegovačkih natpisa, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 30; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 4; Lj. Stojanović, n. d., br. 4831; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 120; Š. Bešlić, n. d., 47 i 87.

Ugarc

Selo u području Ljubomira, oko 12 km zračne linije na sjeverozapad od Trebinja.

38 — Na Ljeskovojoj glavici, nedaleko od savremenog pravoslavnog groblja i crkve, nalazi se skupina sa 4 stećka (2 sanduka i 2 ploče), nešto većih dimenzija.

Vrlo dobra obrada, ali su spomenici veoma oštećeni.

Orijentacija z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

39 — Oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, na tumulu, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (3 visoka sanduka na postolju i 8 ploča).

Dobro klesano, ali su spomenici oštećeni.

Orijentacija z—i, osim 3 ploče, koje stoje po pravcu s—j, u nizovima.

Ukrašena su 2 visoka sanduka. Njihovi reljefni motivi su stilizovane arkade.

40 — Oko 150 m zapadno od prethodne nekropole, na glavici koja se zove Bjeliš, nalazi se 1 osamljena ploča.

Obrada dobra.

Orijentacija z—i.

Nema ukrasa.

Čvriči

Selo na obodu Ljubomira, oko 10 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

41 — Na Glavici u polju, nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Relativno veće dimenzije, dobra obrada, spomenici djelomično oštećeni i obrasli.

Orijentacija z—i, u nizovima.

Ukrašen 1 primjerak. Njegovi ukrasi su arkade i friz od niza rozeta u kružnim vijencima.

42 — Na lokalitetu Grčke grebnice, oko 1 km dalje od nekropole 1, ispod sela, nalazi se nekropola sa 33 stećka (9 sanduka i 24 ploče).

Dobra obrada, spomenici djelomično oštećeni i dosta utonuli u zemlju.

Orijentacija z—i, u nizovima. U zapadnom dijelu stećci su na tumulu.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 5 sanduka i 2 ploče. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, »vodenica«, niz rozeta u vijencima, arkade, ptice, stilizovani krst, vrpce od kosih crtica, obične vrpce, predstava žene i scena lova na jelene.

Žakovo

Selo u Popovom polju, oko 21 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja, blizu ceste ka Mostaru.

43 — Na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, u blizini seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 74 stećka (67 ploča, 6 sanduka i 1 krstača sa pločom).

Spomenici su dobro obrađeni i dosta dobro očuvani, samo što su mnogi u ogradi i zarasli u džbunje, pa nije bilo moguće tačno utvrditi njihov broj ni oblike.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove okomito na pravac orijentacije.

Ukrašeno je 18 primjeraka, i to 14 ploča (?), 3 sanduka i 1 krstača, odnosno ploča te krstače. Kao reljefni motivi najbrojnije su povijene lozice sa trolisnim dodacima, a zatim štitovi sa mačevima. Osim toga, ovdje se pojavljuju i motivi bordura od kosih paralelica, krstova (1 stilizovan), rozeta i arkada.

Od 3 natpisa koji su objavljeni prije 70 godina, sada je nađen samo jedan, u kome se kaže da je spomenik klesao Radoje Kovač. Osim toga, na jednoj ploči je nađen ranije neevidentiran natpis koji se odnosi na neku Dasu.

Kod stećaka su i ruševine starije crkve Sv. Jovana u čijim zidovima je ugrađeno 8 stećaka.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Stari hercegovački natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 218—219 i 1891, 385; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 423 i 462—463; V. Vuletić-Vukasović, Viestnik, 1888, 124 i 1889, br. 2, 46—47; Lj. Stojanović, n. d., br. 4893—4895; M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu (Arheologija) 1962, 232; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 103—106; V. Korać—V. Đurić, n. d., 595; Š. Bešlić, n. d., 28—30.

44 — Kod zaseoka Buđani, pokraj ceste ka Mostaru, nalazi se nekropola sa 8 stećka (6 sanduka i 2 ploče).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas djelomično oštećeni, zasuti zemljom i ugrađeni u suhozid.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, arkade, štit, polumjesec i rozeta.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 30.

Kijev Do

Selo u predjelu Bobani, oko 32 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

45 — Uz rimokatoličku crkvu Sv. Ilije i savremeno groblje, pokraj puta za Beleniće, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (20 sanduka i 10 ploča).

Spomenici su osrednje obrađeni i slabo očuvani (u zid crkve ugrađeno je 5 sanduka).

Orijentacija je dvojaka: i po pravcu z—i i po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 sanduka. Reljefni motivi su krst, »vođenica«, povijena lozica sa trolistovima, scena lova na jelena (sa sokolom) i još jedna scena koja nije dovoljno jasna.

Do rimokatoličkog groblja nastavlja se savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: M. Filipović, i Lj. Mićević, n. d., 145; Š. Bešlagić, n. d., 45—46.

46 — Na tumulu podnu sela, na lokalitetu Rudina, nalaze se 2 osamljena sanduka.

Obrada osrednja.

Orijentacija z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d. 46—47.

Dobromani

Selo visoko iznad ceste ka Mostaru, oko 18 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

47 — Kod samih seoskih kuća leži nekropola sa 12 stećaka (10 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani, a znatno su utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 visoki sanduk. Kao njegovi reljefni motivi zastupljeni su frizovi od povijene lozice sa trolistovima, biljna stilizacija u vidu ljljana i čovjek sa konjem.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 30.

48 — Oko 400 m južno od prethodne nekropole, na brijegu, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 ploča i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je krstača. Njen ukrasni motiv je stilizovan biljni cvijet.

Na ovome spomeniku postoji i natpis u kome se kaže da tu leži Ivaniš Radoje.

Lit.: V. Vuletić-Vukasović, Viestnik, 1889 (XI), br. 1, 9; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4897; Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 265; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen V, 280; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 109; Š. Bešlagić, n. d., 30 i 35.

49 — Oko 600 m istočno od prethodne nekropole nalazi se 1 osamljen stećak u obliku ploče relativno velikih dimenzija.

Spomenik je dobro obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na njegovoj vodoravnoj strani nalaze se motivi bordure od kosih paralelica i štit sa mačem.
Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 31.

Mesari

Selo koje leži desno od ceste ka Mostaru, udaljeno od Trebinja oko 17 km zračne linije na sjeverozapad.

50 — Na Ilinu brdu, nedaleko od sela, uz crkvicu posvećenu sv. Iliji, na dvjema humčicama, nalazi se nekropola sa 7 stećaka (2 ploče i 5 sanduka).

Relativno slabija obrada i očuvanost.

Orijentacija uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak u obliku sanduka. Njegov ukrasni motiv je krst čija se gornja tri kraka završavaju kao krugovi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 31.

Rapti

Selo u predjelu Bobani, oko 25 km zračne linije sjeverozapadno od Trebinja.

51 — Na brežuljku u južnom kraju sela, gdje je novija pravoslavna crkva sa grobljem, smještena je nekropola sa 34 stećka (8 ploča, 25 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro klesani, ali su danas znatno oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa, ali krstača ima natpis koji kaže da ga je pisao sin Radoje.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 220; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 460; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4892; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 175—176; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 121; Š. Bešlagić, n. d., 45 i 87.

Grbeši

Selo na putu ka Žabici, udaljeno od Trebinja oko 7 km zračne linije na sjeverozapad.

52 — Na lokalitetu Drenovi, koji pripada zaseoku Zabrijeg, na tumulu pokraj puta, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (3 ploče, 2 sanduka i 1 krstača).

Obrada dosta dobra.

Orijentacija z—i.

Ukrašena je krstača. Njeni motivi su arkade, vrpca od kosih paralelica, krst i konj sa jahačem. Ima i natpis koji je nedavno urezan. Krstača je napravljena od rimskog miljokaza.

53 — Na tumulu uz crkvicu i savremeno pravoslavno groblje zaseoka Jabuka nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Obrada i očuvanost osrednje.

Orijentacija z—i.

Na njegovoj vodoravnoj strani je motiv »vođenice«.

Selo pokraj ceste ka Mostaru, koje je od Trebinja udaljeno oko 14 km zračne linije na sjeverozapad.

54 — Pri kraju sela prema Mesarima, uz savremeno pravoslavno groblje i crkvicu, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (4 ploče i 9 sanduka).

Spomenici su brižljivo klesani i dosta dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka. Na njima se vide fino obrađeni motivi arkada, frizova od povijenih linija sa trolistovima, ili od kosih paralelica, odnosno cikcak-linija, kao i friz od niza rozeta u kružnim vijencima i od široke mreže rombova.

U zidovima crkvice nalazi se nekoliko ugrađenih stećaka. Sadašnja crkva je vjerovatno građena na temeljima stare koja se spominje 1503. g.

Lit.: V. Korać—V. Đurić, n. d., 564—566; Š. Bešlagić, n. d., 32.

Staro Slano

Selo pokraj ceste ka Mostaru, oko 12 km zračne linije na sjeverozapad od Trebinja.

55 — Oko 200 m sjeverno od Palanke, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni, a neki su i prevrnuti.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Na njihovim bočnim stranama predstavljene su arkade i nizovi rozeta u kružnim vijencima.

Odmah do stećaka situirano je aktivno pravoslavno groblje sa ruševinom novije crkvice.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 32.

56 — Na lijevoj obali Trebišnjice, oko 200 m uzvodno od mosta, u zaseoku Palanci, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku visokih sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali ih voda plavi.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Obadva primjerka su ukrašena i imaju natpise. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju bordure i frizovi od kosih paralelica, zatim nizovi rozeta u kružnim vijencima, arkade, štitovi i prizori kola. Iz natpisa doznajemo da su tu sahranjeni Dobrilo Pribilović i Dobrilo Božičković.

Lit.: V. Vuletić—Vukasović, Viestnik, 1887 (IX), br. 4, 111—112; Dr Č. Truhelka, Starobosanski mramorovi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1891, 375 i 385—388; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 464; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4898 i 4899; V. Jagić, Nekoliko riječi o bosanskim natpisima na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1890, 3; M. Vego, Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 236—237; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 110 i 111; Š. Bešlagić, n. d., 32—33 i 85—86.

Selo na lijevoj strani Trebišnjice, oko 15 km zračne linije na sjeverozapad od Trebinja.

57 — Pokraj puta, istočno od seoskih kuća, uz pravoslavno groblje sa crkvicom Sv. Varvare iz prošlog vijeka, smještena je nekropola sa 47 stećaka (42 ploče i 5 sanduka).

Stećci su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 33.

58 — Na putu od sela ka crkvi i groblju nalazi se osamljen spomenik u obliku stojećeg valjka čiji je gornji završetak u obliku kvadera.

Spomenik je ukrašen stilizovanim krstom, štitom sa mačem i frizom od cikcak-crtica. Ima i natpis u kome se kaže da je tu sahranjen Radoje Mrkšić.

Lit.: V. Vuletić—Vukasović, Viestnik, 1891 (XIII), 108; Dr Č. Truhelka, Starobosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 263—264; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4896; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 237—238; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 118; Š. Bešlagić, n. d., 33 i 86.

Slivnica

Selo u predjelu Bobana, od Trebinja je udaljeno oko 23 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

59 — Na zaravanku pokraj puta, blizu seoskih kuća, nalazi se nekropola sa 33 stećka (19 ploča i 14 sanduka).

Stećci su srednje klesani i očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i i unaokolo humčice.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sanduka.

Njihovi reljefni motivi su krst, rozeta i bordura od kosih paralelica.

Uz stećke je situirano savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 43.

Prosjek

Selo u predjelu Bobana, udaljeno od Trebinja oko 20 km zračne linije na sjeverozapad.

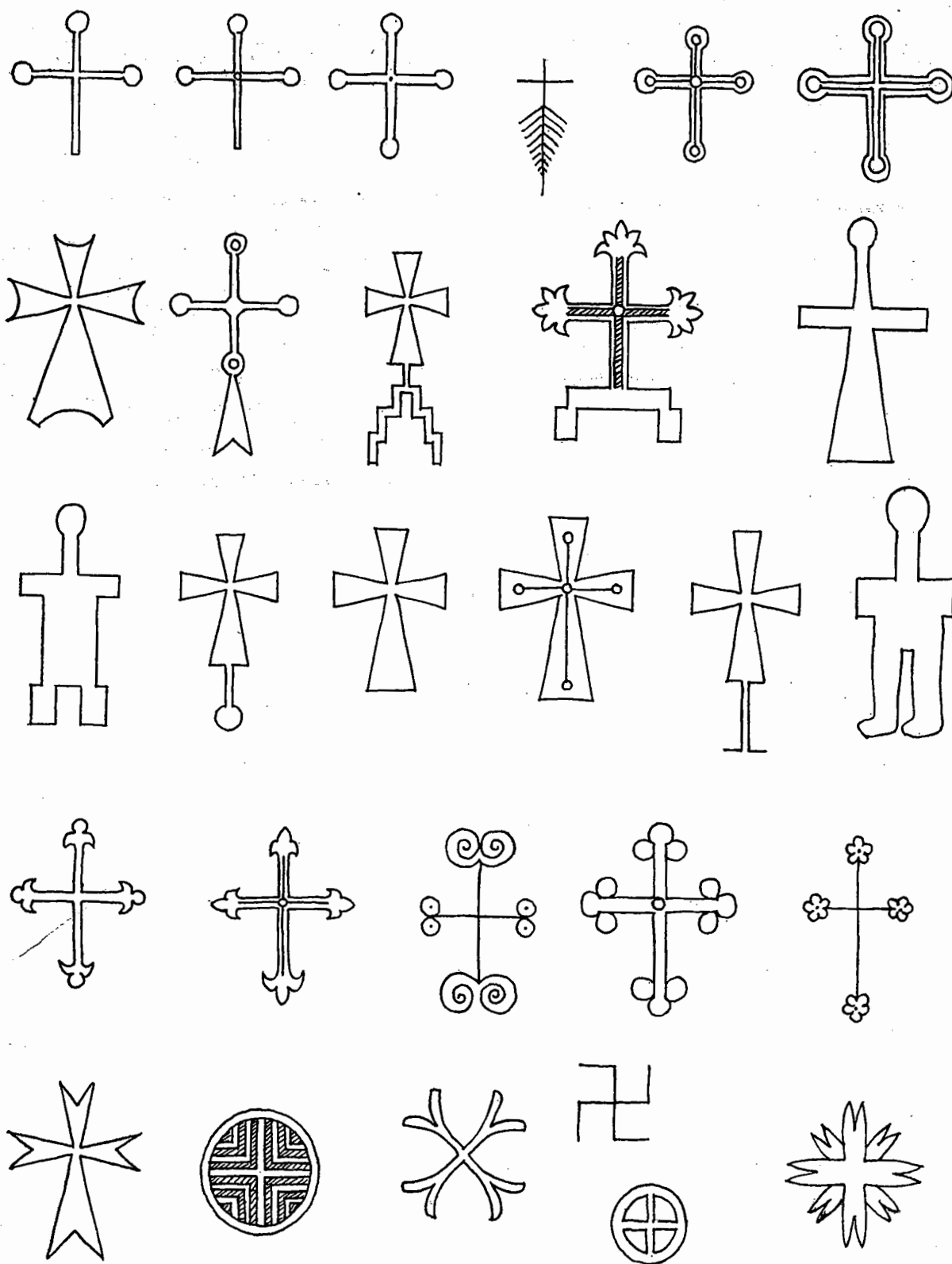
60 — Na brdu iznad sela, uz savremeno pravoslavno groblje i crkvu Sv. Krsta, nalazi se nekropola sa 20 stećaka (9 ploča i 11 sanduka). Od toga broja su 2 ploče u ogradnom zidu, a 6 sanduka u zidu crkve. Ovdje ima i fragmenata spomenika.

Dobro klesano.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašeni su 6 sanduka i 1 fragment. Svi sanduci imaju pravougaone štitove sa koso položenim mačevima ispod njih. Uz to još vidimo

TABELA V

Vrste motiva krstova na stećcima u Popovom Polju, u Hercegovini.

2 polumjeseca i 2 rozete. Na fragmentu je motiv krst-rozete.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 42.

Krajkovići

Selo u predjelu Luga, udaljeno od Trebinja oko 16 km zračne linije na sjeverozapad.

61 — Na glavici zvanoj Kličanj, oko 1 km sjeverno od sela, smještena je nekropola sa 80 stećaka (50 ploča i 30 sanduka).

Spomenici su pažljivo klesani i dosta dobro su očuvani

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove okomito na tu orijentaciju.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sanduka. Kao njihovi reljefni motivi javljaju se povijene lozice sa trolistovima, bordure i okviri od kosih paralelica, krstovi (1 stilizovan), štit sa mačem i figuralne kompozicije kola i lova na jelene.

Do samih stećaka su savremeni pravoslavni grobovi.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 35.

Petrovići

Ovo selo pripada području Luga, kod Popovog polja. Od Trebinja je udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapad.

62 — Nekropola sa stećcima nalazi se u blizini samih kuća. Broji ukupno 12 spomenika (4 ploče, 7 sanduka i 1 krstača sa pripadajućom joj pločom.)

Spomenici su slabo klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 krstača. Na sanduku je predstavljen motiv jabuke, a na krstači i njenoj ploči motiv friza i bordure od kosih paralelica, štita sa mačem i originalno predstavljene figure muškarca.

Uz stećke je situirano savremeno pravoslavno groblje, a u blizini se nalaze 4 ilirska tumula.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 33.

Gornje Vrbno

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistok.

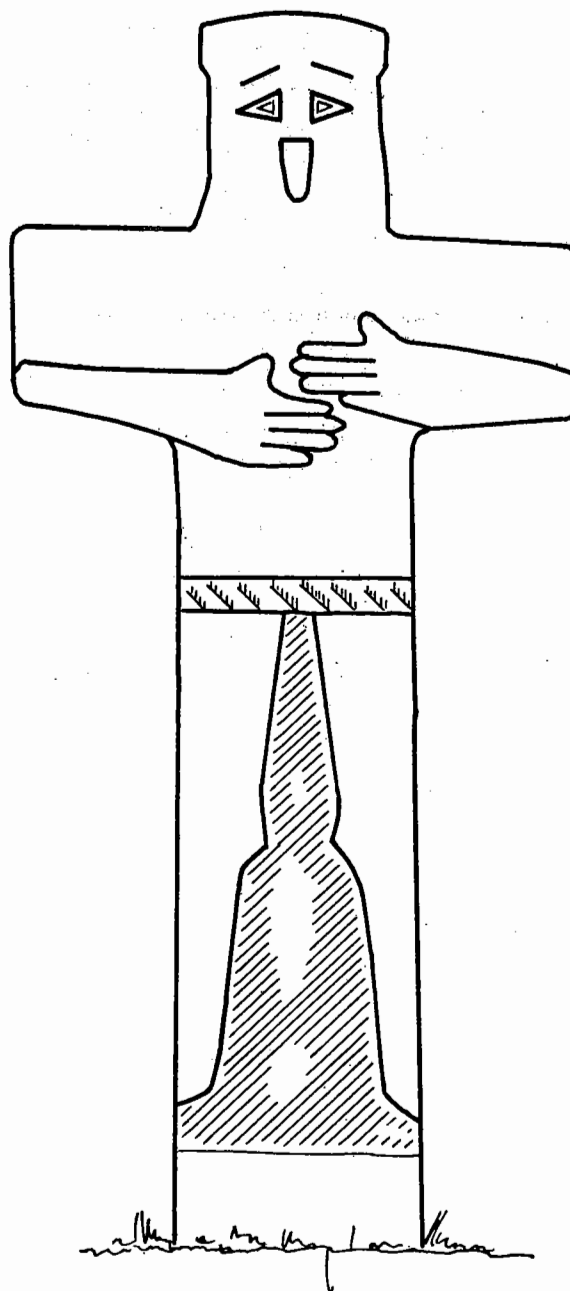
63 — Na brijegu kod Česme, oko 800 m južno od sela, smještena je nekropola sa 25 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašene su 2 ploče. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, obična vrpca i veliko pravougaono udubljenje na vodoravnoj strani.

Usred nekropole vide se temelji stare crkvice u koje je ugrađeno 5 stećaka.

56 — Krstača iz Petrovića, opština Trebinje, Bosna i Hercegovina.

Hum

Selo i željeznička stanica u Trebinjskoj šumi, udaljeno od Trebinja oko 13 km zračne linije na zapadnu stranu.

64 — Kod savremenog pravoslavnog groblja i crkve, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 43 stećka (13 ploča, 29 sanduka i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su tokom vremena oštećeni, a neki su pomicali i korišteni za podzide i klupe.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 ploča, 3 sanduka i 1 krstača. Reljefni motivi su luk sa strijelom, polumjesec i krst. Krstača ima natpis u kome se spominje neki Umko.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 177; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 123; Š. Bešlagić, n. d., 33—35 i 86.

65 — Kod kuće Jove Kolaka nalazi se osamljen spomenik u obliku krstače.

Spomenik je dosta oštećen.

Na jednoj široj strani ima natpis u kome se spominje neki Vukićević.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 176—177; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 124; Š. Bešlagić, n. d., 35 i 87.

66 — Na platou pokraj velikog bunara Lokve, oko 500 m sjeverno od crkve i groblja, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je lijepo klesan, ali je danas skoro prepolovljen.

Nema ukrasa, postoji samo dio oštećenog natpisa u kome se spominje neki Ćurko...

Izgleda da je nekada ovdje bilo više stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine IX, Sarajevo 1964, 133; Isti, Popovo, Sarajevo 1966, 35 i 86—87; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 122.

Začula

Selo u podnožju brda Čule, udaljeno od Trebinja oko 16 km zračne linije na zapadnu stranu.

67 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, blizu novije crkve, ispod sela, nalazi se nekropola sa 74 stećka (9 ploča i 65 sanduka).

Stećci su dobro obrađeni, ali su danas djelomično oštećeni. U ogradu groblja ugrađeno je 16 sanduka.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i, osim 2 primjeka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 1 ploča i 13 sanduka. Najčešće se javljaju motivi povijene lozice sa trolistovima i rozete, zatim bordure od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima, tordirane vrpce, obični i stilizovani krstovi i polumjeseci, a onda arkade, predstava šake i pravougaonog ili srcolikog štita sa mačem. Od figuralnih kompozicija ovdje su scene turnira (sa konjima i bez njih), zatim scena sa ženom, konjem i jahačem, te scena sa više muških figura.

U istočnom kraju nekropole primjećuju se ostaci temelja stare crkvice, a u blizini je lokalitet Crkvina, na kome se također primjećuju ostaci nekadašnje crkve.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 40—41.

Necvijeće

Selo koje se nalazi oko 7 km zračne linije istočno od Trebinja.

68 — Uz pravoslavnu crkvu i savremeno groblje smještena je skupina sa 20 stećaka (10 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su dobro klesani, ali su djelomično oštećeni. Više primjeraka iskorišteno je za novije nadgrobnike.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 ploče i 1 sanduk. Njihovi ukrasi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih paralelica, niz rozeta u kružnim vijencima i koncentrični kružni vijenci.

Taleža

Selo koje se nalazi u području Trebinjske šume, udaljeno od Trebinja oko 9 km zračne linije na zapad.

69 — Pokraj pravoslavne crkve i savremenog groblja nalazi se nekropola sa 72 stećka (58 ploča i 14 sanduka).

Većina spomenika je dobro obrađena i očuvana.

Orijentacija im je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče i 3 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se arkade, bordura od povijene lozice sa trolistovima, rozete, krst i štit sa mačem.

Na fragmentu stećka uzidanom u crkvu vide se stilizovan krst i rozeta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 39—40.

Trebinje

Gradić i centar opštine.

70 — Na glavici kod mahale Zasad, a na lokalitetu Crkvina, nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su slabo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka su i savremeni pravoslavni grobovi.

71 — U magacinu Zavičajnog muzeja u Trebinju nalaze se 3 stećka (2 ploče i 1 prelomljena krstača). Ploče su prije desetak godina prenesene iz Polica, a krstača sa nekropole iz Skrobotnog (opština Bileća).

Jedna ploča je bila u zidu crkvenog dvorišta. Na njoj je natpis u kome se spominje veliki knez Mihajlo i trebinjski župan Grd, te župan Radomir i žena mu Tvara. Druga ploča je služila kao crkveni prag. Na njoj je natpis u kome se spominje župan Pribilša u vrijeme kralja Vladislava.

Krstača je ukrašena motivom lova na jelena.
Lit.: V. Vrčević, Slovinac, 1880 (III), br. 12, 236; V. Vuletić—Vukasović, Viestnik, 1887 (IX), 114 i Viestnik, 1888 (X), 24—27 i 124—125; Dr C. Truhelka, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 31—32; Isti, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 425—426; Lj. Stojanović, n. d., I, br. 53, II, br. 4725 i IV, br. 5985; K. Jireček—J. Radonić, Istorija Srba I, 153; St. R. Delić, Dva stara natpisa iz Hercegovine, Glasnik muzeja u Sarajevu, 1911, 485—487; Vl. Ćorović, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1911, 485—487; Vl. Ćorović, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1911, 549—551; M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 128 i 129.

Gorica

Selo na desnoj obali Trebišnjice, udaljeno od Trebinja oko 3 km na sjeveroistok.

72 — Na tumulu kod zgrade Tvornice alata nalazi se nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Dobra obrada, ali su spomenici danas veoma oštećeni.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su arkade, povijena lozica sa trolistovima i štit sa mačem (na štitu je rozeta).

Ovdje je Zavičajni muzej iz Trebinja 1964. g. vršio sondažno istraživanje. Ustanovljeni su srednjovjekovni grobovi bez priloga.

Arslanagića Most

Selo uz stari turski most (potopljen jezerom za hidrocentralu), oko 5 km istočno od Trebinja.

73 — Na brijegu s lijeve strane Trebišnjice i starog mosta, uz pravoslavno groblje i staru crkvicu, nekada je bila nekropola od koje je do danas preostao 1 sanduk.

Spomenik je lijepo klesan.

Nema ukrasa.

Potopljen je zajedno sa mostom.

Klobuk

Selo koje se nalazi oko 17 km zračne linije na istok od Trebinja. Tu su i ruševine istoimenog srednjovjekovnog grada.

74 — Unutar zidina starog grada nalazi se visok sanduk sa postoljem.

Lijepo je klesan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Na spomeniku je urezan natpis u kome se kaže da tu leži Vukosav Zemlić.

Lit.: M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 131; Isti, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 184; H. Kreševljaković i H. Kapidžić, Stari hercegovački gradovi, Naše starine II, 18—19.

Orah

Seoce u predjelu Kurtovići, udaljeno od Trebinja oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

75 — Sjeverno od naselja, pored puta, gdje se nalazi savremeno pravoslavno groblje sa ostacima crkvice, smještena je nekropola sa 22 stećka (4 ploče i 18 sanduka).

Spomenici su pažljivo klesani i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašene su 2 ploče. Njihovi reljefni motivi su tordirani kružni vijenac, polumjesec i štit sa mačem.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 37.

Klikovići

Selo u Trebinjskoj šumi, udaljeno od Trebinja oko 12 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

76 — Južno od sela nalazi se nekropola sa 9 stećaka (7 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Do stećaka nalaze se savremeni pravoslavni grobovi, a između stećaka vide se ostaci temelja neke stare crkvice.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 37.

77 — Na lokalitetu Rakov krst, u blizini naselja, nalazi se osamljen spomenik u obliku stuba sa pripadajućim sandukom.

Obrada i očuvanost dobre.

Orijentacija po pravcu z—i.

Na stubu vidimo motive stilizovanog i antropomorfnog krsta i predstavu jednostavne figure čovjeka. Na pripadajućem sanduku nalazi se motiv stilizovanog krsta.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 37.

Police

Selo odmah istočno od Trebinja koje je danas, zapravo, njegova periferija.

78 — Uz pravoslavnu crkvu i savremeno groblje na lijevoj obali Trebišnjice, zatim u podzidima porte i u ogradi obližnje bašte, kao i u bašti Čelija, nalazi se ukupno 19 stećaka u obliku sanduka.

Vrlo dobro su klesani, ali danas utonuli u zemlju, a neke primjerke oplakuje voda.

Koliko se to može vidjeti, ukrašena su 4 primjerka. Njihovi ukrasi su povijene lozice sa trolistovima i široki friz od mreže rombova.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu z—i.

Nekropola je ranije bila mnogo veća. Odavde su prenesene u Trebinje 2 ploče sa natpisima, u ogradi ima fragmenata stećaka. Oko 100

m jugoistočno, na brijegu, nađeni su 1964. g. temelji stare crkve i uz njih 1 grobna ploča.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Nekoliko hercegovačkih natpisa, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1892, 31—32; St. Delić, Dva stara natpisa iz Hercegovine, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1911, 485—487; Dr Č. Truhelka, Wissenschaftliche Mitteilungen III, 426; M. Vego, Naselja..., Sarajevo 1957, 94. Vidi i napomene pod Trebinje, nekropola br. 71.

Arandelovo

Selo u predjelu Korjenici, udaljeno od Trebinja oko 16 km zračne linije na istočnu stranu.

79 — U ravnicu pokraj ceste i rječice Sušice nalazi se nekropola sa 76 stećaka (20 ploča i 56 sanduka).

Spomenici su nejednako ali pretežno slabije obrađeni, znatan broj ih je utonuo u zemlju ili je djelomično oštećen.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 5 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se bordure i frizovi od kosih paralelica i povijenih lozica sa trolistovima, zatim mač i luk sa strijelom.

Usred nekropole nalazi se stara crkva sa živopisom u čije zidove je ugrađeno nekoliko stećaka. Na jednom kamenu ugrađenom u dovratnik izlaza iz narteksa urezan je natpis koji nam kaže da je tu sahranjen župan Krnje. Oko crkve je savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: L. Ninković, Bosansko-hercegovački istočnik, Sarajevo 1889, br. 23, 376—377; Š. Bešlić, Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1959 (Arheologija), 240—241; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 183 — 184; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 133.

Gola Glavica

Selo u Trebinjskoj šumi, udaljeno od Trebinja oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

80 — Na lokalitetu Gumnište, nešto ispred sela, smještena je nekropola sa 14 stećaka (6 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni a osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 4 ploče i 5 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se bordure i frizovi od povijenih lozica sa trolistovima ili od kosih paralelica, zatim tordirane vrpce, pa krstovi (2 stilizovana), štitovi sa mačem, rozete i scena kola.

Uz stećke nalaze se grobovi koji su na površini zemlje obilježeni neobrađenim kamenom.

vima od kojih neki imaju komad ploče usađen kod glave. U sredini nekropole primjećuju se ostaci suhozida stare kapelice.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 35—37.

81 — Oko 200 m jugoistočno od prethodne nekropole, blizu lokve Ušice, nalaze se 3 osamljena stećka (2 ploče i 1 sanduk).

Dobro su obrađeni i očuvani.

Orijentacija im je po pravcu z—i.

Ukrašeni su sanduk. Na njegovoj vodoravnoj strani predstavljena je »vodenica«.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 37.

Ljubovo

Selo u jugoistočnom kraju Trebinjske šume, udaljeno od Trebinja oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

82 — Uz savremeno pravoslavno groblje sa kapelicom, u blizini sela, nalazi se nekropola sa 26 stećaka (10 ploča i 16 sanduka).

Spomenici su vrlo brižljivo obrađeni i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka u obliku sanduka. Motivi njihovih reljefa su arkade, štit sa mačem (na štitu je konj sa jahačem), krst, kružni vijenac i povijena lozica sa trolistovima.

Lit.: Š. Bešlić, n. d., 39.

Orašje Površ

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

83 — Na lokalitetu Podorašje, u kamenjaru ispod Miskinih kuća, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (15 ploča i 15 sanduka).

Spomenici su nejednako obrađeni (sanduci mnogo pažljivije) i osrednje očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Kao motivi reljefa ovih spomenika javljaju se bordura i friz od kosih paralelica ili povijene lozice sa trolistovima, krst, rozeta i niz krstića u kružnim vijencima.

Više stećaka je uništeno pri gradnji nove ceste.

Mrnjići

Seoce u predjelu Površ, udaljeno od Trebinja oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

84 — Kod pravoslavne crkvice i groblja nekada je bila nekropola sa stećcima od koje je do danas preostao samo 1 sanduk.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nije ukrašen.

Crnač

Manje selo u Dživarškom polju, oko 5 km zračne linije južno od Trebinja.

85 — Kod ruševina stare crkve Sv. Petra i kod nove crkve Sv. Pavla, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 98 stećaka (77 ploča i 21 sanduk). Spomenici su raspoređeni u dvije skupine.

Vrlo slaba obrada, ima i amorfnih komada, dosta su utonuli u zemlju i korišteni za novije nadgrobnike.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 10 primjeraka, koji stoje po pravcu s—j. U nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njihovi reljefni motivi su povijena lozica sa trolistovima, mač i rozeta u tordiranom vijencu.

Na komadu ploče koja je bila uzidana u crkvu nalazi se natpis u kome se navodi da je neki Poleta to stavio na materin grob za vrijeme »slavnoga kneza Hramka«. Tu je u XI v. postojao samostan Sv. Petra de Campo.

Lit.: S. R. Delić, Petrov manastir kod Trebinja..., Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1912, 275—282 i Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1913, 129—132; F. Šišić, Ljetopis popa Dukljanina, Beograd—Zagreb 1928, 216—218; Vl. Čorović, Starinar, Beograd 1925, 69—61; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 182—183; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 130.

86 — Iznad sela, kod crkvice Petkovicke i savremenog pravoslavnog groblja, na rastojanju od oko 100 m, nalaze se 2 stećka (1 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su okrnjeni. Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su obadva primjerka. Njihovi ukrasni motivi su pravougaon štit sa mačem, krst, ptice, dvije ruke i štap.

Donji Orahovac

Selo u području Lastve, udaljeno od Trebinja oko 12 km zračne linije na istočnu stranu.

87 — Kod pravoslavne crkve Sv. Jovana i savremenog groblja nalazi se nekropola sa 20 stećaka u obliku ploča.

Neki primjerci su iskorišteni za kasnije nadgrobnike.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi motivi su tordirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, krst, krugovi i »vodenica«.

(Podaci Zavičajnog muzeja iz Trebinja.)

Uskoplje

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 16 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

88 — Na glavici uz ruševine pravoslavne crkvice i savremeno groblje nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni.

Orijentacija z—i.

Ukrašena su 2 primjerka motivima krstova. Ovdje je nekada bilo više stećaka. U istočnom zidu crkvice, iznutra, vide se 2 fragmenta stećaka sa ukrasima krsta sa rozetom i predstave stabla.

Turmenti

Selo u predjelu Zubaca, oko 8 km zračne linije jugoistočno od Trebinja.

89 — Kod pravoslavne crkve Sv. Gospe i groblja nalazi se nekropola sa 105 stećaka (15 ploča i 90 sanduka).

Vrlo dobro su klesani i očuvani.

Orijentacija z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 12 primjeraka u obliku sanduka. Njihovi reljefni motivi najčešće su povijena lozica sa trolistovima ili sa spiralicama, zatim frizovi rozeta u vijencima, a onda obične vrpce ili od kosih crtica, krst, »vodenica«, i predstava ruke.

Na novijim krstačama vide se motivi ruke, čaše, crkve i bogorodice sa Kristom.

Bobovište

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

90 — U savremenom pravoslavnom groblju kod glavice Drijen, izvan sela, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (32 ploče i 28 sanduka).

Vrlo dobra obrada i očuvanost.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Na visokom sanduku je motiv friza od niza rozeta u vijencima i scena kola, a na ploči motiv podsjeća na 2 konjska kopita.

Na nekropoli su i ruševine crkvice sa polukružnom apsidom na istočnoj strani.

Gomiljani

Veće selo koje se nalazi oko 4 km zračne linije zapadno od Trebinja.

91 — Nekropola je smještena na lokalitetu Kostadinovica, koji je vjerovatno nazvan po staroj crkvi posvećenoj sv. Konstantinu. Broji ukupno 50 stećaka (20 ploča i 30 sanduka).

Spomenici su dosta dobro obrađeni a i očuvani, samo su zarasli u džbunje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi reljefni motivi su rozete u kružnim vijencima, bordure od kosih paralelica, tordirane vrpce i krst.

Na nekropoli su ruševine manje crkve sa bačvastim svodom nad južnim dijelom i polukružnom apsidom na istočnoj strani. Na mjestu menze nalazi se ploča ukrašena povijenom linijom sa trolistovima. Nekada je tu bila i ploča sa natpisom u kome se spominje Mila Tiovića.

Lit.: St. Delić, Crkva Kostadinovica u Gomiljani, Bosanska Vila X (1895), 56—58 i 75—76.

Rupni Do

Seoce u blizini Ravnog, udaljeno oko 38 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

92 — Oko 700 m od sela, pokraj puta ka Trebimlju, nalazi se nekropola sa 11 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su nejednako — kao tetive kruga (nalaze se na tumulu).

Ukrašena su 3 primjerka. Kao reljefni motivi ovdje se javljaju bordure od kosih paralelica, rozete i štit sa mačem.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 53.

93 — Na lokalitetu Dubrovač-kamen, oko 1 km južno od sela, nalazi se nekropola sa 21 stećkom (11 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su dosta dobro klesani i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 ploče, koje leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 3 ploče i 2 sanduka. Osim bordura od kosih paralelica, ovdje se pojavljuju arkade i »vodenica« kao motivi ukrašenih stećaka.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 54.

94 — Kod savremenog pravoslavnog groblja i crkvice nalaze se 2 osamljena stećka u obliku ploča.

Oni su slabo obrađeni i očuvani.

Nemaju ukrasa.

Lit. Š. Bešlagić, n. d., 53.

Glavska

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

95 — Kod crkvice Sv. Stjepana i savremenog rimokatoličkog groblja nalazi se nekropola sa 10 stećaka (4 ploče i 6 sanduka).

Obrada osrednja, spomenici su dosta oštećeni. Neki primjerci su iskorišteni kao novi nadgrobni i kao klupe ispred crkve.

Na vidljivim stranama spomenika nema ukrasa.

96 — Kod zaseoka Janjina nalazi se nekropola sa 20 stećaka (12 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su veoma zarasli i skoro su nepristupačni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Uz stećke nalaze se temelji neke stare crkvice.

(Podaci Stevana Kijca.)¹⁹⁷

Bogojević Selo

Selo u predjelu Zubaca, oko 15 km zračne linije jugoistočno od Trebinja.

97 — Nedaleko od zaseoka Rađešići, kod pravoslavne crkve Sv. Spasoja i savremenog

¹⁹⁷ Podatke za nekropole br. 96, 102—104 i 110 opštine Trebinje prikupio Stevan Kijac, preparator Zavičajnog muzeja u Trebinju.

groblja, nalazi se nekropola sa 60 stećaka (30 ploča i 30 sanduka).

Vrlo dobro su klesani, ali znatno utonuli.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno 20 primjeraka, i to 11 ploča i 9 sanduka, a 1 sanduk ima i natpis. Ukrasi su pretežno u vidu povijene lozice sa trolistovima ili sa spiralicama, zatim bordure od kosih paralelica, a onda u vidu stilizovanih arkada, tordiranih vrpca, nizova rozeta u vijencima, stilizovanih krstova i scene turnira u kojoj su dvojica muškaraca, bez konja, sa štitovima i mačevima.

U zidovima crkve je nekoliko uzidanih stećaka na kojima se vide i ukrasi.

Natpis spominje Vukašina Dobrašinovića.

Lit.: Dr Č. Truhelka, Starobosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 266; Lj. Stojanović, n. d., III, br. 4901; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1964 (Arheologija), 184—185; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 132.

Grab

Selo takođe u predjelu Zubaca, oko 14 km zračne linije jugoistočno od Trebinja.

98 — Oko 2 km cestom ka Bogojević Selu, uz Đurđevu crkvu, nalazi se nekropola sa 32 stećka (27 ploča i 5 sanduka), a ima i fragmenta.

Veoma utonulo i oštećeno.

Orijentacija po pravcu z—i, u nizovima.

Na čonoj strani 1 sanduka nalazi se motiv stilizovanog krsta.

99 — Oko 1 km cestom ka Trebinju, na humci uz pravoslavno groblje i crkvu Sv. Petra, nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 ploča i 7 sanduka).

Obrada dobra, očuvanost slaba.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Njihovi ukrasi su povijena lozica sa trolistovima, bordura od kosih crtica i krstić u tordiranom vijencu.

Nekropola je bila brojnija. U zidovima crkve vidi se nekoliko ugrađenih primjeraka.

Vrhopolje

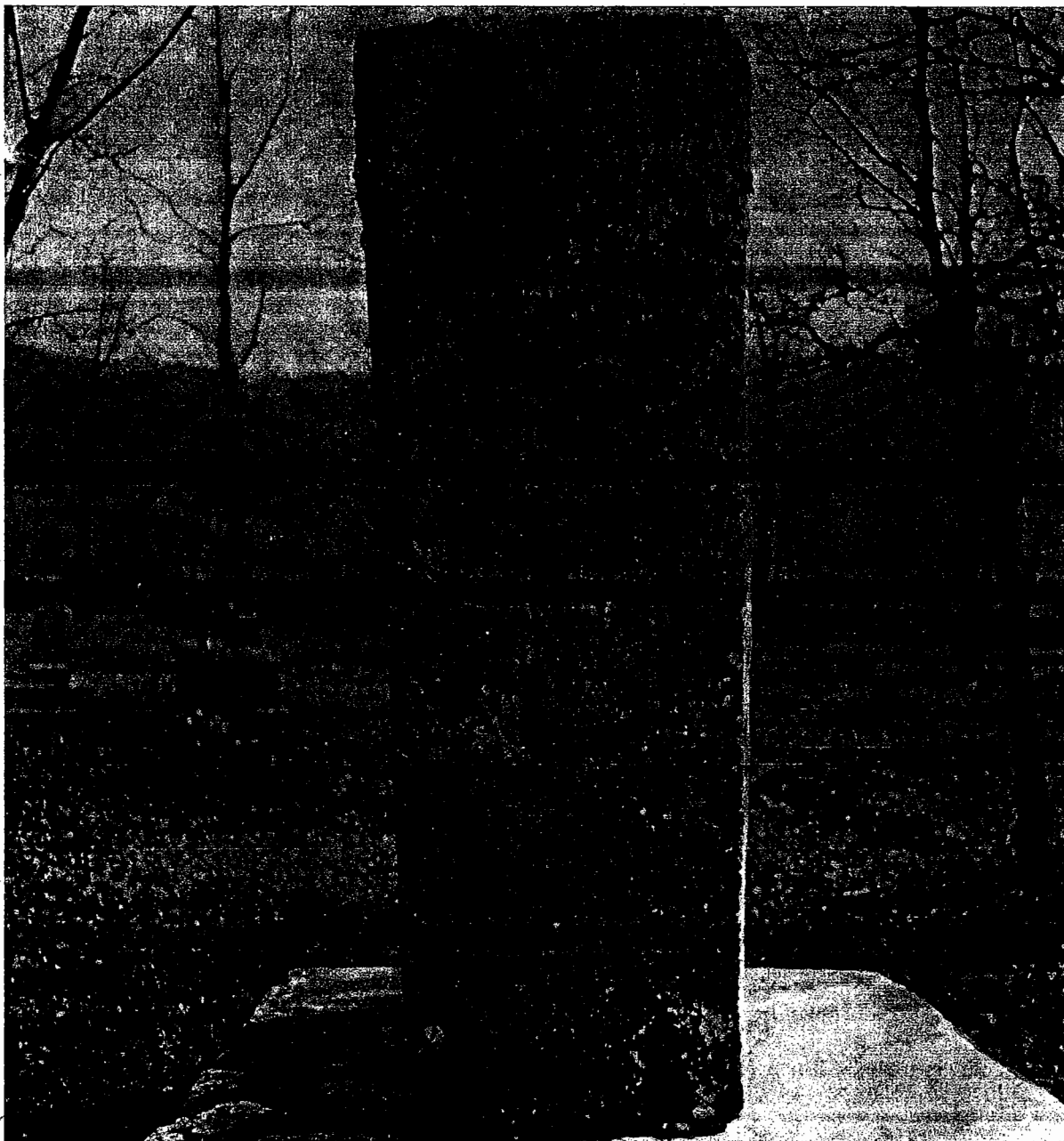
Selo u kraju Ljubomira, oko 8 km zračne linije sjeverno od Trebinja.

100 — Zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, sasvim blizu sela, nalazi se nekropola sa 78 stećaka (39 ploča i 39 sanduka).

Vrlo dobra obrada, neki primjerci su nagnuti ili utonuli. Izgleda da ih je bilo više, pa su tokom vremena uništeni.

Orijentacija isključivo z—i, u nizovima.

Ukrašeno 15 primjeraka, i to 6 ploča i 9 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su frizovi od rozeta u vijencima i od povijenih lozica sa trolistovima, arkade, krstovi, bordure od kosih paralelica, rozete, polumjeseci i ruka sa mačem.

57 — Natpis na visokom sanduku u Vrhpolju, opština Trebinje, Bosna i Hercegovina.

Jedan vrlo visoki sanduk ima natpis koji se odnosi na Pokrajca Oliverovića iz vremena Sandalja Hranića.

Odmah do stećaka i novijih krstača je crkva posvećena Joakimu i Ani.

Lit.: Dr C. Truhelka, Starobosanski natpisi, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1895, 267—268; Lj. Stojanović, n. d., I br. 268; M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962 (Arheologija), 235—236; Isti, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH II, br. 117.

101 — Oko 1 km sjeveroistočno od prethodne nekropole, na lokalitetu Groblje, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (4 ploče, 13 sanduka i 1 krstača).

Dobra obrada, spomenici su danas oštećeni i obrasli mahovinom.

Orijentacija nejednaka: 10 primjeraka je postavljeno po pravcu z—i, a 8 po pravcu s—j.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasi su povijena lozica sa trolistovima, niz rozeta u vijencima, arkade od

kosih crtica, štit sa mačem, stilizovani krst, rozeta i okvir koji pored kosih crtica ima i originalne kvačice. Ovdje imamo i figuralnih predstava: jeleni i scene kola, lova, kao i scena sa konjanikom i ženom.

Na jednom visokom sanduku urezan je natpis koji se odnosi na župana Medulina, a na krstaci oštećen natpis u kome se spominje Dragić Dorlošević.

Lit.: M. Vego, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1962, 234—235; Isti, Zbornik... II, br. 115 i 116.

Trebinjovi

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

102 — Na njivama Tasovaca i Jakanovića nalazi se skupina sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Na visokom sanduku, zvanom Kudeljin kamen, nalaze se friz od povijene lozice sa trolistovima, arkade, štit sa mačem, ptice i predstava konja.

Spomenici su postavljeni po pravcu z—i.

103 — Oko 400 m dalje od prethodne nekropole, na kraju navedenih njiva, nalazi se nekropola sa 27 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su većinom uzidani u kamene ograde.

Na jednom primjerku vide se motivi krsta, »vodenice« i arkada.

Nekada je ova nekropola bila mnogo veća.

104 — Na lokalitetu Parojska njiva nalazi se nekropola sa 17 stećaka u obliku sanduka. Nekoliko primjeraka vide se u ogradi susjednog pravoslavnog groblja.

Orijentacija po pravcu z—i.

Na jednom primjerku vide se motivi tordirane vrpce i predstava ruke.

Zaplanik

Seoce u predjelu Kurtovići, udaljeno je od Trebinja oko 17 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

105 — Uz današnje pravoslavno groblje i crkvu Sv. Petra nalazi se srednjovjekovna nekropola sa 18 stećaka (7 ploča i 11 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i i svrstani u nizove.

Ukrašeno je 6 sanduka. Kao motivi njihovih reljefa javljaju se bordure i frizovi od povijene lozice sa trolistovima, zatim tordirane vrpce, arkade, stilizovani ljljani, a od figuralnih kompozicija scene kola i niz košuta.

U blizini stećaka su ostaci neke stare zgrade. U zidovima te zgrade, kao i u zidovima crkve, nalazi se više primjeraka ploča i sanduka. Na nekima od njih vide se motivi bordure, krsta i »vodenice«. Nekropola je, dakle, prvobitno bila veća.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 38—39.

Ljekova

Selo u Površi kod Trebinja, od centra opštine udaljeno oko 9 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

106 — Nekropola je situirana na erozivnom zemljištu, oko 500 m sjeverno od sela, pokraj puta ka Orašju. Broji 50 stećaka (20 ploča i 30 sanduka).

Obrada i očuvanost vrlo slabe.

Orijentacija poremećena, ali izgleda da je bila po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 sanduka. Njihovi reljefni motivi su u vidu povijene lozice sa trolistovima i rozeta.

Biograd

Selo koje se nalazi lijevo od ceste ka Dubrovniku, udaljeno od Trebinja oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

107 — U savremenom pravoslavnom groblju ispod sela nalazi se skupina sa 10 ploča.

Ostali podaci nedostaju.

(Podaci Zavičajnog muzeja u Trebinju.)

Bukanje

Seoce u predjelu Bobani, udaljeno od Trebinja oko 23 km zračne linije na zapadnu stranu.

108 — Na lokalitetu Sviječca, na zaravanku brda, oko 100 m jugoistočno od sela, nalazi se nekropola sa 43 stećka (36 ploča, 5 sanduka, 1 sljemenjak i 1 stub). Neki primjerci su na tumulu.

Obrada i očuvanost slabe.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 1 sljemenjak, 2 sanduka, 1 ploča i 1 stub. Njihovi ukrasi su friz od povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, nekoliko krstova, »vodenica« i predstava jelena.

Usred nekropole primjećuju se ostaci temelja stare crkvice.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 42—43.

Lopoč

Selo u predjelu Bobani, udaljeno od Trebinja oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

109 — Na lokalitetu Cerovo Počivalo, pokraj puta ka Raptima, nalazi se nekropola sa 16 stećaka (11 ploča, 3 sanduka i 2 krstače sa pločama.)

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobre obrade, ali znatno oštećeni.

Postavljeni su pretežno po pravcu z—i, a nekoliko primjeraka leže po pravcu sz—ji i s—j.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 6 ploča, 1 sanduk i 2 krstače. Njihovi ukrasni motivi su kr-

stovi, rozete, polumjeseci, »vodenica« i nekoliko pravougaonih štitova sa sabljama ispod njih i sa predstavom čovjeka, ili samo glave i ruku umjesto čitave ljudske figure. Ove predstave sa štitovima su jedinstvene.

U neposrednoj blizini je malo pravoslavno groblje.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 44—45.

Donji Turani

Selo koje je od Trebinja udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

110 — Uz staru ruševnu pravoslavnu crkvu i na obližnjim njivama nalazi se skupina sa 16 stećaka (10 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su bili dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Drugi podaci nisu poznati.

U Gornjim Turanima postoji u stijenu uklesana kamena stolica sa ukrasom povijene lozice

sa trolistovima i u pravoslavnom groblju krstača sa natpisom iz XVII v. koji se odnosi na Humka Vukićevića.

Lit.: M. Vego, Zbornik srednjovjekovnih natpisa BiH III, br. 126.

Prijevor

Seoce u blizini Ravnog, udaljeno od Trebinja oko 40 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

111 — Oko 500 m putem ka Ravnom situirana je nekropola sa 8 stećaka u obliku sanduka.

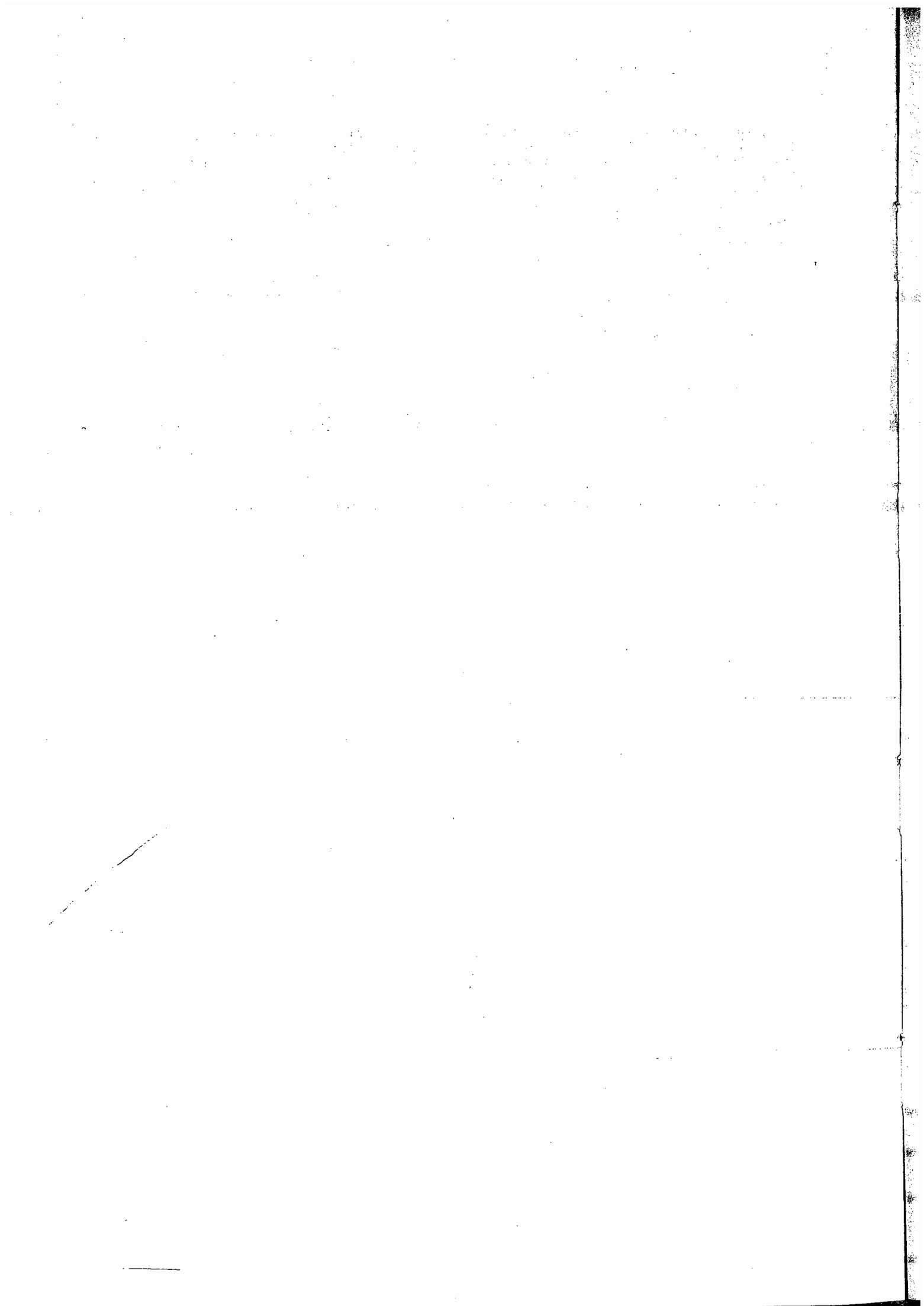
Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka. Njihovi reljefni motivi su tordirana vrpca, bordura od običnih urezanih linija, štit sa mačem i »vodenica«.

Na starom pravoslavnom groblju, oko 300 m južno, bila je nekropola stećaka od koje je do danas preostao 1 oveći sanduk bez ukrasa.

Lit.: Š. Bešlagić, n. d., 53.

STEĆCI SRBIJE

1

LEGENDA:

- NEKROPOLE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
- NEKROPOLE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA
- NEKROPOLE SA 1 DO 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
- NEKROPOLE SA VIŠE OD 50 PRIMJERAKA STEĆAKA NA KOJIM IMA NATPISA
- CENTAR OPŠTINE
- OPŠTINSKA GRANICA
- - - - - REPUBLIČKA GRANICA

km 10 5 0 5 10 15 20 25 30 35 40 km

SRBIJA

BOGATIĆ

Klenje

Selo koje je od Bogatića udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Drum nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je nešto okrnjen i popucao na površini.

Orijentacija nije zabilježena.

Nema ukrasa, ali na obadvi strane krova uklesan je natpis u kome se kaže da tu leži Stojan Ivanović, skutonoša.

(Podaci dr Mirjane Čorović-Ljubinković.)¹⁹⁸

Lit.: M. Vasiljević, Topografija arheoloških nalazišta i spomenika u Podrinju, Godišnjak Istorijskog arhiva V, Šabac 1967, 149; Dr L. Pavlović, Poruka sa nadgrobnog spomenika, Politika od 2. februara 1969, 22.

BEOGRAD

Beograd

1 — U Etnografskom muzeju nalazi se stećak u obliku sljemenjaka koji je ukrašen motivima povijene lozice sa grozdovima, stilizovane biljke sa spiralno povijenim listovima, prepletom, lukom i lavom, prenesen iz Lipenovića (Krupanj).

2 — U Vojnom muzeju na Kalemegdanu nalaze se 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak) koji su preneseni sa nekropole Krekovi kod Nevesinja i nekropole Ključ kod Gacka. Sva tri primjerka su ukrašena, a sljemenjak ima i natpis. Ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima, štit sa mačem, mač i scene lova na jelena, zatim scena turnira i kola.

Natpis nam kaže da tu leži Radonja Ratković.

Lit.: Š. Bešlagić, Izbor stećaka i nišana za novu stalnu izložbu Vojnog muzeja JNA, Vesnik muzeja Beograd, 6—7, 43—47.

¹⁹⁸ Podatke za nekropole na teritoriju Srbije prikupila uz pomoć saradnika i sredila dr Mirjana Čorović-Ljubinković, naučni savjetnik Narodnog muzeja u Beogradu.

LOZNICA

Lešnica

Selo koje je od Loznice udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Crkva, gdje se nalazi i novo pravoslavno groblje, evidentirana su 2 stećka (1 ploča i 1 stub).¹⁹⁹

Spomenici su dobro obrađeni, stub je prevanjen i ispucao.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Obadva primjerka su imala natpise od kojih se danas vide samo tragovi.

Loznica

Varoš u kojoj je sjedište opštine.

2 — Na lokalitetu Rađev kamen nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, a danas je okrnjen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima krstova.

Koviljača

Varošica i banjsko lječilište, udaljena od Loznice oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu kod Zejtin-točka, u Gornjoj mali, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča, kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su oštećeni i zatrpani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

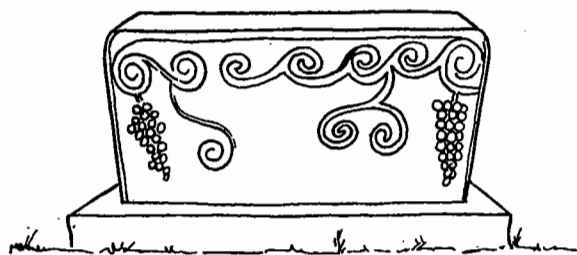
Nemaju ukrasa.

4 — Na lokalitetu Gradac, u Gornjoj mali, nalazi se skupina sa 10 stećaka (7 ploča, 2 sljemenjaka i 1 stub), kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su nejednako obrađeni, ploče su samo pritesane, neki primjerci su utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

¹⁹⁹ U Srbiji se spomenik u obliku stuba najčešće zove »usađenik«.

58 — Ukrašeni sljemenjak iz Koviljače, opština Loznica, Srbija.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su dvostruka spirala sa grozdovima, dvostruka spirala kombinovana sa krstom i grozdovima, zupčast friz, koplje, štap i ruka sa mačem.

Iznad stećaka je današnje pravoslavno groblje.

Lit.: Đ. Bošković — V. Korać, Arheološki spomenici i nalazišta I, Zapadna Srbija, Beograd 1953, 180.

Donja Nedeljica

Selo koje je od Loznice udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Crkva, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se nekropola sa 4 stećka (2 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 stuba. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, povijena lozica i 2 šake.

Lit.: M. Jeftić, Groblja i grobna obeležja, Glasnik Etnografskog muzeja, Beograd 1964, 445.

Šurići

Selo koje je od Loznice udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — U samome naselju nalazi se osamljen stećak u obliku stuba, kao ostatak nekadašnje nekropole.

Spomenik je dobro obrađen, stradao je po površini.

Postavljen je po pravcu si—jz.

Ukrašen je predstavom ljudske figure i mačem.

Dio nekadašnje nekropole nalazi se u obližnjoj šumici, sasvim utonuo u zemlju.

Lit.: Isto tamo.

Stupnica

Selo koje je od Loznice udaljeno oko 13 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

7 — Na lokalitetu Groblje, kod današnjeg pravoslavnog groblja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka (4 ploče i 6 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma utonuli i zarasli u šikaru, usljed čega možda broj oblika nije sasvim pouzdan.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci po literaturi.)

Lit.: Isto tamo.

Donja Borina

Selo koje je od Loznice udaljeno oko 12 km zračne linije na južnu stranu.

8 — Na lokalitetu Mramornjača nalazi se nekropola sa 20 stećaka (1 sljemenjak i 19 stubova).

Spomenici su nejednako obrađeni, većina primjeraka razbijena i stavljena u okolne ogrede.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Na fragmentima sljemenska i na 3 stuba primjećuju se ukrasi u vidu dvostruke spirale, stilizovane ljudske figure i štapa sa rozetom.

Vjerovatno je to isti lokalitet koji je u starijoj literaturi naveden kao Palučica, sa koga je, izgleda, u Beč prenesen 1 dvostruki sljemenjak.

Lit.: P. Kaer, O stećcima, Starohrvatska prosvjeta I (1895) sv. 4, 200; M. Jeftić, n. d., 444, nap. 1; M. Milićević, Kneževina Srbija, Beograd 1876, 526, nap. 1; M. Vasiljević, n. d., 148.

MALI ZVORNIK

Brasina

Selo koje je od Malog Zvornika udaljeno oko 1 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramornjača bila je nekropola koja je uništena i spomenici upotrebjeni za zidanje kuća. Četiri primjerka, vjerovatno u obliku sanduka, imala su natpise u kojima se spominju Moisav Pripković, na svom plemenitom, zatim neki Obrad, plemeniti Planjanin, te Obren Milatović i Pripko Ilić.

Nije isključeno da je ovaj lokalitet identičan sa Mramornjačom u Donjoj Borini, u opštini Loznica.

Lit.: M. Milićević, Kneževina Srbija, Beograd 1876, 526 i dalje; Lj. Kovačević, Nekoliko srpskih natpisa i bilježaka, Starine Jazu, knj. X, Zagreb 1878, VI, 260.

Radalj

Selo koje je od Malog Zvornika udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

2 — U samome naselju nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen, danas je dislociran.

Na istočnoj čeonj strani ovoga spomenika nalazi se motiv krsta i ispod njega natpis u kome se kaže da tu leži neki Boguš, na svom plemenitom, i da mu je spomenik postavio njegov sin Mladen.

Lit.: M. Jeftić, n. d., 445.

KRUPANJ

Dvorska

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na lokalitetu Mađarsko groblje nalazi se nekropola sa 15 stećaka (10 ploča i 5 stubova). Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

2 — Nedaleko od naselja, na lokalitetu koji se također zove Mađarsko groblje, nalazi se skupina sa 23 stećka (10 sanduka i 13 stubova).

Spomenici su amorfni ili vrlo grubo obrađeni, oštećeni su i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je stilizovana biljka — dvostruka spirala sa grozdovima.

Zavlaka

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — Na Markovom brdu nalazi se nekropola sa 6 stećaka (2 sljemenjaka i 4 stuba).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 2 sljemenjaka i 2 stuba. Ukrasni motivi stubova su krst i polumjesec, a sljemenjaci imaju ove motive: fantastične životinje sa kandžama orla i uzdignutim izvijenim repom koji se račva, luk sa strijelom, ruka do iznad lakt, buzdovan, povijena lozica i ornamenat od stilizovane posude razvraćenog oboda.

Ovdje ima i spomenika u obliku nepravilnih ploča i u obliku krstača koji su, vjerovatno, vremenski nešto mlađi.

Lit.: M. Valtrović, Neke srpske starine u valjevskom i podrinjskom okrugu, Starinar, knj. 3, sv. 9, Beograd 1892, 111—112.

Bela Crkva

Naselje koje je od Krupnja udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Crkva nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku ploča, kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Obrada je osrednja, spomenici su danas vrlo oštećeni, utonuli i zarasli u rastinje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Tolisavac

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 8 km zračne linije na istočnu stranu.

5 — Na lokalitetu Mađarsko groblje nalazi se nekropola sa oko 100 stećaka (oko 50 ploča, 1 visoki sanduk i oko 49 stubova).

Spomenici su nejednako obrađeni, pretežno slabo. Više primjeraka je ispucalo, utonulo i zaraslo.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je oko 20 stubova. Njihovi ukrasni motivi su krstovi, polumjeseci, spirale, mačevi i ruka.

Lit.: Đ. Bošković—V. Korać, n. d., 185.

Krupanj

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

6 — Na lokalitetu Šarampov, u blizini naselja, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen. Vjerovatno nije na svom prvobitnom mjestu.

Nema ukrasa.

7 — Na lokalitetu Mačkov kamen, ili Mrmorje, nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku ploča, kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su veoma utonuli i zarasli u rastinje.

Postavljeni su po pravcu z—i, sa manjim odstupanjima.

Nema ukrasa.

Navodno je znatan broj stećaka, raznih oblika i lijepo klesanih, uzidan u kosturnicu na Mačkovom kamenu.

8 — Na lokalitetu Burdića rast, u blizini naselja, nalazi se skupina sa 4 stećka (2 ploče, 1 sanduk i 1 sljemenjak), kao ostatak nekadašnje veće nekropole.

Kamen stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada je dobra, ali su spomenici danas prilično oštećeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, sa manjim devijacijama.

Ukrašen je 1 sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, dvostruka spirala sa grozdovima, nizovi povezanih spirala i medaljoni sa upisanim krstovima i rozetama.

Lit.: Isti, n. d., 182—183.

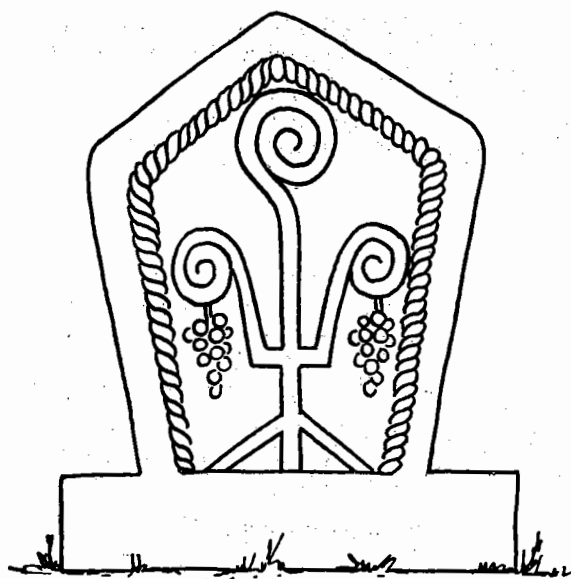
9 — Na Ivanovića njivama, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku stubova.

Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivima krsta i polumjeseca.

59 — Ukrašeni sljemenjak iz Krupnja, opština Krupanj, Srbija.

Kržava

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 3 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

10 — U samome naselju nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova, kao dio nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

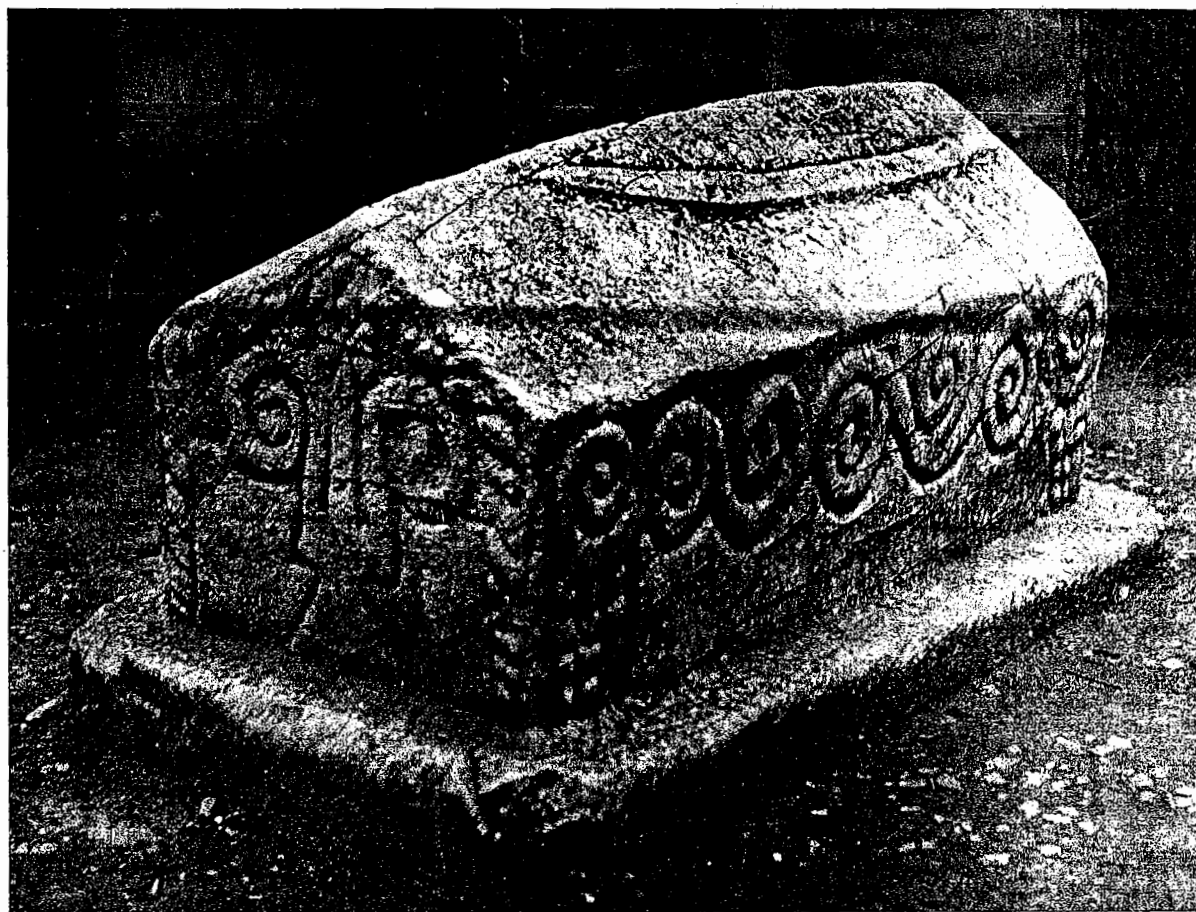
Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i 2 kruga.

Lipenović

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Mramorje, u blizini naselja, nalazi se nekropola sa oko 100 stećaka (91 ploča, 8 sljemenjaka i 1 stub). (Broj ploča i stubova možda nije sasvim tačan. Ovdje ima i stubova iz kasnijeg vremena.)

Kamen stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada nejednaka, više primjeraka oštećeno i utonulo.

60 — Ukrašeni sljemenjak iz Lipenovića, opština Krupanj, Srbija — sada u Etnografskom muzeju u Beogradu.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 13 primjeraka, i to 3 sljemenjaka i 10 stubova. Ukrasi sljemenjaka su luk, sablja, ovalni preplet, spirale sa grozdovima, tor-dirana vrpca, biljna stilizacija u vidu grčkog slova Psi — bočni kraci su spirale, a gornji je petolisni cvijet i fantastična životinja (lav ?). Ukrasi stubova su najčešće krst, a onda polumjesec i ruka.

Jedan ukrašen sljemenjak, sa predstavom lava, nalazi se u Etnografskom muzeju u Beogradu.

Lit.: Isti, n. d., 183.

Vrbić

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

61 — Ukrašen stub iz Lipenovića, opština Krupanj, Srbija — sada u Etnografskom muzeju u Beogradu.

12 — Na lokalitetu Mađarsko groblje nalazi se skupina sa 10 stećaka u obliku ploča, kao preostali dio nekadašnje nekropole.

Spomenici su amorfni, utonuli su i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nekoliko ukrašenih primjeraka je preneseno kod zgrade Osnovne škole. Broj ukrašenih primjeraka i njihovi motivi nisu zabilježeni.

Lit.: M. Vasiljević, Topografija arheoloških nalazišta i spomenika u Podrinju, Godišnjak Istorijskog arhiva V, Šabac 1967, 146.

Šljivova

Selo koje je od Krupnja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na lokalitetu Grujina bara ili Mramorje nalazi se nekropola sa 10 stećaka u obliku ploča.

Obrada spomenika je nejednaka, neki primjerci su utonuli i zarasli.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: krug, štit, mač i ruka.

Lit.: Đ. Bošković—V. Korać, n. d., 187.

OSEČINA

Peslop

Selo koje je od Osečine udaljeno oko 14 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 11 stećaka (10 ploča i 1 stub).

Ploče su amorfne, spomenici pretežno utonuli i obrasli grmljem.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

VALJEVO

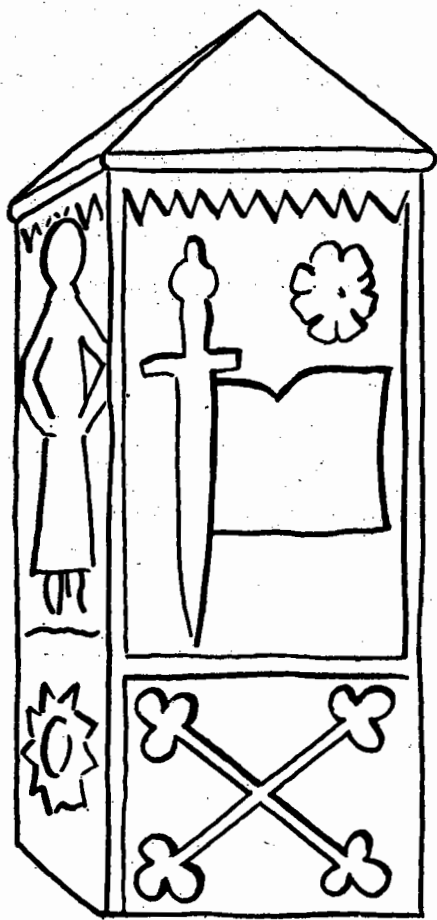
Dokmir

Selo koje je od Valjeva udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Uz manastir Dokmir nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova.

Spomenici su dobro obrađeni, djelomično je utonuo jedan primjerak, a drugi je iskorišten za stub časne trpeze u crkvi.

Ukrašena su obadva primjerka. Ovdje se pojavljuju sljedeći motivi: arkadice, spirala, predstava muške figure sa kratkim haljetkom (ruke podbočene), krug, krst, niz trouglova, štit, kop-

62 — Ukrašeni stub iz Dokmira, opština Valjevo, Srbija.

lje i motiv u vidu latinskog slova X čija se sva 4 kraka završavaju kao trolistovi.

Na jednom stubu je bio natpis od koga je do danas ostao samo jedan dio iz koga se ne vidi ko je tu sahranjen.

Lit.: P. Popović, Iz srpskih starina, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, knj. X/2, Beograd 1940, 232—233; M. Ćorović—Ljubinković—R. Ljubinković, Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji, I, Zapadna Srbija, Beograd 1953, 176.

Bobova

Selo koje je od Valjeva udaljeno oko 12 km zračne linije na zapadnu stranu.

2. — Na lokalitetu Rimsko groblje (neki ga zovu Mađarsko groblje) nalazi se skupina sa 14 stećaka (2 ploče, 1 sanduk, 8 sljemenjaka i 3 stuba).

Relativno dobra obrada, ali ima i grubljeg rada, neki primjerci su popucali, okrnjeni i djelomično utonuli.

Spomenici su dvojako postavljeni — po pravcu z—i i po pravcu si—jz.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su mačevi.

Na ovoj nekropoli nalazi se i 1 dvostruki sljemenjak. Vršena su probna iskopavanja grobova. Ispod dvostrukog sljemenjaka nađena su 2 kostura, a u jednom grobu bez stećaka nađen je austrijski novac iz 1650. g.

Lit.: J. Hadži-Vasiljević, »Mađarsko groblje« u Stavama, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu VI, Beograd 1931, 115—117; M. Ćorović—Ljubinković—R. Ljubinković, n. d., 192.

Suvodanje

Selo koje je od Valjeva udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3. — Na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, tzv. Bircansko groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka (1 ploča, 4 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su nejednako obrađeni, popucali su po površini.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, rozeta, krug i predstava ratnika sa mačem.

Ovdje ima i znatan broj ostalih ploča nejednake obrade, vjerovatno mlađih od stećaka, od kojih neke imaju ukrase krstova.

LAJKOVAC

Stepanja

Selo koje je od Lajkovca udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1. — Kod manastira Stepanje nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik je dobro obrađen, djelomično je okrnjen i ispucao. Nalazi se u sekundarnom položaju.

Ukrašen je. Njegovi ukrasni motivi su povijena lozica, krst, krst na postolju, krug, niz ratnika naoružanih lukovima, mačevima, kopljima i topuzom, od kojih su neki na konjima, i 4 floralna ornamenta.

Lit.: Isti, n. d., 176—177.

LJIG

Brančići

Selo koje je od Ljiga udaljeno oko 2 km zračne linije na istočnu stranu.

1. — Na lokalitetu Mađarsko groblje, kod savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se skupi-

na sa 3 stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su slabo obrađeni, danas su okrnjeni i ispucali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

LJUBOVIJA

Donje Postenje

Selo koje je od Ljubovije udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sljemenjaka.

Izgleda da su bili dobro obrađeni, danas su veoma utonuli u zemlju i zarasli u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su krst, rozeta i mač.

Uz stećke vidimo i neobrađene ploče koje su, vjerovatno, mlađi nadgrobni.

Grabovica

Selo koje je od Ljubovije udaljeno oko 6 km zračne linije na sjevernu stranu.

2 — Na lokalitetu Vrhpolje nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sljemenjaka (5 imaju postolja), kao preostali dio nekadašnje brojnije nekropole.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično ispucali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom povijene klnije, poput voluta.

Gornja Trešnjica

Selo koje je od Ljubovije udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

3 — U samome naselju nalazi se skupina sa 4 stećka (3 ploče i 1 sljemenjak), kao dio nekadašnje brojnije nekropole.

Obrada dobra, spomenici su danas veoma utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Njegovi ukrasni motivi su ruka s kopljem i krst kod koga se gornji krakovi završavaju kao krugovi.

BAJINA BAŠTA

Bačevci

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Rogljašac (Rogulje, Rosulje) nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem, kao ostatak nekadašnje nekropole. Neki spomenici su uzidani u zgrade.

Spomenik je osrednje obrađen i očuvan.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Nema ukrasa.

2 — Na lokalitetu Arnautovača do prije nekoliko godina bila su 3 stećka (ploča sa podnožjem, sanduk sa podnožjem i sljemenjak sa podnožjem) od kojih je do danas preostao samo 1 fragment sanduka.

Spomenici su bili dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Ova nekropola je nekada bila brojnija, ali su njeni spomenici iskorišteni kao građevinski materijal. Tu se nalaze i 3 preistorijska tumula.

Okletac

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 10 km zračne linije na sjevernu stranu.

3 — Na lokalitetu Priplav (Bela reka) nalazi se nekropola sa 6 stećaka (1 ploča, 1 sanduk i 4 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo lijepo obrađeni, danas su djelomično oštećeni, a neki su skliznuli niz padinu.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 dječjeg spomenika, koji leži po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Prije 70. g. ovdje je bilo 15 lijepo obrađenih stećaka. Zna se da su neki primjerci iskorišteni za gradnju obližnjeg mosta i puta. Na području sela bila je još jedna nekropola, koja je, međutim, uništena za vrijeme drugog svjetskog rata.

Lit.: F. Kanitz, *Ältere und neuere Grabdenkmalformen im Königreich Serbien — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XIX (IX) 1889, 153—159.*

Ovčina

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Rimljansko groblje nalazi se skupina sa 103 stećka (2 ploče, oko 100 amorfnih ploča i 1 sljemenjak).

Stanje nekropole je vrlo slabo, neki primjerci su u ogradbi.

Orijentacija je po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Nekropola je bila brojnija, pa je jedan dio bolje klesanih spomenika uništen između 1918. i 1941. god.

Svojdruk

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 11 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Kod zaseoka Rogačica, na lokalitetu Rastilo (Mramorje), nalazi se skupina sa 24 stečka (7 ploča, 16 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada spomenika slaba, stanje osrednje.

Orijentacija po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašene su 2 ploče. Njihovi ukrasni motivi su rozete i ruka s mačem.

Ovdje je ranije bilo više spomenika, ali su oni korišteni za gradnju crkve i kuća u selu. U grobu ispod stečka na kome je predstava ruke s mačem nađena je naroskana naušnica koja se danas nalazi u Narodnom muzeju u Beogradu.

Lit.: Isto tamo.

Gornja Crvica

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

6 — Na lokalitetu Livade nalazi se nekropola sa 52 stečka (38 ploča, 3 sanduka i 11 sljemenjaka).

Obrada spomenika je nejednaka, najslabije su obrađene ploče, više primjeraka je razbijeno i ispucalo.

Orijentacija je po pravcu z—i, ali nekoliko primjeraka leže i po pravcu sz—ji.

Ukrašene su 2 ploče i 3 sljemenjaka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: krst, krug, mač i luk sa strijelom.

Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Bajina Bašta

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

7 — Na lokalitetu Solotuša nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Izgleda da je danas u sekundarnom položaju. Dobro je obrađen.

Nema ukrasa.

Višeslava

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 3 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

8 — Na lokalitetu Bagrenjar (Džinov grob) nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik je dobro obrađen, danas je djelomično oštećen.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Nema ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su u međuvremenu iskorišteni kao građevinski materijal.

Lug

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 2 km zračne linije na jugozapdnu stranu.

9 — Na lokalitetu Crkvina bila je nekropola, ali je uništena. Sada se tu nalaze samo 3 fragmenta sanduka koja su skliznula ka Drini.

Ne primjećuju se ukrasi.

Dobrotin

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 7 km zračne linije na istočnu stranu.

10 — Kod zaseoka Kostojevići, na lokalitetu Vagan (Pod mramorjem), nalazi se skupina sa 9 stečaka (2 ploče, 1 sanduk i 6 sljemenjaka).

Obrada je neujednačena, ima samo pritesanih primjeraka, znatno su okrnjeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koja leže po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su u međuvremenu iskorišteni kao građevinski materijal.

Lit.: Isto tamo.

Zlodol

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

11 — Na lokalitetu Dub (Čitluk), zovu ga i Bogumilsko groblje, nalazi se skupina sa 12 stečaka (10 ploča i 2 sanduka), kao dio nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su dosta oštećeni, a 1 primjerak je prenesen u dvorište Zemljoradničke zadruge.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Nemaju ukrasa.

Poznato je da su sa ovoga mjesta uzimani spomenici kao građevinski materijal.

Beserovina

Selo na desnoj obali Drine, udaljeno od Bajine Bašte oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Selešnica nalaze se 2 osamljena stečka u obliku ploča.

Spomenici su grubo klesani, oštećeni su i pomicali.

Nemaju ukrasa.

13 — Na lokalitetu Bosiljkovac nalazi se skupina sa 3 stečka (2 sanduka i 1 sljemenjak sa postoljem).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično ispucali, a 2 primjerka su skliznula prema Drini.

Orijentacija je, izgleda, po pravcu sz—ji.
Nemaju ukrasa.
Ranije je ovdje bilo više primjeraka, a među njima i ukrašenih.

Perućac

Selo na desnoj strani Drine, udaljeno od Bajine Bašte oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

14 — Na lokalitetu Bagruše (Mramorje) nalazi se skupina sa 93 stećka (51 ploča, 14 sanduka, 27 sljemenjaka i 1 stub).

Obrada je neujednačena, ali pretežno dobra, više primjeraka je oštećeno, utonulo i pomaknuto prema rijeci.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je krug.

Godine 1953. ovdje je bilo ukupno 112 stećaka.

Lit.: V. M. Ivanović. Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Podrinju, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XVII, Beograd 1954, 226—238.

Gaočići

Selo koje se još zove Donja Derventa, udaljeno od Bajine Bašte oko 15 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

15 — Kod zaseoka Krivača, na lokalitetu Ridovi—Mramorje, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (12 sanduka, 5 sljemenjaka i 1 amorfni primjerak).

Spomenici su nejednako obrađeni, danas su oštećeni izgradnjom brane za hidrocentralu u Bajinoj Bašti.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a nekoliko primjeraka po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivom polumjeseca.

Ranije je ovdje bilo više spomenika od kojih su neki iskorišteni za građenje puta pokraj nekropole, a neki su se obrušili u Drinu.

Lit.: Isti, n. d., 239—243.

Rastište

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

16 — Kod zaseoka Aluge, a na lokalitetu Borje (Prisoja), nalazi se nekropola sa 42 stećka (12 ploča, 18 sanduka, 3 stuba i 9 amorfni primjeraka). Ima još nekoliko amorfni komada.

Spomenici su grubo obrađeni, danas su oštećeni, utonuli i obrasli mahovinom.

Orijentacija je po pravcu z—i, ali se 9 primjeraka približuju orijentaciji po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Lit.: Isti, n. d., 256.

17 — Na lokalitetu Varda (Pod vodom) nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem.

Spomenik nije doklesan.

Nema ukrasa.

Tu se nalazio majdan za stećke. Ranije je viđeno više primjeraka.

Lit.: Isti, n. d., 247.

18 — Kod zaseoka Gajevi, a na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 35 stećaka (5 ploča, 28 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec i krst.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su neki od njih iskorišteni za građenje puta, neki za nove nadgrobnike, a neki su se obrušili niz padinu.

Lit.: Isti, n. d., 244—249.

19 — Kod zaseoka Uroševina, na lokalitetu Mramorje, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (4 ploče, 14 sanduka i 20 sljemenjaka).

Spomenici su vrlo lijepo obrađeni, ali su danas neki primjerci oštećeni, a neki razbijeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 sanduk i 3 sljemenjaka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: krug, luk i dva mača.

Na ovoj nekropoli se nalaze dva rijetka oblika spomenika — dvostruki sljemenjak i kombinovan sljemenjak-sanduk.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su neki iskorišteni kao građevinski materijal, a neki za nove nadgrobnike.

Lit.: Isti, n. d., 249—256.

Zaovine

Selo koje je od Bajine Bašte udaljeno oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

20 — Na lokalitetu Biljeg nalazi se osamljen stećak u obliku stuba, kao ostatak stare nekropole.

Spomenik je bio dobro obrađen, sada je oštećen, a i napravljen je od slabijeg kvaliteta kamena.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je motivima polumjeseca, dvostrukog krsta i topuza.

Do stećaka je situirano staro i novo pravoslavno groblje, a tu vidimo i jedan tumul.

KOSJERIC

Makovište

Selo koje je od Kosjerića udaljeno oko 15 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Drpinci nalazi se nekropola sa 5 stećaka (1 sanduk i 4 sljemenjaka). Do

1956. g. ovdje je bilo više stećaka, među kojima i primjeraka sa ukrasima.

Spomenici su slabo obrađeni i dosta su oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, sa manjim odklonima.

Ukrašena su 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, cvjetolik krst sa dva para spiralnih zavoja, krug, luk sa strijelom, friz od dvije paralelne talasne linije i predstava ratnika s mačem.

Stećci se nalaze uz preistorijski tumul, zatim rimsku nekropolu, te staro i novo pravoslavno groblje. Južno od stećaka vide se nadgrobni u obliku većih amorfnih ploča. Kamenolom za stećke je bio pokraj puta za Paramuž.

Ražana

Selo koje je od Kosjerića udaljeno oko 8 km zračne linije na sjever.

2 — Na lokalitetu Mađarsko groblje nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka sa postoljima.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašen je 1 primjerak motivima polumjeseca i luka sa strijelom.

Odmah do stećaka su stariji i noviji pravoslavni grobovi.

Rosići

Selo koje je od Kosjerića udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

3 — U samome naselju nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka.

Spomenik se ne nalazi na prvobitnom mjestu. Osrednje je obrađen.

Na jednoj njegovoj strani isklesan je mač.

Skakavci

Selo koje je od Kosjerića udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — U samme naselju nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka (?).

Obrada i orijentacija nisu zabilježene.

Spomenik je ukrašen predstavom mača.

Navodno je i u selu Staparima nekada postojala nekropola sa sljemenjacima.

TITOVU UŽICE

Mokra Gora

Selo koje je od Titovog Užica udaljeno oko 26 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Markovo polje (Rimski grobovi) nalazi se nekropola sa 38 stećka (24 ploče, 3 sanduka, 10 sljemenjaka i 1 stub).

Obrada spomenika je nejednaka, pretežno dobra, neki primjerci su utonuli ili zarasli, a neki se nalaze u temeljima ruševne crkvice.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 6 sljemenjaka i 1 stub. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, krug, štit, mač i luk sa strijelom.

Na 1 sljemenjaku se nalaze tragovi nekadašnjeg natpisa.

Ovdje je nekada bilo više spomenika, od kojih su neki iskorišteni za gradnju crkvice, a kasnije i škole. Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje. Kamenolom za stećke je mogao biti nedaleko oдавде, u Suvom potoku.

Izgleda da je ova nekropola identična sa nekropolom na lokalitetu Ograđenica koju spominje Kanitz?

Lit.: F. Kanitz, n. d., 153—159.

Kremna

Selo koje je od Titovog Užica udaljeno oko 18 km zračne linije na zapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Stamenica groblje nalazi se skupina sa 43 stećka (35 ploča, 6 sanduka i 2 sljemenjaka). Tu ima i drugih ploča, veoma utonulih, koje su, vjerovatno, iz nešto kasnijeg vremena.

Obrada spomenika je neujednačena, neki primjerci su veoma utonuli i zarasli, usljed čega možda broj oblika nije sasvim pouzdan.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Spomenici nemaju ukrasa.

Stećci su uz preistorijski tumul i savremeno pravoslavno groblje. Među njima ima i rimskih spolija.

Titovo Užice

Grad u kome je sjedište opštine.

3 — Na lokalitetu Beli grob, na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka, kao ostatak nekadašnje srednjovjekovne nekropole.

Spomenik je dobro obrađen, ali je oštećen i dislociran.

Na obadvije strane krova spomenika primjećuju se ostaci slova danas nečitkog natpisa.

ČAJETINA

Mačkat

Selo koje je od Čajetine udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Čolov brijeg (Gajičko groblje), na pošumljenom platou i na padini bri-

jega nalazi se nekropola sa oko 66 stećaka (11 ploča, 15 sanduka, 1 stub i oko 39 amorfnih kamenova). Tu ima i drugih amorfnih kamenova koji su, vjerovatno, iz nešto kasnijeg vremena. Spomenici su slabo obrađeni, utonuli i zarašili u šumu.

Postavljeni su po pravcu z—i i uz malo odstupanje od toga pravca.

Nemaju ukrasa.

2 — Na lokalitetu Groblje u Cerovu, koji pripada zaseoku Mušvete, nalazi se nekropola sa 6 stećaka (5 ploča i 1 sanduk). Tu ima i amorfnih kamenova iz nešto kasnijeg vremena.

Kamen stećaka je slabijeg kvaliteta, obrada nejednaka, spomenici popucali.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivima krsta i polumjeseca.

Do stećaka je savremeno pravoslavno groblje.

3 — Na mjestu gdje je sadašnja pravoslavna crkva, koja je podignuta 1854. g., bila je nekropola sa stećcima od koje je do danas preostao samo 1 sljemenjak sa postoljem. Ostali stećci su ugrađeni u crkvu.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu si—jz.

Nema ukrasa.

Na ovome mjestu bilo je ploča sa krstačama koje su ugrađene u crkveni pod.

Kriva Reka

Selo koje je od Čajetine udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Grčko groblje nalazi se skupina sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, sada su popucali po površini, djelomično su utonuli i prekriveni mahovinom.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je mač.

Nekropola je prvobitno bila veća, ali su neki stećci iskorišteni za gradnju puta kroz nekropolu, a neki su uklonjeni da ne bi smetali obrađivanju zemlje.

Lit.: Lj. Mičić, Naselja i poreklo stanovništva, Beograd 1925, 449.

Šljivovica

Selo koje je od Čajetine udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Sainovina nalazi se nekropola sa 10 stećaka (5 ploča, 2 sanduka, 1 sljemenjak i 2 stuba).

Spomenici su slabo obrađeni (ploče naročito slabo), neki primjerci su oštećeni i utonuli u zemlju.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Odmah do stećaka je novo pravoslavno groblje.

ARILJE

Vrane

Selo koje je od Arilja udaljeno oko 3 km zračne linije na zapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Mramorak nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je predstavom ljudske figure sa zmijom kod nogu.

Trešnjevica

Selo koje je od Arilja udaljeno oko 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje, tzv. Novitovića groblje, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča, kao ostatak nekadašnje srednjovjekovne nekropole.

Spomenici su dobro obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

KRALJEVO

Čorbići

Selo koje je od Kraljeva udaljeno oko 33 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Na lokalitetu Dub nalazi se osamljen stećak u obliku sljemenjaka sa postoljem, kao ostatak nekadašnje nekropole.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Ovdje se nalazi i savremeno pravoslavno groblje.

Lit.: V. Dvorniković, Tri starinska groblja u Studeničkom kraju, Glasnik Etnografskog muzeja XVII, Beograd 1954, 10.

Bzovik

Selo koje je od Kraljeva udaljeno oko 38 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Na mjestu gdje je savremeno pravoslavno groblje bila je nekropola od koje je ostao 1 stećak u obliku ploče.

Spomenik je dobro obrađen, danas je popcao.

Postavljen je po pravcu sz—ji.

Ukrašen je bordurom od obične i cikcak-linije.

Lit.: Isto tamo.

PRIBOJ

Kračinovići

Selo koje je od Priboja udaljeno oko 20 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

1 — Kod savremenog pravoslavnog groblja i crkve nalazi se skupina sa 17 stećaka (2 ploče, 12 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 stub).

Spomenici su nejednako obrađeni, današnje stanje im je vrlo slabo — neki primjerci su iskorišteni kao građevinski materijal, a neki su u ogradi i u pločniku.

Većina spomenika je pomjerena, a nepomicani su postavljeni po pravcu z—i.

Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, koplje, dvojna sjekira i mač.

Prvobitno je nekropola bila veća. Do stećaka vidimo 4 preistorijska tumula.

Hercegovačka Goleša

Selo koje je od Priboja udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 50 stećaka (20 ploča, 20 sanduka i 10 sljemenjaka). (Brojno stanje po oblicima možda nije sasvim pouzdano.)

Obrada spomenika nije ustanovljena.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 sljemenjak motivima spirala. (Ovdje ima još ukrašenih primjера, ali njihov broj i vrste ukrasa nisu zabilježeni.)

Kukurović

Selo koje je od Priboja udaljeno oko 25 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 28 stećaka (12 ploča i 16 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su pucali, utočuli i skliznuli (jedan u potoku).

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na lokalitetu Mulazimov grob nalazi se osamljen stub na kome je isklesana sablja.

Kaluđerović

Selo koje je od Priboja udaljeno oko 17 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

4 — Na lokalitetu Mramorje nalazi se nekropola sa 8 stećaka (1 ploča i 7 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas veoma utočuli.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašen je 1 sanduk motivom polumjeseca.

Nekropola je bila veća, pa su neki spomenici uklonjeni radi obrade zemlje, a neki su stavljeni u ograde njiva. Osim pomenutih spomenika

ovdje postoji više primjера koji su sasvim utočuli, a izgledaju vremenski nešto mlađi.

5 — Na lokalitetu Vrčići nalazi se nekropola sa 5 stećaka (2 ploče i 3 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su prilično utočuli.

Postavljeni su po pravcu si—jz.

Ukrašena je 1 ploča predstavom ruke koja drži mač.

Nekropola je ranije bila veća, ali su neki spomenici uništeni radi obrade zemlje.

6 — Na lokalitetu Stupovi, gdje je bio kamenolom za stećke, danas se nalaze 3 nedovršene stećka u obliku sanduka sa postoljima.

Ne primjećuju se ukrasi.

Bučje

Selo koje je od Priboja udaljeno oko 16 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

7 — Na lokalitetu Svatovsko groblje nalazi se skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka, od kojih je 1 dvostruk. Ovdje ima i amorfnih kame-nova koje nismo ubrojali u stećke.

Spomenici su nejednako obrađeni, danas se obrušavaju niz padinu.

Orijentacija nepomicanih primjера je po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 3 primjера. Njihovi ukrasni motivi su krst, ljudsko poprsje, urezane manje ljudske figure i glava ptice.

Nekropola je ranije bila veća, ali su neki spomenici iskorišteni za građevinski materijal. Nedaleko od nekropole nalazi se 1 nedoklesan sanduk.

8 — Na lokalitetu Crkvište nalazi se nekropola sa 13 stećaka (10 sanduka i 3 sljemenjaka), kao dio nekadašnje veće nekropole.

Spomenici su relativno dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjера, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjера, i to 1 sanduk i 2 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, krst na postamentu, mač i spirala.

Tu su ruševine stare crkve, vjerovatno brvnare, u čijim temeljima vidimo nekoliko stećaka u obliku sanduka.

NOVA VAROŠ

Rotuši

Selo koje od Nove Varoši udaljeno oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Kod zaseoka Kula, na lokalitetu Crkvin-a (Džinovsko groblje), nalazi se nekropola sa 5 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, oštećeni su i dislocirani.

Izgleda da su postavljeni po pravcu z—i.
Svi primjerci su ukrašeni. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, krug i stilizovana ljudska figura.

Uz stečke vidimo brojne nadgrobnike u obliku samo pritesanih i sasvim amorfni ploča i stubova koje nismo računali u stečke.

Radoina

Selo koje je od Nove Varoši udaljeno oko 8 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na lokalitetu Čirkovića crkvine nalazi se nekropola sa 18 stećaka (17 ploča i 1 sanduk). Spomenici su osrednje obrađeni, danas su utonuli i veoma zarasli u šikaru, usljed čega možda nije sasvim tačan broj oblika.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivima kruga i antropomorfnog krsta.

Ovdje ima i amorfno kamenja koje nismo uračunali u stečke.

3 — Na lokalitetu Grobljanica nalazi se nekropola sa 84 stećka (19 ploča, 11 sanduka, 3 sljemenjaka, 1 stub i oko 50 amorfni primjeraka).

Spomenici su nejednako obrađeni, prilično su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, krst, mač i grubo stilizovana ljudska figura.

Nekropola je ranije bila veća, ali su neki spomenici iskorišteni za građevinski materijal, a osim toga je nekoliko sanduka ugrađeno u crkvu koja se tu nalazi i u ogradu oko zvonare. Kao stećak iskorišten je 1 rimski nadgrobni spomenik. Do stećaka su novi pravoslavni grobovi. Ovdje ima i nekoliko stotina nadgrobnika, uglavnom neobrađenih kamenova, čije vrijeme se sada nije moglo utvrditi.

Akmačići

Selo koje je od Nove Varoši udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

4 — Na lokalitetu Lisičjak (Grčko groblje) nalaze se 2 osamljena stećka u obliku stubova. Spomenici su vrlo slabo obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Na lokalitetu Nova škola bila je nekropola sa stećcima od kojih su neki primjerci imali ukrase, pa je uništena za novogradnje.

Radjevići

Selo koje je od Nove Varoši udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

5 — Kod pravoslavne crkve brvnare nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni, danas su ispućali i utonuli.

Postavljeni su po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa.

Tu ima i amorfni kamenova koji su, vjerovatno, iz nešto kasnijeg vremena.

PRIJEPOLJE

Izbičanj

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 9 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — U selu je nađen osamljen stećak u obliku stuba koji je nedavno prenesen u Muzej u Titovom Užicu.

Spomenik je dobro obrađen i dosta je dobro očuvan.

Ukrašen je predstavom svetog ratnika sa mačem, štitom i kopljem, krstom pod lukom i nekim oštećenim ornamentom.

Janačko Polje

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 5 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu (podatak o položaju sela možda nije sasvim siguran).

2 — Kod pravoslavne crkve nalazi se nekropola sa 41 stećkom (23 ploče, 7 sanduka, 10 sljemenjaka i 1 stub).

Obrađa spomenika je različita, 2 ploče su elipsoidne i znatno su utonule.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 sljemenjaka. Njihovi ukrasni motivi su obična plastična vrpca i krstovi.

Na jednom sljemenjaku sačuvan je samo početni dio natpisa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, ali su neki uništeni i uzidani u postojeću crkvu iz XVII vijeka.

Seljašnica

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Savin lakat, između Seljašnice i Jabuke, nalazi se osamljen stećak u obliku stuba.

Spomenik je dobro obrađen.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je ljudskim poprsjem (oštećeno).

Poblaće

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 16 km zračne linije na zapadnu stranu.

4 — Na lokalitetu Ocrkavlje, kod pravoslavne crkve, nalazi se nekropola sa 50 stećaka (44 ploče i 6 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i. Ukrašena su 4 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, mač i štap. Ranije je ovdje bilo više spomenika, ali su mnogi uništeni za gradnju okolnih zgrada.

Velika Župa

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

5 — Kod zaseoka Kovačevac, na lokalitetu Sveta gora (Svatovsko groblje), nalazi se nekropola sa oko 200 stećaka (3 sanduka, 1 sljemenjak i oko 196 amorfnih primjeraka).

Sanduci i sljemenjak su dobro obrađeni, mnogi primjerci su utonuli, zarasli u šumu, a neki i dislocirani.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Uknašena su 4 sanduka (1 od njih je nedavno uništen). Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: krst, krug, krst u krugu, arkade i stilizovana predstava pokojnika.

U blizini se nalazi 5 preistorijskih tumula.

Mileševa

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 5 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

6 — U porti manastirske crkve nalaze se 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su relativno dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Nemaju ukrasa.

Dumljani

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 7 km zračne linije na južnu stranu (podatak o položaju sela možda nije najsigurniji).

7 — Na lokalitetu Crkvine nalazi se nekropola sa 4 stećka (3 ploče i 1 sanduk).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Nemaju ukrasa.

Ranije je ovdje bilo više spomenika, pa su neki iskorišteni kao građevinski materijal. Uz nekropolu se nalaze preistorijski tumuli, zatim, rimski nadgrobni spomenici i više amorfnih kamenova iz turskog perioda.

Dučevo

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

8 — Na lokalitetu Grčko groblje nalazi se skupina sa oko 100 stećaka (26 ploča, 8 sanduka i oko 66 amorfnih kamenova).

Spomenici su nejednako obrađeni, danas su mnogi primjerci utonuli u zemlju i zarasli u grmlje.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Uknašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su krst i rozeta.

Na jednoj ploči je oštećen natpis koji spominje Desislavu i sina joj koji podiže biljeg.

Uz stećke se nalaze i savremeni pravoslavni grobovi a u blizini su preistorijski tumuli.

Hrta

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 13 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

9 — Na lokalitetu Presegli (Grčko groblje) nalazi se nekropola sa 28 stećaka (26 ploča i 2 sanduka).

Obrada je osrednja, većina ploča su samo pritesane, više primjeraka je ispucalo, okrnjeno, utonulo i zaraslo.

Orijentacija je dvojaka — pretežno po pravcu z—i, dok 11 primjeraka leže po pravcu sz—ji.

Uknašen je 1 sanduk. Njegovi ukrasni motivi su 2 obična i 2 koncentrična kruga.

Do stećaka vidimo preistorijski tumul i više primjeraka amorfnih nadgrobničkih koji su, vjerovatno, mlađi od stećaka.

10 — Na lokalitetu Grčko groblje nalazi se skupina sa 54 stećka (37 ploča i 17 sanduka od kojih je 1 kombinovan sa sljemenjakom).

Obrada spomenika je vrlo nejednaka, ima lijepo ali i vrlo grubo rađenih, a mnoge ploče su samo pritesane. Više primjeraka je djelomično okrnjeno, utonulo i zaraslo u šumicu.

Orijentacija je po pravcu z—i, sa malim odklonima od toga pravca.

Uknašeno je 14 primjeraka, i to 7 ploča i 7 sanduka. Ovdje se javljaju ovi ukrasni motivi: arkade, tordirana vrpca, krug, krst u krugu i mač.

Gornje Mataruge

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 15 km zračne linije na južnu stranu.

11 — Na lokalitetu Komoran—Orašac nalazi se nekropola sa 20 stećaka (10 ploča i 10 sanduka).

Spomenici su osrednje obrađeni, veoma su utonuli i zarasli u trnje, usljed čega ni brojno stanje oblika možda nije sasvim tačno utvrđeno.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Uknašen je 1 sanduk (koliko se to danas vidi). Njegov ukrasni motiv je krst.

Brodarevo

Selo koje je od Prijepolja udaljeno oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu, na obali Lima.

12 — Kod manastira Davidovica nalazi se skupina sa 4 stećka (2 ploče i 2 stuba).

Spomenici su nejednako obrađeni, ponešto su oštećeni, a 1 stub je dislociran.

Orijentacija je, inače, po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 stuba. Javlja se ovi ukrasni motivi: obična vrpca, štit, stilizovana palmeta i predstava svetitelja do pojasa, sa otvorenom knjigom.

Lit.: M. Corović—Ljubinković, Arheološka iskopavanja u Davidovici, Saopštenje Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Beogradu IV, Beograd 1961, 121—122.

Gostun

Selo pokraj Lima i ceste ka Bijelom Polju, udaljeno od Prijepolja oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — U blizini seoskih kuća, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 17 stećaka (6 ploča, 10 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su uglavnom dobro obrađeni, danas su znatno utonuli i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Koliko se danas vidi, ukrašen je 1 sanduk. Njegov ukrasni motiv je dio ljudskog poprsja.

IVANJICA

Gradac

Selo koje je od Ivanjice udaljeno oko 25 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Grački krst, na raskrsnici puteva, nalazi se osamljen spomenik u obliku krsta.

Spomenik je relativno velikih dimenzija, vrlo dobro je obrađen, djelomično je oštećen (odlomljen mu je gornji krak).

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je i ima natpis. Ukrasni motivi su mu krst u krugu (ostali su oštećeni), a natpis je toliko oštećen, da ga nije bilo moguće rekonstruirati.

SJENICA

Donja Vapa

Selo koje je od Sjenice udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

1 — Na lokalitetu Grčko groblje nalazi se skupina sa oko 38 stećaka (30 ploča i 8 sanduka).

Obrađa nejednaka, ploče su uglavnom pri-tesane, više primjeraka je znatno utonulo, usljed čega brojno stanje oblika možda nije sasvim tačno utvrđeno.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Po kazivanju mještana, na južnoj padini Go-rije nalazi se velika osamljena krstača.

NOVI PAZAR

Deževa

Selo koje je od Novog Pazara udaljeno oko 7 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Od nekadašnje nekropole u samome selu, koja je zatrpana zemljom, do danas je kao vidljiva ostala samo 1 velika ploča.

Ploča je dobro obrađena, na čeonim strana-ma je nešto zaobljena.

Postavljena je po pravcu z—i.

Nema ukrasa.

Novi Pazar

Varošica u kojoj je sjedište opštine.

2 — Kod pravoslavne Petrove crkve, u blizini varošice, nalazi se nekropola sa 11 stećaka (8 ploča i 3 sljemenjaka).

Obrađa spomenika je neujednačena, neki pri-mjerci su bili veoma utonuli u zemlju, pa su iskopani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 5 ploča i 1 sljemenjak. Na njima su isklesani krstovi i sti-lizovane ljudske figure.

3 — Na mjestu gdje se nalazi staro i novo jevrejsko groblje nalaze se 2 stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su dobro obrađeni, a danas su di-slocirani.

Nemaju ukrasa.

Izgleda da je ovdje nekada bilo više steća-ka, pa su iskorišteni za klesanje jevrejskih nad-grobnika?

PRIŠTINA

Bostane

Selo koje je od Prištine udaljeno oko 20 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

1 — Kod Saške crkve nalaze se 2 osamljena stećka u obliku sljemenjaka.

Spomenici su brižljivo obrađeni, otkopani su u naosu crkve.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su rozete.

Dodatak.

Kada je rukopis knjige bio već definitivno završen, stigli su naknadni podaci o stećcima Srbije. Riječ je o 9 novih lokaliteta. Evo najneopodrih obavještenja o njima:

1 — Opština Krupanj, selo Zavlaka, lokalitet Markovića groblje — nekropola sa 52 stećka (14 ploča i 38 stubova), od kojih 1 stub sa ukrasom krsta;

2 — Opština Krupanj, selo Dvorska, lokalitet Mramorje — nekropola sa 30 stećka (1 ploča, 2 sanduka, 1 sljemenjak i 26 stubova), bez ukrasa;

3 — Opština Krupanj, naselje Krupanj, lokalitet Mramorje — nekropola sa 8 stećka (1 ploča, 2 sanduka, 5 sljemenjaka i 10 stubova), od kojih 1 sanduk i 1 stub imaju ukrase u vidu polumjeseca, krsta i rozetice;

4 — Opština Loznica, selo Gornja Nedeljica, lokalitet Tursko groblje — nekropola sa 24 stećka (6 ploča, 3 sanduka, 5 sljemenjaka i 10 stubova), od kojih samo 1 stub ima ukrase u vidu polumjeseca, krsta i dviju šaka;

5 — Opština Loznica, selo Donja Borina, lokalitet Voćnjak — nekropola sa 4 stećka (3 ploče i 1 stub), bez ukrasa;

6 — Opština Loznica, selo Gornja Borina, lokalitet Bogumilski kamen — nekropola sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak), od kojih je 1 sanduk ukrašen motivima rozete, srpa i ruke s mačem;

7 — Opština Loznica, selo Gornja Borina, lokalitet Milutinovac — nekropola sa 12 stećka (1 sanduk i 11 stubova), od kojih su 6 stubova ukrašeni motivima krsta, krsta u krugu, štapa, nazubljene trake i povijene lozice;

8 — Opština Loznica, selo Gornja Borina, lokalitet Rimsko groblje — nekropola sa 25 stećka (7 sanduka, 4 sljemenjaka i 14 stubova), od kojih su ukrašena 2 sanduka i 1 stub motivima krsta; i

9 — Opština Loznica, selo Gornja Koviljača, lokalitet Crkvina — nekropola sa 27 stećka (6 ploča, 4 sanduka, 16 stubova i 1 amorfni spomenik), od kojih su 2 stuba ukrašena motivima rozete, spirale, štita i ruke s mačem.

Prema tome, na svih 9 lokaliteta nalazi se ukupno 185 stećka, od čega 31 ploča, 21 sanduk, 11 sljemenjaka, 121 stub i 1 amorfni spomenik. Od toga broja ukupno je ukrašeno 16 primjera, i to 4 sanduka, 2 sljemenjaka i 10 stubova.

Podaci ovoga dodatka nisu, dakle, uneseni u naše ranije napravljene tabelarne i topografske preglede, niti su uzimani u obzir pri razmatranju materijala, ali oni ni inače ne bi bili od bitnog utjecaja.

Napominjemo da se iz ovih podataka vidi da su u Etnografski muzej u Beograd prenesena još 3 stećka, i to 1 sljemenjak sa nekropole koja je kod nas ubilježena pod br. 8 u opštini Krupanj, sa ukrasima spirala i biljne stilizacije, zatim 1 stub sa nekropole Radalj (br. 2 u opštini Mali Zvornik), sa natpisom i 1 stub iz Gornje Borine (opština Loznica) sa ukrasom nazubljene trake i povijene lozice.

...

U maju 1970. god. dovršeno je štampanje »Naših starina« XII, godišnjaka Zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine u kojemu je objavljen i članak R. Stanića »Nekoliko natpisa na stećcima u okolini N. Pazara, Sjenice i Raške«, iz koga se donose sljedeći podaci:

1 — U ruševinama crkve Sv. Nikole, u selu Brveniku, u opštini Raška, koja potiče iz XIV v., nađeno je nekoliko srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika, između kojih 1 tanja ploča sa natpisom koji se odnosi na nekog kneza Dabišu.

2 — Oko 2 km južno od Sjenice, uz temelje stare crkve i ostatke srednjovjekovne nekropole na Radišića brdu, nalazi se 1 sanduk sa natpisom koji spominje nekog Tršu, Drdilovog (?) sina.

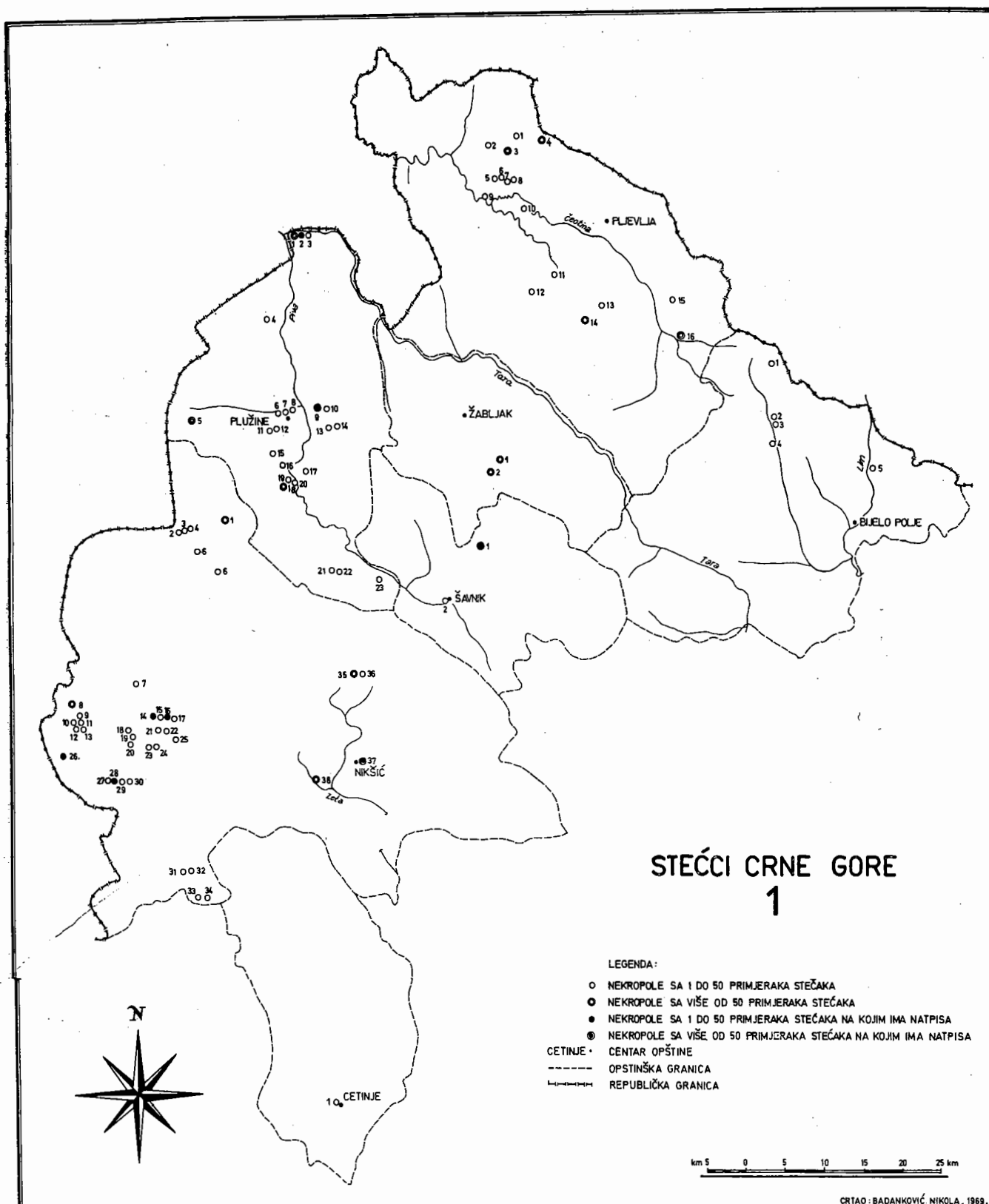
3 — Na platou blizu crkve Sv. Nikole u Donjim Štitarima, oko 15 km od Novog Pazara prema Sjenici, kod ostataka stare crkve, uz znatan broj stećka raznovrsnih oblika i ukrasa, nalazi se i 1 sanduk s djelomično nečitljivim natpisom iz XVI v. (?), koji se odnosi na nekog Vučetu.

4 — Na starom groblju kod škole u selu Krstac, oko 12 km zapadno od Sjenice u pravcu Javora, nalazi se dvadesetak slabo obrađenih stećka, među kojima 1 krstača sa natpisom koji se odnosi na nekog Nikolu.

5 — U selu Beljak, oko 8 km jugoistočno od Raške, na groblju uz crkvu Sv. Vavedenja, nalazi se nekoliko pomicanih i oštećenih stećka, a među njima fragmenat ploče u podu same crkve na kome se vidi dio natpisa koji spominje neku Boleslavu.

6 — U selu Gradac, na padinama Golije, oko 25 km zapadno od Raške, postoji 1 slabo obrađena krstača sa natpisom iz XVII v. (?) koji se odnosi na nepoznate knezove Miloša i Zaharija. Vjerovatno je to isti spomenik koji smo zabilježili u selu Gradac, u opštini Ivanjica?

Napominjemo da ni podaci iz članka R. Stanića nisu mogli biti razmatrani, niti su ušli u priložene topografske i tabelarne preglede.

CRNA GORA

PLJEVLJA

Boljanići

Selo pokraj ceste ka Čajniču, udaljeno od Pljevalja oko 25 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — Na blagoj humci pokraj ceste, na tzv. Bijelom groblju, nalazi se skupina sa 10 stećaka (9 ploča i 1 sljemenjak).

Slaba obrada i očuvanost.

Većina spomenika je postavljena po pravcu z—i, a ostali kao tetive kruga.

Ukrašen je 1 sanduk motivom krsta.

Tu se danas nalazi i nekoliko pravoslavnih krstača.

Radevići

Selo nedaleko od Boljanića, udaljeno od Pljevalja oko 26 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na brežuljku Mramorje, blizu kuće Miloša Pušonje, pokraj puta ka Strahov-Dolu, nalazi se skupina sa 3 stećka (2 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su oštećeni.

Orijentacija im je dvojaka — po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Pižuri

Selo u okolini Boljanića, udaljeno od Pljevalja oko 24 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

3 — Na lokalitetu Livadice, na blagom pošumljenom zaravanku desno od puta za Radeviće, oko 2 km zapadno od sela, nalazi se nekropola sa oko 230 stećaka (226 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada je neujednačena. Ima vrlo slabo obrađenih i amorfnih primjeraka. Znatno su oštećeni i zarasli u šumicu.

Orijentacija je po pravcu zapad—istok, u dosta gustim nizovima.

Ukrašeno je 6 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: krst, T krst, stilizovani krst, »vodenica«, štit i predstava ruke do ramena.

Ovdje ima i nekoliko neuobičajenih oblika stećaka. Lokalitet zovu i Kaursko groblje.

Poblaće

Selo koje je od Pljevalja udaljeno oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Na lokalitetu Podrid, ispod brda Rid (Hrid), pokraj Osnovne škole i puta, nalazi se nekropola sa 177 stećaka (168 sanduka i 9 sljemenjaka).

Obrada je neujednačena, pretežno vrlo slaba, a ima mnogo i amorfnih primjeraka. Današnje stanje je slabo — spomenici su okrnjeni i utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka motivima krsta i krsta u krugu.

Ovdje ima i neuobičajenog oblikovanja stećaka.

Glisinica

Selo sa nekoliko zaselaka, udaljeno od Pljevalja oko 21 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — Kod zaseoka Podglavica, na brežuljku kod Osnovne škole, uz savremeno pravoslavno groblje, smještena je skupina sa 22 stećka (17 sanduka, 3 sljemenjaka i 2 stuba).

Spomenici su dobro obrađeni, a osrednje očuvani. Neki primjerci su relativno velikih dimenzija.

Postavljeni su po obadva glavna pravca ili sa manjim otklonom od njih.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 stub. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krug, jabuka, stilizovani krst, luk sa strijelom, mač, koplje i predstave jelena i ruke s mačem.

6 — Na lokalitetu Čardak u zaseoku Rovići nalazi se nekropola sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su prilično utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

7 — Oko 500 m istočno od prethodne nekropole, na glavici pokraj puta, gdje je i savremeno pravoslavno tzv. Mirovića groblje, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, današnje stanje je osrednje.

63 — *Ukrašeni stub iz Glisinice, opština Pljevlja, Crna Gora.*

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Nemaju ukrasa.

Ovdje je ranije bilo više spomenika.

8 — Na lokalitetu Brdo zaseoka Zaviđen, na imanju Milovana Lakovića, nalazi se nekropola sa 18 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po obadva glavna pravca.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

Gradac

Selo i rudarsko mjesto, udaljeno od Pljevalja oko 21 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

9 — U Gornjem Gracu, do kuće Mehe Mašovića, ispod ceste, na lijevoj obali Čehotine, nalazi se nekropolica sa 4 stećka (3 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su veoma lijepo klesani, danas je 1 sanduk znatno oštećen i prevallen. Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu. Nemaju ukrasa.

Brvenica

Selo pokraj ceste ka Gracu, udaljeno od Pljevalja oko 17 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

10 — Kod zaseoka Pođa u Donjoj Brvenici, na zaravanku brijega, zajedno sa aktivnim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 40 stećaka (36 sanduka i 4 sljemenjaka).

Obrada je nejednaka, pretežno vrlo slaba, ima i amornih primjeraka. Spomenici su slabo očuvani.

Orijentacija je uglavnom po pravcu sz—ji, u nizovima.

Ukrašen je 1 sljemenjak sa postoljem motivom ruke koja drži mač.

Tu su i 2 rimske spolije — profilirani fragment arhitekture i cipus sa 2 ljudska lika.

Kruševo

Selo koje je od Pljevalja udaljeno oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

11 — Na zaravanku grede i sjevernom podnožju istaknutog brda Gradina, uz malo savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 4 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su danas znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

Kakmuži

Selo koje je od Pljevalja udaljeno oko 10 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

12 — Na lokalitetu Grobnice, brežuljku nedaleko od Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (35 sanduka i 2 sljemenjaka).

Obrada vrlo slaba, većina spomenika je amorfna, danas su vrlo oštećeni.

Veći broj spomenika je postavljen po pravcu z—i, a manji po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: rozeta, krst, urezana linija, mač i ruka savijena u laktu.

Odžak

Selo koje je od Pljevalja udaljeno oko 10 km zračne linije na južnu stranu, pokraj ceste ka Žabljaku.

13 — Na brežuljku kod zaseoka Ljeljenak, oko 300 m zapadno od ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka.

Spomenik je dobro obrađen, danas je oštećen i pomaknut.

Ukrašen je. Ukrasni motivi su mu štit, mač, krug, jelen, kula i još neki nejasni motivi.

Podpeće

Selo koje je od Pljevalja udaljeno oko 13 km zračne linije na južnu stranu.

14 — Na lokalitetu Luke zaseoka Gornje Selo, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 78 stećaka (77 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo slabo obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 3 sanduka. Javljaju se ovi motivi: krst, štit, predstava lista (?) i kule (?).

Ovdje postoji sanduk koji je prema gornjoj bazi sužen, što je vrlo neobično. Jedan rimski cipus je iskorišten kao stećak.

Mataruge

Selo koje je od Pljevalja udaljeno 12 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

15 — Na brijegu Molika, oko 200 m južno od seoskih kuća, uz savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 44 stećka (2 ploče, 35 sanduka i 7 sljemenjaka).

Spomenici su, izgleda, bili dobro obrađeni, ali su danas atmosferilijama veoma oštećeni, okrnjeni su, utonuli ili prevallen.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 5 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 2 sanduka i 5 sljemenjaka. Javljaju se ovi ukrasni motivi: najjednostavnije arkade, urezani nešto povijeni ili cikcak-frizovi, kružna udubljenja, pravougao na polja, jabuke i polumjesečasti dodaci.

Na 4 sljemenjaka postoje četverovodni krovovi.

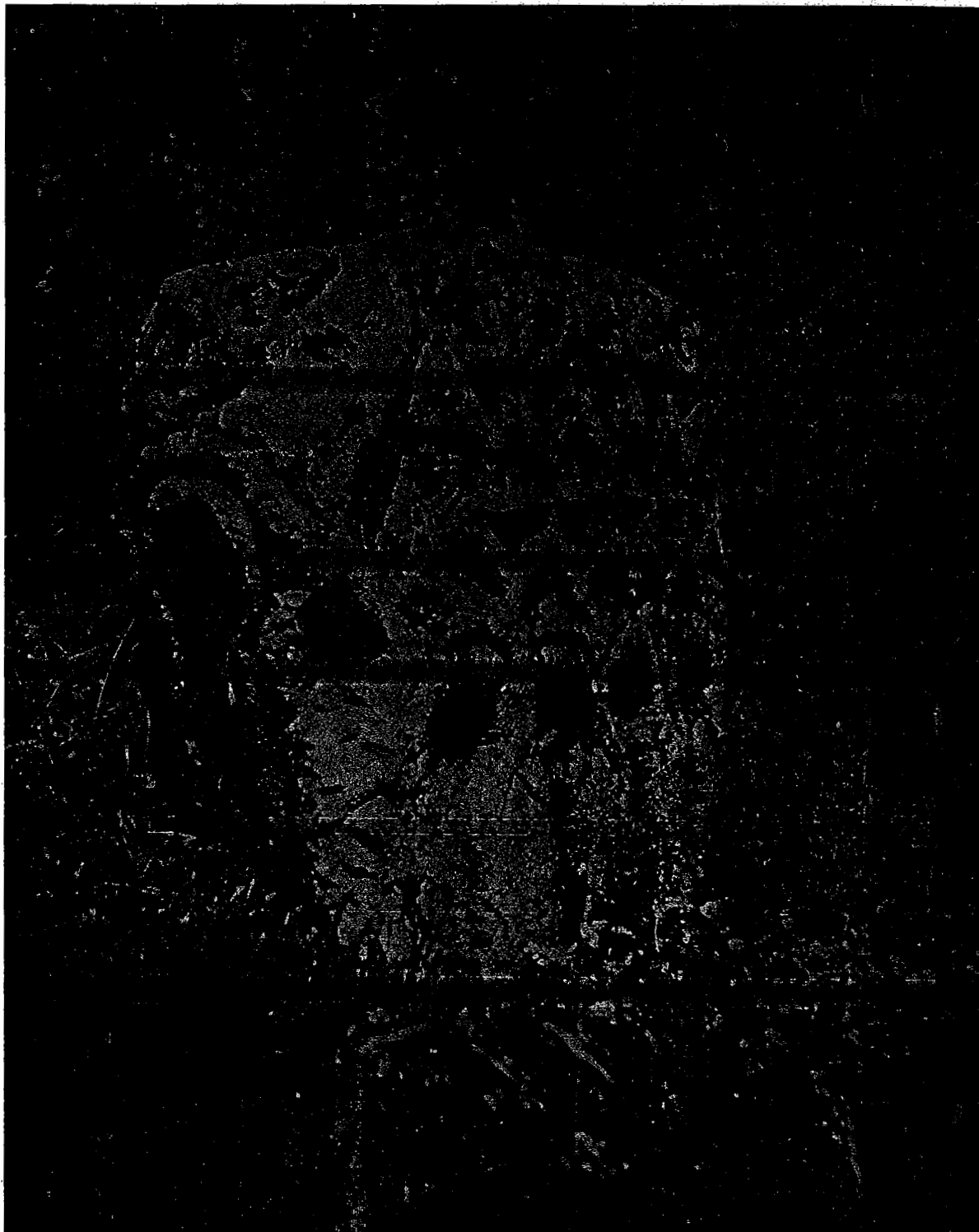
Vrulja

Selo pokraj ceste ka Bijelom Polju, udaljeno od Pljevalja oko 18 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

16 — U Marinoj šumi, na brijegu iznad sela, na mjestu gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 53 stećka (37 sanduka, 15 sljemenjaka i 1 stub), raspoređena na dva mjesta.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su okrnjeni, prevallen i zarasli u šumicu i korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji su, izgleda, pomaknuti sa svojih mjesta. Svrstani su u nizove.

64 — *Ukrašeni visoki sljemenjak iz Vrulje, opština Pljevlja, Crna Gora.*

Ukrašen je 31 primjerak, i to 17 sanduka i 14 sljemenjaka. Najčešći ukrasi su obične arkade i nešto povijene ili cikcak-linije kao frizovi, zatim se više puta javljaju kružići ili kružna udubljenja, odnosno kružni vjenčići, a onda i tordirane vrpce, povijene lozice sa spiralicama ili samo nizovi spiralice, te lukovi sa strijelama. Tu vidimo i motive štita, štita sa mačem, ruke sa mačem, zatim krsta (običan, stilizovan i krst-ro-

zeta), jabuke, cikcak-vrpca i bordura, S spirale, rozete u vijencima, biljne stilizacije, vrpcom spojena 3 koncentrična vijenca, mreže rombova, te dosta nejasne i primitivne predstave žene i muškarca.

U jednom slučaju iskorišten je rimski miljo-kaz kao stećak. Najljepše klesan i ukrašen sljemenjak prenesen je u park u Pljevljima. Ovdje postoje i 2 sljemenjaka sa četverovodnim krovom.

BIJELO POLJE

Grab

Selo pokraj ceste ka Pljevljima, udaljeno od Bijelog Polja oko 21 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U zaseoku Biokovac, kod kuće Drage Čabarkape, postoji nekropola sa 27 stećaka u obliku nepravilnih sanduka.

Spomenici su pretežno amorfni i veoma zapušteni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Prema obavještenju mještana, i na lokalitetu Jasnića gaj, oko 2 km sjeverozapadno odavde, nalazi se nekoliko amorfni stećaka.

Muslići

Selo u području Vraneša, udaljeno od Bijelog Polja oko 12 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, pokraj ceste za Pljevlja.

2 — Uz pravoslavnu crkvu i groblje zaseoka Vranštica nalaze se 2 osamljena stećka (1 sanduk i 1 stub).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su slabo očuvani.

Orijentacija nije zabilježena.

Ukrašen je stub. Njegovi ukrasni motivi su stilizovane arkade, biljna stilizacija i rozete.

3 — Blizu izvora Studenac, kod kuće Vukmana Radovića, nalazi se nekropola sa 30 stećaka u obliku amorfni sanduka.

Današnje stanje je vrlo slabo.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Babajići

Selo u području Vraneša, pokraj ceste za Pljevlja, udaljeno od Bijelog Polja oko 14 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

4 — Kod kuće Nenada Čovića u zaseoku Čovića Hanovi, pokraj same ceste, nalazi se nekropola sa 20 amorfni sanduka.

Današnje stanje nekropole je vrlo slabo, spomenici su veoma upali u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Neke primjerke sa ove nekropole Čovići su nedavno razbili i uzidali u kuće.

Voljavac

Selo na desnoj strani Lima i ceste ka Prijeplju, udaljeno od Bijelog Polja oko 10 km zračne linije na sjeveroistočnu stranu.

5 — Na zaravanku iznad kuća, uz ruševine pravoslavne crkve Male Gospe i savremeno grob-

lje, nalazi se skupina sa 23 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su pretežno slabo obrađeni, a ima i amorfni primjeraka; utonuli su i zarasli u džbunje.

Postavljeni su po pravcu z—i, sa manjim otklonom.

Ukrašen je 1 sanduk motivom mača.

ŽABLJAK

Žugić Bara

Selo koje je od Žabljaka udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu, nedaleko od Novakovića.

1 — Na imanju Žugića Tome i Đure, nedaleko od kuća, pokraj ceste, nalazi se nekropola sa oko 300 stećaka (10 ploča, 50 sanduka, 10 sljemenjaka i 230 amorfni primjeraka).

Obrada je veoma neujednačena, spomenici su amorfni više u zapadnom dijelu nekropole, dimenzije su im veoma različite.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 23 primjerka, i to 1 ploča, 16 sanduka i 6 sljemenjaka. Najčešći ukrasni motivi su vrpce, okviri ili bordure od kosih paralelica, obične i tordirane vrpce, zatim, obični i stilizovani krstovi i lukovi sa strijelama. U manjem broju javljaju se arkade, povijene lozice sa trolistovima, rozete, polumjeseci, vrpcom spojena 3 koncentrična kruga, štit i »vodenica«. Po jedanput se javljaju vrpca od cikcak-linija, biljna stilizacija, mač, jabuka i predstave kola, psa sa jelenom i originalnog kola sa uzjahanim jelenom.

Novakovići

Selo u predjelu Jezera, udaljeno od Žabljaka oko 8 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

2 — Na zaravanku brijega u blizini Ribljeg jezera nalazi se nekropola sa 54 stećka (6 ploča, 37 sanduka i 11 sljemenjaka).

Obrada je neujednačena, uglavnom slaba, većina primjeraka je veoma oštećena, ima i nagnutih i prevrnutih.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 22 primjerka, i to 12 sanduka i 10 sljemenjaka. Najčešći ukrasni motivi su arkade, tordirane vrpce, frizovi, okviri ili bordure od kosih paralelica, više puta se javljaju motivi povijene lozice sa spiralicama, odnosno trolistovima, ili samo vjenčićima, a osim toga javljaju se i motivi običnih i stilizovanih krstova, a ima X krstova i »svastika«. Vrlo malo je motiva rozeta, polumjeseca i krugova. Javljaju se po jedanput motivi paralelnih rebara, štita, predsta-

ve čovjeka sa mačem i štitom i scene lova, a originalna su ova dva motiva: friz od lukova sa vjenčićima i prepletena povijena lozica sa akanusovim listićima.

PLUŽINE

Šćepan Polje

Selo sa nekoliko zaselaka u strani i ravničastim predjelom na mjestu gdje se sastaju rijeke Tara i Piva, udaljeno od Plužina oko 22 km zračne linije na sjevernu stranu.

1 — Na blagoj a prostranoj glavici u polju ispod sela i ruševina starog grada Sokola, oko 200 m sjeverozapadno od nove ceste, nalazi se nekropola sa 110 stećaka (109 sanduka i 1 sljemenjak).

Obrada je vrlo slaba, ima mnogo amorfnih primjeraka; dosta su oštećeni, utonuli i zarasli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Spomenici nemaju ukrasa.

Na jugoistočnoj strani, odmah preko ceste, teren se naglo podiže, a na udaljenosti od oko 1 km izdiže se kamenito brdo na kome se vide ostaci srednjovjekovnog grada Sokola. Oko 300 m južno nalaze se ostaci jedne oveće stare crkve.

2 — U blizini kuće Milije Živkovića, u zaseoku Zagrađe, kod istočnog podnožja Sokola, na lokalitetu Grčko groblje, nalazi se nekropola sa 14 stećaka (12 sanduka i 2 sljemenjaka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su djelomično nagnuti i zatrpani zemljom.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Nemaju ukrasa, ali na dvije strane najvećeg sanduka urezan je natpis koji se odnosi na krstjanina Petka Jeremiju, i u kome se spominju grad Soko i vojvoda Stjepan.

I danas postoje znatni ostaci zidova grada Sokola. Na njegovom najvišem nivou uklesana je velika stolica. U sjevernom podnožju su ruševine tzv. Hercegovske crkve, sa kupolom, i još jedne prislonjene velike crkve. Unutar Hercegovske crkve nalazi se vrlo lijepo klesan stećak u obliku sljemenjaka.

Lit.: Dr M. Dinić, Zemlje hercega Svetoga Save, Glas SKA CLXXXII, Beograd 1940, 169—170; Lj. Stojanović, Stare srpske povelje i pisma, knj. I, Beograd—Sr. Karlovci 1929, br. 297, 314 i 322.

3 — Oko pola sata hoda na istok i nešto naniže od prethodne nekropole, u zaseoku Knežev Do, na tumulu kod kuće Miladina Ušćumlića, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (14 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su nejednako obrađeni, ima i amorfnih primjeraka, slabo su sačuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 2 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašen je sljemenjak motivom vrlo plastičnog krsta.

Mratinje

Selo u blagoj strani, udaljeno oko 15 km cestom od Plužina niz Pivu, u blizini kanjona gdje se gradi brana za hidrocentralu Mratinje.

4 — Na brežuljku obraslom šikarom, blizu kuće Đorđa Pervanovića, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (6 ploča i 3 sanduka).

Obrada slaba, spomenici utonuli i zarasli u šikaru.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Navodno, i kod kuće Vidomira Pantovića ima nekoliko stećaka (?).

Krivi Do

Seoce na planinskom predjelu Ravno, udaljeno od Plužina oko 13 km zračne linije na zapadnu stranu.

5 — Na lokalitetu Grgureva bara, oko 1 km zapadno od sela, na brežuljku i prevoju, pokraj puta, nalazi se nekropola sa 88 stećaka (51 ploča, 36 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su mnogi primjerci oštećeni atmosferijama, neki su utonuli ili prevaljeni.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 2 ploče i 12 sanduka. Najčešći ukrasi su arkade i frizovi od povijene lozice sa trolistovima, zatim se javljaju nizovi krst-rozeta i krst-rozeta u vijencima, nizovi običnih rozeta u vijencima, a ima i motiva stilizovanih krstova, štitova sa mačem, štitu, rozete, polumjeseca, vrpce od kosih paralelica i scene lova na jelena.

Plužine

Naselje u dolini Pive i sjedište opštine.

6 — U blizini zgrade Narodne milicije nalazi se osamljen stećak u obliku sanduka, kao ostatak nekadašnje nekropole koja je, navodno, imala oko 20 spomenika.

Spomenik viri iz zemlje.

Ne vidi se da ima ukrase.

Plužine će biti potopljene akumulacionim bazenom hidrocentrale Mratinje.

7 — U zaseoku Gradac, na brijegu pokraj puta, blizu kuće Borislava Mitrića, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (7 ploča i 6 sanduka).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su oštećeni i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

8 — Na lokalitetu Zagrebnice, oko 2 km cestom ka Nikšiću, s lijeve strane, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su amorfnji, oštećeni su i utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Pišće

Selo na području Pivske planine, udaljeno od Plužina oko 5 km zračne linije na istočnu stranu.

9 — Uz pravoslavnu crkvu i savremeno groblje oko nje nalazi se skupina sa 43 stećka (8 ploča, 33 sanduka i 2 sljemenjaka), od čega 5 sanduka u temeljima stare crkvice. Osim toga, u zidovima nove crkve nalazi se 10 sanduka. Tako, ovdje ukupno imamo 53 stećka.

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su nešto oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 17 primjeraka, i to 2 ploče, 14 sanduka i 1 sljemenjak (od toga 6 sanduka u zidovima crkve). Najčešći motivi njihovih ukrasa su obični i stilizovani krstovi (među ovim originalni krstovi »sa tri pera«), zatim povijene lozice sa trolistovima ili zavojima koji se završavaju kružićima, a osim toga tu su i motivi rozeta u vijencima, originalan friz od niza krstića u vijencima, obične arkade, rozete, polumjeseci, »vodenica«, bordura od kosih linija i od povijene lozice sa spiralicama, te obična pruga srednjicom gornje površine ploče.

Na jednom sanduku je oštećen natpis u kome se spominje ban Grubač.

Neki stećci su iskorišteni za novije nadgrobnike. Tu su ostaci temelja dviju starih crkvi. Oko 2 km sjeverno je pošumljeno brdo Gradašac, a nedaleko od obližnjeg sela Trse je Hercegova strana. Vjerovatno je tu negdje bio ljetnikovac hercega Stjepana koji se spominje u istorijskim izvorima.

Lit.: S. M. Ćirković, Stefan Vukčić-Kosača, Beograd 1964, 197—198.

10 — Oko 2 km jugoistočno od prethodne nekropole, na Brvnima (brdo), nalazi se skupina sa 14 stećaka (13 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su bili dobro obrađeni, danas su djelomično oštećeni, a neki su utonuli ili prevalljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 sanduka. Javljaju se sljedeći motivi: rozeta, bordura od kosih paralelica, torđirana vrpca, povijena lozica sa trolistovima, obične arkade i »svastika«.

Stolac

Seoce koje je od Plužina udaljeno oko 1,5 sata pješaćenja na zapadnu stranu, uzbrdo.

11 — Na glavici pokraj osamljene kuće Miluna Pavića, u tzv. Donjem Selu, nalazi se nekropolica sa 3 stećka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani, djelomično su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

12 — Na brijegu iznad puta i kuće Milosava Cicmila, u predjelu Valje, na lokalitetu Grčko groblje, nalazi se nekropola sa 30 stećaka (29 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su mač, krst, topuz, stilizovani krst i figura žene.

Boričje

Selo na području Pivske planine, udaljeno od Plužina oko 6 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

13 — Na Brvnima, na brdu oko sat hoda uzbrdo na jugoistočnu stranu od sela, gdje su katuni Boričja, nalazi se nekropola sa 9 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, danas su veoma stradali od vjetrova i kiše.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 4 primjerka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: bordura od cikcak-linija, bordura od povijene lozice sa spiralicama i polumjesec.

14 — Oko 2 km južno od prethodne nekropole, na tumulu, također u području katuna Boričja, nalazi se nekropola sa 12 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su amorfní, slabo su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

Goransko

Selo povisoko iznad izvora Pive, udaljeno od Plužina oko 7 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

15 — Na blagom pošumljenom uzvišenju kod zaseoka Sinjac, nalazi se nekropola sa 16 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo i osrednje obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

(Podaci Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Crne Gore.)

16 — Oko 1,5 km zračne linije jugoistočno od Goranskog, pored ceste Plužine—Nikšić, nedaleko od izvora Pive, nalazi se poznati Pivski manastir. U zidovima živopisane crkve evidentirali smo 20 stećaka u obliku sanduka, koji su vjerovatno dio nekadašnje nekropole koja je ovdje postojala prije podizanja crkve.

Na jednom ugrađenom primjerku vidi se ukras povijene lozice sa trolistovima.

Na dovratku manastirskog konaka nalaze se motivi polumjeseca i uglomjera, a na manjem ugrađenom kamenu na sjevernoj strani zgrade prikazani su konj sa jahačem i polumjesec.

Zbog potapanja terena, u svrhu stvaranja akumulacionog bazena za hidrocentralu na Pivi, manastirska crkva će se prenijeti negdje u blizinu sela Goranskog.

Lit.: Dr V. R. Petković, Pregled crkvenih spomenika kroz povjesnicu srpskog naroda, Beograd 1950, 254.

Selo na području Pivske planine, udaljeno oko 7 km zračne linije na jugoistočnu stranu od Plužina.

17 — Na glavici i prevoju Mramorje, pokraj puta ka Boričju, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (1 ploča i 14 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 10 primjeraka, i to 1 ploča i 9 sanduka. Najčešći ukrasni motivi su bordure od kosih i cikcak-crtica i krstovi, zatim, obične i stilizovane arkade, a tu su i rozete u vijencima, povijena lozica sa trolistovima, tordirana vrpca i tordirani vijenac.

Rudinice

Selo koje je od Plužina udaljeno oko 8 km zračne linije na južnu stranu, nedaleko od ceste ka Nikšiću.

18 — Na većoj glavici i njenom grebenastom produženju prema istoku, na lokalitetu Groblje, nalazi se nekropola sa 113 stećaka (21 ploča, 90 sanduka i 2 krstače sa pločama).

Obrada je nejednaka, pretežno slaba, spomenici su slabo očuvani.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 1 ploča i 5 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: bordura od kosih paralelica, krst, polumjesec, mač i urezana crta srednjicom vodoravne strane.

19 — Na vrlo blagoj glavici, oko 100 m južno od prethodne nekropole, smještena je skupina sa 7 stećaka (6 sanduka i 1 krstača sa sandukom).

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 sanduk i 1 krstača sa sandukom. Njihovi ukrasni motivi su tordirana vrpca, koncentrični vijenci, »vodenica«, luk sa strijelom, štit sa mačem, povijena lozica sa spiralicama i figura muškarca.

Krstača je jedinstveno oblikovana — nema gornjeg uspravnog kraka.

20 — Oko 100 m zapadno od nekropole br. 18; na nižem i blago kosom terenu, nalazi se skupina sa 11 stećaka (10 ploča i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, ali su ploče veoma utonule u zemlju.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašen je sljemenjak. Na vertikalnim stranama ovaj spomenik ima motiv običnih arkada, ali sa tordiranim stubovima i lukovima, iznad toga je friz od povijene lozice sa spiralnim zavojima i friz od kosih paralelica.

Oko 500 m sjeverozapadno je savremeno pravoslavno groblje sa crkvom na temeljima stare crkve koju je podigao narodni junak Bajo Pivljanin.

Selo pokraj ceste ka Nikšiću, udaljeno od Plužina oko 19 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

21 — Na lokalitetu Stubline, blizu seoskih kuća, gdje je i današnje pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 33 stećka (23 ploče i 10 sanduka).

Većina spomenika je slabo obrađena, oštećena i utonula.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 sanduka. Njegovi ukrasni motivi su mač, krst čiji se krakovi završavaju kao krugovi i stilizovan krst čiji se krakovi spiralno povijaju.

22 — Oko 100 m jugozapadno od prethodne nekropole, na prostranoj glavici koja se obrađuje, nalazi se skupina sa 3 stećka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

Gornja Brezna

Selo koje je od Plužina udaljeno oko 21 km zračne linije na jugoistočnu stranu.

23 — Uz pravoslavnu crkvu i napušteno groblje u samome selu nalazi se skupina sa 10 stećaka (5 ploča i 5 sanduka), kao ostatak nekadašnje velike nekropole.

Spomenici su dobro obrađeni, ali su oštećeni i utonuli, a neki primjerci su iskorišteni za novije nadgrobnike.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su polumjesec, kružni vijenac i linija urezana srednjicom gornje površine.

ŠAVNIK

Pošćenje

Selo koje je od Šavnika udaljeno oko 4 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

1 — U samome selu, uz pravoslavnu crkvu Sv. Bogorodice i groblje oko nje, nalazi se skupina sa ukupno 51 stećkom (50 sanduka i 1 sljemenjak).

Samo 5 primjeraka su u prvobitnom položaju, ostali su u ogradi groblja i u temeljima crkve. Spomenici in situ su vrlo dobro klesani, ostali vrlo slabo.

Orijentacija nepomicanih primjeraka je po pravcu z—i.

Ukrašeno je 9 primjeraka, i to 8 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: paralelna plastična rebra sa 3 koncentrična kruga sredinom, vrpce od kosih crtica, rozete, bordura od cikcak-crtica, krst sa »vodeni-com« u centru, arkade sa vrlo plastičnim stubovima, povijena lozica sa trolistovima ili sa spiralicama, stilizovani krst, štit sa mačem, predstave jelena i psa i scena sa ljudima i konjima.

Na jednom sanduku urezan je oštećen natpis koji se odnosi na nekog vojvodu Pavla, a na ugrađenom nadgrobniku (sa unutarnje strane crkve) nalazi se natpis koji se odnosi na Miroslava Raškovića i dijelovi motiva mača i povijene lozice sa spiralnim zavojima.

Prema podacima iz 1875. god., u zidu s unutarnje strane crkve bio je još jedan natpis koji se odnosio na Brana Drobniaka, ali sada nije uočen.

Lit.: Lj. Kovačević, Nekoliko srpskih natpisa i bilježaka, *Starine* X, 267; A. Luburić, *Drobniaci*, Beograd 1930, 15; Lj. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natpisi* I, br. 830 i III, br. 4763 i 4764.

Savnik

Varošica na cesti Nikšić—Žabljak, sjedište opštine.

2 — Na brijegu, uz pravoslavnu crkvu i groblje, u samome naselju, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 sanduka i 1 sljemenjak.)

Sanduci su uzidani u temelje crkve, a sljemenjak je prevaljen. Inače su dobro obrađeni.

Na jednoj bočnoj strani sljemenjaka vidi se običan pravougaoni okvir.

NIKŠIĆ

Višnjića Do

Selo koje je od Nikšića udaljeno oko 32 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, nedaleko od ceste ka Gacku.

1 — Na lokalitetu Prevale, gdje je i savremeno pravoslavno groblje, nedaleko od naselja, nalazi se skupina sa 51 stećkom (39 ploča i 12 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas neki veoma oštećeni i prevaljeni, a neki su iskorišteni za nove nadgrobnike.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 19 primjeraka, i to 7 ploča i 12 sanduka. Najčešći ukrasni motivi su obične i stilizovane arkade i frizovi od niza rozeta u kružnim vijencima, zatim su dosta brojne rozete, a potom krstovi, polumjeseci, bordure od kosih i cikcak-crtica, jabuke, mač i friz od mreže rombova.

Vratkovići

Selo na cesti ka Gacku, udaljeno od Nikšića oko 38 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

2 — Na glavici u blizini kuće Koste Tepavčevića, u zaseoku Bobotovo Groblje, nalazi se nekropola sa 15 stećaka (12 ploča i 3 sanduka). Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima. Nemaju ukrasa.

3 — Također u zaseoku Bobotovo Groblje, oko 100 m zapadno od prethodne nekropole, na izduženoj glavici pokraj puta, nalazi se skupina sa 5 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su osrednje obrađeni i očuvani. Postavljeni su po pravcu z—i. Nemaju ukrasa.

4 — Oko 100 m jugozapadno od prethodne nekropole, na glavici koja također pripada zaseoku Bobotovo Groblje, smještena je skupina sa 15 stećaka (2 ploče i 13 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, neki primjerci su oštećeni, pomaknuti i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: bordure od kosih paralelica, stilizovane arkade i friz od rozeta u kružnim vijencima.

Na brijegu oko 300 m zapadno, navodno, nalazi se velika prevaljena krstača sa ukrasima krsta, polumjeseca i arkada.

Krstac

Selo na cesti ka Gacku, udaljeno od Nikšića oko 32 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

5 — U samome naselju, na brežuljku pokraj ceste i poštanske zgrade, nalazi se nekropola sa 7 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su veoma zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašena su 2 primjerka. Njihovi ukrasni motivi su povijena lozica sa trolistovima i bordura od kosih paralelica.

Nedavno su odavde uzeta 2 stećka i uzidana u temelje susjedne zgrade.

Ništica

Seoce koje je od Nikšića udaljeno oko 30 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu, nedaleko od ceste ka Gacku.

6 — U samome selu, zajedno sa savremenim pravoslavnim grobljem, nalazi se skupina sa 12 stećaka (10 ploča i 2 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su popucali, prevaljeni i korišteni za nove nadgrobnike.

Postavljeni su po pravcu s—j, osim 3 primjerka, koji leže po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 1 ploča i 2 sanduka. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: pravougaona bordura od kosih i cikcak-crtica, rozeta, niz rozeta u kružnim vijencima i povijena lozica sa zavojima koji se završavaju kao male kružnice.

Macavare

Selo koje je oko 6 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu daleko od Velimlja kao sjedišta mjesne kancelarije i centra Banjana.

7 — U zaseoku Perovići, na lokalitetu Grčko groblje, nalazi se nekropola sa 38 stećaka (12 ploča i 26 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro klesani, danas su djelomično utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, u gustim nizovima.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 3 ploče i 11 sanduka. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: bordure od kosih ili cikcak-linija i od povijene lozice sa trolistovima, frizovi od niza rozeta u vijencima i od povijene lozice sa trolistovima, arkade, mreža rombova, tordirana vrpca, tordirani vijenac, krug, običan i stilizovan krst, urezana linija srednjicom vodoravne strane i scena kola.

Vračenići

Selo u području Rudina, pokraj ceste ka Bileći, udaljeno od Velimlja oko 11 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

8 — Uz današnje pravoslavno groblje, s desne strane ceste, oko 1 km zapadno od sela, nalazi se nekropola sa 72 stećaka (58 ploča i 14 sanduka), raspoređena na 3 tumula.

Spomenici su dobro obrađeni, danas su neki primjerci prevaljeni ili zarasli u džbunje.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 15 primjeraka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u dosta guste nizove.

Ukrašeno je 15 primjeraka, i to 2 ploče i 13 sanduka. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: stilizovane arkade sa tordiranim stubovima i istaknutim kapitelima, štit sa mačem (na štitu polumjesec i rozeta), mreža rombova, vrpca od kosih paralelica, bordura od istih crtica, krst i povijena lozica sa trolistovima.

Na periferiji nekropole ima fragmenata stećaka na kojima se vide ukrasni motivi arkada i rozeta u vijencima. Oko 500 m zapadno, s druge strane ceste, nalazi se pravoslavna crkva Sv. Đorđa s grobljem.

Počekovići

Selo pokraj ceste ka Bileći, u predjelu Rudina, udaljeno od Velimlja oko 10 km zračne linije na zapadnu stranu.

9 — Na glavici pokraj ceste, u blizini pravoslavne crkve Sv. Ignjata i groblja uz nju, smještena su 4 stećka (3 ploče i 1 sanduk) i oko 15 m jugozapadno još 1 sanduk.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, danas su oštećeni. Ploče su relativno velikih dimenzija.

Orijentacija je po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Njihovi ukrasni motivi su cikcak-vrpca i vrpca od povijene lozice sa trolistovima, friz od rozeta u vijencima, stilizovane arkade i štit sa mačem.

Selo Počekovići su oko 800 m južno, a nešto dalje je naselje Knežev Do.

10 — Oko 100 m jugoistočno od prethodne nekropole, također na tumulu pokraj ceste, nalazi se osamljen stećak u obliku visokog sanduka na postolju.

Spomenik je dobro obrađen, a osrednje očuvan.

Postavljen je po pravcu z—i.

Ukrašen je tordiranom vrpcom i običnim arkadama.

11 — Na tumulu s druge strane ceste nalazi se nekropola sa 17 stećaka (5 ploča, 11 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo brižljivo obrađeni.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 5 primjeraka, i to 2 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su nizovi od rozeta u kružnim vijencima i od povijene lozice sa trolistovima, tordirana vrpca, bordura od kosih paralelica, stilizovane arkade, urezana linija srednjicom vodoravne površine i krst.

12 — Na glavici koja se nalazi oko 80 m južno od prethodne nekropole, smještena je skupina sa 4 stećka (3 ploče i 1 sanduk).

Vrlo brižljiva obrada.

Orijentacija po pravcu z—i.

Ukrašena su 2 primjerka, i to 1 ploča i 1 sanduk. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: polumjesec, krst, obične arkade, friz od niza rozeta u vijencima i vrpca od kosih crtica.

13 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole, s druge strane ceste, na blagom tumulu, nalazi se skupina sa 4 stećka (3 ploče i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su znatno oštećeni.

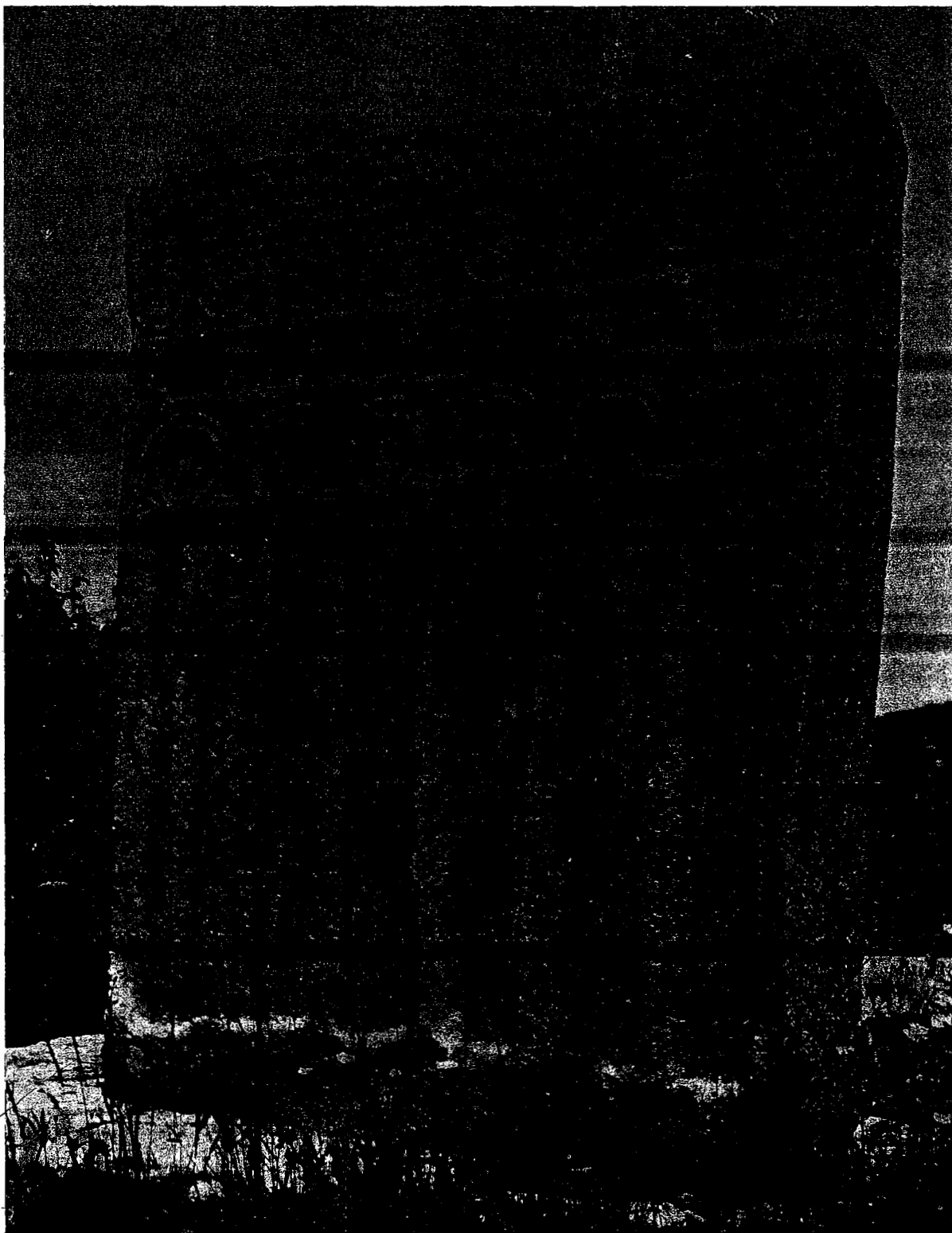
Postavljeni su po pravcu z—i, u nizu.

Ukrašen je sljemenjak (prepukao, prevaljen). Na bočnim stranama su motivi arkada i friza rozeta u vijencima, na istočnoj čeonj je isti takav motiv, dok na suprotnoj je predstava dvaju konja sa jahačima.

Velimlje

Varošica, centar područja Banjana i sjedište mjesne kancelarije, udaljeno od Nikšića oko 19 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

14 — Oko 800 m sjeveroistočno od naselja, na brijegu, uz crkvicu Sv. Arhandela i savremeno pravoslavno groblje, nalazi se skupina sa 11

65 — *Ukrašeni visoki sanduk u Velimlju, opština Nikšić, Crna Gora.*

stećaka (8 ploča, 2 sanduka i 1 sljemenjak), od kojih su 5 ploča u zidovima crkve.

Spomenici su izvanredno lijepo klesani i dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 6 primjeraka, i to 3 ploče, 2 sanduka i 1 sljemenjak. Ovdje su zastupljeni slje-

deći ukrasni motivi: obične i stilizovane arkade, frizovi od povijene lozice sa trolistovima i niza rozeta u vijencima, bordura od povijene lozice sa trolistovima, krst, neobičan krst sa 3 kraka, mreža rombova i predstava konja sa čovjekom.

Na 2 ploče nalaze se natpisi (jedna je uzidana). Jedan natpis kaže da je tu sahranjena ne-

ka Stanisava, a drugi spominje nekog Stjepana. (Natpisi dosad nisu bili poznati.)

Lit.: S. Tomić, Banjani, Srpski etnografski zbornik, Naselja 31, Beograd 1949, 313—314.

15 — Na lokalitetu Počivala, na brdu oko 1,5 km sjeverno od naselja, uz pravoslavnu crkvu Sv. Save i malo groblje, nalazi se skupina sa 6 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su osrednje obrađeni, djelomično su oštećeni i pomicali. Izgleda da je ovdje ranije bilo više spomenika.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Nemaju ukrasa.

16 — U polju, oko 2 km cestom ka Petrovićima, uz pravoslavnu crkvu Sv. Jovana i aktivno groblje, nalazi se 5 stećaka u obliku sanduka, kao dio nekadašnje brojnije nekropole.

Svi spomenici su uzidani u zgradu crkve.

Na jednom primjerku blizu sjeverozapadnog ugla crkve urezan je natpis koji spominje Pavka Vukičevića. (Natpis dosada nije bio poznat.)

Na krstačama vidimo vrlo plastične predstave ljudi i ptica.

17 — Kod zaseoka Milovići, na lokalitetu Groblje, blizu savremenog pravoslavnog groblja i crkve Sv. Nikole, oko 3 km zapadno od Velimlja, nalazi se nekropola sa 80 stećaka (79 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, dobro su očuvani, iako su neki primjerci djelomično okrnjeni i zarasli u trnje.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 23 primjerka, i to 22 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: frizovi od povijene lozice sa trolistovima i niza rozeta u vijencima, obični i stilizovani krstovi, bordure od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima, arkade, mreža rombova, polumjesec, rozeta, »vodenica«, mač, tordirani vijenac, ruka s mačem, štit sa mačem, krug i predstava čovjeka sa štitom.

Lit.: S. Tomić, n. d., 312—313.

Klenak

Selo pokraj ceste ka Bileći, udaljeno od Velimlja oko 6 km zračne linije na zapadnu stranu.

18 — Južno od zaseoka Gluščevina, na glavici pokraj ceste, nalazi se nekropola sa 13 stećaka (9 ploča i 4 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i dosta dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 1 ploča i 3 sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordura od dvije obične paralelne crte, od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima, obične arkade i friz od rozeta u kružnim vijencima.

19 — Oko 150 m istočno od prethodne nekropole, također pokraj ceste, zarasla u šikaru, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (19 ploča, 17 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su vrlo lijepo obrađeni, ali su danas znatno utonuli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašena su 4 primjerka, i to 3 sanduka i 1 sljemenjak. Njihovi ukrasni motivi su ovi: tordirana vrpca, obične arkade, povijena lozica sa trolistovima koja se proteže i uz vertikalne ivice sljemenjaka, originalan motiv niza tordiranih vijenaca na drškama, stilizovani krstovi, bordura od kosih crtica, ruka s mačem, »vodenica«, rozeta u tordiranom vijencu i scena lova na jelenu.

U istočnom kraju nekropole nastavljaju se grobovi sa amorfnim kamenovima na površini zemlje. Oko 500 m dalje, ka zaseoku, pokraj ceste, nalaze se 2 oštećena rimska miljokaza.

20 — Na brijegu Runjava glavica, oko 300 m istočno od prethodne nekropole, s desne strane ceste (idući od Petrovića), nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 ploča i 1 sanduk).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, a slabo očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 ploče i 1 sanduk. Na pločama su motivi pravougaonih bordura od povijene lozice sa trolistovima, a na sanduku su stilizovane arkade i friz od rozeta u vijencima.

Štrpci

Selo koje je od Nikšića udaljeno oko 18 km zračne linije na sjeverozapadnu stranu.

21 — Uz pravoslavnu crkvu i groblje oko nje, blizu ceste i Osnovne škole, nalazi se skupina sa 5 stećaka (4 ploče i 1 sanduk).

Spomenici su nešto većih dimenzija, dobro su obrađeni, ali su neki od njih pomicali.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašena je 1 ploča motivom bordure od povijene lozice sa trolistovima.

U blizini nekropole ima više preistorijskih tumula.

Lit.: S. Tomić, n. d., 314—315.

22 — Na blagoj gredi, oko 150 m sjeveroistočno od zgrade Osnovne škole i ceste, nalazi se nekropola sa 37 stećaka (5 ploča, 31 sanduk i 1 krstača).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su utonuli i zarasli.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 4 primjerka, koji leže po pravcu s—j.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 1 ploča, 9 sanduka i 1 krstača. Njihovi ukrasni motivi su bordure od kosih paralelica, od tordirane vrpce i povijene lozice sa trolistovima, okvir od tordirane vrpce, friz od rozeta u vijencima i od antropomorfnih krstića (originalno), krst čiji se krakovi završavaju kao krugovi, štit, rozeta, štap i predstava čovjeka.

U blizini nekropole nalazi se više preistorijskih tumula.

Tupanj

Selo koje je od Velimlja udaljeno oko 4 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

23 — Na Tupanjskoj ravni, zapadno od Gornjeg Tupanja, pokraj puta ka Bročancu, nalazi se nekropola sa 33 stećka (9 ploča, 23 sanduka i 1 sljemenjak), raspoređena na dva tumula.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 6 sanduka, 4 ploče i 1 sljemenjak. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: bordure od kosih paralelica i od povijene lozice sa trolistovima, okviri od tordirane vrpce i od kosih paralelica, frizovi od povijene lozice sa trolistovima, običan i stilizovan krst, »vodenica«, mač, rozeta, predstave ruke s mačem, dvaju jelena, dvojice jahača na konjima, nizova sokolova i vukova, te scena kola.

Lit.: Isto tamo.

24 — Oko 100 m južno od prethodne nekropole, na dva tumula koja razdvaja put, nalazi se nekropola sa 18 stećaka (10 ploča i 8 sanduka).

Spomenici su dobro obrađeni, osim nekih ploča čija je obrada rustična.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 sanduka sljedećim ukrasnim motivima: običnim arkadama, frizovima od povijene lozice sa trolistovima, bordurom od kosih paralelica, okvirom od obične vrpce, mrežom rombova, polumjesecom i predstavom žene.

Lit.: Isto tamo.

Riječani

Selo na području Banjana, udaljeno od Nikšića oko 14 km zračne linije na zapadnu stranu.

25 — Na zaravanku brda, u blizini Osnovne škole i savremenog pravoslavnog groblja, nalazi se nekropola sa 19 stećaka (3 ploče i 16 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro klesani i dobro su očuvani.

Postavljeni su po pravcu sz—ji, osim 3 primjerka, koji leže nešto drugačije.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 2 ploče i 9 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: bordure od kosih paralelica, tordirane vrpce i povijene lozice sa trolistovima, obična vrpca, obična arkada, rozeta, mač i predstava čovjeka s kopljem.

U blizini nekropole postoji više preistorijskih tumula.

Petrovići

Selo uz cestu i uskotračnu željezničku prugu Nikšić—Bileća, na području Banjana, udaljeno od Nikšića oko 29 km zračne linije na zapadnu stranu.

26 — U samome selu, uz staru crkvu Sv. Jovana i pravoslavno groblje, nalazi se skupina

sa 20 stećaka (10 ploča, 9 sanduka i 1 krstača), od čega 2 ploče u patosu i 7 sanduka u zidu crkve.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, neki primjerci su zatrpani zemljom.

Orijentacija je po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 7 primjeraka, i to 4 ploče (2 u patosu) i 3 uzidana sanduka. Njihovi ukrasni motivi su bordure od povijene lozice sa trolistovima ili sa spiralicama, te bordura od kosih paralelica.

Obadvije ploče u patosu crkve imaju natpise. Prvi natpis se odnosi na kneza Grbača Cvjetkovića Banjanina, a drugi na vojvodu Cvjetka Banjanina.

Lit.: S. Tomić, n. d., 317—318; J. Ivović, Tri natpisa u selu Petrovićima, Istorijski zapisi X, knj. XIII, Cetinje 1957, 258—265.

Bročanac

Selo koje je od Velimlja udaljeno oko 8 km zračne linije na jugozapadnu stranu, a od Nikšića oko 23 km na zapadnu stranu.

27 — Na glavici u samome pravoslavnom groblju, uz crkvu, nalazi se skupina sa 20 stećaka (5 ploča i 15 sanduka).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i dobro očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 11 sanduka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: pravougaona bordura od povijene lozice sa trolistovima ili sa rozeticama (8 primjeraka), obične arkade, friz od niza rozeta u kružnim vijencima, čovjek sa štitom i mačem i neobičan motiv friza od antropomorfnih krstića.

Lit.: S. Tomić, n. d., 316—317.

28 — Malo zapadno od prethodne nekropole, na glavici izvan groblja, nalazi se osamljena vrlo velika ploča.

Dobro je obrađena, danas je djelomično oštećena.

Postavljena je po pravcu z—i.

Ukrašena je i ima natpis. Na uspravnim stranama su frizovi od antropomorfnih krstića, a oštećeni natpis spominje nekog Petkovića sa kućicom Marom. (Natpis dosada nije bio poznat.)

Lit.: Isto tamo.

29 — Na tumulu kod kuće Novaka Jančića, oko 250 m sjeveroistočno od crkve i groblja, nalazi se skupina sa 20 stećaka u obliku ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i, u nizovima.

Ukrašeno je 14 primjeraka. Ukrasni motivi su im bordure od povijene lozice sa trolistovima ili sa spiralicama, zatim, bordure od kosih paralelica i krstovi.

30 — Nešto južno od prethodne nekropole, također na tumulu, nalaze se 2 osamljena stećka u obliku većih ploča.

Spomenici su dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak motivom bordure od povijene lozice sa trolistovima.

66 — Izgled nekropole u Broćancu, opština Nikšić, Crna Gora.

Grahovo

Selo koje je od Nikšića udaljeno oko 18 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

31 — Uz pravoslavno groblje i crkvu Sv. Nikole nalazi se skupina sa 6 stećaka (3 ploče i 3

sanduka), a u zidove crkve ugrađeno je 5 sanduka.

Spomenici su vrlo brižljivo klesani, danas su djelomično utonuli.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji leži po pravcu s—j.

Ukrašeno je 8 primjeraka, i to 3 ploče i 5 sanduka (od toga su 2 primjerka u zidu). Njihovi ukrasni motivi su obične i stilizovane arkade, frizovi od povijene lozice sa trolistovima i od niza rozeta u vijencima, tordirana vrpca i bordura od povijene lozice sa trolistovima.

32 — Kod zaseoka Petkovići, na 3 tumula, nalazi se nekropola sa 21 stečkom (20 sanduka i 1 sljemenjak).

Spomenici su dobro obrađeni, danas su okrnjeni i prevaljeni.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašeno je 11 primjeraka, i to 10 sanduka i 1 sljemenjak. Zastupljeni su ovi ukrasni motivi: frizovi i bordure od povijene lozice sa trolistovima, okvir od obične i tordirane vrpce, arkade i predstave čovjeka sa mačem i sa štitom i mačem.

Dragalj

Selo i polje u području Krivošija, udaljeno od Nikšića oko 21 km zračne linije na jugozapadnu stranu (4 km južno od Grahova).

33 — Na blagoj humci oko 500 m zapadno od sela, na lokalitetu Podvršnjak (ispod brda Vrsnik), leži skupina sa 8 stećaka u obliku sanduka.

Spomenici su slabo obrađeni i očuvani.

Postavljeni su uglavnom po pravcu s—j.

Ukrašena su 3 primjerka. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: bordura od koncentričnih krugova spojenih tordiranom vrpcom, bordura od povijene lozice sa trolistovima i okvir od kosih paralelica.

Tu ima i nekoliko grobova sa krstaćama.

34 — Oko 200 m zapadno od prethodne nekropole, na blagoj humci, također ispod Vrsnika, nalazi se nekropola sa 9 stećaka (8 sanduka i 1 stub).

Spomenici su slabo obrađeni, danas su prilično oštećeni.

Postavljeni su uglavnom po pravcu z—i.

Ukrašena su 3 primjerka, i to 2 sanduka i 1 stub. Javljaju se ovi ukrasni motivi: bordura od povijene lozice sa trolistovima ili od kosih paralelica, polumjesec i krst.

Šipачno

Selo koje je od Nikšića udaljeno oko 13 km cestom prema Plužinama.

35 — U samome selu, kod Osnovne škole, nalazi se nekropola sa 56 stećaka (8 ploča, 47 sanduka i 1 stub).

Spomenici su nejednako klesani, znatno su utonuli i zarasli u korov.

Postavljeni su po pravcu z—i, osim 1 primjerka, koji je postavljen po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 14 primjeraka, i to 5 ploča, 8 sanduka i 1 stub. Ovdje se javljaju sljedeći ukrasni motivi: povijena lozica sa trolistovima, razne vrpce i bordure, paralelna rebra sa 3 spojena koncentrična kruga, polumjesec, rozeta, krst, »vođenica«, arkade, mač, krug sa zracima (originalno) i predstava čovjeka.

36 — Oko 800 m južno od prethodne nekropole, uz pravoslavnu groblje i crkvu Sv. Spasa, nalaze se 3 stećka u obliku sanduka koji su uzidani u crkvu. Ranije je ovdje bila nekropola sa više spomenika.

Spomenici su, izgleda, dobro obrađeni.

Na 2 primjerka se vide ukrasi: bordura od povijene lozice sa trolistovima i kroz sredinu stranice 3 koncentrična kružna vijenca povezanom tordiranom vrpcom, okvir od rozeta i tordiranih vijenaca i kružni tordirani vijenac u sredini toga okvira.

Nikšić

Grad u kome je sjedište opštine.

37 — Uz crkvu Sv. Petra i gradsko pravoslavno groblje nalazi se nekropola sa 125 stećaka (14 ploča, 105 sanduka, 4 sljemenjaka i 2 krstaće).

Spomenici su vrlo dobro obrađeni, ali su danas veoma zanemareni, a neki su uzidani u crkvu, utonuli, prevaljeni ili iskorišteni za novije nadgrobnike. Ranije je ova nekropola bila brojnija.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim 6 primjeraka, koji su postavljeni po pravcu s—j.

Ukrašeno je 48 primjeraka, i to 4 ploče, 38 sanduka (1 fragment), 4 sljemenjaka i 2 krstaće. Zastupljeni su sljedeći ukrasni motivi: povijene lozice sa trolistovima, razne vrpce i bordure, kao i okviri, više krstova, i to pretežno stilizovanih (ima i krstova sa 3 kraka), više primjeraka sa paralelnim rebrima kombinovanim sa koncentričnim kružnim vijencima, štit sa mačem, luk sa strijelom, polumjeseci, rozete, više arkada (običnih i stilizovanih) i frizova sa nizovima rozeta u kružnim vijencima. Brojne su i figuralne predstave i kompozicije: pojedinačne ljudske i životinjske figure (konji i konjanici) i scene kola i turnira.

Na jednoj od dvije krstaće nalazi se natpis koji spominje vojvodu Drakulu (XVII v.), a na jednom sanduku u zidu crkve bio je natpis od koga je do danas preostalo samo nekoliko slova. Objavljena je i jedna ploča sa natpisom koji se odnosi na Stanka Lainovića, iz druge polovine XVIII v., koja danas nije uočena.

Lit.: A. Evans, *Antiquarian researches in Illyricum I—II*, Westminster 1883, 86—87 II dijela (po D. Sergejevskom); P. Šobajić, *Nikšić—Onogošt*, Beograd 1938, 20—22; D. Sergejevski, *srednjovjekovno groblje kod Petrove crkve u Nikšiću*, Cetinje 1952.

67 — Sljemenjak sa arkadama u Nikšiću, Crna Gora.

Moštanica

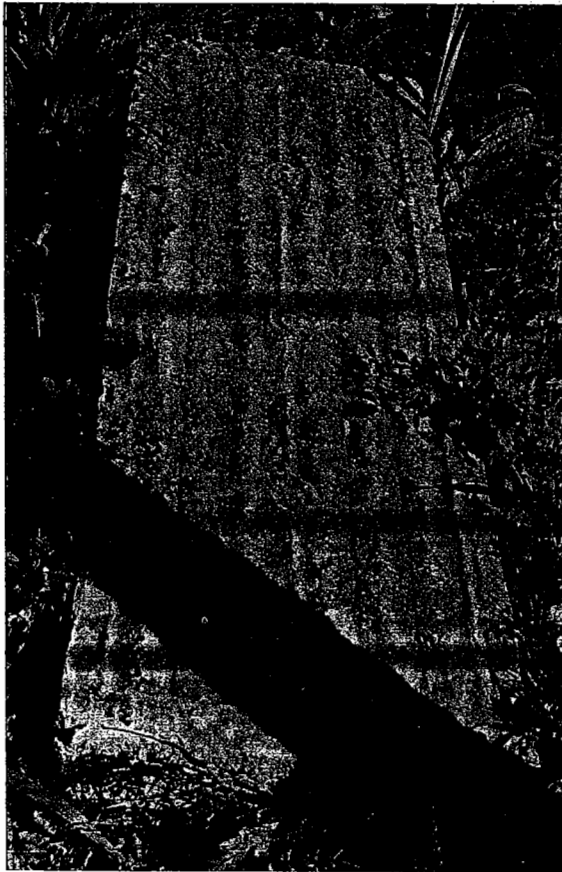
Selo u polju, udaljeno od Nikšića oko 5 km zračne linije na jugozapadnu stranu.

38 — Uz pravoslavnu crkvu i mjesno groblje smještena je nekropola sa 134 stećka (3 ploče, 113 sanduka, 1 sljemenjak i 17 stubova). Ranije je ovdje bilo više spomenika.

Spomenici su nejednako klesani, ima mnogo slabo obrađenih i amorfnih primjeraka, neki su u ogradi; sve je heterogeno i neugledno.

Orijentacija je po pravcu z—i, osim malog broja spomenika koji su postavljeni po pravcu s—j. Svrstani su u nizove.

Ukrašeno je 17 primjeraka, i to 1 ploča, 13 sanduka, 2 sljemenjaka i 1 stub. Zastupljeni su

68 — Originalan ukras na jednom sanduku u Nikšiću, Crna Gora.

ovi ukrasni motivi: tordirane i obične vrpce, frizovi od povijene lozice sa trolistovima i od rozeta u vijencima, arkade, krstovi čiji se krakovi završavaju kao krugovi, obični krstovi (»krst sa tri pera«), polumjesec, »vodenica« i scene kola i lova na jelena.

Lit.: Dr J. Erdeljanović, Stara Crna Gora, Srpski etnografski zbornik, Naselja 24, Beograd 1926, 316; P. Šobajić, n. d., 9.

CETINJE

Cetinje

Grad u kome je sjedište opštine.

1 — U centru grada, uz Vlašku crkvu (Sv. Bogorodice) i groblje do nje, nalaze se 2 osamljena stečka u obliku sanduka.

Spomenici su vrlo dobro obrađeni i očuvani.

Postavljeni su po pravcu z—i.

Ukrašen je 1 primjerak. Njegovi ukrasni motivi su ruka s mačem, konj i jahač sa kopljem u okviru od tordirane vrpce, pravougaoni štit također u okviru od tordirane vrpce, te mač u istom okviru.

Po predanju, crkva je podignuta 1450. g. od strane doseljenika iz Starog Vlaha.

Dr. J. Erdeljanović, n. d., 224—228.

TABELARNI PREGLED BROJNOG STANJA STEĆAKA PO REPUBLIKAMA I OPŠTINAMA

HRVATSKA

Red. broj	Opština	Lokaliteti	O b l i c i						Svega	U k r a s i						Svega	Natpisi
			Ploče	Sanduci	Stijemenjaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		Ploče	Sanduci	Stijemenjaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		
1	Sl. Brod	1	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Sl. Požega	2	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Daruvar	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Pakrac	2	—	—	—	3	—	—	3	—	—	—	2	—	—	2	2
5	N. Gradiška	2	—	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Glina	1	2	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Ogulin	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—
8	Titova Korenica	4	7	4	—	—	—	—	11	1	1	—	—	—	—	2	—
9	Otočac	2	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Gračec	2	2	—	—	—	1	—	3	1	—	—	—	1	—	2	1
11	Knin	4	—	137	—	—	—	—	137	—	2	—	—	—	—	2	—
12	Drniš	1	—	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Trogir	2	20	35	—	—	—	—	55	10	6	—	—	—	—	16	—
14	Split	4	—	12	4	—	1	—	17	—	9	4	—	1	—	14	1
15	Omiš	5	18	3	—	—	—	—	21	5	1	—	—	—	—	6	—
16	Sinj	35	610	675	22	—	6	—	1313	5	30	12	—	—	—	47	1
17	Imotski	26	118	319	102	—	—	—	539	12	50	52	—	—	—	114	1
18	Makarska	9	37	3	1	—	—	—	41	28	—	1	—	—	—	29	1
19	Vrgorac	2	16	1	2	—	—	—	19	3	—	2	—	—	—	5	—
20	Ploče	13	32	56	1	—	—	—	89	4	21	1	—	—	—	26	—
21	Metković	2	36	53	2	—	—	—	91	16	16	2	—	—	—	34	—
22	Korčula	3	14	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Dubrovnik	65	592	248	13	—	1	—	854	79	57	9	—	1	—	146	7
		188	1511	1583	147	3	9	—	3253	164	194	83	2	3	—	446	13

BOSNA I HERCEGOVINA

Red. broj	Opština	Lokaliteti	O b l i c i						Svega	U k r a s i						Svega	Natpisi
			Ploče	Sanduci	Sljeme- njaci	Stubovi	Krstići	Amorfni		Ploče	Sanduci	Sljeme- njaci	Stubovi	Krstići	Amorfni		
1	Cazin	1	—	2	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	2	—
2	Bos. Krupa	1	—	4	—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—	4	—
3	Bihać	2	6	—	—	—	1	—	7	1	—	—	—	—	—	1	—
4	San. Most	5	59	23	—	—	—	—	82	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Banja Luka	19	307	385	1	162	—	—	855	—	5	—	22	—	—	27	—
6	Laktaši	1	10	10	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Srbac	2	—	12	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Prnjavor	1	—	5	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Drvar	4	31	11	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Bos. Petro- vac	2	58	—	1	—	—	—	59	2	—	—	—	—	—	2	—
11	Ključ	50	168	649	6	—	2	—	825	—	5	—	—	—	—	5	—
12	Mrk. Grad	28	35	618	—	1	—	—	654	—	3	—	—	—	—	3	—
13	Kotor Varoš	2	—	80	1	—	—	—	81	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Sk. Vakuf	14	7	169	10	—	—	—	186	—	5	2	—	—	—	7	—
15	Bos. Gra- hovo	11	171	473	1	—	—	—	645	1	1	—	—	—	—	2	—
16	Glamoč	38	287	348	—	21	18	—	674	—	6	—	9	8	—	23	4
17	Šipovo	10	35	337	6	—	—	9	387	1	4	1	—	—	—	6	—
18	Kupres	53	615	317	68	—	2	75	1077	28	41	31	—	2	—	102	—
19	Jajce	9	38	63	18	—	—	—	119	—	—	6	—	—	—	6	—
20	D. Vakuf	10	—	316	6	—	—	—	322	—	4	2	—	—	—	6	1
21	Bugojno	12	19	117	17	—	—	—	153	—	—	2	—	—	—	2	—
22	Gor. Vakuf	34	17	553	19	1	—	—	590	—	4	4	1	—	—	9	—
23	Derventa	6	8	2	4	8	—	—	22	—	1	—	3	—	—	4	2
24	Odžak	3	—	19	—	100	—	—	119	—	2	—	20	—	—	22	—
25	Modriča	2	1	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	1	—
26	Gradačac	2	—	3	2	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
27	Doboj	15	25	60	15	1	—	1	102	—	—	—	—	—	—	—	1
28	Teslić	12	45	37	3	—	—	15	100	—	—	1	—	—	—	—	—
29	Tešanj	18	22	69	4	1	—	9	105	—	—	—	1	—	—	1	—
30	Maglaj	14	42	55	11	—	—	—	108	—	1	—	—	—	—	1	—
31	Zavidovići	21	31	80	24	—	—	—	135	—	4	—	—	—	—	4	—
32	Travnik	31	56	251	54	—	27	—	388	—	4	19	—	28	—	51	11
33	Zenica	13	—	31	4	1	9	—	45	—	—	2	—	6	—	8	2
34	Kakanj	25	33	320	24	3	1	—	381	—	—	3	1	—	—	4	4
35	Vareš	21	17	188	98	—	—	—	303	—	—	22	—	—	—	22	—
36	Novi Trav- nik	5	5	135	30	—	18	—	188	—	1	2	—	13	—	16	—
37	Vitez	8	—	55	2	1	2	—	60	—	—	—	—	1	—	1	—
38	Busovača	8	4	109	6	—	—	—	119	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Visoko	23	10	304	20	—	—	—	334	—	—	1	—	—	—	1	—
40	Breza	13	6	147	44	2	—	—	199	1	2	9	1	—	—	13	—
41	Ilijaš	34	36	229	239	1	—	—	505	—	5	26	1	—	—	32	1
42	Fojnica	6	47	59	2	—	—	—	108	—	—	2	—	—	—	2	—
43	Kiseljak	23	9	353	28	—	—	—	390	—	5	3	—	—	—	8	2
44	Kreševo	9	—	120	25	—	—	—	145	—	2	3	—	—	—	5	—
45	Hadžići	19	43	373	33	2	—	—	451	1	6	4	—	—	—	11	—
46	Vogošća	6	—	28	20	—	—	—	48	—	—	2	—	—	—	2	—

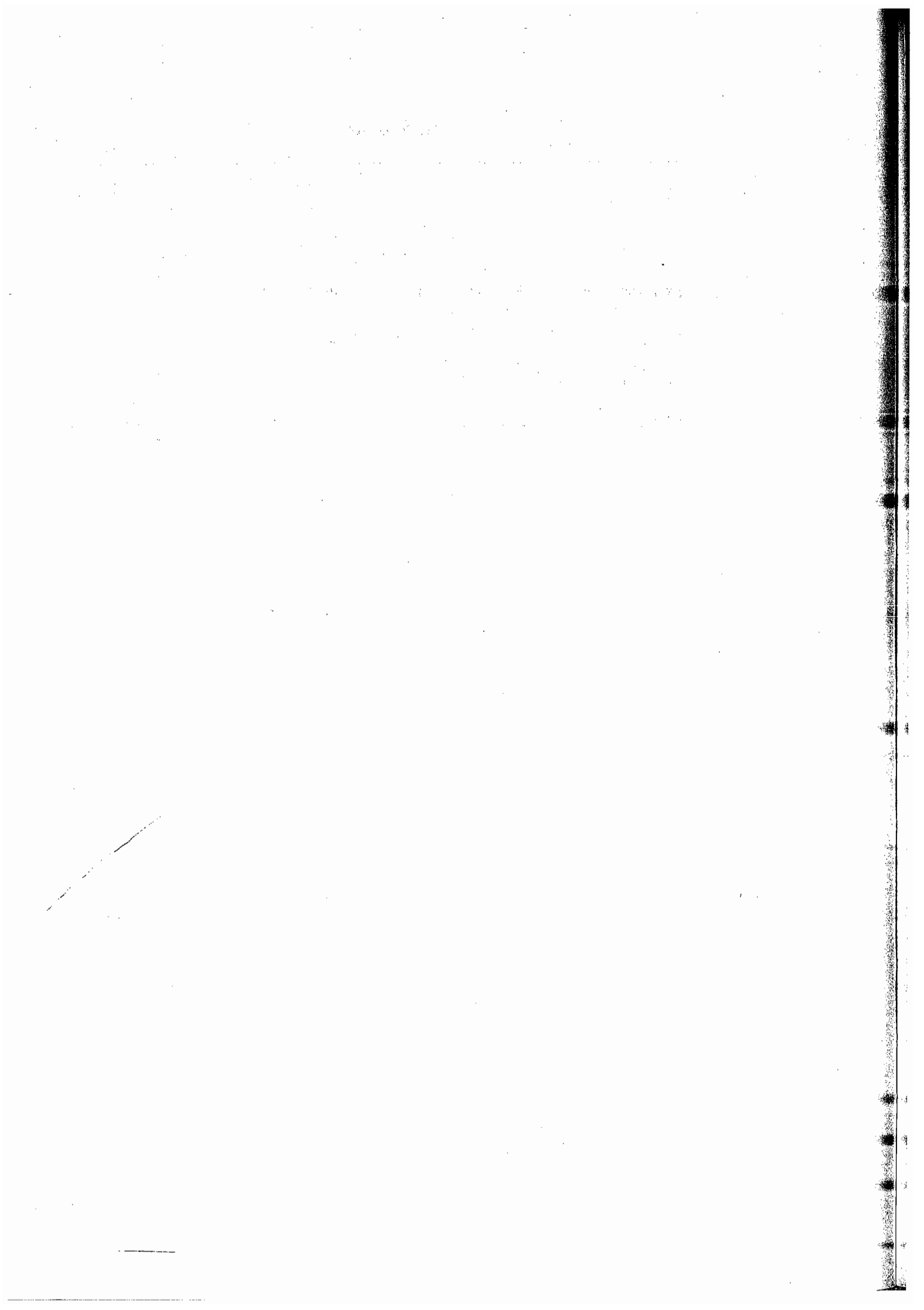
Red. broj	Opština	Lokaliteti	Oblici						Svega	Ukrasi						Svega	Natpisi
			Plоче	Sanduci	Sijem-njaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		Plоче	Sanduci	Sijem-njaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		
47	Sarajevo Centar	18	52	209	76	5	1	—	343	2	21	27	5	1	—	56	—
48	Novo-Sarajevo	8	—	148	15	1	—	—	164	—	5	—	1	—	—	6	—
49	Ilidža	11	—	204	27	—	1	—	232	—	—	1	—	1	—	2	1
50	Trnovo	35	231	1138	144	—	7	—	1520	1	55	16	—	4	—	76	2
51	Kalinovik	46	346	1349	93	—	5	—	1793	3	109	24	—	1	—	157	9
52	Brčko	3	3	8	—	10	—	—	21	—	1	—	4	—	—	5	1
53	Bijeljina	8	—	5	6	2	—	—	13	—	1	—	1	—	—	2	4
54	Srebrenik	2	—	5	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—
55	Lopare	33	—	82	66	208	—	—	356	—	2	8	27	—	—	37	20
56	Ugljevik	9	—	14	22	6	—	3	45	—	—	2	3	—	—	5	4
57	Lukavac	2	—	14	—	2	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—
58	Tuzla	7	1	5	10	34	—	—	50	—	—	7	6	—	—	13	—
59	Kalesija	33	—	68	103	80	—	—	251	—	3	17	8	—	—	28	3
60	Zvornik	56	44	65	258	432	—	5	804	1	—	20	23	—	—	44	3
61	Banovići	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	1
62	Živinice	15	1	63	70	77	—	1	212	—	1	14	13	—	—	28	1
63	Kladanj	53	15	120	219	82	—	—	436	—	—	39	20	—	—	59	2
64	Šekovići	50	67	253	359	250	—	—	929	1	6	21	11	—	—	39	1
65	Vlasenica	56	47	531	443	229	—	—	1250	—	18	17	31	—	—	66	1
66	Bratunac	33	42	296	127	575	—	25	1065	2	9	12	73	—	—	96	1
67	Olovo	23	56	98	270	4	—	—	428	3	14	67	2	—	—	86	3
68	Han Pijesak	13	68	113	56	—	—	—	237	—	2	4	—	—	—	6	—
69	Srebrenica	43	40	489	226	57	—	3	815	—	15	9	7	—	—	31	3
70	Sokolac	57	78	1455	430	3	—	—	1966	3	64	44	3	—	—	114	2
71	Rogatica	88	176	2165	264	23	—	—	2628	1	77	27	—	—	—	105	8
72	Višegrad	43	26	857	132	—	—	—	1015	—	19	20	—	—	—	39	3
73	Pale	82	187	1355	156	8	—	—	1706	—	34	6	—	—	—	40	1
74	Goražde	9	22	102	9	—	—	—	133	—	4	—	—	—	—	4	2
75	Čajniče	10	9	476	21	12	—	—	518	—	4	1	—	—	—	5	—
76	Rudo	12	—	428	57	3	—	—	488	—	5	9	1	—	—	15	3
77	Foča	45	389	992	77	1	—	—	1459	3	30	9	1	—	—	43	3
78	Livno	76	860	1605	20	7	2	—	2494	3	25	6	3	—	—	37	2
79	Duvno	44	859	216	18	—	1	—	1094	9	11	12	—	1	—	33	—
80	Prozor	64	75	669	49	18	1	—	812	—	23	17	5	—	—	45	—
81	Jablanica	19	51	157	8	—	—	—	216	2	14	5	—	—	—	21	—
82	Posušje	35	344	516	78	—	2	—	940	15	55	13	—	1	—	84	—
83	Grude	27	8	327	17	—	1	—	353	1	72	7	—	1	—	81	—
84	Lištica	43	99	560	29	1	7	—	696	26	103	14	—	7	—	150	5
85	Ljubuški	27	116	355	18	—	2	—	491	41	81	9	—	1	—	132	—
86	Čitluk	29	56	556	23	—	3	—	638	12	60	13	—	2	—	87	6
87	Čapljina	47	370	811	58	2	15	—	1256	30	158	35	—	12	—	235	17
88	Konjic	125	214	2576	214	2	12	—	3018	9	77	77	2	4	—	169	5
89	Mostar	40	298	735	18	—	12	145	1208	32	94	9	—	8	—	143	6
90	Nevesinje	110	1459	2231	158	5	31	—	3884	92	249	26	1	22	—	390	6
91	Gacko	114	1309	844	32	—	33	1	2219	79	129	6	—	20	—	234	38
92	Stolac	55	354	1855	91	—	18	1	2319	64	278	64	—	11	—	417	44
93	Ljubinje	22	84	593	9	—	16	—	702	9	88	7	1	10	—	115	15
94	Bileća	80	839	856	10	5	29	—	1734	46	157	4	1	18	—	226	37
95	Trebinje	111	1136	1223	4	17	26	—	2406	98	231	4	8	21	—	362	32
	Ukupno	2612	12734	37312	5437	2466	305	293	58547	643	2522	897	320	204	—	4586	323

SRBIJA

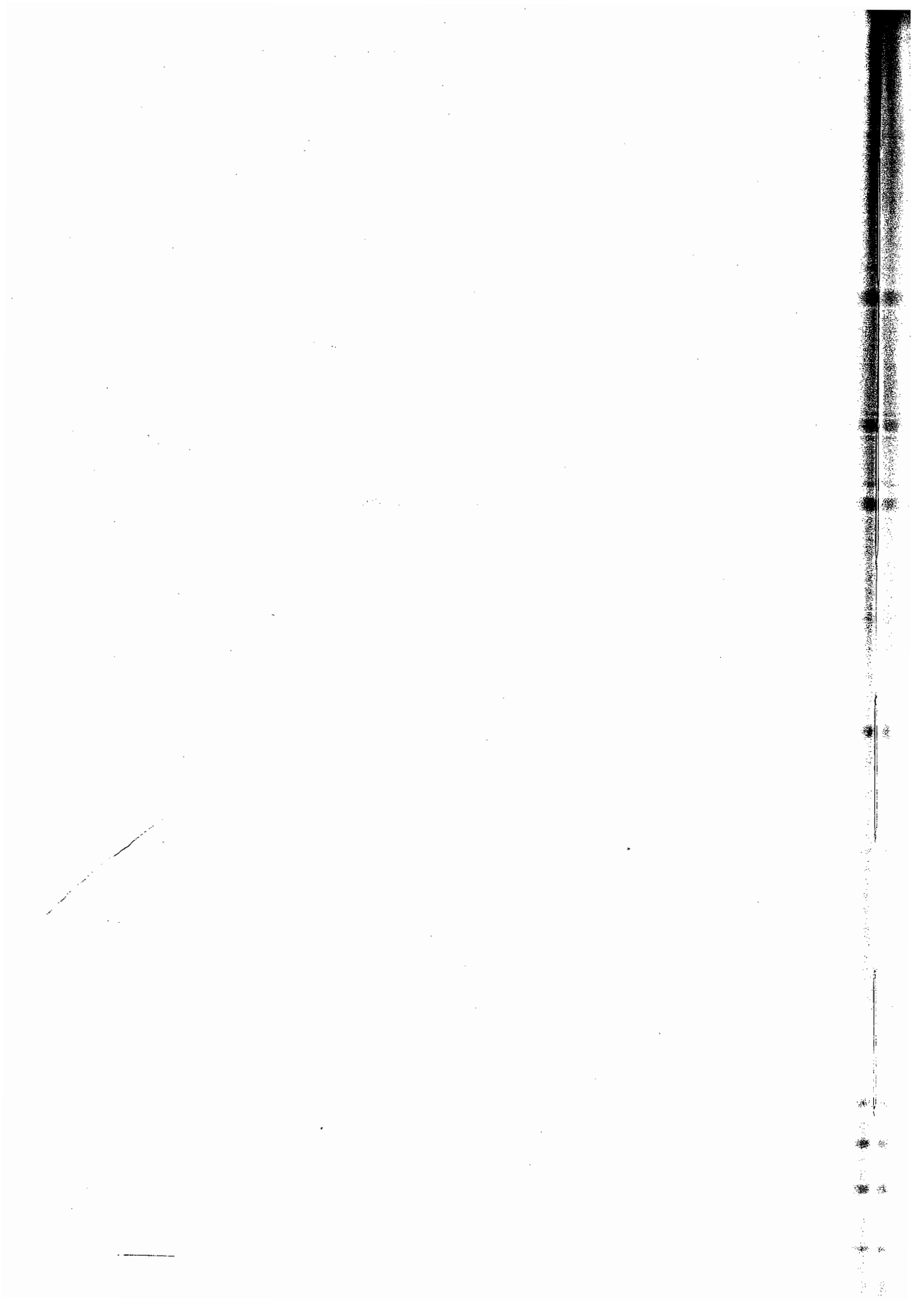
Red. broj	Opština	Lokaliteti	O b l i c i						Svega	U k r a s i						Svega	Natpisi
			Ploče	Sanduci	Stijemenjaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		Ploče	Sanduci	Stijemenjaci	Stubovi	Krstače	Amorfni		
1	Bogatić	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
2	Beograd	2	—	2	2	—	—	—	4	—	2	2	—	—	—	4	1
3	Loznica	8	22	—	11	25	—	—	58	—	—	3	8	—	—	11	2
4	Mali Zvornik	2	—	4	—	1	—	—	5	—	—	—	1	—	—	1	5
5	Krupanj	13	193	12	12	79	5	—	301	2	1	6	34	—	—	43	—
6	Osečina	1	10	—	—	1	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Valjevo	3	3	1	12	6	—	—	22	2	—	1	3	—	—	6	1
8	Lajkovac	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—
9	Ljig	1	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Ljubovija	3	3	—	13	—	—	—	16	—	—	3	—	—	—	3	—
11	Bajina Bašta	20	235	115	83	5	—	10	448	4	4	9	1	—	—	18	—
12	Kosjerić	4	—	2	7	—	—	—	9	—	1	4	—	—	—	5	—
13	Titovo Užice	3	59	9	13	1	—	—	82	—	—	6	1	—	—	7	2
14	Čajetina	5	23	21	2	3	—	39	88	1	1	—	—	—	—	2	—
15	Arilje	2	5	—	—	1	—	—	6	—	—	—	1	—	—	1	—
16	Kraljevo	2	1	—	1	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	—
17	Priboj	8	37	79	15	1	—	—	132	1	9	3	—	—	—	13	—
18	Nova Varoš	5	36	20	3	3	—	50	112	1	7	1	—	—	—	9	—
19	Prijepolje	13	177	67	12	5	—	262	523	9	19	6	4	—	—	38	2
20	Ivanjica	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1
21	Sjenica	1	30	8	—	—	—	—	38	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Novi Pazar	3	9	—	5	—	—	—	14	5	—	1	—	—	—	6	—
23	Priština	1	—	—	2	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	1	—
	Ukupno	101	843	338	196	131	6	361	1875	26	42	45	53	1	—	167	15

CRNA GORA

Red. broj	Opština	Lokaliteti	O b l i c i							Svega	U k r a s i						Svega	Natpisi
			Ploče	Sanduci	Sljemenjaci	Stubovi	Krstiće	Amorfni	Ploče		Sanduci	Sljemenjaci	Stubovi	Krstiće	Amorfni			
1	Pljevlja	16	11	667	48	3	—	—	729	—	40	21	1	—	—	62	—	
2	Bijelo Polje	5	—	81	—	1	—	20	102	—	1	—	1	—	—	2	—	
3	Žabljak	2	16	87	21	—	—	230	354	1	28	16	—	—	—	45	—	
3	Plužine	23	135	463	10	3	—	—	611	8	60	3	—	1	—	72	2	
5	Šavnik	2	—	54	2	—	—	—	56	—	8	2	—	—	—	10	2	
6	Nikšić	38	293	621	12	19	4	—	949	64	205	13	3	3	—	288	8	
7	Cetinje	1	—	2	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	1	—	
	Ukupno	87	455	1975	93	26	4	250	2803	73	343	55	5	4	—	480	12	

III. DIO

LITERATURA

1 — O STEĆCIMA DO 1945. GODINE

- Asboth J. — Bosnien und die Herzegowina. Reisebilder und Studien. Wien 1888, 94—118, 229—231, 314, 329—342, 351 i 404.
- Isti. — Bosznia es Herczegovina I—II. Budapest 1887.
- Atom. — Kakva je bila srednjevjekovna »crkva bosanska« — Bosanska Vila VII (1892), 9—12, 24—26, 38—40 itd. na više mjesta, a naročito 9 i 236; IX (1894), 8—9, 22—24, 39—40 itd. na više mjesta, a naročito 328.
- Isti. — Zgošće i Ustikolina — Bosanska Vila VIII (1893), 82—84 i 105—107.
- Babić S. — O starim grobovima u okolini Grahova — GZM IV (1892), knj. III, 273—275.
- Bakula P. — Schematismus topographico-historicus vicariatus Apostolici et custodiae provincialis... in Hercegovina pro anno 1867 — Mostar 1873, 71, 81, 86, 92—96, 102, 110 i 178.
- Barišić N. — Posušje — GZM IV (1892), knj. III, 275—277.
- Bijelić M. — Starobosanski natpisi u Premilovom Polju — GZM II (1890), knj. III, 298—304.
- Isti. — Dva starobosanska natpisa u Vlahovićima — GZM II (1890), 225—226.
- Isti. — Natpis iz Miljanovića — GZM III (1891), knj. I, 54—55.
- Bjelovučić N. — Povijest poluotoka Rata (Pelješca) — Split 1921, 73—77.
- Blau O. — Reisen in Bosnien und der Hercegovina — Berlin 1877, 25, 39, 48, 83 i 130.
- Bogunović P. — Stari nadgrobni spomenici u selu Vrućici — GZM 1930, II knj., 177—182.
- Boué A. — Recueil d'itinéraires dans la Turquie d'Europe I—II — Vienne 1854.
- Carrara I. — Odgovor — Arkiv II (1852), 325.
- Curipeschitz B. — Itinerarium... durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Konstantinopel 1530 — Innsbruck 1910 (na našem jeziku: Putopis... 1530 — Sarajevo 1950, 24—25).
- Čatić A. — Bilješke o Koraju i Tutnjevci — GZM XIII (1901), 443—449.
- Čurčić V. — Kako su naši bogumilski pređi sjekli i prenosili svoje nadgrobne spomenike — Napredak, Sarajevo 1934, br. 3—4, 35—39.
- Isti. — Zanimljivi sredovječni spomenici iz okolice Sarajeva — Sarajevski novi list II, 1942, br. 206 (10. I), 5 i br. 208 (13. I), 6.
- Isti. — Starinsko oružje u Bosni i Hercegovini — GZM 1943, 21—226.
- Isti. — Sredovječna groblja — rukopis u Zemaljskom muzeju u Sarajevu.
- Dedijer J. — Bilečke Rudine — Srp. etn. zb. V (1903), 669—900.
- Isti. — Hercegovina — Srp. etn. zb. XII (1909), 1—450.
- Delić S. — Crkva Kostadinovica u Gomiljanima — Bosanska Vila X (1895), 56—58 i 75—76.
- Isti. — Dva stara natpisa iz Hercegovine — GZM XXIII (1911), 485—502.
- Isti. — Petrov manastir kod Trebinja — GZM XXV (1913), 129—132.
- Diehl Ch. — L'Histoire et les monuments en Bosnie-Herzégovine — Revue général des Sciences pures et appliquées, No 6 — Paris 1900, 316—334.

- Dragičević T. — Vuletić Vukasović V. — Natpis u selu Zaseoku — GZM II (1890), 297—298.
- Dragičević T. — V. Vuletić Vukasović — Starobosanski natpisi u Kalesiji — GZM III (1891), knj. II, 193—195.
- Isti. — Starobosanski natpis iz Vlasenice — GZM IV (1892), 248—249.
- Dragičević T. — Dva starobosanska natpisa — GZM I (1889), sv. 3, 24.
- Đurić-Kozić O. — Šuma. Površ i Zupci u Hercegovini — Srp. etn. zb. V (1903), 1105—1292.
- Evans A. J. — Trough Bosnia and the Herzegovina on foot — London 1876, 170—176.
- Isti. — Anitiquarian researches in Illyricum II — Westminster 1883, 86—87.
- Fijala F. — Crtrice sa Glasinca — GZM IV (1892), 336—340.
- Filipović dr M. — Visočka nahija — Srp. etn. zb. XLIII (1923), 196—779.
- Isti. — Natpis na stečku u Tičićima — GZM XXXVIII (1926), 79—80.
- Isti. — Starine u Bakićima kod Olova — GZM XL (1928), sv. 2, 69—78.
- Isti. — Divljanski kovčezi — GZM XLI (1929), sv. II, 109—113.
- Isti. — Vogošća i Bioča u Bosni — Srp. etn. zb. XLVI (1930), 617—696.
- Fisković dr C. — Crkve na južnom dijelu Pelješca — Novo Doba, Split 21. IV 1935.
- Fortis A. — Vozage en Dalmatie II — Berne 1778, 97, 192, 194, 202—204.
- Herman K. — Nadgrobni spomenik kneza Batića — GZM III (1891), sv. 4, 391—395.
- Isti. — Starobosanski natpis iz XV v. — GZM III (1891), sv. 1, 48—53.
- Hoermann C. — Epigrafische Denkmäler aus dem Mittelalter — W. M. III (1895), 481—502.
- Hoernes M. — Mittelalterliche Grabdenkmale in der Herzegowina — Mittheilungen der K. k. Central — Commission zur Erforschung u. Erhaltung der Kunst — u. historischen Denkmäle VIII, Wien 1882, 19—25.
- Isti. — Alte Gräber in Bosnien und der Herzegowina — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XIII (1883), 169—177.
- Isti. — Bosnische Kunst und Cultur im Mittelalter — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XIV, Wien 1884.
- Isti. — Dinarische Wanderungen — Wien 1888, 116, 131, 183, 189, 193, 237, 256, 265, 284, 325 i 333—348.
- Horvat J. — Kultura Hrvata kroz 1000 godina — Zagreb 1939, 198—217.
- Jagić Dr. V. — Nekoliko riječi o bosanskim natpisima na stećcima — GZM II (1890), knj. I, 1—9.
- Jedan Hercegovac — Hercegovački natpisi — Slovinac VII (1884), 63.
- Jireček Dr. K. Vlastela humska na natpisu u Veličanima — GZM IV (1892), 279—285.
- Kaer P. — Pierres sépulcrales Dalmates — Buletin de la Société d'Anthropologie de Lyon, 1886.
- Isti. — O stećcima — Star. pr. I (1895), 27—34, 151—164 i 218—223; II (1896), 18—25.
- Kählig E. — Über die Bogumilengräber in Bosnien und der Herzegowina — Deutschen Rundschau für Geografie und Statistik XVII, 6—7, Graz 1895, 1—24.
- Kanitz F. — Ältere und neuere Grabdenkmalformen in Königreich Serbien — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XIX (1889), 150—159.
- Karanović M. — Jedan zanimljiv mramor kod Skendervakufa — GZM 1928, sv. II, 135—140.
- Isti. — Sanička župa i Bosanska Krajina — Srp. etn. zb. XLVI (1930), 282, 298, 300, 304.

- Isti. — O »mramoru vojvode Momčila« — GZM LII (1940), 69—75.
- Klerić Lj. — Dokić dr L. — O starom groblju u Podrinju — Glasnik srpskog učenog društva LI (1882), 22—25.
- Kosanović S. — Srpske starine u Bosni — Glasnik srpskog učenog društva XII (1871), 158—189.
- Kotljarevski A. — Über die Gräber in der Herzegowina zwischen den Orten Čista und Lovrica — Mittheilungen der Anthropologischen Ges. in Wien II (1872), 274—277.
- Kukuljević-Sakcinski I. — Putovanje po Bosni — Zagreb 1858, 58—60 i 90—93.
- Kovačević Lj. — Nadgrobni natpis u Veličanima — Starinar IX (Beograd 1892), 69—71.
- Lago V. — Memorie sulla Dalmazia — Venezia 1870, 226—229.
- Luschan F. — Über altbosnische Gräber — Mittheilungen der Anth. Ges. in Wien X (1881), 104—114.
- Ljubić Š. — Stećci po Bosni i Hercegovini — Viestnik II (1880), 27—28.
- Isti. — Privaljski nadpis — Viestnik III (1881), 97—99.
- Isti. — Hercegovački nadpisi na Radimlji — Viestnik V (1883), 81.
- Isti. — Pierres sépulcrales Dalmates... Viestnik IX (1887), 127—128.
- Mandić Dr. M. — Turbe kod Travnika — GZM XXXVI (1924), 83—90.
- Isti. — Vezirski grad Travnik — Zagreb 1931.
- Martinović H. — Bogomilski stećci — kalendar Napredak za 1930 g., 167—173.
- Marun L. — Starohrvatsko groblje s crkvom Sv. Spasa u Cetini — Star. pr. I (1895), 183—188 i 224—231; II (1896), 25—30.
- Mazalić Đ. — Gradac kod Hadžića — GZM LIV (1924), 193—206.
- Isti. — Starine po okolini Sarajeva — GZM LI (1939), 15—35.
- Isti. — Borač, bosanski dvor srednjeg vijeka — GZM LIII (1941), 31—94.
- Miličević M. Đ. — Kneževina Srbija — Beograd 1876, 181, 526, 587 i 590.
- Milinović S. — O Sinju u Dalmaciji — Arkiv VII (1863), 129—146.
- Milojević B. — Kupreško, Vukovsko, Ravno i Glamočko Polje — Srp. etn. zb. XXV (1923), 1—154.
- Obradović S. — Opisanije okružija užičkog — Glasnik Društva srbske slovesnosti X (1858), 296—340.
- Popović S. M. — Dabrica i grad Koštun — Bosanska Vila IV (1889), 9—10, 24—27 i 42—43.
- Prohaska D. — Das kroatisch-serbische Schriftum Bosnien und der Herzegowina — Zagreb 1911.
- Radić F. — Starinski grobovi u Bosni i Hercegovini — Slovinac VII (1884), 118—122.
- Isti. — O spomenicima... — Bosanska Vila III (1888), 9—11, 27—29, 39—42, 57—58, 74—75, 91—92, 106—108, 123—124, 139—140, 152—153, 169—170, 186—187, 203—204, 220—221 i 251—253.
- Radimsky V. — O materijalu bogumilskih stećaka — GZM I (1889), knj. I, 59—60.
- Isti. — Popis arheoloških spomenika u Bosni i Hercegovini — rukopis u Zavedu za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine u Sarajevu.
- Rendeo I. — Simbolika štapa na stećcima — Hrvatski planinar 4—5, Zagreb 1942—1943, 61—68.
- Renner H. — Herceg-Bosnom uzduž i poprijeko — Mitrovica 1900, na više mjesta.
- Rovinskij P. — Černogoria — S. Peterburg 1888, II, 206—223.
- Sainte Marie E. — Itinéraires en Herzégovine — Paris 1876.
- Saphieha A. — Podroz do krajow Slawianskich odbywana w 1802 i 1803 roku — Warszawa 1811.
- Isti. — Über die Gräber in der Herzegowina zwischen den Orten Čista und Lowrica — Mittheilungen der Anth. Ges. in Wien II (1872), 274 i dalje.

- Sergejevski D. — Novi nalasci u Glamočkom polju — GZM XLV (1933), 7—14.
 Isti. — Srednjovjekovna groblja u Stuparima i Eastiku — GZM LIII (1941), 95—100.
- Skarić V. — Postanak krsnog imena — GZM XXXII (1920), sv. 3—4, 245—272.
 Isti. — Grobni natpis braće Radilovića u Čadovini — GZM XXXIX (1927), sv. II, 193—197.
- Isti. — Jedan slovenski uzor bosanskih mramorova — GZM XL (1928), sv. II, 141—144.
- Isti. — Bogumilski grobovi i bosančica — Kalendar Narodno Jedinstvo za 1932 god. (Sarajevo 1931), 356—358.
- Isti. — Grob i grobni spomenik gosta Milutina na Humskom u fočanskom srezu — GZM XLVI (1934), 79—82.
- Slijepčević P. — Staro groblje po Gacku — GZM XL (1928), sv. 2, 57—63.
- Stakić V. — Marković Đ. — Starine u okolini maglajskog — Bosanska Vila I (1886), 267—268.
- Stanić P. — Sredovječni spomenici u Vrličkoj okolini — Viestnik XIII (1891), 9—13.
- Sterneck H. — Staro nadgrobno kamenje u Bosni i Hercegovini — Vienac X (1878), br. 34—35, 549—551 i 566—567.
- Stojanović Lj. — O natpisima na stećcima u Glasniku Zemaljskog muzeja za god. 1890 — Bosanska Vila VII (1892), 91—92.
- Isti. — Stari srpski zapisi i natpisi I—VI — Beograd 1902—1905, knj. I br. 13, 53, 119, 120, 176, 230, 231, 233, 268, 319, 397, 670, 830, 1232, itd.; knj. II br. 4275 i dalje; knj. III br. 4726—4922, 5536—5542; knj. IV br. 5895, 6135 i dalje; knj. VI br. 9793—9812, 1030 i 1037.
- Stratimirović Đ. — Srednjovjekovno groblje kod Zgošće — GZM III (1891), knj. II, 122—141.
- Isti. — Zgoščanski stećak — GZM XXXVIII (1926), 45—46.
- Šilović S. — Stećci u okolini Trogira — Bulićev zbornik, Zagreb—Split 1925, 689—693.
- Tentor dr M. — Bosančica — Napretkova Povijest Bosne i Herceovine — Sarajevo 1942, 823—829.
- Trifković S. — Blažuj i okolina — Bosanska Vila II (1887), 281—282, 294—296, 310 i 327—328.
- Isti. — Višegradski Stari Vlah — Srp. etn. zb. V (1903), 611—669.
- Trifković S. i Trifković V. — Sarajevska okolina — Srp. etn. zb. XI (1908), Truhelka dr Č. — Vladjevina i natpisi njezini — GZM I (1889), knj. I, 72—77.
- Isti. — Dva heraldička spomenika iz Bosne — GZM I (1889), knj. II, 73—76.
- Isti (sa Dragičevićem T.) — Dva starobosanska natpisa — GZM I (1889), knj. III, 23—24.
- Isti. — Bosančica — GZM I (1889), knj. IV, 65—83.
- Isti. — Stari bosanski natpisi — GZM III (1891), knj. I, 86—95.
- Isti. — Starobosanski mramorovi — GZM III (1891), knj. IV, 368—387.
- Isti. — Nekoliko hercegovačkih natpisa — GZM IV (1892), knj. I, 24—32.
- Isti. — Stari hercegovački natpisi — GZM IV (1892), knj. III, 215—220 i V (1893), knj. I, 93—97.
- Isti. — Starobosanski natpisi — GZM VI (1894), 189—194 i VII (1895), 259—284 i 567—571.
- Isti. — Starobosanski pismeni spomenici — GZM VI (1894), 771—782.
- Isti. — Die Bosančica — W. M. II (1894), 364—374.
- Isti. — Die bosnischen Grabdenkmäler des Mittelalters — W. M. III (1895), 403—468.
- Isti. — Natpisi iz sjeverne i istočne Bosne — GZM VII (1895), 337—356.
- Isti. — Sredovjekni natpis u Kotorcu — GZM VIII (1896), 217—218.

- Isti. — Stari natpisi iz Hercegovine — GZM VIII (1896), 325—328.
- Isti. — Osvrt na sredovječne spomenike Bosne — GZM XXVI (1914), 221—252.
- Isti. — Grobnica bosanskog tepčije Batala, obretna kod Gornjeg Turbeta — GZM XXVII (1915), 365—374.
- Valtrović M. — Nadgrobnji natpisi iz Bosne — Starinar V (1888), 85—86.
- Isti. — Srpski nadgrobnji kamen iz 16. v. — Starinar IV (1887), 133.
- Verneau M. — Tombes bogomiles — Bulletins de la société d'Anthropologie de Paris, 1894, tome V, serie IV, 696—698.
- Vojvodić M. — Carevačko groblje i Mareljić gradina — Bosanska Vila VI (1892), 119—120.
- Vračko-Korošec P. — La nécropole de Han-Hreša — GZM LII (1940), 45—47.
- Vuletić-Vukasović V. — Iz dubrovačkog kotara — Viestnik IV (1882), 25—26.
- Isti. — Dopis o stećcima — Viestnik V (1883), 20—25, 60—61, 90—92 i 118—121.
- Isti. — Hercegovački natpisi — Viestnik V (1883), 116—118; VI (1884), 29—30, 62, 75—76, 85—87 i 121—122.
- Isti. — Starobosanski natpis u Popovu Polju — Starinar I (1884), 72.
- Isti. — Starobosanski natpis u Bosni — Slovinac VII (1884), 334, 415, 429, 446—447.
- Isti. — Starobosanski natpisi u Hercegovini — Viestnik VII (1885), 19—21, 22—23, 55—59, 85—86, 121—124, 48—49, 76—77 i 98—99; VIII (1886), 14—15, 26—29, 36—38, 52—55 i 121—123.
- Isti. — Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini — Viestnik IX (1887), 9—14, 25—28, 39—44, 51—53, 73—76, 89—92 i 121—124; X (1888), 16—19, 24—27, 50—53, 71—75, 87—90 i 124—126; XI (1889), 8—13, 16—19, 44—50, 56—60, 73—82, 87—91 i 119—123; XII (1890), 4—7, 39—45, 84—88, 101—107 i 117—119; XIII (1891), 15—20, 22—26, 53—58, 83—86 i 108—114; XIV (1892), 5—7 i 84—85.
- Isti. — Bilješke o starinama u Bosni i Hercegovini — Viestnik V (1891), 143—146.
- Isti. — Stećci u selu Popovićima u Konavlima — Star. pr. I (1895), 237—238.
- Isti. — Stećci u Konavlima — Bosansko-Hercegovački Istočnik IX (1895), 354—359.
- Isti. — Starobosanski natpisi u Bosni i Hercegovini — Star. pr. I (1895), 40—41, 87—89, 146—149 i 231—234; II (1896), 160—162 i 232—234.
- Isti. — Stećci u Konavlima — Star. pr. II (1896), 103—104.
- Wilke J. — Ueber die Bedeutung einiger Symbole an dem Bogumilendenkmälern — GZM XXXVI (1924), 27—38.
- Wilkinson G. — Dalmatien und Montenegro II — Leipzig 1849, 132, 137, 151, 174 i 180.
- Zlatović S. — Stara crkva i grobište na vrelu Cetine — Viestnik V (1883), 102—107.
- Zore L. — Starinski natpisi u Hercegovini — Slovinac III (1880), 70, 137—138, 179, 212, 278, 295 i 397.
- Isti. — Bosanski grobovi — Program C. K. velikog gimnazija u Dubrovniku za šk. god. 1880—81, Dubrovnik 1881, 3—20.
- Isti. — Starinski natpisi — Slovinac V (1881), 45, 66 i 103.

2 — O STEĆCIMA POSLIJE 1945. g.

- Anđelić P. — Arheološka ispitivanja, Lepenica — Sarajevo 1963, 178—183.
- Isti. — Neka pitanja bosanske heraldike — GZM 1964 (Arh.), 161—168.
- Baum M. — Nekoliko interesantnih stećaka sa područja istočne Bosne — Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne II, Tuzla 1958, 53—63.

- Benac A. — Radimlja (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine I) — Sarajevo 1950.
- Isti. — Olovo (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine II) — Beograd 1951.
- Isti. — Široki Brijeg (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine III) — Sarajevo 1952.
- Isti. — Srednjovjekovni stećci od Slivna do Čepikuća — Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku II (1953), 59—82.
- Isti. — Starobosanski mramorovi — Jugoslavija VII, Beograd 1953, 37—47.
- Isti. — (Bez naslova) — Stećci, Beograd 1962, 17—35.
- Isti. — Bogumili i umjetnost na stećcima — Izraz (časopis), Sarajevo 1966, august, br. 8—9, 213—221.
- Bešliagić Š. — Proučavanje i zaštita stećaka — Naše starine I (Sarajevo 1953), 167—175.
- Isti. — Stećci u dolini Neretve — Naše starine II (1954), 180—212.
- Isti. — Kupres (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine V) — Sarajevo 1954.
- Isti. — Mastan Bujanjić — Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine VII (Sarajevo 1955), 67—80.
- Isti. — Stari krstovi u Drežnici — Naše starine III (1956), 179—188.
- Isti. — Rijetka vrsta nadgrobnih spomenika u kumanovskom kraju — Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XIX (1956) 257—270.
- Isti. — Stećci na Duvanjskom Polju — Starinar SAN, noova serija, VII—VIII (Beograd 1956), 375—396.
- Isti. — Stećci na Nekuku kod Stoca — Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XXI (1958), 155—175.
- Isti. — Stećci na Blidinju — JAZU Zagreb 1959.
- Isti. — Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima — GZM 1959 (Arh.), 239—247.
- Isti. — Stećci — Enciklopedija likovnih umjetnosti I, Zagreb 1959, 451457.
- Isti. — Stećci u Gornjem Hrasnu — Naše starine VII (1960), 91—112.
- Isti. — Stećci u Opličićima — Naše starine VII (1960), 145—15.
- Isti. — Boljuni — Starinar SAN XII (Beograd 1961), 175—205.
- Isti. — Kalinovik (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine VII) — Sarajevo 1962.
- Isti. — Etudes des pierres tombales médiévales, stèles funéraires en Bosnie-Herzégovine (Résumé des communications du XIIe Congrès internat. des études byzantines — Belgrad—Ochride 1961, 11—13.
- Isti. — Stećci u Brotnjicama — Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku VII—IX (1962), 65—83.
- Isti. — Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u dolini Trebišnjice — Naše starine VIII (1962), 17—38.
- Isti. — Novopronađeni natpisi na stećcima — Naše starine IX (1964), 133—144.
- Isti. — Stećci u Bitunjoj — Naše starine IX (1964), 79—109.
- Isti. — Stećci u Ziemlju — Starinar SAN XV—XVI (Beograd 1964—1965), 279—292.
- Isti. — Grborezi — Sarajevo 1964.
- Isti. — Ljubinje — Naše starine X (1965), 113—163.
- Isti. — Popovo (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine VIII) — Sarajevo 1966.
- Isti. — Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima — Naše starine XI (1967), 41—50.

- Isti. — Stećci centralne Bosne (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine IX) — Sarajevo 1967.
- Isti. — Novopronađeni natpisi na stećcima, Naše starine XII (Sarajevo 1969), 133—148.
- Isti. — Stećci okoline Kladnja, Naše starine XII (Sarajevo 1969), 155—176.
- Isti. — Hrišćanski nišani XV v. u Bosni, Zbornik Svetozara Radojčića, Beograd 1969, 25—30.
- Bihalli—Merin O. — Plastika bogumila — Stećci, Beograd 1962, 7—15.
- Božanić—Bezić N. — Prilog evidenciji spomenika Donje Neretve — Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske br. 6, Zagreb 1965, 173.
- Ista. — Stećci i nadgrobne ploče u Makarskom primorju — Starinar SAN XVII—1966 (Beograd 1967), 167—172.
- Budimir M. — Jedan stari balkanski nadgrobni spomenik i natpis — Istorijski časopis 1—2, Beograd 1948, 261—263.
- Challet J. — Bogumili i simbolika stećaka — Naše starine X (1965), 19—37.
- Čorović—Ljubinković M. (uz saradnju Bošković Dj. i dr.) — Nekropole i grobni belezi — Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji I, Zapadna Srbija, Beograd 1953, 169—197.
- Ista (uz saradnju B. Dj. i dr.) — Nekropole i grobni belezi, Arheološki spomenici i nalazišta u Srbiji II, Centralna Srbija, Beograd 1956, 231—261.
- Čorović V. — Prilog proučavanja sahranjivanja i podizanja nadgrobnih spomenika u našim krajevima u Srednjem vijeku — Naše starine III (1956), 127—147.
- Čurčić V. — Pale i okolina — Ugostitelj I, Sarajevo 1953, br. 7—8, 240—243.
- Dizdar M. — Stari bosanski tekstovi — Sarajevo 1969.
- Filipović dr M. — Glasinac — Srp. etn. zb. LX (1950), 177—463.
- Isti. — Proučavanje stećeka — Zbornik zaštite spomenika kulture I (1950), Beograd 1951, 131—137.
- Isti. — Rama u Bosni — Srp. etn. zb. LXIX (1955), 19—26, 70, 76—77, 82 89, 110, 115, 117, 119, 122, 124, 128—130, 132—133, 137—140
- Isti. — Starinska groblja u predjelu Takovo — Naše starine VIII (1962), 153—162.
- Filipović dr M. i Mićević Lj. — Popovo u Hercegovini — Sarajevo 1959.
- Fisković dr C. — Stećci u Cavtatu i u Dubrovačkoj župi — Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 13, Split 1961, 147—174.
- Gruber H. — Das Demilov-Kreuz bei Kučinari — Mandićev zbornik, Rom 1965, 157—167.
- Gunjača dr S. — Kratak osvrt na prilike i rad Muzeja u Kninu — Star. pr. III serija, sv. 1, Zagreb 1949, 282—288.
- Isti. — Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1952. — Star. pr. III serija, sv. 4, Zagreb 1955, 232—233.
- Horvat Dr. A. — O stećcima sa područja Hrvatske — Historijski zbornik IV, Zagreb 1951, 157—162.
- Ista. — Prilog rasprostranjenju stećeka u Liki i Baniji — Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 15, Split 1963, 26—34.
- Hrabak B. — Prilog datovanju hercegovačkih stećaka — GZM 1953, 325—328.
- Ivanović V. — Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Podrinju — Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu XVII (1954), 221—268.
- Jurišić K. — Stariji hrvatski natpisi Makarskog područja — Starine JAZU, knj. 53, Zagreb 1966, 89—110.
- Kajmaković Z. — Natpisi i krstače sa Gatačkog polja — Naše starine IX (1964), 145—165.

- Karaman Lj. — O bosanskim srednjovjekovnim stećcima — *Star. pr.*, III serija, sv. 3, (1954), 171—182.
- Katić L. — Stećci u Imotskoj Krajini — *Star. pr.*, III s., 3, (1954), 131—169.
- Koco D. — L'ornementation d'un vase à mesure du Musée Cluny et les stećci bosniaques — *Artibus Asiae* XV, Ancona 1952, 195—201.
- Kovačević Dr. J. — Nadgrobni natpis i reljef kaznaca Nespine — *GZM* XV—XVI, Sarajevo 1961, 317—322.
- Korošec P. — Srednjovjekovne nekropole okoline Travnika — *GZM* VII, nova serija, (1952), 307—407.
- Krleža M. — Izložba jugoslavenskog srednjovjekovnog slikarstva i plastike — *Jugoslavija* (časopis), Beograd 1952, 52—61 (i u časopisu *Umjetnost* br. 2, 1950, 13).
- Isti. — Bogumilski mramorovi — *Književne novine* I, br. 21, Beograd 3. VI 1954, 1—2.
- Lučić J. — Stećci u Dubrovačkoj rijeci i u Brgatu — *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 13, Split 1961, 176—187.
- Mandić O. D. — Vlaška teza o bosansko-hercegovačkim stećcima — *Hrvatska revija* (?) XVI, Paris 1968, 237—246.
- Matić S. — Tragovi stiha na stećcima — *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik* IV—V (N. Sad 1956—1957), 80—93.
- Mazalić Dj. — Kraći članci i rasprave — *GZM*, n. s., IV—V (1949—50), 215—242.
- Isti. — Semizovac i okolina — *GZM*, n. s., IV—V (1949—50), 403—410.
- Isti. — Hrišćanski nišani u okolini Travnika — *Naše starine* IV (1957), 97—118.
- Nedeljković B. — O »bosančici« — *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* XXI, 3—4, Beograd 1955, 271—284.
- Palavestra V. — Nekropola »Deminov krst« u Burmazima kod Stoca — *Naše starine* X (1965), 195—202.
- Palavestra V. i Petrić M. — Srednjovjekovni nadgrobni spomenici u Žepi — *Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine* XXIV (Sarajevo 1964), 139—179.
- Pavlović B. — *Renđeo I. — Stećci govore* — Zagreb 1954.
- Petrović P. — Motivi na bosansko-hercegovačkim stećcima — *Zbornik Matice srpske* X (N. Sad 1955), 15—31.
- Isti. — Motiv arkada i stolova na stećcima — *Starinar SAN*, n. s., VII—VIII (1956—1957), Beograd 1958, 195—206.
- Isti. — Motiv ljudskih očiju kod balkanskih Slovena — *Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu* 22—23, (1960), 33—56.
- Radojčić dr S. — *Umetnost (Kultura u Bosni XII—XV v.)*, Istorija naroda Jugoslavije I, Beograd 1953, 565—569.
- Isti. — Reljefi bosanskih i hercegovačkih stećaka — *Letopis Matice srpske*, knj. 387, sv 1, (N. Sad, januar 1961), 1—15.
- Renđeo I. — *Sredovječni nadgrobni spomenici — stećci — Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke* VIII, Zagreb 1953 (kao rukopis).
- Sergejevski D. — Putne bilješke sa Nevesinjskog polja — *GZM* III, n. s., (1948), 239—250.
- Isti. — Stećci, njihov oblik i ornamenat — *Brazda* br. 1—2, Sarajevo 1951, 94—107.
- Isti. — *Ludmer (Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine IV)* — Sarajevo 1952.
- Isti. — *Srednjovjekovno groblje kod Petrove crkve u Nikšiću* — Cetinje 1952.
- Isti. — *Slike pokojnika na našim srednjovjekovnim nadgrobim spomenicima* — *GZM*, n. s., VIII (1953), 131—139.

- Solovjev dr A. — O natpisu na grobu velikog kaznaca Nespine — GZM, n. s., III (1948), 235—237.
- Isti. — Le symbolisme des monuments funéraires bogomiles — *Chaiers d'Études Cathares XVIII* — Arque 1954, 92—114.
- Isti. — Bogumilska umjetnost — *Enciklopedija Jugoslavije I*, Zagreb 1955, 644—645.
- Isti. — Broj grobnih spomenika u Bosni i Hercegovini — GZM X, n. s., (1955), 217—218.
- Isti. — Simbolika srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika u Bosni i Hercegovini — *Godišnjak Istorijškog društva Bosne i Hercegovine VIII*, Sarajevo 1956, 5—67.
- Isti. — Bogomilismus und Bogomilengräber in den südslavischen Ländern Völker und Kulturen Südosteuropas, München 1958, 173—199.
- Stanić R. — Nekoliko natpisa na stećcima u okolini N. Pazara..., *Naše starine XII* (Sarajevo 1969), 149—154.
- Stele dr F. — Mittelalterliche bildende Kunst in Jugoslawien im Lichter der Ausstellung im Palais Chaillot — *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft II*, Wien 1952, 83—94.
- Šobajić P. — Dabarsko Polje u Hercegovini — *Srp. etn. zb. LXVII*, Beograd 1945, 1—55.
- Vego M. — Ljubuški (Srednjovjekovni nadgrobnji spomenici Bosne i Hercegovine VI) — Sarajevo 1954.
- Isti. — Nadgrobnji spomenici porodice Sankovića u selu Biskupu kod Konjica — GZM, n. s., 1955 (Arheologija), 157—166; 1957 (Arheologija), 127—141.
- Isti. — Ćirilski natpisi iz Hercegovine — GZM 1958 (Arheologija), 169—177.
- Isti. — Novi i revidirani ćirilski natpisi iz Župe Broćno u Hercegovini — GZM 1959 (arheologija), 221—237.
- Isti. — Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine — GZM 1960—1961 (Arheologija), 259—283, 1962 (Arh.), 191—240; 1964 (Arh.), 173—210.
- Isti. — Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine I, Sarajevo 1962; II, Sarajevo 1964; i III, Sarajevo 1964.
- Isti. — Patarenstvo u Hercegovini u svjetlu arheoloških spomenika — GZM 1963 (Arh.), 195—215.
- Vidović D. — Bibliografski podaci o stećcima — *Zbornik zaštite spomenika kulture*, Beograd 1953, 149—180.
- Isti. — Simbolične pretstave na stećcima — *Naše starine II* (1954), 119—136.
- Isti. — Pretstave kola na stećcima i njihovo značenje — GZM 1954, 275—278.
- Isti. — Srednjovjekovni nadgrobnji spomenici u okolini Zvornika — *Naše starine III* (1956), 221—238.
- Vuković dr J. — Novo čitanje i tumačenje nekih starih bosanskih nadgrobnih natpisa — *Godišnjak Istorijškog društva Bosne i Hercegovine I* (1949), 80—100.
- Vuković dr J. — Kučan A. — Jedan stari bosanski nadgrobnji spomenik i natpis — GZM 1947, n. s., sv. II, 51—58.
- Wenzel M. — Some Reliefs outside the Vjetrenica Cave et Zavala — *Starinar SAN XII*, n. s., Beograd 1961, 21—34.
- Ista. — A. Medieval Mystery cult in Bosnia and Herzegovina — *Journal of Warburg and Courtauld Institutes XXIV*, 1—2, London 1961, 89—107.
- Ista. — Bosnian and Herzegovinian Tombstones, Who Made Them and why Südost-Forschungen XXI, München 1962, 102—143.
- Ista. — O nekim simbolima na dalmatinskim stećcima — *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14*, Split 1962, 79—93.
- Ista. — Ukrasni motivi na stećcima — Sarajevo, 1965.

- Babić: A. — Noviji pogledi u nauci o pitanju srednjovjekovne crkve bosanske — *Pregled* 2, Sarajevo 1954, 101—107.
- Isti. — Bosanski heretivi — Sarajevo 1963.
- Bjelovučić N. Z. — Bogomilska vjera od XII—XVI vijeka — Dubrovnik 1926.
- Glušac dr V. — SrSednjovjekovna »bosanska crkva« — *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knj. IV, sv. 1—2, Beograd 1924, 1—55.
- Isti. — Bosanska crkva i Patareni — *Pregled* I (1927), br. 10, Sarajevo 1927, 7—8.
- Isti. — Istina o bogomilima — Beograd 1945.
- Isti. — Problem bogomilstva i pravoslavlje »crkve bosanske« — *Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine* V, Sarajevo 1953, 105—138.
- Kniewald dr K. — Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima — *Rad JAZU* knj. 270, Zagreb 1949, 115—276.
- Mandić O. D. — »Bosanski krstjani« u turskim izvorima — *Rasprave i prilozi*, Rim 1963, 568—575.
- Miletić M. — I »krstjani« di Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra — Roma 1957.
- Okić M. T. — Les Kristians (Bogomiles Parfaits) de Bosnie d'après des documents turcs inédits — *Südost Forschungen*, München 1960 (Band XIX), 108—132.
- Petranović B. — Bogumili. Crkva bosanska i krstjani — Zadar 1867. P (Petrović) Dr. L. — Kršćani bosanske crkve — Sarajevo 1953.
- Rački F. — Bogumili i patareni — *Rad JAZU* VII, VIII i X, Zagreb 1869 i 1870, 84—179, 121—187 i 160—263.
- Isti. — *Prilozi za povijest bosanskih patarena* — *Starine* I, Zagreb 1869, 92—140.
- Isti. — *Rukopis bosanskog krstjanina Radoslava* — *Starine* XIV, Zagreb 1882.
- Isti. — Dva nova priloga za povijest bosanskih Patarena — *Starine* XIV, Zagreb 1882, 1—29.
- Solovjev dr A. — Jesu li bogumili poštovali krst — *GZM* III, n. s., Sarajevo 1948, 81—102.
- Isti. — Vjersko učenje bosanske crkve — Zagreb 1948.
- Isti. — Nestanak bogomilstva i islamizacija Bosne — *Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine* I (Sarajevo 1949), 1—40.
- Isti. — Svjedočanstvo pravoslavnih izvora o bogomilstvu na Balkanu — *Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine* V (Sarajevo 1933), 1—103.
- Isti. — Novi podaci za istoriju neomanihejskog pokreta u Italiji i Bosni — *GZM* VIII, n. s., (1953), 329—334.
- Šidak dr J. — Problem »bosanske crkve« u našoj histografiji — *Rad JAZU* knj. 259/116, Zagreb 1937, 37—181 (naročito 125—134).
- Isti. — »Crkva bosanska« i problemi bogomilstva u Bosni — Zagreb 1940, naročito 129—131.
- Isti. — Pitanje »crkve bosanske« u novijoj literaturi — *Godišnjak Istorijskog društva BiH* V, Sarajevo 1953, 139—160.
- Truhelka dr Č. — Bosanska narodna (patarenska) crkva — *Napretkova Povest Bosne i Hercegovine* — Sarajevo 1942, 767—793.

REGISTAR

I — IMENA NASELJENIH MJESTA*

A

Adžamovci, selo (Nova Gradiška, Hrvatska) 70.
 Agarovići, seoce (Rogatica, BiH), 248.
 Agino Selo, selo (Banja Luka, BiH), 100.
 Akmačići, selo (Nova Varoš, Srbija), 425.
 Aksići, selo (Zvornik, BiH), 207.
 Aladinići, selo (Stolac, BiH), 369.
 Alegovac, seoce (Grude, BiH), 303.
 Alibegovci, selo (Doboj, BiH), 134.
 Alibegovci, selo (Sokolac, BiH), 240.
 Arandelovo, selo (Trebinje, BiH), 404.
 Argud, selo (Konjic, BiH), 332.
 Arilje, varošica (Arilje, Srbija), 423.
 Arslanagića Most, selo, (Trebinje, BiH), 403.
 Azarići, seoce (Banja Luka, BiH), 98—99.

B

Babajići, selo (Bijelo Polje, Crna Gora), 435.
 Babice, selo (Lukavac, BiH), 197.
 Babići, selo (Šipovo, BiH), 116—117.
 Babin Dol, selo (Šipovo, BiH), 116.
 Bačevci, selo (Bajina Bašta, Srbija), 419.
 Bačina, selo (Ploče, Hrvatska), 55—86.
 Badanj, seoce (Drniš, Hrvatska), 73.
 Badnje, ljetno naselje (Posušje, BiH), 298.
 Bahori, selo (Gacko, BiH), 359—360.
 Bahtijevica, stočarsko naselje (Konjic, BiH), 335.
 Bajina Bašta, varošica (Bajina Bašta, Srbija), 419—420.
 Bajramovci, selo (Kupres, BiH), 117.
 Bakići, selo (Olovo, BiH), 231—232.
 Bakinci, selo (Laktaši, BiH), 101.
 Bakotić, selo (Maglaj, BiH), 138.
 Bale, seoce (Konjic, BiH), 331.
 Baljci, selo (Bileća, BiH), 388—389.
 Baljkovica Donja, selo (Zvornik, BiH), 205.
 Baljvine, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Bančići, selo (Ljubinje, BiH), 378.
 Banović Selo, selo (Banovići, BiH), 207.
 Banovići, varošica (Banovići, BiH), 207.
 Banjalučica, selo (Sokolac, BiH), 239.
 Banja Luka, grad (Banja Luka, BiH), 98.
 Banjevići, selo (Bratunac, BiH), 225.
 Barakovac, seoce (Pale, BiH), 263.
 Bare, selo (Hadžići, BiH), 171.
 Bare, selo (Konjic, BiH), 325.
 Bare, stočarsko naselje (Posušje, BiH), 299.

Bare Gornje, stočarsko naselje (Kalinovik, BiH), 182—183.
 Barići, selo (Teslić, BiH), 135.
 Barnik, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Barzonja, ljetno stočarsko naselje (Posušje, BiH), 298—299.
 Bast, selo (Makarska, Hrvatska), 83.
 Bastahovine, selo (Srebrenica, BiH), 234.
 Bastasi, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.
 Bašići, selo (Gacko, BiH), 363.
 Bašići, selo (Šekovići, BiH), 215.
 Baština, selo (Skender Vakuf, BiH), 109—110.
 Batin, selo (Posušje, BiH), 302.
 Batković, selo (Bijeljina, BiH), 191.
 Batkovići, selo (Čajniče, BiH), 270.
 Bečani, seoce (Šekovići, BiH), 215.
 Begići, selo (Bratunac, BiH), 226.
 Beheći, selo (Rogatica, BiH), 247.
 Bela Crkva, selo (Krupanj, Srbija), 415.
 Beleni, selo (Foča, BiH), 276.
 Beljak, selo (Raška, Srbija), 428.
 Beograd, grad (Srbija), 413.
 Berkovići, selo (Rogatica, BiH), 247.
 Beserovina, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420—421.
 Beše, seoce (Zavidovići, BiH), 140.
 Bešlići, selo (Foča, BiH), 272.
 Bešpelj Donji, selo (Jajce, BiH), 125.
 Bešpelj Gornji, selo (Jajce, BiH), 125.
 Betanj, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Bezdeđe, selo (Nevesinje, BiH), 354.
 Bihać, grad (Bihać, BiH), 97.
 Bijača Donja, selo (Ljubuški, BiH), 313.
 Bijača Gornja, selo (Ljubuški, BiH), 313.
 Bijela, selo (Brčko, BiH), 191.
 Bijela Gornja, selo (Konjic, BiH), 330.
 Bijela Rudina, selo (Bileća, BiH), 385.
 Bijele Vode, selo (Visoko, BiH), 168.
 Bijelo Brdo, selo (Rudo, BiH), 271.
 Bijelo Bučje, selo (Teslić, BiH), 136.
 Bijelo Polje, selo (Livno, BiH), 284.
 Bijelo Polje, varošica (Bijelo Polje, Crna Gora), 435.
 Bijeljani, selo (Bileća, BiH), 381.
 Bijeljina, varoš (Bijeljina, BiH), 191.
 Bijenja Donja, selo (Nevesinje, BiH), 347.
 Bijenja Gornja, selo (Nevesinje, BiH), 347.
 Bileća, varošica (Bileća, BiH), 380 i 386.
 Bili Potok, selo (Kupres, BiH), 119.
 Biličić, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Biljača, selo (Bratunac, BiH), 228.
 Biljeg, seoce (Srebrenica, BiH), 235.
 Bilješevo, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Biograci, selo (Lištica, BiH), 310.
 Biograd, selo (Nevesinje, BiH), 352—353.
 Biograd, selo (Trebinje, BiH), 408.
 Biorine, selo (Imotski, Hrvatska), 79.
 Biovičino Selo, selo (Knin, Hrvatska), 73.
 Biskup, selo (Konjic, BiH), 334.
 Biskupija, selo (Knin, Hrvatska), 73.

* Ovdje su navedena naseljena mjesta uz koja se nalaze nekropole stećaka. U zagradi su navedeni mjesto opštinskog centra i naziv republike. Na kraju je naznačena stranica knjige.

Bistrica, selo (Gornji Vakuf, BiH), 129.
 Bistročaj, selo (Trnovo, BiH), 181.
 Bitelić, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Bitunja, selo (Stolac, BiH), 371—372.
 Bivolje Brdo, selo (Čapljina, BiH), 317—318.
 Bjegovići, seoce (Višegrad, BiH), 260.
 Bjelajci, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Bjelimići, selo (Konjic, BiH), 333—334.
 Bjelojevići, selo (Stolac, BiH), 376.
 Bjelosalići, selo (Sokolac, BiH), 239—240.
 Bjelosavljevići, selo (Sokolac, BiH), 244.
 Bjelovčina, selo (Konjic, BiH), 337.
 Bjelovići, selo (Kreševo, BiH), 170.
 Blace, selo (Konjic, BiH), 329—330.
 Blace, selo (Stolac, BiH), 373—374.
 Blace, selo (Višegrad, BiH), 256.
 Blagaj, selo (Kupres, BiH), 117.
 Blaško Malo, selo (Banja Luka, BiH), 99.
 Blaža, selo (Vareš, BiH), 153.
 Blaževići, selo (Grude, BiH), 303.
 Blječeva, selo (Bratunac, BiH), 228.
 Bobare, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Bobari, selo (Šekovići, BiH), 217.
 Bobova, selo (Valjevo, Srbija), 418.
 Bobovište, selo (Trebinje, BiH), 405.
 Bočac, selo (Banja Luka, BiH), 100.
 Bočinja Donja, selo (Maglaj, BiH), 139.
 Bočinja Gornja, selo (Maglaj, BiH), 138—139.
 Bodežišta Donja, selo (Gacko, BiH), 358.
 Bodežišta Gornja, selo (Gacko, BiH), 357—358.
 Boganovići, selo (Olovo, BiH), 230—231.
 Bogatić, varošica (Bogatić, Srbija), 413.
 Bogdašići, selo (Bileća, BiH), 385—386.
 Bogodol, selo (Mostar, BiH), 338.
 Bogojević Selo, selo (Trebinje, BiH), 406.
 Bogovići, selo (Pale, BiH), 261.
 Bogutovo Selo, selo (Ugljevik, BiH), 197.
 Bojići, selo (Kalinovik, BiH), 185.
 Bojište, selo (Nevesinje, BiH), 348.
 Boljanići, selo (Pljevlja, Crna Gora), 431.
 Boljenovići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Boljevići, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Boljkovići, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Boljuni, seoce (Stolac, BiH), 374—375.
 Borak Donji, selo (Skender-Vakuf, BiH), 110.
 Borci, selo (Konjic, BiH), 331 i 336.
 Boričje, selo (Plužine, Crna Gora), 437.
 Borina Donja, selo (Loznica, Srbija), 414 i 428.
 Borina Gornja, selo (Loznica, Srbija), 428.
 Borkovići, selo (Plužine, Crna Gora), 438.
 Borovčevići, seoce (Nevesinje, BiH), 343—344.
 Borovica, selo (Vareš, BiH), 151.
 Borovnica, selo (Prozor, BiH), 293.
 Bosansko Grahovo, varošica (Bos. Grahovo, BiH), 111.
 Bosanska Krupa, varošica (Bos. Krupa, BiH), 97.
 Bosanski Petrovac, varošica (Bos. Petrovac, BiH), 102.
 Bostane, selo (Priština, Srbija), 427.
 Boškovići, selo (Zvornik, BiH), 203—204.
 Botun, selo (Kupres, BiH), 120.
 Božanovići, selo (Kalinovik, BiH), 185.
 Bračići, selo (Stolac, BiH), 374.
 Bradina, selo (Konjic, BiH), 326.
 Braja, selo (Pale, BiH), 261.
 Brajčevići, selo (Gacko, BiH), 358—359.
 Brajkovići, selo (Travnik, BiH), 144.
 Brana Bačić, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Brančići, selo (Ljig, Srbija), 418—419.

Branešci, selo (Pakrac, Hrvatska), 70.
 Brankovići, selo (Rogatica, BiH), 250.
 Brasina, selo (Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Bratač Donji, selo (Nevesinje, BiH), 349.
 Bratač Gornji, selo (Nevesinje, BiH), 348—349.
 Brateljevići, selo (Pale, BiH), 267.
 Bratunac, varošica (Bratunac, BiH), 225 i 228.
 Brčko, varošica (Brčko, BiH), 191.
 Brda, seoce (Rogatica, BiH), 255.
 Brda, selo (Kupres, BiH), 120.
 Brda, selo (Vareš, BiH), 153—154.
 Brdarići, selo (Pale, BiH), 267.
 Brdo, selo (Zvornik, BiH), 205.
 Brdo, selo (Pale, BiH), 260.
 Brđani, selo (Konjic, BiH), 326.
 Brela Donja, selo (Makarska, Hrvatska), 83.
 Brestovo, selo (Doboj, BiH), 133.
 Breške Donje, selo (Tuzla, BiH), 197—198.
 Breza, varošica (Breza, BiH), 156—157.
 Brezik, seoce (Kalesija, BiH), 201.
 Brezje, seoce (Višegrad, BiH), 260.
 Brezna Donja, selo (Plužine, Crna Gora), 438.
 Brezna Gornja, selo (Plužine, Crna Gora), 438.
 Brgat Gornji, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
 Brijesnica, selo (Lukavac, BiH), 197.
 Brijest, selo (Lopare, BiH), 196.
 Brijesta, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Brist, selo (Ploče, Hrvatska), 85.
 Brista, selo (Ploče, Hrvatska), 86.
 Bristovi, seoce (Bugojno, BiH), 128.
 Brišnik Donji, selo (Duvno, BiH), 289.
 Brložnik, selo (Han-Pijesak, BiH), 233—234.
 Brnjaci, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Brnjica, selo (Pale, BiH), 264.
 Brnjica, selo (Živinice, BiH), 208.
 Broćanac, selo (Čapljina, BiH), 322.
 Broćanac, selo (Nikšić, Crna Gora), 443.
 Broćanac, selo (Posušje, BiH), 302.
 Brodar, selo (Višegrad, BiH), 259.
 Brodarevo, selo (Prijepolje, Srbija), 426—427.
 Brotnjice, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 95—96.
 Brsečine, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91.
 Brštanica, selo (Čapljina, BiH), 321.
 Brštanovo, selo (Split, Hrvatska), 74.
 Brvenica, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Brvenik, selo (Raška, Srbija), 428.
 Bučići, selo (Mostar, BiH), 343.
 Bučje, selo (Priboj, Srbija), 424.
 Budaci, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Budanj Donji, selo (Foča, BiH), 275.
 Budelj, selo (Ključ, BiH), 102.
 Budimir, selo (Sinj, Hrvatska), 78—79.
 Budoželj, selo (Vareš, BiH), 153.
 Budj, selo (Pale, BiH), 263—264.
 Bugojno, varošica (Bugojno, BiH), 127.
 Buhovo, selo (Lištica, BiH), 310.
 Buići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
 Bujakovina, selo (Foča, BiH), 273—274.
 Bujakovići, selo (Srebrenica, BiH), 237.
 Buk, selo (Slavonska Požega, Hrvatska), 69.
 Bukanje, seoce (Trebinje, BiH), 408.
 Bukovica Gornja, selo (Bijeljina, BiH), 191—192.
 Bukovica, selo (Kalinovik, BiH), 185.
 Bukovlje, selo (Kakanj, BiH), 149.
 Bukvica, selo (Kiseljak, BiH), 166—167.
 Bulatovci, selo (Kalesija, BiH), 201.
 Bulog, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 175.
 Bunčići, selo (Bileća, BiH), 389—390.
 Busovača, varošica (Busovača, BiH), 156.

Buzići, selo (Visoko, BiH), 168.
Bužim, selo (Bosanska Krupa, BiH), 97.
Bzovik, selo (Kraljevo, Srbija), 423.

C

Cavtat, varošica (Dubrovnik, Hrvatska), 94.
Cazin, varošica (Cazin, BiH), 97.
Cebara, selo (Duvno, BiH), 288.
Cernica, selo (Gacko, BiH), 366—367.
Cerno, selo (Ljubuški, BiH), 312.
Cerovica, selo (Čapljina, BiH), 321.
Cerovica, selo (Doboj, BiH), 134.
Cerska, selo (Vlasenica, BiH), 220.
Cetina, selo (Sinj, Hrvatska), 75—76.
Cetinje, grad (Cetinje, Crna Gora), 447.
Cicrina, selo (Trebinje, BiH), 394.
Cim, selo (Mostar, BiH), 340.
Cista, selo (Imotski, Hrvatska), 79—80.
Crijevčići, selo (Kladanj, BiH), 210.
Crkveno, selo (Ključ, BiH), 105.
Crkvenjak, selo (Kreševo, BiH), 170.
Crnač, selo (Trebinje, BiH), 405.
Crnići, selo (Stolac, BiH), 369.
Crni Lug, selo (Bos. Grahovo, BiH), 111.
Crljeni, selo (Ključ, BiH), 103—104.
Crne Lokve, selo (Lištica, BiH), 305.
Crveni Grm, selo (Ljubuški, BiH), 313.
Crvenica, selo (Duvno, BiH), 289.
Crvica, selo (Srebrenica, BiH), 237.
Crvica Gornja, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.
Cvilin, selo (Foča, BiH), 274—275.

C

Čehaje, selo (Srebrenik, BiH), 192.
Čelepirova Kula, seoce (Bugojno, BiH), 128.
Čemanovići, selo (Pale, BiH), 262.
Čopi, seoce (Jablanica, BiH), 298.
Čosići, selo (Travnik, BiH), 141.

C

Čadovina, selo (Rogatica, BiH), 254.
Čađavica, selo (Bijeljina, BiH), 191.
Čađavica, selo (Ključ, BiH), 105.
Čajetina, varošica (Čajetina, Srbija), 422.
Čajniče, varošica (Čajniče, BiH), 269.
Čaić, selo (Livno, BiH), 279—280.
Čajkovića, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
Čanak, selo (Titova Korenica, Hrvatska), 72.
Čanići, seoce (Šekovići, BiH), 216.
Čanovine, selo (Vareš, BiH), 152.
Čanje, selo (Nevesinje, BiH), 355.
Čapljina, varošica (Čapljina, BiH), 317 i 319—320.
Čaprazlije, selo (Livno, BiH), 278.
Čardak, selo (Bileća, BiH), 391—392.
Čardak, selo (Zavidovići, BiH), 140.
Čarići, selo (Skender-Vakuf, BiH), 110.
Čelebići, selo (Konjic, BiH), 327.

Čelebići, selo (Livno, BiH), 277.
Čelina, seoce (Konjic, BiH), 336.
Čeljugovići, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 175.
Čengić Bara, ljetno stočarsko naselje (Kalinovik, BiH), 188.
Čepelica, selo (Bileća, BiH), 387.
Čepikuće, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90.
Čerin, selo (Čitluk, BiH), 314.
Česina Strana, selo (Trnovo, BiH), 181.
Češće, selo (Hadžići, BiH), 172—173.
Čevljanovići, selo (Ilijaš, BiH), 161.
Čičevo, selo (Konjic, BiH), 334—335.
Čifluk, selo (Šipovo, BiH), 116.
Čifluk, selo (Visoko, BiH), 169.
Čipuljić, selo (Bugojno, BiH), 128.
Čitluci, selo (Sokolac, BiH), 244.
Čitluk, varošica (Čitluk, BiH), 314 i 316.
Čitluk, selo (Nevesinje, BiH), 355.
Čolakovići, selo (Bratunac, BiH), 225.
Čorbići, selo (Kraljevo, Srbija), 423.
Čubrići, selo (Rogatica, BiH), 254.
Čuhovići, selo (Konjic, BiH), 330.
Čuklić, selo (Livno, BiH), 283.
Čvarići, selo (Trebinje, BiH), 397.

D

Dabar, selo (Sanski Most, BiH), 97.
Dabravine, selo (Vareš, BiH), 154.
Dabrica, selo (Stolac, BiH), 367—368.
Danići, seoce (Gacko, BiH), 365.
Darugar, varoš (Darugar, Hrvatska), 69.
Dašnica, seoce (Čapljina, BiH), 322.
Datelji, selo (Pale, BiH), 267.
Davidovići, selo (Bileća, BiH), 380—381.
Debelo Brdo, selo (Titova Korenica, Hrvatska), 72.
Delijaš, selo (Trnovo, BiH), 180.
Derolovi, selo (Foča, BiH), 274.
Derventa, varošica (Derventa, BiH), 132.
Desne, selo (Metković, Hrvatska), 86.
Detlak, selo (Derventa, BiH), 132.
Deževa, selo (Novi Pazar, Srbija), 427.
Deževica, selo (Kreševo, BiH), 170—171.
Dijakovići, seoce (Goražde, BiH), 269.
Divičani, selo (Jajce, BiH), 126.
Divin, selo (Bileća, BiH), 381.
Djedina, selo (Živinice, BiH), 209.
Djevor, seoce (Jablanica, BiH), 298.
Dnopolje, selo (Mostar, BiH), 341—342.
Doboj, varošica (Doboj, BiH), 133.
Dobrača, selo (Rogatica, BiH), 251.
Dobraljevo, selo (Busovača, BiH), 156.
Dobrelji, selo (Gacko, BiH), 365.
Dobrić, selo (Lištica, BiH), 308.
Dobrigošće, selo (Jablanica, BiH), 296.
Dobrinje, selo (Visoko, BiH), 167.
Dobrnja, selo (Banja Luka, BiH), 99.
Dobro, selo (Livno, BiH), 282.
Dobro Selo, selo (Čitluk, BiH), 316.
Dobrovo, selo (Čapljina, BiH), 322.
Dobromani, selo (Trebinje, BiH), 398.
Dobrošin, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
Dobrotin, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.
Doci, seoce (Grude, BiH), 304.
Dokanj, selo (Tuzla, BiH), 198.

Dokmir, selo (Valjevo, Srbija), 417—418.
 Dolac, selo (Glamoč, BiH), 116.
 Dolac Donji, selo (Omiš, Hrvatska), 74.
 Dole, selo (Ljubuški, BiH), 311.
 Doli, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90.
 Dolovi, selo (Olovo, BiH), 231.
 Doljani, selo (Bihać, BiH), 97.
 Doljani, selo (Čapljina, BiH), 320.
 Doljani, selo (Jablanica, BiH), 296.
 Doljani, selo (Konjic, BiH), 333.
 Domaševo, selo (Trebinje, BiH), 395.
 Domrke, selo (Gacko, BiH), 358.
 Donje Selo, selo (Konjic, BiH), 328.
 Donji Vakuf, varošica (Donji Vakuf, BiH), 126.
 Dopasci Donji, selo (Kladanj, BiH), 212—213.
 Dopasci Srednji, selo (Kladanj, BiH), 213.
 Dovlići, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 175.
 Dračevo, selo (Trebinje, BiH), 394.
 Dragalovci, selo (Doboj, BiH), 133.
 Dragalj, selo (Nikšić, Crna Gora), 445.
 Dragaljevac Gornji, selo (Bijeljina, BiH), 192.
 Dragičina, selo (Čitluk, BiH), 314—315.
 Dragotina, selo (Glina, Hrvatska), 70.
 Dragovići, selo (Zavidovići, BiH), 139—140.
 Dramešina, selo (Gacko, BiH), 360.
 Deašnice, selo (Makarska, Hrvatska), 84.
 Drecelj Donji, selo (Olovo, BiH), 230.
 Drenovac Veliki, selo (Odžak, BiH), 132—133.
 Dretelj, selo (Čapljina, BiH), 318.
 Drežanj Donji, selo (Nevesinje, BiH), 352.
 Drežanj Gornji, selo (Nevesinje, BiH), 353.
 Drežnica Donja, selo (Mostar, BiH), 338.
 Drijen, selo (Derventa, BiH), 132.
 Drijenča, selo (Lopare, BiH), 194.
 Drijenjani, selo (Trebinje, BiH), 395.
 Drinovci, selo (Grude, BiH), 303—304.
 Drinsko, selo (Višegrad, BiH), 260.
 Drniš, varošica (Drniš, Hrvatska), 73.
 Drozometva, selo (Hadžići, BiH), 171.
 Družinovići, selo (Prozor, BiH), 290.
 Drvar, varošica (Drvar, BiH), 101.
 Drvar Selo, selo (Drvar, BiH), 101.
 Drvenik, selo (Ploče, Hrvatska), 85.
 Drvetine, selo (Bugojno, BiH), 127.
 Duba, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 95.
 Dubac, seoce (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
 Dubac, selo (Rudo, BiH), 271.
 Dubačkići, seoce (Šekovići, BiH), 218.
 Dubnica, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Dubljani, selo (Trebinje, BiH), 394.
 Dubočac, varošica (Derventa, BiH), 132.
 Dubočani, selo (Ključ, BiH), 104.
 Dubočica, selo (Ljubinje, BiH), 378.
 Dubrave, selo (Glamoč, BiH), 113—114.
 Dubravica, selo (Čapljina, BiH), 322.
 Dubravka, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 94—95.
 Dubrovnik, grad (Dubrovnik, Hrvatska), 87 i 96.
 Dučevo, selo (Prijepolje, Srbija), 426.
 Dugandžići, selo (Olovo, BiH), 233.
 Duge, selo (Prozor, BiH), 292.
 Duhri, selo (Kiseljak, BiH), 165.
 Dujakovci, selo (Banja Luka, BiH), 99—100.
 Dulići, selo (Gacko, BiH), 365—366.
 Dumljani, selo (Prijepolje, Srbija), 426.
 Dumonjići, seoce (Rogatica, BiH), 247.
 Dunave, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Dupovci, selo (Posušje, BiH), 299—300.
 Durakovići, selo (Trnovo, BiH), 180.
 Dusina, selo (Fojnica, BiH), 164.

Dusina, selo (Zenica, BiH), 146.
 Duvno, varošica (Duvno, BiH), 285—287.
 Dvor, selo (Visoko, BiH), 169.
 Dvorišta, seoce (Pale, BiH), 266—267.
 Dvorska, selo (Krupanj, Srbija), 415 i 428.
 Dvrnsnica, selo (Trebinje, BiH), 392.

D

Dedići, selo (Trebinje, BiH), 399.
 Delilovac, selo (Travnik, BiH), 142.
 Đurdevac, selo (Srebrenica, BiH), 237—238.
 Đurdevik, selo (Živinice, BiH), 208.
 Đurevići, selo (Višegrad, BiH), 256.
 Đurići, selo (Vlasenica, BiH), 220.

DŽ

Džajići, selo (Konjic, BiH), 338.
 Džepi, selo (Konjic, BiH), 328—329.
 Džindići, selo (Visoko, BiH), 167.

E

Elezovići, selo (Čapljina, BiH), 324.
 Eminovo Selo, selo (Duvno, BiH), 285.

F

Fakovići, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Faletići, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 174.
 Fatnica, selo (Bileća, BiH), 381—383.
 Fazlići, selo (Travnik, BiH), 141—142.
 Foča, varoš (Foča, BiH), 272.
 Fojhar, selo (Srebrenica, BiH), 235.
 Fojnica, varošica (Fojnica, BiH), 164.
 Fojnica, selo (Gacko, BiH), 359.

G

Gacko, varošica (Gacko, BiH), 356 i 362.
 Gačice, selo (Vitez, BiH), 155.
 Gagrice, seoce (Čapljina, BiH), 318.
 Gala, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Gaočići, selo (Bajina Bašta, Srbija), 421.
 Gareva, selo (Gacko, BiH), 364.
 Gata, selo (Omiš, Hrvatska), 74—75.
 Gerzovo, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 108.
 Ginje, selo (Visoko, BiH), 169.
 Glamoč, varošica (Glamoč, BiH), 112 i 114.
 Glavatičevo, selo (Konjic, BiH), 332.
 Glavice, selo (Glamoč, BiH), 113.
 Glavice, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Glavičice, selo (Bijeljina, BiH), 192.
 Glavska, selo (Trebinje, BiH), 406.
 Glina, varošica (Glina, Hrvatska), 70.

Glisinica, selo (Pljevlja, Crna Gora), 431—432.
 Glogošnica, selo (Jablanica, BiH), 298.
 Glogova, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Glumina, selo (Čapljina, BiH), 324.
 Glumina, selo (Zvornik, BiH), 207.
 Gljev, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Gmići, selo (Prozor, BiH), 290—291.
 Gnojnice, selo (Mostar, BiH), 340.
 Goduša, selo (Visoko, BiH), 169.
 Gođenje, selo (Han-Pijesak, BiH), 234.
 Gojakovići, selo (Kladanj, BiH), 212.
 Gojevići, selo (Fojnica, BiH), 164.
 Gojsalići, selo (Kladanj, BiH), 213.
 Gola Glavica, selo (Trebinje, BiH), 404.
 Goleš, selo (Travnik, BiH), 145.
 Goleši, selo (Banja Luka, BiH), 98.
 Golinjevo, selo (Livno, BiH), 284.
 Golubići, selo (Kalinovik, BiH), 185.
 Golubinac, selo (Trebinje, BiH), 396.
 Gomiljani, selo (Trebinje, BiH), 405.
 Gomionica, selo (Teslić, BiH), 136.
 Gomionica, selo (Kiseljak, BiH), 164.
 Gora, selo (Vogošća, BiH), 173.
 Goranci, selo (Mostar, BiH), 339.
 Gorani, selo (Visoko, BiH), 169.
 Gorani, selo (Konjic, BiH), 325.
 Goražde, varoš (Goražde, BiH), 268.
 Goransko, selo (Plužine, Crna Gora), 437.
 Goravci, selo (Kupres, BiH), 120.
 Gorica, selo (Šipovo, BiH), 116.
 Gorica, selo (Prozor, BiH), 293.
 Gorica, selo (Trebinje, BiH), 403.
 Gornje Selo, selo (Bileća, BiH), 388.
 Gorovići, selo (Pale, BiH), 263.
 Goruša, selo (Bugojno, BiH), 128.
 Gostilj, selo (Srebrenica, BiH), 234.
 Gostilja Mala, selo (Višegrad, BiH), 257.
 Gostilja Velika, selo (Višegrad, BiH), 257—258.
 Gostović, selo (Zavidovići, BiH), 140.
 Gostović, selo (Konjic, BiH), 337.
 Gostun, selo (Prijeopolje, Srbija), 427.
 Govedovići, selo (Trnovo, BiH), 180.
 Grab, selo (Bijelo Polje, Crna Gora), 435.
 Grab, seoce (Hadžići, BiH), 172.
 Grab, selo (Ljubuški, BiH), 311—312.
 Grab, selo (Sinj, Hrvatska), 77—78.
 Grab, selo (Trebinje, BiH), 406.
 Grab, selo (Trnovo, BiH), 178.
 Grablje, selo (Ljubinje, BiH), 379.
 Grabovac, selo (Imotski, Hrvatska), 81.
 Grabovica, selo (Nevesinje, BiH), 352.
 Grabovica, selo (Ljubovija, Srbija), 419.
 Grabovica, selo (Jablanica, BiH), 298.
 Grabovica, selo (Vlasenica, BiH), 221.
 Grabušić, selo (Titova Korenica, Hrvatska), 72.
 Graci, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107—108.
 Gračac, varoš (Gračac, Hrvatska), 72—73.
 Gračac, selo (Prozor, BiH), 295.
 Gračanica, selo (Živinice, BiH), 209.
 Gračanica, selo (Gacko, BiH), 361.
 Gradac, seoce (Konjic, BiH), 337.
 Gradac, selo (Ljubinje, BiH), 379.
 Gradac, selo (Ivanjica, Srbija), 427.
 Gradac, selo (Pljevlja, Crna Gora), 432—433.
 Gradac, selo (Raška, Srbija), 428.
 Gradac, selo (Ploče, Hrvatska), 85.
 Gradac, selo (Hadžići, BiH), 171—172.
 Gradac, selo (Čapljina, BiH), 322.
 Gradac, selo (Posušje, BiH), 302.

Gradac Donji, selo (Lištica, BiH), 308.
 Gradačac, varošica (Gradačac, BiH), 133.
 Gradina, selo (Gacko, BiH), 360.
 Gradina, selo (Pale, BiH), 265.
 Gradnići, selo (Čitluk, BiH), 316.
 Grahovčiči, selo (Travnik, BiH), 144—145.
 Grahovo, selo (Nikšić, Crna Gora), 444—445.
 Grbavci, selo (Zvornik, BiH), 206.
 Grbavica, selo (Zvornik, BiH), 206.
 Grbeši, selo (Trebinje, BiH), 398.
 Grborezi, selo (Livno, BiH), 281.
 Grdijevci, selo (Stolac, BiH), 375—376.
 Grebci, seoce (Vareš, BiH), 151—152.
 Greben, selo (Višegrad, BiH), 258.
 Grevići, selo (Prozor, BiH), 294—295.
 Grgurići, selo (Livno, BiH), 283.
 Grkovci, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.
 Grm, selo (Zenica, BiH), 145.
 Grmljani, selo (Trebinje, BiH), 396.
 Gromača, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Grude, varošica (Grude, BiH), 302—303.
 Gubin, selo (Livno, BiH), 277.
 Guča Gora, selo (Travnik, BiH), 143.
 Gukavac, seoce (Trnovo, BiH), 181.
 Gusti Grab, selo (Busovača, BiH), 156.
 Gustovara, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Gušteri, selo (Zvornik, BiH), 207.
 Guvno, selo (Zvornik, BiH), 205—206.
 Guždelji, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Gvozdenovići, selo (Kladanj, BiH), 210.
 Gvozno, kraško polje, (Kalinovik, BiH), 183—184.

H

Hadrovići, selo (Višegrad, BiH), 258.
 Hadžići, varošica (Hadžići, BiH), 171.
 Hajdarovići, selo (Zavidovići, BiH), 139.
 Haljinići, selo (Kakanj, BiH), 150.
 Hamzići, selo (Čitluk, BiH), 314.
 Han Ivica, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Han Kola, selo (Banja Luka, BiH), 99.
 Han Kram, selo (Han-Pijesak, BiH), 233.
 Han Pijesak, varošica (Han Pijesak, BiH), 233.
 Han Ploča, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Hardomilje, selo (Ljubuški, BiH), 313.
 Hasanbegovci, selo (Glamoč, BiH), 113.
 Hatelji, selo (Stolac, BiH), 373.
 Hercegovačka Goleša, selo (Priboj, Srbija), 424.
 Here, selo (Prozor, BiH), 291.
 Hočevlje, selo (Breza, BiH), 157—158.
 Hodinići, selo (Gacko, BiH), 364.
 Hodovo, selo (Stolac, BiH), 368.
 Hodžići, seoce (Bileća, BiH), 381.
 Homolje, selo (Duvno, BiH), 289.
 Hotičina, selo (Pale, BiH), 262.
 Hotovlje, selo (Kalinovik, BiH), 186—187.
 Hozanovići, selo (Busovača, BiH), 156.
 Hrasnica, selo (Gornji Vakuf, BiH), 129.
 Hrasno, selo (Kakanj, BiH), 150.
 Hrasno Donje, selo (Kalesija, BiH), 198—199.
 Hreša, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 174.
 Hripavci, selo (Ključ, BiH), 103.
 Hrnčići, selo (Bratunac, BiH), 226.
 Hrt, selo (Prijeopolje, Srbija), 426.
 Hrtar, selo (Višegrad, BiH), 257.

Hrušta, selo (Nevesinje, BiH), 344—346.
 Hrvace, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Hum, selo (Konjic, BiH), 335.
 Hum, selo (Trebinje, BiH), 401—402.
 Humci, selo (Lopare, BiH), 193.
 Humčani, selo (Nevesinje, BiH), 346—347.
 Humčani, selo (Vrgorac, Hrvatska), 84.
 Humići, selo (Ključ, BiH), 103.
 Humilišani, selo (Mostar, BiH), 338—339.
 Humsko, seoce (Foča, BiH), 275.
 Hutovo selo, (Čapljina, BiH), 323—324.

I

Igrane, selo (Imotski, Hrvatska), 84.
 Ilidža, varošica (Ilidža, BiH), 176.
 Ilijaš, varošica (Ilijaš, BiH), 158.
 Ilovice, selo (Trnovo, BiH), 180.
 Imamović, selo (Sokolac, BiH), 240.
 Imotski, varošica (Imotski, Hrvatska), 79.
 Ivančići, selo (Ilijaš, BiH), 158—159.
 Ivanjica, varošica (Ivanjica, Srbija), 427.
 Izbičanj, selo (Prijepolje, Srbija), 425.
 Izgori, selo (Gacko, BiH), 358.

J

Jablan, selo (Donji Vakuf, BiH), 127.
 Jablanica Donja, selo (Jablanica, BiH), 298.
 Jablanica, varošica (Jablanica, BiH), 295.
 Jablanica, selo (Lopare, BiH), 195.
 Jablanići, selo (Kalinovik, BiH), 188.
 Jabuka, selo (Foča, BiH), 273.
 Jabuka, selo (Goražde, BiH), 268.
 Jabuka, seoce (Sokolac, BiH), 240—241.
 Jagodnja, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Jajce, varošica (Jajce, BiH), 125.
 Jajići, selo (Zvornik, BiH), 205.
 Jakir, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Jaklići, selo (Prozor, BiH), 290.
 Jakovlje, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Jankačko Polje, selo (Prijepolje, Srbija), 425.
 Jankovina, seoce (Mostar, BiH), 341.
 Janjići, selo (Zenica, BiH), 146.
 Janjina, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87—88.
 Janjoši, seoce (Rogatica, BiH), 253.
 Jordan, selo (Zvornik, BiH), 206—207.
 Jare, selo (Lištica, BiH), 310.
 Jasen, selo (Vlasenica, BiH), 221.
 Jasena, seoce (Nevesinje, BiH), 352.
 Jasenica, selo (Zvornik, BiH), 202.
 Jasenice, selo (Rogatica, BiH), 247.
 Jasenik, selo (Gacko, BiH), 362.
 Jasik, seoce (Sokolac, BiH), 241.
 Jazici, selo (Kalinovik, BiH), 186.
 Jehovina Gornja, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Jelah, seoce (Bratunac, BiH), 228.
 Jelaške, seoce (Olovo, BiH), 229—230.
 Jeremići, seoce (Vlasenica, BiH), 224.
 Jezernice, selo (Višegrad, BiH), 260.
 Ježepasina, selo (Konjic, BiH), 331.

Jokići, seoce (Šekovići, BiH), 217.
 Jošanica, seoce (Duvno, BiH), 287—288.
 Jugovići Donji, selo (Gacko, BiH), 357.
 Jugovići Gornji, selo (Gacko, BiH), 357.
 Jusići, selo (Zvornik, BiH), 203.

K

Kabernik, selo (Višegrad, BiH), 258.
 Kablić, selo (Livno, BiH), 279.
 Kakanj, varošica (Kakanj, BiH), 146.
 Kakmuži, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Kalac, selo (Bileća, BiH), 383.
 Kalauzovići, selo (Sokolac, BiH), 241.
 Kalenderovci, selo (Derventa, BiH), 132.
 Kalesija, varošica (Kalesija, BiH), 198 i 201.
 Kalimanići, selo (Sokolac, BiH), 243—244.
 Kalin, seoce (Bugojno, BiH), 128.
 Kalinovik, varošica (Kalinovik, BiH), 182 i 186.
 Kaloševići, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Kaludrani, selo (Zvornik, BiH), 204—205.
 Kaluđerović, selo (Priboj, Srbija), 424.
 Kaljina, selo (Sokolac, BiH), 241.
 Kamen, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Kamenica, selo (Višegrad, BiH), 255.
 Kamenica, selo (Ilijaš, BiH), 158.
 Kamensko, selo (Olovo, BiH), 230.
 Kamičak, selo (Ključ, BiH), 102.
 Kanjina, selo (Konjic, BiH), 328.
 Kaoštica, selo (Višegrad, BiH), 259.
 Kapavica Donja, seoce (Ljubinje, BiH), 378.
 Kapetanovići, selo (Višegrad, BiH), 256.
 Karačići, selo (Zavidovići, BiH), 139.
 Karačići, selo (Vareš, BiH), 153.
 Karačići, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Kasatići, selo (Hadžići, BiH), 172.
 Kasindo, selo (Ilidža, BiH), 177.
 Kašići, selo (Konjic, BiH), 331.
 Katići, selo (Busovača, BiH), 156.
 Katuni, selo (Omiš, Hrvatska), 75.
 Kazanci, selo (Gacko, BiH), 366.
 Kazanci, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 112.
 Kifino Selo, selo (Nevesinje, BiH), 348.
 Kijev Do, selo (Trebinje, BiH), 398.
 Kijevo, selo (Sinj, Hrvatska), 75.
 Kikači, selo (Kalesija, BiH), 199.
 Kikići, selo (Šekovići, BiH), 216.
 Kiseljak, varošica (Kiseljak, BiH), 164—165.
 Kitovnica, selo (Zvornik, BiH), 206.
 Kladanj, varošica (Kladanj, BiH), 210 i 213—214.
 Kladovo Polje, kraško polje (Kalinovik, BiH), 188.
 Klačnik, selo (Višegrad, BiH), 256.
 Klečkovac, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Klek, selo (Ilijaš, BiH), 163.
 Klek, selo (Novo Sarajevo, BiH), 176.
 Klek, selo (Prozor, BiH), 294.
 Klenak, selo (Nikšić, Crna Gora), 442.
 Klenje, selo (Bogatić, Srbija), 413.
 Klepci, selo (Čapljina, BiH), 320.
 Klikovići, Selo (Trebinje, BiH), 403.
 Klinja, seoce (Kalinovik, BiH), 189.
 Kliševo, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Klobuk, selo (Ljubuški, BiH), 311.

Klobuk, selo (Trebinje, BiH), 403.
 Klotijevac, selo (Srebrenica, BiH), 237.
 Klještani, selo (Vlasenica, BiH), 221.
 Kljevci, selo (Sanski Most, BiH), 97—98.
 Ključ, selo (Gacko, BiH), 364—365.
 Ključ, varošica (Ključ, BiH), 102 i 104.
 Kljuni, selo (Nevesinje, BiH), 344.
 Knezovi, seoce (Srebrenica, BiH), 236.
 Knežak, seoce (Nevesinje, BiH), 354—355.
 Knežina, selo (Sokolac, BiH), 242.
 Knežpolje, selo (Lištica, BiH), 307—308.
 Knin, varošica (Knin, Hrvatska), 73.
 Kobilja, selo (Skender-Vakuf, BiH), 110.
 Kočerin, selo (Lištica, BiH), 305.
 Kojčinovac, selo (Bijeljina, BiH), 192.
 Kokorina, selo (Gacko, BiH), 366.
 Kokošići, selo Vareš, BiH), 154.
 Kolakovići, selo (Foča, BiH), 272—273.
 Kolovarice, selo (Goražde, BiH), 269.
 Kolunić, selo (Bosanski Petrovac, BiH), 102.
 Koljane, selo (Sinj, Hrvatska), 76.
 Kom, selo (Gračac, Hrvatska), 73.
 Komjenovići, selo (Foča, BiH), 273.
 Komrani, selo (Pale, BiH), 267.
 Komšići, selo (Maglaj, BiH), 139.
 Kongora, selo (Duvno, BiH), 288—289.
 Konjic, varošica, (Konjic, BiH), 325 i 329.
 Konjevići, selo (Kladanj, BiH), 214.
 Kopčić, selo (Prozor, BiH), 292.
 Kopic, selo (Glamoč, BiH), 115—116.
 Kopjenica, selo (Ključ, BiH), 103.
 Kopljević Kamen, selo (Foča, BiH), 273.
 Kopošići, selo (Ilijaš, BiH), 161—162.
 Koprivno, selo (Vlasenica, BiH), 224.
 Koraj, varošica (Lopare, BiH), 192—193.
 Korčula, varoš (Korčula, Hrvatska), 86.
 Kordići, selo (Grude, BiH), 304.
 Korita, seoce (Bileća, BiH), 381.
 Koritnik, seoce (Stolac, BiH), 374.
 Koritnik, selo (Breza, BiH), 157.
 Kosače, selo (Goražde, BiH), 268.
 Kosjerić, varošica (Kosjerić, Srbija), 421.
 Kosman, selo (Foča, BiH), 276.
 Kostajnica, selo (Konjic, BiH), 335—336.
 Kostići, seoce (Vlasenica, BiH), 224.
 Košutica, selo (Sokolac, BiH), 242.
 Kotezi, selo (Trebinje, BiH), 392—393.
 Kotluša, seoce (Sinj, Hrvatska), 75.
 Kotor, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Kotorac, selo (Ilidža, BiH), 177.
 Kotor-Varoš, varošica (Kotor-Varoš, BiH), 108.
 Kovačevci, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Kovači, seoce (Zavidovići, BiH), 139.
 Kovači, seoce (Kiseljak, BiH), 166.
 Kovačica, selo (Tuzla, BiH), 198.
 Kovačići, selo (Kalinovik, BiH), 188.
 Kovačići, seoce (Kakanj, BiH), 149—150.
 Kovačići, selo (Kladanj, BiH), 214.
 Kovačići, selo (Livno, BiH), 278.
 Kovačići, selo (Nevesinje, BiH), 344.
 Koviljača, varošica (Loznica, Srbija), 413—414.
 Koviljača Gornja, selo (Loznica, Srbija), 428.
 Kozarci, selo (Zenica, BiH), 145.
 Kozarevići, selo (Novo Sarajevo, BiH), 176.
 Kozica, selo (Sanski Most, BiH), 98.
 Kozići, selo (Rogatica, BiH), 254.
 Kozjaci, seoce (Olovo, BiH), 231.
 Kozluk, selo (Zvornik, BiH), 204.
 Kožetin, seoce (Goražde, BiH), 269.
 Krajčinovići, selo (Priboj, Srbija), 424.
 Krajčinovići, seoce (Vlasenica, BiH), 224.
 Krajkovići, selo (Trebinje, BiH), 401.
 Kraljeva Sutjeska, selo (Kakanj, BiH), 150.
 Kraljevo, varoš (Kraljevo, Srbija), 423.
 Kramer Selo, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Krančići, selo (Prozor, BiH), 292.
 Krasanovići, selo (Bratunac, BiH), 226.
 Krasulje, selo (Ključ, BiH), 103.
 Krašev, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Kratine, selo (Vitez, BiH), 155.
 Kratine, selo (Foča, BiH), 274.
 Kravarevo, selo (Gacko, BiH), 360.
 Krbljine, selo (Kalinovik, BiH), 183.
 Krč, selo (Vogošća, BiH), 173.
 Krčevine, selo (Busovača, BiH), 156.
 Krehin Gradac, selo (Čitluk, BiH), 317.
 Krekovi, selo (Nevesinje, BiH), 348.
 Kremenik, selo (Vitez, BiH), 155.
 Kremna, selo (Titovo Užice, Srbija), 422.
 Krešev, varošica, (Krešev, BiH), 170.
 Kreštalice, selo (Grude, BiH), 304.
 Krivača, selo (Bileća, BiH), 385.
 Krivače, selo (Vogošća, BiH), 173.
 Krivajevici, selo (Olovo, BiH), 231.
 Kriva Reka, selo (Čajetina, Srbija), 423.
 Krivi Do, seoce (Plužine, Crna Gora), 436.
 Križevici, selo (Zvornik, BiH), 206.
 Križevici, selo (Olovo, BiH), 230.
 Krnjići, selo (Rogatica, BiH), 245—246.
 Krsno Polje, selo (Maglaj, BiH), 138.
 Krstac, selo (Nikšić, Crna Gora), 439.
 Krstac, selo (Sjenica, Srbija), 428.
 Krstac, selo (Ugljevik, BiH), 197.
 Krtinje, selo (Ljubinja, BiH), 379.
 Kručica, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91.
 Krupa, selo (Banja Luka, BiH), 99.
 Krupa, selo (Gornji Vakuf, BiH), 129—130.
 Krupac, selo (Ilidža, BiH), 177.
 Krupanj, varošica (Krupanj, Srbija), 415 i 428.
 Kruševci, selo (Sokolac, BiH), 239.
 Kruševljani, selo (Nevesinje, BiH), 343.
 Krušev, selo (Foča, BiH), 276.
 Krušev, selo (Mostar, BiH), 340.
 Krušev, selo (Stolac, BiH), 370—371.
 Krušev, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Krvavica, selo (Makarska, Hrvatska), 83.
 Krvavo Polje, selo (Konjic, BiH), 335.
 Kržava, selo (Krupanj, Srbija), 416.
 Kućani, selo (Prozor, BiH), 294.
 Kućište, selo (Korčula, Hrvatska), 87.
 Kučić-Kula, selo (Zvornik, BiH), 206.
 Kućinari, selo (Stolac, BiH), 375.
 Kukurović, selo (Priboj, Srbija), 424.
 Kula, selo (Sokolac, BiH), 244.
 Kuliješ, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Kuljančići, selo (Vlasenica, BiH), 221—222.
 Kuna, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87.
 Kunovo, selo (Foča, BiH), 275.
 Kupres, varošica (Kupres, BiH), 117 i 119—120.
 Kusače, selo (Han-Pijesak, BiH), 233.
 Kuselj, seoce (Vlasenica, BiH), 220.
 Kušići, seoce (Mostar, BiH), 342.
 Kutac, seoce (Ljubuški, BiH), 312.
 Kute, selo (Prozor, BiH), 291.
 Kut, seoce (Bileća, BiH), 387—388.
 Kutine, selo (Kalinovik, BiH), 187.
 Kutuzero, selo (Srebrenica, BiH), 236.

L

Labin, selo (Trogir, Hrvatska), 73—74.
 Lađanica, selo (Konjic, BiH), 336.
 Lađevići, selo (Bileća, BiH), 383.
 Lađevine, selo (Rogatica, BiH), 252—253.
 Lajkovac, varošica (Lajkovac, Srbija), 418.
 Lakat, selo (Nevesinje, BiH), 344.
 Laktaši, varošica (Laktaši, BiH), 101.
 Lapsunj, selo (Prozor, BiH), 290.
 Lasica, selo (Ilidža, BiH), 176.
 Lastva, selo (Čapljina, BiH), 324.
 Lašva, selo (Zenica, BiH), 146.
 Lazarići, seoce (Gacko, BiH), 362.
 Ledence, selo (Gradačac, BiH), 133.
 Ledići, selo (Trnovo, BiH), 179.
 Ledinac, selo (Lištica, BiH), 307.
 Lemino Brdo, seoce (Šekovići, BiH), 215.
 Lepenica, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Lepenica, selo (Srbac, BiH), 101.
 Lešnica, selo (Loznica, Srbija), 413.
 Letka, selo (Duvno, BiH), 287.
 Lipa, selo (Bihać, BiH), 97.
 Lipa, selo (Duvno, BiH), 288.
 Lipa, selo (Livno, BiH), 248.
 Lipenovići, selo (Bratunac, BiH), 228.
 Lipenović, selo (Krupanj, Srbija), 416.
 Lipnica, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Lipnik, selo (Gacko, BiH), 363.
 Lipovice, selo (Kalesija, BiH), 199—200.
 Lipovice, selo (Lopare, BiH), 196.
 Lisac, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90.
 Lisičići, selo (Konjic, BiH), 329.
 Liskovica, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Lištani, selo (Livno, BiH), 279.
 Lištica, varošica (Lištica, BiH), 305 i 310.
 Livno, varošica (Livno, BiH), 277.
 Lokve, selo (Čapljina, BiH), 318.
 Lokve, selo (Hadžići, BiH), 172.
 Lokvičići, selo (Imotski, Hrvatska), 81—82.
 Lopare, varošica (Lopare, BiH), 192.
 Lopoč, selo (Trebinje, BiH), 408—409.
 Lovčić, selo (Slavonski Brod, Hrvatska), 69.
 Lovnica, seoce (Zavidovići, BiH), 140.
 Lovreč, selo (Imotski, Hrvatska), 80—81.
 Loznica, varoš (Loznica, Srbija), 413 i 428.
 Loznica, selo (Bratunac, BiH), 228—229.
 Lubardići, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Lubnice, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Lučke Kolibe, stočarsko naselje (Foča, BiH), 276.
 Lug, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.
 Lug, selo (Duvno, BiH), 285.
 Lug, selo (Prozor, BiH), 292.
 Lug, selo (Trebinje, BiH), 399.
 Luka, seoce (Sarajevo-Centar, BiH), 173.
 Luka, seoce (Konjic, BiH), 331.
 Luka, selo (Nevesinje, BiH), 343.
 Lukavac, varošica (Lukavac, BiH), 197.
 Lukavac Gornji, selo (Trnovo, BiH), 179.
 Lukavac Donji, selo (Nevesinje, BiH), 354.
 Lukavac Gornji, selo (Nevesinje, BiH), 354.
 Lukavica, selo (Novo Sarajevo, BiH), 175.
 Lukavica, selo (Lopare, BiH), 193.
 Lukavica, selo (Živinice, BiH), 208.
 Luke, selo (Hadžići, BiH), 171.
 Lukići, selo (Vlasenica, BiH), 224—225.
 Luko, selo (Kalinovik, BiH), 187.
 Lukomir Gornji, selo (Konjic, BiH), 330.

Lusići, selo (Banja Luka, BiH), 99.
 Lusnić, selo (Livno, BiH), 278.
 Lužine, selo (Fojnica, BiH), 164.

LJ

Ljekova, selo (Trebinje, BiH), 408.
 Ljeskov Dub, selo (Gacko, BiH), 359.
 Ljeskovik, selo (Srebrenica, BiH), 236—237.
 Ljesovnja, seoce (Konjic, BiH), 337.
 Ljetovik, selo (Vogošća, BiH), 173.
 Ljig, varošica (Ljig, Srbija), 418.
 Ljubačevo, selo (Banja Luka, BiH), 99.
 Ljubina, selo (Ilijaš, BiH), 162.
 Ljubine, selo (Ključ, BiH), 104.
 Ljubin Grob, ljetno stočarsko naselje (Foča, BiH), 276.
 Ljubišići, selo (Bileća, BiH), 388.
 Ljubnići, seoce (Ilijaš, BiH), 163.
 Ljubinja, varošica (Ljubinja, BiH), 376 i 378.
 Ljubljenska, selo (Stolac, BiH), 369.
 Ljubogošta, selo (Pale, BiH), 261.
 Ljubomišlje, selo (Rogatica, BiH), 246.
 Ljubotići, selo (Lištica, BiH), 305.
 Ljubovija, varošica (Ljubovija, Srbija), 419.
 Ljubovo, selo (Trebinje, BiH), 404.
 Ljubunci, selo (Prozor, BiH), 291.
 Ljubunčić, selo (Livno, BiH), 278.
 Ljubuški, varošica (Ljubuški, BiH), 311.
 Ljusići, selo (Kalinovik, BiH), 187.
 Ljuta, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Ljuti Do, selo (Stolac, BiH), 369.

M

Macavare, selo (Nikšić, Crna Gora), 440.
 Mačkat, selo (Čajetina, Srbija), 422—423.
 Madeškovići, selo (Konjic, BiH), 330.
 Mađari, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Magašići Donji, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Magašići Gornji, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Maglaj, varošica (Maglaj, BiH), 138.
 Mahoje, selo (Zavidovići, BiH), 141.
 Majdani, selo (Pale, BiH), 262.
 Majkovi, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91.
 Makarska, varoš (Makarska, Hrvatska), 83—84.
 Makovište, selo (Kosjerić, Srbija), 421—422.
 Maleševci, selo (Ugljevik, BiH), 196.
 Malešići, selo (Zvornik, BiH), 204.
 Mali Zvornik, varošica (Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Maline, selo (Travnik, BiH), 143.
 Malo Čajno, selo (Visoko, BiH), 168.
 Malovan Donji, selo (Kupres, BiH), 121—122.
 Malovan Gornji, selo (Kupres, BiH), 121.
 Maljevići, seoce (Rogatica, BiH), 253.
 Mamići, selo (Lištica, BiH), 306.
 Mandino Selo, selo (Duvno, BiH), 288.
 Mandra, seoce (Sokolac, BiH), 242.
 Mangurići, selo (Sokolac, BiH), 239.
 Maovice, selo (Sinj, Hrvatska), 76.
 Marenici, selo (Čajniče, BiH), 270.
 Marjanovići, selo (Šekovići, BiH), 216.

Markovići, selo (Šekovići, BiH), 215.
 Masline, seoce (Stolac, BiH), 376.
 Mataruge, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Mataruge Gornje, selo (Pljevlja, Crna Gora), 426.
 Maurovići, selo (Visoko, BiH), 168.
 Mazlina, selo (Foča, BiH), 273.
 Medanići, selo (Gacko, BiH), 361.
 Medići, selo (Sinj, Hrvatska), 78.
 Medojevići, selo (Ilijaš, BiH), 161.
 Medov Dolac, selo (Imotski, Hrvatska), 81.
 Medvjedice, selo (Hadžići, BiH), 171.
 Međeđa, selo (Višegrad, BiH), 259.
 Međuljići, selo (Gacko, BiH), 364.
 Međurječje, selo (Čajniče, BiH), 269.
 Meka Gruda, selo (Bileća, BiH), 383.
 Mekavci, seoce (Gacko, BiH), 364.
 Meremišlje, selo (Višegrad, BiH), 259—260.
 Mesari, selo (Trebinje, BiH), 398.
 Mešići, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Meškovići, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Metković, varošica (Metković, Hrvatska), 86.
 Mičivode, selo (Sokolac, BiH), 241.
 Mihaljevići, selo (Busovača, BiH), 156.
 Mihanići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Miholjače, selo (Gacko, BiH), 262—263.
 Milavići, selo (Stolac, BiH), 373.
 Mileševa, selo (Prijeopolje, Srbija), 426.
 Miletci, selo (Sokolac, BiH), 242.
 Miletina, selo (Ljubuški, BiH), 312.
 Milošević, selo (Mostar, BiH), 343.
 Milovanovići, selo (Šekovići, BiH), 217.
 Miljanovci, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Miljanovići, selo (Ljubinje, BiH), 380.
 Miljeno, selo (Čajniče, BiH), 269—270.
 Miljevići, selo (Zavidovići, BiH), 141.
 Miruše, selo (Bileća, BiH), 386.
 Mišari, selo (Vlasenica, BiH), 221.
 Miševina, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Miši, selo (Grude, BiH), 302.
 Miši, selo (Livno, BiH), 284.
 Mišinci, selo (Derвента, BiH), 132.
 Mjehovine, selo (Kalinovik, BiH), 185—186.
 Mladeš, selo (Visoko, BiH), 167.
 Mladovo, seoce (Kladanj, BiH), 213.
 Mlečva, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Mlini, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
 Mluša, selo (Prozor, BiH), 292.
 Moćioci, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 174.
 Modriča, varošica (Modriča, BiH), 133.
 Modro Polje, selo (Foča, BiH), 272.
 Moguš, selo (Olovo, BiH), 230.
 Mokra Gora, selo (Titovo Užice, Srbija), 422.
 Mokro, selo (Konjic, BiH), 332—333.
 Mokronoge, selo (Duvno, BiH), 285.
 Morine, seoce (Nevesinje, BiH), 346.
 Mostar, varoš (Mostar, BiH), 338 i 340.
 Moševići, selo (Čapljina, BiH), 323.
 Moštanica, selo (Nikšić, Crna Gora), 446—447.
 Mošunj, selo (Vitez, BiH), 155.
 Mračaj, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 108.
 Mrakovo, selo (Jablanica, BiH), 295.
 Mramor, selo (Tuzla, BiH), 198.
 Mratinci, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Mratinići, selo (Kreševo, BiH), 170.
 Mratinje, selo (Plužine, Crna Gora), 436.
 Mravići, selo (Doboj, BiH), 135.
 Mravinca, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90—91.
 Mrčevo, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91—92.
 Mrđenovići, selo (Gacko, BiH), 359.

Mrkodo, selo (Prozor, BiH), 295.
 Mrkodol, selo (Duvno, BiH), 289.
 Mrkonjić-Grad, varošica (Mrkonjić-Grad, BiH), 106.
 Mrkonjići, selo (Trebinje, BiH), 395.
 Mrkov, selo (Han-Pijesak, BiH), 233.
 Mrkovići, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 175.
 Mrnjići, seoce (Trebinje, BiH), 404.
 Mršići, selo (Vlasenica, BiH), 220.
 Muhovići, seoce (Gacko, BiH), 363.
 Mukinje, seoce (Posušje, BiH), 300.
 Mulje, seoce (Gacko, BiH), 366.
 Munjići, seoce (Pale, BiH), 265.
 Musići, selo (Olovo, BiH), 231.
 Muslići, selo (Bijelo Polje, Crna Gora), 435.
 Mušići, selo (Kupres, BiH), 122—124.

N

Nadinići, selo (Gacko, BiH), 360.
 Nahote, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Nahvioci, selo (Lopare, BiH), 193.
 Nažbilj, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Necvijeće, selo (Trebinje, BiH), 402.
 Nedeljica Donja, selo (Loznica, Srbija), 414.
 Nedeljica Gornja, selo (Loznica, Srbija), 428.
 Nehorići, selo (Pale, BiH), 267.
 Nevačka, selo (Han-Pijesak, BiH), 233.
 Nevesinje, varošica (Nevesinje, BiH), 343.
 Nezdravica, selo (Grude, BiH), 304.
 Nikšić, varoš (Nikšić, Crna Gora), 439 i 445.
 Nisko, selo (Split, Hrvatska), 74.
 Ništica, seoce (Nikšić, Crna Gora), 439—440.
 Noćajevići, selo (Kladanj, BiH), 211.
 Nova Gradiška, varošica (Nova Gradiška, Hrvatska), 70.
 Novakovići, selo (Žabljak, Crna Gora), 435—436.
 Nova Varoš, varošica (Nova Varoš, Srbija), 424.
 Novi Pazar, varošica (Novi Pazar, Srbija), 427—428.
 Novi Travnik, varošica (Novi Travnik, BiH), 154.
 Novo Sarajevo, grad (Novo Sarajevo, BiH), 175.
 Novo Selo, selo (Kupres, BiH), 117.
 Nugalšice, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.

NJ

Njeganovići, selo (Bileća, BiH), 384.
 Njemanjica, selo (Sarajevo-Centar, BiH), 174.

O

Obalj, selo (Kalinovik, BiH), 187—188.
 Obod, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93—94.
 Oborci, selo (Donji Vakuf, BiH), 126—127.
 Obre, selo (Kakanj, BiH), 150.
 Obrevanje, selo (Višegrad, BiH), 257.
 Obri, selo (Konjic, BiH), 337.
 Obršine, selo (Lopare, BiH), 196.
 Obrtići, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Ocrkavlje, selo (Konjic, BiH), 334.

Očauš, selo (Teslić, BiH), 136.
 Očevlja, selo (Vareš, BiH), 151.
 Očigrije, selo (Drvar, BiH), 101.
 Odžak, selo (Livno, BiH), 279.
 Odžak, selo (Nevesinje, BiH), 351.
 Odžak, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Odžak, varošica (Odžak, BiH), 132.
 Oglavak, seoce (Trnovo, BiH), 178.
 Ograđenik Mali, selo (Čitluk, BiH), 315.
 Ograđenik Veliki, selo (Čitluk, BiH), 315—316.
 Ogulin, varošica (Ogulin, Hrvatska), 70.
 Okletac, selo (Bajina Bašta, Srbija), 419.
 Okolišta, seoce (Višegrad, BiH), 258.
 Okruglo, selo (Rogatica, BiH), 250—251.
 Olovci, selo (Kladanov, BiH), 211—212.
 Olovo, varošica (Olovo, BiH), 229 i 231.
 Omiš, varošica (Omiš, Hrvatska), 74—75.
 Opara, selo (Novi Travnik, BiH), 154.
 Oplećani, selo (Duvno, BiH), 287.
 Oplićići, selo (Čapljina, BiH), 318—319.
 Oprašići, selo (Rogatica, BiH), 249—250.
 Opravdići, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Orah, selo (Bileća, BiH), 386—387.
 Orah, seoce (Trebinje, BiH), 403.
 Orahovac Donji, selo (Trebinje, BiH), 405.
 Orahovci, selo (Višegrad, BiH), 259.
 Orahovo, selo (Trebinje, BiH), 396.
 Orahovica, selo (Konjic, BiH), 328.
 Orahovica, selo (Srebrenica, BiH), 235.
 Orahovica Gornja, selo (Konjic, BiH), 336.
 Orahovljani, selo (Donji Vakuf, BiH), 127.
 Orahovo, selo (Breza, BiH), 156—157.
 Orašac, selo (Prozor, BiH), 293.
 Orašac, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Orašje Popovo, selo (Trebinje, BiH), 392.
 Orašje Površ, selo (Trebinje, BiH), 404.
 Orebići, selo (Korčula, Hrvatska), 87.
 Orguz, selo (Livno, BiH), 282.
 Osečina, varošica (Osečina, Srbija), 417.
 Osija, selo (Kalinovik, BiH), 182.
 Osmaci, selo (Kalesija, BiH), 201—202.
 Osmanlije, selo (Kupres, BiH), 119.
 Osobljava, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87.
 Osojnica, selo (Maglaj, BiH), 138.
 Osovo, selo (Rogatica, BiH), 250.
 Osredak, selo (Doboj, BiH), 134.
 Ostrožac, selo (Konjic, BiH), 327—328.
 Ostružnica, selo (Fojnica, BiH), 164.
 Ostružnja Donja, selo (Doboj, BiH), 134.
 Ošanići, selo (Stolac, BiH), 370.
 Otigošće, selo (Fojnica, BiH), 370.
 Otigošće, selo (Fojnica, BiH), 164.
 Otinovci, selo (Kupres, BiH), 120.
 Otočac, varošica (Otočac, Hrvatska), 72.
 Otok, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Ovčarevo, selo (Travnik, BiH), 143.
 Ovčina, selo (Bajina Bašta, Srbija), 419.
 Ozren, seoce (Ilijaš, BiH), 163.

P

Padežine, selo (Mostar, BiH), 341.
 Pađeni, selo (Bileća, BiH), 383—384.
 Pađine, selo (Zvornik, BiH), 203.
 Pajtov Han, selo (Vareš, BiH), 153.
 Paklenica Donja, selo (Maglaj, BiH), 138.

Paklenica Gornja, selo (Maglaj, BiH), 138.
 Pakrac, varošica (Pakrac, Hrvatska), 69.
 Palačkovci, selo (Prnjavor, BiH), 101.
 Palavre, selo (Kalesija, BiH), 201.
 Pale, varošica (Pale, BiH), 260.
 Pale Gornje, selo (Pale, BiH), 265.
 Palež, selo (Kiseljak, BiH), 165.
 Palež, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Paloč, selo (Gornji Vakuf, BiH), 130.
 Panik, selo (Bileća, BiH), 387.
 Paprača, selo (Šekovići, BiH), 215.
 Paprasko Gornje, selo (Jablanica, BiH), 296.
 Papratnica, selo (Čapljina, BiH), 323.
 Pareževići, seoce (Kiseljak, BiH), 165.
 Pargani, selo (Zvornik, BiH), 205.
 Pasičina, selo (Ploče, Hrvatska), 85.
 Pašin Konak, selo (Zavidovići, BiH), 139.
 Pavaj Do, seoce (Konjic, BiH), 335.
 Pavići, selo (Banja Luka, BiH), 98.
 Pavkovići, selo (Posušje, BiH), 300.
 Pavlovići, seoce (Šekovići, BiH), 215.
 Pazalje, selo (Rudo, BiH), 271.
 Pazarić, selo (Hadžići, BiH), 172.
 Pećane, selo (Titova Korenica, Hrvatska), 72.
 Peći, selo (Ključ, BiH), 102.
 Pećine, selo (Travnik, BiH), 145.
 Pećišta, selo (Srebrenica, BiH), 234.
 Pelemiši, selo (Kladanj, BiH), 213.
 Pendičići, seoce (Trnovo, BiH), 180.
 Perca, seoce (Vogošća, BiH), 173.
 Perduhovo, selo (Glamoč, BiH), 112.
 Perin Grad, seoce (Zvornik, BiH), 207.
 Pervan, selo (Banja Luka, BiH), 98.
 Perućac, selo (Bajina Bašta, Srbija), 421.
 Perutine, selo (Pale, BiH), 266.
 Peslop, selo (Osečina, Srbija), 417.
 Pešurići, selo (Rogatica, BiH), 254.
 Petriča, selo (Srebrenica, BiH), 237.
 Petrovice Donje, selo (Tuzla, BiH), 198.
 Petrovice Gornje, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Petrovići, selo (Nikšić, Crna Gora), 443.
 Petrovići, selo (Novo Sarajevo, BiH), 176.
 Petrovići, selo (Posušje, BiH), 300.
 Petrovići, selo (Trebinje, BiH), 401.
 Peulje, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.
 Pidriš, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
 Pihlice, selo (Sokolac, BiH), 239.
 Pijavičino, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87.
 Pijevčići, selo (Rogatica, BiH), 254.
 Piljužići, selo (Tešanj, BiH), 136—137.
 Piperi, selo (Lopare, BiH), 194.
 Pirin, selo (Kreševo, BiH), 170.
 Pirkovci, selo (Lopare, BiH), 194—195.
 Pišće, selo (Plužine, Crna Gora), 437.
 Pižuri, selo (Pljevlja, Crna Gora), 431.
 Plakalovići, selo (Vlasenica, BiH), 219.
 Plamenice, selo (Ključ, BiH), 103.
 Plana, selo (Bileća, BiH), 388.
 Plaški, selo (Ogulin, Hrvatska), 70.
 Plat, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 93.
 Platice, seoce (Gacko, BiH), 361.
 Plazače, selo (Šekovići, BiH), 218.
 Plina, selo (Ploče, Hrvatska), 86.
 Ploča, selo (Prozor, BiH), 293.
 Ploče, varošica (Ploče, Hrvatska), 85.
 Plužine, varošica (Plužine, Crna Gora), 436.
 Pleševac, selo (Stolac, BiH), 375.
 Plješivica, selo (Rogatica, BiH), 251.
 Pljevlja, varoš (Pljevlja, Crna Gora), 431.

Poblace, selo (Pljevlja, Crna Gora), 431.
 Poblace, selo (Prijeopolje, Srbija), 425—426.
 Pobude, selo (Bratunac, BiH), 227.
 Pocrnje, selo (Ljubinje, BiH), 378.
 Pocrte, selo (Grude, BiH), 303.
 Počekovići, selo (Nikšić, Crna Gora), 440.
 Počulica, selo (Vitez, BiH), 155.
 Podaca, selo (Ploča, Hrvatska), 85.
 Podastinje, selo (Kiseljak, BiH), 165.
 Podgaj, seoce (Rogatica, BiH), 249.
 Podglavaš, seoce (Knin, Hrvatska), 73.
 Podgora, selo (Lopare, BiH), 195.
 Podgora, selo (Makarska, Hrvatska), 84.
 Podgora, selo (Vlasenica, BiH), 224.
 Podgrab, selo (Pale, BiH), 266.
 Podgradina, selo (Glamoč, BiH), 113.
 Podgradina, selo (Livno, BiH), 284.
 Podgrađe, selo (Foča, BiH), 272.
 Podgrađe, selo (Gornji Vakuf, BiH), 129.
 Podgrađe, selo (Nevesinje, BiH), 352.
 Podgreda, selo (Glamoč, BiH), 113.
 Podhum, selo (Konjic, BiH), 337.
 Podhum, selo (Livno, BiH), 284.
 Podi, seoce (Gacko, BiH), 356.
 Podimoć, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90.
 Podjelinak, selo (Lištica, BiH), 307.
 Podlipnik, selo (Ilijaš, BiH), 158.
 Podložnik, selo (Pale, BiH), 263.
 Podlugovi, selo (Ilijaš, BiH), 164.
 Podmjedenik, selo (Pale, BiH), 262.
 Podorašac, selo (Konjic, BiH), 326.
 Podosoje, selo (Šipovo, BiH), 116.
 Podosoje, selo (Sinj, Hrvatska), 76.
 Podpeće, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433.
 Podrašnica, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 108.
 Podravno, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Podubovac, selo (Bileća, BiH), 392.
 Podum, selo (Otočac, Hrvatska), 72.
 Podvitez, selo (Pale, BiH), 263.
 Podvlaštica, selo (Korčula, Hrvatska), 87.
 Pogorelica, seoce (Konjic, BiH), 336.
 Pojska, selo (Zenica, BiH), 145.
 Pokojište, selo (Konjic, BiH), 338.
 Pokrivenik, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Police, selo (Trebinje, BiH), 403—404.
 Poljak, selo (Srebrenica, BiH), 238.
 Polje, seoce (Kreševo, BiH), 170.
 Poljica, selo (Imotski, Hrvatska), 82.
 Poljice, selo (Trebinje, BiH), 396—397.
 Poljice, stočarsko naselje (Konjic, BiH), 333.
 Pomol, selo (Vlasenica, BiH), 225.
 Poplat, selo (Stolac, BiH), 371.
 Popovići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Popovići, seoce (Šekovići, BiH), 215—216.
 Popovići, selo (Bratunac, BiH), 225—226.
 Poprati, selo (Stolac, BiH), 370.
 Poretak, selo (Sokolac, BiH), 240.
 Poriječani, selo (Visoko, BiH), 167.
 Postenje Donje, selo (Ljubovija, Srbija), 419.
 Postoljani, selo (Nevesinje, BiH), 347—348.
 Posušje, varošica (Posušje, BiH), 298 i 300—301.
 Pošćenje, selo (Šavnik, Crna Gora), 438—439.
 Potklečani, selo (Posušje, BiH), 299.
 Potkraj, selo (Travnik, BiH), 142.
 Potoci, selo (Mostar, BiH), 339.
 Potočani, selo (Livno, BiH), 281.
 Potočani, selo (Odžak, BiH), 133.
 Potočari, selo (Srebrenica, BiH), 234.
 Potomje, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87.

Pozderčići, selo (Višegrad, BiH), 257.
 Poznanovići, selo (Srebrenica, BiH), 237.
 Prečani, selo (Trnovo, BiH), 178.
 Predplje, selo (Stolac, BiH), 371.
 Prekača, seoce (Pale, BiH), 264.
 Preljubovići, selo (Sokolac, BiH), 242.
 Premilovo Polje, selo (Ljubinje, BiH), 380.
 Prenj, selo (Stolac, BiH), 369.
 Preraca, selo (Bileća, BiH), 383.
 Presjenica Donja, selo (Trnovo, BiH), 177—178.
 Presjeka, selo (Nevesinje, BiH), 344.
 Presjeka, selo (Višegrad, BiH), 257.
 Preslop, selo (Konjic, BiH), 336.
 Prević, selo (Kalinovik, BiH), 182.
 Previća, selo (Ključ, BiH), 105.
 Pribanj, selo (Pale, BiH), 263.
 Pribićevac, selo (Srebrenica, BiH), 235.
 Pribilovci, selo (Čapljina, BiH), 320.
 Priboj, varošica (Priboj, Srbija), 424.
 Priboj, selo (Lopare, BiH), 196.
 Pridvorci, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
 Pridvorci, selo (Nevesinje, BiH), 346.
 Pridvorica, selo (Gacko, BiH), 356.
 Prigradani, selo (Mostar, BiH), 338.
 Prijanovići, selo (Kladanj, BiH), 211.
 Prijeklade, selo (Foča, BiH), 274.
 Prijepolje, varošica (Prijeopolje, Srbija), 425.
 Prijevor, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Prijevor, seoce (Trebinje, BiH), 409.
 Priluka, selo (Livno, BiH), 279.
 Pripećak, selo (Rogatica, BiH), 247.
 Prisade, selo (Doboj, BiH), 134.
 Prisjeka, selo (Ključ, BiH), 102.
 Prispa, selo (Grude, BiH), 304.
 Priština, varoš (Priština, Srbija), 427.
 Privalj, selo (Lištica, BiH), 306.
 Prnjavor, varošica (Prnjavor, BiH), 101.
 Prolog Veliki, selo (Vrgorac, Hrvatska), 84—85.
 Prolog, selo (Livno, BiH), 281—282.
 Proložac, selo (Imotski, Hrvatska), 82.
 Prosjek, selo (Trebinje, BiH), 399—400.
 Proslap, selo (Prozor, BiH), 293.
 Provo, selo (Livno, BiH), 277.
 Prozor, varošica (Prozor, BiH), 290.
 Pržići, selo (Vareš, BiH), 151.
 Pržine, seoce (Gacko, BiH), 365.
 Puhovac, selo (Zenica, BiH), 146.
 Puškovac, selo (Lopare, BiH), 193.
 Putnikovići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Putovići, selo (Zenica, BiH), 146.

R

Rabina, selo (Nevesinje, BiH), 350.
 Račići, selo (Foča, BiH), 272.
 Radalj, selo (Mali Zvornik, Srbija), 414—415.
 Radanovci, selo (Livno, BiH), 277.
 Radaslije, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Radeljevac, selo (Bratunac, BiH), 226.
 Radešine, selo (Konjic, BiH), 327.
 Radijevići, selo (Nova Varoš, Srbija), 425.
 Radimlja, lokalitet (Stolac, BiH), 372.
 Radiševina, selo (Čapljina, BiH), 324.
 Radišići, selo (Ljubuški, BiH), 312.
 Radnja Donja, selo (Doboj, BiH), 134.
 Radnja Gornja, selo (Teslić, BiH), 135.

Radoina, selo (Nova Varoš, Srbija), 425.
 Radonjići, selo (Pale, BiH), 263.
 Radonjići, selo (Vareš, BiH), 152—153.
 Rađevići, selo (Pljevlja, Crna Gora), 431.
 Rajinci Donji, selo (Kalesija, BiH), 201.
 Rakino Brdo, selo (Kalesija, BiH), 202.
 Rakovac, selo (Maglaj, BiH), 138.
 Rakova Noga, selo (Ilijaš, BiH), 159 i 161.
 Rakova Noga, selo (Kreševo, BiH), 170.
 Ramići, selo (Ključ, BiH), 103.
 Rama, selo (Jablanica, BiH), 295.
 Rančići, selo (Jablanica, BiH), 295.
 Rančići, selo (Mostar, BiH), 341.
 Ranković, selo (Novi Travnik, BiH), 154.
 Rapovine, selo (Livno, BiH), 281.
 Rapti, selo (Trebinje, BiH), 398.
 Rasno, selo (Lištica, BiH), 310.
 Rast, selo (Nevesinje, BiH), 351.
 Rastićevo, selo (Kupres, BiH), 117—119.
 Rastište, selo (Bajina Bašta, Srbija), 421.
 Rastoka, selo (Ključ, BiH), 105.
 Rastovača, selo (Posušje, BiH), 301.
 Rastovci, selo (Novi Travnik, BiH), 154.
 Rastošnica, selo (Zvornik, BiH), 202.
 Raška, varošica (Raška, Srbija), 428.
 Raška Gora, selo (Mostar, BiH), 339.
 Ratanj, selo (Kakanj, BiH), 149.
 Ratkovo, selo (Ključ, BiH), 104.
 Ravan, selo (Busovača, BiH), 156.
 Ravna, selo (Jablanica, BiH), 296—297.
 Ravne, selo (Ilijaš, BiH), 158.
 Ravne, selo (Kladanj, BiH), 214.
 Ravni Donji, selo (Gacko, BiH), 358.
 Ravni Gornji, selo (Gacko, BiH), 358.
 Ravno, selo (Kupres, BiH), 124—125.
 Ravno, selo (Trebinje, BiH), 393.
 Razići, selo (Konjic, BiH), 331—332.
 Ražana, selo (Kosjerić, Srbija), 422.
 Reljino Selo (Glamoč, BiH), 113.
 Repovci, selo (Konjic, BiH), 325—326.
 Repuševići, selo (Višegrad, BiH), 260.
 Ribari, selo (Konjic, BiH), 331.
 Ribnik, selo (Ključ, BiH), 105.
 Ribioći, selo (Rogatica, BiH), 246.
 Ričica, selo (Kakanj, BiH), 150.
 Ričica Donja, selo (Gornji Vakuf, BiH), 129.
 Ridić, seoce (Srebrenica, BiH), 238.
 Ridane, selo (Knin, Hrvatska), 73.
 Riječani, selo (Nikšić, Crna Gora), 443.
 Riječnjaci, seoce (Kakanj, BiH), 150.
 Rijeka, selo (Zenica, BiH), 145—146.
 Rilić, selo (Kupres, BiH), 122.
 Rilje, selo (Nevesinje, BiH), 349—350.
 Risovac, selo (Jablanica, BiH), 296.
 Rječice, selo (Čapljina, BiH), 318.
 Rogatica, varošica (Rogatica, BiH), 245 i 253.
 Rogojevina, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Rogoušići, selo (Pale, BiH), 260—261.
 Rohci, selo (Višegrad, BiH), 258.
 Rore, selo (Glamoč, BiH), 112.
 Rosići, selo (Kosjerić, Srbija), 422.
 Rostovo, selo (Novi Travnik, BiH), 154.
 Rosulje, selo (Bugojno, BiH), 127—128.
 Rosulje, seoce (Pale, BiH), 262.
 Rotimlja, selo (Stolac, BiH), 367.
 Rotuši, selo (Nova Varoš, Srbija), 424—425.
 Rovaši, selo (Vlasenica, BiH), 220.
 Rovne, selo (Bugojno, BiH), 127.
 Rudići, selo (Glamoč, BiH), 112.

Rudine, selo (Glamoč, BiH), 114.
 Rudine, selo (Sokolac, BiH), 238.
 Rudinice, selo (Nikšić, Crna Gora), 438.
 Rudnik Polje, selo (Teslić, BiH), 135.
 Rudo, varošica (Rudo, BiH), 270.
 Rudo Polje, selo (Gacko, BiH), 360—361.
 Rudice, seoce (Kalinovik, BiH), 182.
 Rujani Donji, selo (Livno, BiH), 278.
 Rujišta, seoce (Višegrad, BiH), 256.
 Rumboci, selo (Prozor, BiH), 290.
 Runović, selo (Imotski, Hrvatska), 83.
 Rupni Do, seoce (Trebinje, BiH), 406.
 Rupovo Brdo, seoce (Vlasenica, BiH), 225.

S

Sadovača, selo (Travnik, BiH), 155.
 Saice, selo (Pale, BiH), 266.
 Sajkovići, selo (Livno, BiH), 277.
 Sajtovići, selo (Kalesija, BiH), 202.
 Samobor, selo (Gacko, BiH), 364.
 Sanica, selo (Ključ, BiH), 102.
 Sanski Most, varošica (Sanski Most, BiH), 97.
 Sarajevo, grad (Sarajevo-Centar, BiH), 173—175.
 Sarajlije, selo (Duvno, BiH), 285—286.
 Sapna, selo (Zvornik, BiH), 203.
 Satrić, selo (Sinj, Hrvatska), 76.
 Sedlari, selo (Trebinje, BiH), 396.
 Seget, selo (Trogir, Hrvatska), 74.
 Seline, selo (Grude, BiH), 304—305.
 Selišta, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Selište, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Seljani, selo (Nevesinje, BiH), 356.
 Seljani, selo (Rogatica, BiH), 253—254.
 Seljašnica, selo (Prijepolje, Srbija), 425.
 Seoce, selo (Kakanj, BiH), 150—151.
 Seonica, selo (Konjic, BiH), 337.
 Sijerci, selo (Sokolac, BiH), 241.
 Sinj, varošica (Sinj, Hrvatska), 75 i 77.
 Sinjevo, selo (Pale, BiH), 261.
 Simiova, selo (Bileća, BiH), 384.
 Sitnica, selo (Ključ, BiH), 104—105.
 Sjenica, varošica (Sjenica, Srbija), 427—428.
 Sjetlina, selo (Pale, BiH), 265—266.
 Sjeversko, selo (Rogatica, BiH), 247—248.
 Skakava, selo (Brčko, BiH), 191.
 Skakavci, selo (Kosjerić, Srbija), 442.
 Skenderovići, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Skender Vakuf, varošica (Skender Vakuf, BiH), 109.
 Skočić, selo (Zvornik, BiH), 203.
 Skrbidol, seoce (Banja Luka, BiH), 100.
 Skrobotno, selo (Bileća, BiH), 387.
 Skrobučani, selo (Prozor, BiH), 294.
 Skucani, selo (Glamoč, BiH), 115.
 Slano, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91.
 Slap, selo (Rogatica, BiH), 247.
 Slapnica, selo (Kakanj, BiH), 151.
 Slatina, selo (Čajniče, BiH), 269.
 Slatina, selo (Ključ, BiH), 106.
 Slatina, selo (Prozor, BiH), 295.
 Slatinica, seoce (Konjic, BiH), 335.
 Slati, selo (Nevesinje, BiH), 353—354.
 Slavanj, selo (Olovo, BiH), 231.
 Slavčići, selo (Foča, BiH), 273.
 Slavljevići, selo (Trnovo, BiH), 180.

Slavonska Požega, varošica (Slavonska Požega, Hrvatska), 69.
 Slavonski Brod, varoš (Slavonski Brod, Hrvatska), 69.
 Slipčici, selo (Mostar, BiH), 343.
 Slivlja Donja, selo (Gacko, BiH), 356—357.
 Slivlja Gornja, selo (Gacko, BiH), 357.
 Slivnica, selo (Trebinje, BiH), 399—401.
 Slivno, selo (Breza, BiH), 157.
 Slivno, selo (Imotski, Hrvatska), 83.
 Slivno Ravno, selo (Metković, Hrvatska), 86.
 Služanj, selo (Čitluk, BiH), 316.
 Smokovljani, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89—90.
 Smričani, selo (Livno, BiH), 283.
 Sniježnica, selo (Ugljevik, BiH), 197.
 Sočani, selo (Kalinovik, BiH), 187.
 Sočanica Velika, selo (Derventa, BiH), 132.
 Sočice, seoce (Rogatica, BiH), 251.
 Soderi, selo (Gacko, BiH), 356.
 Sofići, seoce (Vlasenica, BiH), 221.
 Sokolac, varošica (Sokolac, BiH), 238 i 244.
 Sokolina, selo (Pale, BiH), 261.
 Sokolovići, selo (Rudo, BiH), 271.
 Sokolovići, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Sokolovo, selo (Ključ, BiH), 103.
 Solakovići, selo (Ilijaš, BiH), 162.
 Solakovići, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Somine, stočarsko selo (Nevesinje, BiH), 355—356.
 Sopilji, selo (Nevesinje, BiH), 347.
 Sopot, selo (Konjic, BiH), 333.
 Sopot, selo (Prozor, BiH), 291.
 Sopotnica, selo (Goražde, BiH), 268.
 Sovići, selo (Grude, BiH), 302.
 Sovići, selo (Mostar, BiH), 342.
 Sparagovići, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Spiljani, selo (Konjic, BiH), 330.
 Split, grad (Split, Hrvatska), 74.
 Srbac, varošica (Srbac, BiH), 101.
 Srđevići, selo (Gacko, BiH), 361—362.
 Srđevići, selo (Livno, BiH), 283—284.
 Srebrenica, varošica (Srebrenica, BiH), 234—235.
 Srebrenik, varošica (Srebrenik, BiH), 192.
 Srednje, selo (Ilijaš, BiH), 162.
 Srednje, selo (Pale, BiH), 267.
 Srednji Borki, selo (Daruvar, Hrvatska), 69.
 Srnice, selo (Gradačac, BiH), 133.
 Stajna, selo (Pale, BiH), 262.
 Stambolčić, selo (Pale, BiH), 265.
 Stanić-Rijeka, selo (Doboj, BiH), 134.
 Stanići, seoce (Kladanj, BiH), 213.
 Stara Gora, selo (Rogatica, BiH), 248.
 Stari Brod, seoce (Rogatica, BiH), 255.
 Starić, selo (Kladanj, BiH), 214.
 Staroglavica, selo (Srebrenica, BiH), 234.
 Staro Selo, selo (Donji Vakuf, BiH), 126.
 Staro Selo, selo (Glamoč, BiH), 115.
 Staro Selo, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 107.
 Staro Slano, selo (Trebinje, BiH), 399.
 Stekerovci, selo (Glamoč, BiH), 112.
 Stepanja, selo (Lajkovac, Srbija), 418.
 Stepen, selo (Gacko, BiH), 365.
 Stidelj, selo (Konjic, BiH), 334.
 Stijena, selo (Cazin, BiH), 97.
 Stipančići, selo (Duvno, BiH), 287.
 Stjenice, selo (Rogatica, BiH), 249.
 Stjepan-Krst, selo (Stolac, BiH), 374.
 Stojkovići, selo (Foča, BiH), 272.
 Stojkovići, seoce (Konjic, BiH), 337.
 Stolac, varošica (Stolac, BiH), 367 i 370.

Stolac, seoce (Plužine, Crna Gora), 437.
 Ston, varošica (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Ston Mali, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Stop, selo (Rogatica, BiH), 246.
 Strgačina, selo (Rudo, BiH), 270.
 Strica, selo (Vareš, BiH), 151.
 Striježovo, selo (Konjic, BiH), 334.
 Strizirep, selo (Sinj, Hrvatska), 78.
 Strižovo, selo (Mostar, BiH), 342.
 Strmac, seoce (Foča, BiH), 274.
 Strumnica, selo (Šekovići, BiH), 217.
 Strujići, selo (Trebinje, BiH), 393.
 Strupnić, selo (Livno, BiH), 278.
 Stržanj, selo (Livno, BiH), 279.
 Studenci, selo (Imotski, Hrvatska), 81.
 Studenci Gornji, selo (Ljubuški, BiH), 313.
 Studenčica, selo (Konjic, BiH), 336.
 Stupa, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Stupa, seoce (Ilijaš, BiH), 162.
 Stupari, selo (Kladanj, BiH), 210.
 Stupnica, selo (Loznica, Srbija), 414.
 Sturba, selo (Livno, BiH), 282.
 Subotići, seoce (Breza, BiH), 157.
 Sućeska, selo (Srebrenica, BiH), 234—235.
 Sudići, selo (Ilijaš, BiH), 159.
 Suho Polje, seoce (Kalinovik, BiH), 188.
 Sulice, selo (Srebrenica, BiH), 238.
 Suljići, selo (Kladanj, BiH), 212.
 Surjan, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 106.
 Sušić, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Suvodanje, selo (Valjevo, Srbija), 418.
 Suzina, seoce (Stolac, BiH), 370.
 Svinjašnica, selo (Zavidovići, BiH), 140.
 Svitava, selo (Čapljina, BiH), 320—321.
 Svojdug, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.

Š

Šabanci, selo (Trnovo, BiH), 178.
 Šabići, selo (Trnovo, BiH), 179.
 Šadići, selo (Foča, BiH), 276.
 Šadići, selo (Vlasenica, BiH), 219—220.
 Šahbazi, selo (Foča, BiH), 276.
 Šahdani, selo (Rudo, BiH), 270—271.
 Šahinovići, selo (Pale, BiH), 266.
 Šajnovići, selo (Pale, BiH), 262.
 Šavnik, varošica (Šavnik, Crna Gora), 438—439.
 Šćenica, selo (Trebinje, BiH), 395—396.
 Šćepan-Polje, selo (Plužine, Crna Gora), 436.
 Šćitovo, selo (Fojnica, BiH), 164.
 Šeher Srpski, selo (Kalesija, BiH), 202.
 Šehići, seoce (Zavidovići, BiH), 140.
 Šehovci, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 106—107.
 Šekovići, varošica (Šekovići, BiH), 214 i 216—217.
 Šeovica, selo (Pakrac, Hrvatska), 69—70.
 Šetići, selo (Zvornik, BiH), 204.
 Šibošnica, selo (Lopare, BiH), 194.
 Šije, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Šikulje, selo (Vareš, BiH), 152.
 Šip, selo (Višegrad, BiH), 260.
 Šipačno, selo (Nevesinje, BiH), 353.
 Šipačno, selo (Nikšić, Crna Gora), 445.
 Šipovac, selo (Mostar, BiH), 343.
 Šipovača, selo (Ljubuški, BiH), 311.

Šipovo, varošica (Šipovo, BiH), 116.
 Šiprage, selo (Kotor-Varoš, BiH), 108.
 Šišići, selo (Trnovo, BiH), 181.
 Šivolje, selo (Kalinovik, BiH), 184—185.
 Šlimac, selo (Prozor, BiH), 290.
 Šljedovići, selo (Rogatica, BiH), 255.
 Šljivno, selo (Banja Luka, BiH), 98.
 Šljivova, selo (Krupanj, Srbija), 417.
 Šljivovica, selo (Čajetina, Srbija), 423.
 Šolaji, selo (Skender-Vakuf, BiH), 110.
 Štitarevo, selo (Višegrad, BiH), 256.
 Štitari Donji, selo (Novi Pazar, Srbija), 428.
 Štrijepci, selo (Brčko, BiH), 191.
 Štrpci, selo (Nikšić, Crna Gora), 442.
 Štrpci, selo (Rudo, BiH), 271—272.
 Šuica, selo (Livno, BiH), 280—281.
 Šumnjaci, selo (Glamoč, BiH), 113.
 Šurići, selo (Loznica, Srbija), 414.
 Šurići, selo (Nevesinje, BiH), 355.
 Šurmanci, selo (Čapljina, BiH), 318.

T

Tabhana, seoce (Vlasenica, BiH), 222.
 Tahuljići, selo (Foča, BiH), 272.
 Taleža, selo (Trebinje, BiH), 402.
 Tarčin, selo (Hadžići, BiH), 172.
 Tarevo, selo (Kladanj, BiH), 210.
 Tasovčići, selo (Čapljina, BiH), 320.
 Tegare, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Tepčići, selo (Čitluk, BiH), 317.
 Tepen, selo (Šekovići, BiH), 217.
 Teslić, varošica (Teslić, BiH), 135.
 Tešanj, varošica (Tešanj, BiH), 136.
 Tetima, selo (Tuzla, BiH), 198.
 Tičići, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Tinja, seoce (Konjic, BiH), 332.
 Tišća, selo (Šekovići, BiH), 219.
 Titova Korenica, varošica (Titova Korenica, Hrvatska), 72.
 Titovo Užice, varoš (Titovo Užice, Srbija), 422.
 Tobut, selo (Lopare, BiH), 195.
 Točionik, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Tojšići, selo (Kalesija, BiH), 200.
 Tolisavac, selo (Krupanj, Srbija), 415.
 Toljčevići, seoce (Vlasenica, BiH), 224.
 Toplica, selo (Čapljina, BiH), 324.
 Toplik, selo (Novo Sarajevo, BiH), 176.
 Topolo, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Travnik, Taroš (Travnik, BiH), 141 i 143—144.
 Trebečaj, selo (Trnovo, BiH), 179—180.
 Trebeuša, selo (Travnik, BiH), 143.
 Trebijovi, selo (Trebinje, BiH), 408.
 Trebimlja, selo (Trebinje, BiH), 393—394.
 Trebinje, varoš (Trebinje, BiH), 392 i 402—403.
 Trepče, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Trešnjevica, selo (Arilje, Srbija), 423.
 Trešnjevica, selo (Kalinovik, BiH), 187.
 Trešnjevica, selo (Konjic, BiH), 337.
 Trešnjica Gornja, selo (Ljubovija, Srbija), 419.
 Tribić, seoce (Livno, BiH), 283.
 Tribistovo, selo (Posušje, BiH), 300.
 Trijebanj, selo (Stolac, BiH), 367.
 Trilj, selo (Sinj, Hrvatska), 78.
 Trišići, seoce (Šekovići, BiH), 215.
 Trn, seoce (Lištica, BiH), 307.

Trnavica, selo (Kalinovik, BiH), 189—190.
 Trnbusi, selo (Omiš, Hrvatska), 75.
 Trnova, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 91.
 Trnovica, selo (Bileća, BiH), 385.
 Trnovica, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 90.
 Trnovo, selo (Mrkonjić-Grad, BiH), 108.
 Trnovo, varošica (Trnovo, BiH), 177.
 Trnovo, selo (Šekovići, BiH), 218.
 Trogir, varošica (Trogir, Hrvatska), 73.
 Trpinje, selo (Čajniče, BiH), 270.
 Trsteno, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Trubar, seoce (Srebrenica, BiH), 238.
 Trubar, selo (Drvar, BiH), 101.
 Trusina, selo (Nevesinje, BiH), 354.
 Tučepi, selo (Makarska, Hrvatska), 84.
 Tuhobići, selo (Konjic, BiH), 326—327.
 Tuholj, selo (Kladanj, BiH), 212.
 Tupanari, selo (Šekovići, BiH), 217—218.
 Tupanj, selo (Nikšić, Crna Gora), 443.
 Tupković, selo (Živinice, BiH), 208.
 Turalići, selo (Vlasenica, BiH), 221.
 Turani Donji, selo (Trebinje, BiH), 409.
 Turbe, selo (Travnik, BiH), 142—143.
 Turčinovići, selo (Lištica, BiH), 308.
 Turmenti, selo (Trebinje, BiH), 405.
 Tušnjići, selo (Visoko, BiH), 169.
 Tutnjevaca, selo (Ugljevik, BiH), 196.
 Tuzla, varoš (Tuzla, BiH), 197.
 Tužević, selo (Otočac, Hrvatska), 72.

U

Ubojište, seoce (Pale, BiH), 265.
 Ubosko, selo (Ljubinja, BiH), 376—378.
 Udbina, selo (Nevesinje, BiH), 355.
 Udbina, selo (Šekovići, BiH), 216.
 Udora, selo (Stolac, BiH), 375.
 Udrežnje, selo (Nevesinje, BiH), 351.
 Ugarc, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.
 Ugarc, selo (Trebinje, BiH), 397.
 Ugljevik, varošica (Ugljevik, BiH), 196.
 Ukrinica, selo (Teslić, BiH), 135.
 Ukšići, selo (Foča, BiH), 273.
 Ularice, selo (Doboj, BiH), 134.
 Ulinje, selo (Gacko, BiH), 361.
 Umoljani, selo (Trnovo, BiH), 179.
 Unište, selo (Bosansko Grahovo, BiH), 111.
 Urisići, selo (Srebrenica, BiH), 236.
 Uskoplje, selo (Trebinje, BiH), 405.
 Ustiprača, selo (Goražde, BiH), 268.
 Ustirama, selo (Prozor, BiH), 295.
 Utulovići, selo (Foča, BiH), 274.
 Utvica, selo (Ljubuški, BiH), 312.
 Uvorići, selo (Visoko, BiH), 168.
 Uzarići, selo (Lištica, BiH), 308—310.
 Uzdo, selo (Prozor, BiH), 291.

V

Vagan, selo (Glamoč, BiH), 112—113.
 Vagan, seoce (Rudo, BiH), 270.
 Vagan Donji, selo (Glamoč, BiH), 112.
 Vagan Mali, selo (Glamoč, BiH), 113.

Vakuf, selo (Lopare, BiH), 194.
 Vakuf Gornji, varošica (Gornji Vakuf, BiH), 129—130.
 Valjevo, varoš (Valjevo, Srbija), 417.
 Vapa Donja, selo (Sjenica, Srbija), 427.
 Vareš, varošica (Vareš, BiH), 151.
 Vareš Majdan, selo (Vareš, BiH), 151.
 Varoš, selo (Kalinovik, BiH), 182.
 Varošiste, selo (Rogatica, BiH), 253.
 Varošluk, selo (Travnik, BiH), 142.
 Varvara, selo (Prozor, BiH), 291—292.
 Vast Donja, selo (Prozor, BiH), 292—293.
 Vašarovine, seoce (Livno, BiH), 279.
 Večići, selo (Kotor-Varoš, BiH), 108.
 Velagići, selo (Ključ, BiH), 103.
 Veletovo, selo (Višegrad, BiH), 258.
 Velić, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Veličani, selo (Trebinje, BiH), 394.
 Veličevo, selo (Ključ, BiH), 104.
 Velika Župa, selo (Prijepolje, Srbija), 426.
 Velimlje, selo (Nikšić, Crna Gora), 440—442.
 Vesela, selo (Bugojno, BiH), 128.
 Vidimlije, selo (Glamoč, BiH), 115.
 Vidoši, selo (Livno, BiH), 283.
 Vidotina, selo (Ilijaš, BiH), 162—163.
 Vidrić, selo (Sokolac, BiH), 244.
 Vihari, selo (Pale, BiH), 267.
 Vihnići, selo (Čajniče, BiH), 269.
 Vihovići, selo (Kalinovik, BiH), 186.
 Vilić, selo (Ilijaš, BiH), 163.
 Vilusi, selo (Banja Luka, BiH), 98.
 Vinac, selo (Jajce, BiH), 126.
 Vinalić, selo (Sinj, Hrvatska), 75.
 Vinča Gornja, selo (Pale, BiH), 264—265.
 Vinograd, selo (Pale, BiH), 267—268.
 Vinjani, selo (Imotski, Hrvatska), 82.
 Vinjani, selo (Posušje, BiH), 300.
 Vionica, selo (Čitluk, BiH), 317.
 Vionica Donja, selo (Čitluk, BiH), 317.
 Vir, selo (Posušje, BiH), 300.
 Visočani, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Visočica, seoce (Foča, BiH), 274.
 Visojevica, selo (Ilijaš, BiH), 163.
 Visoko, varošica (Visoko, BiH), 167—168.
 Višća Donja, selo (Živinice, BiH), 207—208.
 Višegrad, varošica (Višegrad, BiH), 225.
 Višeslava, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.
 Višnjevo, selo (Gacko, BiH), 359.
 Višnjica, selo (Kiseljak, BiH), 165.
 Višnjica, selo (Vlasenica, BiH), 225.
 Višnjica, selo (Ilijaš, BiH), 162.
 Višnjica Do, selo (Nikšić, Crna Gora), 439.
 Višnjići, selo (Vareš, BiH), 151.
 Vitaljina, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 95.
 Vitaljina, selo (Ljubuški, BiH), 312.
 Vitez, selo (Pale, BiH), 263.
 Vitez, varošica (Vitez, BiH), 155.
 Vitići, seoce (Vlasenica, BiH), 224.
 Vitkovci Donji, selo (Tešanj, BiH), 136.
 Vitkovci Gornji, selo (Tešanj, BiH), 136.
 Vitina, selo (Ljubuški, BiH), 311.
 Vitovlje, selo (Skender-Vakuf, BiH), 110.
 Vjetrenice, selo (Zenica, BiH), 145.
 Vlahovići, selo (Ljubinje, BiH), 376.
 Vlahovići, selo (Pale, BiH), 265.
 Vlahovlje, selo (Kalinovik, BiH), 184.
 Vlasenica, varošica (Vlasenica, BiH), 219 i 222—223.
 Vlasnići, selo (Lištica, BiH),

Vođeni, seoce (Ljubinje, BiH), 310.
 Vogošća, varošica (Vogošća, BiH), 173.
 Vojkovići, selo (Duvno, BiH), 289.
 Vojkovići, selo (Iliđa, BiH), 177.
 Vojnići, selo (Ljubuški, BiH), 311.
 Volari, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
 Volaši, selo (Ključ, BiH), 104.
 Voljavac, selo (Bijelo Polje, Crna Gora), 435.
 Voljevac, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
 Voljevica, selo (Bratunac, BiH), 228.
 Voljica, selo (Gornji Vakuf, BiH), 131.
 Voštane, selo (Sinj, Hrvatska), 79.
 Vračenovići, selo (Nikšić, Crna Gora), 440.
 Vračari, selo (Ključ, BiH), 105.
 Vragolovi, selo (Rogatica, BiH), 251—252.
 Vrane, selo (Arilje, Srbija), 423.
 Vranešci, selo (Sokolac, BiH), 243.
 Vranovići, selo (Kladanj, BiH), 213.
 Vranja Dubrava, selo (Bileća, BiH), 388.
 Vranjevo Selo, selo (Čapljina, BiH), 323.
 Vranjska, selo (Bileća, BiH), 384—385.
 Vratar, selo (Rogatica, BiH), 246—247.
 Vratlo, selo (Gacko, BiH), 367.
 Vratkovići, selo (Nikšić, Crna Gora), 439.
 Vražalice, selo (Rogatica, BiH), 251.
 Vrba, selo (Glamoč, BiH), 115.
 Vrbica, selo (Foča, BiH), 275.
 Vrbica, selo (Livno, BiH), 277.
 Vrbić, selo (Krupanj, Srbija), 417.
 Vrbjani, selo (Ključ, BiH), 105—106.
 Vrbjani, selo (Konjic, BiH), 326.
 Vrbnica, selo (Foča, BiH), 276.
 Vrbno Gornje, selo (Trebinje, BiH), 401.
 Vrbovac, selo (Odžak, BiH), 132.
 Vrbovljani, selo (Nova Gradiška, Hrvatska), 70.
 Vršindol, selo (Slavonska Požega, Hrvatska), 69.
 Vrelo, seoce (Šekovići, BiH), 218.
 Vrgorac, varošica (Vrgorac, Hrvatska), 84.
 Vrhbarje, selo (Sokolac, BiH), 245.
 Vrhovina, selo (Kalinovik, BiH), 184.
 Vrhpolje, selo (Trebinje, BiH), 406—408.
 Vriila, selo (Kupres, BiH), 120.
 Vrlazje, selo (Rogatica, BiH), 251.
 Vrljika, selo (Sinj, Hrvatska), 76.
 Vrpole, selo (Sinj, Hrvatska), 78.
 Vrse, selo (Gornji Vakuf, BiH), 130.
 Vrsinje, selo (Vlasenica, BiH), 224.
 Vrtoče, selo (Bosanski Petrovac, BiH), 102.
 Vrući, selo (Iliđa, BiH), 176.
 Vručica, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 87.
 Vručica, selo (Teslić, BiH), 135.
 Vručica Gornja, selo (Teslić, BiH), 136.
 Vruja, selo (Pljevlja, Crna Gora), 433—434.
 Vučevica, seoce (Šekovići, BiH), 214.
 Vučipolje, selo (Sinj, Hrvatska), 77.
 Vukanovići, selo (Kakanj, BiH), 146.
 Vukinjača, selo (Ilijaš, BiH), 163.
 Vukosavci, selo (Lopare, BiH), 195.
 Vukovići, selo (Vlasenica, BiH), 223.
 Vukovo, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Vukovsko, selo (Kupres, BiH), 122.

Z

Zabilje, selo (Vitez, BiH), 155.
 Zablaće, selo (Ključ, BiH), 105.

Zaborak, selo (Čajniče, BiH), 270.
 Zabrđani, selo (Konjic, BiH), 333.
 Zabrđe, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Zabrđe, selo (Kiseljak, BiH), 167.
 Zabrđe Gornje, selo (Ugljevik, BiH), 196.
 Zabrišće, selo (Livno, BiH), 282.
 Začula, selo (Trebinje, BiH), 402.
 Zagoni, selo (Kalinovik, BiH), 182.
 Zagor, seoce (Trnovo, BiH), 181.
 Zagoričani, selo (Livno, BiH), 172—283.
 Zagorje, selo (Posušje, BiH), 299.
 Zagrlje, selo (Novi Travnik, BiH), 154.
 Zagvozd, selo (Imotski, Hrvatska), 82.
 Zaklopača, selo (Vlasenica, BiH), 223.
 Zakomo, selo (Rogatica, BiH), 248.
 Zalom, selo (Nevesinje, BiH), 350—351.
 Zalukovik Gornji, selo (Vlasenica, BiH), 223.
 Zaovine, selo (Bajina Bašta, Srbija), 421.
 Zaplanik, seoce (Trebinje, BiH), 408.
 Zarbovine, seoce (Rudo, BiH), 271.
 Zaseok, selo (Zvornik, BiH), 205.
 Zastinje, seoce (Foča, BiH), 280.
 Zaton Veliki, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 92.
 Zaušje, seoce (Stolac, BiH), 375.
 Zavajt, selo (Foča, BiH), 275.
 Zavala, selo (Trebinje, BiH), 395.
 Zavidovići, varošica (Zavidovići, BiH), 139.
 Zavlaka, selo (Krupanj, Srbija), 415 i 428.
 Zavrblje, seoce (Višegrad, BiH), 259.
 Zbilje, selo (Visoko, BiH), 169.
 Zelina, selo (Kalesija, BiH), 201.
 Zenica, varoš (Zenica, BiH), 145.
 Zgošća Donja, selo (Kakanj, BiH), 147—149.
 Zgunja, selo (Srebrenica, BiH), 238.
 Zlodol, selo (Bajina Bašta, Srbija), 420.
 Zlokuće, selo (Kakanj, BiH), 147.
 Zlo Selo, selo (Kupres, BiH), 119.
 Zolje, seoce (Kalesija, BiH), 201.
 Zovi Do, selo (Nevesinje, BiH), 353.
 Zukići, selo (Konjic, BiH), 326.

Z

Zukići, selo (Živinice, BiH), 210.
 Zvirici, selo (Ljubuški, BiH), 313—314.
 Zvirnjača, seoce (Kupres, BiH), 125.
 Zvornik, varošica (Zvornik, BiH), 202.

Žabica Donja, selo (Ljubinje, BiH), 379—380.
 Žabica Gornja, selo (Ljubinje, BiH), 379.
 Žabljak, selo (Tešanj, BiH), 137.
 Žabljak, varošica (Žabljak, Crna Gora), 435.
 Žakovo, selo (Trebinje, BiH), 397—398.
 Ždrijelovići, selo (Trebinje, BiH), 396.
 Ždrimci, selo (Gornji Vakuf, BiH), 130.
 Želin, selo (Ključ, BiH), 104.
 Željuša, selo (Mostar, BiH), 339.
 Žepa, selo (Rogatica, BiH), 246.
 Žeravice, selo (Han-Pijesak, BiH), 233.
 Žeželevo, selo (Kiseljak, BiH), 166.
 Žiljevo, selo (Nevesinje, BiH), 350.
 Žioci, seoce (Šekovići, BiH), 216.
 Žirović, selo (Livno, BiH), 278—279.
 Žitomisljići, selo (Mostar, BiH), 340—341.
 Živaljevići, selo (Rogatica, BiH), 248.
 Živanj, selo (Nevesinje, BiH), 355.
 Živinice, varošica (Živinice, BiH), 207.
 Žlijebac, selo (Bratunac, BiH), 229.
 Žljebovi, selo (Sokolac, BiH), 242.
 Žrvanj, selo (Ljubinje, BiH), 379.
 Žugić Bara, selo (Žabljak, Crna Gora), 435.
 Žuglići, selo (Jablanica, BiH), 296.
 Žukovac, selo (Korčula, Hrvatska), 86.
 Žuljana, selo (Dubrovnik, Hrvatska), 88.
 Žunovi, selo (Sokolac, BiH), 245.
 Župa, selo (Imotski, Hrvatska), 82—83.
 Župča, selo (Breza, BiH), 157.
 Župski Razboj, selo (Srbac, BiH), 101.

II — IMENA LIČNOSTI*

A

Alija Milošević (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Ana, mati (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Andrija Dubočanin, fratar (Dubočac, Derventa, BiH), 132.
 Aničić (?) Mladin (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Avram . . . (Puhovac, Zenica, BiH), 146.

B

Bakula, knez (Donja Zgošća, Kakanj, BiH), 148.
 Balenović Ivan (Gračac, Gračac, Hrvatska), 72—73.
 Banović Božićko (Banović Selo, Banovići, BiH), 207.
 Banović Tvrtko (Lepenica, Rogatica, BiH), 249.
 Banjanin Cvjetko, vojvoda (Petrovići, Nikšić, Crna Gora), 443.
 Banjanin-Cvjetković Grbač, knez (Petrovići, Nikšić, Crna Gora), 443.
 Baošić Jurje (Biskup, Konjic, BiH), 334.
 Batalo tepčija (Turbe, Travnik, BiH), 143.
 Batić, knez (Kopošić, Ilijaš, BiH), 162.
 Batrić Semirović (Brajčevići, Gacko, BiH), 358—359.
 Batričević Vuk (Trnavica, Bileća, BiH), 385.
 Beoka (Bjelka) Kosača, krstjanica, (Vlahovlje, Kalinovik, BiH), 184.
 Bijelić Vlač, knez (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
 Bilić Radojica (Staro Selo, Donji Vakuf, BiH), 126.
 Bilijak, župan (Biskup, Konjic, BiH), 334.
 Bjeloka, kaznačica (Malo Čajno, Visoko, BiH), 168.
 Bjelopčelanin Pribil (Donje Selo, Konjic, BiH), 328.
 Bjelović Toma (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
 Blagoje . . . (?) (Split, Hrvatska), 74.
 Blagoje Vukićević (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Boban . . . (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.
 Bogavac Tarah Boljunović (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Bogavčić Bolašin, pisar (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Bogčin . . . (Kotorac, Ilidža, BiH), 177.

Bogčinić Radoje (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Bogdan . . . (Travnik, Travnik, BiH), 143.
 Bogdan (Tutnjevica, Ugljevik, BiH), 196.
 Bogdan . . . (Donja Zgošća, Kakanj, BiH), 148.
 Bogdan Hateljević (Milavići, Stolac, BiH), 373.
 Bogdan Ozrjenović (Rogatica, Rogatica, BiH), 253.
 Bogdanić Poznanj (Premilovo polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Bogosalić Hotin (Lipovice, Lopare, BiH), 196.
 Boguš . . . (Radalj, Mali Zvornik, Srbija), 414—415.
 Bolašin Bogavčić, pisar (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Boleslava . . . (Beljak, Raška, Srbija), 428.
 Boljedin . . . (Bratunac, Bratunac, BiH), 228.
 Boljerad (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Boljko . . . (Malešići, Zvornik, BiH), 204.
 Boljunović Bogavac Tarah (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Borovičić Breško (Masline, Stolac, BiH), 376.
 Boško Simeunović (Gradac, Čapljina, BiH), 322.
 Božićko Banović (Banović Selo, Banovići, BiH), 207.
 Božićko . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Božićko . . . (Strujići, Trebinje, BiH), 393.
 Božićković Dobrilo (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Božićković Radoje (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Božidar Vukačić (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Božihna . . . (Kamensko, Olovo, BiH), 230.
 Božinić Radomir (Ričica, Kakanj, BiH), 150.
 Božinović Radan (Baljci, Bileća, BiH), 388—389.
 Bračko . . . (Kokorina, Gacko, BiH), 366.
 Brajanović Zagorac (Podubovac, Bileća, BiH), 392.
 Brajkov Luka (Svitava, Čapljina, BiH), 320—321.
 Brajković Radmio (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Brajo Tvrdogević (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.
 Bran Drobniak (Pošćenje, Šavnik, Crna Gora), 438—439.
 Branko Veković (Kikači, Kalesija, BiH), 199.
 Branković Mahmut (Brankovići, Rogatica, BiH), 250.
 Branković Vlatko (Lastva, Čapljina, BiH), 324.
 Bratić, pisar (Ljusići, Kalinovik, BiH), 187.
 Brativojić Ratko, kovač (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Bratosalić Miloš (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Breško Borovčić (Masline, Stolac, BiH), 376.
 Brsnić Tvrdislav, knez (Bujakovina, Foča, BiH), 273—274.
 Bunac Rušović (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.

* Ovdje su navedena imena ličnosti koje se spominju u natpisima stećaka. Eventualne tačkice i upitnici znače da je natpis oštećen, nečitljiv ili nesigurno pročitao. U zagradi su navedeni nazivi naseljenog mjesta, opštinskog centra i republike kojima nekropola pripada.

Č

Crijep, sin Ninoja Lupovčića (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Crijep Vlahović (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Crnić Milac (Pargani, Zvornik, BiH), 205.
 Crnićanin Milutin, gost (Humsko, Foča, BiH), 275.
 Crpović Vukosav (Ljubljena, Stolac, BiH), 369.
 Cvjetko Banjanin, vojvoda (Petrovići, Nikšić, Crna Gora), 443.
 Cvjetko Dragišić (Simiova, Bileća, BiH), 384.
 Cvjetko, sin Radosava Dučića (Premilovo polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Cvjetković-Banjanin Grbač (Petrovići, Nikšić, Crna Gora), 443.

C

Ćurko (Đurko) (Hum, Trebinje, BiH), 401—402.

Č

Čihorić Nenac, župan (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Čihorić Polihranija (Veličani, Trebinje, BiH), 394.

D

Dabiša, knez (Brvenik, Raška, Srbija), 428.
 Dabiša, kralj (Kočer, Lištica, BiH), 305.
 Dabiživ . . . (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Dabiživ, pop (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Dabiživ Marković (Đurđevac, Srebrenica, BiH), 238.
 Dabiživ Radovanović (Ubosko, Ljubinje, BiH), 376—378.
 Daković Vitoje (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Damjan . . . (Bratunac, Bratunac, BiH), 228.
 Dasa . . . (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.
 Dena, mati popa Vukašina (Gareva, Gacko, BiH), 364.
 Desisava i sin joj . . . (Dučevo, Prijepolje, Srbija), 426.
 Divac, zlatar (Mršići, Vlasenica, BiH), 220.
 Divica Marija (Poprati, Stolac, BiH), 370.
 Divin, pisar (Donje Selo, Konjic, BiH), 328.
 Divna Petrović-Poimlić (Ledinac, Lištica, BiH), 307.
 Dmišar . . . (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Dobrašinić Vukašin (Bogojević Selo, Trebinje, BiH), 406.
 Dobri Miotinić (Popovići, Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Dobrilo . . . (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.
 Dobrilo Božićković (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Dobrilo Pribilović (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Dobriš Vukićević (Baljci, Bileća, BiH), 388—389.

Dobromvić Radoje (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
 Dobrovoj, dijak (Vlasnići, Lištica, BiH), 310.
 Dobroživ, sin (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.
 Dolinović-Vukić Rabren (Poljice, Konjic, BiH), 333.
 Domša . . . (Rogatica, Rogatica, BiH), 253.
 Dorlošević Dragić (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
 Dragi . . . Lačanin (Tutnjev, Ugljevik, BiH), 196.
 Dragić Dorlošević (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
 Dragilo Miletić (Dopasci Srednji, Kladanj, BiH), 213.
 Dragilo Novaković (Jelaške, Olovo, BiH), 229—230.
 Dragiša . . . (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Dragiša . . . (Donja Zgošća, Kakanj, BiH), 148.
 Dragiša, sin Dragilov (Dopasci Srednji, Kladanj, BiH), 213.
 Dragiša Vidojević (Bijeljani, Bileća, BiH), 381.
 Dragišić Cvjetko (Simiova, Bileća, BiH), 384.
 Dragišić Vujan, dijak (Njeganovići, Bileća, BiH), 384.
 Dragmil . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Dragoje . . . (Tutnjev, Ugljevik, BiH), 196.
 Dragoje, dijak (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.
 Dragoje Junotić-Tupković (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Dragutinović, knez (Lazarići, Gacko, BiH), 362.
 Drakule, vojvoda (Nikšić, Nikšić, Crna Gora), 445.
 Draščić Radivoje (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Dražeta Dušan (Crnač, Trebinje, BiH), 405.
 Draživojević Miltjen, župan (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Drobniak Bran (Pošćenje, Šavnik, Crna Gora), 438—439.
 Druško Ljubojevac (Brotnjice, Dubrovnik, Hrvatska), 95—96.
 Dubčević Vukša (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Dubočanin Andrija, fratar (Dubočac, Derventa, BiH), 132.
 Dučić Radosav (Premilovo polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Duica Trocković (Vranja Dubrava, Bileća, BiH), 388.
 Dušan Dražeta (Crnač, Trebinje, BiH), 405.

Đ

Đura . . . (Vranja Dubrava, Bileća, BiH), 388.
 Đurđević Vukobrat (Miruše, Bileća, BiH), 386.
 Đuren Pukšić (Udora, Stolac, BiH), 375.
 Đurenovica Stana (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Đuro . . . (Simiova, Bileća, BiH), 384.

G

Galčić Rač (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Gavril, protopop (Višnjevo, Gacko, BiH), 359.
 Gavro Mitrov . . . (Kokorina, Gacko, BiH), 366.

Gligor Jovanović (Bijela Rudina, Bileća, BiH), 385.
 Gligorije, kaluđer (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Goisava, žena Radića Sankovića (Biskup, Konjic, BiH), 334.
 Golubović Veseoko (Sniježnica, Ugljevik, BiH), 197.
 Gombalić . . . (Goražde, Goražde, BiH), 268.
 Gostičanin, plemeniti (Puškovac, Lopare, BiH), 193.
 Grahovčić Mihovil (Grahovčići, Travnik, BiH), 144—145.
 Grbač Cvjetković-Banjanin, knez (Petrovići, Nikšić, Crna Gora), 443.
 Grd, trebinjski župan (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
 Grgur Vuković (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
 Gruba, kraljica (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
 Grubač, kovač (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Grubač, kovač (Oplići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Grubač, ban (?) (Pišće, Plužine, Crna Gora), 437.
 Grubač Radosav (Krtinje, Ljubinje, BiH), 379.
 Grubača, žena vojvode Mitoša (Seljani, Rogatica, BiH), 253—254.

H

Hateljević Bogdan (Milavići, Stolac, BiH), 373.
 Herak . . . (Zaušje, Stolac, BiH), 375.
 Heraković Radosav (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Herceg (Stjepan) (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
 Hotin Bogosalić (Lipovice, Lopare, BiH), 196.
 Hrabren Radoslav, vojvoda (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Hramko, knez (Crnač, Trebinje, BiH), 405.
 Hranic Sandalj, vojvoda (Vrhpolje, Trebinje, BiH), 406—408.
 Hrvatina kneza dijak (Osredak, Doboj, BiH), 134.
 Humko Vukićević (Turani Donji, Trebinje, BiH), 409.

I

Ilić Pripko (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Ilić Radivoje Kovačpoljanin (Čuklić, Livno, BiH), 283.
 Ivan . . . (Drijenča, Lopare, BiH), 194.
 Ivan . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Ivan . . . (Prečani, Trnovo, BiH), 178.
 Ivan Balenović (Gračac, Gračac, Hrvatska), 72—73.
 Ivan Maršić (Kruševo, Mostar, BiH), 340.
 Ivan Mrčić (Fatnica, Bileća, BiH), 381—383.
 Ivan, pisar (Građnići, Čitluk, BiH), 316.
 Ivan, pisar (Kalac, Bileća, BiH), 383.
 Ivan (Trković), vojvoda (Srđevići, Gacko, BiH), 361—362.
 Ivan Vukićević (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Ivaniš Komlinović (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
 Ivaniš, sin (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.

Ivaniš, sin Milobrata Mrčića (Jasena, Nevesinje, BiH), 352.
 Ivaniš Radoje (Dobromani, Trebinje, BiH), 398.
 Ivanišević Radoje (Mrđenovići, Gacko, BiH), 359.
 Ivanko, pisar (Kapavica Donja, Ljubinje, BiH), 378.
 Ivanović Juraj (Slipčići, Mostar, BiH), 343.
 Ivanović Stojan, skutonoša (Klenje, Bogatić, Srbija), 413.
 Ivko, vojvoda (Točionik, Dubrovnik, Hrvatska), 89.
 Ivko Majstorović (Radiševina, Čapljina, BiH), 324.
 Ivko Mandić (Dulići, Gacko, BiH), 365—366.
 Ivko Obradović, pisar (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Ivkovića Jerina (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.

J

Jakob . . . (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Jela, sestra (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
 Jeremija Petko, krstjanin (Štepan polje, Plužine, Crna Gora), 436.
 Jerina Ivkovića (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Jerina Vukocamić, vladika (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Jezus, Marija (Jelaške, Olovo, BiH), 230.
 Jovanović Gligor (Bijela Rudina, Bileća, BiH), 385.
 Junotić-Tupković Dragoje (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Juraj Ivanović (Slipčići, Mostar, BiH), 343.
 Juraj (?) Radosav, dijak (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Jurajko Radoje (Kaoštica, Višegrad, BiH), 259.
 Jurisalić Radomir (Olovci, Kladanj, BiH), 211—212.
 Jurje Baošić (Biskup, Konjic, BiH), 334.
 Juroje, župan (Kruševo, Stolac, BiH), 370—371.
 Jusuf Milošević (Gračanica, Gacko, BiH), 361.

K

Katalina, gospoja (Vranjevo Selo, Čapljina, BiH), 323.
 Komlinović Ivaniš (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
 Komlinović Pavao, knez (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
 Kopjević Ozrisal (Varošiste, Rogatica, BiH), 253.
 Kosača Beoka, krstjanica (Vlahovlje, Kalinovik, BiH), 184.
 Kosača Pribisav (Vlahovlje, Kalinovik, BiH), 184.
 Krajković Obrad, pisar (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Krilić Mileta, kovač (Poplat, Stolac, BiH), 371.
 Krnje, župan (Arandelovo, Trebinje, BiH), 404.
 Krivoušić Radivoje (Mostar, Mostar, BiH), 340.
 Kučmanić Vukosav (Kruševo, Stolac, BiH), 370—371.

Kukulamović Veseoko, pisar (Staro Selo, Donji Vakuf, BiH), 126.
 Kulduk, pisar (Pargani, Zvornik, BiH), 205.
 Kurjak Vučić (Kašići, Konjic, BiH), 331.
 Kušetić Petar (Travnik, Travnik, BiH), 144.
 Kuzman i Damjan, vračevi (Klenje, Bogatić, Srbija), 413.

L

Lačanin Dragi (Tutnjevaca, Ugljevik, BiH), 196.
 Luka Brajkov (Svitava, Čapljina, BiH), 320—321.
 Luka Plavičić (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
 Luke Stjepanova sin (Svitava, Čapljina, BiH), 320—321.
 Lupčić Vukosav (Poljice, Konjic, BiH), 333.
 Lupovčić Ninoje (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.

LJ

Ljubeta, sinovac Dobrila Pribilovića (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Ljubica Vlatkovića (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Ljubjen (Bogutovo Selo, Ugljevik, BiH), 197.
 Ljubo Vuksalović (Trijebanj, Stolac, BiH), 367.
 Ljubojevac Druško (Brotnjice, Dubrovnik, Hrvatska), 95—96.
 Ljupko Vlasnić (Vlasnići, Lištica, BiH), 310.

M

Mahmut Branković (Brankovići, Rogatica, BiH), 250.
 Majstorović Ivko (Radiševina, Čapljina, BiH), 324.
 Majstorović Vukas (Radiševina, Čapljina, BiH), 324.
 Mandić Ivko (Dulići, Gacko, BiH), 365—366.
 Mara, kućnica (Broćanac, Nikšić, Crna Gora), 443.
 Marica Ubijećin (Doljani, Čapljina, BiH), 320.
 Marija, zovom Divica . . . (Poprati, Stolac, BiH), 370.
 Marko Petrović-Poimlić (Ledinac, Lištica, BiH), 307.
 Marković Dabiživ (Đurđevac, Srebrenica, BiH), 238.
 Marković Radonja, pisar (Knežpolje, Lištica, BiH), 307—308.
 Maroević Milutin (Staro Selo, Glamoč, BiH), 115.
 Maroević Vladislava (Staro Selo, Glamoč, BiH), 115.
 Maršić Ivan (Kruševo, Mostar, BiH), 340.
 Marta, monahinja (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Martin Vuja (Gareva, Gacko, BiH), 364.
 Medoš (Bogutovo Selo, Ugljevik, BiH), 197.
 Medulin, župan (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
 Mićan . . . (Preraca, Bileća, BiH), 383.
 Mihail, zidar (Travnik, Travnik, BiH), 143.

Mihajlo, veliki knez (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
 Mihalj, pisar (Drijenča, Lopare, BiH), 194.
 Mihalj Veselinović (Dragaljevac Gornji, Bijeljina, BiH), 192.
 Mihovil Grahovčić (Grahovčići, Travnik, BiH), 144.
 Milac Crnić (Pargani, Zvornik, BiH), 205.
 Milanov, Petar (Gradnići, Čitluk, BiH), 316.
 Milašin (Kamensko, Olovo, BiH), 230.
 Milat Pripčinić (Živanj, Nevesinje, BiH), 355.
 Milatović Obren (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Milčarić Tvrtko (Pazalje, Rudo, BiH), 271.
 Mile Tiović (Gomiljani, Trebinje, BiH), 405.
 Mileta Krilić, kovač (Poplat, Stolac, BiH), 371.
 Miletić Dragilo (Dopasci Srednji, Kladanj, BiH), 213.
 Milić, kovač (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Milša . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Milivoj, pisar (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
 Milko Tasovčić (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Milko Vukmir, pisar (Njeganovići, Bileća, BiH), 384.
 Milobrat Mrčić (Jasena, Nevesinje, BiH), 352.
 Milojko . . . (Slivlja Gornja, Gacko, BiH), 357.
 Milorad, gost (Batković, Bijeljina, BiH), 191.
 Miloradović-Hrabren Radoje (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Miloradović Stipan (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Milosav Primilović (Brnjica, Pale, BiH), 264.
 Miloš Bratosalić (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Miloš, knez (Gradac, Raška, Srbija), 428.
 Miloš (Kamensko, Olovo, BiH), 230.
 Miloš (Milša) (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Milošević Alija (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Milošević Jusuf (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Milošević Stoisav (Donje Selo, Konjic, BiH), 328.
 Milošević Viganj (Kočerina, Lištica, BiH), 305.
 Milovan Stepanović (Dulići, Gacko, BiH), 365—366.
 Miltjen Draživojević, župan (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Milut Radovanić (Udora, Stolac, BiH), 375.
 Milutin Crnićanin, gost (Humsko, Foča, BiH), 275.
 Milutin Maroević (Staro Selo, Glamoč, BiH), 115.
 Milobrat . . . (Slivlja Gor., Gacko, BiH), 357.
 Miodrag . . . (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Miogost, kovač (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Miogostović (Radosav) (Kovačići, Kalinovik, BiH), 188.
 Miotinić Dobri (Popovići, Dubrovnik, Hrvatska), 94.
 Mitoš, vojvoda (Lađevine, Rogatica, BiH), 253.
 Mirko Radivojević, knez (Knežpolje, Lištica, BiH), 307—308.
 Miroslav Rašković (Pošćenje, Šavnik, Crna Gora), 438—439.
 Mirušić . . . (Gor. Selo, Bileća, BiH), 388.
 Mišljen, gost (Puhovac, Zenica, BiH), 146.
 Mitrov Gavro . . . (Kokorina, Gacko, BiH), 366.
 Mitrović, pisar (Bjelosavljevići, Sokolac, BiH), 244.
 Mitrović Vukša (Zovi Do, Nevesinje, BiH), 353.
 Mješinić (Vukosav) (Zavajt, Foča, BiH), 275.
 Mladen, sin Boguša (Radalj, Mali Zvornik, Srbija), 414—415.
 Mladin Aničić (?) (Piperi, Lopare, BiH), 194.

Moisav Pripković (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
Mrčić Ivan (Fatnica, Bileća, BiH), 381—383.
Mrčić Milobrat (Jasena, Nevesinje, BiH), 352.
Mrkšić Radoje (Đedići, Trebinje, BiH), 399.

N

Napetović Vukac (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
Napoviš, dijak (Hodovo, Stolac, BiH), 368.
Nenac Čihorić, župan (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
Nespina, kaznac (Malo Čajno, Visoko, BiH), 168.
Nikola . . . (Krstac, Sjenica, Srbija), 428.
Nikola (Vudrag, Vukdragović) (Poljice, Trebinje, BiH), 396—397.
Nikola, župan (Vranjevo Selo, Čapljina, BiH), 323.
Ninoje Lupovčić (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
Nosaković Vukašin (Gostilja Mala, Višegrad, BiH), 257.
Nosaković Vukić (Gostilja Mala, Višegrad, BiH), 257.
Novaković Dragoljo (Jelaške, Olovo, BiH), 229.

O

Obrad, pisar (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Obrad, plemeniti Planjanin (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
Obrad Krajković, pisar (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
Obradović Ivko, pisar (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
Obren Milatović (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
Oliverović Pokrajac, knez (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
Opodinović Stojan (Čengić Bara, Kalinovik, BiH), 188.
Oprašić Radivoj, vojvoda (Oprašići, Rogatica, BiH), 250.
Ostoja, kralj (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
Ostoja . . . (Pridvorica, Gacko, BiH), 356.
Ostoja, krstjanin (Zgunja, Srebrenica, BiH), 238.
Ostojić Pomoćan (Ubosko, Ljubinje, BiH), 376—378.
Ozrenović Stjepan (Strgačina, Rudo, BiH), 270.
Ozrisal Kopjević (Varošiste, Rogatica, BiH), 253.
Ozrenović . . . (Kaljina, Sokolac, BiH), 241.
Ozrenović Bogdan (Rogatica, Rogatica, BiH), 253.
Ozrko, pastorak (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.

P

Pavao Komlinović, knez (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
Pavao Plavičić (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
Pavko Radohnić (Hodovo, Stolac, BiH), 368.
Pavko Vukićević (Velimlje, Nikšić, Crna Gora), 440—442.

Pavle, knez (Lađevine, Rogatica, BiH), 253.
Pavle, vojvoda (Pošćenje, Šavnik, Crna Gora), 438—439.
Pavle Radović (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
Pavle Županović (Gradina, Gacko, BiH), 360.
Perovica Veselica (Grdijevci, Stolac, BiH), 375—376.
Petar, vojvoda (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
Petar, knez (Domaševo, Trebinje, BiH), 395.
Petar Kušetić (Travnik, Travnik, BiH), 144.
Petar, Milanov (Gradnići, Čitluk, BiH), 316.
Petar Trković, vojvoda (Srđevići, Gacko, BiH), 361—362.
Petar Vukčić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Petko, kovač (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Petko Jeremija, krstjanin (Šćepan Polje, Plužine Crna Gora), 436.
Petko Rajković (Koraj, Lopare, BiH), 192.
Petković . . . (Broćanac, Nikšić, Crna Gora), 443.
Petoivić Pribislav (Ljusići, Kalinovik, BiH), 197.
Petrović-Poimlić Divna (Ledinac, Lištica, BiH), 307.
Petrović-Poimlić Marko (Ludinac, Lištica, BiH), 307.
Pićević Vukac (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
Pilat Radivojević (Simiova, Bileća, BiH), 384.
Pilip, pop (Lukavica, Lopare, BiH), 193.
Planjanin plemeniti Obrad (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
Plavac, sinovac Dobrila Božićkovića (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
Plavičić Luka (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
Plavičić Pavao (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
Plišić Vukosav, knez (Stepen, Gacko, BiH), 365.
Poimlić-Petrović Divna (Ledinac, Lištica, BiH), 307.
Poimlić-Petrović Marko (Ledinac, Lištica, BiH), 307.
Pokrajac Oliverović, knez (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
Poleta . . . (Crnač, Trebinje, BiH), 405.
Polihranija Čihorić (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
Pomoćan, pisar (Vranjevo Selo, Čapljina, BiH), 323.
Pomoćan Ostojić (Ubosko, Ljubinje, BiH), 376—378.
Poznanj Bogdanić (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
Pribčević Vukan, pisar (Tičići, Kakanj, BiH), 147.
Pribil, pisar (Jelaške, Olovo, BiH), 229.
Pribil (Bogutovo Selo, Ugljevik, BiH), 197.
Pribil . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
Pribil Bjelopčelanin (Donje Selo, Konjic, BiH), 328.
Pribilo . . . (Šćenica, Trebinje, BiH), 395—396.
Pribilović Dobrilo (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
Pribilović Radovan (Ričica, Kakanj, BiH), 150.
Pribilša, župan (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
Pribisalić Rade (Zovi Do, Nevesinje, BiH), 353.
Pribisav, pisar (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
Pribisav . . . (Piperi, Lopare, BiH), 194.
Pribisav Kosača (Vlahovlje, Kalinovik, BiH), 184.
Pribislav, pop (Kaljina, Sokolac, BiH), 241.
Pribislav Petoivić (Ljusići, Kalinovik, BiH), 187.
Prijan, knez (Šumnjaci, Glamoč, BiH), 113.
Primilović Milosav (Brnjica, Pale, BiH), 264.

Pripčinić Milat (Živanj, Nevesinje, BiH), 355.
 Pripko Ilić (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Pripković Moisav (Brasina, Mali Zvornik, Srbija), 414.
 Prjerad Tvrđenović, dijak (Kikači, Kalesija, BiH), 199.
 Pukšić Đuren (Udora, Stolac, BiH), 375.

R

Rabren Vukić-Dolinović (Poljice, Konjic, BiH), 333.
 Rać Galčić (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Rada Raičeva (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Radača Čihorić (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Radan (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Radan, župan (Šipovac, Mostar, BiH), 343.
 Radan Božurović (Baljci, Bileća, BiH), 388—389.
 Rade Pribisalić (Zovi Do, Nevesinje, BiH), 353.
 Radič, knez (Zabrđe, Kiseljak, BiH), 167.
 Radič, kovač (Slipčići, Mostar, BiH), 343.
 Radič, vojvoda (Milavići, Stolac, BiH), 373.
 Radič, knez (Dračevo, Tebinje, BiH), 394.
 Radič Radojević (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
 Radič Radosalić, pisar (Poplat, Stolac, BiH), 371.
 Radič Vladisalić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Radič Vučić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Radič Vukmanović (Divin, Bileća, BiH), 381.
 Radičević Radosav (Kruševo, Stolac, BiH), 370—371.
 Radihna, junak (Miljanovići, Ljubinje, BiH), 380.
 Radiš (piperi, Lopare, BiH), 194.
 Radiša Zloušić, knez (Kruševo, Mostar, BiH), 340.
 Radivoj Drašić (Elezići, Čapljina, BiH), 324.
 Radivoj Oprašić, vojvoda (Oprašići, Rogatica, BiH), 250.
 Radivoj Vukčić (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
 Radivoje Ilić Kovačpoljanin (Čuklić, Livno, BiH), 283.
 Radivoje Krivoušić (Mostar, Mostar, BiH), 340.
 Radivoje Vlatković, knez (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Radivojević Mirko, knez (Knežpolje, Lištica, BiH), 307—308.
 Radivojević Pilat (Simiova, Bileća, BiH), 384.
 Radivojević Stjepko (Crnići, Stolac, BiH), 369.
 Radmio Brajković (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Radohnić Pavko (Hodovo, Stolac, BiH), 368.
 Radoje, veliki bosanski knez (Zabrđe, Kiseljak, BiH), 167.
 Radoje, dijak (Varošiste, Rogatica, BiH), 253.
 Radoje, kovač (Pridvorica, Gacko, BiH), 356.
 Radoje, kovač (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.
 Radoje, sin, pisar (Rapti, Trebinje, BiH), 398.
 Radoje Bogčinić (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Radoje Božiković (Staro Slano, Trebinje, BiH), 399.
 Radoje Dobromvić (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
 Radoje Ivaniš (Dobromani, Trebinje, BiH), 398.
 Radoje Ivanišević (Mrđenovići, Gacko, BiH), 359.
 Radoje Jurajko (Kaoštica, Višegrad, BiH), 259.
 Radoje Miloradović-Hrabren (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Radoje Mrkšić (Đedići, Trebinje, BiH), 399.
 Radoje Trković, vojvoda (Srđevići, Gacko, BiH), 361—362.
 Radoje Vuković (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Radoje Zemlić, knez (Šljedovići, Rogatica, BiH), 255.
 Radojević Radič (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
 Radojica Bilić (Staro Selo, Donji Vakuf, BiH), 126.
 Radomil, dijak (Turbe, Travnik, BiH), 143.
 Radomir, župan (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
 Radomir Božinić (Ričica, Kakanj, BiH), 150.
 Radomir Jurisalić (Olovci, Kladanj, BiH), 211.
 Radonja, sin Vukobrata Vlačevića (Gor. Selo, Bileća, BiH), 388.
 Radgonja Marković, pisar (Knežpolje, Lištica, BiH), 307—308.
 Radonja Ratković (Ključ, Gacko, BiH), 364—365.
 Radonjić Vukan (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
 Radosalić... (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.
 Radosalić Radič, pisar (Poplat, Stolac, BiH), 371.
 Radosalić Stipko (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Radosav (Piperi, Lopare, BiH), 194.
 Radosav Dučić (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Radosav Grubač (Krtinje, Ljubinje, BiH), 379.
 Radosav Heraković (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Radosav Juraj (?), dijak (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Radosav Radičević (Kruševo, Stolac, BiH), 370—371.
 Radosav Vlahović (Poplat, Stolac, BiH), 371.
 Radosav Vukčić (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
 Radosav Vukićević (Hum, Trebinje, BiH), 401—402.
 Radosava, sa sinom Brankom (Domaševo, Trebinje, BiH), 395.
 Radosava, mati Vukića Vukčića (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
 Radoslav Hrabren, vojvoda (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Radoslav Širinić, knez (Sopotnica, Goražde, BiH), 268.
 Radovan... (Zavrblje, Višegrad, BiH), 259.
 Radovan Pribilović (Ričica, Kakanj, BiH), 150.
 Radovan Rakojević (Čerin, Čitluk, BiH), 314.
 Radovan Vukanović (Hutovo, Čapljina, BiH), 323—324.
 Radovanić Milut (Udora, Stolac, BiH), 375.
 Radovanić Dabiživ (Ubosko, Ljubinje, BiH), 376—378.
 Radovčić Raško (Gareva, Gacko, BiH), 364.
 Radović Pavle (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Radun... (Vukosavci, Lopare, BiH), 195.
 Raičeva Rada (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Rajko... (Koraj, Lopare, BiH), 192.
 Rajković Petko (Koraj, Lopare, BiH), 192.
 Rakojević Radovan (Čerin, Čitluk, BiH), 314.
 Raško Radovčić (Gareva, Gacko, BiH), 364.
 Raško Vlahović (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Raškoja... (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Rašković Miroslav (Pošćenje, Šavnik, Crna Gora), 438—439.

Rašoja... (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Ratko... (Koraj, Lopare, BiH), 193.
 Ratko Brativojić, kovač (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Ratko Utješenić (Brotnjice, Dubrovnik, Hrvatska), 95—96.
 Ratković Radonja (Ključ, Gacko, BiH), 364—365.
 Rudi, županica (Stolac, Stolac, BiH), 370.
 Rušović Bunac (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
 Ruža, majka Vukića Nosakovića (Gostilja Mala, Višegrad, BiH), 257.
 Ruža... (Pazalje, Rudo, BiH), 271.

S

Sandalj, vojvoda (Ključ, Gacko, BiH), 364—365.
 Sandalj, vojvoda (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
 Sandalj Hranić, vojvoda (Vrhopolje, Trebinje, BiH), 406—408.
 Sanko, kaznac (Biskup, Konjic, BiH), 334.
 Sanko, kaznac (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Semirović Batrić (Brajčevići, Gacko, BiH), 358—359.
 Semorad, dijak (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Simeunović Boško (Gradac, Čapljina, BiH), 322.
 Sladimje... (Štrijepci, Brčko, BiH), 191.
 Slavko... (Vakuf, Lopare, BiH), 194.
 Sracin Vukosalić, pisar (Stepen, Gacko, BiH), 365.
 Srbišin, sin Milosava Primilovića (Brnjica, Pale, BiH), 264.
 Stana Đurenovica (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Stana, gospođa (Trnavica, Kalinovik, BiH), 190.
 Stanisava... (Velimlje, Nikšić, Crna Gora), 440—442.
 Stanko, knez (Donja Zgošća, Kakanj, BiH), 148.
 Stjepan Trjedanović (Hodovo, Stolac, BiH), 368.
 Stepanović Milovan (Dulići, Gacko, BiH), 365—366.
 Stipan, ban (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
 Stipan, vojvoda (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
 Stipan Miloradović (Ošanići, Stolac, BiH), 370.
 Stipko, tepčija (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Stipko Radosalić (Premilovo Polje, Ljubinje, BiH), 380.
 Stipko Ugrinić, knez Kotorac, Ilidža, BiH), 177.
 Stjepan... (Velimlje, Nikšić, Crna Gora), 440—442.
 Stjepan, ban (Zgošća Donja, Kakanj, BiH), 148.
 Stjepan, vojvoda (Šćepan Polje, Plužine, Crna Gora), 436.
 Stjepan Ozrenović (Strgačina, Rudo, BiH), 270.
 Stjepko Radivojević (Crnići, Stolac, BiH), 369.
 Stjepko (Vlađević), sin (Lađevine, Rogatica, BiH), 252—253.
 Stoisav Milošević (Donje Selo, Konjic, BiH), 328.
 Stojan... (Han Ploča, Kiseljak, BiH), 166.
 Stojan Ivanović, skutonoša (Klenje, Bogatić, Srbija), 413.
 Stojan Opodinović (Čengić Bara, Kalinovik, BiH), 188.
 Stojan Utulović (Đurđevik, Živinice, BiH), 208.
 Stojan Vučetin (Kokorina, Gacko, BiH), 366.
 Strahinja, protopop (Fojnica, Gacko, BiH), 359.
 Strojnik... (Zgunja, Srebrenica, BiH), 238.

Suliman, car (Sočanica Velika, Derventa, BiH), 132.

Š

Širinić Radoslav, knez (Sopotnica, Goražde, BiH), 268.
 Širunović Vukosav (Kovačići, Kalinovik, BiH), 188.

T

Tarah Bogavac Boljunović (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
 Tasovčić Milko (Gračanica, Gacko, BiH), 361.
 Tiović Mile (Gomiljani, Trebinje, BiH), 405.
 Toma Bjelovčić (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
 Trjedanović Stjepan (Hodovo, Stolac, BiH), 368.
 Trković Petar, vojvoda (Srđevići, Gacko, BiH), 361—362.
 Trković Radoje, vojvoda (Srđevići, Gacko, BiH), 361—362.
 Trocković Duica (Vranja Dubrava, Bileća, BiH), 388.
 Trša, Drdilov (?) sin (Sjenica, Srbija), 428.
 Tupković-Junotić Dragoje (Tobut, Lopare, BiH), 195.
 Tvara, žena župana Radomira (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
 Tvrdisav Brsnić (?), knez (Bujakovina, Foča, BiH), 273—274.
 Tvrdenović Prjerad, dijak (Kikači, Kalesija, BiH), 199.
 Tvrdojević Brajo (Zaseok, Zvornik, BiH), 205.
 Tvrtko, ban (Ljusići, Kalinovik, BiH), 187.
 Tvrtko, knez (Zgošća Donja, Kakanj, BiH), 148.
 Tvrtko, kralj (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
 Tvrtko, kralj (Kopošić, Ilijaš, BiH), 162.
 Tvrtko, kralj (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
 Tvrtko Banović, dobri vitez (Lepenica, Rogatica, BiH), 249.
 Tvrtko Milčarić (Pazalje, Rudo, BiH), 271.
 Tvrtko Vukac (Kapavica Donja, Ljubinje, BiH), 378.

U

Ubijećin Marica (Doljani, Čapljina, BiH), 320.
 Ugarak, pisar (Kotorac, Ilidža, BiH), 177.
 Ugrinić Stipko, knez (Kotorac, Ilidža, BiH), 177.
 Umko... (Hum, Trebinje, BiH), 401—402.
 Utješenić Ratko (Brotnjice, Dubrovnik, Hrvatska), 95—96.
 Utulović Stojan (Đurđevik, Živinice, BiH), 208.

V

Veković Branko (Kikači, Kalesija, BiH), 199.
 Veselica, sa sinom (Bogdašići, Bileća, BiH), 385—386.

- Veselica Perovica (Grdijevci, Stolac, BiH), 375—376.
- Veselinović Mihalj (Dragaljevac Gornji, Bijeljina, BH), 192.
- Veseoko Golubović (Sniježnica, Ugljevik, BiH), 197.
- Veseoko... (Koraj, Lopare, BiH), 193.
- Veseoko Kukulamović, pisar (Staro Selo, Donji Vakuf, BiH), 126.
- Vidojević Dragiša (Bijeljani, Bileća, BiH), 381.
- Viganj... (Stepen, Gacko, BiH), 365.
- Viganj... (Žakovo, Trebinje, BiH), 397—398.
- Viganj Milošević (Kočerin, Lištica, BiH), 305.
- Vitko... (Podjelinak, Lištica, BiH), 307.
- Vitoje... (Slivlja Gornja, Gacko, BiH), 357.
- Vitoje Daković (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
- Vlać Bijelić, knez (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
- Vlać Vladisalić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vlaćević Radonja (Gornje Selo, Bileća, BiH), 388.
- Vlaćević Vukobrat (Gornje Selo, Bileća, BiH), 388.
- Vlać Vlahović (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
- Vladisalić Radić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vladisalić Vlać (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vladisalić Vuk (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vladislav, knez (Vranjevo Selo, Čapljina, BiH), 323.
- Vladislav, kralj (Trebinje, Trebinje, BiH), 402—403.
- Vladislava, divica (Humilišani, Mostar, BiH), 338—339.
- Vladislava Maroević (Staro Selo, Glamoč, BiH), 115.
- Vlađević Vlatko (Lađevine, Rogatica, BiH), 253.
- Vlađević Vukosav, vojvoda (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
- Vlahović Crijepe (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
- Vlahović Radosav (Poplat, Stolac, BiH), 371.
- Vlahović Raško (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
- Vlahović Vlać (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
- Vlasnić Ljupko (Vlasnici, Lištica, BiH), 310.
- Vlatko Branković (Lastva, Čapljina, BiH), 324.
- Vlatko Vlađević (Lađevine, Rogatica, BiH), 253.
- Vlatko Vuković (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vlatković Radivoje, knez (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
- Vratko, župan (Veličani, Trebinje, BiH), 394.
- Vučenić... (Sočanica Velika, Derventa, BiH), 132.
- Vučeta... (Bahori, Gacko, BiH), 359—360.
- Vučeta... (Donji Štitari, Novi Pazar, Srbija), 428.
- Vučetin Stojan (Kokorina, Gacko, BiH), 366.
- Vučić Kurjak (Kašići, Konjic, BiH), 331.
- Vučić Radić (Boljuni, Konjic, BiH), 374—375.
- Vučić Vukić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vučinić Vukac (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
- Vuja Martin (Gareva, Gacko, BiH), 364.
- Vujan Dragišić, dijak (Njeganovići, Bileća, BiH), 384.
- Vuk (Đurđevac, Srebrenica, BiH), 238—239.
- Vuk, knez (Mali Mošun, Travnik, BiH), 143.
- Vuk, sin kneza Obrada (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
- Vuk... (Piperi, Lopare, BiH), 194.
- Vuk Batričević (Trnovica, Bileća, BiH), 385.
- Vuk Vladisalić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vukac... (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vukac Napetović (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
- Vukac Pićević (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
- Vukac Tvrtko (Kapavica Donja, Ljubinje, BiH), 378.
- Vukac Vučinić (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
- Vukačić Božidar (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
- Vukan Pribčević, pisar (Tičići, Kakanj, BiH), 147.
- Vukan Radonjić (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
- Vukanović Radovan (Hutovo, Čapljina, BiH), 323—324.
- Vukas... (Jelaške, Olovo, BiH), 229.
- Vukas Majstorović (Radiševina, Čapljina, BiH), 324.
- Vukašin, sin Radosava Miogostovića (Kovačići, Kalinovik, BiH), 188.
- Vukašin, pisar (Vlahovlje, Kalinovik, BiH), 184.
- Vukašin, pisar (Kalinovik, Kalinovik, BiH), 186.
- Vukašin, pisar (Travnik, Travnik, BiH), 143.
- Vukašin, pop (Gareva, Gacko, BiH), 364.
- Vukašin Dobrašinić (Bogojević Selo, Trebinje, BiH), 406.
- Vukašin Nosaković (Gostilja Mala, Višegrad, BiH), 257.
- Vukava gospoja (Kopošić, Ilijaš, BiH), 161—162.
- Vukčić Petar (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vukčić Radivoj (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
- Vukčić Radosav (Ljuti Do, Stolac, BiH), 369.
- Vukčić Vučić (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
- Vukčić Vukosav (Domrke, Gacko, BiH), 358.
- Vukić, sin Vukašina Nosakovića (Gostilja Mala, Višegrad, BiH), 257.
- Vukić-Dolinović Rabren (Poljice, Konjic, BiH), 333.
- Vukić Vučić (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vukić Vukčić (Opličići, Čapljina, BiH), 318—319.
- Vukićević Blagoje (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
- Vukićević Dobriš (Baljci, Bileća, BiH), 388—389.
- Vukićević Humko (Turani Donji, Trebinje, BiH), 409.
- Vukićević Ivan (Elezovići, Čapljina, BiH), 324.
- Vukićević Pavko (Velimlje, Nikšić, Crna Gora), 440—442.
- Vukićević (Radosav) (Hum, Trebinje, BiH), 401—402.
- Vukman... (Davidovići, Bileća, BiH), 380—381.
- Vukmanović Radić (Divin, Bileća, BiH), 381.
- Vukmir Milko, pisar (Njeganovići, Bileća, BiH), 384.
- Vukobrat Đurđević (Muruše, Bileća, BiH), 386.
- Vukobrat Vlaćević (Gornje Selo, Bileća, BiH), 388.
- Vukocamić Jerina (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
- Vukosalić Sracin, pisar (Stepen, Gacko, BiH), 365.
- Vukosav, sin Radihne (Miljanovići, Ljubinje, BiH), 380.
- Vukosav Crpović (Ljubljena, Stolac, BiH), 369.
- Vukosav Kučmanić (Kruševo, Stolac, BiH), 370—371.
- Vukosav Lupčić (Poljice, Konjic, BiH), 333.
- (Vukosav) Mješinić (Zavajt, Foča, BiH), 275.
- Vukosav Pliščić, knez (Stepen, Gacko, BiH), 365.
- Vukosav Širunović (Kovačići, Kalinovik, BiH), 188.
- Vukosav Vlađević, vojvoda (Vlahovići, Ljubinje, BiH), 376.
- Vukosav Vukčić (Domrke, Gacko, BiH), 358.
- Vukosav Zemlić (Klobuk, Trebinje, BiH), 403.
- Vuković, pisar (Kruševo, Mostar, BiH), 340.

Vuković Grgur (Ograđenik Veliki, Čitluk, BiH), 315—316.
Vuković Radoje (Radimlja, Stolac, BiH), 372.
Vuković Vlatko (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Vuksalović Ljubo (Trijebanj, Stolac, BiH), 367.
Vukša ... (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Vukša Dubčević (Bunčići, Bileća, BiH), 389—390.
Vukša Mitrović (Zovi Do, Nevesinje, BiH), 353.

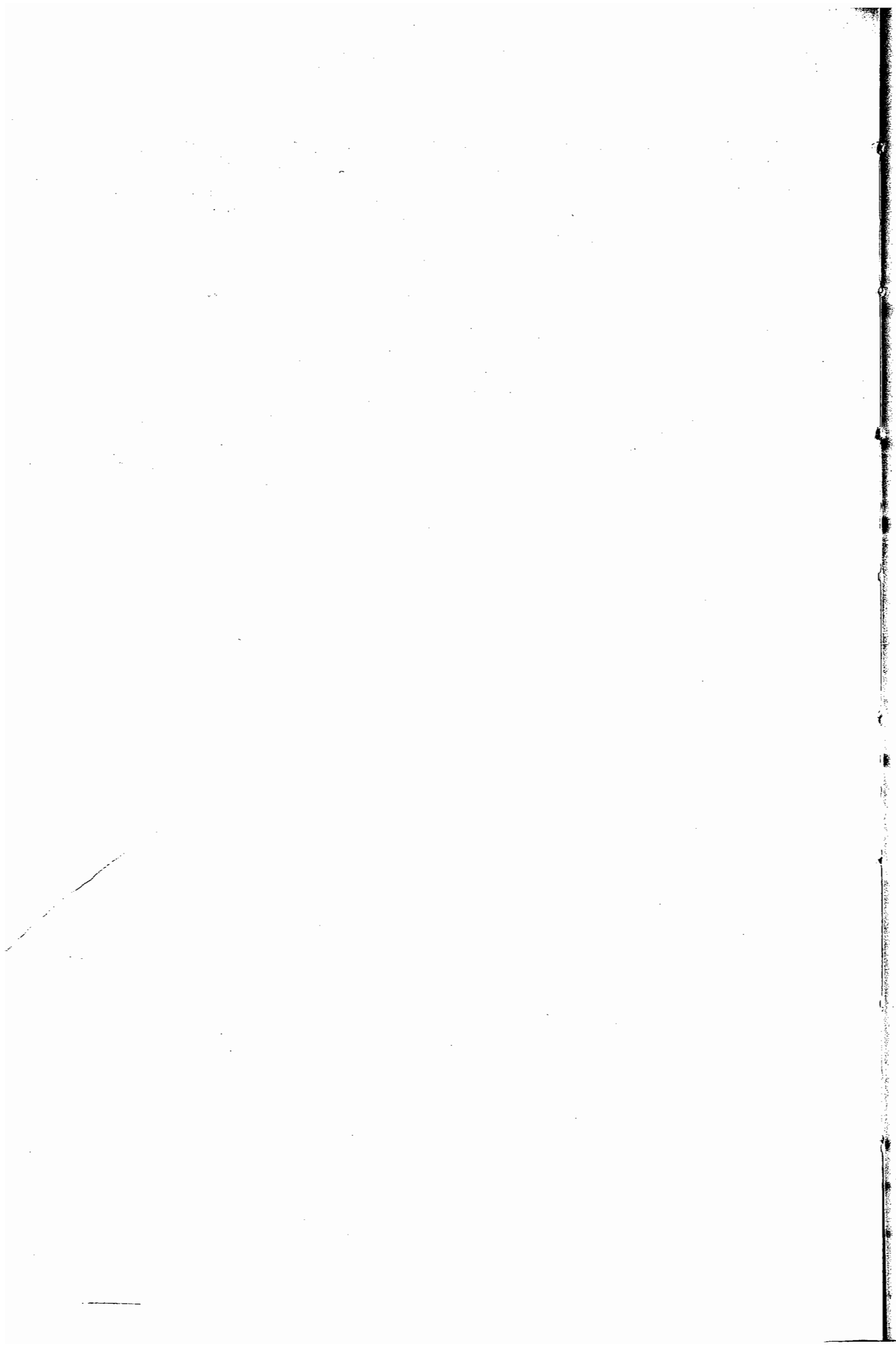
Z

Zagorac Brajanović (Podubovac, Bileća, BiH), 392.
Zaharije, knez (Gradac, Raška, Srbija), 428.

Zelija, kovač (Boljuni, Stolac, BiH), 374—375.
Zemlić Radoje, knez (Šljedovići, Rogatica, BiH), 255.
Zemlić Vukosav (Klobuk, Trebinje, BiH), 403.
Zloušić Radiša, knez (Kruševo, Mostar, BiH), 340.
Zot, knez (Domaševo, Trebinje, BiH), 395.

Ž

Žarko ... (Brajkovići, Travnik, BiH), 144.
Županović Pavle (Gradina, Gacko, BiH), 360.

RÉSUMÉ

CATALOGUE DES STEČAK

L'ouvrage se divise en trois parties.

La première, générale, présente tout ce qui été fait jusqu'ici en ce qui concerne l'étude et la sauvegarde des *stečak* (les pierres tombales ou stèles). L'auteur considère deux périodes: l'une, allant de la première mention écrite des *stečak* trouvée dans le récoit de voyage de Benedikt Kuripešić datant de 1530 jusqu'en 1945, et l'autre à partir de 1945. L'étude des *stečak* a commencé dans les dix dernières années du XIXème siècle, lors de la fondation, à Sarajevo, de la Société du musée, c'est-à dire du Musée régional et la publication par ce musée de son bulletin annuel Glasnik (Le Courrier). Des travaux très intensifs furent menés pendant une dizaine d'années puis jusqu'à la fin de la Première Guerre mondiale, on assiste à une stagnation due aux circonstances politiques et à la guerre. Ensuite l'intérêt pour les *stečak* se renouvelle et l'on en recommence l'exploration. Cette période plus ancienne est caractérisée par l'initiative de certains savants dont l'attention se portait presque essentiellement sur les inscriptions de ces *stečak*. Parmi les nombreux explorateurs, on cite surtout le nom du docteur Ćiro Truhelka: d'abord conservateur de musée, puis directeur du Musée régional de Sarajevo, il obtint les résultats les plus remarquables grâce à des efforts plus soutenus.

Après la Deuxième Guerre mondiale on note un changement radical dans l'attitude vis-à-vis de l'héritage culturel, suite à de nouvelles lois et à la fondation d'établissements spécialisés. Ce changement affecte aussi les *stečak*. C'est alors qu'on a remarqué et compris la véritable valeur de ces monuments, et entrepris de les explorer et de les sauvegarder d'une manière systématique. Par les sons tout d'abord du Musée régional de Sarajevo, puis de l'Institut fédéral de Belgrade pour la sauvegarde des monuments de culture et enfin de l'Institut de Sarajevo pour la sauvegarde des monuments de culture en Bosnie — Herzégovine, des travaux furent entrepris, dont les plus importants furent consacrés à l'exploration en équipe de certaines localités et régions. Les résultats de ces études et explorations sont consignés dans dix monographies sur les *stečak*, dont les auteurs sont le dr. A. Benac, D. Sergejevski, M. Vego et Š. Bešlić ainsi que dans de nombreux articles dus soit aux auteurs susnommés, soit à d'autres savants, articles parus dans des publications scientifiques.

Parmi les autres activités, il en faut noter deux comme importantes et très utiles: l'examen des inscriptions et l'examen des tombeaux sous les *stečak*. La première a pour résultat l'édition du Code des inscriptions, dont trois tomes ont déjà paru et le quatrième est sous presse (M. Vego en est l'auteur). La seconde n'est ni si ample ni si intensive, mais elle sera plus prolongée. On a exploré complètement une nécropole médiévale comprenant des *stečak* à Grbo-rezi près de Livno, ce qui est une importante entreprise. S. Bešlić et Dj. Basler en ont parlé longuement dans leur publication spéciale.

Cette période est très importante car on a mis à jour tous les *stečak* en Yougoslavie. Ces recherches ont été organisées par l'Institut pour la sauvegarde des monuments de culture de Sarajevo et dirigées par Š. Bešlić; elles ont duré de 1951 à 1969. Des instituteurs y ont d'abord participé, puis un certain nombre d'étudiants d'histoire et de l'histoire de l'art, mais le travail principal a été réalisé par les experts de l'Institut de Sarajevo avec la collaboration de ceux d'autres instituts de la République et de quelques musées. Un des plus grands résultats de ces recherches est l'édition de ce livre.

Cette mise à jour des *stećak* nous permet d'avoir entre les mains, et ceci pour la première fois, des données authentiques sur le nombre des *stećak* et sur toutes leurs caractéristiques.

On a relevé en Yougoslavie les noms de 2988 localités pour un total de 66 478 *stećak*. L'auteur pense que jusqu'à nos jours 20 % de ces monuments ont disparu de manières différentes. La majorité, d'entre eux, 2612 nécropoles avec au total 58 547 monuments, se trouve sur le territoire de la Bosnie — Herzégovine d'aujourd'hui.

On a constaté que les *stećak* sont répandus bien loin des frontières actuelles de la Bosnie — Herzégovine. Ainsi, on en trouve en Croatie, jusqu'à Otočac, Ogulin, Trogir et Šibenik à l'ouest, jusqu'à la côte de la Mer Adriatique, et sur l'île Pelješac au sud; au Monténégro presque jusqu'à la rivière Morača et la ville de Šavnik; en Serbie, dans toute la Serbie occidentale, jusqu'à Kraljevo et Prishtina dans la région de Kosovo, jusqu'à Sjenica et Prijepolje au sud, c'est-à-dire en bordure du Monténégro.

L'auteur pense que les *stećak* sont un phénomène original de la Bosnie médiévale et qu'ils se situent surtout sur le territoire de l'État autonome bosniaque au temps du roi Tvrtko I.

Du matériel exposé précédemment on voit que les *stećak* sont le plus denses en Herzégovine et en Bosnie du Sud — est, ils sont moins nombreux en Bosnie centrale, et le moins nombreux dans les régions du nord et du nord — ouest de la Bosnie. L'auteur fournit plusieurs raisons pour expliquer cette densité inégale, les principales étant que premièrement les régions du nord et du nord — ouest étaient pendant longtemps sous la domination de la Hongrie et de la Croatie, deuxièmement qu'en Bosnie — Herzégovine il y a des régions montagneuses et rocheuses qui même au moyen-âge étaient impropres à la construction d'habitations, et troisièmement qu'au XVe siècle les rois bosniaques Stjepan Tomo et Stjepan Tomašević proscrivaient les habitants soupçonnés d'être bogomiles et les déplaçaient en masse en Herzégovine et en Bosnie du sud — ouest où ils étaient protégés par les seigneurs régionaux et par Herzeg Stjepan devenu alors indépendant. La fondation des villes et la naissance de la classe bourgeoise en Bosnie centrale, où les étrangers venant de Dubrovnik étaient nombreux, est aussi une des raisons, d'après l'auteur, pour laquelle la coutume de poser des *stećak* fut moins suivie. En analysant le matériel scientifique ramassé, l'auteur a constaté que les nécropoles ayant de 1 à 50 monuments sont dans un nombre très supérieur à celles encomportant plus de 50. Le nombre de ces premières en Bosnie-Herzégovine monte à 88 %, alors que les deuxièmes n'atteignent que 12 % du nombre total des nécropoles. On note, à peu près, le même rapport dans toute la Yougoslavie. Parmi ces petites nécropoles prédominent celles qui n'ont que de 1 à 10 monuments. Ce phénomène, pense l'auteur, résulte de ce symptôme de désunion de la société féodale en Bosnie: ces petites nécropoles appartenaient aux familles de nombreux seigneurs féodaux, non seulement à ceux qui étaient grands, mais aussi à ceux qui étaient petits; les familles s'étant déjà séparées de celles de leur parenté et de leur tribu commencèrent à se distinguer aussi sur les cimetières, dont les emplacements étaient alors en majorité des terrains privés, et non des terrains communs et sacrés, autour des églises, comme en était la coutume.

L'auteur attribue l'apparition des *stećak* en premier lieu aux seigneurs féodaux et aux paysans libres, mais il la considère néanmoins comme unecoutume populaire et ne la lie exclusivement ni aux bogomiles ni aux Valaques, comme le faisaient certains savants.

Le chapitre final de cette 1-ère partie traite des questions de formes d'ornements et d'inscriptions. Des indications numériques sont également données: ainsi, par ex., en ce qui concerne les formes principales, la plus utilisée est celle

du sarcophage, un parallélépipède rectangle, (62 % du nombre total *des stećak*) puis vient ensuite la dalle et en dernier le cercueil à faite. Les formes dites gisantes (dalle, sarcophage et cercueil à faite) représentent 95 % de la totalité *des stećak* ce qui veut dire que l'on a seulement 5 % de formes dressées (cippe et croix funéraire). De tous les monuments seulement 5.679 sont ornés, c'est-à-dire 8,5 %, ou encore presque un sur douze. D'après leur signification les ornements sont divisés en trois catégories: motifs, symboles et figures. On a exposé les caractéristiques principales de certaines républiques et régions en ce qui concerne les ornements. On a noté aussi une supposition portant sur l'existence de centres et d'ateliers de tailleurs de pierre. De l'avis de l'auteur, un des plus importants centres se trouvait aux environs de Stolac, là où travaillaient les maîtres Grubač et Semorad. On a constaté qu'il y a 363 inscriptions au total, dont 323 en Bosnie-Herzégovine. Parmi les autres caractéristiques, on a souligné l'importance des inscriptions qui comportent les noms des personnes enterrées, ce qui facilite leur datation ainsi que la datation, d'autres exemplaires *des stećak*.

La seconde partie du livre contient un aperçu des localités dans les républiques et les communes, puis, dans les agglomérations d'une même commune. On y a mis des données fondamentales: l'état numérique selon les formes, l'orientation *des stećak* vers les points cardinaux, la technique de tailler la pierre, la situation actuelle des nécropoles, le nombre d'exemplaires ornés et l'allégation des sortes d'ornement, des données sur les inscriptions, une bibliographie de la littérature utilisée, autant qu'elle existe. Les localités sont marquées en chiffres arabes en commençant par 1 pour chaque commune en particulier.

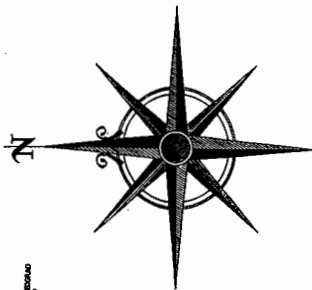
A la fin de cette partie on a donné un aperçu tabellaire où l'on peut voir l'état numérique des monuments dans les communes et dans les républiques.

A côté du texte se trouvent les cartes topographiques où toutes les nécropoles sont indiquées, celles de 1 à 50 *stećak* et celles de plus de 50 ainsi que les nécropoles qui comportent *des stećak* à inscriptions. Sur les cartes les nécropoles sont marquées par les mêmes nombres ordinaux que dans le texte. Enfin, on peut y trouver un certain nombre de photos et d'esquisses des formes les plus importantes et les plus caractéristiques ainsi que des ornements *des stećaks* de certaines régions.

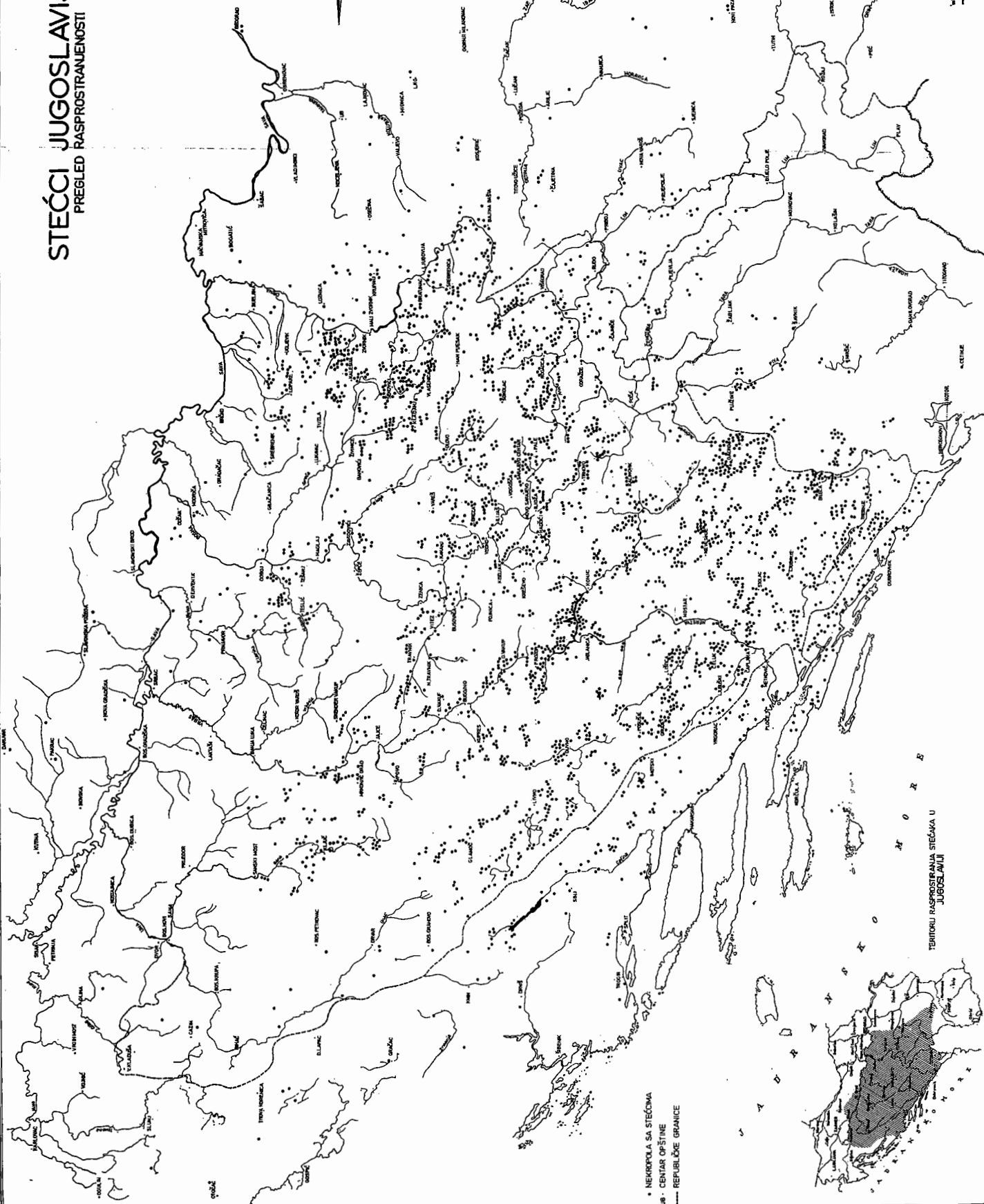
La troisième partie du livre contient le registre des villages et des communes, représentés de la même façon qu'on a représenté les localités à *stećak* ainsi que le registre des noms de personnes mentionnés dans les inscriptions sur *les stećak*, afin que les lecteurs puissent s'orienter plus facilement.

Dans cette partie du livre se trouve aussi une bibliographie des oeuvres parlant *des stećaks*. Les ouvrages sont ainsi divisés: les plus vieux c'est-à-dire ceux datant d'avant 1945. et ceux d'après 1945. On a cité aussi les oeuvres se rapportant aux bogomiles en Bosnie, car les questions *des stećak* et les questions de »l'église bosniaque« médiévale sont souvent traitées ensemble.

STEĆCI JUGOSLAVIJE PREGLED RASPROSTRANJENOSTI

BIBLIOTEKA
REMIK

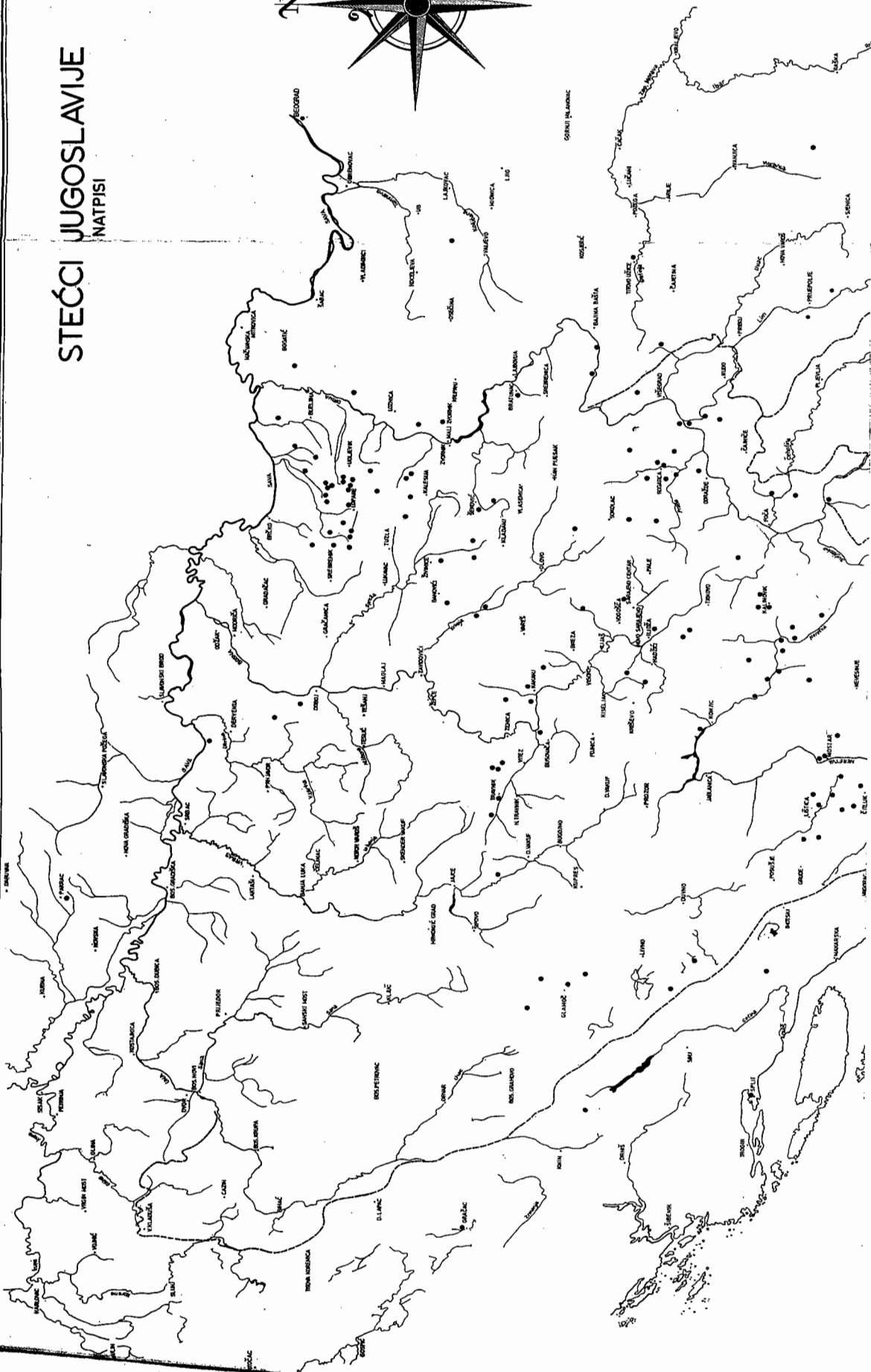
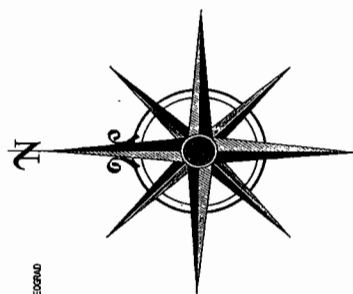

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 km

PROJEKTOVANJE: M. J. K.

STEĆCI JUGOSLAVIJE

NATPISI

POPIS TOPOGRAFSKIH KARATA

- 1 — *Stećci Hrvatske, karta br. 1.*
- 2 — *Stećci Hrvatske, karta br. 2.*
- 3 — *Stećci Bosne i Hercegovine, karta br. 1.*
- 4 — *Stećci Bosne i Hercegovine, karta br. 2.*
- 5 — *Stećci Bosne i Hercegovine, karta br. 3.*
- 6 — *Stećci Bosne i Hercegovine, karta br. 4.*
- 7 — *Stećci Bosne i Hercegovine, karta br. 5.*
- 8 — *Stećci Srbije, karta br. 1.*
- 9 — *Stećci Crne Gore, karta br. 1.*
- 10 — *Stećci Jugoslavije.*
- 11 — *Stećci Jugoslavije — natpisi.*
- 12 — *Šema vezivanja (parcijalnih karata).*

POPIS TABLA

- I — *Vrste osnovnih oblika ploča i sanduka.*
- II — *Vrste osnovnih oblika sljemenjaka.*
- III — *Vrste osnovnih oblika stubova.*
- IV — *Vrste osnovnih oblika krstača.*
- V — *Vrste motiva krstova na stećcima u Popovom Polju, u Hercegovini.*

SADRŽAJ

I — OPŠTI DIO

UVOD

Raniji period proučavanja stećaka	11
Period organizovanog i sistematskog proučavanja stećaka	16
Ostale aktivnosti na proučavanje, zaštiti i prezentiranju stećaka	23
Evidencija stećaka i njeni rezultati	32
Teritorij raspостiranja i brojno stanje stećaka	41
Oblici stećaka	48
Ukrasi stećaka	50
Natpisi stećaka	53
Nekoliko napomna	55
Skraćenice	59

II — POSEBNI DIO

PREGLED NEKROPLA STEĆAKA

Hrvatska	69
Bosna i Hercegovina	97
Zapadna Bosna	97
Centralna Bosna	132
Istočna Bosna	191
Zapadna Hercegovina	277
Istočna Hercegovina	325
Srbija	413
Crna Gora	431
Tabelarni pregled brojnog stanja stećaka po republikama i opštinama	449

III — DIO

Literatura	457
Registar	467
Rèsumè	493

